

ISSN: 2149 - 5645

International Journal of Humanities and Education

Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi

Yıl : 2020 Cilt: 6 Sayı: 13

Dr. Halil TURGUT

Editörler / Editors

Dr. Saadettin YILDIZ

Dr. Gökçe Yükselen PELER – Dr. Halil TURGUT

Teknik İşler / Technical Services

Gürcan LOKMAN

Yazı İşleri / Secretarial Work

Saffet YILMAZ

Yayın Kurulu / Editorial Board

Dr. Bülent ŞEN / Kırklareli Üniversitesi

Dr. Fegani BEYLER / Bingöl Üniversitesi

Dr. Hakan AKÇAY / Yıldız Teknik Üniversitesi

Dr. Hristo SALDZHIEV / Trakia Üniversitesi

Dr. Maral TAGANOVA / Mahtumkulu Dil, Edebiyat ve Millî Elyazmaları Enstitüsü

Dr. Olga PİLLİ / Girne Amerikan Üniversitesi

Dr. Oxana MANOLOVA YALÇIN / Erciyes Üniversitesi

Dr. Pi-Chu KUO / National Pingtung Üniversitesi

Dr. Robert E. YAGER / Iowa Üniversitesi

Dr. Rysbek ALİMOV / İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Dr. Zeki AKÇAM / Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi

Dr. Zeynep ELBASAN / İndiana Üniversitesi

İdare Merkezi / Adress

Yenidoğan Mahallesi, Alperen Caddesi, Köşker Konağı, Bina No: 11, Kat 13, Daire 40, Talas /

Kayseri, Tel: +90 507 041 54 09

ijhe.org / editor.ijhe@gmail.com

Yayın Türü / Type of the Periodical

Altı aylık, uluslararası hakemli dergi / Biannually, international refereed journal

İçindekiler / Context

Araştırma Makaleleri / Research Articles

1 – 16 Using Games To Teach Spanish As A Foreign Language In One-On-One Sessions With Young Learners

Claudia Lizeth ANAYA BARAJAS & Astrid RAMÍREZ VALENCIA

17 – 34 The Didactic Use of Mantle of the Expert in Teaching CLIL (Content Language Integrated Learning) Geography: An Action Research in Primary Education

Simos PAPADOPOULOS & Georgia KOSMA

35 – 48 The Persecution of Balkan Turks in the Last Period of the Ottoman State and Balkan Wars

Hasan ACAR & Şenol BAYRAM

49 – 67 The Use of Women Beauty as Advertising Attraction: Semiological Analysis of Three Magazine Advertising

Nural İmik TANYILDIZI & Ayşe Sebnem YOLCU

68 – 84 Dolaşım Sistemi Öğretiminde Hikâye Destekli Etkinliklerin İlköğretim Öğrencilerinin Akademik Başarı ve Kalıcılığına Etkisi

Esra ÖZAY KÖSE & Taha YILDIRIM

85 – 117 Halk Eğitimi Merkezi Kurslarına Katılan Kadın Yetişkinlerde Öğrenme Süreçlerinin Ev İçi Ücretsiz Emek Üzerinden Değerlendirilmesi

H. Eylem KAYA & Berkan ALTAN

118 – 127 Yaşlılıkta Cinselliği Etkileyen Psiko-Sosyal Faktörler

Demet KARAKARTAL

128 – 144 Çocuk Gelişimcilerin Meslek Algıları Ölçeğinin Geliştirilmesi

Rıdvan KARABULUT & Enver TÜRKSOY & Asude ARSLAN & Şengül ULAŞ

145 – 156 Çocuk Cinsel İstismarının Önlenmesinde Cinsel Eğitimin Önemi

Demet KARAKARTAL

157 – 178 Elektronik Kültür Ortamında Sosyal Kodlamalar: Medyada Eğlence Kaynağı Olarak Şiddet İçerikli Mizahın Toplumsal Cinsiyetçi Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi

Mehmet ÖZDEMİR

179 – 206 Toplumsal Güvenliğin Sağlanmasında Önleyici Kolluğun Etkinliği Üzerine Kavramsal Bir Araştırma: Bursa İl Jandarma Örneği

Hakan SÖNMEZ

207 – 240 Uluslararası Askerî Örgütlerdeki Kültürel Farklılıkların Liderlik Üzerindeki Etkileri

Alparslan ÖZKAN

241 – 266 Kurumsal İtibar Yönetiminde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerinin Etkisi: Betimsel Bir Analiz Çalışması

İlkay GÜLERYÜZ

267 – 290 Fen Bilgisi Eğitimi Alanında Kavram Karikatürü İle İlgili Tezler Üzerine Bir İçerik Analizi: Türkiye Örneği (2007-2019)

Hayriye Nevin GENC

291 – 318 Anadolu Selçuklu Dönemi Mimari Yapılarında Turkuaz

Kifayet ÖZKUL

319 – 351 Atsız'ın "Bozkurtlar" Romanındaki Kişi Adları Üzerine

Mehmet BULUT

352 – 374 Elmalılı Hamdi Yazır'ın Kur'an Tefsiri Çerçevesinde Lisanın Toplumsal Dönüşümdeki İşlevi

Uğur Berk KALELİOĞLU & Menderes SOYDAN

375 – 394 Celal Bayar'ın Kayseri Cezaevi'nden Tahliyeleri, Affı ve Uluslararası Af Örgütü'nün Bu Konudaki Çabaları

Mehmet METİN

395 – 411 Küreselleşme ve Teknoloji Üzerine Bir Değerlendirme

Sefa BAYGÜL

Bibliyografya / Bibliography

412 – 445 Bağdaşıklık Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi

Süleyman AKSU

Kitap İncelemesi / Book Review

446 – 448 ‘Gagauz Namuz Kodeksi’ Adlı Kitap Üzerine

Harun GÜNGÖR

449 – 454 Talip Doğan, Tilim Han Divanı (Orta İnan Türk Ağzı): Giriş-İnceleme-Metin-Dizin, Ankara: Akçağ Yayınları, 2020, 525 s.

Mustafa CENGİZ

Bilim Kurulu / Scientific Board

- Dr. Ahmet ALBAYRAK / Erciyes Üniversitesi / Türkiye
Dr. Betül AYDOĞDU GÖRKEM / Erciyes Üniversitesi / Türkiye
Dr. Elçin İBRAHİMOV / Azerbaycan Milli İlimler Akademisi / Azerbaycan
Dr. Emrah BOZOK / Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu / Türkiye
Dr. Fatih BALCI / Kayseri Üniversitesi / Türkiye
Dr. Güven ARIKLI / Kıbrıs İlim Üniversitesi / Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Dr. Hülya ERAYDIN ARGUNŞAH / Erciyes Üniversitesi / Türkiye
Dr. İlkey GÜLERYÜZ / Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Dr. Könül MEMMEDOVA / Yakın Doğu Üniversitesi / Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Dr. Kutluk Kağan SÜMER / İstanbul Üniversitesi / Türkiye
Dr. Mehmet TOPAL / Anadolu Üniversitesi / Türkiye
Dr. Muharrem DAYANÇ / İstanbul Medeniyet Üniversitesi / Türkiye
Dr. Murat TURAL / Yozgat Bozok Üniversitesi / Türkiye
Dr. Mustafa ARGUNŞAH / Erciyes Üniversitesi / Türkiye
Dr. Nevzat ÖZKAN / Erciyes Üniversitesi / Türkiye
Dr. Oğuz KARAKARTAL / Lefke Avrupa Üniversitesi / Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Dr. Selahittin TOLKUN / Anadolu Üniversitesi / Türkiye
Dr. Stoyan DİNKOV / Sofya Üniversitesi / Bulgaristan
Dr. Sultan Murat TOPÇU / Erciyes Üniversitesi / Türkiye
Dr. Zihniye OKRAY / Lefke Avrupa Üniversitesi / Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

BU SAYIDAKİ HAKEMLER / REVIEWERS IN THIS ISSUE

Prof. Dr. Behiye AKÇAY	İstanbul Üniversitesi – Cerrahpaşa
Prof. Dr. Ergün KOCA	Girne Amerikan Üniversitesi
Prof. Dr. Halim ÖZNURHAN	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Kasım KARAMAN	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa KARAGÖZ	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa TALAS	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Osman Serhat İREZ	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Selahittin TOLKUN	Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Serdal SEVEN	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Prof. Dr. Şahika KARACA	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Doç. Dr. Cenan KUVANCI	Erciyes Üniversitesi
Doç. Dr. Hakan AKÇAY	Yıldız Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Harun IŞIK	Erciyes Üniversitesi
Doç. Dr. İlkay ŞAHİN	Erciyes Üniversitesi
Doç. Dr. Mehtap YILDIRIM	Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa SARI	Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Neslihan DURMUŞOĞLU SALTALI	Ordu Üniversitesi
Doç. Dr. Nuriye KOÇAK	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Doç. Dr. Selim KAYA	Afyon Kocatepe Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Serkan TAFLIOĞLU	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Doç. Dr. Şamil YEŞİLYURT	Nevşehir Hacı Bektaş veli Üniversitesi
Doç. Dr. Zihniye OKRAY	Lefke Avrupa Üniversitesi
Doç. Dr. E. Tuğg. Fahri ERENEL	İstinye Üniversitesi
Dr. J. BnB. İlkay GÜLERYÜZ	Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Dr. J. BnB. Üyesi Ümit ŞEVİK	Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Dr. J. Yb. Erdem ÖZGÜR	Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Dr. J. Yb. Hasan ACAR	Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Dr. J. Yb. Haydar PEKDOĞAN	T.C. İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Nuri DİCLE	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Betül ATEŞÇİ KOÇAK	Erciyes Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ceyhun YÜKSELİR	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Çiçek Dilek BAKANAY	İstanbul Aydın Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Emin SALİHİ	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Emrah BOZOK	Millî Savunma Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ergenekon SAVRUN	Ufuk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Erhan ÇAPRAZ	Erciyes Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fatih BALCI	Kayseri Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Halil UZUN	Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Halit BİLTEKİN	Anadolu Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim DEMİRCİ	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Kadriye KAYACAN	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Kürşad DURU	Marmara Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Murat GÜR	Nevşehir Hacı Bektaş veli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Nihan ERDEMİR	Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Oksana MANOLOVA YALÇIN	Erciyes Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Onur ÇELEBİ	Yozgat Bozok Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Serdal IŞIKTAŞ	Kıbrıs Sağlık ve Toplum Bilimleri Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Talat KOÇAK	Afyon Kocatepe Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Uğur DURMAZ	Kocaeli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ÖLÇÜ DİNÇER	Erciyes Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Cemaliye DİREKTÖR	Lefke Avrupa Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Sultan OKUMUŞOĞLU	Lefke Avrupa Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Tuba HİM	Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi / Kıbrıs Sağlık Toplum Üniversitesi
Dr. Aziz Nazmi SHAKİR	Sabancı Üniversitesi
Dr. Gürhan ÇOPUR	Ardahan Üniversitesi
Dr. Tuğçe ÜNER	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Dr. Vedat BAYRAKTAR	Gazi Üniversitesi

Editör Notu / Editorial Note

Konunun uzmanları, “virüsten sonra hiçbir şey eskisi gibi olmayacak” diyorlar.

Çok şey değişir mi dünyada? Bunu, panik havası bittikten, ortalık yatıştıktan sonra görebilecek insanoğlu. Virüsten önce kaybetmiş olduğumuz değerleri bilir ve içine düştüğümüz durumu iyi analiz edersek onları geri kazanmanın ya da yerlerine yeni insani değerler üretmenin yolunu da bulabiliriz.

İnsanoğlu can korkusuyla eve kapandığı şu dönemde kendine şu üç soruyu sordu mu?

*Dünyayı cehenneme çeviren ben değil miyim?

*Gövdeimde mideden başka kalp denilen, beyin denilen iki organın da bulunduğunu hatırlayabilecek miyim?

*Beni eski yerime yükseltecek gücüm kaldı mı?

İnsanoğlu bu üç soruya makul cevaplar verebilir ve yola öyle çıkarsa “virüs öncesi-sonrası” ayrımının bir anlamı olabilir.

Virüsten önce kimin elinde en öldürücü silahlar vardı, virüsten sonra kimin elinde olacak? Silah sahibinin değişmesi neyi değiştirecek? İnsan hayatının hoyratça alt üst edildiği bir dünya, zihniyet aynı kaldıktan sonra anlamlı hiçbir değişikliğe uğramaz.

Daha açgözlü, daha hoyrat, bencil, daha zalim mi olacağız, yoksa paylaşmayı öğrenmiş, halden anlar, vicdanlı, hakperest, alçak gönüllü, Allah’tan korkan-kuldan utanan, şefkatli, merhametli insanlar olarak mı çıkacağız bu hengâmeden? Musibetler eğitici dir şüphesiz; fakat insanoğlunun çabuk bencilleştiğine dair de çok örnek var...

Virüsten sonra insana bakışımız değişmezse, daha çok insanlaşmazsak büyük bir fırsatı kaçırmış oluruz; olduğumuz yerden de geriye düşeriz. Okullarımızın vizyonu, misyonu, hedefi iyiden iyiye değişmelidir. Yüz binlerce genç insanın çaresizce teslim olduğu eğitim sistemi seri imalat mantığından kurtarılmalı, fırsatlar çeşitlendirilip genç insanlara farklı kapılar açılmalıdır. Gelen haberler, dijital teknolojinin insanı günlük hayatının her safhasında takip etme gücüne ulaştığını ve bir “büyük gözaltı” tehlikesinin eşikte olduğunu gösteriyor. Sokağa çıkarken yüzünüzün renginden, kaşınızın-gözünüzün çeşitli hâllerinden sonuçlar devşirilerek niyet okunacaktı! İnsan iradesini bütünüyle sakatlamaya matuf böyle bir uygulama, “şahsiyet” dediğimiz kişisel zenginliğin ölümü demektir. Dünya milyarlarca etten-kemikten robotun koştuğu bir oyun yerine döner. Virüs sonrasında insanlık bu büyük

tehlikeyi önlemek, kendi eliyle robotlaşmamak için harekete geçebilecek mi, yoksa muktedirlerin ihtirası karşısında çaresiz mi kalacak? İnsanı önce canavarlaştırıp sonra da dizginlemeye çalışmak yerine ona “zübde-i âlem” olduğunu anlatmak, öyle yetiştirmek bütün insanlığın ortak hedefi olmalıdır. Akli erenlerin sahne dışına atıldığı, ruh asaletinin hatıra bile gelmediği bir dünya, sonunda, duvarsız-çitsiz bir hapishaneye döner.

Devlet yeniden organize olmalıdır. Artık “gevşek devlet”in yerini insanın geleceğini dert edinen “millî devlet” almalıdır. Bütün dünyayı ağır bir tehdit altına alan salgın, dünyada her türlü ittifakın bozulabileceğini, yenileri kurulsa bile onların da her an dağılabileceğini göstermiştir. Bir kısmı geleceğe, bir kısmı iç siyasete yatırım olarak değerlendirilebilecek uluslararası yardım gösterileri bir yana, her devlet kendi halkına sahip çıkmak için çırpınmaktadır. Her şey normale döndüğünde, milletlerin -nihayetinde- kendine dost olabildiği iyice anlaşılacaktır. “Millî devlet”e dönüş teklifimizin sebebi budur.

Dünyanın her yerinde virüsten sonra devlet erkânı millet önünde şeffaf, saygılı, âdil, hesap verir, hak tanır-hukuk bilir olmaya razı olabilecek mi? Bu son derece zor görünüyor ama durumdan çıkarılması gereken derslerden biri de budur. Dünyada güç dengelerinin çok da uzun olmayan aralıklarla değiştiği ve dünün muktedirlerinin ekonomik, siyasi, askerî üstünlüklerinin ellerinden kayıp gittiği; ittifakların çözüldüğü, imparatorlukların yıkıldığı gerçeğini unutmak, küçümsemek çok pahalıya mal olmuştur; bundan sonra da olur. İttifakların en güçlüsü bile menfaat cilası ile cilalanmıştır.

Virüsten sonra, insanın teknoloji için değil, teknolojinin insan için olduğu büyük(!) devletler tarafından da kabul edilmelidir. Bu olmazsa, özellikle gelişmemiş ülkelerin genç nesilleri telefon-bilgisayar-televizyon teknolojisi tarafından preslenmeye devam eder. Teknoloji, sayılı birkaç devlet için nimet, fakat birçoğu için “çağın afyonu” olur. Eskiden de çok farklı değildi ama sevimli bir sömürü aracı olma özelliği iyice öne çıkar. Bu da insan aklının dönüp insanı vurması demektir.

Ölüm korkusunun insanları düşünmeye de sevk ettiğinden şüphe yok. Görüldü ki zenginlik, mevki-makam, kadın-erkek ayrımı olmaksızın herkes topun ağzında. Virüs, bu yüzden “adaletli” sayılıyor! Haşmetli virüs, giderken adaleti de alıp gitmemeli ve insan onu kutsal bir hazine gibi muhafaza etmelidir.

Her şeyin bir anda değiştiği bu ortamda Nisan 2020 sayımızı yayımlayabilmenin buruk sevincini yaşıyoruz. Yüz yüze görüşüp tartışabilmenin ne büyük nimet olduğunu daha iyi

anladık! Bu ortamın araştırmacılarımız için de büyük sıkıntılar getirdiğini düşünüyöruz. Kaynaklara -özellikle ilk kaynaklara- erişme kanallarımız hayli kısıtlanmış bulunuyor. Buna rağmen, yazarlarımızın çok sayıda çalışma ile dergimize katılmış olmaları sevindiricidir.

Bu sayımızda sırasıyla; Alparslan ÖZKAN, Claudia Lizeth ANAYA BARAJAS-Astrid RAMÍREZ VALENCÍA, Demet KARAKARTAL, Esra ÖZAY KÖSE-Taha YILDIRIM-H. Eylem KAYA-Berkan ALTAN, Hakan SÖNMEZ, Hasan ACAR-Şenol BAYARM, Hayriye Nevin GENÇ, İlkay GÜLERYÜZ, Kifayet ÖZKUL, Mehmet BULUT, Mehmet METİN, Mehmet ÖZDEMİR, Nural İMİK TANYILDIZI-Ayşe ŞEBNEM YOLCU, Ridvan KARABULUT-Enver TÜRKSOY-Asude ARSLAN-Şengül ULAŞ, Sefa BAYGÜL, Simos PAPADOPOULOS-Georgia KOSMA, Uğur Berk KALELİOĞLU-Menderes SOYDAN, Süleyman AKSU, Mustafa CENGİZ-Talip Doğan, Harun GÜNGÖR imzalı yazılar yer alıyor. Askerî örgütlenmeden, hukuka, toplum güvenliğinden mimarlık ve tarihe, çocuk istismarından öğretim yöntemlerine değişik alanlara ait değerlendirmeler, yazı çeşitliliğini gösteriyor.

İlgilerinden dolayı yazarlarımıza, üniversitelerde eğitim-öğretimin karakter değiştirmesine uyum sağlama çabaları arasında görev üstlenen hakemlerimize ve derginin yayına sunulmasının bütün aşamalarında emeği geçen çalışma arkadaşlarımıza teşekkür ediyoruz.

Yeni sayılarda buluşmak dileğiyle.

Prof. Dr. Saadettin YILDIZ

EDİTÖR

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 21-11-2019

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 31-01-2020

Araştırma Makalesi / Research Article

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 6, ISSUE 13, P. 1 – 16.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 6,
SAYI 13, S. 1 – 16.

Using Games To Teach Spanish As A Foreign Language In One-On-One Sessions With Young Learners

Claudia Lizeth ANAYA BARAJAS¹ & Astrid RAMÍREZ VALENCIA²

Abstract

Prior studies have highlighted the importance of games to teach a foreign language to young learners. However, there is little research on the type of games children prefer in one-on-one language tutorial sessions. As a result, this paper explores games as the instructional strategy used by some private tutors to teach Spanish as a foreign language (SFL) to children aged between eight and eleven years in Istanbul, Turkey. A case study was developed with a series of observations, journal entries, and interviews to examine the effect of games in SFL private tutoring. We analyzed the data using the inductive approach proposed by Creswell (2012) to understand the data from the SFL private tutors' perspective. The findings suggest that although games entertained children during the tutoring sessions, the degree of engagement relied on the type of game and the tutee's preferred learning style. Furthermore, there were identified attitudes towards the growth of Spanish in terms of teaching and learning in Turkey, as well as motifs and implications of becoming a SFL tutor in this country.

Key Words: *case study, games, SFL (Spanish as a Foreign Language), tutors' perceptions, private tutoring.*

Yabancı Dil Olarak İspanyolca Öğretmek İçin Oyunların Kullanılmasının Teşvik Edilmesi

Özet

Yapılan önceki çalışmalar oyunların öğretmenler açısından önemi vurgulandı. Ancak, çocukların birebir dil eğitiminde tercih ettikleri oyunlar hakkında çok az araştırma vardır. Bunun sonucunda, bu makalede, bazı özel öğretmenlerin bir yabancı dil olarak İspanyolca'yı (YDİ) çocuklara öğretmek için kullandıkları öğretim stratejisi oyunlarını incelenmiştir. YDİ özel ders. Elimizdeki çalışmalar, vakalar üzerinde yapılan gözlemleri, günlük kayıtları ve röportajları içermektedir. Verileri YDİ öğretmenlerinin perspektifinden anlaşılabilirliği için, Creswell (2012) tarafından önerilen endüktif yaklaşımı kullanarak analiz edildi. Bulgular, oyunların dersler sırasında çocukları eğlendirmesine rağmen, katılımın oyun türüne ve öğrencinin tercih ettiği öğrenme stiline bağlı olduğunu göstermektedir. Dahası, bu ülkede YDİ eğitmeninin gelişimine yönelik tespit edilen tutumlara yer verildi.

Key Words: *Öğretmenlerin algıları, Oyunlar, Özel Ders, Vaka çalışması, Yabancı Dil Olarak İspanyolca'nın Öğretimi (YDİ).*

¹ Bachelor in Teaching English as a Foreign Language, Universidad Distrital Francisco José de Caldas, clanayab@correo.udistrital.edu.co.

² Phd, Universidad Distrital Francisco José de Caldas, aramirezv@udistrital.edu.co.

Introduction

Spanish is growing in popularity and its number of speakers worldwide (Fernández Vítóres, 2018). Consequently, in Turkey, some language learners have chosen to start studying this language at school, on their own, or with a tutor. Some parents have also considered enrolling their children in Spanish courses provided by schools or with private tutorials at home. As a result, more children are taking Spanish as Foreign Language (SFL) classes outside the formal schooling context. Some of these young learners may perceive SFL tutorials as dull and uninteresting when imposed, and the long study hours that learners have at mainstream schools might affect the enthusiasm for learning the language in their spare time.

By contrast, games have been indispensable activities for children's life. Playing games is amusing and useful to foster social skills such as "negotiation, communication, group decision making, and strategic thinking," as stated by Kirriemuir and McFarlane (2004). Likewise, using these activities reinforces physical and mental abilities which are beneficial for a healthy body and mind.

With the aim of providing a possible solution for solving the adverse effects that SFL private tutoring may have on children when the sessions are perceived as imposed activities, we decided to include six games as a means to engage young learners in their private teaching-learning process and to observe their interest in the Spanish sessions. As part of conducting the present research, the following question arose: What are the tutors' impressions of using games to teach Spanish as a foreign language in one-on-one sessions to Turkish children?

Literature Review

This section reviews recent literature on the implications of games in teaching, the expansion of Spanish as a foreign language, instructional strategies to teach a language, and the implications of shadow education, which throughout the paper will refer to private tutoring or one-on-one tutorial sessions.

Traditional Education vs. Game-Based Instruction

Learning, which is an inherent activity in children's lives, has been perceived as boring. This conception is the result of traditional methods in which the teacher is in control of the lesson, and learners are passive agents who are supposed to meet established learning goals. For instance, in traditional lessons, learners usually attend classes that are taught as lectures, and they must sit down quietly while the teacher is delivering information. Lessons are mainly teacher-centered, and learners are recipients of knowledge. Hence, as a means to tackle this

type of education and actively involve the learner in the teaching-learning process, there has been an increasing interest in using games as instructional activities. According to Zirawaga, Olusanya, and Maduku, teachers can benefit from the advantages that playing games imply since they enhance learners' experience and are supplements to the conventional instructional methods (2017, p. 55).

Additionally, traditional education methods may find it difficult to meet current learners' expectations due to new technologies and different stimuli exposure (Sardone & Devlin-Scherer, 2016), something which games can achieve. Games not only help to develop concentration, confidence, and creativity, but they are also quick activities that generate curiosity and enthusiasm. These are some of the features that learners anticipate from recent learning activities (Kirriemuir and McFarlane, 2004). In other words, games can be confidence and motivational boosters as well as engaging tools for educational settings (Al-Bulushi and Al-Issa, 2017).

Game-based instruction: teacher's and learner's roles

Game-based instruction emerged as a way to improve teaching practices focusing on a student-centered approach and reshaping the roles performed by teachers and learners in the education process. In this type of teaching, teachers and learners are dynamic agents. Kangas, Koskinen, and Krokfors (2017) claimed that the teacher's role shifts depending on the setting and instructional objectives; the teacher can be an instructor, playmaker, guide, and evaluator (Hanghøj, 2013). These roles are of high importance, and the teacher needs to know when to perform them so that the learning outcomes can be met. For instance, in a case study carried out by Marklund and Alklind Taylor (2016) on teachers working in a school in Sweden, a modified version of the game Minecraft was used for educational purposes. Researchers wanted to observe the role of the teacher when using the game in their lessons. In their findings, they reported that in an attempt to implement games in the curriculum at school, the teachers needed to be game literate. In other words, they needed to know how to play and be able to explain the games to learners to achieve learning goals. The game itself cannot teach if it is not carefully selected and adapted to meet the goals of the lesson and learners' needs and interests.

Games are pleasant activities that teachers can take advantage of as they are engaging and promote motivation. Although many learners may enjoy playing games and could know how to do it, not all are game-driven or competent at playing. Hence teachers and learners should agree upon the sort of games to employ in the lessons (Hanghøj, 2013). This agreement can

be based on the learners' range of interests, teaching and learning modalities, and instructional objectives.

Spanish Language Teaching

According to Fernández Vítóres (2018), more than 577 million people speak Spanish either as a native or foreign language, and it is the second most spoken language in the world (more than 480 million people speak it as their mother tongue). On the internet, it is the third most used language. Furthermore, it is the second preferred language on Facebook and Twitter.

As of today, Spanish learning is increasing and has become the fourth foreign language most studied worldwide. There are more than 21 million learners in about 107 countries. The main cause of this growth is the rise in trade between Spanish-speaking countries and the rest of the world. It is foreseen that, by 2050, it will be the most spoken language.

In Turkey there are approximately 1,000 native Spanish speakers and 8,000 users of Spanish, including Judeo-Spanish speakers (Fernández Vítóres, 2018). Moreover, after the opening of the Cervantes Institute in 2001 in Istanbul, more people are interested in studying this language. Additionally, even though English has been the preferred foreign language taught in formal schools in this country, followed by French or German, Spanish has begun to be included in the curriculum of some schools.

Language instructional strategies

Lewis-Moreno (2002) proposed some strategies that language teachers can utilize with the aim of facilitating learning. Among these strategies are: adapting teaching style to learners' style, helping learners to adjust to the environment where learning takes place, displaying visuals, speaking clearly, modeling when correcting mistakes, developing graphic organizers, brainstorming, having learners maintain a notebook, using multimedia (videos and music), and hands-on activities such as crafts, games, and experiments in which learners could use realia and manipulatives. Most of these strategies were thought to be used in the language classroom; nevertheless, they can be adopted in private tutoring to enhance the teaching-learning experience and promote imagination and creativity in children (Asensio Pastor, 2016), aspects that tutors may benefit from when having private sessions.

Private tutoring

During the last decades, private tutoring has become a global phenomenon that resembled mainstream education. It is also known as shadow education because, as Bray and Kwo

(2014) explained, it is a type of education that shadows formal education to complement learners' academic performance through lessons out-of-school context in exchange for a fee.

The expansion of shadow education around the world has been partly caused by low salaries earned by some teachers at formal schools. Those teachers opt to teach privately as a way to have higher incomes (Bray & Kwo, 2014; Chui, 2016). Another explanation of this phenomenon is the concern of some parents about their children's success in the short and long term. Those parents believe that private tutoring is a way to ensure higher scores in schools and college admissions (Buchmann, Condron, & Roscigno, 2010).

According to Hajar (2018), private tutoring has tangible and intangible benefits on learners. Some hard benefits include an appropriate learning atmosphere, tailored sessions focused on improving academic deficiencies, and exam-orientated sessions. Regarding the soft benefits, they could be the development of self-esteem and social skills, and willingness to learn as a consequence of the strategies used by the tutor.

Additionally, Šťastný (2017) points out that flexibility when arranging sessions is an asset that benefits not only learners but also tutors. Bray (2014) states that shadow education allows the expansion of knowledge regarding topics not covered at school. Furthermore, he adds that low level learners might keep up with their classmates, while fast learners may enhance abilities in which they excel.

On the teacher's side, some other benefits include small size lessons and autonomy to design lessons focused on the learners' needs. Owing to the fact that sessions are usually one-on-one, difficult discipline situations are less common. Likewise, the teacher-tutor could exploit his or her knowledge of teaching to approach the learner's preferred learning style and build rapport. Parents or guardians are also helped by private tutorials since the tutor could perform the role of a carer when they are not nearby (Bray & Kwo, 2014).

Shadow education could promote inequality, anxiety, and affect the quality and credibility of mainstream education (Bray & Kwo 2014; Buchmann et al., 2010; Hajar, 2018). Privileged students can have access to private tutoring, which leaves low-income learners without the possibility to compete fairly with their peers. It also generates anxiety on learners if they do not get the high scores their parents are expecting them to or are not competent at the desired subject. It can also produce burnout on learners and teachers due to long hours of study or work (Bray & Kwo, 2014, pp. 2-3).

Method

This study follows the qualitative interpretative research paradigm. Its main aim is to describe the problem in order to understand it, and the interpretation is the result of the researcher's judgment and perspective towards the emerging themes and categories (Creswell, 2012, p. 238). The phenomenon described is the use of games in SFL private tutoring sessions with Turkish children in Istanbul.

Case Study

Case studies have been a long established methodology in education research to present a detailed analysis of an entity of interest. The essential goal of case study research is to comprehend the problem from the participants' point of view through an extensive analysis of the problem in context (Harrison, Birks, Franklin, & Mills, 2017). Hence, being a participant-observer and interviewing peer SFL tutors was an effective way to examine and understand the effectiveness of games to instruct young learners in SFL.

Setting and Participants

The present investigation was carried out in Istanbul, Turkey, with SFL private tutors. Homogenous sampling was implemented to select the participants (Creswell, 2012). The criteria for choosing the subjects were as follows: tutors who spoke Spanish as a native language, English as a second language, and were tutoring children in their mother tongue. The three participants had lived in Istanbul for at least one year and had been teaching Spanish privately for more than six months. The tutorials usually took place after school hours or on weekends in different parts of the city.

This section has explained how the sample was selected and its importance in the study. The section that follows moves on to consider the methodology, instruments employed to gather data, and the method used to analyze and interpret it.

Data Collection and Analysis

Three sources were used in the present study to gather information: field notes, a reflective journal, and interviews (conducted on peer SFL tutors). This variety of sources permits the tutor-researcher to follow the triangulation practice, in which data would converge and lead to the same findings (Yin, 2016, p.160).

In the first type of data collection, the tutor performed an active role by being a participant-observer. In this role, the tutor recorded three observations and three reflective journals. The

second type of data consisted of interviews administered on peer SFL private tutors that were teaching in different parts of Istanbul.

The field notes were taken during the last twenty minutes of three selected sessions as follows: at the beginning (on week two), in the middle (on week seven), and at the end of the intervention (on week fourteen). The information documented corresponded to the children's behaviors, attitudes, and comments towards the use of games during the Spanish tutorial sessions.

Secondly, the reflective journal entries comprised the tutor's feelings, a description of the implementation of the games during the intervention, the tutees' reactions while using the games, and topics to reinforce and improve in the coming sessions.

Finally, the SFL tutors were reached to carry out one-on-one interviews regarding their opinions on the use of games, the role of Spanish in Turkey, and their thoughts on private tutoring. The interviews consisted of a questionnaire with 13 questions that included closed-ended and open-ended questions. The former type of questions can gather useful information to support theories and concepts in the literature, while the latter type of questions allows the researcher to explore reasons for the closed-ended responses and identify further comments participants might have (Creswell, 2012).

After the data gathering process, its analysis and interpretation were done inductively using the bottom-up approach proposed by Creswell (2012). With this model, the tutor-researcher could go back and forth in the different stages of the analysis to gain a deeper understanding. These are the steps followed:

1. The tutor-researcher gathers data.
2. The tutor-researcher organizes the data (transcriptions).
3. The tutor-researcher examines the data.
4. The tutor-researcher codes and assigns labels.
5. The tutor-researcher determines descriptions or themes to include in the report.

Games Used in the Intervention

Before the intervention started, the tutor carried out a diagnosis activity to determine the children's level of proficiency in Spanish, and the results showed that they were at a A1 level. Likewise, parents expressed their concern about focusing on speaking so that children would

be able to communicate. As a consequence, the first four games were chosen to reinforce the following topics: the alphabet, family members, parts of the house, and colors and numbers. The aim of the last two games was focused on the children's oral production in the target language.

Hangman (Spelling game)

During the SFL session, this game aimed to use the Spanish alphabet and practice the spelling of 27 words that the tutor introduced at the beginning of the lesson. Hangman is a paper-and-pencil game that usually has two players: an executioner and a guesser. The executioner is in charge of selecting a word and drawing dashes based on the number of letters that the chosen word has; meanwhile, the guesser calls letters out to find out the selected word. When the guesser predicts a letter correctly, the executioner adds that letter in the dashes. The executioner draws the parts of the stick man based on the wrong guesses; each wrong letter represents a part in the stick man.

UNO card game (Vocabulary game)

Firstly, the cards of this game were used to explain colors and numbers, and then the learner was asked to sort them out based on their color and number. After that, the tutee had to shuffle the cards and deal them out to play. The game's objective was to be the first player that got rid of all the cards in their hand.

Family members tic-tac-toe (Oral production game)

The tic-tac-toe grid that the tutor used in the intervention (see Figure. 1) was an adapted version with nine family members of the game presented by Seymour and Popova (2003, p. 25). To mark a square with X or O, each player chose a symbol and took turns to talk for 20 seconds about one of the members in the grid. When it was a player's turn to speak, the other player assessed the oral production to decide if the selected square could be taken. In order to win, the player X or O had to draw the corresponding symbol in three squares horizontally, vertically, or diagonally.

Mamá	Papa	Hermano
------	------	---------

Hermana	Tía	Tío
Abuela	Abuelo	Primos

Figure 1. Family members tic-tac-toe grid

The Post-it game - a minute to win (vocabulary game)

This game was used to introduce vocabulary related to the house. Rooms, and the most common objects found within them were included. Before playing the game, the target vocabulary was written on Post-it notes and stuck on the different places and objects of the house. Once the tutor and learner had practiced the vocabulary, the tutor removed the notes from the assigned places and shuffled the words. Afterward, the tutee had one minute to place the notes back in the right places. The tutee played several rounds until all the notes were in the right places.

Paper fortune teller (Oral production game)

This traditional origami game was adapted to practice greetings and introductions. In each one of the eight flaps, there was a question related to the days of the week, greetings, age, name, favorite music, favorite animal, best friend, and favorite subject.

Knock 'em down (Oral production game)

Before the session, 15 questions were prepared related to all the topics seen during the sessions. The game consisted of arranging ten plastic cups, as illustrated in Figure 2, and with a ball, trying to knock them all. In order to knock down the cups, the tutee had to answer the questions correctly. Each correct answer was a chance to shoot.

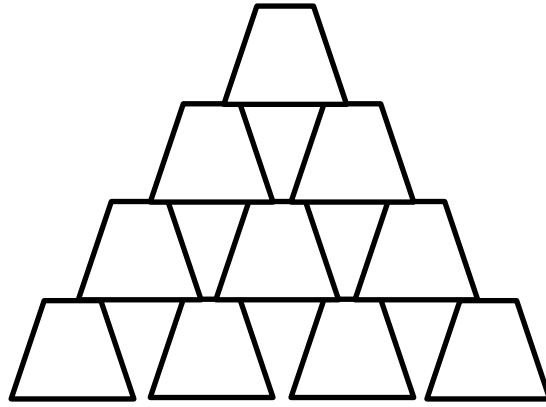

Figure 2. Knock 'em down cups pile

Results and Discussion

The current study aimed to illustrate the effectiveness of games to teach SFL through private tutoring to children aged 8 – 11 years old in Istanbul. Resulting from the inductive analysis, the following themes were identified.

Levels of Attention

The reflective journal entries and the field notes revealed that the tutees lacked motivation at the beginning of the sessions. This finding suggested that since the tutor was replicating formal schooling lessons, and the tutee was exhausted from school hours and extracurricular activities, the tutee's level of attention was minimal. This outcome can be supported by Chui who affirmed that private tutoring could cause exhaustion due to long studying schedules (2016, p. 198).

The flow of the session turned out to be more pleasant when the tutor implemented the games. This result is contrary to that of Chui (2016), who claimed that private tutoring does not allow tutees time for playing and enjoyment.

Additionally, in the interviews, it was demonstrated that the preferred instructional strategy used by SFL tutors to teach young language learners was hands-on activities. The informants reported that in an attempt to make the most of a session with young learners, it was crucial to use activities such as experiments, crafts, or games since tutees are usually engaged. According to Mayda (2015), when teachers actively involve learners in their own learning, including relevant aspects of the learner's lives, such as needs and interests, those aspects can be a catalyst for meaningful learning.

The Spanish tutors also confirmed that games entail a variety of benefits. Playing games permitted the tutee to be at ease, acquire the language faster without the fear of being assessed, and the sessions tend to be more enjoyable. All the participants agreed that games are an enticing and fun way to teach SFL. This finding is consistent with that of Hajar (2018) in which games were found to be the entertaining factor in tutorials with year six children to help them pass a school admission exam in the United Kingdom.

On the other hand, as noted by Marklund and Alklind Taylor (2016), games could involve significant benefits when carefully chosen based on learners' preferences and learning outcomes. In this regard, the participants mentioned that not all games are entertaining, due to factors such as age, level of difficulty, personalities, and learning styles. Hence it is vital to consider first these factors when choosing a game.

Paper and Pencil Games vs. Games with Manipulatives

After the implementation of the six games, we could identify two main categories a) Paper-and-pencil games which include hangman, paper fortune teller, and tic-tac-toe, and b) games with manipulatives such as UNO card game, knock 'em down, and the post-it game.

The former type of games was appealing during the first minutes of the implementation, although the level of excitement started to decrease after 15 minutes of playing them. Conversely, the latter type was more engaging, and the tutees' interest remained steady. It was evident that children enjoyed games that involve movement and the manipulation of objects. As Şener and Çokçalışkan (2018) stated, learners who make use of manipulatives to explore and grasp understanding are kinesthetic. Henceforth, the variation of enthusiasm between paper-and-pencil games and games that involve manipulatives indicated that the tutees were kinesthetic learners.

Spanish Teaching Perceptions

Two participants commented that the main reason for the rise of Spanish teaching-learning in Turkey is because of the increase in business between Turkey and Spanish-speaking countries. One of the participants also mentioned that Spanish was displacing French, which some years ago it was regarded as the country's high society language. These opinions agreed with Navarro Carrascosa (2017) and Fernández Vítóres (2018), who declared that the increase of Spanish learning is due to the expansion of Spanish-speaking economies and the fall in popularity of French.

Private Tutoring Perceptions

Concerning the perception of private tutoring, the informants reported that the primary motive for becoming tutors was the economic benefits it involved. This finding also accorded with Bray and Kwo (2014), Chui (2016), and Šťastný (2017), who declared that teachers become private tutors to have higher incomes that supplement their salaries from mainstream schools.

All of the participants had the same opinion on what a tutor does. They commented that tutors are instructors who facilitate and support language learning, who could also be models of their cultures. Additionally, one participant pointed out that the tutor could also perform the role of a nanny when parents are busy, which agreed with Bray and Kwo (2014) statement about the tutor also being a caretaker when the tutees' parents are not around.

As we predicted, interviewees admitted that the effects of private tutoring directly influence teachers and learners; hence, the benefits surpass the disadvantages (Subedi, 2018). This result may be determined by the range of advantages that private tutoring conveys on the tutor side (see Table 1).

Table 1. Interviewees' perceptions on private tutoring

Advantage	Disadvantage
Extra earnings	Young tutees' reluctance (Parents pressure)
Avid language learners	Time: commuting and planning
Non-habitual	
Small class-size.	
Personalized sessions	
Comfortable environment	
Rapport is built easily	

These are some comments from the interviewee's point of view regarding the advantages and the disadvantages of private tutoring:

(P1) I think that private tutoring was a great help when I was not earning enough at a primary school; it helped me to supplement what I was earning monthly. Additionally, tutoring allows us to identify difficulties that can be hard to spot in larger classes. Tutoring one student is beneficial for the teacher and the student, the instruction is personalized, and the students have the comfort of being at home, a place where they can feel relaxed.

(P2) I like it when learners are interested in and committed to learning Spanish. There is a wide variety of topics to discuss, mainly with adults, so the lessons flow smoothly. On the other hand, tutoring children can sometimes be negative when their parents are forcing them to take the lessons, or they are tired when getting home from school or activities they have to attend after classes. When it happens, I try to look for fun activities that engage them in the session.

(P3) I find it difficult going from one place to another when the teaching hours at the school are over, the commute in Istanbul at rush hours is chaotic. There are a lot of traffic jams. The positive aspect of that [sic] is that every lesson is unique.

Conclusion

To conclude, the findings in the current study determined that despite children's reluctance to take private lessons after long school hours, they were more engaged in SFL private tutorials when the tutors make use of games. By using hands-on activities such as games, the tutors and learners can build sound relationships, have appealing lessons, and encourage young learners to be at ease and use the target language. However, it is crucial to consider that not all games are equally enjoyable to young learners. The tutor is responsible for selecting the game that best fits the learners' preferred modality of learning and interests while meeting the desired learning outcomes. Based on these results, we suggest language tutors including games in their sessions to capture learners' attention and make them feel involved in their own learning experience.

Furthermore, since private tutoring is a phenomenon that is growing worldwide, tutors could take advantage of the positive influence of games to expand their teaching repertoire, and have enticing sessions that facilitate the instruction of different areas of learning. The use of games as instructional strategies will benefit not only private language tutors but also teachers who are looking for tactics to enhance their expertise.

We can also conclude that Spanish is gaining strength in terms of teaching and learning in Turkey due to rising economies and the number of Spanish speakers in the country. We can predict that in the following years, there will be more SFL tutors required in the country to supply the demand of Spanish learning.

Finally, keeping in mind that the data in this study were gathered and analyzed employing a small sampling, the study could be replicated with a larger sample to confirm the results obtained. Additionally, as we focused on the tutors' perceptions, a further study focusing on the learners' attitudes might be of significant contribution. It would contrast and support the findings of this research.

Referencing

Al-Bulushi, A. H., & Al-Issa, A. (2017). Playing with the Language: Investigating the Role of Communicative Games in an Arab Language Teaching System. *International Journal of Instruction*, 10(2), 179-198.

Asensio Pastor, M. (2016). Enseñar español como lengua extranjera a niños: aportaciones teórico-prácticas [Teach Spanish as a foreign language to children: theoretical and practical contributions]. *Lenguaje y Textos*, 0(44), 95-105.

Bray, M., & Kwo, O. (2014). *Regulating Private Tutoring for Public Good: Policy Options for Supplementary Education in Asia*. Hong Kong, China: The University of Hong Kong, Comparative Education Research Centre.

Buchmann, C., Condrón, D., & Roscigno, V. (2010). Shadow Education, American Style: Test Preparation, the SAT and College Enrollment. *Social Forces*, 89(2), 435–461.

Chui, M. (2016). Private supplementary Tutoring: motivations and effects: a review study. *Journal of Education and Practice*, 7(27), 195-198.

Creswell, J. W. (2012). *Educational Research: planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (4th ed.). Boston, MA: Pearson Education, Inc.

Fernández Vítóres, D. (2018). *El español: una lengua viva. Informe 2018 [Spanish: a living language.2018 Report]*. Instituto Cervantes. Madrid: Retrieved from https://cvc.cervantes.es/lengua/espanol_lengua_viva/pdf/espanol_lengua_viva_2018.pdf.

Hajar, A. (2018). Exploring Year 6 pupils' perceptions of private tutoring: evidence from three mainstream schools in England. *Oxford Review of Education*, 44(4), 514-531.

- Hanghøj, T. (2013). Game-Based Teaching: Practices, Roles, and Pedagogies. En S. d. Freitas, M. Ott, M. Popescu, & I. Stanescu, *New Pedagogical Approaches in Game Enhanced Learning: Curriculum Integration* (págs. 81-101). Hershey, PA, United States of America: IGI Global.
- Harrison, H., Birks, M., Franklin, R., & Mills, J. (January de 2017). Case Study Research: Foundations and Methodological Orientations. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 18(1).
- Kangas, M., Koskinen, A., & Krokfors, L. (2017). A qualitative literature review of educational games in the classroom: the teacher's pedagogical activities. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 23(4), 451-470.
- Kirriemuir, J., & Mcfarlane, A. (2004). *Literature Review in Games and Learning*. Bristol, UK: Nesta Futurelab.
- Lewis-Moreno, B. (2002). *Instructional Strategies for ESL Students Checklist*. Retrieved from <http://saisd.net/admin/curric/bilingual/>.
- Marklund, B. B., & Alklind Taylor, A.-S. (2016). Educational Games in Practice: The challenges involved in conducting a game-based curriculum. *The Electronic Journal of e-Learning*, 14(2), 122-135.
- Mayda, A. (2015). *Effective Instructional Strategies for English Language Learners*. Ontario Institute for Studies in Education of the University of Toronto. Toronto: Retrieved from https://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/68786/1/Mayda_Asiye_201506_MT_MTRP.pdf.
- Navarro Carrascosa, C. (2017). Enseñar español en Turquía: La enseñanza de ELE entre Oriente y Occidente [Teaching Spanish in Turkey: Teaching Spanish as a Foreign Language between East and West]. En M. Méndez Santos, & M. Galindo Merino, *Atlas de ELE. Geolingüística del español en el mundo. Volumen I. Europa oriental* (págs. 411-426). Madrid: EnClaveELE.

- Sardone, N. B., & Devlin-Scherer, R. (2016). Let the (Board) Games Begin: Creative Ways to Enhance Teaching and Learning. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 89(6), 215 - 222.
- Şener, S., & Çokçalışkan, A. (2018). An Investigation between Multiple Intelligences and Learning Styles. *Journal of Education and Training Studies*, 6(2), 125-132.
- Seymour, D., & Popova, M. (2003). *700 Classroom activities*. Oxford, England: Macmillan.
- Šťastný, V. (2017). Private tutoring lessons supply: insights from online advertising in the Czech Republic. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 47(4), 561-579.
- Subedi, K. (2018). Shadow Education: A Role of Private Tutoring in Learning. *International Journal of Humanities and Social Sciences*, 1(2), 29-42.
- Yin, R. K. (2016). *Qualitative Research from Start to Finish* (Second ed.). New York, NY: The Guilford Press.
- Zirawaga, V. S., Olusanya, A. I., & Maduku, T. (2017). Gaming in Education: Using Games as a Support Tool to Teach History. *Journal of Education and Practice*, 8(15), 55 - 64.

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 25-03-2020

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 22-04-2020

Araştırma Makalesi / Research Article

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 6, ISSUE 13, P. 17 – 34.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 6,
SAYI 13, S. 17 – 34.

The Didactic Use of *Mantle of the Expert* in Teaching CLIL (Content Language Integrated Learning) Geography: An Action Research in Primary Education

Simos PAPAPOULOS¹ & Georgia KOSMA²

Abstract

Research findings in the educational field show that learning within the setting of dramatic inquiry based teaching approaches, such as *Mantle of the Expert (MoE)*, develops students' creativity as regards new knowledge construction. The European Commission promotes the integration of content and language learning through the CLIL (Content Language Integrated Learning) approach, because it provides students with meaningful opportunities for immediate use of new language skills as opposed to later use which results from traditional mainstream teaching practices. The present study focuses on the implementation of a six teaching hours action research by means of the MoE dramatic teaching approach into the CLIL Geography teaching curriculum for the 6th grade of a Greek state primary school. The study aims at: a) enhancing students' emotional engagement in the teaching-learning process, b) improving collaboration among students as well as between teacher and students. The results derived from the qualitative Content Analysis of the research data demonstrate that the didactic use of MoE while teaching CLIL has profound educational benefits as it: a) changes the dynamic of how new knowledge is constructed and used, b) enflames children's imagination, c) develops a sense of community belonging, d) promotes students' emotional involvement in the educational process, e) creates a cooperative learning environment. Having proved MoE as a dynamic supplement to the CLIL approach through this action research, we suggest conducting the study to other age groups of both primary and secondary education as well as to more school contexts in different geographic areas.

Key Words: Mantle of the Expert, CLIL, New Knowledge Construction, Action Research.

Introduction

A recent evaluation of the Greek compulsory education course books (Institute of Educational Policy, 2015) - demonstrated that teaching English as a foreign language is outdated for it takes place in a socio-culturally heterogeneous learning context which:

¹ Assistant Professor of Theatre Pedagogy at the Department of Primary Education of Democritus University of Thrace, sypapado@eled.duth.gr.

² Doctoral student in Theatre Pedagogy at the Department of Primary Education of Democritus University of Thrace, EFL state school teacher, kosma@eled.duth.gr.

1. does not create authentic dialogic environments that promote further development of linguistic skills and life skills
2. does not foster students' experiential involvement in the educational process and cooperative knowledge discovery
3. does not offer fertile conditions for community and classroom culture creation.

These results are in accordance with the research finding about students' learning attitudes according to which learning is influenced by students' interests and motives as well as by their comprehension and expectations of the learning process (Pedagogical Institute, 2011). Consequently, students' knowledge construction is defined to a big extent by their motivating interests (Habermas, 1970). Teachers ought to realise that students' feelings, interests, abilities and perceptions have to be related to the knowledge acquisition process.

In the light of European Union policies and guidelines, the EFL (English as a Foreign Language) curriculum for Greek compulsory education was restructured in 2016 so that intended learning outcomes comply with the A1, A2 communicative competence indicators of CEFR³ (Common European Framework of Reference) for languages. It is now recommended that course design is based on the application of educational scenarios, differentiated instruction and ICT (Information and Communications Technology) use. So far, however, there is no published research evidence to verify the effectiveness of the adopted national education policy as far as upgrading the learning process is concerned.

The researcher⁴ has been applying the CLIL approach to the school subject of Geography in the 5th and 6th grade in her school context since 2014. Nonetheless, despite students' satisfactory immediate target language use, at the best of their linguistic abilities, research data resulting from the researcher's diary as well as students' questionnaire and diary demonstrate lack in students' emotional involvement and meaningful engagement in the learning process. Prior effective didactic incorporation of the MoE approach in her EFL teaching practice, which produced research evidence (Papadopoulos & Kosma, 2018) aligned with related research data (Maley & Duff, 1982; Fernandez & Coil, 1986), led the researcher

³ CEFR constitutes a European instrument/document of reference for inclusive description of language learning and effective language use.

⁴ It should be noted that the study was conducted by two researchers, one of whom was the participants' EFL and CLIL teacher.

to the implementation of a MoE grounded educational scenario in pursuit of her CLIL practice optimization.

Theoretical Framework

This section presents the teaching approaches applied in the study. The section begins with the discussion of CLIL methodology and its educational benefits and is completed with the display of MoE conceptual framework.

The CLIL Approach

The term CLIL was first used in 1994 by Marsh & Maljers in their effort to create an umbrella term which could include different forms of language use as a teaching tool (Marsh, Marsland, & Maljers, 1998). It constitutes an innovative teaching practice that relies on four core integrated components, also called *the 4Cs conceptual framework for CLIL*: Content, Communication, Cognition, Culture (Coyle, 2010). The 4Cs conceptual framework for CLIL starts with content and focuses on the interrelationship between content (subject matter), communication (language), cognition (thinking) and culture (awareness of self and otherness) in order to build on the synergy of learning (content and cognition) and language learning (communication and culture).

The application of the particular teaching approach concerns teaching a whole or part of a nonlinguistic school subject by means of a foreign language (other than students' mother tongue) and aims at language and subject matter immersion. It is about double-focus-teaching during which the teacher sets two kinds of objectives: those related to the specific school subject and those related to foreign language learning. CLIL methodology can be summarized as follows (Zafeiriades & Kosma, 2017:28):

1. Foreign language and subject matter are learnt combined. Emphasis is placed on teaching content rather than the foreign language itself. Alternatively, either introductory teaching periods focused on the foreign language itself or *language showers* can be used.
2. Students are exposed to the foreign language in new linguistic environments without additional teaching hours.
3. Visual material use (visual organizers such as Venn diagrams, mind maps, pie charts) is regarded necessary for meaning comprehension so that students comprehend highly demanding content.
4. Emphasis on foreign language linguistic forms is determined by the requirements of the subject matter in process.

CLIL is featured by the European Commission (2005) as a highly dynamic educational practice. The approach is in complete accordance with current research findings about teaching and learning European languages because it provides students with the potential to:

1. have immediate practice in foreign language skills (*using language to learn, learning to use the language*) as opposed to the *learn now use later* logic imposed by other approaches to new knowledge acquisition
2. develop critical thinking
3. improve their self-image developing thus a positive attitude towards foreign language learning.

MoE Conceptual Framework

MoE is a dramatic inquiry-based teaching approach developed into a teaching practice by the pioneer drama educator Professor Dorothy Heathcote in the 1980s. It concerns the sociological, anthropological field of reality investigation. The implementation of the approach creates a dramatic environment asking participants to undertake expert roles across the whole spectrum of the social and historic development (Heathcote & Herbert, 1985).

The specific teaching approach relies on three interrelated pedagogical principles: inquiry learning, drama for learning and expert framing (Fraser, Aitken & White, 2013). The implementation of these principles calls students to act as adult experts with latent expertise (Figure 1).

Figure 1: MoE Pedagogical Principles

MoE presupposes the following six core/structural elements which are interrelated and transform learning into a purposeful meaningful experience: fictional context, Experts, enterprise, commission, client, tensions (Heathcote & Bolton, 1995) (Table 1).

Table 1. MoE Fundamental Elements

1.Fictional context	Teacher and students agree to operate in role in a fictional context.
2.Experts	Students are framed with expertise as a fictional team.
3.Enterprise	A fictional company/community with a common goal is set up.
4.Commission	A fictional task is assigned by an external agent to students as Experts which frames them with responsibility.
5.Client	The external agent, who is the final judge of the finished work, is usually a fictional prestigious person.
6.Tensions	Unexpected obstacles either naturally occurring or intentionally caused by the teacher hinder the progress of work.

Learning evolves interactively in the imagined reality of three worlds (Edmiston, 2016) which is created by the teacher within the classroom community to foster students' interest (Figure 2). In this *fictional context*, which resembles real life and makes sense to learners, the challenge is to ensure that students have something to explore rather than receive during the learning process. Teacher and students impersonate expert professionals or scientists who are very good at their job and role play mastery of field knowledge. They agree to set up an imagined *enterprise* in the form of an inquiry community of Experts (first world) in order to carry out an imaginary *commission* in contractual form and complete an inquiry project under the teacher's guidance in authentic environments of collaborative action with concurrent personal responsibility of their actions (second world) for an imaginary, usually prominent, *client* (third world). The three worlds constitute imagined communities which are framed within the social community of the school classroom. One of the main focuses of the approach is to allow students to demonstrate personal and social responsibility in the fulfillment of the fictional contract. At some points various *tensions* arise on the learners' cognitive, emotional and intellectual level. These tensions either happen naturally or are caused intentionally by the teacher to keep learners cognitively, emotionally and intellectually engaged.

Communities and Worlds in Mantle of the Expert

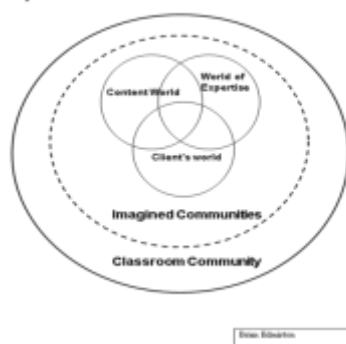

Figure 2. Communities and Worlds in MoE

Papadopoulos (2010) defines an organizational model as regards design, application and evaluation of the MoE approach (Table 2). In light of the theories on symbolic play (Piaget, 1962; Vygotsky, 1978) and reflection (Dewey, 1964), participants are actively engaged as Experts and interact predominantly in role, but also out of role when necessary, depending on the progress of delivering the commission, that is the scenario needs. On the grounds of the imaginary context, they are involved in situations using objects as tools in order to investigate and recreate notions different from everyday ones (Vygotsky, 1967).

Table 2. Brief Overview of the MoE Application Stages

1) Field problem
2) Topic specification
3) Thematic areas signalization
4) Experts' work assignment
5) Introduction to the dramatic environment
6) Themes selection for Experts' work
7) Data collection
8) Data processing
9) Presentation of Experts' work

10) Evaluation of Experts' work

The recently growing body of research in the didactic use of MoE in Greek compulsory education (Papadopoulos & Kosma, 2018; Kosma, 2018) highlights how the specific teaching approach enables students to become active agents in knowledge construction, develop intercultural awareness and accept *otherness* within the social community of the school classroom. The findings lie in accordance with results of related researches conducted worldwide (Huxtable, 2009; Edmiston & Whittaker 2014; Swanson 2016)

Method

The present study focuses on the implementation of a six teaching hours qualitative action research into the teaching curriculum of CLIL Geography to 6th grade primary school students by means of utilizing the MoE dramatic teaching approach. The study is designed in three different time phases featured by reflection and connection between previous and new data. In particular, the Kemmis & McTaggart (1988) model was used according to which each action research follows a cyclical process consisting of four steps (design, action, observation, reflection). The choice of the specific research method was grounded on the following reasons which are included among the main features of action research:

1. Action research constitutes a holistic problem-solving approach for the fullest comprehension of the condition under research (Hollingsworth, 1997).
2. Action research aims at changing the mainstream teaching practice (Burnaford, Fisher & Hobson, 1996), as it focuses on the reframing and redesigning of a teaching practice (Kemmis & McTaggart, 2005) through the introduction of an innovative approach to the existing educational system.

Research objective

The objectives of the study are: a) enhance students' emotional engagement in the teaching-learning process, b) improve collaboration among students as well as between teacher and students.

Participants and Study Field

One sixth grade class of the 1st Experimental Primary School of Alexandroupolis, Greece participated in the research. The criterion for the particular grade choice was the fact that students were expected to be at CEFR A1 level as they had already been taught standard

linguistic and grammar structures in the 5th grade. The class consisted of 22 students in total (10 boys and 12 girls) aged 10-11. As Theatre Education was included in the school curriculum and the students' teacher applied theatrical techniques to her EFL teaching practice, students were already acquainted with *improvisation, role play, still image, thought detection* and *character outline*.

Students were not notified of the undergoing research so as to avoid the feeling of study objects, thus minimizing the Hawthorn effect (Sedgwick & Greenwood, 2015).

The school was situated in a socio-economically and culturally heterogeneous featured urban area. The impact of students' socio-economic and cultural heterogeneity on their EFL learning potential was known to the researchers, because one of them was also their EFL teacher, as mentioned earlier. Students' learning potential heterogeneity was measured by their EFL teacher through the evaluation criteria in the Teacher's book progress tests provided by the Ministry of Education. Students' learning potential heterogeneity was evident in CLIL Geography classes of the first 2019-2020 school term.

The research was conducted during the second school term of the 2019-2020 school year in the context of students' weekly schedule. It should be noted that since there were thematic classrooms in school, both EFL and CLIL classes took place in the same classroom which the teacher used.

Data Collection Tools

Our need for effective investigation of the aforementioned research objectives dictated the joint use of the following data collection tools which, in our view, would ensure participants' unrestrained responses: teacher's diary, students' diary, students' questionnaire⁵. Research data were processed by means of qualitative *Content Analysis* (Berelson, 1954). In order to ensure research reliability and validity, we decided to apply the method of *triangulation*, which, according to Denzin & Lincoln (2005), concerns crosschecking research data gathered by means of different data collection tools and is included in reliability and validity criteria of related scientific researches.

⁵ Students were allowed to use both English and Greek while keeping a diary and in their questionnaire answers so that weak students would not be discouraged.

Diary

Due to its reflective function, diary is considered to be an effective methodological instrument for writing down cogitations and observations while conducting research (Ely, 1991). In our case, the particular data collection tool was used as follows:

1. Throughout the research the teacher kept a diary on her experience of the MoE approach application as well students' engagement in activities with regard to the research objectives.
2. After each teaching period students anonymously kept a diary on their engagement in activities as well as their feelings.

Questionnaire

At the end of the research students filled in an anonymous questionnaire which consisted of four open-ended questions⁶. The choice of the particular data collection tool was our intention to provide students with the potential of free expression of opinions and their justification based on their educational experience as people usually do in their everyday life (Geer, 1988). The first question asked students to express their overall impression of their experience as Experts. The second question looked into their viewpoint regarding their cooperation with their classmates during group work. The third question urged students to describe their feelings about their cooperation with their teacher. The fourth question provided students with the opportunity to mention specific instances which they would prefer to have been different during their MoE experience.

Procedure

Students worked with MoE by means of a teaching scenario, titled *Australia fire animals rescuers*, which focused on the uncontrolled fires in Australia since September 2019. On this particular occasion, the Australian government assigned to companies of animals rescuers, established in other countries, the commission of nursing burnt or wounded animals and temporarily keeping them in their company premises.

1st teaching hour (45 min)

⁶ Questionnaire questions were written in Greek as well in order to avoid potential misunderstandings by weak students.

Warmer: Activate prior knowledge: Teacher gives students A4 paper. Students write down all they know about Australia (cities, fauna, flora, interesting facts) and report back to whole class after 5 minutes. Interaction: group work, whole class.

Vocabulary input: 1) to check understanding of key vocabulary, 2) to prepare for watching a video about Australia (3.28 min).

Teacher gives each student a card with a word, a definition or a Greek translation on it in random order (Table 3). Students must find their partner who can match their word/definition/translation. Students dictate their words/definitions to the class (5 min). Everyone writes the vocabulary down. Interaction: Student-Student (SS).

Table 3. Word Bank

crocodile	Κροκόδειλος
kangaroo	καγκουρό
koala	κοάλα
ecosystem	environment of interconnected organisms (plants, animals)
coral reefs	κοραλλιογενείς ύφαλοι
cliff	(semi) vertical rock
Aborigine	native inhabitant of a country
desert	barren area of land with little water or vegetation
state	polity

Content input: to understand geomorphologic elements and interesting facts about Australia.

After watching the video students take down notes individually. Next, they check their answers in pairs. Students watch the video again to check answers (10 min). Interaction: individual work, pair work.

Language input: to practice simple present tense.

Students watch a video about Uluru Ayers Rock (1.23 min). Students form groups. They are given three comprehension questions and are asked to discuss answers (10 min). Interaction: group work.

Production of language and content: Students are called to:

- 1) prepare a mind map about Australia using the information from the two videos
- 2) draw related pictures (10 min).

2nd teaching hour (50 min)

Stage 1 (Field problem)

Reflective discussion about Australian endangered animals during which students draw up related knowledge and formulate their viewpoints (5 min).

Stage 2 (Topic specification)

The teacher reads aloud a letter from the Australian government to the class plenary. According to that letter, in an effort to save animals seriously burnt or wounded due to the uncontrolled fires in Australia since September 2019, the government assigns to animals rescuers companies all over the world (such as the one which teacher and students have established earlier) the task to nurse and temporarily keep the animals in their company premises. Moreover, through that letter the teacher, who is considered to be the most experienced company member, undertakes the obligation to submit a written report to the Australian government about the final outcome of the commission (5 min).

Stage 3 (Thematic areas signalization)

After thorough discussion, teacher and students agree to undertake and carry out the commission and signalize related themes, such as birds, small sized animals, sized animals etc. (20 min).

Stage 4 (Experts' work assignment)

The teacher presents and explicates the duties to be undertaken by each specialty of the Experts groups, such as vets, nurses, chefs, animal feeders, cleaners, suppliers (20 min).

3rd teaching hour (45 min)

Stage 5 (Introduction to the dramatic environment)

Students and teacher in role make their professional tags and decide on a company name (10 min).

Stage 6 (Themes selection for Experts' work)

Experts choose thematic areas on the basis of their role, such as animals examination, meals preparation, premises clean maintenance, necessities supply (10 min).

Stage 7 (Data collection)

Students as Experts collect data from various sources on the Internet, in the teacher's presence (25 min).

4th teaching hour (40 min)

Stage 8 (Data processing)

Experts draw animals, invent the animals' daily routine, engage in role plays and dramatizations using suitable theatrical techniques such as still image, thought detection, character outline, improvisation.

5th teaching hour (40 min)

Stage 9 (Presentation of Experts' work)

Experts present their work to the class plenary. The teacher in role prepares the relevant written report with the Experts' help.

6th teaching hour (45 min)

Stage 10 (Evaluation of Experts' work)

The teacher presents and reads aloud to the class plenary a letter, through which the Australian government expresses to the Experts' company its satisfaction for the successful completion of their assigned commission. The final stage is completed with the students' and teacher's joint reflection on the MoE experience by means of inquiry activities, such as questionnaire and artistic creations, such as depictions.

Findings

Students were not used to keeping diaries, so originally they were quite hesitant and their entries were rather brief. However, soon most diary entries became more detailed and were

decorated with drawings such as smiling faces, flowers and hearts. Qualitative data processing by means of Content Analysis offered useful pedagogic insight with regard to the following indicators:

1. promoting students' emotional involvement in the educational process through their role as Experts

Despite their initial surprise, students were soon framed as Experts. The positive effect of MoE on students is stressed in the researcher's following diary entries:

"At first most students were observed to be surprised and challenged, however, they soon accepted their new imaginary roles."

"Their new identity as Experts made students more eager."

Students' new identity as Experts made them feel more important and useful. This, in turn, increased their eagerness to group work in order to carry out the assigned commission successfully. Their imaginary, yet at the same time realistic, roles enhanced their self-esteem and fostered their self-confidence. Project completion gave students a feeling of pride and satisfaction. They even expressed their desire to keep their Expert identity in more school subjects. The following quotes from students' diaries and questionnaire answers are indicative of their feelings:

"I feel like a real Expert! It's great!" (Student 10)

"We are real rescuers because we have our own company!" (Student 20)

"I am excited because we have to carry out a real task!" (Student 2)

"I am thrilled because we cooperate with Australia! We mustn't let them down." (Student 6)

"We are very proud because we saved Australian animals! I don't want the project to finish." (Student 21)

"Let's be Experts in more school subjects!" (Student 1)

2. creating a cooperative atmosphere

This is evident in the following students' quotes from their diaries and questionnaire answers:

"I like working with other Experts!" (Student 3)

"I am very happy because I work with other professionals and our teacher." (Student 19)

"Classes are more interesting because now I cooperate with other students." (Student 4)

It is also emphasized in the researcher's following diary entries:

“Working in groups as Experts students developed intimacy with each other.”

“Students’ behaviour to one another during group work seems to be more responsible now.”

“They discovered new partners. This increased their learning interest.”

From the above it appears that the results confirmed at large our research objectives. Qualitative data processing revealed that through their active interaction as dramatic characters while keeping their personal identity at the same time, students worked as co researchers and co creators of the teaching-learning process. The result of this, in turn, was that they became emotionally engaged, they came closer to their classmates and developed collaboration with their teacher as well.

Nonetheless, we consider it necessary to underline the following difficulties which arouse during the present study:

1. In order to facilitate group work seating arrangements were necessary to be made, a process which proved out to be quite noisy.
2. Time insufficiency obliged the teacher twice to ask students to remain in the classroom during break time so as to complete their work in progress. That was not agreeably accepted by all students.

These findings are evident in the following students’ answers in the fourth questionnaire question:

“There was so much noise when we had to move seats in order to work in our groups.”

(Student 16)

“I did not like it when our teacher asked us to continue working during break time.”

(Student 7)

Results and Discussion

Taking into consideration the aforementioned research constraints, we strongly believe that our research made it clear that as the teacher is now seen more like a facilitator of knowledge and less as a transmitter of it, the relationship between teacher and students is reformed because it becomes more trusting and dialogic. Instead of using the traditional teacher authority in asking students to give responses to posed questions, the teacher now designs authentic engaging educational situations in order to develop dialogue with learners.

Play is considered to be the real essence of life as it is of fundamental importance to the growth of the mind (Abbott, 2012). Keeping in mind that play in the form of undertaking

roles is the infrastructure of MoE, it becomes clear that the specific teaching approach instills to students a more positive attitude to learning. Bearing in mind the argument that human nature seeks motivation in direct pleasure, in what is interesting (Dewey, 1959), it appears that the didactic use of MoE is a dynamic supplement to the CLIL approach. MoE allows students to explore all aspects of human experience and natural environment under professional consciousness terms. In this way, they acquire a multiple angled experience which in turn fosters an open interpretation of reality. In MoE knowledge construction is situational and purposeful and thus internalized and more meaningful compared to other current teaching practices. In particular, MoE has a multidimensional effect on students as it:

1. expands the cognitive and emotional basis of social learning through the creation of authentic inquiring learning environments which promote the social nature of learning
2. creates a cooperative atmosphere between teacher and students. It calls learners as co researchers in role to collaborate setting particular targets and following particular steps.
3. establishes research in drama role as a problem-solving form. Examining reality is elaborated within an imaginary context, where learners cease being students and undertake a task impersonating others. They detect, investigate and solve problems under specific circumstances which they specify themselves.
4. promotes active learning. It requires from students to take responsibility for their learning, which in turn enhances their self-confidence, as this responsibility is based on the power of their growing field expertise.

In a nutshell, MoE creates learning environments which are fundamental to achieving optimal learning. As students cross into new imaginary contexts during the drama experience, they identify with others and their perspectives (*Nicholson, 2005*). In this sense, development of students' new insights contributes to development of their intercultural understanding.

Suggestions

According to Robson (2011), real life constraints should be taken into consideration while conducting research in a specific context. In this perspective, the scenario described earlier constitutes an indicative suggestion as every teaching scenario has its own stages which depend on factors such as topic, available sources, students' age and experience as well as teacher's own method comprehension (Taylor, 2016).

In our view, the short time duration of the present study should be included in the research constraints as well. Moreover, as the study concerns primary school students, we consider its application to other age groups of both primary and secondary education of particular interest. Finally, a more extended study conducted in more school contexts located in different geographic areas could result in a richer research data analysis which, in turn, would provide us with a broader view as regards the effectiveness of MoE.

References

- Abbott, L. (2012). The Dramatic imagination. *Mantle of the Expert*, 1-8. Retrieved from: <https://www.mantleoftheexpert.com/>
- Berelson, B. (1954). Content Analysis. In G. Lindzey (Ed.), *Handbook of Social Psychology: Theory and Method* Vol. 1 (pp. 488-522). Cambridge, Mass: Addison-Wesley.
- Burnaford, G. E., Fischer, J. & Hobson, D. (1996) (Eds.), *Teachers doing research: Practical possibilities*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Coyle, D. (2010). CLIL-A pedagogical approach from the European perspective. In N. Van Deusen & N. H. Sholl, Hornberger (Eds.), *Second and Foreign Language Education: Encyclopedia of Language and Education* Vol. 4 (pp. 97-111). Springer Science+ Business Media.
- Denzin, N. & Lincoln, Y. (2005). *The Sage Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Dewey, J. (1959). *The Child and the Curriculum*. Chicago: University of Chicago Press.
- Dewey, D. (1964). Why reflective thinking must be an educational aim. In R.D. Archambault (Ed.), *John Dewey on Education: Selected Writings* (p.76). New York: Random House.
- Edmiston, B. & Whittaker, M. (2014). Running to text: Engaging teachers in dialogic dramatic inquiry to 'see' equality in reading education. *Eventful reading*, 1-21. Retrieved from: <https://eventfulreading.wordpress.com/>
- Edmiston, B. (2016). *Expert positioning, frame, roles*, 1-3. Retrieved from: <https://www.mantleoftheexpert.com/>
- Ely, M. (1991). *Doing qualitative research: Circles within circles*. London: The Falmer Press.

- European Commission (2005). Commission of the European Communities. High Level Group on Multilingualism. *Final Report*, 8-11. Retrieved from: <https://europa.eu/>
- Fernandez, L. & Coil, A. (1986). Drama in the classroom. *Practical Teaching*, 6(3), 18-21.
- Fraser, D., Aitken, V. & White, B. (2013). *Connecting Curriculum Linking Learning*. Wellington: NZCER Press.
- Geer, J. G. (1988). What do open-ended questions measure? *Public Opinion Quarterly*, 52(3), 365-367.
- Habermas, J. (1970). *Knowledge and Human Interests*. London: Heinemann.
- Heathcote, D. & Herbert, P. (1985). A Drama of learning: Mantle of the Expert, *Theory into Practice*, 24(3), 173-180.
- Heathcote D. & Bolton, G. (1995). *Drama for Learning: Dorothy Heathcote's Mantle of the Expert Approach to Education*. Portsmouth, NH: Heinemann.
- Hollingsworth, S. (1997). *International Action Research. A Casebook for Educational Reform*. London: Falmer Press.
- Huxtable, C. (2009). Mantle of the Expert and the key competencies: An exciting and valuable partnership (Master's Thesis). University of Otago, Dunedin.
- Institute of Educational Policy (2015). Evaluation of compulsory education course books. *Projects*, 24. Retrieved from: <http://iep.edu.gr/>
- Kemmis, S., & McTaggart, R. (1988). *The action research planner*. Deakin University.
- Kemmis, S., & McTaggart, R. (2005). *Participatory action research: Communicative action and the public sphere*. Sage Publications Ltd.
- Kosma, G. (2018). Mantle of the Expert as a means of developing creativity; the case of Efl (English as a foreign language) teaching in Greek primary school, 8th Athens International Conference. *Theatre/Drama and Performing Arts in Education. Utopia or necessity?* Athens, November 23-25.
- Maley, A., & Duff, A. (1982). *Drama Techniques in Language Learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marsh, D., Marsland, B. & Maljers, A. (1998). Future Scenarios in Content and Language Integrated Learning. Jyväskylä: University of Jyväskylä & The Hague: European Platform for Dutch Education.

- Nicholson, H. (2005). *Applied Drama: The Gift of Theatre*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Papadopoulos, S. (2010). *Pedagogy of Theatre*. [Παιδαγωγική του Θεάτρου]. Athens: Papadopoulos. [Αθήνα, Παπαδόπουλος].
- Papadopoulos, S. & Kosma, G. (2018). Action Research in the EFL (English as a Foreign Language) learning context: an educational study by means of the dramatic teaching approach Mantle of the Expert. *Drama Research: international journal of drama in education*, (9)1, 2-18.
- Pedagogical Institute (2011). *Major Training Program for Teachers Basic training material*, 50-55. Retrieved from: <http://pi-schools.gr/>
- Piaget, J. (1962). *Play, dreams and imitation in childhood*. (C. Gattegno & F.M. Hodgson, Trans.). New York: Norton.
- Robson, C. (2011). *Real world research 3*. Chichester: Wiley.
- Sedgwick, P. & Greenwood, N. (2015). Understanding the Hawthorne effect. *Bmj*, 351, h4672.
- Swanson, C. J. (2016). *Positioned as Expert Scientists: Learning science through Mantle-of-the-Expert at years 7/8* (Doctoral dissertation). University of Waikato, Hamilton.
- Taylor, T. (2016). *A Beginner's Guide to Mantle of the Expert: A transformative approach to education*. Norwich: Singular Publishing.
- Vygotsky, L. (1967). Play and its role in the mental development, *Soviet Psychology*, (5)3, pp. 6-18.
- Vygotsky, L. (1978). *Mind in Society: The development of higher mental process*. Cambridge: Harvard UP.
- Zafeiriades, N. & Kosma, G. (2017). The case for Geography through CLIL: Exploring the linguistic and intercultural potential in Thrace. *Research Papers in Language Teaching and Learning*. Hellenic Open University (8)2, 24-34.

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 03-04-2020

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 17-04-2020

Araştırma Makalesi / Research Article

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 6, ISSUE 13, P. 35 – 48.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 6,
SAYI 13, S. 35 – 48.

The Persecution of Balkan Turks in the Last Period of the Ottoman State and Balkan Wars

Hasan ACAR¹ & Şenol BAYRAM²

Abstract

Balkan Wars is an important milestone in terms of modern Turkey's process of establishment with the last period of the Ottoman Empire. The centuries-long domination of the Turks in the Balkan geography dates back to the period of Atilla. Ottoman domination, which started in the 14th century in the region, continued until the 20th century, regardless of the distinction between religion and nationality. In addition to those who belong to Christian, Muslim and Jewish religions in the Balkan region, the Ottoman state, with its fair and peaceful policies; has managed different nations such as Turkish, Bosnian, Serbian, Bulgarian, Greek and Croatian together for centuries in an environment of peace and order. However, in the last period of the Ottoman State, the atmosphere of peace that has been going on for centuries in the Balkans has begun to disappear. This article, by benefiting from the information mentioned above, in the birth of modern Turkey's process of persecution faced by Muslims living in the Balkans and Turkey and is intended to express unfavorable conditions.

Key Words: Political psychology, Balkan Turks, Ethnic conflicts, Religious conflicts, Balkan wars.

Introduction

From the beginning of the 19th century, Russian-backed movements will redraw the fate of the Balkan geography. This process, which started with the Serbian revolt, caused the revolts of other peoples in the region and the turmoil dominated the Russians with the ambitions of Panslavism. As the Ottoman Empire started to lose power in this process, the calm environment started to lose its effect. In the 1877-1878 Ottoman-Russian War, the withdrawal from the Balkan lands and the persecution of the Turks continued to increase.

The Ottoman Empire was seen as a major obstacle to the states with political ambitions on the Balkan geography. The process that started with the revolt movements caused the atmosphere

¹ Ph.D., Gendarmerie and Coast Guard Academy, Ankara, Turkey, e-mail: hasanacar.uludag@gmail.com.

² Postgraduate, Gendarmerie and Coast Guard Academy, Ankara, Turkey, e-mail: senolbayramktu@hotmail.com

of chaos to prevail instead of the peaceful environment that lasted for centuries. This process was perhaps the revenge of Kosovo, Istanbul, Trabzon, Thessaloniki, Crimea or Vienna. The 19th century, full of conflicts, remained from the peace process, which was described as the Paxottoman period ruled by the Turks. The effect of the process taking place in terms of geography has some consequences that will affect the present-day Turkey. Turkey has contributed to the demographic structure of the Republic because of migration from the regions.

The statements in the Prime Ministry Ottoman Archive (PMOA) records are indicative of how hard the period was. Besides, the eyewitnesses of the brutalities experienced in local newspapers and magazines are given. From these newspapers, such as *Hikmet*, *Peyam* and *Tanin* use the signatures of eyewitnesses. In addition, one of the most important works expressing the persecution of the Muslim people in the Balkans in the nineteenth and twentieth centuries is undoubtedly owned by American history professor Justin McCarthy. In his study *Death and Exile* (1998), Justin McCarthy analyzed the negative situations of Muslims in the Balkans and especially in Bulgaria. Again, our most important source of Bulgarian atrocities is the source of the Islamic Immigration Society. These association minutes can be considered as semi-official. In this topic, where there is no major resource shortage as a literature, most of the studies have been on political results. The work of Ahmet Halaçoğlu (1994), one of the sociological studies, is also remarkable. This study can be considered in terms of how the process in question affects the population of Anatolia.

The Method

This article aims to express the adverse conditions of Turks before the birth of modern Turkey, experienced in the Balkans consists of two parts. In the first part, we will briefly touch upon the Balkan Wars that prepared these negative conditions. In the second part, the conflict situation and the negative conditions faced by the Turks in the last period of the Ottoman Empire, especially due to the provocation of Russia, will be explained.

The article aims to express the subject by starting from the socio-political developments in the Balkans as a method. For this reason, in order to explain the negativities faced by the Turks in the Balkans, the method of evaluating the negative situations experienced in the Balkan Wars was preferred.

The article seeks answers to the following questions:

1. What is the situation of the Turks in the Balkans in the last period of the Ottoman Empire?

2. For what reasons did the Balkan peoples, who have been friendly and coexistent for centuries, have conflicted?
3. Which have faced adverse conditions the Turks living in the Balkans just before the birth of modern Turkey?
4. What consequences did all the negative developments have for the Balkan Turks?

A Brief Overview of the Balkan Wars

Russia's policy of Panslavism (Kurat, 1953, p.242) and its struggle with Austria in protecting the Balkans were effective in the war in the Balkans. With the Berlin Treaty of 1878, Russia, which had severely destroyed the Balkan lands, was not struggling with it and was trying to destroy Turkish domination completely. Balkan states, which are very difficult to come together, cannot solve the "churches issue" and Serbia was trying to expand northward, as claimed in Macedonia, which was left to Bulgaria.

The announcement of the Second Constitutional Era (1908-1920) and the policies of the Committee of Union and Progress caused the activities of the gangs to slow down. The biggest reason for the slowdown of the activities was that they acted with the society. While explaining that after the Berlin Agreement, Austria added Bosnia and Herzegovina to its territory; Bulgaria declared independence and declared that Crete joined Greece. Ottoman State administrators, who could not resist all these developments, started to review the correctness of the policies implemented. Having the opportunity to deal with the internal issues of the Ottoman Empire on the one hand, Russia succeeded in bringing together the Balkan states in sharing Macedonia. Alliance treaties were signed between Bulgaria-Greece on March 13, 1912, Montenegro-Bulgaria on August 1912, and Montenegro-Serbia on October 6, 1912 (Hacısalihoglu, 2019, p.176).

In a speech he made in *Chamber of Deputies* (Meclis-i Mebûsan) on July 15, 1912, Mr. Asım said that he was sure of the Balkans and that an alliance against the Ottoman State could not be established here (TBMM Zabıt Ceridesi, July 15, 1912). Those who formed the government were so confident that they would allow the Serbs to use the weapons they would use against the Ottoman over their land. Weapons from Europe would pass from the port of Thessaloniki to Serbia, and they would throw death to the Ottoman army (Yıldırım, 2012, p.75-92). The Tripoli War and the Rebellion of Albania, which started in the same period, will result in the resignation of Sait Pasha and the Unionists will withdraw from the government. The dismissal of the army, which was established by Gazi Ahmed Muhtar Pasha and called

the “big cabinet”, on the guarantee that there would be no war from Russia, would have negative consequences. After 120 battalions of experienced soldiers were discharged by the order of Gabriel Noradunkyan, the Unionists organized demonstrations using the students of Darülfünun to recapture the government. As a result of the rebelling Albanians taking refuge in Montenegro, the Ottoman State sent troops. On 3 October 1912, the Balkan states, the governments of Bulgaria, Serbia, Greece and Montenegro, by giving the common note to the *Sublime Porte* (Bâb-ı Âli), asked the Turkish government to give a mandate to the ex-Serbia, Macedonia, Albania and Crete in three days (Küçük, 2002, p. 22).

The First Balkan War started on 8 October 1912, with the declaration of Montenegro among the Balkan allies (Rastovic, 2013, p.162). The weakest state in the process seems to be Montenegro. They demanded that the Balkan States be distributed to national governments. The Sublime Porte responded very harshly and asked the ambassadors of Serbia and Bulgaria to leave the country. On October 13, both states declared war as an excuse. These states joined Greece the next day. The Balkan War began literally. The war, which started as two fronts, fought the Bulgarians on the Eastern front and all the elements in the West. Absolute Ottoman victory was expected when nobody gave a chance to these states trying to become a new state in the war (Küçük, 2002, p.22).

After the start of the war, the Bulgarian gangs destroyed Turkish towns, villages, houses, and places of worship. They attempted to destroy the regions they had to retreat while fighting the Ottoman armies. The Bulgarians turned the places of worship of Dimetoka, Thessaloniki, Serres and Edirne into churches. They made oppression and persecution obliging the people to change religion (PMOA, 318730/5). Not only Turkish villages but also Greek villages have taken their share from this destruction. As an example, Bulgarian soldiers who had to withdraw from Serez turned into ruin during the retreat (Alp, 1990, p.35). Around Dimetoka also faced these brutalities. Disruptors in military clothing raided the houses and caused incidents to cut the roads. The gangs that burned down during the war had made unbelievable persecution to Dimetoka and the surrounding Turkish Muslims.

In this process, political conflicts within the army were very effective in the course of the war. The Bulgarians defeated the army and proceeded up to Çatalca. Gazi Ahmed Muhtar Pasha’s government resigned on October 29 after the defeat of Kumanovo. Kamil Pasha’s government was established. Seeking an opportunity for the ceasefire, the Ottoman State took a coup with the Porte Raid carried out by the unionists and took over the administration again. Unionists had to cease fire after the disappearance of Edirne and Shkodra (Yıldırım, 2012, p. 80). With

the agreement signed on 30 March 1913, the war ended and the Ottoman rule in the Balkans ended. The demographic structure of the region has been reshaped after the Balkan Wars, which has been a turning point for the elements living together in Rumelia for centuries.

The Persecution of Balkan Turks

The persecutions in the region are targeted for Turkish identity and Islam. The progress of Islam in Anatolia and Balkan geography has gained great momentum with the Ottoman State. The Ottomans succeeded in becoming one of the powerful states of the region in the 14th century. The Ottoman State, which reigned in the region for five centuries, faced the persecution of Turkish-Islamic civilization in the region when it started to lose its power. The French Revolution had its first impact on the Empire on the Serbs. The Greek Rebellion that started later showed that the name of the Balkans will be remembered with chaos and conflict. Communities in the Balkans were influenced by the religion chosen rather than ethnicity (Alp, 1987, p. 28). We see that the Bulgarians tried to persecute Muslim Turks, especially during the Ottoman State's loss of power. The end of the Ottoman peace, which lasted for five centuries, started a period of chaos in the Balkans. Essentially, the start of this process arose after the 1877-78 Ottoman Russian War. After this war, nothing happened as before and the process of Balkan Wars caused bloody events.

Cities that have been burned down, looting works of civilizations and tortures are events that should not be forgotten in the Balkan War (Ayverdi, 2000, p. 31). The replacement of tolerance, persecution, chaos and terrible massacres of the five-century-old civilization in the Balkans began with the loss of power of the Ottoman State.

Whenever the dominant element of the region started to lose its power balance, it was subjected to persecution by other elements. The Ottoman State, which started to dominate the region with the 14th century, managed to hold many elements together with the national system it has implemented in the region and five centuries of tolerance prevailed in this geography (Brown, 2012, p. 72). The fact that the Bulgarians, who had the opportunity to lose the power of the Ottoman Empire, attacked the Turks who had been adjacent to them for centuries was among the things that should not be forgotten as a historical event (Âlâm-ı İslam, 1912, p.2).

Along with the Ottoman-Russian War of 1878-79, a systematic eradication policy was implemented against the Turkish community in Bulgaria. When the Bulgarians were in the late 19th century, with the support of the Russians, they implemented the policy of destroying

Turks and expelling them from the region. In this process, the Bulgarian gangs either martyred or extorted every Turkish and Muslim who came before them or made inhuman treatment. However, the turmoil in the region was shown to Europeans as if the Turks were bandit in the region and the Bulgarian gangs were declared innocent.

The Bulgarians, provoked by the Russians against the Turks, implemented this brutally since 1878 with the policy of ethnic cleansing. They practiced all the torture and assassination methods they learned on the Turks. Russians, who did not want to kill Muslims, tortured the Russians and burned their villages. Thus, they were kept away from aid to Muslim Turks. Together with the committee members who joined the Bulgarian Army, which went all the way to Thrace, they proceeded by massacring the people (Yaver, 1938, p.4). The provocation of the Russians is aimed at every inch of the country, targeting the whole territorial integrity of the Ottoman State. Every land in the Balkans and Anatolia was important for the political ambitions of Russia. In the Balkans, the common points of Serbs, Bulgarians and Armenians have been on the persecution of Muslim Turks (PMOA [Prime Ministry Ottoman Archive], 312709/121).

Bulgarian, Serbian, Greek armies and commanders attacked the civilian people of Muslim villages and towns who came before them, and other villages who have heard of these events, have left their places to live in peace until today (Yıldırım, 2012, p. 92).

As a result of the Balkan War, Bulgaria has captured many points of Edirne. Muslim Turks comprise a large part of this region's population. Therefore, it was very important for the Bulgarians to redesign this region (Şimşir, 1986, p. 18).

After the War of 1877-78, the aim of forcing the remaining of the Muslims to be migrated by persecuting some of them was expressed as purifying the Balkans from the Turks. However, the spread of nationalist ideas and the desire to embrace Muslim lands began to dominate among Christians living in the Balkans. (McCarty, 1998, p.163).

The Balkan War started in this environment and the idea that the Ottomans would win the war arose. At this point, it is an indication that the dominant forces are afraid of the Ottoman State even in that case (Bardakçı, 2009, p.61). Although the Ottoman population is twice as many as the Balkan States, there is not much difference in the number of soldiers. While the Ottoman army was around 400 thousand, Balkan armies are around 540 thousand. The war resulted in the defeat of the Ottoman armies. In fact, this is a result that no one expects. The reason for this is that the Ottoman Empire had lost its power to cope with the small-scale

states separated from it. The war ended and Mustafa Resid and Osman Pasha were sent to London to discuss the conditions. Europe preferred to remain silent against the crime of humanity as if nothing had happened. Muslims have not targeted any women or children, including during the war, since the first period due to their beliefs. Even when the injured enemy could not fight, he tried to cut fire and heal him (*Alemdar*, 5 October, 1912). In contrast, in 1912, in the villages attacked by the Bulgarians in Thrace and the Balkans, almost all the people, including older women, were attacked (Yaver, 1938, p. 35).

These attacks were carried out in a letter by Enver Pasha during the Balkan Wars (Alp, 1990, p.35):

It takes pictures of the mosques and churches destroyed by the widowed Muslim women and the orphaned children, the destroyed mosques and churches. They argue that this persecution must be made public in Europe.

Bulgarian gangs are ruthless enough to brutally kill innocent villagers and children. When the gangs found the opportunity, they tried to destroy the Muslim people from the region. The Ottoman army, which tried to take measures for this, attempted to send troops to certain routes. Unfortunately, these attempts were not enough to stop the brutality, and at the points such as Uzunköprü, Malkara, Keşan, brutality images continued to be staged. The Ottoman army made attempts to stop this migration and the brutality experienced Bulgarian Turks are fleeing from gangs, usually have preferred to emigrate. The Bulgarians, who could not even tolerate this migration movement, continued to plunder the Turks' homes and follow and kill those who fled. Curfews have been declared for Turks and those who do not open their businesses have been punished. People who have been persecuted in many respects have not been able to respond sufficiently to these persecutions (PMOA, 4140/310489).

Bulgarian gangs acted with the intention that Turks and Muslims should not be in the area in all areas during and after the war. During the war, drinking water areas used by civilians were damaged (PMOA, 4118/308795). In order to protect the water channels, soldiers from the Ottoman army were ordered by acting safely. Bulgarian gangs planned to destroy people with diseases such as typhoid, cholera, plague by throwing animal corpses at water points (PMOA, 112/12). Bulgarian gangs have no moral rules that a regular army would carry.

Muslims who migrated from the region were returned to their villages and their names were changed to Bulgarian names, and Muslim girls were married to Bulgarian boys and Muslim boys were married to Bulgarian girls. Muslims were forced into Christianity and after Christians were made, men were banned from wearing fez and women were not allowed to

wear a chador. Despite everything, the animals of those who did not want to leave their homes were extorted and forced to migrate with heavy taxes intentionally (Onelcin, 1986, p. 32). Thus, Bulgarians confiscated Muslims' homes, farms, fields and animals (Memisoglu, 1989, p. 61).

The fact that the Russians supported the Bulgarians in the region and provided all kinds of logistic support gave the Bulgarians a guarantee. The brutality that reached its climax with the Balkan War in 1912 will remain a black mark in human history. The region is a life policy for the Russians, with Russia's policy of Panslavism. With this policy, it will be possible to reach both the straits and the warm seas. Therefore, according to the Russians, foreign elements in the region should be eliminated (PMOA, 4106/307910; Bobroff, 2006). They practiced this role by giving it to different groups from time to time. Each plan focused on eliminating Muslim and Turkish elements from the region.

Impact of the Persecution of Balkan Turks

After the abolition of II. Abdulhamid and the declaration of the Constitutional Monarchy, amendments were made in the Law of 1876. Accordingly, the right to found an association and to convene while granting the weekly. In August 1909, Associations Law was regulated. Since then, he has acted in the style of *Rumelia Muslim Immigrants Society* which established in a libertarian manner brought by the constitutionalism. At the same time, *The Immigrant Newspaper* has started to be published as the publication of this society. The society was counted among the political societies in the newspaper (Refet, 1912, p. 29).

The persecution and brutalities were the beginning of a new era for Anatolian and Balkan history. The problem of settling refugees fleeing the war arose. Commissions have been set up to help immigrants eliminate their problems and seek their rights. Aiming at the benefit of immigrants, apart from the various commissions established local and foreign societies have been established which aim to meet their needs and to solve the problems they will face. One of these societies that published the *The Immigrant Newspaper* is the *Rumelia Muslim Immigrants Society* (Kerman, 1987, p.12).

The Immigrant Newspaper is a newspaper that aims to share, help and guide the troubles suffered by the refugees. However, he did not encourage immigrants to migrate, but on the contrary, he asked them not to leave their land unless necessary. It has always supported the immigrants settled in the lands within the Ottoman borders by migration; he has supervised and followed the government's actions in this direction. The newspaper has endeavored to

announce these injustices with full force by giving wide coverage to the injustices and atrocities against Muslims who had to stay in the Balkans and live away from the Ottoman lands. The place covered by the brutality described in the newspaper. When we look at the atrocities and brutalities mentioned, it is seen that especially Bulgarians are brutal towards Muslims.

These societies aimed to announce the struggle for rights and the brutality of those who migrated from the region to the persecution and the general public. As a result of the studies carried out in this direction, it was tried to reach this goal through visual publications such as newspapers and magazines. The Society, whose publications reminding the atrocities are very important, attracted attention with its poem reminding the Bulgarian atrocities in its issue (*Muhacir*, August 1, 1910, p.3):

Rumeli's mountain, the stone is crying!

Every head of water is crying in the blood!

Next to torn trunks

His dying friend is crying!

Look, there is not a single stove in this country!

The nightingale does not crow!

Those cute plains have taken wolves!

A shepherd does not carry their sheep!

The existence of various religions and languages in the Balkans played a distinctive role in the start of great wars. European states, especially Austria-Hungary and Russia, continued their struggle for competition and influence through communities in the Balkans and used the people of the region in their interests. As a result of these policies of the big states, states with crossing ethnic and religious borders emerged in the Balkans. Since these states were trying to create their nations, they tried to assimilate the minorities within their borders or to move them out of the country (Onelcin, 1982, p. 42).

The intolerance of the Bulgarians was generally religion-oriented. The Bulgarians, who did not tolerate Muslim elements, showed the same aggression to the Catholics. No divine activity that does not belong to the orthodox world is legitimate to them. With this thought, mosques were turned into churches and Muslims were forced to change their religion. If the people did not agree to change religion, they would face all kinds of disasters. Even old women and little girls were raped and almost every young person got their share from this attack (*Hikmet*,

December 21, 1912).

In the letters were written by the people in Istanbul in the region, persecution and brutality are intensely mentioned. In a letter it took the form (Alp, 1990, p.58):

Until this day I was in Plovdiv. Now I'm going to Sofia. Because I am not sure of my life here, it is impossible to explain what was deemed suitable for Turkish Islam in Plovdiv and its region in these three days. Here I will only describe the summary of the events. The Turks of Islam were put in prisons like a flock of sheep, whip, rifle butt, behind the sword and whipping. It is kept hungry and thirsty, and several of them get knife wounds every moment.

Encouraged by the progression of the Balkan allies against the Ottoman army, the non-Muslim people in the villages within the Ottoman borders also took a stance against the Muslims and stated that the land was now Bulgarian land and attacked. The European states, who made the opposite statement of these attacks, asked for the investigation of the issue and it was revealed that these allegations were unfounded. There are no casualties in the region rather than Muslim Turks (PMOA, 209109/125).

It is seen that this situation is reflected off an association giving information about the region (*Sebilürreşad*, 1328, 338, p.1):

Even Bulgarian children say to an Islam that they come across 'my father will cut you'. Especially let them see you as a fez. By saying "fez down" they crush the poor, just as they crush all the fez. They are obliging those who believe in Islam to wear Bulgarian hearts in particular. Here I have also necessarily worn the Bulgarian heart. Bulgarian savages, who broke the windows of Islamic households and got involved, battered and imprisoned men and attacked desperate women. Although this incident happened in the same Varna, the government did not pursue any of them.

During the process, the Ottoman State tried to take measures to punish the perpetrators but was not successful. In this context, the establishment of courts was ordered to punish the negativities experienced in Thessaloniki. Unfortunately, the war environment and the fatigue of the soldiers negatively affected the presence of criminals (PMOA, 154472/2060).

Turks and Muslims in the Balkans shared the same fate. The archives examined and the records of the immigration associations will be sufficient to reveal this brutality. Before the war started, 4.695.200 of the region's population, which was captured by the Greeks and the Bulgarians, was expressed as Christian and 2.315.293 as Muslim. It is known that approximately 1.500.000 people migrated to the Anatolian geography in this process. This figure corresponds to a rate of 62% in the region. During the war, 313.912 people migrated and marched in Istanbul. With the Convention Concerning the Exchange of Greek and

Turkish Populations, 398.849 people arrived in Turkey. In addition to 850.000 immigration to Anatolia, more than 600.000 people died. This population spreading into Anatolia has increased production.

As a result of the brutality faced by the people of the region, the Turks had to leave their homeland with the years of negative processes and tragedy. Thus, the people, who came to the region with a resettlement policy centuries ago, were persecuted and had to return with migration (PMOA, 1357/105). The Balkans was the gateway to Europe, where the Ottoman Empire grew and developed. The Anatolian population almost doubled with immigration. Disputes started to emerge among the people in the lands (PMOA, 320418/3121). The state, which gave importance to this issue, set a border between the people and the immigrants. Migration has been sufficiently advanced to affect the ethnic structure of the Anatolian population. The excess of this migration is actually another way of explaining the persecution (Halaçoğlu, 1994, p.45).

Conclusion

Balkan Wars revealed the national consciousness of the Anatolian people. This consists of the consciousness in Turkey, the Balkans experienced after the war occurred with the impact of negative attitudes and behaviors.

The region was once again a field of persecution with the Balkan Wars. Turks are the leading communities that are exposed to these negative policies of the Balkan states. Although Turks are one of the main elements of the region and especially in Bulgaria for a certain period time, they were subjected to various pressures and massacres by the European governments, especially by the directions of the European states, especially Russia.

At this point, this brutality that bandits wrote without any hesitation in their memories is an indication of what mentality they have. The Balkans have been a continuous conflict area in line with the strategy of the states that have political ambitions in this region for centuries. The Balkans, rather than the elements in the region, have become the fighting ground of dominant forces such as Russia, Germany, Italy and Austria. The Balkan War emerged as a move Russia would force the Ottoman to withdraw from this region.

As a result, the fate of the geography has changed as the Turks, who hold the cultural mosaic in the Balkans, started to lose their power. The persecutions remained as a date that the Turkish and Muslim people will not forget and pass on from generation. The ethnic and religious structure of the Balkan geography has changed with this cruelty and brutality.

Forced Christianization and immigration resulted in the reshaping of the region map. As one of the subject areas of political psychology, the Balkan geography and the persecution of Balkan Turks will continue to be among the unforgettable archives of political history.

References

- Alp, İ. (1987). Bulgar Türk devleti. *Tarihte Türk devletleri*. C.I, Ankara.
- Alp, İ. (1990). *Belgelerle ve fotoğraflarla bulgar mezalimi*. Ankara: Trakya Üniversitesi Yayınları.
- Ayverdi, E. H. (2000). *Avrupa'da Osmanlı mimari eserleri: Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk IV*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.
- Bardakçı, İ. (2009). *Bir imparatorluğun yağması*. İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları.
- Bobroff, R.P. (2006). *Roads to glory: late imperial Russia and the Turkish straits*. Newyork: I.B. Tauris.
- Brown, L.C. (2010). *İmparatorluk mirası: Balkanlar'da ve Ortadoğu'da Osmanlı Damgası*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hacısalihioğlu, M. (2019). Balkanlarda mualif hareketler ve Sultan Abdulhamid. M. Bulut, M.E. Kala, N. Salık & M. Nar (Eds.), *Sultan II. Abdulhamit Dönemi: Siyaset-İktisat-Dış Politika-Kültür-Eğitim*. İstanbul: İZU Yayınları.
- Halaçoğlu, A. (1994). *Balkan harbi sırasında Rumeli'den Türk göçleri 1912-1913*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karpat, K.H. (2010). *Osmanlı'dan günümüze etnik yapılanma ve göçler*. 1. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kerman, Z. (1987). *Haziran Temmuz ve Ağustos 1877 Rusların, Asya'da ve Rumeli'de yaptıkları mezalim*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları.
- Kurat, A.N. (1953). Panslavizm. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 6 (2-4), 241-278.

Küçük, C. (2002). Balkan savaşı. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 5. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

McCarty, J. (1998). *Death and Exile (Ölüm ve Sürgün)* (çev. B. Umar), İstanbul: İnkılap Yayınları.

Memişoğlu H. (1989). *Bulgar zulmüne tarihi bir bakış*. Ankara: Devran Matbaası.

Önelcin, H.A. (1986). *Bulgar vahşetleri: Türk-İslamların üzüntüleri*. İstanbul: Gözen Yayınevi.

Refet, İ. (1910). *Bulgaristan Ahvali, Yedigâr-ı Esaret*. İstanbul.

Rastovic, A. (2013). Edward grey and the first Balkan war, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 161-168.

Sancaktar, C. (2011). Balkanlarda Osmanlı hakimiyeti ve siyasal mirası, *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*. 2 (2), 27-47.

Şimşir B. (1986). *Bulgaristan Türkleri 1878-1985*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Yaver, H. (1938). *Balkan sulhunu kim tehdit ediyor? Bulgarların Balkanları istila planları*. İstanbul: Tecelli Basımevi.

Yıldırım, S. (2012). Balkan savaşları ve sonrasındaki göçlerin Türkiye nüfusuna etkileri. *CTAD*. 8 (16) (Güz 2012), 75-92.

Newspapers

Alemdar, October 5, 1912.

Hikmet, December 21, 1912. Nu:142.

Muhacir, August 1, 1910, p.3.

Sebilürreşad, 1328, C.X, İstanbul, Nu: 338.

Archival Sources

Alâm-ı İslâm (1912). *Bulgar vahşetleri. 1328-1912, İslamiyetin Enzar-ı Basiretine ve İnsaniyyet ve Medeniyetin Nazar-ı Dikkatine.* Rumeli Muhacirin-i İslâmiyye Cemiyet-i Hayriyyesi. İstanbul: Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı.

Prime Ministry Ottoman Archive (PMOA)

PMOA, 154472/2060, June 10, 1902.

PMOA, 312709/121, May 7, 1913.

PMOA, 320418/3121, March 26, 1914.

PMOA, 209109/125, December 18, 1912.

PMOA, 4140/310489, October 31, 1912.

PMOA, 318730/5, January 17, 1914.

PMOA, 4106/307910, October 31, 1912.

PMOA, 4118/308795, November 29, 1912.

PMOA, 112/12, December 2, 1912.

PMOA, 1357/105, February 2, 1886.

TBMM Zabıt Ceridesi, July 15, 1912.

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 19-04-2020

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 26-04-2020

Araştırma Makalesi / Research Article

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 6, ISSUE 13, P. 49 – 67.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 6,
SAYI 13, S. 49 – 67.

The Use of Women Beauty as Advertising Attraction: Semiological Analysis of Three Magazine Advertising

Nural İmik TANYILDIZI¹ & Ayşe Sebnem YOLCU²

Abstract

Emotional attractiveness is used more in advertising than other attractiveness. In particular, the use of beauty attractiveness in advertising can increase the effectiveness and persuasion power of advertising. In this study, it has been tried to show how advertising attractiveness is made more effective by using female beauty. The aim of the research is to determine how the use of women's beauty as an element of attraction in advertising affects advertising attractiveness. Generally, women are examined in terms of sexual attraction in advertising. In this study, women were examined in terms of beauty attractiveness, not sexual attraction. It is focused on how beauty attractiveness is presented in advertising and how it makes advertising attractiveness more effective. Semiological analysis method was used in the research. Three magazine advertisements in Mag and Elle magazines of 2019 were analyzed by semiological analysis method. As a result of the analysis, it has been determined that the use of women's beauty in advertising has a positive effect on advertising attractiveness.

Key Words: Beauty, Women, Advertising attractiveness, Beauty attractiveness.

Introduction

The concept of attractiveness of advertising is one of the important advertising variables that have been researched especially in recent years. The persuasive power of advertisements has a big effect on the consumer to buy or prefer products and services. Especially the source of advertising is the most effective actor in the persuasion process. It is frequently used by advertisers and advertisers to have personal characteristics such as reputation, credibility or expertise of the source, as well as physical properties such as beauty and charm. It is

¹ Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, E-posta: nimik@firat.edu.tr.

² Öğr. Gör., Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu, Çağrı Hizmetleri Programı, E-posta: asyolcu@bingol.edu.tr.

indispensable for all ads to be beautiful / handsome of women, men and children who play in ads from past to present. It is thought that the good looking of the source by the advertisers increases the persuasion power of the advertisement by increasing the attractiveness of the message, its persistence in mind and providing positive emotions to the brand. Today, the use of young and beautiful women as a source of advertising is quite common. But in general, these women, who are the source of advertising, have been the subject of research through advertisements used to create sexual attraction (Soley and Kurzbard, 1986; Reid et al, 1987; Dudley, 1999; LaTour and Henthorne, 1994; Reichert, 2002; Reichert and Fosu, 2005; Reichert et al, 2007). In this study, women were examined in terms of beauty attractiveness, not sexual attractiveness. In this study, it has been tried to explain how to making advertising attractiveness more effective by using beauty attraction in advertising. The semiotic analysis of three advertisements that used women's beauty published in various journals tried to reveal how women's beauty affected advertising attractiveness.

The Concept Of Beauty And Determinants Of Physical Beauty

Beauty is a concept that has been studied by many thinkers throughout history. There is no definite conclusion about the fulcrum of beauty judgment. There is wide variety of views about whether the judgment about the beauty of an object or a person is objective or subjective. On one side there is the idea that if something is good, it can be clearly seen by the person looking at it. On the other hand, it is remarkable that beauty is not independent of human values and attitudes, and that beauty judgment is related to the belief and moral values of the person who cares (Eaton, 1999: 11). Although beauty often suggests the beauty of physical appearance, inner beauty has also been discussed by many thinkers. In general, beauty, philosophy and aesthetics have been evaluated in the literature. According to some researchers, physical beauty is a static attribute. Face and body beauty, skin color, body shape, height, weight and so on are among these qualities. According to researchers who argue that physical attractiveness cannot be defined only by static properties, physical attractiveness has both dynamic and static dimensions (Bakır, 2017: 68). Physical attraction is a combination of static / static parts or moving, dynamic elements (makeup, clothing, body language, tone of voice, gestures and facial expressions, personal abilities). The static elements of beauty can be expressed as facial beauty, skin color, body shape, height and weight. Today, when it comes to facial beauty, full lips, prominent cheekbones, delicate and small chin, big eyes, raised and tiny nose, thin eyebrows and shiny hair are the features that enhance women's attractiveness (Levi, 2014: 95). According to Levi (2014: 93), it can be said that white skin is the element of

beauty in Western societies, especially in America. Bonafini and Pozzilli (2010: 62-64) state that the curved body lines have lost their importance in the female body and that women's body lines shift from a curved structure to a more linear structure and become a masculine form. In addition, beauty today is the result of extreme weakness is a delicacy and a woman with perfect body is "0 size" body and is expected to be tall (Dedeoglu and Savaşçı, 2005: 80). The variables of beauty are makeup, clothes, accessories, body language, tone of voice, gestures and facial expressions. Makeup is the art of using cosmetics for the purpose of revealing the beautiful sides by hiding the imperfect sides on the face (Arslan, 2011: 149). In this study, Buckley presented the same model to the voting of the subjects in different clothes and obtained different results according to the different clothes related to the level of physical attraction (Bakır, 2017: 90). Accessories which are considered as completing the clothing, decorate the body and clothes of the people, but also give various clues about the environment around the person (Gürüz and Eğinli, 2008: 142). How the person's body shape, what is the expression of the face, what the tone is like elements also serve the formation of beauty perception. For example; A smiling facial expression has a positive effect on physical attractiveness and positive approaches from other people. According to Reis et al. (1990: 259–267), smiling is part of attractiveness and lies at the basis of the judgment that 'beautiful is good'.

The Use of Beauty Attractiveness in Advertising

The attitude towards advertising is about whether the consumer will tend to buy the product or brand when the product or brand is promoted through advertisements. The consumer develops a liking or a disliking situation towards the advertisement he is exposed to, and as a result of this feeling he shows a positive or negative tendency to buy the product, this tendency constitutes the consumer's attitude towards advertisement. Attractive models increase the value of product-related features (Levi, 2014: 187). It also positively affects the attitude towards products and advertisements (Caballero and Pride, 1984). It is also claimed that attractive models are more effective in selling products than non-attractive models. The reason for this is that attractive models are matched with positive features, while non-attractive models can be explained as matching with negative features (Downs and Harrison, 1985: 9). Because people with physical charm / beauty are perceived as more charming, smart, good, talented, successful, the use of beauty in advertising creates a halo effect. Message sources with physical appeal and beauty convey the advertising itself to many positive features related to the brand being advertised (Baker and Churchill, 1977: 538). Till

and Busler (2000: 1-13) in their research using physical attractiveness of famous models, cologne and fountain pen advertising tried to measure the reaction of the subjects. As a result of the research, they revealed that physical attractiveness has a positive effects on creating positive attitude towards a brand and increasing purchasing tendency.

Method

The use of female beauty in advertising has existed since the beginning of advertising activities. In this study, it has been tried to show how advertising attractiveness is made more effective by using female beauty. In general, women are examined in terms of sexual attractiveness in advertising. In this study, women were examined in terms of beauty attractiveness, not sexual attraction. It has been emphasized how beauty attractiveness is presented in advertising and how it makes advertising appeal more effective. The hypothesis of the research is that beauty attractiveness used in women's magazines positively affects advertising attractiveness. The universe of the research consists of magazine ads. The research was limited to 3 magazine advertisements in 2019 Mag and Elle magazines. The reason for choosing these magazines is that they are the most widely read women's magazine in Turkey. They are also easily accessible from the virtual environment. Purposeful sampling method was used in this selection. These three advertisements were determined by drawing lots.

Semiological analysis was used as a method in the research. During the analysis of semiotic science, firstly the visual expression of the advertisement was made. Then, the determined indicators are explained on the relationship between showings. The index-syntax and metonymical relationships of the images in the advertisement were established. Finally, the beauties of women were examined within the framework of dynamic and static beauty elements. Its contribution to advertising attractiveness was tried to be determined.

Findings

In this section, three advertisements selected from journals are analyzed. In this part of the study, semiotic analysis of magazine advertisements was done. Then the advertisements were examined in terms of beauty elements. At the end of the study, advertising images were included.

The Semiological Analysis of “Koton” Advertisement in Elle Magazine's April 2019 Issue

Image 1. Koton Advertisement

Visual expression of advertising

The place where the advertisement is pictured is probably the bedroom of a mansion. The details of the photograph in terms of illustration give the impression that the space is quite luxurious. The chandeliers of the hall, wall lamps, white columns and walls covered with unobtrusive wood and the leaf decorations on the wall are references to the luxury of the hall. At the center of the photo is a young woman in her twenties who can be regarded as quite tall in terms of the beauty of her face and body. Young woman's hair is black, her nails are painted with a fuchsia nail polish of the same color as her shoes. The young woman has clothes that can be worn in the spring and summer. It has a classic, but elegant and dynamic look with its pastel-tone trousers and shirt duo, open and lively mid-heel, closed toe and sequined front slippers. In addition, the young woman's golden earrings, a ring on her thumb and a key-shaped necklace around her neck have created a combination that is quite compatible with her clothes. Young woman standing confident in an upright posture. She holds a desk phone in his left hand while holding his right hand as if touching his hair at the neck. Young woman faces and stares directly at the camera. Behind the young woman there is a wooden sofa covered with bright baby blue velvet fabric in classic structure and white hollow and scattered shopping boxes around the sofa carrying the emblem of Koton brand. On the left back of the young woman, there are evening dress costumes in bright colors and bright colors that can be worn by an Ottoman palace woman hanged on a hanger. On the ground, there is a burgundy, antique oriental hand-woven carpet that is large enough to cover the hall. At the top of the advertisement, the phrase " take, ask cotton", " take, ask Bensu", which

rhyme with the surname of Bensu Soral, the 2019 advertising face of Koton brand, was written as the slogan of the brand. This slogan is mainly used in the advertising film of the brand. In the advertising film of the brand, Bensu Soral seeks answers to the consumer's question. How to wear pants? While searching to questions with loud music rhythm, while the brand says "take, ask cotton", "take, ask Bensu", They invites the consumer to jeans for the most fashionable trousers and other clothes of the season. At the bottom of the advertisement, the brand name is written.

Semiological Analysis

Table 1. Semiotic Analysis of Koton Magazine Advertisement

Sign	Signifier	Signified
Human	Woman	Beauty, Attractiveness, Buoyancy, Elegance and nobility, Elegance that integrates past and present
Color	Pastel and soil colors,	Nostalgia, Link to the past
Color	Light and vivid colors	Youth, vitality, Link to today
Place	Bedroom of a historic mansion	Wealth, pretension, luxury, connection with the past
Furniture and home accessories	Chandelier, wall lamps, hand-woven oriental rug, velvet covered wooden sofa with leaf and wood veneer walls and columns	Nostalgia, classic style, luxury, palace life, connection with the past
Object	Spring summer exclusive vintage women's creation	Women's beauty, charm, in spring and summer seasonal adjustment, nostalgia, connection with the past

Meaning Of Indicators

In the advertisement on Elle Page 21 of the April 2019 issue of Elle magazine, actor Bensu Soral, who was the face of 2019 advertising of Koton clothing brand, took part. Pretty young and beautiful, Bensu Soral is also an indication of the target group the brand is targeting. With this advertising image, the brand addresses the target group of young women and promises beauty to them in addition to their youth to prefer cotton creations. Bensu Soral is dressed in a trendy, pastel tone and vintage style trousers and shirt and completed with an elegant slippers with a vibrant color and gold-colored jewelery. Bensu Soral is in a classic, elegant and

dynamic combination. Bensus Soral's youth and attractiveness to the present; The fact that he held the fixed phone instead of the mobile phone in his hand, the vintage clothes he wore, the furnishing and the accessories of the space as a reference to the past, emphasized the fashion's ability to maintain the connection between the past and the present. This also makes lifestyle orientation. A young and beautiful woman with a confident stance and a physical structure in a European atmosphere is also traditional with her living space. The Koton woman depicted in the waterside culture, which is a part of the aristocratic and bourgeois lifestyle of Istanbul, is actually an indication of the brand's style and status.

Index- Syntax

Spring Summer Autumn-Winter	Pastel, vivid and bright colors - dark colors
Beauty-ugliness	Classic / vintage-modern
Zero size-high size	Exclusive-ordinary
Youth-old age	Now-past

Metonomi

Sun, sea, blue, bikini and straw hat are words that evoke holiday. The first question that comes to mind when it comes to holiday is whether or not you are ready for a physical appearance. Vibrant and radiant skin, a body with fine and smooth lines and a smooth skin free of hair are ideal physical appearance elements for the sea and beach season. For those who do not carry these physical elements, the summer season becomes a worrying and disturbing season. The advertising image promises that any physical defects that may prevent the enjoyment of the summer will be solved by the service provided.

Beauty Elements of The Source In Advertising

Stationary elements

Facial beauty

The advertisement is pictured from the left profile according to the young female reader whose source of advertising is in the image. With its smooth bronze skin, medium pink lips, pointed nose, long face and chin structure, it looks beautiful and attractive to the eye even if it does not fully meet today's sense of beauty. This positively contributes to advertising attractiveness.

Skin color

The young woman in the advertisement image has a bronze skin. Bronze skin creates a distinct charm because it evokes sensual feelings. It can be seen that this situation positively affects advertising attractiveness.

Body shape

The advertised young woman's body was blurred to the level of her waist and to the level of her chest, which was not fully shown. Within these limits, it can be understood from the delicate arms, elegant wrist-shaped hands and thin fingers that the woman has a thin body.

Weight and height

Since the height of the young woman in the advertisement image is not given exactly, it cannot be made clear about the height, but it can be understood that the length and thinness of the arms of the woman are tall and weak.

Variable Features***Make-up***

There is no evidence other than lipstick that the young woman in the role of advertising is a make-up. However, the skin and skin of the young woman appear to be quite healthy and remarkable. From this point of view, it can be said that the advertising image gives the target audience the message that women will have a vivid and smooth skin and skin without the need for make-up.

Clothing

There is a close relationship between clothing and perceived physical attractiveness of individuals. The pants and shirt that fit the body with the outstanding lines of the advertising source, reveal the beauty of the body and increase the attractiveness of the source.

Accessories

As mentioned before, it is a known fact that accessories affect physical perception of beauty and charm. Gold jewelry was preferred for the advertisement source in the advertisement image, and it made it look cool and referred to luxury and richness. The preferred ring earrings for Bensusan establish a connection between the past and the present in accordance with the advertising concept in terms of the indispensability of women from the early ages to the present. In the advertisement image, Soral put his ring on his thumb. The

ring attached to the thumb expresses the devotion to freedom (Kılıç; 2017: 47). Soral's neck has a key-shaped pendant. "Key means new beginnings, new insights, a symbol of the beginning of a new era and the doors that that person will open with new knowledge" (<https://www.mistikdukkani.com>). Benu Soral became the advertising face of Koton in 2019. Therefore, Benu Soral was a new beginning for Koton, who previously worked with Fahriye Evcen. As a result, Koton woman in the advertising image is portrayed as a beautiful, cool, distinguished and self-indulgent woman, and the color, shape and usage of the jewelry used support this situation.

Body Language, Tone, Gesture and Mimics

The posture of the body in the advertisement, the expression of the face, the way the hands and arms are used serve the formation of beauty perception. A gentle expression on a beautiful face creates a feeling of kindness and sincerity in the environment, while an upright and relaxed posture draw the profile of a confident person standing on the ground. The beauty of the face of the advertising source in the examined advertising image and the shape of the body along with the shape it takes, increases the attractiveness of advertising by creating a self-confident, cool and noble woman image.

The Semiological Analysis of the Diamond Health Group "Advertisement in the March 2019 Issue of Mag Magazine

Image 2. Diamond Health Group Advertisement

Visual expression of advertising

The advertisement on page 297 of the March issue of 2019 was painted by a sea. There is no living space in the advertising image. The sea and sky shown as background are blurred. The focus of the advertising image is a young woman as the source of the message. Young woman wearing a pink straw hat and smiling. It is thought to support the hat from the back with his left hand, which is not fully shown, while holding it at one end of the hat with the help of the thumb and index fingers in his right hand. Young woman dressed in a white bikini top. The cut from the chest level of the young woman to her waist is blurred by a white color layer. The woman is not seen below the waist. The model is pictured from the side profile on the left edge of the advertising image according to the reader. The woman looks quite smooth and aesthetic. As seen from the side profile, she closed her eyes for happiness and showed a smile that left her teeth exposed. Dark hair has a natural appearance and has been left scattered. The open air in the back fund is spacious and the blue color that dominates the advertising image provides inner openness. The articles are in the upper right corner of the page. The articles which are shown in bold blue color and bold have the information of the advertiser and the kinds of services provided. This information is exactly at the level of the woman's head and elbow. On the lower left side of the advertising image are the brand's contact information and on the right side the slogan and campaign information.

Table 2. Semiotic Analysis of Diamond Health Group Advertisement

Sign	Signifier	Signified
Human	Women	Beauty, charm
Image	Body, Skin	Perfection, delicacy, smoothness, vitality
Clothes	Bikini	Delicacy, self-confidence, sexiness
Color	White, pink, blue	Purity, naturalness, vitality, freedom
Environment	Seaside	Holiday, crowd, attention
Season	Summer	Hot, sea, bikini flawless body

Meaning of indicators

The idea that women should be beautiful from past to present has been dominant in societies. The beauties of women were graded and the characteristics of the perfect beauties were determined. These qualities include lively and beautiful skin and a slender and shaped body, as well as the need for female skin to be hairless and smooth. In fact, the necessity of women to be hairless, clean body and well-groomed has become a social norm. For this reason, women may feel more anxious in terms of external appearance, especially in the summer months when low-cut clothes are preferred, as well as wearing bikinis and swimsuits.

Advertising is the epilation of a health care facility. This advertising is made to describe the provision of services for women, such as regional slimming and skin treatments. “Are you ready for summer”? The brand, which refers to women's concerns with the question of the summer, tried to raise awareness by directing women to an internal assessment in terms of their skin structure, excess weight and hair. It can be said that an ideal female profile is shown in the advertisement image and if they receive the services, it is desired to create a perception that the target audience will be like her. The advertising source in the advertising image is a color that shows the preferred white bikini lines for the young woman and contrasts with the black feathers, thus showing the defect most easily. However, this color symbolizes purity, cleanliness and freshness.

Index- Syntax

Beautiful ugly Open-secret / hidden

Weak-overweight Brave timid

Shiny-pale Happy – Worried

Hairless-hairy Free – restricted

Jagged- smooth

Metonomi

Sun, sea, blue, bikini and straw hat are words that evoke holiday. The first question that comes to mind when it comes to holiday is whether or not you are ready for a physical appearance. Vibrant and radiant skin, a body with fine and smooth lines and a smooth skin free of hair are ideal physical appearance elements for the sea and the beach season. For those who do not carry these physical elements, the summer season becomes a worrying and

disturbing season. The advertisement image promises that any physical defects that may prevent the enjoyment of the summer will be solved by the service provided.

Beauty Elements Of The Source In Advertising

Stationary elements

Facial beauty

The young woman, who is the source of advertising in the advertisement image, is pictured from the left profile according to the reader. With its smooth bronze skin, medium pink lips, pointed nose, long face and chin structure, it looks beautiful and attractive to the eye even if it does not fully meet today's sense of beauty. This positively contributes to advertising attractiveness.

Skin color

The young woman in the advertisement image has a bronze skin. Bronze skin creates a distinct charm because it evokes sensual feelings. It can be seen that this situation positively affects advertising attractiveness.

Body shape

The body of the young woman in the ad is not shown exactly. It is given by blurring the waist up to the waist level of the woman's chest. Within these limits, it can be understood from the delicate arms, elegant wrist-shaped hands and thin fingers that the woman has a thin body.

Weight And Height

Since the height of the young woman in the advertisement image is not given exactly, there is no clear interpretation about her height. However, the length and thinness of the woman's arms can be understood to be tall and thin.

Variable Features

Make-up

There is no evidence other than lipstick that the young woman in the role of advertising is a make-up. However, the skin and skin of the young woman appear to be quite healthy and remarkable. From this point of view, it can be said that the advertising image gives the target audience the message that women will have a vivid and smooth skin and skin without the need for make-up.

Clothing

The young woman in the advertisement image preferred clothes for this environment because she was in summer and at the seaside. Wearing a white bikini and wearing a pink straw hat, the advertising source has a beautiful appearance and attractive appearance within this concept. Choosing white for a garment requires courage and self-confidence because white is a color that easily reveals body imperfections. However, the young woman in the advertising image has become impeccable with her services and can easily choose a white bikini.

Accessories

The message source in the advertising image is that the young woman has no accessories other than a straw summer hat. Accessories in general support the beauty of women. However, the use of hats can serve different purposes. Sometimes it can be preferred as a suitable complement to a stylish outfit. Sometimes it is preferable to avoid recognition or to conceal defects in the face or hair. Generally, hats are used to protect from cold in winter and from the sun in summer. The straw hat used by the young woman in the advertising image is not used for concealment, defect closure, but is used for protection from the sun completely. Because the skin of the young woman is lively, sparkling and smooth. In addition, the pink color of the hat indicates that it is desired to draw attention rather than to be hidden. As a result, the young woman in the advertising image enhances the attractiveness of advertising by giving a very cool and confident look with her pink hat.

The Semiological Analysis of the Advertising of “Parr Jewellery” Brand in Mag Magazine's January 2019 Issue

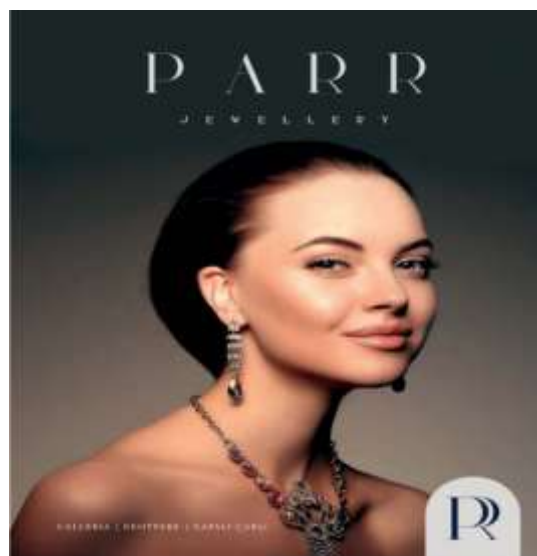

Image 3. Parr Jewellery Advertisement

Visual expression of advertising

In January 2019, the advertisement on page 79 of Mag magazine was prepared for a jewelry brand. The focus of the advertisement is a late, beautiful and charming woman as the source of the advertisement. The advertisement image covers the woman's head and neck, and the neck and shoulders of the young woman are open. Apart from a set of earrings and necklaces, there is no sign of clothing. This situation has brought to the fore that the advertisement is a jewelry advertisement. The young woman, whose hair is gathered to bring her ears and neck to the forefront, has a smile of happiness on her face. The background is selected as dark, which makes the image of the young woman more prominent. The name of the brand is located in the upper middle of the advertising image. In the lower right part of the image, the logo of the brand is displayed in black on the white background and in the lower left part the information about the places where the brand is located is given.

Semiological Analysis

Table 3. Semiotic Analysis of Parr Jewellery Advertisement

Sign	Signifier	Signified
Human	Woman	Beauty, elegance, fondness of jewelry
Accessory	Earrings, necklace	Luxury, wealth
Gestures	Smile	Happiness, satisfaction
Face	Phrase	Satisfaction

Meaning Of Indicators

Jewelry is usually designed for women. For this reason, the advertising source that will present the jewelry should be a woman who can describe her target audience and potential buyers. Therefore, the source of the message in the advertising image has been carefully selected by the woman. Natural beauty has been preserved by choosing a simple makeup for the young woman. The woman's facial features, skin structure, skin color, eyes and ears look so beautiful that they can be said to be perfect in the jewelry that the woman uses. Jewelry does not only support women's beauty, but also represents the social status and economic

power. It was explained that Perr brand jewelers are the choice of women who are both beautiful and economically strong with the advertisement image.

Index- Syntax

Light-Dark

Beautiful ugly

Flashy-simple

Natural-Artificial

Luxury -Simple

Metonomi

When the workmanship is considered more important than the product in the designs of the jewelry, the design of the product is considered important. When the construction of the product comes to the forefront, the material of the product is considered important. (Harbelioglu, 2016: 77). This advertisement draws attention to jewelry that can be considered important both in design and material. It is immediately understood that the non-ordinary earrings and necklace are not ordinary in terms of the material used. Parr jewelry is a luxury jewelry brand that brings together special and rare jewelry types with the motto “Diamond is precious but the style is priceless”. Parr's products are made of precious stones such as rubies, emeralds and diamonds on gold (<https://www.magdergi.com>). The source of advertising is the ruby emerald and the like values of stones. The youth and beauty of the woman in the advertisement image made her valuable. But the jewelry he used, besides the value of youth and beauty, made him a style and made him invaluable.

Beauty Elements Of The Source In Advertising

Stationary elements

Facial beauty

Broad-forehead, vivid and smooth skin and complexion, full lips, prominent cheekbones, small chin, big blue eyes, inking nose, curling eyelashes, smooth ears, shaped eyebrows and dark shiny hair, the source of the message young woman today's facial beauty concept fully represents.

Skin color

The young woman, who is a brunette close to the bronze skin, enhances her advertising appeal by looking quite beautiful and attractive with her smooth skin.

Body shape

Since the advertisement image does not reflect the whole body of the message source, it cannot be concluded that the young woman has a smooth body shape from the head to the neck.

Weight And Height

Since the advertisement image does not reflect the whole body of the message source, it can be understood that the young woman is weak from the head to the back, although no definite interpretation can be made.

Variable Features***Make-up***

The young woman who is the source of advertising is almost without makeup. With the help of mascara, the woman's skin looks naturally vivid, her eyelashes and glances have been made remarkable, this part has been emphasized with the illuminator used on the cheekbones and the lips have been brought to the fore with a lip-colored lipstick without curling its natural beauty. As a result, with the help of natural make-up, the beauty of the advertising source has been supported, which has made a positive contribution to advertising attractiveness.

Clothing

There is no evidence of clothing in the displayed area of the message source. In the woman whose neck and shoulders are pictured naked, the attention of the readers was directed directly to the jewelry by not using the detail of the clothes. It can be said that this situation contributes to the advertising message to be delivered more effectively by preventing the advertisement from passing in front of the product.

Accessories

The message source in the advertisement image is the earring and necklace adorned with precious stones. In terms of design and the metals and precious stones used, the jewelry has made the young woman stylish and referred to luxury and wealth. The necklace and earrings

covered with such precious stones are presented to the consumer in the company of a beautiful woman.

Body language, tone, gesture and mimics

The posture of the young woman in the advertising image is reminiscent of the bust, which is called an art product that includes head, chest and sometimes shoulders in sculpture. Since the ancient ages of gods and goddesses such as mythological elements and beauty, courage, leadership in various aspects such as prominent people have been busts. The beauty and perfection of the woman in the advertising image seem to have come from the hands of a sculptor. This presentation has made the advertising image even more attractive

Results and Discussion

It uses a variety of methods to increase the impact of advertising on consumers. Advertising attractiveness is one of those methods that increases the advertising effect power on the consumer. Advertising attractiveness is used to attract the attention and attention of consumers and to influence their logic and feelings. Advertising attractiveness generally consists of two categories, rational and emotional. Rational appeal addresses the logic of the consumer. Emotional appeal caters to the feelings of consumers. Beauty attractiveness falls within the category of emotional attractiveness. Beauty attractiveness is mostly used in cosmetics, fashion industry. There are also other uses. Because beauty has been an element that can affect people in every period of history. It is used in the advertising sector that attracts attention of the beautiful and creates positive emotions in people. In particular, beautiful women were used in advertising. There is the idea that advertising sells beauty. The advertising industry has used beautiful women as a message source in advertising. Beautiful women are trying to be persuaded to buy consumers.

In this study, the hypothesis that the inclusion of female beauty in advertising positively affect advertising attractiveness was considered. For this purpose, three advertisements in Elle and Mag magazines were chosen as examples. Semiotic analysis was applied to these ads. As a result of the analysis, it has been concluded that the use of beauty attractiveness in advertising through the beauty of women positively affects advertising attractiveness. Thus, the hypothesis of the study was confirmed.

Suggestions

The effect of beauty on advertising has been studied less in Turkey. The contribution of beauty to advertising should be better explained. Therefore, in subsequent studies, the effects of the use of beauty appeal in advertising can be investigated.

Referencing

- Arslan, N. (2011). *Güzellik ve Anatomi*, İstanbul: Cinius Publications.
- Baker, M. J., & Churchill Jr, G. A. (1977). The impact of physically attractive models on advertising evaluations. *Journal of Marketing research*, 14(4), 538-555.
- Bakır, U. (2017). *Güzel İse "Evet": Reklam İkna ve Güzellik Kültürü*. İstanbul: Say Publications.
- Bonafini, B. A., & Pozzilli, P. (2011). Body weight and beauty: the changing face of the ideal female body weight. *Obesity reviews*, 12(1), 62-65
- Bordo, S. (2004). *Unbearable weight: Feminism, Western culture, and the body*. Univ of California Press.
- Caballero, M. J., & Pride, W. M. (1984). Selected effects of salesperson sex and attractiveness in direct mail advertisements. *Journal of Marketing*, 48(1), 94-100.
- Dedeoğlu, a. Ö., & Savaşçı, İ. (2005). Tüketim kültüründe beden güzelliği ve yemek yeme arzuları: kadınların tüketim pratiklerine yansımaları.. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 5(1), 77-87.
- Downs, A. C., & Harrison, S. K. (1985). Embarrassing age spots or just plain ugly? Physical attractiveness stereotyping as an instrument of sexism on American television commercials. *Sex roles*, 13(1-2), 9-19.
- Dudley, C. S. (1999). Consumer attitudes toward bareness in advertising. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 7 , (4), 89-96.
- Eaton, M. M. (1999). Kantian and contextual beauty. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 57(1), 11-15.
- Gürüz, D., TA, E., & İletişim, K. (2015). *Bilgiler-Etkiler-Engeller*. Ankara: Nobel Publications.

Harbelioğlu, U. (2016). Dergilerdeki Kadın İmgisinin Göstergibilimsel Çözümlemesi ve Sunulan Kimlikler. Zirve Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Medya ve İletişim Anabilim Dalı ,Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep.

Kılıç, A. (2017). Dokunmatik Duygular. İstanbul: Akis Kitap.

LaTour, M. S., & Henthorne, T. L. (1994). Ethical judgments of sexual appeals in print advertising. *Journal of advertising*, 23(3), 81-90.

Levi, E. (2014). Tüketim Kültürü Bağlamında Dayatılmış Güzellik: Reklamda Kusursuz Kadın Model Kullanımının Satın Alma Niyeti Üzerindeki Rolü. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler Anabilim Dalı Reklamcılık Ve Tanıtım Bilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul

Reichert, T. (2002). Reichert, T. (2002). Sex in advertising research: A review of content, effects, and functions of sexual information in consumer advertising. *Annual review of sex research*, 13(1), 241-273.

Reichert, T., & Fosu, I. (2006). Women's responses to sex in advertising: Examining the effect of women's sexual self-schema on responses to sexual content in commercials. *Journal of Promotion Management*, 11(2-3), 143-153.

Reichert, T., LaTour, M. S., & Kim, J. Y. (2007). Assessing the influence of gender and sexual self-schema on affective responses to sexual content in advertising. *Journal of current issues & research in advertising*, 29(2), 63-77.

Reid, L., Salmon, C., & Soley, L. (1984). The nature of sexual content in television advertising. In *Proceedings of the American Marketing Association*(pp. 214-216).

Reis, H. T., Wilson, I. M., Monestere, C., Bernstein, S., Clark, K., Seidl, E., ... & Radoane, K. (1990). What is smiling is beautiful and good. *European Journal of Social Psychology*, 20(3), 259-267.

Soley, L., & Kurzbard, G. (1986). Sex in advertising: A comparison of 1964 and 1984 magazine advertisements. *Journal of advertising*, 15(3), 46-64.

Till, B. D., & Busler, M. (1998). Matching products with endorsers: attractiveness versus expertise. *Journal of consumer marketing*, 15(6), 576-586.

<https://www.magdergi.com/davetler/parr-jewelleryden-sik-acilis/>. (15.06.2019).

<https://www.mistikdukkkan.com/urun/dilek-anahtari-sans-kolyesi/> (13.06.2019).

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 26-12-2019

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 19-03-2020

Araştırma Makalesi / Research Article

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 6, ISSUE 13, P. 68 – 84.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 6,
SAYI 13, S. 68 – 84.

Dolaşım Sistemi Öğretiminde Hikâye Destekli Etkinliklerin İlköğretim Öğrencilerinin Akademik Başarı ve Kalıcılığına Etkisi

Esra ÖZAY KÖSE¹ & Taha YILDIRIM²

Özet

Bu araştırmanın amacı fen bilimleri dersinde dolaşım sistemi konusunun hikâye destekli sınıf içi etkinlikler ile öğretilmesinin altıncı sınıf öğrencilerinin akademik başarı ve kalıcılığa etkisini belirlemektir. Araştırmada, ön-test- son-test kontrol gruplu yarı deneysel araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırma, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Ağrı ili Merkez ilçesinde bir ortaokulda öğrenim görmekte olan altıncı sınıf öğrencileri ile yapılmıştır. Rastgele seçilen 6/A (30 öğrenci) deney grubu ve 6/E (30 öğrenci) kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Çalışma hikâye destekli etkinliklerin uygulandığı deney grubu ve mevcut öğretim sisteminin uygulandığı kontrol grubu ile yapılmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak dolaşım sistemine yönelik başarı testi kullanılmıştır. Bu araçlardan elde edilen verilerin analizi bir istatistik programında; bağımsız gruplar için t-testi ve etki büyüklüğü hesaplanarak yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre dolaşım sisteminde deney grubu son-test başarı puanları kontrol grubuna göre yüksek olmakla beraber aralarında anlamlı bir fark gözlenmiştir. Deney ve kontrol grubunun kalıcılık test puanları arasında da deney grubu lehine anlamlı bir fark çıkmıştır. Deney ve kontrol gruplarındaki değişim dikkate alındığında Hikâye destekli sınıf içi etkinliklerin öğrencilerin dolaşım sistemi konusundaki başarılarını artırma ve kalıcılığı sağlamada olumlu yönde katkı sağladığı sonucuna ulaşılabılır.

Anahtar Kelimeler: Hikâye destekli etkinlikler, Dolaşım sistemi, Akademik başarı, Kalıcılık.

The Effect of Story Supported Activities on Academic Achievement and Retention of Primary School Students in Circulatory System Teaching

Abstract

The aim of this research is to determine the effect of story-based activities on the academic achievement and retention of 6th grade students in teaching of circulation system subject in science class. In this research, quasi-experimental research design with pre-test post-test control group was used. The research was applied to 6th grade students who were studying in a secondary school in central district of Ağrı in 2017-2018 academic year. Randomly selected classes of 6/A (30 students) as experimental group and 6/E (30 students) as control group were determined. The study was carried out with experimental group using story based classroom activities and control group using current teaching system. In the study, achievement test for the circulatory systems were

¹ Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, esraozay@atauni.edu.tr.

² Y. Lisans ögr., Atatürk Üniversitesi, tahayildirim111@outlook.com.

used. SPSS 22 packet program was used in analysing the data obtained from these tools; t-test for independent groups and eta square / effect size. According to the findings, experimental group final test success scores in circulatory system were higher than the control group also a significant difference was observed between them. There was significant difference between the experimental and control groups' retention test scores in favor of the experimental group. When the change in the experimental and control group is taken in to consideration it can be concluded that the story based classroom activities contribute positively to students' success in circulatory system and ensuring retention.

Key Words: Story based activities, Circulatory system, Academic achievement, Retention.

Giriş

Yaşamı her yönüyle inceleyen biyoloji, kavram bakımından çok zengin bir içeriğe sahiptir. Bu sebeple öğrenciler, öğretmenler ve değişik yaş ve öğretim düzeyine sahip bireyler biyolojinin birçok ünitesinin doğru bir biçimde öğrenilmesinde ve kavratılmasında çok büyük zorluklarla karşılaşmaktadırlar (Bahar 2002; Öztaş, Özay ve Öztaş, 2003). Biyolojinin daha çok sözel anlatıma dayalı olarak gerçekleştirilmesi, gündelik hayatta fazla kullanmadığımız yabancı terimlerin fazlalığı, mevcudu fazla olan sınıflar, laboratuvar dersliklerinin verimli kullanılmayışı, öğretmenin derse yeteri kadar hazırlanamaması gibi bazı nedenlerden ötürü biyoloji dersi öğrenciler tarafından olması gereken ilgi ve alakayı görememektedir (Gezer, Köse, Durkan ve Uşak, 2003). Öğrencilerin çok fazla zorluk yaşadıkları, başarıya ulaşamadıkları, anlamakta sıkıntı yaşadıkları, sevmeye çalıştıkları fakat bir türlü sevedikleri derslerin başında da biyoloji dersi gelmektedir (Sülün, Yurttaş ve Şerenli, 2008). Ayrıca bununla birlikte biyoloji konularının öğretilmesi esnasında uygulanan tekniklerden, hedeflerin iyi belirlenmemiş olmasından, malzeme ve laboratuvar olanaklarının yetersizliğinden kaynaklanabilen problemlerle de karşılaşmaktadırlar (Sülün, Yuttaş ve Şerenli, 2008).

Biyoloji alanında yapılan çalışmalar sonucunda bazı biyoloji konularının öğretilmesi ve öğrenilmesinde güçlükler olduğu tespit edilmiş olup en zor algılanılan konular; suyun organizmada taşınımı, osmoz ve osmoregülasyon, solunum ve fotosentezin kimyası, enerji döngüleri, hücre solunumu, protein sentezi, mitoz ve mayoz bölünme, enzimlerin yapı ve fonksiyonu, kalıtımın kromozom teorisi, Mendel'in genetik yasaları ve çoklu alleller olduğu belirlenmektedir (Johnstone ve Mahmoud, 1980; Finley ve Yaroch, 1982; Yip, 1998-a; Bahar, Johnstone ve Hansell, 1999; Tekkaya, Özkan ve Sungur, 2001; Bahar, 2002). Bahsedilen bu araştırmalarda biyolojinin farklı konularıyla ilgili değişik kavram yanılgıları tespit edilmiştir. Soyut gözle görülmeyen nesnelere ve olayları içeren biyoloji konularında sıklıkla kavram yanılgılarına rastlanırken aynı zamanda somut ve gözle görülebilen nesnelere ve olayları içeren biyoloji konularında da kavram yanılgıları olduğu tespit edilmiştir. Dolaşım

sistemi (Yip, 1998-b) ve sindirim sistemi (Teixeria, 2000; Çakıcı, 2005) buna örnek olarak verilebilir.

Bu kavram yanlışlarının en önemli sebepleri arasında biyoloji konuları ile öğrencilerin günlük yaşamları ve diğer dersler arasında bağlantı kuramaması gibi etkenler sayılabilir (Gilbert, 2006; Yaman, 2009). Derslerde işlenen konuların yaşamdaki günlük olaylarla bağlantısının yeteri kadar kurulmadığı görülmektedir. Öğrenilen bu konuların ezbere bilgiden daha öteye gitmediği ve soyut kaldığı görülmektedir (Demircioğlu, Demircioğlu ve Ayas 2006). Öğrenirken zorlanılan ya da tekrar edildiği halde öğrenilmeyen yeni kavramların, nerede ve nasıl kullanabileceği öğrenilmezse bu kavramlar ezberden öteye gidemeyecektir (Parlak, 2003). Bu problemleri yok etmek ve Fen eğitimi ile öğrencilere hedeflenen davranışları kazandırmak için çok farklı yöntem ve teknikler ortaya çıkmıştır. Son zamanlarda daimi öğrenmenin gerçekleşmesi ve öğrencinin öğrenmesinden mesul olması için fen bilimleri derslerinde bu yeni öğretim tekniklerinden yararlanılmaktadır (Köse, 2011) . Bu tekniklerden bir tanesi de hikâye destekli öğretim yöntemidir.

Hikâye destekli öğretim yöntemi, konuların öğrenciler tarafından anlaşılması, hatırlanabilmesi ve öğrencilerin hikâye destekli öğretim yöntemi konusunda istekli olması gibi temeller üzerine kurulmuştur. Hikâye destekli öğretim yöntemi öğrencilerin bireysel öğrenmelerinde sorumluluk almalarını sağlamaktadır (Dincel, 2005; Yiğit, 2007). İlköğretim öğrencilerinin belleklerinde olayların, olguların ve kavramların anlaşılır hale getirilip, bunları hafızalarında resmedip aktifleştirmek amacıyla hikâye destekli öğretim yöntemi uygulanmaktadır (Cındıl, Özmen ve Ünal, 2012). Hikâye destekli öğretim yöntemi, hiçbir veriyle ilişkilendirmeden insanların, bitkilerin veya hayvanların ana karakter olarak kullanıldığı ve bu karakterlerin başlarından geçen durumları hikâye formatında bilimsel kavramların fark ettirilmeden anlatıldığı bir yöntemdir (Ünver, 2015). Hikâye destekli öğretim yöntemi, fen bilimleri eğitiminde de mühim bir yer almaktadır. Hikâye etkinlikleri; öğrencilere sorun çözme, hayallerini ortaya çıkarma, yaratıcılıklarını güçlendirme, iç dünyalarındaki düşünce ve yaşantılarını yansıtmaya imkânı sağlamaktadır (Boulineau vd., 2004; Zembat ve Zülfikar, 2006). Rıza (2006) çalışmasında; “Hikâyeler çocukların hayallerini daha da geliştirmekte, kavrayışlarını geliştirmekte ve hayatlarını zenginleştirmektedir. Diğer yandan ise çocukların yaratıcılıklarına ve hayal zenginliklerine dayanmaktadır.” söylemiyle, hikâyelerin önemine ilgi çekmiştir.

Hikâye, müfredata ilave edildiğinde elde edilebilecek yararları şu şekilde ifade edilmektedir (TPSI, 1991):

- Fen bilimleri kavramlarının öğrenimine çocukları yönlendirmede oldukça etkilidir.
- Dünyayı fen öğretiminin bir parçası yapmak için yardım etmektedir.
- Fen'e olan genel alakayı yükseltmektedir.
- Kavramlar, kişiler için faydalı olarak görülmektedir.
- Kavram yanlışlarını giderdiği tespit edilmiştir.

Hikâyeler, müfredatın ana fikirlerini ön plana çıkarır. Öğrenen ve öğretenler, işlenecek ünitenin ana fikirlerini ve birbirleriyle olan ilişkilerini daha belirgin ve anlaşılır bir şekilde görüp birlikte çalışabilirler (Millar ve Osborne, 1998). Ayrıca hikâyeler, Fen bilimleri içerisindeki kavramların öğrenilmesi için öğrencileri öğrenmeye teşvik etmede çok etkilidir. Hayatı fen bilimleri eğitiminin bir parçası yapıp fen'e karşı genel ilgiyi artırırlar (TPSI, 1991). Bunun yanında hikâyeler, derse ilgisi düşük öğrencilerin dikkatlerini artırabilirler (Demircioğlu, Demircioğlu ve Ayas, 2006). Buradan hareketle bu araştırmada elde edilecek veriler sayesinde, Fen bilimleri eğitiminde hikâye destekli öğretim yönteminin ve hikâye destekli etkinliklerin, Fen bilimleri dersindeki akademik başarı ve kalıcılığa olan katkısının ortaya çıkarılması ve araştırmacıların yapacakları yeni çalışmalara ışık tutabilmesi, açısından önemlidir.

Bu araştırmanın amacı hikâye temelli öğrenme yöntemi kullanılarak altıncı sınıf öğrencilerine yönelik gerçekleştirilen Fen bilimleri dersinde dolaşım sistemi konuları ile ilgili akademik başarı ve kalıcılık üzerindeki etkisini araştırmaktır. Belirlenen bu hedefe bağlı olarak hikâye destekli sınıf içi etkinliklerin uygulandığı deney grubu (DG) ile mevcut öğretim yönteminin uygulandığı kontrol grubu (KG) öğrencilerinin fen bilimleri dersi akademik başarı ve kalıcılık düzeyleri arasında fark olup olmadığı sorularına cevap aranmaya çalışılmıştır.

Alt Problemler

- 1- DG ve KG öğrencilerinin dolaşım sistemi akademik başarı son-test puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 2- DG ve KG öğrencilerinin dolaşım sistemi kalıcılık başarı puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Yöntem

Bu araştırmada, öntest-son test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan deney deseni Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Araştırmanın Deneysel Deseni

Gruplar	Ön-test	Deneysel İşlem	Son-test	Kalıclık Testi
DG	Başarı Testi	Hikâye destekli sınıf içi etkinlikler	Başarı Testi	Başarı Testi
KG	Başarı Testi	Mevcut öğretim yöntemi	Başarı Testi	Başarı Testi

Uygulama süresince mevcut ders müfredatına bağlı kalınmış olup, müfredattaki konular işlenmiştir. Araştırma sürecinde DG öğrencilerine ders kitapları içerisinde yer alan okuma parçalarına ilaveten araştırmacı tarafından belirlenen, ders kazanımı ve kavramlarına uygun biyoloji ile ilgili hazırlanan hikâye kullanılırken, KG' ndaki öğrencilere müfredatta belirtilen düzene göre ders işlenmiştir. Her iki grupta fen bilimleri dersindeki dolaşım sistemi konusunda başarı ölçülmüştür.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Ağrı'da bulunan tüm altıncı sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, Ağrı ili Merkez ilçesinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bir devlet ortaokulunda öğrenim gören altıncı sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemin seçiminde çalışmada yer alan araştırmacılardan birisinin öğretmenlik yaptığı okul göz önüne alındığından kolay ulaşılabilir örneklem yöntemi kullanılmıştır. Çalışılan okuldaki altıncı sınıflardan birisi DG, diğeri ise KG olmak üzere kura yolu ile seçilmiş olup 6A sınıfı DG (30 öğrenci), 6E sınıfı KG (30 öğrenci) olarak belirlenmiştir.. Her iki sınıfta da dersler çalışmada araştırmacı olarak yer alan ders öğretmeni tarafından yürütülmüştür.

Veri Toplama Araçları

Çalışma kapsamında öğrencilerden veri toplamak için kullanılan ölçme aracı:

- Öğrencilerin dolaşım sistemi ile ilgili olarak sahip oldukları akademik başarı düzeylerini ölçmek için “Akademik Başarı Testi”

Akademik Başarı Testinin Geliştirilmesi

Başarı testi hazırlanırken yardımcı kaynaklardan yararlanılarak araştırmacılar tarafından 34 adet çoktan seçmeli soru hazırlanmıştır. Test geliştirilirken öncelikli olarak testin kapsam

geçerliliğine dikkat edilmiştir. Bu konuda araştırmacılarından birinin görev yaptığı üniversitede fen eğitimi ve biyoloji uzmanlarından görüş alınmıştır.

Dolaşım sistemi başarı testi pilot uygulaması aynı ortaokulun sekizinci sınıfında öğrenim gören toplam 50 öğrenciye uygulanmıştır. Uygulama sonrasında elde edilen veriler için öncelikle madde güçlük ve madde ayırt edicilik indeksleri hesaplanarak madde analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar neticesinde MEB'in belirlediği 8 kazanıma göre 25 sorudan oluşan Dolaşım Sistemi Başarı Testi hazırlanmıştır. Test maddelerine ait madde güçlüğü ve ayırt edicilik verileri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Alt ve Üst gruptaki Öğrencilerin Doğru Cevap Sayısına Göre Madde Analizi

Soru No	Dü	Da	p	d
1	14	13	0,90	0,06
2	13	9	0,73	0,26
3	14	9	0,76	0,33
4	6	0	0,2	0,40
5	11	3	0,46	0,53
6	4	3	0,23	0,06
7	9	4	0,43	0,33
8	6	4	0,33	0,13
9	1	4	0,16	-0,20
10	12	8	0,66	0,26
11	9	5	0,46	0,26
12	11	7	0,60	0,26
13	1	1	0,06	0
14	3	3	0,20	0
15	13	10	0,76	0,20
16	13	9	0,73	0,26
17	13	8	0,70	0,33
18	11	6	0,56	0,33

19	14	5	0,63	0,60
20	9	5	0,46	0,26
21	10	2	0,40	0,53
22	12	6	0,60	0,40
23	3	7	0,33	-0,26
24	8	2	0,33	0,40
25	13	4	0,56	0,60
26	12	3	0,50	0,60
27	9	1	0,33	0,53
28	8	6	0,46	0,13
29	14	11	0,83	0,20
30	12	8	0,66	0,26
31	14	7	0,70	0,46
32	10	8	0,60	0,13
33	14	6	0,66	0,53
34	14	9	0,76	0,33

Maddelerin güçlük ve ayırtedicilikleri değerlendirilirken Çalık ve Ayas (2003)'in belirttiği kriterler kullanılmış olup ayırtedicilikte 0,20'den, güçlükte ise 0,29 dan daha küçük bir değere sahip soruların çıkarılması neticesinde 1-6-8-9-13-14-23-28-32 soruları testten çıkarılmıştır. Buna göre 25 sorudan oluşan Dolaşım sistemi başarı testi hazırlanmıştır. Bu test her iki grupta uygulamalar öncesi ön test, uygulamalar sonunda son test ve uygulamadan bir ay sonra kalıcılık testi olarak uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Yapılan çalışmalar sonucunda elde edilen veriler çeşitli gruplara göre ne tür bir dağılım gösterdiği ve varyans dağılımları arasında nasıl bir fark olduğu kontrol edilmiş ve Kolmogorov- Smirnov ve Shapiro-Wilks testleri sonucuna göre grupların normal dağılım gösterdiği ve varyansların homojen olduğu anlaşılmıştır (Tablo.3). DG ve KG'nun son-test akademik başarı testi arasında anlamlı fark olup olmadığını tespit etmek için bağımsız gruplar için t testi kullanılmıştır. Ayrıca yapılan analizler ile gruplar arasındaki farkın anlamlı çıkması durumunda, t-testi için etki büyüklüğü hesaplanmıştır. Hesaplamalar sonucunda elde edilen d

değeri şu şekilde yorumlanır: .20- küçük (small) etki büyüklüğü; .50- orta (medium); .80 ise büyük (large) etki büyüklüğü (Cohen, 1988).

Tablo 3. Normallik Dağılım Değerleri

Gruplar	Testler	N	Shapiro-Wilks	Sig.	Kolmogorov-Smirnov	Sig
DG	Dolaşım ön-test	26	,980	,981	,970	,200
	Dolaşım son-test	26	,884	,651	,166	,200
	Dolaşım kalıcılık	26	,971	,764	,159	,090
KG	Dolaşım ön-test	26	,927	,310	,169	,053
	Dolaşım son-test	26	,893	,108	,215	,102
	Dolaşım kalıcılık	26	,957	,340	,131	,200

Çalışmanın Süreci

Uygulamalar ve testlerin uygulanması okul saatleri içinde, Milli Eğitim Bakanlığın'dan gerekli izinler alındıktan sonra uygulanmıştır. Uygulama aşamasındaki bütün etkinlikler araştırmanın yürütüldüğü okuldaki DG ve KG' nda dersin öğretmeni olan araştırmacı tarafından yürütülmüştür.

Uygulama aynı zamanda dersin öğretmeni olan araştırmacı tarafından 2017-2018 eğitim öğretim yılının güz döneminde Ağrının merkez ilçesinde bir Ortaokulda uygulanmıştır. Araştırma 4 hafta yani 16 ders saati sürmüştür.

KG'nda işlenen dersler öğretim programında belirtilen şekliyle yapılandırmacı yaklaşıma göre işlenmiştir. Dolaşım sistemi ünitesinin kazanımlarına uygun olarak ders işlenmiştir. DG' nda ise araştırmacılar tarafından geliştirilen dolaşım sistemi hikâyesi kullanılarak hikâye destekli öğrenme yöntemine göre işlenmiştir.

Öğretim materyali olarak kullanılan hikâyenin hazırlanması ve uygulanması

Öğretim materyali olarak kullanılan hikâyenin hazırlanması araştırmacılar tarafından MEB'in belirlediği dolaşım sisteminde ki 8 kazanıma göre hazırlanmıştır. Uygulamalara başlamadan önce biyoloji konuları ile ilgili ortaokul seviyesinde fen ile ilgili eğitsel hikâye kitapları araştırılmıştır. "Profesör İyon İle Fen", "Popüler Bilim Vücudumuz Dizisi" adlı kitaplardaki hikâyeler incelenmiştir. İnternette kan bağıışı ile ilgili bir çizgi film olan "Keloğlan" dan

faydalanılmıştır. Bu kitaplardan ve videolardan faydalanarak hikâye oluşturulmaya başlanmıştır. Hikâye oluşturulurken eğitim programında bulunan kazanımlar dikkate alınarak “Dolaşım Sistemi” konusu için 1 adet “padişah ve keloğlan (dolaşım sistemini öğreniyoruz)” isimli hikâye taslağı oluşturulmuştur. Hikâyede Comic Sans MS yazı tipi kullanılmıştır. Hikâyede ki başlık oluşturulurken öğrencilerde ilgi ve merak uyandıracak başlıklar oluşturulmuştur. Hikâyede görsel olarak öğrencinin dikkatini çekebilmesi için de her hikâyedeki başlıklara uygun resimler bulunmaktadır. Hikâyeye uygun orta güçlükte sorular da hazırlanmıştır. Bu taslak önce iki biyoloji eğitim uzmanına sunularak onların görüşünden yararlanılmıştır. Oluşturulan hikâye pilot olarak uygulamanın yapıldığı okuldaki 8. sınıf öğrencilerinden 40 kişiye dağıtılıp okutulmuştur ve öğrenci fikirleri alınmıştır. Öğrencilerin düşünceleri doğrultusunda öğrenciler tarafından anlaşılmayan yerler düzeltilmiştir ve hikâyeye son şekli verilmiştir. Araştırmacı olan dersin öğretmeni hazırlamış olduğu hikâyeyi her öğrenciye dağıtmıştır. Hikâyenin anlaşılması için her biri ikişer defa okutulmuştur. Hikâyeler okutulduktan sonra öğretmen tarafından ünite kazanımlarına göre ders hikaye çerçevesinde işlenmeye başlanmıştır. Sonrasında hikâye baz alınarak her bir kazanım ile ilgili sorular öğrencilere sorulmuştur. Öğrenciler hikâyedeki soruları cevaplandırabilmek için ders notları ve ders kitaplarından da yararlanmışlardır. Öğrencilere hikâyede yer alan önemli kısımlar yeri geldikçe okutulmuştur. Öğretmen önemli gördüğü kavramlara vurgu yapmıştır. Okudukları hikâyede yer alan önemli kısımlarla ilgili ne düşündükleri sorularak cevaplar alınmıştır. Dersin bitiş kısmında ise öğrencilere hikâyeleri işlerken verdikleri cevaplarla öğretmenin açıklamasından sonrası bilgileri karşılaştırılarak eksik bilgilerinin tamamlanması sağlanmıştır.

Bulgular

Hikâye destekli sınıf içi etkinliklerin ve mevcut öğretim yönteminin seçilen konuların öğretimi üzerindeki değişimi araştırmaya başlamadan önce DG ve KG arasında başarı puanları arasında bir farkın olup olmadığı tespit edilmelidir. Her iki sınıfa başarı testi ön-test olarak uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo.4. Öğrencilerinin Dolaşım Sistemi Ön-Test Başarı Puanları

	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SS</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
DG	30	47,86	18,95	-0,28	0,97
KG	30	48,00	17,85		

Tablo 4’de görüldüğü gibi, Fen bilimleri dersini hikâye destekli etkinlikler ile ders işleyen DG’nin ön-test puanlarının ($X= 47,86$) mevcut öğretim yöntemi ile dersin işlendiği KG’nin ön-test puanlarına ($X= 48,00$) yakın olduğu görülmüştür. Uygulanan t-testi sonuçlarına göre DG ve KG ön başarı puanları karşılaştırıldığında anlamlı farklılık oluşmamış olup grupların homojen olduğunu göstermiştir ($p>.05$).

1. Alt Probleme Ait Bulgular

“KG ve DG öğrencilerinin dolaşım son-test başarı puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” şeklinde belirtilmiştir.

Tablo.5. Öğrencilerinin Dolaşım Sistemi Son-Test Başarı Puanları

	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SS</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
DG	30	80,26	7,21	6,32	0,00	0,63
KG	30	59,23	16,73			

Tablo 5’de görüldüğü gibi, Fen bilimleri dersini hikâye destekli etkinlikler ile ders işleyen DG’nin son-test puanlarının($X= 80,26$) mevcut öğretim yöntemi ile dersin işlendiği KG’nin son-test puanlarından ($X= 59,23$) yüksek olduğu görülmüştür. Yapılan t-testi sonuçlarına göre DG ve KG son başarı puanları karşılaştırıldığında DG lehine anlamlı farklılık oluşmuştur ($p <.05$). Etki büyüklüğü 0,63’ dür. Bu değer hikâye destekli öğretim yönteminin öğrencilerin dolaşım sistemi son-test başarı puanları üzerinde ortanın üzerinde bir etkisinin olduğu ifade edilebilir. Bu durum, çalışmadaki deney grubundaki uygulamaların öğrenci başarısını arttırmada ortanın üzerinde bir etkisinin olduğunu göstermektedir.

2. Alt Probleme Ait Bulgular

“KG ve DG öğrencilerinin dolaşım sistemi kalıcılık başarı testleri puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” şeklinde belirtilmiştir.

Tablo 62. Öğrencilerinin Dolaşım Sistemi Kalıcılık-Testi Başarı Puanları

	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SS</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
DG	30	68,13	22,66	2,74	0,00	0,33
KG	30	53,10	19,69			

Tablo 6’da görüldüğü gibi, Fen bilimleri dersini hikâye destekli etkinlikler ile ders işleyen DG’ nun son-test kalıcılık testi puanlarının ($X=68,13$) mevcut öğretim yöntemi ile dersin işlendiği KG’ nun son-test kalıcılık testi puanlarından ($X=53,10$) yüksek olduğu görülmüştür. Yapılan analiz sonuçlarına göre DG ve KG son başarı puanları karşılaştırıldığında anlamlı farklılık oluşmuştur ($p<,05$). Etki büyüklüğü 0,33’dür. Bu değer hikâye destekli öğretim etkinliklerinin öğrencilerin dolaşım sistemi kalıcılık-testi başarı puanları üzerinde ortanın altında bir etkisinin olduğunu gösterir. Bu durum, çalışmadaki deney grubundaki uygulamaların öğrenci başarısında kalıcılık sağlamada anlamlı fakat yüksek düzeyde olmadığını göstermektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada hikâye temelli öğrenme yöntemi kullanılarak altıncı sınıf öğrencilerine yönelik Fen bilimleri dersinde dolaşım sistemi konularının akademik başarı ve kalıcılık becerileri üzerindeki etkisini araştırmaktır. Bu kısımda bulgular alan yazınla ilişkilendirilerek her bir araştırma sorusuna yönelik başlıklar halinde sunulmuştur.

Birinci alt problem “KG ve DG öğrencilerinin dolaşım son-test başarı puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” şeklinde belirtilmiştir. KG ve DG öğrencilerinin dolaşım sistemi son-test başarı puanları açısından karşılaştırıldığında DG lehine anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir ($p <.05$). Etki büyüklüğünün de orta üstünde olduğu görülmüştür ($d=0,63$).

Elde edilen bu bulgular DG’da yürütülen hikâye destekli sınıf içi etkinliklerin, öğrencilerin başarıları üzerinde pozitif bir artış olduğunu göstermektedir. Fen bilgisi derslerinde hikâyelerin kullanıldığı çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Ünver (2015), sindirim sistemi üzerinde yapmış olduğu çalışmada hikâyelendirme yönteminin öğrencilerin başarılarını artırdığı sonucuna ulaşmıştır. Kahraman ve Karataş (2012), basit makineler üzerinde yapmış oldukları çalışmada hikâye kullanımının başarıyı artırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Cındıl, Özmen ve Ünal (2012) vücudumuzdaki sistemler konusu üzerinde yapmış oldukları çalışmalarında hikâye anlatım yönteminin öğrencilerin akademik başarılarını artırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Korkut ve Ören (2018) kavram karikatürleriyle desteklenmiş bilimsel hikâyeleri kullandıkları çalışmalarında bilimsel hikâyelerin öğrencilerin başarılarını artırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Elde edilen sonuçlara da bakılacak olursa araştırmalar birbiri ile uyumludur ve çelişmemektedir. Bu çalışma ve literatürde yer alan diğer araştırma

sonuçlarından yola çıkarak hikâye destekli etkinliklerin öğrencilerde başarıyı olumlu yönde etkilemekte olduğunu söyleyebiliriz.

İkinci alt problem “KG ve DG öğrencilerinin dolaşım sistemi kalıcılık başarı testleri puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” şeklinde belirtilmiştir. KG ve DG öğrencilerinin dolaşım sistemi kalıcılık testi başarı puanları karşılaştırıldığında da DG lehine anlamlı bir farklılığın olduğu ancak etki büyüklüğünün yüksek olmadığı görülmektedir ($p < .05$).

Hikâyelerin derslerde kullanılması sonucu kalıcılıkta olumlu etkiler oluşturulduğunu tespit eden çalışmalar mevcuttur. Özerbaş ve Öztürk (2017) dijital hikâye kullanımını Türkçe dersinde ortaokul öğrencilerine uygulamıştır. Bu araştırma sonucunda da kalıcılığa yönelik pozitif sonuçlar elde etmiştir. Benzer şekilde Gümüş (2009) araştırmasında bilimsel hikâyelerin daha kalıcı öğrenme sağladığını ve çocukların güzel vakit geçirerek öğrenme olanağı bulduklarını ortaya koymuştur. Ramazan, Zembat ve Unutkan (2002) çalışmalarında hikâye kullanılmasında iki veya daha fazla tekniğe yer verilmesinin öğrencide kelime bilgisini artırdığını ve bu kazanımın kalıcı olduğunu belirlenmiştir. Bu çalışmalar elde ettiğimiz sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Ayrıca uygulama sırasında öğrencilerin tüm dikkatlerini hikâyeye vermeleri ve hikâyeleri en az ikişer defa okumaları anlatılan hikâyeyi daha iyi anlamlandırmalarını sağlamış ve öğrendiklerinin uzun süre hafızalarında kalmasını sağlamış olabilir. Hikâyelerde kullanılan resimlerin ve soru-cevap etkinliğinin kalıcılık sağlamada etkili olduğu düşünülebilir.

Öneriler

Araştırmanın sonucunda hikâye destekli etkinliklerin mevcut öğretim yöntemi ile karşılaştırıldığında akademik başarı ve kalıcılık üzerine anlamlı etki sağladığı görülmüştür. Bu sonuca istinaden bir takım önerilerde bulunulabilir.

Bu araştırma, 6. sınıf Fen Bilimleri dersinde gerçekleştirilmiştir. Uygulamanın farklı durumlarda etkisi değişebilir. Bundan dolayı farklı durumlarda uygulanması önerilebilir. Başka araştırmalar için farklı sınıf düzeylerinde, farklı derslerde, farklı konularda farklı kazanımlarda çalışmalar yapılabilir. Ayrıca yapılmış olan bu çalışma daha büyük örneklem üzerinde denenebilir.

Hikâye destekli uygulamalar esnasında sürenin kullanımı, hikâye oluşturmadaki zorluklar, öğrencilerin hikâye destekli öğretim ile daha önceden ders işlememesi, vb. dezavantajlar, zorluklar veya avantajlar farklı uygulamalarda öğretmen ve öğrenci görüşleri doğrultusunda tespit edilebilir.

Kaynakça

- Bahar, M. (2002). Students learning difficulties in biology: reasons and solutions, *Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 73-82.
- Bahar, M., Johnstone, H. A. & Hansell, M. (1999). "Revisiting Learning Difficulties in Biology", *Journal of Biological Education*, 33(2), 84-87.
- Boulineau, T., Fore, C.B., Hagan, S. & Burke, M.D. (2004). Use of story-mapping to increase the story-gramer text comprehension of elementary students with learning disabilities. *Learning Disability Quarterly*, 27, 105- 121.
- Cındıl, T., Özmen H. & Ünal S. (2012). 7.sınıf fen eğitiminde tansiyon kavramının hikâyeleştirme yöntemi ile öğretiminin öğrencilerin başarılarına ve bilgiyi yapılandırmalarına etkisi. X. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi, 27-30 Haziran 2012, Niğde.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Çakıcı, Y. (2005). Exploring Turkish upper primary level pupils' understanding of digestion. *International Journal of Science Education*, 27, 79-100.
- Çalık, M. ve Ayas, A. (2003). Çözümlerde Kavram Başarı Testi Hazırlama ve Uygulama. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(14), 1-17
- Demircioğlu, H., Demircioğlu, G., & Ayas, A. (2006). Hikâyeler ve kimya öğretimi. *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 110-119.
- Dincel, M. (2005). *Öyküleme ve deney tekniğinin fen bilgisi derslerinde öğrencilerin kavramsal anlama ve başarılarına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Finley, N. F., and Yaroch W. L. (1982). Teachers' perceptions of important and difficult science concepts. *Science Education*, 66(4), 531-538.
- Gezer, K., Köse, S., Durkan, N., & Uşak, M. (2003). Biyoloji alanında yapılan program geliştirme. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(14), 49-62.
- Gilbert, J. K. (2006). On the nature of "context" in chemical education. *International Journal of Science Education*, 28(9), 957-976.

- Gümüş, B. (2009). *Bilimsel öykülerle fen bilimleri eğitiminin öğrencilerin fen tutumlarına ve bilim insanı imajlarına etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Johnstone, H. A. & Mahmoud, N. A. (1980). Isolating Topics of High Perceived Difficulty in School Biology, *Journal of Biological Education*, 14(2), 163-166.
- Kahraman, F. & Karataş, F.Ö. (2012). *Bilim tarihi temelli hikâyeler kullanımı ile 7.sınıf "basit makineler" konusunun öğretimi: Bir eylem araştırması*, X. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi, 27-30 Haziran 2012, Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Niğde.
- Korkut, T. & Ören F. (2018). Kavram karikatürleriyle desteklenmiş bilimsel hikayelerin akademik başarı, tutum ve motivasyon üzerine etkisi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 38-52.
- Köse E. (2011). Öğretmen Adaylarının Öğretim Yöntem ve Tekniklerini Kullanabilme Düzeyleri, *Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 71 – 88.
- Millar, R. & Osborne, I. (1998). *Beyond 2000: Science education for the future*, 08.03.2005 tarihinde <http://www.kcl.ac.uk/depsta/educationpublications/be2oo0.pdf> adresinden alınmıştır.
- Özerbaş, A. M. & Öztürk, Y. (2017). Türkçe dersinde dijital hikâye kullanımının akademik başarı, motivasyon ve kalıcılık üzerinde etkisi. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 10(2), 102-110.
- Öztaş, H., Özay, E., & Öztaş, F. (2003). Teaching cell division to secondary school students: an investigation of difficulties experienced by turkish teachers. *Journal of Biological Education*, 28(2), 120-126.
- Parlak, N. (2003). Meslek eğitiminde teorik bilginin kazandırılmasına yönelik bağlamsal bir içerik oluşturma denemesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36(1-2):121-128.
- Rıza, E. T. (2006). Yaratıcı dil eğitiminde aile, okul ve öğrenci sorumluluğu. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*. (92): 19-24.
- Sülün, Y., Yurttaş, G.D., & Şerenli, E. (2008). Sözel zekâya sahip olan öğretmen adaylarına biyoloji öğretiminde alternatif öğrenme yaklaşımı: beyin temelli öğrenme. *EÜFBED – Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1 (2), 171-184

- Teixeira, F. (2000). What happens to the food we eat? Children's conception of the structure and function of the digestive system, *International Journal of Science Education*, 22, 507-520.
- Tekkaya, C., Özkan, Ö., & Sungur, S. (2001). Biology concepts perceived as difficult by turkish high school students. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 145-150.
- The Physical Sciences Initiative (TPSI). (1991). Social and applied aspects what is meant by "socialandapplied?", 1-5, 10.12.2004 tarihinde www.psi-net.org/chemistry/s1/socialandapplied.pdf adresinden alınmıştır.
- Ünver, E. (2015). *5. sınıf öğrencilerinin sindirim sistemindeki kavramları öğrenmede hikâyelendirme tekniğinin etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Yaman, M. (2009). Solunum ve enerji kazanımı konusunda öğrencilerin ilgisini çeken bağlam ve yöntemler. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H.U. Journal of Education)*, 37, 215-228.
- Yiğit, E.Ö. (2007). *Öyküleştirme yönteminin 6. Sınıf sosyal bilgiler programı ülkemizin kaynakları ünitesindeki öğrenci başarısı üzerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Yip, D. Y. (1998-a). Identification of misconceptions in naive biology teachers and remedial strategies for improving biology learning. *International Journal Of Science Education*, 20(4), 461-477.
- Yip, D. Y. (1998-b). Teachers misconceptions of the circulatory system. *Journal of Biological Education*, 32(3), 207-215.
- Zembat, R. & Unutkan, Ö. P. (2002). 5-6 yaş grubu aile katılımlı sosyalleşme programı. *Çocuk Gelişimi ve Eğitim Dergisi*, 2(1), 20-32.
- Zembat, R. & Zülfiyar, S. (2006). Okul öncesi öğretmenlerinin sohbet ve hikâye etkinliklerinde kullandıkları öğretim yöntemlerinin incelenmesi. *Educational Sciences: Theory&Practice*, 6(2), 587-608.

Extended Abstract

Introduction

It is seen that the connection between the subjects covered in our schools and the events in life is not emphasized as much as desired. It was seen that these subjects learned did not go further than knowledge, but remained with abstract expressions (Demircioğlu, et al., 2006). While learning, we cannot go beyond memorizing the information that we cannot learn even if we have difficulty or repeat it without learning why, how and where we can use it (Parlak, 2003). Many different methods and techniques have emerged to eliminate these problems and to gain targeted behaviors in science education. Recently, the use of these new teaching techniques, science classes, is used to realize the permanent learning and to be responsible for the student's learning. One of these techniques is story supported teaching method. The story-supported teaching method is to explain the situations in which people, plants or animals are used as the main characters and without the knowledge of the scientific concept. As shown in any case, story-supported teaching method has an important place in science education. In the writings created with the story-supported teaching method, there can be conversations between individuals day by day, they are also mentioned in spoken speeches and can be included in every stage of human life (Ünver, 2015). The aim of this research is to investigate the effect of circulatory system subjects on academic achievement and retention skills in the science course of sixth grade students using story based learning method. Depending on this goal, it was tried to find out whether there is a difference between the achievement and persistence levels of the experimental group (DG) in which story supported classroom activities are applied and the control group (CG) students in which the current teaching method is applied.

Method

In this research, a quasi-experimental design with pretest-posttest control group was used. During the implementation, the current course curriculum was adhered to and the subject in the curriculum was covered. In the research process, in addition to the reading passages included in the textbooks for the DG students, the story prepared by the author about the biology in accordance with the course acquisition and concepts was used. Achievement were measured in both groups.

The universe of the research consists of all sixth grade students in Ağrı. The sample of the study was composed of sixth grade students studying in Governor Recep Yazıcıoğlu,

affiliated to the Ministry of National Education in the central district of Ağrı. In the selection of the sample, easily accessible sampling method was used as one of the researchers of the study was taken into consideration in the school. One of these groups determined at the sixth grade level was DG and the other one was KG and the classes were determined by lot. In both classes, lectures were conducted by the teacher who was the researcher of the study.

Measurement instrument used to collect data from students are as follows:

- Academic Achievement Test was use to measure students' academic achievement levels related to circulatory system.

Results

According to the results of t-test, there was a significant difference in favor of DG when DG and QA final success scores were compared ($p < .05$). The effect size is 0.63.. It can be stated that this value story assisted teaching method has an above-average effect on the students' circulatory system post-test achievement scores.

According to the results of the analysis, there was a significant difference when DG and QA final success scores were compared ($p < .05$). The effect size is 0.33. This value shows that story-supported teaching activities have a sub-average effect on students' circulatory system retention-test achievement scores. This situation shows that the applications in the experimental group in the study are not meaningful but high level in ensuring the permanence of student success.

Conclusions and Recommendations

Although the post-test success scores of the experimental group were higher in the circulatory system than the control group, a significant difference was observed between them. There was also a significant difference in favor of the experimental group between the retention test scores of the experimental and control groups. When the changes in the experimental and control groups are taken into consideration, it can be concluded that story-supported classroom activities contribute positively to increasing students' achievement in the circulatory system and maintaining permanence.

This research was carried out in the 6th grade science course. The effect of the application may vary in different situations. Therefore, it may be recommended to apply it in different situations. For other studies, different class levels, different courses, different subjects can be done in different achievements. In addition, this study can be tried on a larger sample.

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 08-03-2020

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 22-03-2020

Araştırma Makalesi / Research Article

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 6, ISSUE 13, P. 85 – 117.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 6,
SAYI 13, S. 85 – 117.

Halk Eğitimi Merkezi Kurslarına Katılan Kadın Yetişkinlerde Öğrenme Süreçlerinin Ev İçi Ücretsiz Emek Üzerinden Değerlendirilmesi¹

H. Eylem KAYA² & Berkan ALTAN³

Özet

Yetişkin eğitimi, yetişkin bireylerin eğitim olanaklarına erişebilmesi, değişen ve dönüşen toplumsal dinamikleri “okuyabilmesi” ya da “uyum sağlayabilmesi” adına oldukça önemli bir yere sahiptir. Genel olarak eğitim, özel olarak ise yetişkin eğitimi, kendi başına yalıtılmış bir toplumsal olgu olmayıp; toplumun ekonomik, kültürel, siyasi yapılarıyla da bütünlük içerisindedir. Yetişkin eğitiminin sosyolojik boyutunu yansıtan bu durum, kadın olmak özeline indirildiğinde ise modern aile anlayışındaki toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü toplumsal olgularla iç içe geçmekte, geleneksel yetişkin eğitimi aracılığıyla da yeniden üretilmektedir. Bu doğrultuda ise ikinci dalga kadın hareketinin ve sosyalist feministlerin kadının ikincilleştirilmesinde gördüğü temel dayanak “ev içi ücretsiz emek” olmaktadır. Ev içi ücretsiz emeğin ücretli emeğe dönüşüp ekonomik olarak değer kazanması gerektiğini düşünen sosyalist feministler, böylece kadınların da üretim alanına girebileceğini ve bu rollerin kadına atfedilen biyolojik yazgıdan çıkacağını savunmaktadır. Bu noktadan hareketle, yetişkin eğitiminin kamusal uygulama kurumlarından olan halk eğitimi merkezleri, kadın yetişkinlerin öğrenme süreçlerinin kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rolleriyle olan ilişkisini anlayabilmek ve ev içi emek kategorisine girebilecek türde olan kursları ekonomik bir katkıya dönüştürebilmek adına önem arz etmektedir. Nitel araştırma deseni içerisinde gerçekleştirilen bu çalışmada; toplum tarafından öğretilen kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerinin, kadın kursiyerlerin yetişkin eğitimi süreçlerini nasıl etkilediğini ve söz konusu bireyler tarafından nasıl değerlendirildiğini anlamak; halk eğitimi merkezi kurslarına katılan kadın yetişkinlerin, süreçteki sosyal ortamları doğrultusunda ev içi ücretsiz emek deneyimlerine eleştirel perspektiften bakabilme becerilerini betimlemek; ve özel alanda gerçekleşen ev içi ücretsiz emeğin neden olduğu dezavantajın yarattığı koşulların eğitim ve istihdam olanaklarına nasıl yansıdığını anlamak hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yetişkin eğitimi, ev içi ücretsiz emek, sosyalist feminizm, toplumsal cinsiyet, dönüştürücü öğrenme, eleştirel düşünme, halk eğitimi merkezi.

Evaluation Of Learning Processes Through In-Home Free Labor Of Female Adults Attending Public Education Center Courses

Abstract

¹ Bu makale, I.Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi’nde sözlü bildiri olarak sunulmuş ve tam bildiri metni olarak yayınlanmış çalışmanın genişletilmiş halidir.

² Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, eyka76@yahoo.com

³ Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, berkanaltan.60@gmail.com

Adult education has a very important place in terms of accessibility of education opportunities for adults, "reading" or "adapting" changing and transforming social dynamics. Education in general, and adult education in particular, is not an isolated social phenomenon on its own; it is also integrated with the economic, cultural and political structures of the society. When this situation, which reflects the sociological dimension of adult education, is reduced to being a woman, the gender-based division of labor in modern family understanding is intertwined with social facts and is reproduced through traditional adult education. Accordingly, the second wave of women's movement and socialist feminists' mainstream labor is the "free labor at home". Socialist feminists who think that in-home free labor should turn into wage labor and gain economic value, thus argue that women can enter the production area and these roles will emerge from the biological destiny attributed to women. Moving from this point, public education centers, which are one of the public implementation institutions of adult education, are important in order to understand the relationship between the learning processes of female adults with stereotyped gender roles and to transform the courses that can fall into the category of domestic labor into an economic contribution. In this study carried out within the qualitative research design; to understand how stereotyped gender roles taught by the community affect adult education processes of female trainees and how they are evaluated by those individuals; Describe the skills of female adults participating in public education center courses from a critical perspective to home-based free labor experiences in line with their social environment in the process; and it is aimed to understand how the conditions created by the disadvantage caused by free home labor in the private area reflect on education and employment opportunities.

Key Words: Adult education, free labor at home, socialist feminism, gender, transformative learning, critical thinking, public education center

Giriş

Gündelik yaşamda ve dilde genellikle herhangi bir ayrıma gidilmeden birlikte ifade edilmelerine karşılık, cinsiyet temelinde şekillenen biyolojik özellik ve bu özelliğin üzerinde inşa edilen toplumsal durum, bilimsel olarak; cinsiyet (sex) ve toplumsal cinsiyet (gender) terimleriyle isimlendirilmektedir (Vatandaş, 2007: 31). Cins ya da cinsiyet, biyolojik erkek ve kadın ayrımını ifade ederken, toplumsal cinsiyet ise erkeklik ve kadınlık arasındaki toplumsal eşitsizlikleri ve ayrımcılıkları ifade etmektedir (Sallan Gül, 2013: 226). Toplumsal cinsiyet kavramını sosyolojik anlamda kullanan ilk düşünür Ann Oakley (1982)'e göre, toplumsal cinsiyet, bir kültür meselesi olmakta ve erkekle kadının, "eril" ve "dişil" olarak sınıflandırılmasına işaret etmektedir. Giddens'a göre cinsiyet, bedenin fiziksel farklılıklarına göndermede bulunurken, toplumsal cinsiyet ise erkek ve kadınlar arasındaki ruhsal, toplumsal ve kültürel farklılıkları dikkate almaktadır (Giddens, 2000: 97).

Simone de Beauvoir'da *İkinci Cins* adlı eserinde "*insan kadın doğmaz; sonradan olur*" ifadesiyle birlikte (Beauvoir, 1993: 231), dişiliğin doğuştan olmadığını, toplum tarafından üretildiğini savunmaktadır. Çakır'a göre ise toplumsal cinsiyet kavramı, kadınların ve erkeklerin kendileri için uygun olan davranışları, tutumları ve rolleri, birbiriyle nasıl ilişki kurmaları gerektiğini ve toplumda üstlenmiş oldukları işlerin neler olduklarını göstermektedir. Ancak bu roller, doğal ve kendiliğinden oluşan bir iş bölümünün sonucu olmamakta, kültürel olarak belirlenmektedir (Çakır, 2010: 136). Bu bağlamda toplumsal cinsiyet, kadınlar ve erkekler için yaygın kabul edilen düşünce, beklenti ve normları, farklı rolleri ve sosyal statüleri belirlemektedir. Kadın ve erkek arasındaki farklı roller ise toplumdaki kültürel,

ekonomik ve politik güçleri yansıtmakta, toplumsal yapı ve süreçlerle yeniden üretilmektedir. Dolayısıyla, söz konusu yeniden üretim sürecinde önemli bir rolü olan eğitim kurumu aracılığıyla da kadınların ve erkeklerin neler yapması gerektiği ya da neler yapabileceği hakkında toplumda yaratılmış olan cinsiyete dayalı değerler ve eşitsiz iş bölümü gelişmektedir (Sallan Gül, 2013).

H. Eylem KAYA & Berkan ALTAN

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında yetişkin bireylerin öğrenme süreçlerinin eleştirel perspektiften okunabilmesi adına önemli olan dönüştürücü öğrenme (transformatif) kuramı ise Jack Mezirow tarafından 1978’de ortaya konmuştur. Kendisini dönüştürücü öğrenme üzerinde çalışmaya yönelten, 1970’li yılların toplumsal hareketleri, özellikle de kadın hareketi içinde ortaya çıkan “bilinç yükseltme” çabaları olmuştur (Sayılan, 2008: 303). Mezirow, 1978 yılında kadınların yükseköğretime tekrar katılmaları üzerinde çalışırken; düşüncelerin, hislerin ve hareketlerin çerçevesini oluşturan varsayımların ve beklentilerin yapısının tekrar değerlendirilmesi gerektiği ihtiyacını ilk kez fark etmiştir. Kadınların yükseköğretime geri dönüş deneyimlerini araştırırken, kadınların değişen koşullara sadece kendilerini adapte etmeye çalışmadıklarını, öte yandan bu değişen koşulları daha iyi anlamak için geleneksel öğrenme yöntemlerini bilinçli olarak kullandıklarını ve yeni bakış açıları edinmek için gerekenlerin farkına vardıklarını gözlemlemiştir (Akdağ Kurnaz, 2018: 28).

Bu noktadan hareketle çalışmanın amaçlarından ilki; toplum tarafından öğretilen kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerinin, kadın yetişkin kursiyerlerin yetişkin eğitimi süreçlerine nasıl yansıdığını ve söz konusu bireyler tarafından nasıl değerlendirildiğini anlamak, ikincisi; halk eğitimi merkezi (HEM) kurslarına katılan kadınların, söz konusu eğitim sürecindeki sosyal ortamları doğrultusunda ev içi ücretsiz emek deneyimlerine eleştirel perspektiften bakabilme becerilerini anlamaktır. Üçüncü ve son olarak ise kadın alanı şeklinde tanımlanan özel alanda gerçekleşen ev içi ücretsiz emeğin yarattığı dezavantajın ortaya koyduğu koşulların eğitim ve istihdam olanaklarına nasıl yansıdığını görmektir. Bu doğrultuda, Isparta Merkez HEM tarafından açılan kurslara katılmakta olan 14 kadın yetişkin kursiyerle görüşmeler yüz yüze yapılarak kadınların, yetişkin eğitimi süreçlerine, kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerine ve ev içi ücretsiz emeğe bakış açılarını anlamak hedeflenmektedir.

Toplumsal Cinsiyete Dayalı İş Bölümü

Cinsiyete dayalı iş bölümü, ilk olarak özel alanda başlamakta ve ekonomi başta olmak üzere diğer alanlara da yansımaktadır. Var olan bu cinsiyet rollerinin ve ilişkilerinin, yeniden üretildiği ve geliştirildiği alanlardan biri de ailedir. Ataerkil sistemle iç içe geçmiş olan bu durum, geleneksel değerlerin modern toplumsal yapıda da büyük ölçüde varlığını sürdürdüğünden kadın için fedakar bir anne, iyi bir eş olmak önem taşımakta ve dolayısıyla kadın için çifte sömürü ya da çifte egemenlik koşulları yaratılmaktadır (Aktaş, 2013: 54). Kadınlara “biyolojik kader” olarak tanımlanan kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rolleri, öncelikle ev içi yaşamın getirdiği roller olmakla birlikte neredeyse yaşam boyunca devam etmektedir. Kalıplaşmış olarak bu roller; çocuk-yaşlı bakımı, çocuk yetiştirme, duygusal bakım ve ev içinde fiziksel bakım sorumluluğunun kadına yüklenmesiyle bağdaştırılmaktadır. Bu cinsiyet sınıflamasının güçlüğü, kadınların iş gücü alanında kendilerini göstermelerine karşın, onların “kadın işi” olarak kabul edilen alanlara yönelmelerine neden olmaktadır (Sallan Gül, 2013: 229-231). Bu doğrultuda evlilik, hane, aile gibi özel alana işaret eden kavramlar kadınlarla ilişkilendirilerek onların görev kapsamına girmekte ve erkekler kamusal alana hâkim olmaktadır. Böylece, cinsler mekânsal olarak ayrılmaktadır (Çakır, 2010: 137). Öte yandan ataerkil toplum yapısı ve kapitalist ilişkiler ikiliği söz konusu olduğunda; kadınların, hem erkek işçinin ertesi güne hazırlanmasını sağlayan yeniden üretim işlerini yerine getirmesini gerekli kılmakta, hem de ev içi alanın ucuz yönlü düzenlemesi sağlanmaktadır (Özer, 2017: 1400). Bunun sonucunda kadınlar, özel alanları olan ev içinde konumlanmakta ve ev işleri biricik görevleri olarak tanımlanmaktadır. Erkekler ise kamusal alanda olduğu gibi özel alanda da hakimiyet kurarak; ailesinin namusunu korumak, ekonomiden sorumlu olmak, ev içi alanda ortak işler için ise ancak “yardımcı özne” olarak yer almak gibi ataerkil görev tanımlamalarıyla baskıcı bir egemenlik kurmaya devam etmektedir.

Özel Alanda Ücretsiz Özne: Kadının Ev İçi Ücretsiz Emeği

Kadınların birinci dalga feminist hareketle birlikte kamusal alanda elde ettikleri sınırlı hakları savaş sonrası dönemde erkeklerin iş alanına geri dönüşüyle birlikte yitirmesi, toplumsal rollerin anne, eş ve ev kadınına indirgenmesi, kadınların özel alanda yeniden tanımlanması gibi etkenler ikinci feminist dalganın ortaya çıkmasında etkili olmuştur (Sallan Gül, 2013: 128). İkinci dalga ile birlikte mücadele alanında etkin rol gösteren radikal feminizm, kadının ezilmesinde hâkim ataerkil sistemi temel alırken, sosyalist feminizm ise kadın baskılanmasının nedenini hem “ataerkil sistem” hem de “kapitalist sistem” olarak

görmektedir. Bu bağlamda sosyalist feministler, Marksist teori ve onun uygulanma biçimlerini kadınlar açısından tahlil etmeye, “kadın emeğinden” kimin yararlandığını açığa çıkarmaya ve kadının ezilmesinin maddi temelini atmaya çalışmışlardır (Çakır, 2007: 458). Dolayısıyla, üretim ve üreyim, kadın emeği, ev içi ücretsiz emek, cinsiyete dayalı iş bölümü gibi kavramlar çalışmalarının merkezinde yer almaktadır.

Toplumun yeniden üretiminde çok önemli bir yere sahip olan kadının ev içi ücretsiz emeğinin tartışılması, 1969’da Margaret Benston’un *Kadınların Kurtuluşunun Ekonomik Politikası* çalışmasında başlamıştır. Benston’a göre kadınların ev içindeki emeği, ücretli emek olmadığı için hesaba katılmamaktadır. Ancak ev içi emeğin varlığı, belirsiz bir statüye indirgenmeden ekonomik işleyişin de bir parçası olmalıdır (Donovan, 2016: 152). Çakır’a göre ise kadını ikincil konumda tutan ailede ve iş yerinde üstlendiği rollerdir. Bu roller onun benliğini ve dolayısıyla bilincini de etkilemektedir. Kadın emeği, gerçek emek olarak görülmemekte ve kadınlara layık görülen işler de hizmete yönelik, düşük ücretli, kalifiye olmayan tek düze işler olmaktadır (2007: 191). Federici’ye göre de ev işlerinin diğer işlerden farkı, sadece kadına dayatılan bir iş olmasından kaynaklanmamaktadır. Aynı zamanda, ev işinin kadın bedenine ve kişiliğine atfedilen doğal bir niteliğe, içten gelen bir ihtiyaca, kadın olma niteliğinin derinliklerinden geldiği varsayılan bir isteğe dönüştürülmüş olması da yatmaktadır. Dolayısıyla ev işi, karşılığı ödenmemeye yazgılı olduğu için iş olarak kabul görmek yerine, doğal bir niteliğe dönüştürülmüştür (2014: 31).

Dönüştürücü Yetişkin Eğitimi

Mezirow, çocukların öğrenmesine yönelik olan biçimlendirici öğrenmeyle yetişkinlikteki dönüştürücü öğrenme arasında ayırım yapmaktadır. Bu doğrultuda, dönüştürücü öğrenmeyi; yetişkin bireyin deneyimleriyle ilgili önceki anlam yorumlamalarını kullanarak gelecekteki eylemlerine rehberlik eden yeni ve güncel anlam yorumlarının oluşturulduğu bir süreç olarak tanımlamaktadır (Akdağ Kurnaz, 2018: 20). Ona göre yetişkin eğitiminin amacı, dönüştürücü farkındalıktır. Dolayısıyla, dönüştürücü öğrenmeyi hedef alan bir yetişkin eğitimi, özgürleştirici eğitimidir ve diyaloga dayalı bir akılcı söylem içinde anlam yapılarını yeniden yapılandırır. Dönüştürücü yetişkin eğitiminin temel gayesi, başkalarının fikirlerini eleştirmeksizin kabul etmekten çok, yetişkin bireylere kendi değer ve anlamlarını tartışmak için daha özerk düşüncelere sahip olmaları yönünde bilinçlenme olanağı sağlamaktır (Sayılan, 2001: 22). Yetişkin öğrenciler, yaşam deneyimleri ve karşılaştıkları problemler temelinde öğrenme gereksinimlerinden yola çıkarak, karşılaştıkları problemlere çözüm üretebilecek bilginin öğrenme sorumluluğunu üstlenmektedirler. Bu bağlamda dönüştürücü öğrenme ise

yetişkin öğrencilerin, yeni yaşam biçimleri hakkında bilinçli bir şekilde ve yaptıkları ya da gerçekleştirmeyi hedefledikleri planlarını, varsayımlarını, inançlarını ve referans yapılarını, eleştirel bir yansımayla değiştirdikleri zaman gerçekleşmektedir. Mezirow'a göre bu süreç, yetişkin bireylerin dünyalarını tanımlamanın yeni bir yoludur (Akçay, 2012: 7).

Mezirow kuramında, dönüştürücü öğrenmeyi kavramsallaştırarak açıklamaktadır. Onun kuramının merkezinde *perspektif dönüşümü* yer almaktadır. Perspektif dönüşümü; kişisel inançların, normların, politik gerçekliklerin ve gerek kendi gerekse başka bireylerin deneyimlenin sorgulanmasıyla bakış açısında meydana gelen dönüşümü ifade etmektedir. Bir başka deyişle, bireylerin kültürel temelli varsayım yapısının eleştirel olarak farkına varması ve bireyin referans çerçevelerinin özgürleşme sürecidir (Di Biase, 2011). Bir öğrenme, ancak kültürel ve psikolojik varsayımların üstesinden gelerek, eleştirel bilinç içerisinde gerçekleşebilmektedir. Mezirow'a göre bu öğrenme süreci yetişkin bireyler için oldukça ortaktır ve öğrenme daha çok gündelik yaşam ritmi bozulduğunda gerçekleşmektedir. Boşanma, işten atılma-ayrılma, emeklilik, yaşanan kayıplar gibi değişiklikler yetişkinlerin anlam perspektiflerinde çeşitli dönüşümlere yol açmaktadır. Bu bağlamda Mezirow, perspektif dönüşümünü açıklayabilmek adına *referans çerçevesi/anlam yapıları* kavramını kullanmakta ve bu kavramı da *anlam perspektifi* ve *anlam şemaları* olarak ikiye ayırarak açıklamaktadır (Sayılan, 2008).

Anlam perspektifi; yetişkin bireylerin genellemelerini ve zihinsel alışkanlıklarını şekillendiren kültürel ve psikolojik varsayımların bütünsel yapılarıdır. Anlam şemaları ise kişisel yorumları biçimlendiren değer yargıları, tutumlar, duygular ve özgül inançlar tarafından yapılandırılmaktadır. Bu yapılar daha kapsayıcı bir paradigma veya anlam perspektifine dayanan yeni kanıtlar ya da yeni argümanlar eklenerek değiştirilebilir (Mezirow, 2002; Sayılan, 2008: 308). Anlam perspektifi ve anlam şemalarını içeren referans çerçevesi, yetişkin bireylerin kültürel temelli varsayım yapılarının eleştirel olarak farkına varmasında etkili olup, özgürleşmesiyle perspektif dönüşümü gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda perspektif dönüşümü, yetişkin bireylerin varsayımlarını fark etme, anlama ve kendi yaşantılarına ait hissetme yöntemlerini neden ve nasıl sınırlandırdığını eleştirel bir şekilde görebilme sürecidir (Akçay, 2012: 10). Öğrenme ve deneyim arasında köprü kuran *eleştirel yansıtma* ise bireylerin inançları üzerine inşa ettiği varsayımların eleştirisini içermektedir (Mezirow, 2002). Başka bir deyişle, yetişkin bireyin fikirleri ve eylemleri üzerinde düşünerek, bir eylemi neden ve nasıl yaptığı gibi sorulara cevap aradığı bir sürece karşılık gelmektedir. Bu süreçte yetişkin birey kendini, kendisine açıklayarak deneyimlerine uzaktan bakmakta ve onlara anlam

yükleyerek kendi inançları ve düşünceleri arasındaki çatışmaların da farkına vararak durum tanımlaması yapmaktadır (Akdağ Kurnaz, 2018).

Mezirow, yetişkin bireylerin dönüşüm sürecinde, hoşnutsuzlukların farkına varılması, sorgulanması ve bu doğrultuda bakış açısı geliştirmek için benzer değişimler geçirmiş bireylerle paylaşımda bulunulması sırasında kurulan *diyalogu* önemli bir yere koymaktadır. Yetişkin bireyler diyalog aracılığıyla; fikirlerini paylaşmakta, mümkün olduğunca objektif bir şekilde fikirlerini destekleyici sebepleri değerlendirmekte, başkalarının deneyimlerinden faydalanmakta, alternatif bakış açıları düşünmekte ve kendi perspektiflerine göre eyleme geçmektedir (Akdağ Kurnaz, 2018: 36). Bu bağlamda Freire'nin praxis temelli bilinçlenme sürecinde diyalogu önemli bir yere koyması, Mezirow'un temel dayanağı olmuştur (Kaya ve Altan, 2019: 47).

Yetişkin öğrencilerin deneyimleri ve onlar üzerinde sorgulayıcı bir şekilde yansıtma yapabilmeleri, dönüşüm sürecinde önemlidir. Yetişkin öğrenciden veya gruptan beklenen dönüşümün gerçekleşebilmesi için yetişkin eğitimcinin rolü de oldukça önemlidir (Akçay, 2012: 12). Mezirow'a göre, dönüştürücü öğrenmede yetişkin eğitimcinin başlıca rolleri: ideal öğrenme ortamı için güvenli bir ortam hazırlama; öğrenen merkezli yaklaşımı destekleyen etkili öğrenme yöntemleri kullanma; alternatif bireysel perspektiflerle sorunları belirleme ve eleştirel yansıtmayı destekleyen etkinlikleri temel alarak demokratik bir ortam ve rasyonellik sağlamaktır (Akpınar, 2010: 190). Bu bağlamda yetişkin eğitimcinin rolü, süreci yönetmek değil, rehberlik etmek ve süreci kolaylaştırma niteliğine sahip olmaktır. Temelleri bu şekilde atılan bir yetişkin eğitimi sürecinde ise yetişkin öğrenci aktif bir şekilde eğitim sürecine dahil olmaktadır. Böylece, süreç içinde bilinçlenecek olan yetişkinler, çok boyutlu ve farklı düşünebilme yetilerini geliştirerek yaşamlarına uygulayabilme cesaretine sahip olacaklardır (Kaya, 2016; Kaya ve Altan, 2019).

Yöntem

HEM'lerde eğitime katılan kadın yetişkin kursiyerlerin toplumsal cinsiyet rolleri, ev içi ücretsiz emek ve yetişkin eğitimi ilişkilerini anlamak amacıyla yönelik olarak tasarlanan bu çalışmada, nitel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemleri, toplumsal ve tarihsel arenada konumlandırılan, olayların ve olguların doğal ortamında bütüncül bir şekilde ortaya koyulmasına yönelik bir sürecin izlendiği görüşme, doküman analizi ve gözlem gibi veri toplama tekniklerinin kullanıldığı bir araştırma yöntemidir (Akman, 2014; Neuman, 2014). Bu bağlamda, saha araştırması doğrultusunda gerçekleştirilen

çalışma, Isparta Merkez HEM tarafından açılan kurslara katılan 14 kadın yetişkin kursiyerle gönüllülükleri esas alınmış ve görüşmeler yapılarak gerçekleştirilmiştir. Görüşülen 14 kadın yetişkin kursiyere ulaşmak için amaçlı örnekleme tekniği kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme tekniği; araştırma kapsamında belirlenen problemleri en iyi şekilde betimleyebilecek kişilerin sürece dahil edilmesidir. Bu doğrultuda anahtar konumunda bilgi verici özneler örnekleme dahil edilir ve görüşmeler gerçekleştirilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Yapılan saha çalışmasında, nitel araştırmada sıklıkla başvurulan veri toplama teknikleri olan yarı yapılandırılmış görüşme ve katılımcı gözlem teknikleri kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmede, görüşme sırasında sorulacak sorular veya değinilecek konular görüşme öncesi belirlenmektedir. Bu teknikte önemli olan nokta, veri toplama aşamasında araştırma problemini yeterince yansıtmayan soruların çıkarılabilmesi ya da akışa göre yeni soruların eklenebilir olmasıdır (Bal, 2016: 163). Katılımcı gözlem ise; araştırmacının ele aldığı konuya/olaya sahada doğrudan katılarak ve belirli bir gözlem aracına bağlı olmadan yapılan gözlem türü olarak tanımlanmaktadır (Sencer ve Sencer, 1978: 115). Araştırmacılar, yarı yapılandırılmış görüşme formunu oluştururken üç ana nokta üzerinde durmuştur. Bunlardan ilki; toplum tarafından öğretilen kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerinin, kadın kursiyerlerin yetişkin eğitimi süreçlerine nasıl yansıdığını ve bireyler tarafından nasıl değerlendirildiği, ikincisi; HEM kurslarına katılan kadınların, söz konusu eğitim sürecindeki sosyal ortamları doğrultusunda ev içi ücretsiz emek deneyimlerine eleştirel perspektiften bakabilme becerileri; üçüncüsü ise kadın alanı şeklinde tanımlanan özel alanda gerçekleşen ev içi ücretsiz emeğin yarattığı dezavantajın ortaya koyduğu koşulların eğitim ve istihdam olanaklarına nasıl yansıdığıdır.

Verilerin analizinde ise verileri betimleme ve yorumlama olanağını birlikte sağlaması nedeniyle kategorik içerik analizi perspektifi kullanılmıştır. Belirli aşamaları içeren kategorik içerik analizi perspektifinde ilk olarak; çalışılan alandaki ana temalar belirlenmektedir. Sonrasında ana temalar doğrultusunda metin kategorilere ayrıştırılmakta, sınıflandırma ve gruplandırma yapılmakta ve bu aşamada alt metinlerin oluşturulması gerekmektedir. İkinci olarak; içerik kategorilerinin tanımı yapılmaktadır. Birimlerin büyüklükleri farklı olsa da cümle, cümleler öbeği veya kelimeler vb. sınıflandırılarak birer kategori olarak dönüştürülmeye hazırlanmaktadır. Kategoriler oluşturulurken, toplanan verilerin tekrar tekrar okunabileceği gibi temel alınan kuramsal çerçeveden de çıkarsama yapılabilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta; metnin derinliğinin yeterince yansıtılabilmesi, kullanım kolaylığı sağlaması ve metni sadeleştirmek adına basitleştirmeyecek kadar az sayıda kategori

oluşturulmasıdır. Üçüncü olarak; elde edilen metnin kategorilere göre sıralanmasıdır. Son aşama ise oluşturulan kategori ve metaforların karşılaştırılması ve yorumlamasının yapılmasıdır (Yılmaz, 2010; Altunbaş, 2018).

Bulgular ve Değerlendirme

Isparta Merkez HEM’de açılan kurslara katılan kadın yetişkinlerin kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rolleri, ev içi ücretsiz emek ve yetişkin eğitimi ilişkisini, sosyalist feminizm ve Mezirow’un dönüştürücü öğrenme kuramı doğrultusunda irdelemeyi amaçlayan bu saha araştırmasında, görüşmecilerin sosyo-demografik özellikleri Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1. Görüşülen Kadın Yetişkin Kursiyerlerin Sosyo-Demografik Özellikleri

Görüşmeci Kodu	Yaş	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Çocuk Durumu	Meslek	Eğitim Aldığı Kurs
G1	28	Yüksek Lisans	Evli	1	Çalışmıyor	Cam ve Ahşap Boyama
G2	50	Lise	Evli	2	Emekli	Cam ve Ahşap Boyama
G3	53	Üniversite	Bekar	2	Emekli	Takı Tasarımı
G4	65	Ön lisans	Evli	2	Çalışmıyor	Takı Tasarımı
G5	34	Üniversite	Bekar	-	Öğretmen	Takı Tasarımı
G6	64	Ön Lisans	Evli	2	Çalışmıyor	Takı Tasarımı
G7	28	Lisans	Evli	-	Çalışmıyor	Takı Tasarımı ve Dikiş-Nakış Kursu
G8	44	Ön Lisans	Evli	2	Çalışmıyor	Dikiş-Nakış, Takı ve Mefruşat Kursu
G9	50	Lise	Evli	-	Çalışmıyor	Takı Tasarımı
G10	47	Ön Lisans	Evli	3	Çalışmıyor	Takı Tasarımı
G11	20	Lise	Bekar	-	Çalışmıyor	Cam ve Ahşap Boyama
G12	50	Lise	Evli	1	Emekli	Takı Tasarımı
G13	47	Ortaokul terk	Bekar	2	Çocuk Bakıcısı	Cam ve Ahşap Boyama
G14	47	İlkokul	Evli	3	Çalışmıyor	Takı Tasarımı

Çalışmanın örnekleme, Isparta Merkez HEM’de Tablo 1’de yer alan kurslara katılan 14 kadın yetişkin katılımcıdan oluşmaktadır. Görüşmecilerin yaşları 20-65 arasındadır ve katılımcılardan 4 kadın 20-34 yaş aralığındayken, diğer 10 kadın ise 44-65 yaş aralığındadır. Çalışma kapsamında görüşülen kadın yetişkin katılımcılardan sadece G1 yüksek lisans

mezunu, G3 ve G5 üniversite mezunu, G4, G6, G8 ve G10 ön lisans mezunu, G2, G9, G11 ve G12 lise mezunu, G13 Ortaokul terk ve G14 ise ilkokul mezunudur. Görüşülen kadınların yaş ve evlilik durumu ile birlikte çocuk sayısı da değişkenlik göstermektedir. Bu bağlamda görüşülen katılımcılardan 10 kadın yetişkin, çocuk sahibidir. HEM'lerde düzenlenen kurslara katılım zorunluluğu da göz önünde bulundurulduğunda, görüşülen katılımcılardan 9 kadın yetişkin kursiyer bir iş yerinde çalışmazken, G2, G3 ve G12 emekli, G5 öğretmen, G13 ise çocuk bakıcısıdır. Katıldıkları kurslara bakıldığında, G1, G2, G11 ve G13 cam ve ahşap boyama kurslarına katılırken, G3, G4, G5, G6, G9, G10, G12 ve G14 takı tasarımı kurslarına katılmakta ve G7 takı tasarımı ve dikiş-nakış kursuna katılırken, G8 ise hem dikiş-nakış, hem takı tasarımı hem de mefruşat kurslarına katılmaktadır.

Çalışma kapsamında verileri çözümlenmede kullanılan kategorik içerik analizi perspektifi aşamaları takip edilerek beş ana kategori ve sekiz metafor; kuramsal çerçeve ve görüşme metinleri temel alınarak oluşturulmuştur. Bu kategori ve metaforlara bakıldığında; “*Kadın Yetişkin Kursiyerlerin Kursu Katılma Nedenleri*” kategorisi, “*Sosyal Terapi ve Yetişkin Eğitimi*” metaforuyla; “*Çelik Duvarlar içinde Sosyalleşme*” kategorisi, “*Her Derdimiz Ortak*” ve “*Bir İletişim Pratiği: Yemek Tarifi Mutluluğu*” metaforlarıyla açıklanmışken, “*Öğrenme Ortamında Kalıplaşmış Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Yeniden ve Yeniden Üretimi*” kategorisi ise “*Herkes Sorumluluğunu Bilmeli*” ve “*Yardımcı Özne: Erkek*” metaforlarıyla açıklanmıştır. “*Kalıplaşmış Toplumsal Cinsiyet Rollerine Örülmüş Ev İçi Ücretsiz Emek ve İstihdam Zinciri*” kategorisi, “*Öğrenerek Kazanıyor muyum?*” metaforuyla, son olarak ise “*Yetişkin Eğitimi Sürecinde Problem Çözme ve Yaratıcılık Becerisi*” kategorisi, “*Hocamın Öğrettiğinin Üzerine Koyabiliyorum*” ve “*Ortak Deneyimlerle Ortak Çözüm Yolu Bulma*” metaforlarıyla açıklanmıştır. Belirlenen kategori ve metaforlar tablolar aracılığıyla betimlenmekte ve yorumlanmaktadır.

1. Kadın Yetişkin Kursiyerlerin Kursu Katılma Nedenleri

“Kadın Yetişkin Kursiyerlerin Kursu Katılma Nedenleri” olarak belirlenen kategoriye açıklamak amacıyla oluşturulan “Sosyal Terapi ve Yetişkin Eğitimi” metaforuyla kadın yetişkinlerin kursu katılma nedenlerinin anlaşılması hedeflenmektedir. Söz konusu kategori ve metafor Tablo 2 aracılığıyla açıklanmaktadır.

Tablo 2. Kadın Yetişkin Kursiyerlerin Kursu Katılma Nedenleri

Görüşmeciler	Sosyal Terapi ve Yetişkin Eğitimi	Yorum/ Açıklama
	<i>Cümle/ Cümleler</i>	

G1	<i>...bu benim çoktan beri hayalimdi. Hep çalışıyordum. Çok istiyordum ahşap boyamayı. Bana iyi geleceğini düşündüm. Kızımdan dolayı işi bırakınca direk kendimi burada buldum. Terapi gibi geliyor bana burası.</i>	Ortak yaşam deneyimleri, bireylerin bir araya gelmesi ve paylaşımında bulunabilmesi için önemlidir. Bu doğrultuda kadın yetişkinlerin kursa katılma amaçlarına bakıldığında, ortak deneyimlere sahip olduklarını görmek mümkün olacaktır. Ancak dönüştürücü öğrenmede deneyimler önemli bir yere sahip olsa da dönüşüm için tek başına yeterli değildir. Her bireyin görev tanımının belirlenmesi, bireylerin ortak deneyimleri paylaşmasında etkilidir. Önemli olan, bu deneyimlerden yola çıkarak deneyimleri ve mevcut varsayımları eleştirel perspektiften sorgulamak, yeni anlamlar yüklemek ve eyleme geçmektir.
G2	<i>Emekli oldum. Evde yapamadım. Baktım evdeki işlerde bitmiyor en iyisi bir yerlere gideyim dedim, buraya geldim.</i>	
G3	<i>Emekli oldum. Ev gezmelerine gitmeyi sevmiyorum. Buraya geliyorum ve sevdiğim işleri yaparak deşarj olmaya çalışıyorum. Burası eğlenceli geliyor bana evden çıkıp, kendimi geliştirip bir şey öğrenmek beni mutlu ediyor. Kendimi iyi hissediyorum.</i>	
G4	<i>Buraya gelerek bir şeyler üretmek, boşluğu doldurmak ve insanlarla irtibat kurmak istedim.</i>	
G6	<i>El yapımı ürünler hoşuma gidiyor. Bir şeyler üretmeyi seviyorum. Arkadaşlarım gidiyordu çok güzel şeyler yapmışlar. Sonra ben de gelmek istedim. Güzel vakit geçiriyorum böylelikle.</i>	
G8	<i>...2 senedir buradayım ama apartmandan kimse kapımı çalmadı. Bende zaten kursları seviyorum. Yalnızlığımı gidermek için katıldım ve bir dünya arkadaşım oldu. O kadar mutluyum ki bu durumdan. Buraya gelmesem çok sıkılırdım. Hocalarım olsun arkadaşlarım olsun biz aile gibiyiz. Hatta kurs bitiyor diye üzülüyoruz.</i>	
G9	<i>...oğlumı kaybettim 10 yıl önce. 3 yıl evden hiç çıkmadım. Psikoloğa gittim. Benim bir şeylerle uğraşmam gerektiğini söyledi. Bende ne yapabilirim diye düşündüm. Kurslara katılmayı dedim. Öyle geldim. O zamandan beri seve seve katılıyorum. Kendimi toparlamamda yardımcı oldu.</i>	
G10	<i>...çok bunalmıştım. Çocuklarla vakit geçirmekten çok sıkıldığım için ve çocuklarda büyüyip okula başladığı zaman artık dedim bir hobi edinmem gerekiyor. Depresyon ilacı kullanmak yerine hobi edinmeyi tercih ettim.</i>	
G12	<i>1 yıl önce annemi kaybettim. Önceleri gelmek istemedim. Ama sonrasında kendimi öyle</i>	

	<i>rahat, öyle huzurlu hissettim ki. Gerçekten bu boncuğun çok faydası var. Hem seni dinlendiriyor. Hem maddi hem manevi rahatlıyorsun.</i>	
--	---	--

Kursa katılan kadın yetişkin kursiyerlerin ifadeleri temel alındığında G2; “Emekli oldum. Evde yapamadım”, G9; “Oğlumu kaybettim 10 yıl önce. 3 yıl evden hiç çıkmadım”, G12; “1 yıl önce annemi kaybettim. Önceleri gelmek istemedim. Ama sonrasında kendimi öyle rahat, öyle huzurlu hissettim ki...”, G8; “Yalnızlığımı gidermek için katıldım ve bir dünya arkadaşım oldu”, G2 ve “Emekli oldum. Evde yapamadım. Baktım evdeki işlerde bitmiyor en iyisi bir yerlere gideyim dedim, buraya geldim” gibi ifadeler, söz konusu kadın yetişkinlerin kurslara katılma nedenlerinin ortak yaşam deneyimleri olduğunu göstermektedir. Öte yandan, G3; “Emekli oldum. Ev gezmelerine gitmeyi sevmiyorum.”, G4; “Buraya gelerek bir şeyler üretmek, boşluğu doldurmak ve insanlarla irtibat kurmak istedim.” ve G6; “El yapımı ürünler hoşuma gidiyor. Bir şeyler üretmeyi seviyorum.” ifadeleri, kadın yetişkin kursiyerlerin gelenekselleşmiş etkileşim alanının dışına çıkmak istediklerini ve bir şeyleri dönüştürmeye çalıştıklarını göstermektedir. Bu bağlamda üzerinde durulması gereken önemli nokta, kadın kursiyerlerin katıldığı kursların (dikiş-nakış, takı tasarımı, mefruşat vb.) kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rolleriyle bağdaşmasıdır.

2. Çelik Duvarlar içinde Sosyalleşme

“Çelik Duvarlar içinde Sosyalleşme” olarak belirlenen kategoriye açıklamak amacıyla oluşturulan “Her Derdimiz Ortak” ve “Bir İletişim Pratiği: Yemek Tarifi Mutluluğu” metaforları aracılığıyla, kadın yetişkin kursiyerlerin, HEM’de sosyalleşme esnasında toplumsal cinsiyet rolleriyle bağlantılı olarak paylaşımları anlaşılmasına çalışılmaktadır. Söz konusu kategori ve metaforlar Tablo 3 ve Tablo 4 aracılığıyla açıklanmaktadır.

Tablo 3. Çelik Duvarlar içinde Sosyalleşme

Görüşmeciler	Her Derdimiz Ortak	Yorum/Açıklama
	Cümle/Cümleler	
G1	<i>Hocamızla sohbetimiz çok iyi. Ara ara günler yaptık yemeli içmeli. Kendi hayatımızdan şeyler anlatıyoruz. Yaşça büyük ablalarımız var mesela. Onların geçmişiyle, hayat şartları hakkında konuşuyoruz. Her yönden konuşuyoruz. Çocuklar üzerinde oluyor. Eşlerimizden, çocukların derdinden bahsediyoruz.</i>	Toplumsal cinsiyet rolleri bireyin anne karnına düştüğü anda başlamakta ve yaşam boyu devam etmektedir. Reklamlar, diziler, kitaplar, oyunlar, resimler, atasözleri ve

G2	<i>...her şeyi konuşuyoruz. Günlük problemler, çocuklarımızın bazen eşlerimizin sorunları, akşam yemekleri, tarifler, poğaçalar, evde konuşamadıklarımı burada konuşuyorum.</i>	devlet politikaları aracılığıyla da normalleştirilen bu durum, kadınların varoluşlarını sorgulamalarına, biyolojik yazgıdan kaynaklandığına, kadının mükemmel olması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla bu durum tüm kadınlarda ortak olmakla birlikte yazgıya sıkıştırılmış ve yetişkin eğitimi süreçlerine yansımıştır.
G3	<i>...çocuklarımız oluyor, öğrendiklerimiz işler oluyor, aile yaşantımızla alakalı sorunlarımızı paylaşıyoruz. İşte benim çocuğum böyle, sen de bu var. Seninki ne yapıyor benim ki daha yatıyor kalkmadı gibi mesela.</i>	
G4	<i>Gündelik hayattan siyasiden tutun güncel konular, hastalıklar, çocukların genel durumları, yemek durumu, ne yaptın ne ettin, akşam haberlerde izlediğimiz konular, gündelik hayattan her şeyi konuşuyoruz. Birbirimizin sıkıntıları, sorunları her şeyi paylaşıyoruz. Destek olmaya çalışıyoruz.</i>	
G5	<i>...yemektir, ev halidir her şeyden konuşuyoruz. Evli olanlar çocuklarından bahsediyorlar genellikle.</i>	
G6	<i>...Daha sonra bir sürü kadın olduğumuz için yemeklerden çok konuşuyoruz. Herkes başka bir şey biliyor. Mesela ben şimdi bir tarif soracağım arkadaşlarıma. Eşim istiyordu. Yemeği nasıl olur öğreneceğim.</i>	
G7	<i>Sohbet ediyoruz işimizi yaparken. Mesela herkes evde eşiyile çocuklarıyla olan problemlerini bile rahatça konuşabiliyor. Onun dışında birbirimizden gördüğümüz takı modelleri oluyor, onlarla ilgili konuşuyoruz, model paylaşıyoruz.</i>	
G9	<i>Bilmediğimiz, duymadığımız şeyleri paylaşıyoruz. Mesela ev işleriyle ilgili, çocukların davranışlarıyla ilgili konular olsun bunları paylaşıyoruz. Birçok arkadaşım çocuklarından özellikle de erkek çocuklarından çok yakınıyorlar. Bende şükredin en azından yanınız dalar diyorum. Aaa evet diyorlar. Onun dışında temizlikle ilgili... Mesela ben cif kullanıyordum. Bazı arkadaşlar temizlikte sirke kullandığını söyledi. Bende artık sirke kullanıyorum. Hem daha ucuz hem de zararsız. Bunun gibi yeni alternatifleri öğreniyoruz. Biz her konuda konuşuyoruz</i>	
G10	<i>Genel oluyor. Her yönde oluyor. Çocuk oluyor, eş oluyor, iş oluyor. Günlük yaşantımızda yemek oluyor. Takıların modelleri hakkında oluyor...</i>	

G11	<i>Genelde yaptığımız işlerle konuşuyoruz. Şöyle yapsam nasıl olur falan herkes bir düşünce içinde. Bazen teyzeler ve ablalar kocalarından bahsedebiliyor. Gelin, torun muhabbetleri, yemek dertleri...</i>	
------------	---	--

Kadın yetişkin kursiyerlerin ifadelerine bakıldığında, toplum tarafından yaratılan “kadınlık” konumlarını dönüşümden uzak bir şekilde kabullendikleri ve içselleştirdikleri görülebilmektedir. Dolayısıyla, evdeki işleri dert eden kadın yetişkinler bu durumu ancak “dertleşme” ile aktararak sosyalleşebilmektedirler. Bu bağlamda görüşmecilerin G1; “Eşlerimizden, çocukların derdinden bahsediyoruz.”, G2; “Günlük problemler, çocuklarımızın bazen eşlerimizin sorunları, akşam yemekleri, tarifler, poğaçalar, evde konuşamadıklarımı burada konuşuyorum.”, G3; “...İşte benim çocuğum böyle, sen de bu var. Seninki ne yapıyor benim ki daha yatıyor kalkmadı gibi mesela.”, G9; “...Mesela ev işleriyle ilgili, çocukların davranışlarıyla ilgili konular olsun bunları paylaşıyoruz.” gibi ifadeleriyle Tablo 3 incelendiğinde, kurstaki sosyal etkileşim alanında kadın kursiyerlerin paylaşımlarının, kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde örülü olduğu ve karşı karşıya kaldıkları problemlere ortak yaşam deneyimlerinden yola çıkarak çözüm üretmeye çalıştıkları görülebilmektedir.

Tablo 4. Çelik Duvarlar içinde Sosyalleşme (2)

Görüşmeciler	Bir İletişim Pratiği: Yemek Tarifi Mutluluğu	Yorum/Açıklama
	Cümle/Cümleler	
G3	<i>...Mesela burada sohbet ederken bir arkadaşımız tarif veriyor onu yapıyoruz. Bu şekilde yansıyor genellikle. Bugün mesela eve gidip yemek yapasım yok diyorum. Hemen pratik bir yemek tarifi veriyorlar mesela.</i>	Toplumsal cinsiyete dayalı roller, kadın yetişkinlerin öğrenme alanındaki sosyalleşme faaliyetlerinde de kendini göstermektedir. Yemek yapmak kadının görev tanımlamasında olduğundan kurs ortamında paylaşılan yemek tarifleri de mükemmel yemeği yapma ihtimali dolayısıyla kadın yetişkin kursiyerlere mutluluk sağlamaktadır. Diyaloğa dayalı bu sosyalleşme
G6	<i>...Değişik tarifler öğreniyorum.</i>	
G12	<i>...Mesela yemek konusunda. Onlar daha farklı bir tarif veriyor çok farklı şeyler öğreniyorum o kadar şey öğreniyorsun ki mesela ben kaç yıldır çalışıyorum Emekli oldum 2 yıldır buraya geliyorum o kadar çok şey öğrendim ki çalıştığım yerde böyle şeyler öğrenmedim.</i>	
G13	<i>...Tarifler alıp veriyoruz mesela birbirimize. Pasta tarifi olsun, yemek tarifi olsun, sen farklı yapıyorsun, ben farklı yapıyorum. Birbirimiz ile konuşuyoruz tabii onların da etkisi oluyor.</i>	

G14	...Elimiz daha çok yatkınlaşıyor bir şey yaparken. Çünkü ince iş yaptığın için onu daha çabuk yapabiliyorsun. Gerçekten faydası oluyor.	süreci, kadın yetişkinlerin “kadınlık” deneyimlerini, kurulu düzen içinde sorgulamadan içselleştirmelerinde etkili olmaktadır.
------------	---	--

Modern toplumlarda kadınlar ve erkekler arasındaki ayrışmanın ve eşitsizliğin devamlılığını sağlayan durum, ataerkil ideolojidir. Ataerkil ilişkiler, özel ve kamusal alanda hem üretilmekte hem de yeniden üretilerek devamlılığını sağlamaktadır. Aynı zamanda, toplumsal ilişkiler dokusuna sinerek eğitim, üretim süreci, kültür, sanat, dil, hukuk, din ve toplumsal cinsiyet ilişkileriyle taşınmakta ve sürdürülmektedir. Bu doğrultuda, dönüşümün gerçekleşebilmesi için yetişkin öğrenenlerin referans çerçevelerinin farkında olması gerektiği tezi, söz konusu bireylerin gerek toplumsal kabullerini gerekse bireysel düşüncelerini yeni bakış açıları oluşturarak deneyimleme ve varsayımları sorgulama sürecini içermektedir. Ancak, mevcut modern kapitalist ailelerde ataerkil ideolojilerle birlikte kadınların sorgulamadan, doğal yazgı olarak tanımladıkları ev içi görevleri içselleştirdiklerini söylemek mümkündür. Böylelikle geleneksel yetişkin eğitimi sürecinde de hem hâkim ataerkil sistem hem de kapitalizm kendini yeniden üretmektedir.

3. Öğrenme Ortamında Kalıplaşmış Cinsiyet Rollerinin Yeniden ve Yeniden Üretimi

“Öğrenme Ortamında Kalıplaşmış Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Yeniden ve Yeniden Üretimi” olarak belirlenen kategoriye açıklamak amacıyla oluşturulan “Herkes Sorumluluğunu Bilmeli” ve “Yardımcı Özne: Erkek” metaforları aracılığıyla, kadın yetişkinlerin kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerini öğrenme ortamında nasıl yeniden ürettikleri anlaşılmaya çalışılmaktadır. Söz konusu kategori ve metaforlar Tablo 5 ve Tablo 6 aracılığıyla açıklanmaktadır.

Tablo 5. Sosyalleşme Ortamında Kalıplaşmış Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Yeniden ve Yeniden Üretimi

Görüşmeciler	Herkes Sorumluluğunu Bilmeli	Yorum/Açıklama
	Cümle/Cümler	
G1	<i>Eşim benim dışarıda çalışıyor. Yurtdışına gidiyor genellikle. O yüzden genellikle her şey bana bakıyor.</i>	Kadın yetişkin kursiyerler, modern toplumlarda da “biyolojik yazgı” olarak tanımlanan rolleri kabul etmiş durumdadırlar. Bu doğrultuda, kadın
G3	<i>Kızım ve oğlum ev işlerinde yardımcı olmuyorlar çok. Genellikle okullarıyla uğraşıyorlar. Üniversite hayatında zaten öğrenecekler. O</i>	

	<i>yüzden ben de üstlerine gitmiyorum.</i>	kursiyerlerin anlam şemaları ve anlam perspektiflerini eleştirel yansıma sürecine taşıyamayarak, toplum tarafından atfedilen rolleri sorgulamadan kabullendiklerini ve yetişkin eğitimi süreçlerini de bu bağlamda devam ettirdiklerini söylemek mümkündür.
G5	<i>Biz kalabalık bir aileyiz. Kimisi temizlik yapar, kimisi bulaşık yıkar evde. Ama erkekler genellikle ev işi yapmazlar. Daha çok evin dışındaki işleri yaparlar. Genellikle hep kadınlar yapar bizde.</i>	
G7	<i>Ev işlerini genelde ben yapıyorum. Ben biraz titizim. Onun yaptığı iş güzel olmayacak gibi geldiği için çok fazla yardım istemiyorum. Yapsa da içim rahat etmiyor zaten ben kendim yeniden yapıyorum.</i>	
G8	<i>Benim iki tane kızım var. Onlara iş yaptırırım. Mesela akşam yemeğini ben hazırlarım. Ama bir gün biri, bir gün diğeri mutfağı toplar. Şimdi haftaya yaz temizliği yapacağız. Bilerek beklettim çünkü okulların kapanması gerekiyordu onların da yapabilmesi için. Ben onlara iş yaptırıyorum öğrensinler diye. Eşim hiçbir şey yapmaz. Evdeki işleri kızlarım ve ben yaparız. Eşim senin kızların var onlar yapsın diyor ve kenara çekiliyor. Eşim çalışıyor zaten yorgun geliyor zaten ona da bir iş düşmüyor kızlar olunca. Ben bekarken ev işlerini annemle ben yapardık. Babam hiçbir şeye elini sürmezdi</i>	
G10	<i>Şimdi benim eşim asker olduğu için genelde görevde oluyor ve çocuklarla çok ilgilenemiyor. Genelde görevleri sık oluyor. Çocuklara ilgi bana kalıyor. 20 yaşında bir oğlum var, 14 yaşında bir oğlum var, 6 yaşında bir oğlum var. Hepsi bir uçta ve bir alt aşağıdalar. O yüzden onların tamamen eğitimleri her şeyleri ile ben ilgileniyorum. Öyle söyleyeyim. Eşimin işinden dolayı.</i>	
G13	<i>Ben yalnız yaşıyorum. Kızlar varken küçük kızım biraz yardımcı oluyordu. Büyük kızım hiç olmazdı o sevmiyor ev işi yapmayı, daha çok okumayı tercih ederdi. Ders çalışmayı çok severdi. Biz ona hizmet ederdik. Yeter ki çalışsın diye. Zaten yapmıyor kapantıyor odasına, ders çalışıyor. Meyvesini, yemeğini her şeyini götürürdüm. Dolabı açıp bir meyve almış değildir. Yani ben de yesin diye ayağına kadar götürürdüm. Küçük kızım biraz sorun yapardı. Sen böyle yapıyorsun ondan böyle yapmıyor diye...</i>	

G14	<i>Genelde baba çalışmada, ev işi bende öyle... Önceden çalışma hayatım da oldu yine o zamanlar da ağırlık bende idi.</i>	
------------	---	--

Tablo 5'deki katılımcılara ek olarak G2 eşinin ev içerisindeki görevlerini; *"Her şeyi kendim yapmaya çalışıyorum. Kızım şimdi sınava girecek aslında o çok yardım etmeye çalışıyordu bana. Üniversite sınavına hazırlanıyor. Ama şimdi o yardımcı olamıyor. Eşim "yardımcı" olmaya çalışıyor bazen. Ben yükseğe çıkamıyorum ayağım biraz sıkıntılı. Perdeleri o takıyor mesela, camları silmeme "yardım eder", temizler."* şeklinde ifade ederken, G9; *"Eşim bahçeyle ilgili işlerle ilgilenir. Evde olacak tamir işleriyle ilgilenir. Ama temizliği ben kendim yaparım. "Yardım olarak" bazen salata yapar. Ben zaten çok teklif etmiyorum yardım et diye. Çünkü onun yaptığı işi beğenmiyorum."* şeklinde ifade etmiş ve G12; *"Sofrada tabak falan aslında onları koyar. Onlara "yardımcı" olurlar yani çok fazla da bir şey bilmezler."* şeklinde açıklamıştır. G6 ise *"Eşim yardımcı oluyor tabii ki. Ben kolumdan rahatsızım mesela, evi süpürür 15 günde bir... Tencereleri o yıkar mesela."* şeklinde açıklamaktadır. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda kadınlara atfedilen kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerinin içselleştirildiği ve erkeğin ev işlerinde "yardımcı" bir unsur olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu bağlamda evlilik, hane, aile gibi özel alana atıfta bulunan kavramlar kadınlarla ilişkilendirilerek onların görev kapsamına girmekte ve erkeklerin kamusal alana hâkim olmasıyla birlikte cinsler mekânsal olarak ayrılmaktadır (Çakır, 2010: 137). Bunun sonucunda kadınlar, özel alanları olan ev içinde konumlanmakta, ev işleri biricik görevleri olarak tanımlanmaktadır.

Tablo 6. Sosyalleşme Ortamında Kalıplaşmış Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Yeniden ve Yeniden Üretimi (2)

Görüşmeciler	Yardımcı Özne: Erkek	Yorum/Açıklama
	Cümle/Cümleler	
G1	<i>Bence ev içi görev dağılımında kesinlikle eşler birbirine yardımcı olmalı. Çünkü anneye düşen görev daha fazla. Çocuk, ev işleri, yemek, temizlik bir de çalışıyorsan her yönden kötü. Yardımcı olmuyorsa, olamıyorsa bile şartlardan dolayı en azından anlayışlı olması gerekir bence. Bu çok çok önemli.</i>	Erkeğin kamusal alanda aktifliğini koruyarak evin sadece ekonomik sorumluluğunu üstlenmesi, ataerkil sistem ve endüstrileşme ile birlikte ortaya çıkmaktadır. Bu durumda özel alan, sadece erkekler tarafından kadınlara tanımlanmamakla birlikte, kadınlar tarafından da bu eşitsizlik gözetilmekte ve ev
G3	<i>Anne zaten kendi evinin yemeğini yapıyor, bulaşığı, çamaşırını yıkıyor. En azından çocuğu varsa odasını, yatağını, kitabını, defterini toparlamalı. Benim oğlan da öyle mesela. Her yerde pijaması var. En azından kirli sepetine atsa</i>	

	<p><i>ben oradan alır yıkarım. Herkes sorumluluğunu bilmeli. Zaten annenin üzerinde çok yük var. Çocuklar annelerine karşı biraz daha diktir mesela. Hani babayı daha çok sever. Çünkü evi toplayan, düzen isteyen baba değildir annedir. Hep anne der temiz kıyafet giy, odanı topla diye. O yüzden anne kötüdür. O yüzden anne hep ikinci plandadır. Babalar daha rahatlar. Pijamalarını giyer, oturur, çay içer. Biz öyleydik.</i></p>	<p>İçeriler “erkek işi” olarak belirlenmemektedir. Bu doğrultuda kadın yetişkinler, erkeğin görev tanımlaması içerisinde olmayan bu rolleri eşlerine yaptırmak istememekle birlikte yapsalar dahi “yardımcı” olduklarını belirtmektedir.</p>
G5	<p><i>Erkeği kızı yok bence bunun. Hele hele çalışansa kadına böyle yüklenmek doğru değil. Çocuk, eş, çocuğu memnun etmek, eşi memnun etmek bunlar kadına büyük yük. Bir de ev işi binince çok zor oluyor. Erkek yardımcı olmalı kesinlikle. Özellikle de erkek çocukları sorumluluk verilerek büyütülmeli.</i></p>	
G8	<p><i>...Erkek çok karışmamalı, yani sana yardım etmeli ama çok bildiğinde erkek ev işine çok karışır. Bilgiçlik taslar. Ona ne yaptırabilirsin? Mesela sofrayı kurup kaldırtabilirsin. Salata falan da yaptırılmazsın. Döküyorlar her yere. Ben bazen eşime halı falan sildiriyorum güçlü olduğu için. Eşim yapar aslında ama kızlarım büyük olduğu için kızların yapsın der. Zaten önemli olan saygı. Herkes kendi işini düzgünce yapınca saygıda bozulmuyor.</i></p>	
G9	<p><i>Ben çalışıyor olsaydım eşimin beğensem de beğenmesem de bana daha çok yardım etmesini isterdim. Bir şeylere yetişebilme açısından bu önemli bir nokta. Ama şimdi çalışmıyorum gerek yok yardım etmesine. Herkes kendi işini yapınca sorun kalmıyor zaten.</i></p>	
G10	<p><i>...Yani herkes yerini bilmeli bence evin içerisinde. Yani şöyle bir şey var. Ben mutfakta bir erkek gelip de mutfığıma karışsın orayı burayı ellesin, şunu bunu yapsın istemiyorum açıkçası. Çok seven bir insan değilim ama şöyle bir şey olur, bebek- çocuk olur elbet bir çorba yapabilmeli ya da bir salatayı yapabilmeli. Çocuklar konusunda kesinlikle yardımcı olmalı. Ama yemekler konusunda eğer ben yetiştirebiliyorsam kendim yapmayı tercih ediyorum açıkçası. O işine baksın ben işime bakayım diyorum. Çünkü erkekler mutfığa girdiklerinde çok fazla dağımık oluyorlar. Bir de müdahale etme durumları var o yüzden ben</i></p>	

	<i>mutfağa girmelerini çok istemiyorum.</i>	
G11	<i>Erkek yardım etmeli. Eğer hastaysan evi temizlemeli. Arada bir şeyler yapmalı.</i>	
G13	<i>Görev dağılımı olmalı. Ama erkek ne kadar yapabilecek ki? Fakat buna kızım katılmıyor kesinlikle. Yani kadına daha çok yakışır gibi geliyor bana. Belki biz öyle gördüğümüzden... Benim büyük kızım, yok anne öyle şey mi olur nasıl ben çalışıp eve para getiriyorsam, onun yaptığını yapıyorsam o da benim yaptığımı yapacak diyor.</i>	
G14	<i>Erkek zaten ev işinden anlayamaz. Kendi adına konuşuyorum; kalk bulaşık yıka desem yıkar. Ben titiz biriyim. Yapsa da hoşuma gitmez. Onun için herkes yerini bilmeli. Ama şöyle hastalık falan olur o zaman yardımcı olmasını herkes gibi ben de isterim. Öyle olmalı. Herkesin bir rolü var onu oynamalı...</i>	

Kadın üzerinde eş ve baba iktidarının yanı sıra, ataerkil toplum değerleri de egemenlik ve baskı mekanizması olarak karşımıza çıkabilmektedir (Aktaş, 2013) . Bu süreç, cinsiyetin hiyerarşik yapılanması olarak toplumsal yaşamda kadın ile erkeğe atfedilen rollerin, davranışların, beğenilerin, duyguların, kişisel özelliklerin, beceri ve yeteneklerin farklı olması gerektiği fikrini ortaya çıkarmaktadır (Alptekin, 2013: 118). Bu nokta ise kadın ve erkeklerin mekânsal olarak ayrışmasına, erkeğin kamusal alanda hakimiyet kurmasına ve kadınların özel alanda ikincilleştirilmesine neden olmaktadır. Ancak, çalışma kapsamında ev içi görev dağılımında kadın ve erkeğin eşit olması gerektiğini düşünen kadın yetişkin kursiyerler de bulunmaktadır. Bu doğrultuda G4; *“Ortaklaşa olmalı görev paylaşımı. Erkek her alanda aktif olmalı. Yemek bile birlikte yapılmalı. Zamandan da tasarruf edebiliyoruz hem böylelikle. Hem de kimse yorulmamış oluyor. Görev paylaşımı eskiden çok fazla yoktu. Ama hata biz kadınlarda. Magandayı biz yetiştiriyoruz çünkü. Öyle gördük aslında atalarımızdan o yüzden böyle. Ancak, daha sonra zaman içerisinde bunun yanlış olduğunu görüyorsun, öğretmek istiyorsun bu sefer arada çatışma yaşanıyor...”* ve G6; *“Erkek ve kadın eşit olmalı. Her işi birlikte yapmalı. Mesela benim oğlanlarım hanımlarına “yardımcı” olur. Bulaşığı birlikte yıkarlar. Evler toplanacaksa birlikte toplarlar, “yardımcı” olur. Eşi çalışıyor ve nöbetçi oluyor bazen mesela oğlum yemeği yapıp yedirecek çocuklara. Ben oğullarımı hep böyle yetiştirmeye çalıştım”* ifadeleriyle kadın ve erkek eşitliği üzerinde durmaktadırlar. Yanı sıra, G2, G7 ve G12’de eşlerinin ev işlerinde yardım ettiğini belirtmiştir. Burada dikkat çeken

nokta, ev içi işlerde erkeğin “yardımcı özne” olarak yer almasıdır. Söz konusu kadın yetişkinler, referans çerçevelerinin farkına vararak mevcut kurulu düzene sınırlı olmakla birlikte eleştirel perspektiften bakabilmektedirler. Bu kapsamda üzerinde durulması gereken bir nokta ise kuşak ayrımının oluşturduğu bakış açısı farklılığıdır. Özellikle X kuşağı kadınları, ev içi rol dağılımında sorgulamaya çok daha kapalıyken Y kuşağı kadınları, ev içi rol dağılımına kısmen eleştirel bakabilsede gündelik yaşam pratiklerine uygulama ve dönüştürme konusunda daha durağan kalabilmektedir. Genel olarak bakıldığında ise kadınların görev tanımlamalarını normalleştirdikleri, sorgulamadıkları ve fedakârlık yaptıklarını düşünseler dahi, anne ve kadın olmanın gerekliliğinin bu olduğu üzerine söylemlerde buldukları görülmektedir.

4. Kalıplaşmış Toplumsal Cinsiyet Rollerile Örölmüş Ev İçi Ücretsiz Emek ve İstihdam Zinciri

“Kalıplaşmış Toplumsal Cinsiyet Rollerile Örölmüş Ev İçi Ücretsiz Emek ve İstihdam Zinciri” olarak belirlenen kategoriye açıklamak amacıyla oluşturulan “Öğrenerek Kazanıyor muyum?” metaforu aracılığıyla, kadın yetişkin kursiyerlerin ürettikleri ürünlerin istihdama katkısı ve bu istihdamın yeterliliği anlaşılmaya çalışılmaktadır. Söz konusu kategori ve metafor Tablo 7 aracılığıyla açıklanmaktadır.

Tablo 7. Kalıplaşmış Toplumsal Cinsiyet Rollerile Örölmüş Ev İçi Ücretsiz Emek ve İstihdam Zinciri

Görüşmeciler	Öğrenerek Kazanıyor muyum?	Yorum/Açıklama
	<i>Cümle/Cümleler</i>	
G1	<i>Satış yapabiliyoruz, sipariş alıyoruz. Ama bu çok fazla olmuyor.</i>	HEM'deki kadın yetişkin kursiyerlerin ev içi emeği istihdama çevirme durumuna bakıldığında, kadınların bir kısmının ürünlerini satarak maddi kazanç elde ettikleri görölmektedir. Ancak, tüm gelirini yaptıkları ürünleri satarak elde eden kadın yetişkin kursiyerlere rastlanmamıştır. Ürünlerini satarak gelir elde eden kadın yetişkin kursiyerler ise arkadaşları, gelinleri ve çocukları aracılığıyla bunu gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla kadın yetişkin
G2	<i>Sipariş olursa kazanç elde ediyoruz. El emeği değerli sonuçta. Ben de kazandım. Bir tane takı kutusu, bir tane de tepsi yaptım. Bazı arkadaşlarım çok daha fazla yapıp kazanıyor.</i>	
G3	<i>Birkaç bir şey kazanıyoruz evet. Bize de iyi geliyor. Festivallere, şenliklere götürüyoruz bazen yaptıklarımızı. Geçen haftalarda Güneykent'e gittik mesela. Orada daha çok kazandık.</i>	
G9	<i>Burada yaptıklarımı satıyorum. Oluyor birkaç yerde müşterim. Bir şekilde satılıyor. Çevrem oluştuğça siparişlerim de artıyor.</i>	
G10	<i>Evet yaptığımız kendi ürünlerimizi satıyoruz.</i>	

	<i>Sattığımızda gelir elde ediyoruz.</i>	kursiyerler, ev içi rollerini kısıtlı da olsa istihdama çevirebilmekte ve geleneksel yapının etkileşim ağlarını avantaja çevirebilmektedir.
G11	<i>Evet birkaç tane oluyor sattığımız.</i>	
G12	<i>Geçen sene yaptığım takılardan 5 bin liralık kazandım ben. Ablam öğretmen, gelin de güzel bir yerde çalışıyor. Onların sayesinde satışlar gerçekleşti.</i>	

Görüşmecilerin ifadeleri değerlendirildiğinde, G4, G7 ve G8 bu durumu maddi kazanca çeviremediklerini, sadece kendileri, çevreleri ve varsa kızlarının çeyiz hazırlığı için yaptıklarını belirtmişlerdir. Ek olarak G5, G6, G13 ve G14 yaptıkları ürünleri satamadıklarını, el emeğinin insanlara pahalı geldiğini ve herhangi bir gelir elde edemediklerini belirtmişlerdir. Bu doğrultuda, mevcut kapitalist sistemde çalışamayan, ataerkil örüntüler de eklenince çalıştırılmayan kadınların geneli, ev içi alanda konumlanmakta ve daha sonrasında ev dışı alanda aktif olmak istemektedir. Dolayısıyla, hem eğitim hem de sosyalleşme ve üretim sürecinde olan kadın yetişkinler, ürettikleri ürünlerle kazanç elde edebilmektedir. Ancak, kadın yetişkinlerin yaptıkları ürünlerle elde ettikleri kazanç, kadınların ataerkil sistemde tanımlanan özel alanda aktif olmasından kaynaklanmaktadır. Kadınlara biyolojik kader olarak tanımlanan toplumsal cinsiyet rolleri, genellikle ev içi yaşamın getirdiği roller olmakla birlikte, neredeyse yaşam boyunca öğrenme sürecinde devam etmektedir. Kadın yetişkin kursiyerler, ataerkil sistem tarafından tanımlanan ev içi görevleri istihdama çevirmeye çalışmaktadır. Ancak, kadının ev içi ücretsiz emeği her ne kadar “ücretli emek” kavramına dönüştürülmüş gibi görünse de kadın yetişkinlerin çoğu aldıkları ücretlerle hayatlarını idame ettirememekte ve elde ettikleri ürünlerini satamadığını belirten kursiyerler de bulunmaktadır.

5. Yetişkin Eğitimi Sürecinde Problem Çözme ve Yaratıcılık Becerisi

“Yetişkin Eğitimi Sürecinde Problem Çözme ve Yaratıcılık Becerisi” olarak oluşturulan kategoriye açıklamak amacıyla oluşturulan “Hocamın Öğrettiğinin Üstüne Koyabiliyorum” ve “Ortak Deneyimlerle Ortak Çözüm Yolu Bulma” metaforları, yetişkin eğitimci-öğrenici ilişkisini ve kurs aracılığıyla öğrenilen bilgilerin nasıl deneyime dönüştüğünü anlamak amacıyla belirlenmiştir. Söz konusu kategori ve metaforlar Tablo 8 ve Tablo 9 aracılığıyla açıklanmaktadır.

Tablo 8. Yetişkin Eğitimi Sürecinde Problem Çözme ve Yaratıcılık Becerisi

Görüşmeciler	Hocamın Öğrettiğinin Üstüne Koyabiliyorum	Açıklama
--------------	---	----------

	Cümle\Cümler	
G1	<i>...Genelde hocamıza danışıyoruz. Ben çok fazla internetten araştırma yapmıyorum yoğun olduğum için. Genellikle buradayım zaten sonra kızımı almaya gidiyorum eve geliyorum yemekti derken internete çok fazla takılmıyorum. Çok aşırı bir araştırma yapmadım. Öğretmenin önerilerine daha fazla saygı duyuyoruz güveniyoruz.</i>	Yetişkin bireylerin eğitim süreçlerini çocukların eğitim süreçlerinden ayıran en önemli noktalardan biri, yetişkin bireyin deneyimleri ve istekleri doğrultusunda öğrenme sürecine katılma isteğidir. Bu öğrenme sürecinde Gramsci ve Freire gibi Mezirow da yetişkin eğitimci-öğrenci ilişkisine önem vermektedir. Yetişkin bireylerin öğrenme sürecinde moderatör görevinde olan yetişkin eğitimci, yetişkin kursiyerlerin yaratıcılıklarını geliştirmede, farklılıkları görebilmede ve edindiği bilgileri dönüştürebilmede önemli bir role sahiptir. Öte yandan, kadın kursiyerlerin öğrenme sürecindeki etkileşim alanına bakıldığında, kadın ve erkeğin farklı alanlarda konumlandırılması, söz konusu bireylerin öğrenme ortamlarında da kendi sorumluluk alanlarının dışına çıkamamalarına sebebiyet verebilmektedir.
G2	<i>Hayal dünyam genişledi. Evde hiçbir şeyi atmamaya başladım. Her şeyi nasıl kullanabilirim diye bakıyorum. Buraya getiriyorum süslüyoruz götürüyoruz eve. Kullanmaya başlıyoruz. Bende çok mutlu oluyorum bunları yapabildiğim için. Hocanın anlattığı kadarıyla kalmadım. Pinteresti çok kullanıyorum mesela. Oradan görüntüler indiriyorum, bakıyorum, desenleri inceliyorum. Bir sürü video izliyorum. İnternetten bakıyorum. Hatta bir şey yapacağım zaman ilk internete bakıyorum. Fikir sahibi olmak için.</i>	
G3	<i>Modeller üzerinde oynuyoruz değiştiriyoruz, farklı uygulamalar yapıyoruz. Sadece hocanın gösterdiklerini yapmıyoruz. Ufkumuzu geliştiriyoruz. Youtube'dan, internetten çok yardım alıyorum. Bakıyorum bir sürü şey öğreniyorum. Geçen gün ben bir çitçit keşfettim mesela onu uygulamaya başladım. Herkes bayıldı. Böylelikle ufukumuzu genişletiyoruz, yeni şeyler üretiyoruz. Hem de sosyalleşiyoruz. Kursun faydaları bunlar yani. Evde bir şey görüyoruz, atmak istemiyoruz. Onu değerlendiriyoruz sürekli. Mesela kızımın kullanmadığı takılar vardı. Aldım onları yeniden yaptım. Bunlar benim çok işime yarar dedim ona da. Evdeki işe yaramayan materyaller şu an geri dönüştürülünce çok hoşuma gidiyor mesela. Çeyizimizden kalan hiç kullanmadığımız şeyleri dönüştürüyoruz şu an çok mutlu oluyoruz. Hocamız kendi arkadaşımız gibi, çok mutlu ortamımız var. Bu grup çok farklı zaten çok mutlu bir ortamımız var. Hocamız da çok iyi.</i>	
G4	<i>...yaratıcılığımı etkiledi. Ama çok fazla şey dönüştüremiyorum takı olduğu için. Sadece kendi elimdekileri ya da arkadaşlarımın</i>	

	<i>kullanmadığı takıları yeniden tasarlayabiliyorum. Geliştirmek için videolar izliyorum. Mesela bazı şeylerin püf noktalarını buluyorum hemen mesaj yazıyorum mesela püf noktasını buldum diye.</i>	
G6	<i>...boncuk modellerine bakıyorum genelde, izliyorum yapılışlarını. Farklı şeyler görmeye, öğrenmeye çalışıyorum. Sadece burada gördüklerimle yetinmiyorum. Hocamı seviyorum. Öğrenci öğretmen ilişkimiz çok güzel, ben çok seviyorum hocamızı. Bazen ben de öğretmen olabilir miyim diye soruyorum. Ona duyulan saygı çok hoşuma gidiyor. Bütün arkadaşlarım da öğretmenimizi çok seviyor. Bize her şeyi öğretiyor hem takıyı hem deneyimlerini.</i>	
G7	<i>Yaratıcılığımı etkiliyor. Mesela takı yaparken hocanın öğrettiklerine ekleyerek kendi hayalindeki tasarımı yapabiliyorsun. Renkleri kombinliyorsun. Nasıl bir şey olacağını hayal ederek değişik ürünler çıkarabiliyorsun. Onun dışında mesela kıyafetimi giyiyorken kombin yapıyorken renk uyumuna, estetiğe daha çok dikkat ediyorum ve daha güzel kombinler yapıyorum.</i>	
G9	<i>Mesela hocanız size bunu gösterdi ama siz onun üstüne yeteneğiniz ve ilginiz varsa daha çok şey koyarsınız. Eğer yoksa hocanın gösterdiğiyle kalırsınız. Mesela bu bardakla kahve içiyoruz. Bunun yarısını keser, yanlarından şekil verirseniz bir şeyler yaparsanız onu mamluk olarak da kullanabilirsiniz. Farklı bakış açısıyla bakabilir oluyorsunuz.</i>	
G11	<i>Hoca ilk önce gösteriyor sonra ben yapıyorum. Kendisi farklı yapmamı öneriyor. Mesela böyle bir şeyde yapabiliriz diye. Herkes istediğini yapıyor kursta.</i>	

Yetişkin bireyler, deneyimlerinden ve ilgi alanlarından yola çıkarak yetişkin eğitimi süreçlerine dahil olmakla birlikte bu süreçte pasif kalmayarak deneyimlerinden söz etmek istemektedir. Bu bağlamda yetişkinlerin eğitim süreçlerinde yetişkin eğitimci ve uygulanan yöntem ve teknikler, yetişkin bireylerin öğrenmesinde ise önemlidir. Dönüştürücü öğrenmenin gerçekleşebilmesi için yetişkin eğitimci ve öğrenciler arasındaki paylaşım,

öğrencilerin farklı bakış açılarıyla problem çözme becerilerini geliştirebilmektedir. Mezirow'a göre yetişkin eğitiminin rolleri ise güvenli bir öğrenme ortamı hazırlama, öğrenci merkezli olma, alternatif bakış açıları sunmayı destekleme, demokratik bir ortam sunma ve rasyonellik sağlamadır (Akpınar, 2010: 190). Bu doğrultuda Tablo 8 incelendiğinde yetişkin eğitiminin, kadın yetişkin kursiyerlerin farklı bakış açısı sergilemelerinde etkili olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Dönüştürücü öğrenmenin küçük bir kısmını yansıtan bu süreçte kadın yetişkin kursiyerlerin ancak kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda, ücretsiz ev içi emeğini ücretli ev içi emeğine çevirebilmek adına bir şeyleri dönüştürebildiklerini söylemek mümkündür.

Tablo 9. Yetişkin Eğitimi Sürecinde Problem Çözme ve Yaratıcılık Becerisi (2)

Görüşmeciler	Ortak Deneyimlerle Ortak Çözüm Yolu Bulma	Açıklama
	<i>Cümle\Cümler</i>	
G2	<i>Burada kaynaşıyorsun diğer insanlarla. Mesela çocuklarımla bir problem yaşıyorum. Arkadaşımla paylaşıyorum. Onun düşüncesi bana yol gösteriyor çoğu zaman. Onun fikrinden yola çıkarak çocuğumla aramı düzeltmeye çalışıyorum.</i>	Yetişkin bireyler, ortak deneyimlerini paylaşabildiği bireylerle yetişkin eğitimi sürecinde daha rahat diyalog kurabilmektedirler. Dolayısıyla, kurstaki sosyalleşme ortamında kendilerini daha rahat ifade edebilmekte ve karşı tarafın deneyimlerini de dikkate alarak gündelik yaşamda karşılaştıkları problemlere çözüm üretebilmektedirler. Anlam şemaları ve anlam perspektiflerinin bütünleştiği bu süreçte bireyler referans çevrelerinin farkına vararak sorunlarını çözmede farklı bakış açıları aramaktadırlar. Ancak, kadın yetişkin kursiyerlerin bu bakış açılarının oluşmasında kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerinin çok fazla dışına çıkılmadığını söylemek mümkün olacaktır.
G3	<i>Evde hep bir kısır döngü içerisindesin. Ama burası öyle değil. Kendine teselli yaratacak şeyler de bulabiliyorsun. Hoşgörün, dinginliğin çok fazla oluyor burada. Her sorunu konuştuğumuz için rahatlıyoruz, kendimize geliyoruz. Sadece ben de yokmuşum diyoruz.</i>	
G4	<i>Gündelik hayatımızdaki problemleri çözmede psikolojik olarak etkili. Konuşuyorsunuz, rahatlıyorsunuz, terapi gibi geliyor. Fikir alabiliyorsunuz. Düşüncelerinizi geliştirebiliyorsunuz. Buda sakın kalmamıza ve olaylara mantıklı yaklaşmamıza neden oluyor.</i>	
G6	<i>Problem çözmede etkili kurs tabii ki. Ben kanser hastasıydım buraya yazıldığımda. Kursa başladığımda hastalığımı unuttum, stres diye bir şey kalmadı. Arkadaşlarımla konuşmak, diyalog halinde olmak, yardımlaşmak çok iyi geliyor bana.</i>	
G7	<i>Burada mesela 30 kişiyiz. İnsanlarla diyalogumuz geliyor. İnsanlara yaklaşımlarımız değişiyor. Böylece sorunlarımızı daha kolay çözebiliyoruz.</i>	
G10	<i>Mesela buradaki arkadaşlar arasında bizimle</i>	

	<i>aynı sorunu yaşamış insanlar var. Biz bir şey anlattığımızda onlar da anlatıyorlar ve yaşanmışlıklarından faydalanıyorlar.</i>	
G13	<i>Fikir alışverişi yapıyoruz, kafama takılan şeyler oluyor. Mesela kızımın olan ilişkilerinde arkadaşların kızlarıyla olan ilişkilerini düşünüyorsun. Yani yanlış mı yapıyorum acaba diye gibi öyle düşünüp değerlendiriyorum. Önceden düşünmüyorken şimdi düşünüyorum. Hocayla olan etkileşim ve arkadaşlarla olan iletişim benim düşüncelerimde de böyle bir değişiklik yarattı. Hocamız zaten maşallah böyle her şeye çok relax, çok sakin yaklaştığı için, ben kendim aslında çok panik olduğum için o tavrı beni çok etkiliyor hocamın.</i>	

Tablo 9 incelendiğinde, kadın yetişkin kursiyerlerin ortak deneyimlerini paylaştıkları görülebilmektedir. Kadın öğrencilerin gündelik yaşamda karşılaştıkları sorunları çözme isteğiyle şekillenen sosyalleşme ortamı, Mezirow'un dönüştürücü öğrenme kuramına göre değerlendirildiğinde, bireylerin problem çözme süreçleri, eleştirel yansıtmadan ziyade mevcut düzeni içselleştirerek durum tanımlaması yapmakla sınırlı kalmaktadır. Mezirow'a göre, yaşam deneyimleri dönüştürücü öğrenme için önemlidir. Ancak, deneyime sahip olmak dönüşüme etki etmek için tek başına yeterli değildir. Dönüştürücü öğrenmede, öğrenenin kendi deneyimlerini anlamlandırması ve yeniden yapılandırması öne çıkmaktadır (Sayılan, 2001). Buradaki amaç, bağımsız düşünme ve bireyin özgürleşmesidir. Dolayısıyla birey, başkalarının düşüncelerini sorgulamadan ve koşulsuz kabul etmek yerine, tartışmak için daha özerk bir düşünme ve sorgulama becerisini geliştirerek dönüşebilmektedir (Akçay, 2012: 5). Bu bağlamda, kadın yetişkin kursiyerlerin şu ifadeleri önem arz etmektedir; G2; *"Onun düşüncesi bana yol gösteriyor çoğu zaman. Onun fikrinden yola çıkarak çocuğumla aramı düzeltmeye çalışıyorum."*, G4; *"Gündelik hayatımızdaki problemleri çözmede psikolojik olarak etkili."*, G10; *"Mesela buradaki arkadaşlar arasında bizimle aynı sorunu yaşamış insanlar var. Biz bir şey anlattığımızda onlar da anlatıyorlar ve yaşanmışlıklarından faydalanıyorlar."* ve G13; *"Mesela kızımın olan ilişkilerinde arkadaşların kızlarıyla olan ilişkilerini düşünüyorsun. Yani yanlış mı yapıyorum acaba diye gibi öyle düşünüp değerlendiriyorum."* Dolayısıyla, kadın yetişkin kursiyerlerin dönüştürücü öğrenme kuramı perspektifinde tutum, inanç ve varsayımlarını eleştirel yansıtma yoluyla değiştirerek dünyayı tanımada ve sorgulamada yeni yöntemler bulup uygulamasının sınırlı olduğunu söylemek mümkündür.

Sonuç ve Tartışma

Yetişkin eğitimini çocuk eğitiminden ayıran en temel etmenlerden biri, yetişkin bireylerin yaşam deneyimlerine sahip olması ve deneyimlerinden söz etme isteğidir. Bu doğrultuda dönüştürücü öğrenme, yetişkin bireylerin kişisel ve entelektüel olarak gelişmek ve olgunlaşmak için kendi varsayımlarını, hislerini, inançlarını ve bakış açılarını amaçlı olarak sorgulamayı öğrenmesidir. Dolayısıyla yaşam deneyimlerine önem veren Mezirow, yetişkin bireylerin dönüşümünde tecrübe ettikleri deneyimlerin tek başına yeterli olmadığını vurgulamaktadır. Dönüşümün gerçekleşebilmesi için yetişkin bireylerin referans çerçevelerinin farkına vararak eleştirel yansıtmayı gerçekleştirebilmesi gerekmektedir. HEM’de kurslara katılan kadın yetişkinlerin karşılaştıkları problemlere çözüm üretme istekleri birbirlerinin kadınlık deneyimlerinden etkilenmekte ve böylece ortak yaşam deneyimlerin önemi ortaya çıkmaktadır. Kurs ortamındaki sosyal etkileşim alanı, kadın kursiyerlerin gündelik yaşam ritminin gerekli kıldığı annelik, eş, ev içi alan sorumluluğu gibi alanlar üzerinden şekillenmektedir. Öte yandan, sosyalleşme ve bir şeyler üretme isteği ve ihtiyacı duyan kadın kursiyerlerin gelenekselleşmiş etkileşim alanının dışına çıkmak istediklerini ve bir şeyleri dönüştürmeye çalıştıkları görülebilmektedir. Bu bağlamda üzerinde durulması gereken önemli nokta, kadın kursiyerlerin katıldığı kursların (dikiş-nakış, takı tasarımı, mefruşat vb.) kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rolleriyle bağdaşmasıdır. Dolayısıyla, kalıplaşmış toplumsal cinsiyete dayalı eşitsiz dağılan roller ve iş bölümü, geleneksel yetişkin eğitimi aracılığıyla da kendini yeniden üretmekte ve bireyler bu eşitsiz iş bölümünü farkına varmaksızın içselleştirmektedir. Bu konuda Kaya’nın yapmış olduğu bir çalışmada da HEM kurslarına katılan kadın yetişkinlerin, toplumsal cinsiyet rol beklentilerinin dışına çıkamadığı gözlemlenebilmektedir (2015: 274).

Yetişkin eğitiminin geleneksel yönüyle de desteklenen yeniden üretim sürecinde kadınların ev içi rol dağılımı değerlendirmesi, toplum tarafından verili rollerle bütünlük göstermekte ve kadın özel alan sorumluluğunu kabul etmektedir. Ancak, çalışma kapsamında ev içi görev dağılımında kadın ve erkeğin eşit olması gerektiğini düşünen sayılı kadın yetişkin kursiyer de bulunmaktadır. Söz konusu kadın yetişkinler, referans çerçevelerinin farkına vararak mevcut kurulu düzene sınırlı olmakla birlikte eleştirel perspektiften bakabilmektedirler. Burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta ise kuşak ayrımının oluşturduğu bakış açısı farklılığıdır. Özellikle X kuşağı kadınları, ev içi rol dağılımında sorgulamaya çok daha kapalıyken Y kuşağı kadınları, daha eleştirel bakabilmekte ancak, gündelik yaşam pratiklerine uygulama ve dönüştürme konusunda ise durağan kalabilmektedir. Budak ve Küçükşen’in gerçekleştirdiği

çalışmada ulaşılan sonuçlardan biri, Y kuşağının toplumsal cinsiyet rolü tutumlarında eşitlikçi değerleri yüksek ve olumlu düzeyde benimsemelerine rağmen geleneksel değerlerin izlerini taşımaya da devam ettikleri olmuştur (2018: 574). Bu doğrultuda, çalışma kapsamında ev içi rol dağılımı konusunda eşitlikçi bir bakış açısı benimsenmiş gibi görünsede aslında erkeğin “yardımcı özne” olarak ev işlerine dahil olduğu görülebilmektedir.

Kadın yetişkin kursiyerler, ev içi alanda konumlanmakta ve daha sonrasında ev dışı alanda aktif olmak istemektedir. Hem yetişkin eğitimi hem de sosyalleşme ve üretim sürecinde olan kadın yetişkinler, ürettikleri ürünlerle kazanç elde etmek istemektedirler. HEM’deki kadın yetişkin kursiyerlerin eğitim sürecinde ev içi ücretsiz emeğin yarattığı dezavantajı istihdama çevirme durumuna bakıldığında, bir kısmının ürettiği ürünlerden maddi gelir elde ettiği görülmektedir. Ancak, tüm gelirini yaptıkları ürünleri satarak elde eden kadın yetişkin kursiyerlere rastlanmamıştır. Ürünlerini satarak gelir elde eden kadın yetişkin kursiyerler ise arkadaşları, gelinleri ve çocukları aracılığıyla bunu gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla kadın yetişkin kursiyerler, ev içi rollerini kısıtlı da olsa istihdama çevirebilmekte ve geleneksel yapının etkileşim ağlarını sınırlı olarak avantaja çevirebilmektedir. Öte yandan, kadının ev içi ücretsiz emeği her ne kadar “ücretli emek” kavramına dönüştürülmüş gibi görünse de kadın yetişkinlerin çoğu aldıkları ücretlerle hayatlarını idame ettirememekte ve elde ettikleri ürünlerini satamadığını belirten kursiyerler de bulunmaktadır. Sonuç olarak, kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerinin geleneksel yetişkin eğitimi aracılığıyla da yeniden üretildiği bu süreçte, kadın yetişkin kursiyerlerin mevcut kurulu düzenin dışına çıkamadıklarını ve deneyimlerini, varsayımlarını, toplumsal normları eleştirel perspektiften değerlendirerek dönüştürücü öğrenme temelinde tam anlamıyla bir çözüm üretemediklerini söylemek doğru olacaktır.

Öneriler

Yetişkin eğitiminin kamusal uygulama sahası olarak HEM’ler ülkemizde önemli bir yere sahiptir. HEM’ler; bireylerin değişen teknolojik koşulları yakalayabilmesinde, yeni liberal ekonomi politikaları doğrultusunda dönüşen sertifikasyon sürürcüyle aranan nitelikli işgücü olgusunda, kişisel gelişim unsurlarında ve sosyalleşme olanakları gibi birçok alanda yetişkin bireylere katkı sağlamaktadır. Ancak, eğitimin birçok toplumsal olguyla olumsuz yönde iç içe geçmesi, kullanılan geleneksel uygulamalar ve planlamalar, yetişkin eğitiminin bilinçlendirici ve dönüştürücü bağlamını geri plana itmektedir. Dolayısıyla, geleneksel yetişkin eğitimi uygulamalarıyla da toplumda yaratılan eşitsizlikler yeniden üretilebilmektedir. Bu durum

kadın olma özeline indirgendiğinde ise kadınların bilinçlenmesinde ve sorgulama becerilerinin gelişmesinde önemli olan bir nokta, kadınların katıldıkları kursların demokrasi kültürü oluşturma, güncel meseleleri tartışma, bilim ve teknoloji gibi alanlarla desteklenmesi gerekliliğidir. Yanı sıra, uygulama ve planlamaların sadece kuruma bağlı kalmayıp ilgili kurum ve kuruluşlarla da iş birliği içerisinde yürütülmesi gerekmektedir. Öte yandan, öğrenme sürecinde kilit nokta olan yetişkin eğitimcilerin de bu doğrultuda bilinçlenmesi, farklı bakış açıları oluşturmaları ve süreçte yatay ekseninde konumlanan bir iletişim pratiği oluşturmaları gerekmektedir. Bu bağlamlar ise yetişkin eğitiminin eleştirel ve özgürleştirici boyutunun gerekliliğini ön plana çıkarmaktadır.

Kaynakça

- Akçay, C. (2012). Dönüşümsel Öğrenme Kuramı ve Yetişkin Eğitiminde Dönüşüm. *Milli Eğitim, (196)*, 5-19.
- Akdağ Kurnaz, E. (2018). *Dönüştürücü Öğrenme Kuramına Göre İngilizce Dersinde Hazırlanmış Öğrenme Etkinliklerinin Üniversite Öğrencilerinin Bakış Açısı Dönüşümlerine Etkisinin İncelenmesi*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Akman, G. N. (2014). *Nitel ve Nicel Araştırma Yöntemleri*, Afyonkocatepe Üniversitesi, <https://www.academia.edu/15658650/N%C4%B0CEL-VE-N%C4%B0TELARA%C5%9ETIRMA-Y%C3%96NTEMLER%C4%B0-pdf> (ET: 15.01.2019).
- Akpınar, B. (2010). Transformatif Öğrenme Kuramı: Dönüştürerek ve Değişerek Öğrenme. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(2)*, 185-198.
- Aktaş, G. (2013). Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak. *Edebiyat Fakültesi Dergisi, (30)1*, 53-72.
- Alptekin, D. (2013, Ekim). *Ataerkilliğin Geleceğine İlişkin Bir Öngörü Denemesi*. VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Muğla.
- Altuntaş, H. (2018). *Isparta Gül Üretiminde Kadın Emegi: Üretici Gül Kadınları Derneği*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta
- Bal, H. (2016). *Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri (Uygulamalı-Örnekle)*. Bursa: Sentez Yayıncılık.

- Başol, G. ve Evin Gencel, İ. (2013). Yansıtıcı Düşünme Düzeyini Belirleme Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(2), 929-966.
- Beauvoir, S. (1993). *İkinci Cins: Genç Kızlık Çağı*. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Budak, H., ve Küçükşen, K. (2018). Türkiye'nin Sosyal Transformasyon Sürecinde Y Kuşağının "Toplumsal Cinsiyet Rolü" Tutumları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, (17)66, 561-576.
- Çakır, S. (2007). *Feminizm: Ataerkil İktidarın Eleştirisi*. içinde, 19. yüzyıldan 20. yüzyıla İdeolojiler. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çakır, S. (2010). *Mekanın Kadınlar Açısından Kurgulanışına Toplumsal ve Tarihsel Süreç içinde Bakmak*. içinde, Kadın ve Mekan (Tutsaklık mı? Sultanlık mı?). İstanbul: Turkuaz Kitap.
- Çimen, O. (2013). *Dönüşümsel Öğrenme Kuramına Dayalı Çevre Eğitiminin Biyoloji Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Algılarına Etkisi*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Di Biase, W.J. (2011). Mezirow's Theory of Transformative Learning with Implications for Science Teacher Educators. <http://www.docstoc.com/documents/education/most-recent>
- Donovan, J. (2016). *Feminist Teori*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Federici, S. (2014), *Sıfır Noktasında Devrim*. İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Freire, P. (2017). *Ezilenlerin Pedagojisi*. çev. Hattatoğlu, D. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2000). *Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik*. içinde, Sosyoloji. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Harmann, H. (2016). *Marksizmle Feminizmin Mutsuz Evliliği*. içinde, Kadının Görünmeyen Emegi. İstanbul: Yordam Kitap.
- Kaya, H.E. (2015). Türkiye'de Halk Eğitimi Merkezleri. *International Journal of Science Culture and Sport*, (3), 268-277.
- Kaya, H.E. (2016). *Yaşam Boyu Yetişkin Eğitimi*. Ankara: Nobel.
- Kaya, H.E., ve Altan, B. (2019). *Dönüştürücü Öğrenme Kuramı Perspektifinde Yetişkin Eğitiminde Dönüşüm*. içinde, Eğitim Bilimlerinde Farklı Bakışlar. Ankara, İKSAD, 29-58.

Mezirow, J. (2002). How Critical Reflection Triggers Transformative Learning. <https://pdfs.semanticscholar.org/0e6c/5327e7e0c395d35ff57676f2ef666a9644bd.pdf? ga=2.175849058.1739887588.1584897263-1007581057.1584897263>

Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. çev. Sedef, Ö. Ankara: Yayın Odası.

Özer, M. M. (2017). Ataerkil Kapitalist Çalışma Yaşamından Kadın Tanıklıkları. *Çalışma ve Toplum*, (3), 1397-1424.

Sallan Gül, S. (2013). *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. içinde, Sosyolojiye Giriş (Sosyolojinin Temel Tartışmaları). Ankara, Detay Yayıncılık, 226-244.

Sancar, S. (2014). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sayılan, F. (2001). *Yetişkin Eğitimi Bağlamında İşçi Eğitimi Üç İşçi Sendikasında Etnografik Örnek Olay İncelemesi*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sayılan, F. (2008). Jack Mezirow ve Dönüştürücü Öğrenme Kuramı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 41, 301-318.

Sencer, M. ve Sencer, Y. (1978). *Toplumsal Araştırmalarda Yöntembilim*. Ankara: Doğan Basımevi.

Şen, E., ve Şahin, H. (2017). Dönüşümsel Öğrenme Kuramı: Baskın Paradigmayı Yıkamak. *Tıp Eğitimi Dünyası*, (49), 39-48.

Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Sosyoloji Konferansları*, (35), 29-56.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, C. (2010). *Risk Kapıyı Kırınca Kentlerde Yoksulluk, Dayanışma, Güven ve Güvenlik*. İstanbul: Libra Kitapçılık.

Extended Abstract

Although they are expressed together in everyday life and language without any discrimination, the biological feature formed on the basis of gender and the social situation built on this feature are scientifically; It is named in terms of sex and gender (Vatandaş, 2007: 31). While gender or gender refers to the distinction between biological men and women, gender refers to social inequalities and discriminations between masculinity and femininity. In this context, gender determines the widely accepted thoughts, expectations and norms, different roles and social status for women and men. The different roles between men and women reflect cultural, economic and political forces in the society and are reproduced through social structures and processes. Therefore, through the educational institution, which has an important role in this reproduction process, gender-based values and unequal division of labor have been created in the society about what men and women should do or what they can do (Sallan Gül, 2013).

Programs and practices based on stereotypes gender roles, which are also valid in the current education system, also appear in public education centers (HEM/PEC), which is an important part of public education institutions of adult education. Women attend courses such as pastry making, sewing-embroidery, jewelry design, furnishing, which can be useful in the domestic area, and these courses serve the reproduction of the image of housewife. Therefore, this situation targets the employment of women mostly in the domestic and limited service sectors. Thus, women also fulfill their stereotypes “housewife” roles in employment, without undermining men's sovereignty. In this context, it is important to turn the courses that can be in the category of domestic labor into an economic contribution for socialist feminism.

At the point of stereotypes gender roles, the transformative learning theory (transformative) theory, which is an important approach for reading adult learning processes from a critical perspective, was introduced by Jack Mezirow in 1978. Mezirow distinguishes between formative learning for children and transformative learning in adulthood. Accordingly, transformative learning; defines it as a process in which new and current interpretations of meaning are created that guide the future actions of the adult individual using their previous interpretations of meaning (Akdağ Kurnaz, 2018: 20). According to him, the purpose of adult education is transformative awareness. Thus, an adult education aimed at transformative learning is liberating education and restructures its meaning structures in a rational discourse based on dialogue, and this process is a new way to define the worlds of adult individuals. It is important in the transformation process that adult learners can reflect their experiences and

reflect on them questionably. The role of the adult educator is also very important for the transformation expected from the adult learner or group. In this context, the role of the adult educator is not to manage the process, but to guide and facilitate the process. In an adult education process whose foundations are laid in this way, the adult learner is actively involved in the education process. Thus, adults who will become conscious in the process will have the courage to develop their multi-dimensional and different thinking skills and apply them to their lives (Kaya, 2016; Kaya & Altan, 2019).

Based on these points, the first of the study aims to use qualitative research methods and techniques; to understand how stereotyped gender roles taught by the community are reflected in the adult education processes of female adult trainees and how they are evaluated by those individuals; To understand the skills of women attending HEM courses from a critical perspective to free home labor experiences in line with their social environment in the education process. The third and last is to see how the conditions posed by the disadvantage of free home labor are reflected in education and employment opportunities. The study, which was carried out in line with the field research, was conducted through in-depth interviews with 14 female adult trainees attending the courses opened by Isparta Merkez HEM. The purposeful sampling technique was used to reach 14 female adult trainees interviewed. Categorical Content Analysis Perspective was used in data analysis.

Considering the evaluation of the data in the study; gender-based roles are also reflected in the socialization activities of female adults in the field of learning. Adult individuals can establish a more comfortable dialogue with individuals with whom they can share their common experiences during the adult education process. Therefore, female adult trainees can express themselves more easily in the socialization environment in the course and can produce solutions to the problems they encounter in daily life by taking into account the experiences of the other side. In this process, where semantic schemes and semantic perspectives are integrated, individuals become aware of their reference circles and seek different perspectives in solving their problems. However, it will be possible to say that stereotyped gender roles did not go far beyond the formation of these perspectives of female adult trainees. Female adult trainees have accepted the roles defined as "biological destiny", especially in modern societies. In this respect, it is possible to say that female trainees could not carry their meaning schemes and perspectives to the process of critical reflection, and they continued their adult education processes in this context without questioning the roles attributed by the society.

When we look at the status of transforming the disadvantage created by free labor within the home process of female adult trainees into employment, some of them earn a living wage. However, there were no female adult trainees who earned all their income by selling the products they made. Female adult trainees who earn income by selling their products do so through their friends, brides and children. Female adults are allowed to socialize in the context of patterns determined by the dominant patriarchal system. As a result, it would be correct to say that in this process, which is reproduced through the educational institution as in many institutions, female adult trainees cannot go beyond the existing established order and cannot produce a complete solution on the basis of transformative learning by evaluating their experiences, assumptions, social norms from a critical perspective.

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 27-03-2020

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 09-04-2020

Araştırma Makalesi / Research Article

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 6, ISSUE 13, P. 118 – 127.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 6,
SAYI 13, S. 118 – 127.

Yaşlılıkta Cinselliği Etkileyen Psiko-Sosyal Faktörler

Demet KARAKARTAL¹

Özet

Yaşlılık insan yaşamında fiziksel ve psikolojik yeti kayıplarının yaşandığı bir süreç olmakla birlikte doğumla başlayıp ölüme kadar süren ve geriye dönüşü olmayan bir süreç olarak tanımlanabilir. Özellikle son yıllarda yaşlı nüfusun artmasına paralel olarak yaşlılık konusunda yapılan çalışmalar da giderek artmakta ancak yaşlılıkla ilgili alan yazın incelendiği zaman yaşlılık ve cinsellik konusunda yapılan çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Bunun nedenleri arasında ise; yaşlılıkta cinselliğin sürmediği ya da sürmemesi gerektiği konusundaki yanlış inanışlar ve bunun sonucu olarak da yaşlıların cinsellik konusunda konuşmamaları gibi faktörler yer almaktadır. Oysaki sağlıklı bir cinsel yaşamın diğer yaşam alanlarıyla da ilişkisi göz önüne alındığı zaman yaşlılık döneminde hem cinsel sağlığın korunması hem de iyileştirilmesi yaşlı bireylerin psikolojik iyi oluşlarını sağlamak açısından önemli olmaktadır. Yaşlılığa bağlı olarak meydana gelen psikolojik ve sosyal değişimler, yaşlı bireylerin tüm yaşam alanlarını etkilediği gibi cinsel yaşamlarını etkileyebilmektedir. Bu nedenle bu makalede yaşlılıkla cinselliği etkileyen psikolojik ve sosyal faktörler hakkındaki alan yazına değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Yaşlılıkta cinsellik, Yaşlılıkta cinselliği etkileyen Psiko-sosyal faktörler.

Psycho-Social Factors Affecting Sexuality in Old Age

Abstract

Although old age is a process in which physical and psychological disability are experienced in human life, it can be defined as an irreversible process that starts with birth and continues until death. Especially in recent years, parallel to the increase in the elderly population, studies on old age have been increasing gradually, however, when the literature on old age is examined, it is seen that studies on old age and sexuality are limited. Among the reasons for this; There are factors such as false beliefs that sexuality does not or should not continue in old age, and consequently elderly people do not talk about sexuality. However, considering the relationship of a healthy sex life with other living spaces, both the protection and improvement of sexual health in the old age are important in terms of ensuring the psychological well-being of the elderly. Psychological and social changes occurring due to old age can affect the sexual life of older individuals as well as all living spaces. Therefore, this article deals with the literature on psychological and social factors that affect sexuality with old age.

Key Words: Old age, Sexuality in old age, Psycho-social factors affecting sexuality in old age.

¹Doç. Dr, Kıbrıs Amerikan Üniversitesi, d.karakartal@auc.edu.tr

Giriş

Yaşın artması anlamına gelen “yaşlanma”, doğumla başlayıp ölüme kadar süren ve geri dönüşü olmayan bir süreç olmakla birlikte Dünya Sağlık Örgütü (DSO) 65 yaş ve üzerini yaşlı, 85 yaş ve üzerini çok yaşlı olarak tanımlamaktadır (Beğer ve Yavuzer 2012). Yaşlılık; genel anlamda bireyin fiziksel ve bilişsel fonksiyonlarında gerileme, sağlığın, gençliğin, güzelliğin, üretkenliğin, rol ve statünün, sosyal yaşantının, sosyal desteklerin ve cinsel yaşamın azalması ya da kaybı gibi döneme özgü pek çok sorunun yaşandığı bir kayıplar dönemi olarak tanımlanabilmektedir (Softa, 2015). Yaşlılık kendine has biyolojik, fizyolojik, psikolojik ve sosyo-ekonomik özellikleri ile kaçınılmaz, geri dönülemez insan hayatı sürecinin bir dönemidir (Hooyman ve Kıyak, 2005; Zarit ve Zarit, 2007). Zaman faktörüne bağlı olarak gerçekleşen ve geriye dönüşü olmayan bir biçimde yıpranmaya ve işlevlerinin bozulmaya başlaması yaşlanma olarak tanımlanmaktadır (Aykaç ve Yertüm, 2017). Yaşlılık, yaşam döngüsünün bir parçası olmakla birlikte bu dönemde ortaya çıkan psikolojik ve sosyal değişimler cinsel sağlığı da etkileyebilmekte ve buna bağlı olarak cinsel yaşamla ilgili sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Gümüş, Şıpkın ve Keskin, 2012). Görüldüğü gibi her yaş grubunda olduğu gibi yaşlılıkta da cinsellik, önemli olmakla birlikte yaşlıların sağlıklı yaşlanmada uyumlarını kolaylaştırmak ve genel iyilik hallerini desteklemek amacıyla cinsel duygulara, en önemlisi de bunların sözel yada davranışsal ifadesine gereksinimi olabilmektedir (Parke 1991). Ancak toplumda yaşlılıkta cinsel yaşamın sürmediğine olan inanç, yaşlılar tarafından cinsellik konunun konuşulmamasına neden olabilmektedir. Toplum tarafından en yaygın olarak inanılan cinsel mitlerden birinin de yaşlı cinselliği ile ilgili olduğu ve bu konuda yapılan bir çalışmada, Türkiye’de en çok inanılan cinsel mitler incelenmiş ve “Yaşlıların cinsel ilişkide bulunması uygun değildir.” mitine yaygın olarak inanıldığı ortaya çıkmıştır (Özmen, 1999). Aizenberg ve ark.’nın (2002), Tel-Aviv’deki bir bakım merkezinde yaptıkları çalışmada, toplumda cinselliğin ve cinsel arzunun yalnızca gençlik döneminde yaşanabileceği inancının olduğunu ortaya koymaktadır. Oysaki her yaş grubunda olduğu gibi yaşlılıkta da cinsellik önemli olmakla birlikte yaşlıların, sağlıklı yaşlanmada uyumlarını kolaylaştırmak ve iyilik hallerini desteklemek için cinselliğe gereksinimleri olduğu görülmektedir (Parke, 1991).

Yaşlılıkta Cinsellik

Yaşın ilerlemesi anlamına gelen yaşlanma, doğumla başlayıp ölüme kadar süren ve geri dönüşü olmayan bir süreç olmakla birlikte (Beğer ve Yavuzer, 2012) genel anlamda bireyin

fiziksel ve bilişsel fonksiyonlarında gerileme, sağlığın, gençliğin, güzelliğin, üretkenliğin, rol ve statünün, sosyal yaşantının, sosyal desteklerin ve cinsel yaşamın azalması ya da kaybı gibi döneme özgü bir çok sorunun yaşandığı bir kayıplar dönemi olarak tanımlanabilir (Softa, 2015). Yaşam döngüsü, sürekli gelişim ve değişimle devam eden bir süreç olmakla beraber yaşlılıkta bu sürecin doğal bir parçası sayılmakta ve yaşlılık döneminde ortaya çıkan bir takım fizyolojik değişimler ve hastalıklar, fizyolojide gerilemeye neden olabilmektedir (Öz, 2002). Yaşlanma sürecinde yaşanan bu değişimler, cinsel yaşama da yansiyabilmektedir (Erol, 2010). Kinsey (1948) cinsel birleşme sıklığını gelişimsel olarak incelediği bir araştırmasında erkeklerde cinsel aktivitenin en fazla olduğu yaş aralığı 16-20 olarak ve kadınlarda belli bir yaş aralığı belirtilmemekle birlikte, mastürbasyon ya da nokturnal (uyku sırasında) rüyaların 55-60 yaşından sonra azaldığını ortaya koymuştur. Yapılan diğer bir çalışmada ise, cinsel açıdan en aktif yaş aralığı 25-29 yaşları olduğu bu yaşlarda cinsel birleşme oranı kadınlarda %84, erkeklerde ise %89 olduğu ortaya çıkmıştır. Yine bu yaş aralığında mastürbasyon oranı erkeklerde %84, kadınlarda ise %72, yaş ilerledikçe bu oranlar da azalma olduğu görülmüştür. 60-69 yaş aralığında cinsel birleşme oranı kadınlarda %42, erkeklerde %54 olarak bulunmuştur, mastürbasyon oranı ise kadınlarda %47, erkeklerde %61, daha ileri yaş aralığında, yani 70 yaşından büyük olan kadın katılımcıların cinsel birleşme oranında dramatik bir düşüş söz konusudur. Erkeklerde cinsel birleşme oranı %43 iken, kadınlarda %22 olarak bulunmuştur (<http://www.nationalsexstudy.indiana.edu/>).

Yaşlılıkta Cinsel Yaşamı Etkileyen Psiko-Sosyal Faktörler

Psiko-sosyal faktörler, yaşlı nüfusta cinselliği etkilemede önemli bir rol oynamaktadır. Yaşlılarda cinselliği etkileyen sosyal faktörler arasında cinselliğin gençlerin alanı olarak kabul edilmesi, yaşlılıkta cinselliğin ayıplanarak hoş karşılanmaması gibi toplumsal önyargı ve mitler olmasıdır (Ginsberg, Pomerantz, Kramer-Feeley, 2005). Her ne kadar cinsellik; insanların doğumdan ölüme değişmeyen ihtiyaçlarından olsa da, toplumda yaşlı insanların aseksüel oldukları ya da yaşlılarda cinselliğin yaşanmaması gerektiği gibi genel bir toplumsal düşünce ve fiziksel çekiciliğin gençlik ve güzellik üzerine kurulu olması gibi yanlış önyargılar da bulunmaktadır. Genel olarak toplum, sıklıkla yaşlılar arasındaki cinselliği, var olmaması gereken, komik ve/veya iğrenc bir durum olarak düşünebilmekte (Chapman, 1999) yaşlı bireyler de bu algıyı içselleştirerek cinsel isteklerinin devam etmesinden çekinmekte ve cinsel davranışlardan kaçınabilmektedirler (Meston, 1997). Bu olumsuz tutumlar da yaşlı bireylerin cinselliği yaşamasının önünde de bir engel oluşturabilmektedir. Bunun yanı sıra

yaşlılık dönemindeki psikolojik bozukluklar, yaşlanmaya bağlı gelişimsel stres kaynakları da özgün sorunlara yol açabilmektedir (Cangöz, 2009). Örneğin; eş ve yakınların ölümü, emeklilik, andropoz ve menopoz, kronik hastalıklar, başkalarına bağımlı kalma ve ölüm korkusu gibi nedenler, yaşlılığa özgü stres kaynakları olup bu kaynaklar şiddetli depresyon, kaygı bozuklukları, demans, kronik ağrılar, uyku bozuklukları ve duygudurum bozukluklarını tetikleyen bir rol oynamakta ve tüm bunlar yaşlılıkta cinselliği olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Cangöz, 2009). Görüldüğü gibi yaşlılıkta yaşanan cinsel sorunların tek nedeni ilerleyen yaş olmamakla birlikte yaşlanmaya bağlı olarak yaşanan psiko-sosyal faktörler de cinsel yaşamı etkileyebilmektedir (Aslantaş,2009).

Alan yazınında kadınların cinsel işlevleri sürdürebilmesinde psiko-sosyal faktörlerin etkili olduğu düşünülmekte (Fooker, 1994) dolayısıyla psiko-sosyal faktörlerle ilgili yapılan çalışmaların da daha çok kadınlar üzerine odaklandığı görülmektedir. Psikolojik faktörlerin içerisinde özellikle depresyonun yaşlılıkta cinsel yaşamı etkilediği bilinmekte (Bouman, 2001) Laumann ve ark. (2005) tarafından yapılan bir çalışmada da depresyonun, dünya üzerindeki çoğu bölgede yaşlıların cinsel işlevleri üzerinde etkisi olan psikolojik bir faktör olarak dikkati çekmektedir. Yapılan diğer bir çalışmada, 40-70 yaş arasındaki erkeklerde depresyon ve erektil disfonksiyon (sertleşme güçlüğü) arasında güçlü bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Bu çalışmaya göre depresif belirtiler erektil disfonksiyon görülme olasılığını artıran önemli bir risk faktörü olmakla birlikte depresyonun, erektil disfonksiyon üzerindeki etkisi yaş arttıkça arttığını göstermektedir (Araujo, Durante, Feldman, Goldstein ve McKinlay, 1998). Benzer şekilde menopozun, yaşlı kadınların cinsel yaşamını etkileyen psiko-sosyal bir faktör olduğu görülmekte ve menopoz dönemindeki kadınlarla yapılan bir araştırmada, katılımcıların yaklaşık %47'sinin menopoz semptomlarının düşük yaşam doyumu ile yakından ilişkili olduğu ortaya çıkmaktadır (Ornat, 2013).

Sonuç ve Tartışma

Cinsellik, yaşlılık döneminde psiko-sosyal nedenlerle baskılanabilmekte ve bu durum yaşam kalitesinin azalmasına neden olabilmekte kültürel inançlar ve önyargılar yaşlı bireylerin cinselliğinin kabulünde yaygın bir direnç gösterilmesine yol açabilmektedir. Yaşlanma ile birlikte fiziksel değişiklikler de cinselliği ve istekleri azaltmakla birlikte genç toplumun düşüncesinde, seksüel aktivite yaşlılar için anormal veya sapıkça olarak görülebilmektedir. Bu davranışların geri yansımaları da yaşlıları etkileyebilmekte ve genellikle toplumun inanç ve beklentilerine göre yaşayabilmektedirler (Parke, 1991). Bu konuda yapılan bir çalışmada

çalışmada, Türkiye’de en çok inanılan cinsel mitler incelenmiş ve “Yaşlıların cinsel ilişkide bulunması uygun değildir.” mitine yaygın olarak inanıldığı ortaya çıkmıştır (Özmen,1999). Bunun yanı sıra depresyonun yaşlılıkta cinsel yaşamı etkilediği bilinmekte (Bouman, 2001) Laumann ve ark. (2005) tarafından yapılan bir çalışmada da depresyonun, dünya üzerindeki çoğu bölgede yaşlıların cinsel işlevleri üzerinde etkisi olan psikolojik bir faktör olarak dikkati çekmektedir. Yapılan diğer bir çalışmada, 40-70 yaş arasındaki erkeklerde depresyon ve erektil disfonksiyon (sertleşme güçlüğü) arasında güçlü bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Bu çalışmaya göre depresif belirtiler erektil disfonksiyon görülme olasılığını artıran önemli bir risk faktörü olmakla birlikte depresyonun, erektil disfonksiyon üzerindeki etkisi yaş arttıkça arttığını göstermektedir (Araujo, Durante, Feldman, Goldstein ve McKinlay, 1998). Benzer şekilde menopozun, yaşlı kadınların cinsel yaşamını etkileyen psiko-sosyal bir faktör olduğu görülmekte ve menopoz dönemindeki kadınlarla yapılan bir araştırmada, katılımcıların yaklaşık %47’sinin menopoz semptomlarının düşük yaşam doyumu ile yakından ilişkili olduğu ortaya çıkmaktadır (Ornat, 2013).

Öneriler

Öncelikle toplumda hem gençler hem de yaşlı bireylerde var olan ‘yaşlı bireylerin cinsel isteği ve cinsel yaşamı olmadığı’ yönündeki yanlış kanının yıkılması gerekmekte bunun için de öncelikle cinsel bilgilerin doğru bir şekilde edinilmesiyle başlayabileceği düşünülmektedir. Ayrıca yaşlı bireylere cinsel eğitim konusunda bilgi verilmesinin yaşlıların cinselliğe ilişkin tutumlarını olumlu yönde etkileyebileceği düşünülmektedir. Wiley ve Bortz (1996), tarafından yapılan deneysel bir çalışmada 65 yaş üzeri kadın ve erkeklere cinsellik ve cinsel sağlık konularında eğitim verilmiş ve 6 ay sonra alınan ölçüm sonuçlarına göre, kontrol grubuna göre eğitim alan yaşlıların cinsel açıdan daha aktif ve daha mutlu oldukları ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte depresyona bağlı cinsel problemlerin belirlenmesi ve tedavi edilmesinin cinsel yaşamı olumlu yönde etkileyebileceği düşünülmektedir. Yaşam süresinin uzamasıyla artmakta olan yaşlı nüfusun psiko-sosyal sorunları dışındaki sorunlarını da belirleyerek kapsamlı araştırmalar yapılabilir. Ülkemizde yaşlı bireylerin özellikleri gözönünde bulundurularak yaşlıların yaşam kalitelerini artırmaya yönelik psiko-sosyal destek hizmetlerinin planlanarak uygulanması önerilebilir.

Kaynakça

Aizenberg D, Weizman A, Barak Y.(2002). Attitudes toward sexuality among nursing home

- residents. *Sexuality and Disability*, 20,185-189.
- Araujo, AB. Durante, R. Feldman, HA.(1998). Goldstein I, McKinlay JB. The relationship between depressive symptoms and male erectile dysfunction: Cross-sectional results from the Massachusetts Male Aging Study. *Psychosom Med*, 60(4), 458-65.
- Aslantaş, E.B. (2009).Yaşlıda cinsel yaşam ve sorunları. *Türkiye Klinikleri Journal of Psychiatry Special Topics*. 2(4),81-5.
- Aykaç, M. ve Yertüm, U. (2017). Yaşlanmanın Emek Piyasalarına Etkisi: G8 Ülkeleri Örneği. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 169-170.
- Beğler, T.ve Yavuzer, H. (2012).Yaşlılık ve yaşlılık epidemiyolojisi. *Klinik Gelişim*, 25,1-3.
- Bouman, WP. ve Arcelus, J. (2001). Are psychiatrists guilty of ageism 'When it comes to taking a sexual history?'. *Int J Geriatr Psychiatry*, 16 (1), 27-31.
- Cangöz,B.(2009)Yaşlılıkta Bilişsel ve Psikolojik Değişim. http://www.e-kutuphane.teb.org.tr/pdf/tebakademi/geriatri_2009/19.pdf.(Erişim Tarihi: 10.03.2020).
- Chapman, J.L.(1999). Knowledge and Attitudes of Sexuality in The Elderly Among Educators of Health Care Professionals. Masters Thesis, Ryerson University, Canada.
- Erol, H.(2010). Yaşlılarda cinsellik: Yaşlanan erkekte cinsel sorunlar. Türk Geriatri Derneği 4. Ulusal Yaşlı Sağlığı Kongresi Konuşma Metinleri Kitabı. 208-14.
- Fooker, I. (1994). Sexuality in the later years-the impact of health and body-image in a sample of older women. *Patient Educ Couns*, 23(3), 227-33.
- Ginsberg T. B, Pomerantz S. C, Kramer- Feeley V (2005). Sexuality in older adults: behaviours and preferences. *Age & Aging* 34 (5),475-480
- Gümüş, A.B, Şıpkın S, Keskin K. (2012). Fonksiyonel sağlık örüntüleri modeli ile bir huzurevinde yaşayan yaşlıların bakım gereksinimlerinin belirlenmesi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 3, 13-21.
- Hoyman, N. AND Kıyak, H.A. (2005). Social Gerontology, Allyn and Bacon, Boston.

- Kinsey, AC. ve Pomeroy, WB.(1948). Martin CE. *Sexual Behavior in the Human Male*. Bloomington: Indiana University Press.
- Laumann, EO., Nicolosi, A. Glasser, DBç(2005). Sexual problems among women and men aged 40-80 y: prevalence and correlates identified in the Global Study of Sexual Attitudes and Behaviors. *Int J Impot Res*, 17(1),39-57.
- Meston CM. Aging and sexuality. (1997).*Western Journal of Medicine*, 167 (4),285-290. National Survey of Sexual Health and Behavior, 2010. Indiana University. Available from: <http://www.nationalsexstudy.indiana.edu/>. (Erişim Tarihi: 20.03.2020).
- Ornat, L., Martínez-Dearth, R., Muñoz, A. (2013).Sexual function, satisfaction with life and menopausal symptoms in middle-aged women. *Maturita*, 75(3), 261-9.
- Öz F.(2002)Yaşamın son evresi yaşlılık: psikososyal açıdan gözden geçirme. *Kriz*,10(2),17-28.
- Özmen, H.E. (1999). Cinsel mitler ve cinsel işlev bozuklukları. *Psikiyatri Dünyası*, 2(1),49-53.
- Parke, F. (1991). Sexuality in later life. *Nursing Times*, 87 (50),40-42.
- Softa, HK., Karahmetoğlu, G., Erdoğan, O., Yavuz, S. (2015). Yaşlılarda yaşam doyumunu etkileyen bazı faktörlerin incelenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 2, 56-21.
- Wiley, D., Bortz, WM.(1996). Sexuality and aging-Usual and successful. *J Gerontol*, 51(3),142-6.
- Zarit,S. ve Zarit, J.M. (2007). *Mental Disorders in Older Adults: Fundamentals of Assessment and Treatment*,, New York: The Guilford Pres

Extended Abstract

Although old age is a process in which physical and psychological disability are experienced in human life, it can be defined as an irreversible process that starts with birth and continues until death. Especially in recent years, parallel to the increase in the elderly population, studies on old age have been increasing gradually, however, when the literature on old age is examined, it is seen that studies on old age and sexuality are limited. Among the reasons for this; There are factors such as false beliefs that sexuality does not or should not continue in old age, and consequently elderly people do not talk about sexuality. However, considering the relationship of a healthy sex life with other living spaces, both the protection and improvement of sexual health in the old age are important in terms of ensuring the psychological well-being of the elderly. Psychological and social changes occurring due to old age can affect the sexual life of older individuals as well as all living spaces. Therefore, this article deals with the literature on psychological and social factors that affect sexuality with old age. "Aging", which means increasing age, is a process that begins with birth and continues until death and is irreversible, but the World Health Organization (WHO) defines 65 years old and above as old and 85 years old and over (Beger and Yavuzer 2012). Senile; In general, it can be defined as a period of losses in which many problems specific to the period are experienced such as decline in the physical and cognitive functions of the individual, decrease or loss of health, youth, beauty, productivity, role and status, social life, social supports and sexual life (Softa, 2015). Aging is a period of inevitable, irreversible human life process with its unique biological, physiological, psychological and socio-economic characteristics (Hooyman & Kıyak, 2005; Zarit & Zarit, 2007). It is defined as aging that occurs depending on the time factor and starts to wear out irreversibly and its functions deteriorate (Aykaç & Yertüm, 2017). Although old age is a part of its life cycle, psychological and social changes that occur during this period can also affect sexual health and, accordingly, problems related to sexual life may arise (Gümüş, Şıpkın & Keskin, 2012). As it is seen, as in every age group, sexuality in old age is important, but it may need sexual emotions, most importantly, verbal or behavioral expression of these in order to facilitate the adaptation of the elderly in healthy aging and to support their general well-being (Parke 1991). However, the belief that sexual life in old age does not continue in the society, may cause the issue of sexuality by the elderly. By society to be associated with the most widely believed that one of the old sexuality from sexual myths and a study on this issue, examines the sexual myths that most believed in Turkey and "the presence in old sexual relations is not appropriate." It was revealed that myth was widely believed (Özmen, 1999). In a study conducted by Aizenberg et

al. (2002) in a care center in Tel-Aviv, it is revealed that there is a belief in the society that sexuality and sexual desire can be experienced only in the youth period. However, as in every age group, although sexuality is important in old age, it is seen that elderly people need sexuality to facilitate their adaptation in healthy aging and to support their well-being (Parke, 1991). Psycho-social factors play an important role in influencing sexuality in the elderly population. Social prejudices and myths such as the acceptance of sexuality as the area of young people and not being welcomed by defeating sexuality in old age are among the social factors affecting sexuality in the elderly (Ginsberg, Pomerantz, Kramer-Feeley, 2005). Although sexuality; Although there are people's needs that do not change from birth to death, there are also false prejudices such as the fact that older people are asexual in the society or that sexuality should not be experienced in the elderly, and that physical attraction is based on youth and beauty. In general, society can often think of sexuality among the elderly as a funny and / or disgusting situation that should not exist (Chapman, 1999), by internalizing this perception and avoiding sexual behaviors and avoiding sexual behaviors (Meston, 1997). These negative attitudes can also be an obstacle for older individuals to experience sexuality. In addition, psychological disorders in old age and developmental stress sources related to aging can cause specific problems (Cangöz, 2009). For example; Causes such as death of spouse and relatives, retirement, andropause and menopause, chronic diseases, dependence on others and fear of death, these sources of stress are aging, and these sources play a role in triggering severe depression, anxiety disorders, dementia, chronic pain, sleep disorders and mood disorders. and all these can affect sexuality negatively in old age (Cangöz, 2009). As it is seen, although the only cause of sexual problems experienced in old age is not advancing age, psycho-social factors experienced due to aging can also affect sexual life (Aslantaş, 2009). First of all, the misconception that "older individuals do not have a sexual desire and sexual life" in both young people and elderly people needs to be destroyed, and it is thought that this may start with the correct acquisition of sexual information. In addition, it is thought that informing elderly people about sexual education may positively affect the attitudes of the elderly towards sexuality. In an experimental study by Wiley and Bortz (1996), women and men over the age of 65 were trained on sexuality and sexual health, and according to the measurement results obtained after 6 months, it was revealed that the elderly who were trained according to the control group were sexually active and happier. . However, it is thought that identifying and treating depression-related sexual problems may positively affect sexual life. Extensive research can be done by identifying the problems of the elderly population, which is increasing with the prolongation of life, other than psycho-social

problems. Considering the characteristics of elderly people in our country, it may be recommended to plan and implement the psycho-social support services aimed at improving the quality of life of the elderly.

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 10-02-2020

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 28-02-2020

Araştırma Makalesi / Research Article

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 6, ISSUE 13, P. 128 – 144.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 6,
SAYI 13, S. 128 – 144.

Çocuk Gelişimcilerin Meslek Algıları Ölçeğinin Geliştirilmesi

**Rıdvan KARABULUT¹ & Enver TÜRKSOY² & Asude ARSLAN³ &
Şengül ULAŞ⁴**

Özet

Bu çalışmada, çocuk gelişimi alanında çalışan çocuk gelişimcilerin meslek algılarını geçerli ve güvenilir olarak ölçmeye olanak tanıyacak bir ölçme aracının geliştirilmesi amaçlanmıştır. (ÇGMAÖ) Bu amaç doğrultusunda, karma yöntem desenlerinden “Sıralı Keşfedici Tasarım” yöntem deseni kullanılmıştır. Bu yöntemle göre iki aşamalı bir yol izlenmiştir. Çalışmanın ilk aşamasında temel nitel araştırma yapısında olan ve görüşme ve alayazın taraması yapılmış ilk bölüm ile ilgili madde havuzu oluşturulmuş ve taslak form elde edilmiştir. İkinci aşamasında ise hazırlanan taslak form çocuk gelişimi alanından mezun ve çalışan 218 kişiye uygulanmıştır. Ölçek geliştirmede Maximum Likelihood Yöntemi kullanılmıştır. Döndürme yöntemi olarakta Direct oblimin kullanılmıştır. Başlangıçta 40 maddeden oluşan beş faktörlü olarak tasarlanan ölçek yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları sonucunda 24 madde ve beş alt boyut olarak oluşmuştur. Ölçek güvenilirlik değeri 0,873 olarak bulunmuştur. Açıklayıcı faktör analizi yapılan ölçeğin beş boyutu toplam varyansın %53,273’ünü karşıladığı görülmektedir. Bu durum Çocuk gelişimcilerin mesleki algılarının %53’ünün bu ölçek yardımıyla belirlenebileceğini göstermektedir. Bu bulgulardan yola çıkarak “Çocuk Gelişimci Meslek Algı Ölçeği” (ÇGÇAÖ) geçerli ve güvenilir ölçümler üreten bir ölçme aracı olduğu ve çocuk gelişimi alanında çalışan çocuk gelişimcilerin meslek algılarını ölçmek amacıyla kullanılabileceği söylenilebilir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk gelişimi, Sıralı eşfedici karma desen, Meslek algısı.

Perception Scale for Child Development Professionals

Abstract

The purpose of this study is to determine the characteristics that make up the similarities and differences in the perceptions of child development professionals. The qualitative data were collected using an interview form. The quantitative data were collected using the “Perception Scale for Child Developmental Professionals” developed by the researchers. To this end, the study used an exploratory sequential mixed methods research design. This study aimed to develop a valid and reliable scale for the perceptions of child development professionals. The

¹ Dr. Öğr. Üyesi., Ahi Evran Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, E-posta: ridvan_karabulut@yahoo.com.

² Dr. Öğr. Üyesi., Ahi Evran Üniversitesi, Ahi Evran Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, E-posta: enverturksoy84@hotmail.com.

³ Ahi Evran Üniversitesi, E-posta: asudearslann@gmail.com.

⁴ Ahi Evran Üniversitesi, E-posta: sengululas004@gmail.com.

study was conducted in two phases. The first phase is basic qualitative research involving a literature search whereby an item pool was created and a draft form was developed. In the second phase, the draft form was applied to 218 people who had a degree and were working in the field of child development. The maximum likelihood method was used in scale development. Direct oblmin was used for rotation. The scale originally had 5 factors and 40 items. The final version of the scale consists of 24 items subsumed under 5 subscales. The reliability value of the scale was 0.873. According to the results of the exploratory factor analysis, the five subscales accounted for 53.273% of the total variance.

Key Words: Child development, Sequential exploratory mixed pattern, Professional perception.

Giriş

Alanyazın incelendiğinde, çocukluk kavramının; zamandan zaman ve toplumdan topluma farklı bakış açıları ile değerlendirildiği görülmektedir. Hatta çocukluk kavramına bakışın aynı toplumun içerisinde bile farklı bakış açıları ile değerlendirildiği görülmektedir (Bayraktar, 2019). Toplumların çocuga bakışı önemlidir. Çünkü, bu bakış çocuğun toplum içerisindeki konumunu, yetişkinlerin ona karşı tutum, davranışlarını ve sunulan eğitim fırsatlarını etkilemektedir. Bu da çocuğun gelişimini ve kişiliğini olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir.

Çocukların, çocuk olmanın anlamı, “Nasıl yetiştirilecekleri ?; İhtiyaçlarının neler olduğu?” gibi konuların insanlık tarihi ile yaşıt olduğu düşünülmektedir. Hem batı hem de doğu kültüründe çocukluk kavramı ve çocuk gelişimi konularında katkı sağlayan ve günümüzde çocukluk kavramına ilişkin anlayışın gelişmesinde pek çok düşünür, eğitimci, hekim vb. bilim insanının katkısı bulunmaktadır. Bu bağlamda hem batı hem de doğu ile etkileşimde bulunan bir ülke olan Türkiye’ de de çocuk gelişimi konusunda tarihsel süreçteki dönüm noktası kabul edilebilecek olay ve olguları ve bu konudaki bilim insanlarının görüşlerini iyi değerlendirmesi ve iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Nitekim günümüzde hala etkin olarak varlığını sürdüren çağdaş gelişim teorilerini, daha iyi kavrayabilmek için de tarihi temellerin oldukça iyi anlaşılması ve özgün bir bakış açısı ile değerlendirilebilmesine olanak sağlayacaktır (Bayraktar, 2019; Metin, Turan ve Yükselen, 2015). Bunun neticesinde de toplumların geleceği olan çocukların daha iyi yetiştirilmesine imkan vereceği düşünülmektedir.

Batı toplumlarında çocuk gelişimine ilişkin yazılmış eserler incelendiğinde Antik dönem, Erken Hristiyanlık, Orta Çağ ve de neredeyse Rönesansla birlikte Rousseau ve Locke gibi düşünürlerin görüşleri ortaya çıkana kadar çocukluk algısının bugünkü anlamda tam olarak var olmadığını ifade edilebilir. Orta çağda çocukluğun “ayrıştırılmadan çaresiz bir bebeklik döneminden yetişkinliğe geçişte bir süreç” olduğu da ifade edilmektedir. Bu dönemde çocukların ‘doğuştan kötü’ olarak tanımlandığı veya “kötülüğe yatkın oldukları”

düşüncesiyle onların işlenmesi, eğitilmesi ve disiplin ihtiyacı içinde oldukları görüşünün yaygın olduğu görülmektedir (Bkz. Aries, 1962; Heywood,2001; Lascarides ve Hinitz, 2000). Diğer taraftan günümüze yakın yıllarda, çocukluk döneminin Orta Çağ yıllarında bile yetişkinler tarafından sanıldığı kadar olumsuz olarak ele alınmadığı, çocuğun doğasının insanın doğasının özü olarak kötülük içerdiği görüşünün toplumlarda ve ailelerin çocuklarıyla olan ilişkilerinde baskın ve belirleyici bir anlayış şeklinde olmadığı ve çocukların sadece minyatür birer yetişkinler olarak görülmedikleri de tartışılmaktadır (Lascarides ve Hinitz, 2000; Shahar, 1990).

Çocuk ve çocukluğa dair düşüncelerin varlığı ve çeşitliliği, Antik Yunan dönemi düşünürleri ve toplumun ileri gelenleri tarafından önemsenen ve üzerinde düşünülen bir olgu olduğu görülmektedir. Çocukluk kavramı konusunda Antik Çağın önemli uygarlıklarından olan Spartalılar, Atinalıların (Antik Yunan) ve Romalıların öne çıktığı görülmektedir(Lascarides ve Hinitz, 2000). Fakat çocukluk kavramı asıl kuramsal alt yapısını Rönesans döneminde John Locke (1632-1704) ve Jean-Jack Rousseau'nun (1772-1778) görüşleri ile oluşturmuştur . Bu kuramsal alt yapı günümüz çocukluk kavramına bakışın temelidir (Bayraktar, 2019; San Bayhan ve Artan, 2012). Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu Ön Asya coğrafyasına bakıldığında ise bu coğrafyadaki uygarlıklarının tarihi 850.000 yıl kadar geriye uzandığı görülmektedir. Ön Asya uygarlıklarında yazılı eserlerin sınırlı olması nedeniyle bu döneme ait çok eski tarihler ile ilgili bilgilere maalesef ulaşılması olanak dahilinde değildir (Erkanal, 2001).

Modern çocuk gelişimi bilimi alanındaki bilimsel çalışmaların öncüleri olarak anılan başlıca düşünürler, Charles Darwin (1809-1882), G. Stanley Hall (1844-1924) ve Alfred Binet'tir (1857-1911). Stanley Hall 20. Yüzyılın başlarında çocuk gelişimi alanının akademik bir disiplin olarak kabul edilmesinde önde gelen isimlerden biridir. Hall aynı zamanda ergenlik dönemini de farklı bir gelişim dönemi olarak adlandırmıştır (San Bayhan ve Artan, 2012; Metin, Turan ve Yükselen, 2015).

Günümüzde sıkça kendinden söz ettiren ve yirminci yüzyılın başından itibaren çalışmaları genel kabul görmüş pek çok kuramcı yaşadıkları dönemde çocukluk kavramı ve çocuk gelişimi ile ilgili önemli araştırmalar ortaya koymuştur. Arnold Gesell, Sigmund Freud, Erik Erikson, John B. Watson, Jean Piaget, Lev Vygotsky ve Albert Bandura bunlardan başlıcaları olarak ifade edilebilir (Metin, Turan ve Yükselen, 2015).

Türkiye'de Çocuk Gelişimi bölümü 1968 yılında Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesine bağlı Ev Ekonomisi Yüksek Okulu çatısı altında "Çocuk Gelişimi ve Eğitimi"

ismiyle kurulmuştur. 1972 yılında Hacettepe Üniversitesi senatosu kararı ile Ev Ekonomisi Yüksek Okulunun bir bölümü olarak doğrudan rektörlüğe bağlanmıştır. 1976 yılından itibaren özel eğitim çalışmalarına da başlanılmış ve 23.12.1982 tarihinde YÖK kararı ile Özel Eğitim Ana Bilim Dalı kurulmuştur. "Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü"; "Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ana Bilim Dalı" ve "Özel Eğitim Ana Bilim Dalı" olarak iki anabilim dalı altında çalışmalarını sürdürmüştür. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ana Bilim Dalı, alanında Türkiye'nin ilk, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı ise alanında üçüncü ana bilim dalı olmuştur. Bilim uzmanlığı ve doktora programları da 1972-1973 Güz dönemi itibarıyla başlamış. 30 Kasım 1977, 16125 sayılı Resmî Gazete'nin 15.sayfasında belirtildiği üzere, bölüm mezunları sağlık hizmetleri ve yardımcı sağlık hizmetleri sınıfında sayılmıştır. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü, YÖK kararı ile 04.03.1987 tarihinde "Çocuk Sağlığı ve Eğitimi", yine YÖK'ün 23.03.1996 tarihli kararı ile "Çocuk Gelişimi ve Eğitimi" adını almıştır. Bölümümüz Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının 21.11.2007 tarih ve B.30.0.E.Ö.B.0.00.00.03-04-01-4351 sayılı kararı ile Sağlık Bilimleri Fakültesi çatısı altında "Çocuk Gelişimi Bölümü" olarak yeniden yapılandırılmıştır(Hacettepe, 2019).

Çocuk gelişimci tanımına bakıldığında, "Çocuk gelişimi alanında eğitim veren fakülte ve yüksekokullardan sağlık lisansiyeri olarak mezun olan, çocukların sağlıklı bir ortamda yaşayıp gelişmelerini sağlanması ve yaşam kalitelerinin artırılabilmesi için doğumdan itibaren ergenlik dönemi sonuna kadar zihinsel, dil, motor, öz bakım, sosyal ve duygusal gelişim alanlarında, çocuğu gelişimsel açıdan değerlendirerek, çocuk sağlığı izleminde rol oynayan, destekleyici gelişimsel programlar ile çocuğa, aileye, profesyonellere ve topluma hizmet ulaştıran sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler alanlarında çalışan meslek mensubu"olarak tanımlanmaktadır (Cgeder, 2019). 20. yüzyılın son çeyreğinde ülkemizde de tüm dünyada olduğu gibi çocuk sağlığı alanında birçok ilerleme yaşanmış ve koruyucu hizmetler yaygınlaşmıştır. Alınan bu önlemler çocukluk dönemi mortalitesinde azalmaya neden olurken, gelişimsel ve davranışsal problemlerin çocukluk döneminde en sık karşılaşılan morbidite alanı olmasına neden olmuştur. Gelişimsel ve davranışsal sorunların yanında ailelerin çocuk büyütme sürecinde maruz kaldıkları stres faktörleri ile çocukların kendilerine ait stres faktörleri de günümüzün önde gelen ve üzerinde ciddiyetle durulması gereken kavramları arasında ön sıralarda yer almaktadır. Bu aşamada ailelere ve çocuklara ihtiyaç duydukları desteği sağlayabilmek, sık karşılaşılan sorunlara ciddiyetle yaklaşabilmek ve çözümler üretebilmek oldukça önem kazanmaktadır. Yapılan maliyet araştırmaları çocukların gelişimlerinin desteklendiği durumlarda toplumların engel oranlarının ve bu engellerin

ağırlıklarının azalacağını ve bu programların ülkeye maddi yararının maliyetinden çok yüksek olduğunu göstermektedir. Gelişime yatırım yapılmaması durumu sağlık harcamalarını neredeyse iki kat arttırmaktadır. Çocuğun gelişimini desteklemek çocuk, aile ve toplumun yaşam kalitesini desteklemekle eş anlama gelmektedir. Bu durum çocuk gelişimi, değerlendirilmesi, gereksinimlerinin tespit edilmesi, çocuğa yaklaşım, gelişimsel gecikmelerin erken tanınması, özel gereksinimli çocukların desteklenmesi konularında eğitim alan; koruyucu, önleyici, eğitici ve destekleyici hizmetleri bünyesinde barındıran, gelişimsel soruların cevaplanmasında sık karşılaşılan morbidite grubu olan gelişimsel sorunların önlenmesindeve bunun yanında erken tanınmasında, sağaltımında, destek ve tedavisinde görev alan çocuk gelişimcilerin önemini ortaya koymaktadır (Cgder, 2019). Mevcut araştırma, çocuk gelişimi alanında çalışana çocuk gelişimcilerin meslekleri hakkındaki algıları, mesleki etkinlikleri ve mesleki bağlılık düzeyleri hakkında fikir verebilecek; ülkemizde bu alanda yapılacak çalışmalar için bir yol belirleyerek bu çalışmaların başarısını, etkililiğini ve verimliliğini olumlu yönde etkileyebilecek ve katkı sağlayabilecek nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırma ile çocuk gelişimi alanında çalışan çocuk gelişimcilerin mesleki algıları, mesleki etkinlikleri ve mesleki bağlılık düzeylerini belirleyebilecek bir ölçek geliştirmek amaçlanmıştır.

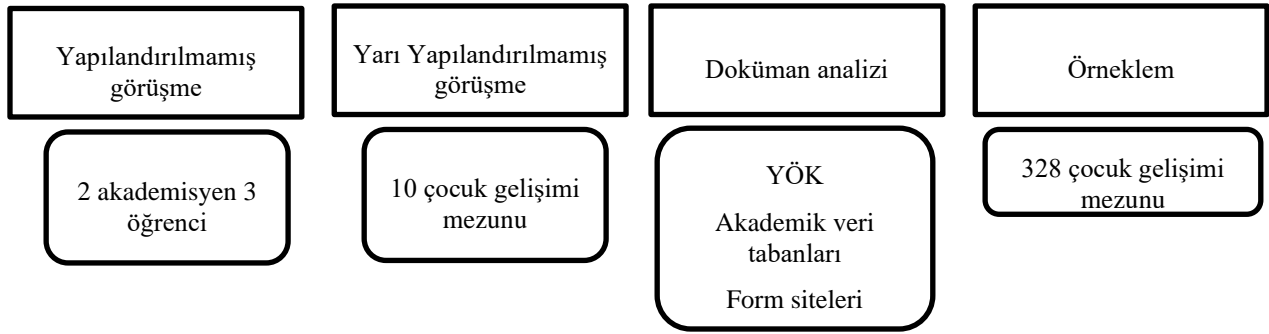
Yöntem

Çalışma, çocuk gelişimcilerin mesleki algılarının geliştirilmesi amacıyla yapılan bu bir ölçek geliştirme çalışması olarak tasarlanmıştır. Geliştirilen “Çocuk Gelişimci Mesleki Algı Ölçeği”nin (ÇGMAÖ) geliştirme süreci iki aşamalı olarak planlanmıştır. İlk aşama nitel temel araştırma olarak tasarlanmıştır. Nitel araştırma yöntemleri alan yazında tanımlanmış beş-altı yöntem yer almaktadır (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008; Creswell ve Poth, 2016). Merriam ve Tisdell (2015), temel nitel araştırmayı fenomenoloji, durum çalışması vb. nitel araştırmalardan farklı olarak olay ve olguların altında yatan sebeplerin incelenmesi ve yorumlanması olarak tanımlamıştır. Bu araştırmada madde havuzu oluşturulabilmesi için çocuk gelişimi bölümü mezunlarının görüşlerinin önemli olduğu düşünülerek ve maddelerin oluşturulabilmesi için yorumlamaya ihtiyaç olduğu düşüncesiyle temel nitel araştırma yöntemi seçilmiştir. İkinci aşamada nicel kesitsel tarama çalışmasına uygun olarak yürütülmüştür. Kesitsel tarama çalışmaları, belirli bir zaman diliminde örneklem grubuna ölçme aracının uygulanması temeline dayanmaktadır. Bu araştırmanın kesitsel

tarama çalışmasından farklı olan yanı ise ölçme aracının geçerliliği ve güvenilirliğinin test edilmemiş olmasıdır.

Araştırma Veri Sağlayıcıları

Bu çalışmada nicel ve nitel yöntemlerde kullanılan örneklem ya da katılımcı kavramları kullanılmayıp veri sağlayıcılar kavramı kullanılmıştır. Bir ölçek geliştirme çalışması olan bu çalışmada görüşme, doküman tarama ve taslak ölçek uygulaması kapsamında farklı grup ve yapılara başvurulması nedeniyle böyle bir yol izlenmiştir. Araştırma veri sağlayıcılarını içeren şekil aşağıda yer almaktadır.

Şekil 1. Araştırma Veri Sağlayıcıları

Araştırmada dört farklı boyutta veri kaynağına ulaşılmıştır. Araştırma amacı doğrultusunda böyle bir yol izlenmiştir. Doküman analizi veri toplama süreci dışındaki diğer veri kaynaklarına ölçek geliştirme süreci birinci aşama başlığı altında değerlendirilmiştir. Doküman analizinde baş vurlulan veri kaynakları YÖK (tez tarama), akademik veri (Googlescholar, İeee, taylor & Francis, elsevier, springer vb.), form siteleri (memurlar.net, twiter, facebook) dijital içeriklerin erişildiği sayfalarıdır. Araştırma içerisinde farklı bölümlerde katılımcı, örneklem kavramlarının geçme nedeni budur.

Ölçek Geliştirme Süreci Birinci Aşama

Temel nitel araştırma olarak tanımlanan ilk aşamada görüşmeler ve alan yazın taraması yer almaktadır. Araştırmanın görüşmeler gerçekleştirilmeden önce alan yazında ve Türkiye Yüksek Öğretim Kurumu Çocuk gelişimi alanına yönelik tarama yapılmıştır. Alan yazın taramasında çocuk gelişimi bölümüne yönelik son on yıl içerisinde araştırmanın olmadığı görülmüştür. Daha sonra çocuk gelişimi alanında çalışan üç çocuk gelişimci ile yapılandırılmamış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonrasında sosyal medya platformları ve form siteleri incelenerek veri toplama süreci gerçekleştirilmiştir. Elde edilen verilerin içerik analizi iki araştırmacı tarafından eş zamanlı olarak gerçekleştirilmiştir.

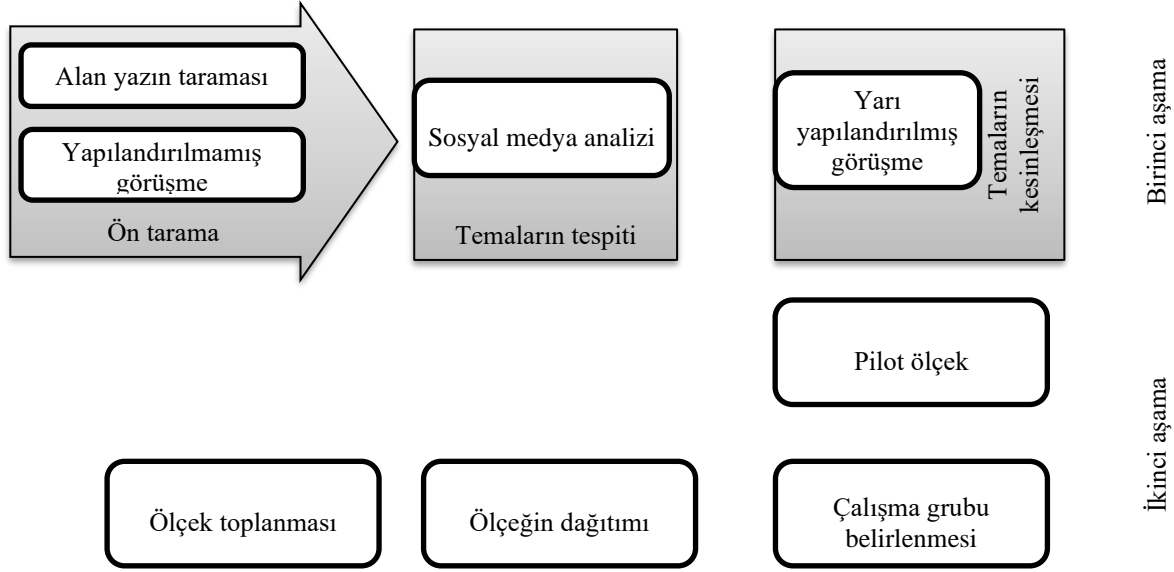
Yapılan veri analizi sonrasında elde edilen bulgular beş temel tema altında toplanmıştır. Bu temalardan ilki Çocuk gelişimci çalışma alanı ile ilgilidir. İkinci tema mesleki uygunluk, üçüncü tema çocuk gelişimcinin tanınırlığı, dördüncü tema alan yeterliliği ve beşinci tema olarak mesleğin gerekliliğine yönelik algılardır.

İkinci Aşama Taslak Ölçek

Yapılan görüşmeler sonrasında elde edilen beş temayı kapsayacak şekilde soru havuzu oluşturulmuştur. Oluşturulan soru havuzunda 50 soru yer almaktadır. Soru havuzunda yer alan sorular iki çocuk gelişimi alanında akademisyene gösterilmiş ve her tema altında sekiz soru olacak şekilde ölçek yapılandırılmıştır. Daha sonra bir rehberlik uzmanı ve bir Türkçe öğretmeni tarafından kontrol taslak ÇGMAÖ kontrol edilmiştir. Alan uzmanları ölçeği kapsam geçerliliği açısından incelemiştir. Türkçe öğretmeni ve rehberlik uzmanı anlamsal açıdan ölçeği değerlendirilmiştir. Ön uygulama ölçeği her boyutta 8 madde olmak koşuluyla toplam 40 sorudan oluşmaktadır. Oluşturulan taslak ölçekte maddeler ortak tema altında verilmeyip karışık olarak sıralanmıştır. Ayrıca her tema altında en az bir tane olma üzere toplam yedi olumsuz anlam içeren soru yer almaktadır. Oluşturulan ölçekte yedili likert bir yapı benimsenmiştir. Dawes (2008), beşli ve yedili likert ölçekler arasında geçişin kolay olduğunu yani ölçeklerin dönüşümünün kolaylığını ifade etmektedir. Ayrıca Weijters, Cabooter ve Schillewaert, (2010) likert ölçeklerin toplam puan üzerinden hesaplanması ve deneyime odaklanan yapılarda yedili likert kullanılmasının faydalı olacağını söylemektedir. Yukarıda belirtilenler doğrultusunda yedi noktalı likert bir yapı benimsenmiştir.

Veri toplama süreci

Araştırmanın veri toplama sürecini içeren şekil aşağıda yer almaktadır.

Şekil 2. Araştırma Veri Toplama Süreci

Araştırma veri toplama süreci araştırma yöntemine paralel olarak iki aşamalı olacak şekilde yürütülmüştür. İlk aşamanın süreç alan yazın taraması ile başlatılmıştır. Yapılan taramada Türkiye'deki çocuk gelişimi mesleki alanına yönelik çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple iki çocuk gelişimi alanında öğretim üyesi ve üç çocuk gelimci ile yapılandırılmamış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılandırılmamış görüşme ile alanın derinlemesine analiz edilmesi düşünülmüştür. Yapılan görüşmelerde çocuk gelişiminin mesleki olarak tanınırlığı konusunda ve çocuk gelişimcilerin mesleki farkındalıkları konusunda iki temel tema elde edilmiştir. bu temalardan ilki toplumsal farkındalık ve çalışma alanlarına yönelik farkındalık olmak üzere iki alt gruba ayrılmıştır. Yapılan sosyal medya analizi ile alanın tanınırlığı konusunda yeterli bilginin olmadığı ve alanın toplum tarafından tanınırlığının yetersiz olduğu düşünülmüştür. Daha sonra 15 çocuk gelişimci ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Buradaki temel amaç belirlenen çerçeve doğrultusunda detaylı soruların oluşturulmasıdır. Yapılan görüşmeler sonrasında 5 tema elde edilmiştir. Yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmelerde katılımcıların izinleri doğrultusunda ses kayıtları alınmıştır. Görüşme öncesi yapılacak görüşmelerin içeriği hakkında katılımcılara bilgi verilmiştir. Yapılandırılmamış görüşmeler 25-30 dakika arasında; yarı yapılandırılmış görüşmeler ise 15-35 dakika arasında sürmüştür.

Veri Analizi

Yapılan görüşmelerin analizleri gerçekleştirilmeden önce alınan ses kayıtları yazıya dönüştürülmüştür. Görüşmelerin veri analizi iki araştırmacı tarafından eş zamanlı ve aynı ortamda gerçekleştirilmiştir. Burada amaç yapılan görüşmelerin derinlemesine analizinin gerçekleştirilip oluşturulacak olan ÇGMAÖ maddelerinin belirleneceği ana temaların oluşturulmasıdır. Yapılan sosyal medya analizinde ise iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı veri toplama işlemi gerçekleştirilmiş ve elde edilen veriler görüşmelerde olduğu gibi birlikte değerlendirilmiştir. ÇGMAÖ Araştırmanın nicel veri analizi tekniği olarak açımlayıcı faktör analizine (AFA) başvurulmuştur. AFA alan yazında bir ölçek geliştirme sürecinde kullanılan ve maddelerin kümelendiği faktörlerin belirlenmesinde etkili bir teknik olarak belirtilmektedir (Meyers, Gamst, ve Guarino, 2013; Hair, Black, Babin ve Anderson, 2014). Bu araştırmayı nitel boyutunda oluşturulan maddelerin geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirilmesini amaçlayan nicel aşamasında AFA kullanılmıştır. Yapılan literatür taramasında doğrulayıcı faktör analizi için farklı örneklem büyüklükleri önerilmektedir. Catell (2012: 512) 250 katılımcının yeterli olacağını önermektedir. Kline (1994) ise madde örneklem oranının en az 2:1 şeklinde olmasını önermektedir. Bu bilgiler doğrultusunda araştırmanın nicel örneklem büyüklüğünün (n:218) açımlayıcı faktör analizine uygun olduğu düşünülmektedir. Örneklem Geliştirilen ölçek yapılandırılırken faktör başına düşen seçenek oranının 1:5 olmasına gayret edildi. AFA yapılmadan önce kayıp veri analiz ve uç değer analizleri yapılmıştır. Yapılan analizlerde 228 olan örneklem sayısı 218'e düşmüş veri analizi bu örneklem üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

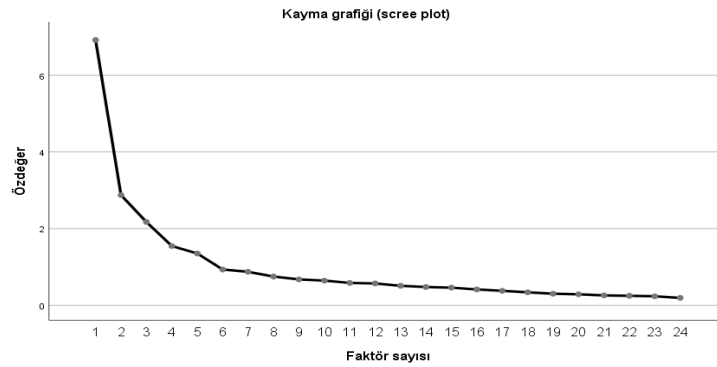
Elde edilen ölçeğin faktör analizine uygun olduğunu belirleyebilmek için KMO Bartlett küresellik testi sonuçlarına bakılmıştır. Aşağıda yer alan tablo KMO Bartlett verilerini içermektedir.

Tablo 1. KMO ve Bartlett Testi

KMO ölçme yeterliliği sonucu		,849
Bartlett'in küresellik	Ki kare	2354,938
	df	276
	p	,000

Yukarıda yer alan tablo incelendiğinde ölçeğin KMO ölçme yeterliliği sonucu ,849 olarak bulunmuştur. Field (2013) KMO değerinin $KMO \geq ,50$ olması gerektiğini aksi halde

faktörleşmeye uygun olmadığını ifade etmiştir. Elde edilen verilere göre ölçeğin faktörleşmeye uygun olduğu görülmektedir. Ayrıca kaiser 1974 KMO değeri aralığının $,80 \geq KMO \geq ,90$ aralığında olduğunda faktör analizi için değerli yani iyi olduğunu ifade etmektedir. Son olarak anlamlılık değeri $p < ,05$ olması durumunda faktör analizine uygun olduğu yapılan alan yazın taramasında görülmüştür. Bu bilgiler doğrultusunda ölçeğin faktör analizine uygun olduğu görülmektedir. Ölçeğin beş faktörlü yapıya sahip olma durumu açısından öz değerlerin kayma grafiğine bakılmıştır. Aşağıda ölçeğe yönelik scree plot kayma grafiğine yer verilmiştir.

Şekil 3. Kayma Grafiği

Grafik incelendiğinde kırılmanın beş faktörden sonra ortadan kalktığı görülmektedir. Daha sonra Beş faktörlü yapının güvenilirliğine bakılmıştır.

Yapılan analizde ölçek güvenilirlik katsayısının belirlenmesi amacıyla beş faktörlü ölçeğin cronbach alfa değerine bakılmıştır. Ölçeğin bütüncül güvenilirlik $\alpha = ,873$ olarak bulunmuştur. Mesleki yatkınlık alt boyutu için $\alpha = ,768$. Mesleki tatmin alt boyutu için $\alpha = ,804$, Mesleki gereklilik alt boyutu için $\alpha = ,811$, Mesleki tanınırlık alt boyutu için $\alpha = ,768$ ve Mesleki eğitim alt boyutu için $\alpha = ,871$ olarak belirlenmiştir.

ÇGMAÖ çalışmasında elde edilen maddeler ve bu maddelerin faktör yüklerini içeren tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 2. Ölçek Madde Faktör Yükleri

Faktör	Madde adı	1	2	3	4	5
Mesleki yatkınlık	Adalet Bakanlığı bünyesinde çalışmaya yatkınlık.	1,064				
	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde çalışmaya yatkınlık.	0,549				
	Sağlık Bakanlığı bünyesinde çalışmaya yatkınlık.	0,500				
Mesleki tatmin	Ailelerle iletişimim iyidir.		0,829			
	Çocuklarla iletişimim iyidir.		0,760			

	Kişilik özelliklerim ile mesleğim uyudur.	0,499	
	Mesleğim için kendimi sürekli geliştiririm.	0,499	
	İyi ki Çocuk Gelişimciyim.	0,494	
Mesleki gereklilik	Çocuk Gelişimcilik gereklidir.	-0,786	
	Çocuğun olduğu her yerde Çocuk Gelişimci olmalıdır.	-0,782	
	Mesleğim toplum için gereklidir.	-0,570	
	Mesleğim insanlara fayda sağlar.	-0,556	
Mesleki tanınırlık	Resmi kurumlar Çocuk Gelişimciyi tanır.	0,827	
	Mesleğim toplumda yeterli ilgi ve desteği görür.	0,712	
	Toplum Çocuk Gelişimciyi tanır.	0,593	
	Çalışma alanımızın çeşitliliği yeterlidir.	0,430	
Eğitimsel nitelikler	Aldığım eğitimler Sağlık Bakanlığı'nda çalışmama yöneliktir.		0,769
	Alanımla ilgili olay ve olgular, bilimsel yöntem ve tekniklerle incelenecek niteliktedir.		0,671
	Aldığım eğitimler Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nda çalışmama yöneliktir.		0,642
	Aldığım eğitimler Milli Eğitim Bakanlığı'nda çalışmama yöneliktir.		0,560
	Mesleğim çocuklara ve ailelere gelişimsel yönlendirmelerde bulunmaktadır.		0,556
	Aldığım eğitimler Adalet Bakanlığı'nda çalışmama yöneliktir.	0,372	0,536
	Aldığım eğitimler bireysel gelişimime katkı sağlar.		0,522
	Mesleğimde yeterliyim.	0,380	0,505

Tablo 2 incelendiğinde ölçekte yer alan madde sayısı sekiz ile üç madde arasındadır. Alan yazında faktör başına en az üç madde olması gerekliliği vurgulanmaktadır. Ayrıca maddelerin faktör yükleri ,43 ve üzerindedir. Alan yazında bir maddenin faktör yükünün en az ,03 olması gerektiği vurgulanmaktadır.

Yapılan analiz sonucunda ölçeğin yığılmalı olarak toplam varyansın % 53,26'sını açıkladığı görülmektedir. Bu açıdan geliştirilen ölçeğin çocuk gelişimcilerin mesleki algılarının %50'sinden fazlasının bu ölçek yardımıyla belirlenebileceği görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma çocuk gelişimcilere yönelik olarak hazırlanmıştır. ÇGMAÖ toplam 24 maddeden oluşmaktadır. Beş alt boyuttan oluşan bu ölçeğin toplam varyansın %50'den fazlasını açıkladığı görülmektedir. Ölçeğin bütüncül güvenilirlik değeri $\alpha=,873$ olarak bulunmuştur. alt boyutu için; $\alpha=,768$; $\alpha=,804$; $\alpha=,811$; $\alpha=,768$ ve $\alpha=,871$ olarak belirlenmiştir. Alan yazında elde edilen güvenilirlik değerlerinin yeterli olduğu görülmektedir. Ölçek

geliştirme sürecinde uzman görüşlerine yer verilmesi, alan yazın taraması yapılması ve gerçekleştirilen görüşmelerle elde edilen bulgulara dayandırılması ölçeğin geçerliliği açısından önemli unsurlar olduğu düşünülmektedir. Oluşturulan ölçeğe yönelik yapılan veri analizleri sonucunda elde edilen bulgular ölçeğin güvenilirliğini destekler niteliktedir. Elde edilen bulgular doğrultusunda farklı birimlerde çalışmakta olan çocuk gelişimcilerin mesleki algılarına yönelik geliştirilen bu ölçek bulgular kısmında da belirtilen yöntemler doğrultusunda geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu söylenilebilir.

Sonuç olarak; bu ölçeğin çocuk gelişimcilerin meslek algılarını belirleme açısından geçerli ve güvenilir olduğu görülmektedir. Alana yönelik çocuk gelişimcilerin meslek algılarının belirlenmesine yönelik yapılacak araştırmalarda araştırmacılar tarafından kullanılmasının uygun olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Aries, P. (1960). *Centuries of childhood. a social history of family life.* (Çev:Baldick, R.) New York: Vintage.
- Baltes, P. B. (1987). Theoretical Propositions of life- span developmental psychology: On the Dynamics between growth and decline. *Developmental Psychology*, 23(5),611-626.
- Baltes, B., ve Smith, J. (2004). Lifespan psychology: From developmental contextual biocultural co-constructivism. *Research in Human Development*, 1(3), 123-144. doi: 10.1207/ s15427617 rhd0103_1.
- Baltes, P. B., Reese, H. W., ve Lipsitt, L. P. (1980). Life-span developmental psychology. *Annual review of psychology*, 31(1), 65-110.
- Bayraktar, V. (2019). Dünya’da ve Türkiye’de erken çocukluk eğitiminin tarihsel gelişimi. F. Alisinanoğlu ve V. Bayraktar. (Ed.). *Erken Çocukluk Eğitime Giriş* içinde. Ankara:Vize.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri.* Ankara: Pegem A yayıncılık.
- Cattell, R. (Ed.). (2012). *The scientific use of factor analysis in behavioral and life sciences.* Newyork: Plenum Press.
- Cgeder. (2019, 20 Nisan). Çocuk gelişimci kimdir. Erişim adresi: <http://cgeder.org/cocuk-gelisimci-kimdir/>

- Cgeder. (2019, 25 Ağustos). Erişim adresi: <https://www.ozelmodernanaokulu.com/cocuk-gelisimini-bilmenin-onemi>
- Creswell, J. W. (2014). Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni. (Çev. M. Bütün, ve S. B. Demir), Ankara: Siyasal.
- Creswell, J. W., ve Poth, C. N. (2016). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. California: Sage publications.
- Dawes, J. (2008). "Do Data Characteristics Change According to the number of scale points used? An experiment using 5-point, 7-point and 10-point scales". *International Journal of Market Research*. 50 (1): 61–77. doi:10.1177/147078530805000106
- Onur, B. (2001) (Ed.). *Dünya’da ve Türkiye’de değişen çocukluk*. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. USA: SAGE.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., ve Anderson, R. E. (2014). *Multivariate data analysis: Pearson new international edition*. Essex: Pearson Education Limited.
- Hacettepe Üniversitesi. (2019, 20 Nisan). Tarihçe. Erişim Adresi: <http://www.cge.hacettepe.edu.tr/tr/menu/tarihçe-17>
- Heywood, C.(2001). *A history of childhood: children and childhood in the west from medieval to modern times*. Cambridge: Blackwell Publishing.
- Kahya, E. (1995) *İbn-i Sina, El-Kanun Fi’t-Tıbb II*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Kaiser, H. F. (1974). An index of factorial simplicity. *Psychometrika*, 39(1), 31-36.
- Kırklareli Üniversitesi (2019, 15 Haziran). Çocuk gelişiminin önemi. Erişim adresi: <http://cocuk.klu.edu.tr/Sayfalar/10275-cocuk-gelisimcisinin-onemi.klu>
- Kara, E. (2019, 15 Haziran). Kime çocuk denir. Erişim adresi: <http://www.hukukihaber.net/makale/kime-cocuk-denir-h78108.html>.
- Kline, P. (1994). *An easy guide to factor analysis*. New York: Routledge.
- Lascarides, V. C., ve Hinitz, B. F. (2000). *History of early childhood education*. New York: Falmer Press.

- San Bayhan, P. ve Artan, İ. (2012). *Çocuk gelişim ve eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Sharar, S. (1992). Childhood in the middle ages. *Journal of Social History*, 26(1), 198-200.
- McMillan, J. H., ve Schumacher, S. (2006). *Evidence-based inquiry. Research in education*. USA: Pearson Education.
- Merriam, S. B., ve Tisdell, E. J. (2015). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. San Francisco: John Wiley & Sons.
- Meyers, L. S., Gamst, G. C., ve Guarino, A. J. (2013). *Performing data analysis using IBM SPSS*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2011). Bireyin Gelişimi. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Ankara.
- Unicef. (2019, 3 Nisan). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. Erişim adresi: <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>
- Weijters, B., Cabooter, E., ve Schillewaert, N. (2010). The effect of rating scale format on response styles: The number of response categories and response category labels. *International Journal of Research in Marketing*, 27(3), 236-247.
- Metin, N., Turan, F., ve Yükselen, A. İ. (2015). Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim 1. Ankara: Hedef CS Basım Yayın.

Extended Abstract

The definitions of a child most often focus on the notion of non-adult individuals. The concept of child has been defined in several ways in various national or international conventions or legislations. The Child Protection Act defines a child who has not reached the age of 18 although he or she is deemed adult at an earlier age. Human development is the sum of an individual's physical, mental, emotional and language experiences in the life cycle starting with fertilization and lasting until death. Development involves both change and motion. Human development refers to a process that extends from fertilization to death. The growth and development of children mean that each cell that makes up their body from the moment they fall into the womb of their mother until they reach maturity grows in the expected dimensions and proportions and develops in terms of functions and tasks. Development manifests itself in body, mind, emotions, and movements. Development in one domain affects development in other domains and developmental domains are not independent of each other. In Turkey, the Department of Child Development was first established in 1968 under the name of Child Development and Education at the School of Home Economics at Hacettepe University Faculty of Health Sciences. In 1972, by the decision of the Senate of Hacettepe University, it was directly affiliated to the rectorate as a Department of Home Economics. Special education activities have been carried out since 1976. The Department of Special Education was established by the resolution of the Council of Higher Education (YOK in its Turkish acronym and CoHe in its English acronym) dated December 23, 1982. The Department of Child Development and Education has two divisions: the Division of Child Development and Education and the Division of Special Education. The Division of Child Development and Education was the first in its field and the Division of Special Education was the third in its field in Turkey. Specializations and doctoral programs in these fields were also initiated in the fall semester of the 1972-1973 academic year. As stated on the 15th page of the Official Gazette dated November 30, 1977 and No. 16125, graduates are classified as health professionals and allied health professionals. The Department of Child Development and Education was renamed the Department of Child Health and Education by the CoHe resolution on March 4, 1987 and later renamed the Department of Child Development and Education again by the CoHe resolution on March 23, 1996. Our department was restructured as "Department of Child Development Department" under the umbrella of the Faculty of Health Sciences by the CoHe. This study determined the professional perceptions, professional effectiveness and professional commitment of child

development professionals and identified their professional expectations and needs. Thus, this study offered various suggestions as to the satisfaction of the basic needs of child development professionals and the enhancement of their work motivation. Against this background, this study aimed to reveal similarities and differences in the perceptions of child development professionals. To this end, answers were sought to the following research problems: What are the most and least influential qualities for child development professionals according to the Perception Scale for Child Development Professionals?

In what way does the diversity of the field of study affect child development professionals?

How are child development professionals affected by the fact that the name of the department is confused with different professional groups? This study was designed as a scale development study with the aim of improving the professional perceptions of child development professionals. The Perception Scale for Child Development Professionals (PSCDP) was designed in two phases. The first phase was designed as qualitative basic research. There are five to six qualitative research methods define qualitative research as the investigation and interpretation of the underlying causes of events and cases, unlike phenomenology and case study. This study used the basic qualitative research method because the opinions of the graduates of the Department of Child Development are of major importance to create an item pool and there is a need for interpretation to develop items. In the second phase, a quantitative cross-sectional survey design was adopted. Cross-sectional survey research is based on the application of a measurement instrument to a sample at one point in time. The main difference between the present study and cross-sectional survey research is that the validity and reliability of the measurement instrument were not tested. The first phase, defined as basic qualitative research, included interviews and a literature search. Before interviews were held, a literature search was carried out in the field of child development in Turkey. The literature research showed that no research has been conducted as to the Department of Child Development in the last decade. Later, unstructured interviews were held with three child development professionals. After the interviews, social media platforms and forums were examined and the data collection process was carried out. The data were analysed simultaneously by two researchers using content analysis. As a result of the data analysis, the findings were subsumed under five main themes. The five themes are as follows: child development research, professional suitability, the recognition of child development professionals, professional competence, and perceptions for professional needs.

Second Phase: Draft Scale

A pool of questions was created to cover the five themes obtained after the interviews. The pool of questions contained 50 questions. The questions in the pool were presented to two child development academics. Based on their views, the scale was structured to have eight questions under each theme. The draft was then checked by a guidance specialist and a Turkish teacher. Subject matter experts examined the scale in terms of content validity. The Turkish teacher and guidance specialist evaluated the scale examined the scale in terms of the clarity of meaning. The pilot (draft) version of the scale consisted of a total of 40 items with 8 items in each subscale. The items in the draft scale were not given under a common theme but were listed in a mixed way. There were seven questions with negative meanings and each theme had at least one negative statement. The scale is rated on a 7-point Likert-type scale. Dawes (2008) notes that it is easy to switch between the 5-point and 7-point Likert-type scales, i.e. to make conversions. Weijters, Cabooter, and Schillewaert (2010) also highlight that it is useful to evaluate Likert-type scales over the total score and use 7-point Likert-type scales in experience-focused constructs. Accordingly, a 7-point Likert-type response scale was adopted. The audiotapes of the interviews were first transcribed and then analysed. The analysis of the interview data was conducted simultaneously in the same environment by two researchers. The aim here was to do an in-depth analysis of the interviews and develop the main themes under which PSCDP items were subsumed. In social media analysis, the data were collected separately by the two researchers but analysed simultaneously as in the analysis of the interview data. This study is intended for child development professionals. PSCDP consists of 24 items in total. This scale consisting of five subscales explained more than 50% of the total variance. In line with the findings, the scale developed for the professional perceptions of child development professionals working in different departments is a valid and reliable scale. The results have shown that this scale is valid and reliable in terms of determining the professional perceptions of child development professionals. It can be used for researchers who conduct research in this field.

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 25-11-2019

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 18-01-2020

Araştırma Makalesi / Research Article

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 6, ISSUE 13, P. 145 – 156.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 6,
SAYI 13, S. 145 – 156.

Çocuk Cinsel İstismarının Önlenmesinde Cinsel Eğitimin Önemi

Demet KARAKARTAL¹

Özet

Son yıllarda cinsel istismar konusu, tüm dünya gündemini etkileyen, nedenlerinin karmaşık olduğu kısa ve uzun dönemde psikolojik açıdan olumsuz sonuçları doğurduğu evrensel bir sorun olarak karşımıza çıkabilmektedir. Çocuğun henüz hem bedensel hem ruhsal hem de cinsel gelişimini tamamlamadığı 18 yaş altındaki dönemde meydana gelen çocuk istismarı, beraberinde birçok ruhsal sorunu getirmekte ve çok ciddi bir toplumsal sorun hâline gelebilmektedir. Cinsel istismar, çocuğun bir yetişkin tarafından cinsel gereksinimlerini ve isteklerini karşılamak için zorla ya da ikna edilerek kullanılması olarak tanımlanabilmekte ve istismar türleri içerisinde belirlenmesi zor olan ve çoğunlukla bildirilmeyen bir istismar türü olabilmektedir. Çocukluk çağı travmaları içinde çocuk cinsel istismarı, tekrarlanabilir ve genellikle en yakınları tarafından uygulanıyor olması nedeniyle de tanımlanması ve tedavi edilmesi en zor olan travma şekli olarak karşımıza çıkabilmektedir. Çocuklar, kolayca güvenilebildikleri, korkutulabildikleri, savunmasız oldukları ve kandırılabilir oldukları için cinsel istismara açık olabilmektedirler. Bu nedenle bu makalenin amacı, çocuklara karşı cinsel istismarın önlenmesi için yapılacak çalışmaların daha etkili olmasını sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: İstismar, Çocuk İstismarı, Cinsel İstismar, Cinsel Eğitim.

Importance of Sexual Education in Preventing Child Sexual Abuse

Abstract

In recent years, sexual abuse has become a universal problem that affects the whole world's agenda and causes psychological and negative consequences in the short and long term. Child abuse that occurs in the period under the age of 18, when the child has not yet completed both physical, psychological and sexual development, brings with it many psychological problems and can become a serious social problem. Sexual abuse can be defined as the forced or persuaded use of a child by an adult to meet his or her sexual needs and desires, and can be a type of abuse that is difficult to identify and often unreported. Among childhood traumas, child sexual abuse may be the most difficult form of trauma to be identified and treated because it is reproducible and usually administered by the closest relatives. Children can be susceptible to sexual abuse because they can be easily trusted, intimidated, vulnerable and deceived. Therefore, the aim of this article is to ensure that the efforts to prevent sexual abuse against children are more effective.

Key Words: Abuse, Child Abuse, Sexual Abuse, Sexual Education.

¹Doç. Dr., Kıbrıs Amerikan Üniversitesi, e-posta: d.karakartal@auc.edu.tr.

Giriş

Çocuk cinsel istismarı; nedenleri karmaşık, kısa ve uzun vadede psikolojik olarak olumsuz sonuçların yaşanmasına, bireyin yaşam kalitesinin ve yaşam doyumunun olumsuz etkilenmesine neden olan ciddi bir sosyal problem olarak karşımıza çıkmaktadır (Child Abuse Prevention Association, 2000). Çocuk cinsel istismarı, hem fiziksel hem duygusal hem sosyal hem de hukuki boyutları olan evrensel bir sorun olabilmekte ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) çocuk istismarını, çocuğun sağlığına, yaşamına, gelişimine ve/veya itibarına fiili ya da potansiyel bir zarara neden olan fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik açıdan her türlü kötü muamele olarak tanımlanmaktadır. “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi” ve “İnsan yazılmalıdır. Doğrudan alıntının 30 kelimedenden uzun olması durumunda “tırnak içi” gösterimi kullanılmadan birer cm içeriden blok olarak, 10 punto ile ayrı bir paragraf şeklinde Hakları Evrensel Bildirisi”ne göre ise çocuk istismarı, bir hak ihlali olarak tanımlanmaktadır. Putham (2003) cinsel istismarı; “henüz cinsel gelişimini tamamlamamış bir çocuğun ya da ergenin, bir yetişkin tarafından cinsel arzu ve gereksinimlerini karşılamak için güç kullanarak, tehdit ya da kandırma yolu ile kullanılması” olarak tanımlamaktadır. Heger ve Emans (1992) ise, çocuk cinsel istismarını çocuğun bir yetişkin tarafından cinsel haz alma amacıyla zorla cinsel ilişkiye maruz bırakılması olarak tanımlamaktadır. Ovayolu, Uçan ve Serindağ (2007), çocuğun bir yetişkin tarafından cinsel gereksinim ve isteklerini karşılamak için zorla kullanılması cinsel istismar olarak kabul etmektedir. Polat (2000), cinsel istismarı; çocuğun bir yetişkin tarafından cinsel doyum olarak kullanılması ve fuhuşa zorlanması olarak tanımlamaktadır. Cinsel istismar, istismar türleri içerisinde belirlenmesi zor olan, istismara uğramış çocuğu, ailesini ve toplumu tümüyle derinden etkileyen ve psiko-sosyal sonuçları açısından önemli bir sorun olarak değerlendirilmektedir (Göker, Aktepe, Hesapçioğlu ve Kandil, 2010). Çocukluk döneminde cinsel travma deneyimi yaşamak, kurbanın ruh sağlığını olumsuz etkileyen ve bu etkileri yaşam boyu süren olumsuz bir deneyim olmakla birlikte çocuğun yaşamında silinmeyen izler bırakabilmektedir (Moore, 2005).

Cinsel İstismarın Belirtileri

Cinsel istismarın belirlenmesinde fiziki muane önemli olabilmekle birlikte tek başına tanı konulmasında yeterli olamamaktadır (Giardino ve Finkel, 2005). Bunun nedenleri arasında ise, cinsel istismarın okşama veya oral temas şeklinde olması gösterilmektedir (Karan, 2001). Çocuklar yaşamış oldukları cinsel istismarı anlatmaktan genellikle kaçınmakta bunun nedeni ise; istismarcının çocuğa zarar vereceğine dair tehdidi, utanç ve suçluluk duyguları yaşamaları ve ailesinin kendisine inanmayacağı düşüncesine kapılmalarından kaynaklanabilmektedir

(Caringfork, 2009). Çocuk, cinsel istismara uğradığını günahından dolayı cezalandırılacağına olan inancından, terk edilme korkusu, utanç ve suçluluk duygusu yaşamasından dolayı saklayabilmekte çocuk cinsel istismar sırasında fiziksel zarar görmüşse ortaya çıkabilmektedir (Ekşi, 1999). Cinsel istismara uğrayan çocuk; birine açılmakta çekingen davranabilmekte ve bazen kendileri yerine bir başka çocuktan bahsedebilmektedirler. Çocukta davranış değişikliği(davranış bozuklukları, uyku bozuklukları, yeme bozuklukları, yabancıardan korkma, yaşına uygun olmayan cinsel oyunlar oynama, enürezis, enkoprezis) ise, cinsel istismarın bir diğer belirtisi olabilmektedir (Ekşi, 1999). Cinsel istismar, çoğu zaman tedadüfen ve/veya çocuğun davranışlarındaki anormalleşmesinin farkedilmesi, çocuğun bir fiziksel yaralanma nedeniyle doktora götürülmesi, nadir de olsa çocuğun üçüncü bir şahsa konu ile ilgili birşeyler söylemesi ya da hamilelik sonucunda ortaya çıkabilmektedir (Polat, 2006).

Cinsel İstismar İçin Risk Etmenleri

Yapılan araştırmalar, aile özelliklerinin, çevrenin ve büyüme deneyimlerinin cinsel istismara maruz kalmada risk faktörleri olduğunu ortaya koymaktadır (Topçu, 1997; Porter, 1984). Yapılan bir diğer araştırma ise, özellikle boşanma oranındaki artış ve bunun sonucunda aile yapısının yeniden şekillenmesi ve buna paralel olarak üvey baba-üvey çocuk ilişkilerin etkilenmesi, bazı çocukların cinsel istismara uğrama açısından daha büyük risk taşıdığını ortaya koymaktadır (Porter, 1984). Finkelhor'a göre (1984), ebeveynlerin çatışması, boşanma, sözel ve fiziksel şiddet, çocukları denetleme hataları, üvey babanın varlığı, ebeveyn yokluğu, ebeveynlerin hastalığı ve alkolik bir anneyle yaşama çocuk cinsel istismarına yol açabilecek risk faktörleri arasında yer almaktadır. Topçu (1997), düşük sosyo-ekonomik sınıf ve kalabalık ailenin çocuk cinsel istismarı için risk olduğunu öne sürmektedir. Bunun yanı sıra ebeveynler ile çocuk arasındaki ilişkinin zayıflığı, aile eğitim düzeyinin düşük olması, çocukta zeka geriliğinin olması, babanın alkol bağımlısı olması, annenin kronik bir sağlık sorununun bulunması, yetişkinlerin çocukla aynı odayı ve aynı yatağı paylaşması, aile bireylerinde bulunan psikiyatrik bozukluklar, üvey anne-baba varlığı, annenin gece çalışıyor olması, ebeveynlerin kendi ailelerinde enstest ilişkinin bulunması risk etmenleri arasında yer alabilmektedir (Yakut ve Korkmaz, 2013). Yapılan araştırmalar, istismar olgusunun olduğu ailelerin karışıklık içinde ve düzensiz olduğu rollerin ve sınırların belli olmadığı dağınık aile örüntülerine sahip aileler olduğunu ve bu ailelerin fiziksel ve sosyal olarak yalıtılmış, esneklikten yoksun, sorun çözme kapasitesi olmayan, ataerkil özellikleri olan, aileler olarak tanımlanmaktadır (Topçu, 1997). Cinsel istismarın %90'nın çocuğu tanıyan kişiler (aile

üyeleri, bilinen ve saygın olduğu düşünülen) tarafından yapıldığı belirtilmekte (Turhan, Sangün ve İnandı, 2006) ve istismarcıların çocuğun üzerinde güç ve güven sahibi ile sorumluluk sahibi oldukları ifade edilmektedir (Pala, Ünalacak ve Ünlüoğlu, 2011). Hindistan'da 2010 -2011 yılları arasında çocuğa yönelik cinsel istismar oranları incelenmiş ve 2010 yılında çocuğa yönelik cinsel istismar vaka sayısının 26.694 olduğu 2011 yılında ise 33.098 olduğu rapor edilmiştir (Singh, Parsekar, ve Nair, 2014). Hindistanda yapılan başka bir araştırma bulguları ise erkeklerin %30'u ve kadınların %40'ı, çocukluk dönemlerinde cinsel istismara uğradıklarını hatırladıklarını ifade etmişlerdir (Iravani, 2011). Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2014 ve 2017 yıllarına ait verilerine bakıldığı zaman 2014 yılında cinsel suç mağduru 9714 kız ve 1376 erkek çocuk 2017 yılında ise, bu rakamların kızlarda 18.734 ve erkeklerde 2403 olduğu görülmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2018). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (K.K.T.C) çocuğa yönelik fiziksel ve duygusal istismar ve ihmal konularında çok az araştırma yapıldığı görülmüş (Berkmen ve Okray, 2015) cinsel istismar konusunda ise, Beyazıt (2015)'in kayıt altına alınmış cinsel istismar olgularını incelediği çalışma dışında başka bir çalışmaya rastlanmamış ve devlet kurumlarının açıkladığı istatistiksel bir veriye de ulaşamamıştır.

Cinsel Eğitim

Cinsel eğitim kavramının çok geniş bir kullanımı olduğu ve uzun yıllar farklı meslek grubu tarafından fizyolojik ve biyolojik bir çerçevede ele alındığı görülmektedir. Çok (2003), son yıllarda "cinsel eğitim"in "cinsellik eğitimi" kavramına dönüşme eğiliminde olduğunu savunmakta ve günümüzdeki "cinsellik eğitimi"nin ise cinsel konuların eğitimine daha geniş bir bakış açısından yaklaşmakta olduğunu, konunun ise, disiplinler arası çerçeveden ele alınmasına dayandığını da belirtmektedir. Cinsel eğitim; bireyin cinsel gelişimi anlayabilmesi, başkalarının haklarına ve değerlerine saygı göstermesi ve cinselliğe karşı olumlu bir bakış açısı ile uygun davranış kazandırma eğitimi olarak tanımlanabilir (Bayhan ve Artan, 2005). Çocuklara verilecek eğitim çocukların kendi vücudunun farkına varabilmesi kendini tanıyabilmesi, cinsiyet, cinsel kimlik ve istismarı önlemeye yönelik bir eğitim olmalıdır. (Balter, Rhijn ve Davies, 2016). Bu süreçte çocukların sorularının uygun şekilde yanıtlanması da önemli olmaktadır. Cinsel eğitim sayesinde birey hem kendi bedenine hem de karşı cinsin bedenine saygı duymayı öğrenmekte cinsellikle ilgili doğru bilgi ile donandığında yanlış bilgileri reddedebilmektedir (Çalışandemir, Bencik ve Artan, 2008). Cinsellikle ilgili sorunların temelinde çocukların doğru zamanda ve doğru kişilerden bu bilgileri alamaması

yyatabilmektedir (Tuğrul ve Artan, 2001). Günümüzde çocuklar Tv, akıllı telefon, internet gibi iletişim ve medya araçlarından cinsellikle ilgili çok fazla içeriğe maruz kalabilmekte çoğu zaman yaşına uygun olmayan içeriklerle karşılaşabilmektedirler (Durham, 2009). Çocuklarla çalışan profesyoneller, çocukların cinsel davranışları hakkında bilgi sahibi olmalı, çocukları uygun şekilde yönlendirmeli ve çocukların cinsel kimliklerine uygun davranışların neler olduğu, hangi davranışların sapkın davranışlar olarak nitelendirildiğini bilmeleri önemli olabilmektedir (Larsson, 2000).

Sonuç ve Tartışma

Çocuğun cinsel istismarı, hem psikolojik hem hukuki hem de sosyal bir sorun olabilmenin yanı sıra her yaşta travmatik olabilmekte ve travmatik olaydan sadece çocuklar değil; çocuğun aile ve çevresi de olumsuz etkilenebilmektedir. Çocuk cinsel istismarı, istismar türleri içerisinde belirlenmesi zor olan, istismara uğramış çocuğu, ailesini ve toplumu tümüyle derinden etkileyen ve psiko-sosyal sonuçları açısından önemli bir sorun olarak değerlendirilmektedir (Göker, Aktepe, Hesapçioğlu ve Kandil, 2010). Dolayısıyla bu makalenin amacı, çocuklara karşı cinsel istismarın önlenmesi için yapılacak çalışmaların daha etkili olmasını sağlamaktır. Alan yazın, cinsel istismar için risk etmenleri arasında aile faktörünün önemini ortaya koymakta ve çocuğa yönelik cinsel istismarın tespit edilmesinin genellikle tesadüfi olduğunu ve çocukta normal dışı bir davranışın farkedilmesi veya başka bir fiziksel rahatsızlık gerekçesiyle çocuğun doktor muayenesine getirilmesi ile tespit edilebildiğini belirtmektedir (İnsan Hakları Derneği, 2008; Polat, 2007). Cinsellikle ilgili sorunların temelinde ise, çocukların cinsel eğitim konusunda bilgi sahibi olmamaları yatmakta olup alan yazın cinsel eğitim sayesinde bireyin hem kendi bedenine hem de karşı cinsin bedenine saygı duymayı öğrendiğini cinsellikle ilgili doğru bilgi ile donandığında yanlış bilgileri reddedebildiğini ortaya koymakta (Çalışandemir, Bencik ve Artan, 2008) çocuğa yönelik cinsel istismarın önlenmesi için de önleyici eğitim programları önemli olabilmektedir. Adalı (2007) 10-12 yaş grubu çocuk ve ebeveynleri için hazırlanıp uygulanan eğitim programının, çocuk ve ebeveynlerin bilgi düzeylerini artırdığını ifade etmiştir.

Öneriler

Çocuğun cinsel istismarı, hem psikolojik hem hukuki hem de sosyal bir sorun olabilmenin yanı sıra her yaşta travmatik olabilmekte ve travmatik olaydan sadece çocuklar değil; çocuğun

aile ve çevresi de olumsuz etkilenebilmektedir. Bu nedenle cinsel istismarın önlenmesinde çocukların kendi güvenliklerini sağlamaya yönelik okul temelli cinsel istismarı önleme çalışmalarının planlanmasına ve etkililiklerinin değerlendirilmesine ihtiyaç duyulmakta cinsel istismar konusunda önleyici önlemlerin alınabilmesi için, başta çocuk olmak üzere aile ve öğretmenlerin eğitimine dikkat çekilmektedir. Bu bağlamda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde cinsel eğitimin erken dönemde verilmesinin önemini ortaya koymak ve erken yaştan başlayarak çocuklara cinsel eğitim verilerek farkındalıklarının artırılması önemli olabilmektedir. Bu amaç doğrultusunda okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim öğretmenlerinin yetiştirilme sürecinde cinsel eğitim konusu ders programları içine yerleştirilmelidir. Cinsel istismarı önleme konusunda yapılan çalışmalar ve bu çalışmaların sonuçlarına bakıldığı zaman; ilköğretim öğrencileri ile yürütülen iyi sınırlar, kötü sınırlar, cinsel istismar programı öğrenci, aile ve öğretmenlere yönelik olarak geliştirilen çocuk istismarı araştırma ve eğitimi programı (Taylor, 1991) ailelere yönelik cinsel istismarı önleme farkındalık programı sonucunda araştırmaya katılan katılımcıların cinsel istismarın önlenmesiyle ilgili bilgi düzeylerinin arttığı ve cinsel istismarı önleme konusunda daha güçlü hissettikleri ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra toplum bilincinin oluşturulmasına yönelik çalışmaların yapılmasının da etkili olabileceği düşünülmektedir (Çalışkan ve Sağlam, 2015). Cinsel istismarın önlenmesi konusunda medyada kampanyalar başlatılarak kamuoyunun da bu konuda bilinçlenmesi ve disiplinlerarası bir yaklaşımla ekip çalışması (Psikolog, sosyal hizmet uzmanı, öğretmen, çocuk psikiyatristi) önemli olabilmektedir. Ayrıca cinsel istismar kurbanı olan çocukların mahkeme sürecinde olayı tekrardan konuşmalarından dolayı ruhsal olarak yeniden zarar görebilme olasılıkları artabilmekte dolayısıyla mahkemelerde konunun uzmanlarının görev almaları gerekebilmektedir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (K.K.T.C) çocuğa yönelik fiziksel ve duygusal istismar ve ihmal konularında çok az araştırma yapıldığı görülmüş (Berkmen ve Okray, 2015) cinsel istismar konusunda ise, Beyazıt (2015)'ın kayıt altına alınmış cinsel istismar olgularını incelendiği çalışma dışında başka bir çalışmaya rastlanmamış ve devlet kurumlarının açıkladığı istatistiksel bir veriye de ulaşılamamıştır. Bu nedenle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde cinsel istismara yönelik farkındalığın düşük olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde çocuk istismarına yönelik aile eğitimlerinin verilmesi gerekmekte ve verilecek olan bu eğitimler; ebeveynlerin doğru bilgi edinmesi, edindikleri bilgileri, çocuklarıyla doğru şekilde paylaşabilmeleri, bu konuda önlem alabilmeleri ve böyle bir durum yaşadıklarında nereye bildirebilecekleri ve çocuklarına yönelik bir istismar durumunu nasıl anlayabilecekleri gibi konularını içermelidir. Cinsel rollerin toplum tarafından belirlendiği düşünüldüğünde cinsel

eğitim içerisine toplumun tüm kesimleri de alınmalı bu noktada da medyaya büyük görevler düşmektedir. Medya konu hakkında bilinçlendirilmeli ve devlet tarafından hazırlanan programlara destek olması sağlanmalıdır.

Kaynakça

Adalı, N. (2007). *10-12 yaş grubu ocuk istismarı ebeveyn ve ocuk bilgilendirme alışması*. Yayınlanmamış Dönem Projesi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Balter, A. S., van Rhijn, T. & Davies, A. (2016). The development of sexuality in childhood in early learning settings: An exploration of Ontario Early Childhood Educators' perceptions. *Canadian Journal of Human Sexuality*, 25(1), 30-40

Bayhan, P. S. ve Artan, İ. (2005). ocuk gelişimi ve eğitimi. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları

Birleşmiş Milletler ocuk Haklarına Sözleşmesi, (1990).
<http://www.unicef.org/turkey/crc/cr23c.html> adresinden 15.11.2019.

Berkmen, B., & Okray, Z. (2015). ocuk istismarı leği'nin türkçe'ye çevirisi, geçerlik ve güvenirlik alışması. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1), 343-361.

Beyazıt, U. (2015). Kuzey kıbrıs örnekleminde çocuğa yönelik cinsel istismar olgularının karakteristik özelliklerinin değerlendirilmesi. *The Journal of Academic Social Science*, 3(9), 449-456.

Caringfork, D.S.(2009). Child sexual abuse fact sheet. 183-92

alışandemir, F., Bencik, S. ve Artan, İ. (2008). Çocukların Cinsel Eğitimi: Geçmişten Günümüze Bir Bakış. *Eğitim ve Bilim*, 33(150), 14-27.

Çalışkan Z. Sağlam M. (2015)Cinsel istismar mağduru çocuklarla çalışan uzmanların gözünden mağdur çocukların zellikleri.*Sağlık Bilimleri Dergisi*. 4(2), 6-11

Çok, F. (2003). Ergenlerin Cinsel Eğitimi-Bir Program Denemesi. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Durham, A. (2009). Assessing children and young people's sexual behaviour in a changing social context. In M. C. Calder (Ed.), *Sexual abuse assessment: Using and developing frameworks for practice* (pp. 68–80). Lyme Regis: Russell House.

- Dünya Sağlık Örgütü (2002). Dünya Sağlık Raporu: Risklerin Azaltılması, Sağlıklı Yaşamın Geliştirilmesi. http://www.ttb.org.tr/halk_sagligi/BELGELER/Dunya_Saglik_Raporu_2002. 16.11.2019
- Ekşi, A. (1999). Ben hasta değilim. İstanbul: Tıp Kitapevi.
- Erman, H. (2004). Cinsel istismarın önlenmesi. *Cinsel Taciz Paneli*, (sf.79-83). Ankara. T.C. Ankara Valiliği, Milli Eğitim Müdürlüğü. Türkiye Sağlık İscileri Sendikası. 11 Aralık 2003, Ankara. Demircioğlu Matbaacılık.
- Finkelhor, D. (1984). Child Sexual Abuse: New Theory and Research. New York: The Free Press.
- Giardino, A.P. ve Finkel, M.A. (2005). Evaluating child sexual abuse. *Pediatr Ann*, 34,382-394.
- Göker, Z., Aktepe, E., Hesapçıoğlu, T.S., Kandil, S. (2010). Cinsel istismar mağduru olan çocukların başvuru şekilleri, klinik ve sosyodemografik özellikleri. *S.D.Ü Tıp Fakültesi Dergisi*, 17(4) 15-21.
- Iravani, M. R. (2011). Child abuse in India. *Asian Social Science*, 7(3), 150-153.
- İnsan Hakları Derneği. (2008). *Çocuk ihmalini ve istismarını önleme öğretmenler ve aileler için eğitim klavuzu*. Ankara: Berkay Ofset.
- Heger, A., Emans, S.J. (1992). Evaluation of the sexually abused child. New York: Oxford University Press.
- Karan, A. (2001), Acil tıp el kitabı. Ankara: Güneş Kitap Evi.
- Kusgözoglu, T. (2004). İhmal ve İstismar Vakaları Açısından Kurumsal Hizmetler. *Cinsel Taciz Paneli*, (sf.85-86) Ankara. T.C. Ankara Valiliği, Milli Eğitim Müdürlüğü. Türkiye Sağlık İscileri Sendikası. 11 Aralık 2003, Ankara. Demircioğlu Matbaacılık.
- Larsson, I., & Svedin, C.-G. (2002). Sexual experience in childhood: Young adults' recollections. *Archives of Sexual Behavior*, 31(3), 263-273.
- Moore, D. (2005). Telling the Secret: Channels of Communications for the Recovering Survivors of Child Sexual Abuse.
- Ovayolu N., Uçan Ö., Serindağ S. (2007). Çocuklarda cinsel istismar ve etkileri. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*.2(4), 13-22.

- Pala, B., Ünalacak, M., & Ünlüoğlu, İ. (2011). Child maltreatment: abuse and neglect çocuklara kötü muamele: istismar ve ihmal. *Dicle Tıp Dergisi / Dicle Medical Journal*, 38(1), 121-127.
- Polat, O. (2000). Adli tıp kitabı. İstanbul: Der yayınları.
- Polat, O. (2006); Cinsel istismar rehberi. İstanbul: Forart Matbaa
- Polat, O. (2007). *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı 1 Tanımlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Porter, R. (1984). *Child Sexual abuse within the family*. London, Great Britain: Tavistock Publication Ltd.
- Putnam, F. W. (1993). Dissociative disorders in children: Behavioral profiles and problems. *Child Abuse and Neglect*, 17, 39-45.
- Singh, M., Parsekar, S., & Nair, S. (2014). An epidemiological overview of child sexual abuse. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 3(4), 431.
- Taylor, E. (1991). Developmental Neuropsychiatry. *Child Psychol Psychial*. 32 (1), 3-47.
- Topçu, S. (1997). *Çocuk ve Gençlerin Cinsel İstismarı*. Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Tuğrul B., ve Artan İ. (2001). Çocukların cinsel eğitimi ile ilgili anne görüşlerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 14-149.
- Turhan, E., Sangün, Ö., & İnandı, T. (2006). Birinci basamakta çocuk istismarı ve önlenmesi. *Türk Tabipleri Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 15(9), 153-157.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2018). Cinsel suç mağduru çocuklara ait istatistiksel veriler.

Extended Abstract

Child sexual abuse can be a universal problem that has both physical, emotional, social and legal dimensions, and the World Health Organization (WHO) is responsible for physical, emotional and physical harm that causes child abuse, child health, life, development and / or reputation. It is defined as all kinds of sexual and economic maltreatment. According to the United Nations Convention on the Rights of the Child and the Universal Declaration of Human Rights, child abuse is defined as a violation of rights. Putham (2003) sexual abuse; 'Tehdit the use of a child or adolescent who has not yet completed his or her sexual development güç by force, threat or deception by an adult karşılamak güç. Heger and Emans (1992), on the other hand, describe child sexual abuse as a child's forced sexual intercourse by an adult for sexual pleasure. Ovyolu, Uçan and Serindağ (2007), considers that child sexual abuse is used by an adult to meet their sexual needs and desires. Polat (2000), sexual abuse; It is defined as the child being used as sexual satisfaction by an adult and forced into prostitution. Sexual abuse is considered to be an important problem in terms of psychosocial consequences and deeply affecting the abused child, family and society completely, which are difficult to identify among the types of abuse (Göker, Aktepe, Hesapçioğlu & Kandil, 2010). Experiencing sexual trauma in childhood may negatively affect the mental health of the victim and these effects are lifelong, but may leave indelible traces in the child's life (Moore, 2005). Although physical examination may be important in determining sexual abuse, it is not sufficient for diagnosis alone (Giardino and Finkel, 2005). Among the reasons for this, sexual abuse is shown as caressing or oral contact (Karan, 2001). Children often avoid telling about the sexual abuse they have experienced; the threat of the abuse of the abuser may be due to their feelings of shame and guilt and the feeling that his family will not believe him (Caringfork, 2009). The child can hide his sexual abuse because of his belief that he will be punished for his sin, fear of abandonment, embarrassment and guilt, and if the child is physically damaged during sexual abuse (Ekşi, 1999). Child sexually abused; they may be timid to open up to someone and sometimes talk about another child instead of themselves. Behavioral change in children (behavioral disorders, sleep disorders, eating disorders, fear of strangers, playing sexual games not suitable for age, enuresis, encopresis) may be another symptom of sexual abuse (Ekşi, 1999). Sexual abuse can often occur as a result of being noticed incidentally and / or abnormalities in the child's behavior, taking the child to a doctor for physical injury, rarely telling the child to a third person about the subject or pregnancy (Polat, 2006). Researches reveal that family characteristics, environment and growth

experiences are risk factors for sexual abuse (Topçu, 1997; Porter, 1984). Another study, especially the increase in the divorce rate and as a result of the reshaping of the family structure and in parallel with the effects of step-father-step-child relations, some children have been exposed to greater risk of sexual abuse (Porter, 1984). Topçu (1997) argues that low socio-economic class and crowded families are risky for child sexual abuse. In addition, the weakness of the relationship between parents and children, low level of family education, mental retardation of the child, alcohol dependence of the father, the mother has a chronic health problem, adults share the same room and the same bed with the child, family members of the stepmother - presence of father, mother working at night, and presence of incest in parents' families may be among the risk factors (Yakut and Korkmaz, 2013). It is stated that 90% of sexual abuse is done by people who know the child (family members, known and respected) (Turhan, Sangün and İnandı, 2006) and it is stated that the abusers have power and trust and responsibility over the child (Pala, Ünalacak and Unluoglu, 2011). In 2010, the rates of child sexual abuse in India were examined between 2010 and 2011 and the number of cases of child sexual abuse in 2010 was reported to be 26,694 and in 2011 it was 33,098 (Singh, Parsekar, and Nair, 2014). In 2010, the rates of child sexual abuse in India were examined between 2010 and 2011 and the number of cases of child sexual abuse in 2010 was reported to be 26,694 and in 2011 it was 33,098 (Singh, Parsekar, and Nair, 2014). In another study conducted in India, 30% of men and 40% of women stated that they remembered that they had been sexually abused in childhood (Iravani, 2011). Turkey Statistics Institute (TSI) in 2014 and when we look at the data for 2017 sex crime victims in 2014, 9714 girls and 1376 boys that is seen in 2017, in 18 734 men and girls in these figures shows that in 2403 (Turkey Statistical Institute, 2018). When we look at the data in the rate of sexual offenses against children in the last three years, it is clear that Turkey rises to twice. In the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC), little research has been conducted on physical and emotional abuse and neglect of children (Berkmen and Okray, 2015). no other study was found and no statistical data announced by the state institutions could not be reached. Sexual education; it can be defined as an individual's understanding of sexual development, respecting the rights and values of others, and providing appropriate behavior training with a positive view towards sexuality (Bayhan & Artan, 2005). The education to be given to children should be an education for children to be aware of their own body, to recognize themselves, and to prevent gender, sexual identity and abuse. (Balter, Rhijn and Davies, 2016). In this process, it is also important that children's questions are answered appropriately. Through sexual education, the individual learns to respect both his / her body and the body of the opposite sex and can refuse

the wrong information when equipped with the right information about sexuality (Çalışandemir, Bencik & Artan, 2008). On the basis of the problems related to sexuality, children cannot get this information from the right people at the right time (Tuğrul and Artan, 2001). Today, children can be exposed to a lot of sexual content from communication and media such as TV, smartphone, internet and often encounter content that is not suitable for their age (Durham, 2009). Professionals working with children should be aware of children's sexual behaviors, direct children appropriately, and know what behaviors that are appropriate to children's sexual identity and which behaviors are described as deviant behaviors (Larsson, 2000). In addition to being a psychological, legal and social problem, sexual abuse of the child can be traumatic at any age and not only children are affected by the traumatic event; the family and environment of the child may also be adversely affected. Therefore, in order to take preventive measures on sexual abuse, attention is paid to the education of families and teachers, especially children. In this context, it may be important to demonstrate the importance of early sexual education in the Turkish Republic of Northern Cyprus and to raise awareness by providing sexual education to children starting from an early age. For this purpose, the issue of sexual education should be placed in the curriculum of pre-school, primary and secondary school teachers. When the studies on prevention of sexual abuse and the results of these studies are examined; Good secrets, bad secrets, sexual abuse program and child abuse research and education program developed for primary school students (Taylor, 1991) increased the knowledge level of the participants about the prevention of sexual abuse. and they felt stronger about preventing sexual abuse. In addition, it is thought that conducting studies to raise public awareness may be effective (Çalışkan and Sağlam, 2015). It is important to raise public awareness on this issue by initiating campaigns in the media on the prevention of sexual abuse and teamwork with an interdisciplinary approach (Psychologist, social worker, teacher, child psychiatrist). In addition, children who have been victims of sexual abuse may be more likely to be mentally harmed again because they talk again about the incident during the court process, and therefore it may be necessary to have experts in the courts. We can say that awareness of sexual abuse in the Turkish Republic of Northern Cyprus is low. For this reason, in the Turkish Republic of Northern Cyprus, family trainings for child abuse should be provided and these trainings are; parents should have the right information, the information they have acquired, the right to share with their children, take precautions on this issue, where they can report when they experience such a situation and how they can understand the abuse situation for their children.

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 01-04-2020

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 05-04-2020

Araştırma Makalesi / Research Article

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 6, ISSUE 13, P. 157 – 178.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 6,
SAYI 13, S. 157 – 178.

Elektronik Kültür Ortamında Sosyal Kodlamalar: Medyada Eğlence Kaynağı Olarak Şiddet İçerikli Mizahın Toplumsal Cinsiyetçi Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi

Mehmet ÖZDEMİR*

Özet

Bu makalede elektronik kültür ortamındaki sosyal kodlamalar, toplumsal cinsiyet kültürü açısından çözümlenmiştir. Bu amaçla medyada sunulan şiddet temalı içeriklerden hareketle eğlence olgusu üzerinde çeşitli çıkarımlarda bulunulmuştur. XXI. yüzyılda başta internet ve televizyon olmak üzere medya araçları kültürün temel taşıyıcısı durumundadır. Özellikle televizyonun yaygınlığı, akıllı telefon ve diğer cihazlar sayesinde internet erişiminin her geçen gün daha da kolaylaşması, medyayı kültürel içeriklerin temel icra ortamına dönüştürmüştür. Dolayısıyla medya, toplumsal mesajların da sıklıkla aktarıldığı bir kanal olarak gelişme göstermiştir. Makalede elektronik ortamdaki sosyal kodlamalar yine elektronik ortam yaratıcı kültürel içerikleri olan reklam, klip, dizi ve sinema ekseninde yorumlanmıştır. Çalışmada erkeklik ve kadınlık olarak medya araçlarında gerçekleşen kodlamalar, saldırganlık ve cinsellik temelli eğlenme algısı, bir cinsi toplumun belirlediği kalıplarla diğerinden aşağıda veya yukarıda yorumlama eğilimi gibi olgular negatif mizah kapsamında eğlence malzemesi olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda makalede çeşitli medya araçlarından seçilen örneklerden hareketle negatif mizah unsurları toplumsal cinsiyet bakış açısından hareketle incelenmiş ve mizahın gülme dışında olan eğlendirici yönleri de sorgulanmıştır. ‘Mizah sadece güldürür mü?’, felsefesinden hareket edilerek toplumsal cinsiyet ve güldürmeden eğlendiren mizah olgusu üzerinde çıkarımlarda bulunulmuştur. Gülme ve kahkahanın doğuşu, mizahın temelinde eğlenceden ziyade saldırganlığın bulunması, mizahın negatif işlevleri, eğlencelik bir tür olarak şiddetin tadına varılması vb. gibi konulara odaklanılmıştır. Fıkra ve güldürü temelli alışlagelmiş eğlenme yöntemleri dışında özellikle günümüz gösteri ve eğlence endüstrisi yapımları üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda popüler kültür konularının sorgulandığı çalışmada geçmiş ve bugün bağlamında negatif mizah üzerinde değerlendirmelerde bulunulmuştur. Makale yaptığı farklı sorgulama biçimleriyle pek çok açıdan sosyal kodlamalara bağlı olarak ortaya çıkan ve gülme içermeyen eğlence olgusunu irdelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Mizah, Toplumsal Cinsiyet, Şiddet, Eğlence.

* Dr. Öğr. Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta: mozdemir@artvin.edu.tr,
<https://orcid.org/0000-0002-9046-4735>.

Social Codings in Electronic Culture Environment: Evaluating of the Violent Sense of Humor -as an Entertainment in Media - Through Genderism

Abstract

In this article, the social codings in the electronic culture environment are analyzed in terms of genderism. For this purpose, various inferences have been made over the entertainment factor with reference to violence-themed content presented in the media. The media tools -especially the internet and television- has the primary position of culture conveying in 21th century. Especially the prevalence of television, internet access' getting easier every day thanks to smart phones and other devices, turned the media into the basic performance milieu of the cultural content. There fore the media has got improved as a passage that social messages are often transferred. In the article, the social codings in the electronic culture environment are interpreted in terms of advertisement, clip, series and cinema which has the cultural content that creates electronic environment. In this study, the codings made in the media tool as femininity and masculinity, the aggression and the sexuality based definition of entertainment, the factors like tendency to interpret of the gender roles about which is superior and which is inferior are evaluated as entertainment material within the scope of negative humor. In this context, negative humor elements are analyzed based on selected examples of various media tools from the article and humor's entertaining aspects other than laughing are also questioned. Starting the point of "is humor only to make laugh?" view, there are some inferences are made from the humor fact that entertains but does not make laugh. It is focused on subjects such as the origin of the smile and laughter, humor's having aggression rather than fun on it's base, humor's negative functions and enjoying violence as an entertainment genre. It is emphasized on the today's show and entertainment industry productions except the usual fun methods based on jokes and the comedy. In this context, in the study in which popular culture subjects are questioned, negative humor has been evaluated in the context of past and present. The article examines the fact of entertainment -that occurred depending on social codes and does not contain laughters- in many ways and with different forms of questioning.

Key words: Humor, Gender, Violence, Entertainment.

Giriş

Gülme, tarihin en eski devirlerinden bu yana araştırmacıların üzerinde tartıştığı konulardan birisidir. İnsana ait bir özellik olarak görülen gülmenin fizyolojik ve felsefi boyutu çeşitli araştırmalarda ortaya konulmaya çalışılmıştır. Dinler tarihi açısından da gülme konusu kutsal kitaplarda çeşitli hükümlere bağlanmıştır. Bu anlamda gülmenin tarihi incelendiğinde mizahın genellikle alay, küçümseme, dışlama, küçük düşürme vb. olumsuz nitelikler üzerine kurulduğu görülmektedir. Buna bağlı olarak ilahi dinlerde gülmeye karşı olumsuz bir tutum gelişmiştir. Yani, gülmenin ciddiyeti bozduğu düşüncesi hâkimdir. İnsanların anne karnında, doğuştan ya da sonradan sahip olduğu genetik veya çevresel etkenlere bağlı olarak gelişen vücut özellikleri, kusurlar, hastalıklar (kellik, körlük, topallık, delilik, cücelik vb.) yüzyıllar boyunca mizahın malzemesi olarak kullanılmıştır. Platon, karma zevklerin, (ağlama ile gülmenin ve sevinç ile hüznün birlikteliğinin) gülmenin tarihi açısından baskın bir özellik olduğu görüşündedir (Sanders, 2001, s. 57).

Türk kültürünün en önemli güldürü kaynaklarından birisi fıkralardır. Öyle ki fıkra ve gülme eş anlamlı görülmüştür; çünkü fıkra gülünç olanın malzemesidir. Ancak gülme davranışı sadece fıkraya bağlı olarak ortaya çıkmaz. Gülmenin felsefi bir problem olarak tanımlanması mizahın

kaynaklarındaki çeşitliliğin fark edilmesini sağlamıştır. Eğlence endüstrisi de büyük oranda mizah temeli üzerine kurulmuştur. Ama eğlencenin biricik kaynağının güldürme olmadığı artık bilinmektedir. Mizah, günlük yaşamda görülen gülme eksenindeki yorumların aksine farklı görme biçimleriyle analiz edildiğinde popüler yaşamın önemli bir unsuru olarak medya araçlarından sunulmaktadır. Burada “*gülme içermeyen*¹” (güldürmeden eğlendiren) eğlence olgusu mizahın kökeninden habersiz bilinçaltına çoğu kez toplumsal cinsiyet kodları üzerinden göndermeler yapmaktadır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, mizah ve şiddet kavramları eğlence olgusu etrafında işlenerek kültürel ekonomik içeriklere dönüştürülmektedir. Bu anlamda ‘korkunç, utanç verici, çirkin, kaba, argo, bayağı, itici, küçültücü, tiksindirici, alay edici’ vb. kalıplarda sunulan olumlu niteliklerden yoksun ‘duygusuz’ bir negatif mizah belleği bulunmaktadır. Acıma duygusunun gülmeyi bastırıldığı söylenemez ama düşünmek için yeterli fırsatı verir. Diğer taraftan acıma eğlencenin malzemesi olarak sunulduğunda kolay bir şekilde pazarlanabilen bir içeriğe dönüşmektedir. Gülmenin bulaşıcı olması gibi üzüntünün de bağlamsal çerçevede yer alan kişileri olumsuz anlamda etkilediği bilinmektedir. Ancak bir bebek ağlamasına verilecek tepki gülme ile sonuçlanabilmektedir. Özellikle sosyal paylaşım sitelerinde bebeklerin hıçkırıklı ağlayışları en çok görüntülenen içerikler arasında yer almaktadır. Mizahın en önemli yanı insani özellikler üzerinden sunulmasıdır. Bergson’un ifadesiyle gülünç olan insani tavrın bir uzantısıdır (2014, s. 5).

Türk sineması birçok yönden tiplleşme (tiplleştirme) üzerine kuruludur. İnek Şaban, Damat Ferit, Güdük Necmi, Tulum Hayri, Badi Ekrem, Tosun Paşa, Kel Mahmut, Adile Ana, Maho Ağa, Çiçek Abbas, Banker Bilo, Turist Ömer, Kötü Adam (Erol Taş), Recep İvedik vb. en meşhur tiplerden bazılarıdır. Bu tiplerin olumlu ve olumsuz davranışları izleyici üzerinde önemli bir etki oluşturmaktadır. Son dönemin negatif mizah örneklerinden birisini temsil eden Recep İvedik tiplemesinin kulak ve burun karıştırma, geğirme, yellenme, kusma, müstehcen yerlerini kaşıma gibi çeşitli davranışları eğlence endüstrisi kapsamında mizah olarak izleyiciye sunulmaktadır. Aslına bakılırsa söz konusu tiplemenin temsil ettiği bu aşırı özellikler François Rabelais’in Gargantua ve Pantagruel adlı eserlerinde yüzyıllar önce işlenen konular arasında yer almaktadır. Sanders’in belirttiği gibi burada toplumsal edep sınırlarını ihlal ederek gerçekleştirilen güldürme eyleminde amaç çarpıklıkların ortaya konulmasıdır (2001, s. 257).

¹ Burada gülerek veya gülmeden eğlenme olarak sistemleştirilmeye çalışılan konunun sınırlarını keskin bir şekilde çizmek mümkün değildir. Çalışmanın amacı dijital kültür çevrelerinde negatif mizah unsurlarının toplumsal cinsiyet temelli kurgulanarak eğlence malzemesine dönüştürülmesidir. Elbette bazı sahnelerde gülünç sonuçların ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bu durum her şeyden önce mizahın bir bütün olmasıyla ilgilidir; negatif ve pozitif mizah ayrımlarının ise bir çözümleme modeli olduğu unutulmamalıdır.

Günümüzde eğlence endüstrisi negatif ve pozitif mizahtan oluşan iki temel üzerine inşa edilmiştir. Her iki oluşumun da kendi ekseninde bir takipçi kitlesi bulunmaktadır. Bu takipçiler için söz konusu mizah yaklaşımları giderilmesi zorunlu ihtiyaç kapsülüne dönüşmüştür. Çalışmada üzerinde daha sık durulan negatif mizah türünün geçmişine bakıldığında saldırganlık, alay, küçümseme gibi olumsuz anlamlar yüklenmiş olduğu görülmektedir. Bu durum geçmişten günümüze mizahın bir sonucu olarak değerlendirilen gülme ve kahkaha ile ilintilidir. Çünkü Raskin gülmenin düşmanlıktan, Rapp ise kahkahanın nefretten ve şiddetten doğduğunu belirtmişlerdir. Aristoteles uygar insanın gülmeden kaçınması gerektiği üzerinde durur. Gülme ahlakı, sanatı ve dini küçük düşüren davranış olarak değerlendirmiştir (Öğüt Eker, 2014, s. 16-64-65). Bu yorumlardan hareketle şiddet, aşırılık ve saldırganlık mizahın ilk dönemlerdeki unsurları olarak değerlendirilmelidir. Eğlence kaynağı olarak Antik Yunan'da işkence evleri, Roma İmparatorluğu'ndaki gladyatör dövüşleri, Orta Çağ Avrupası'ndaki idam görüntüleri, insanoğlunun tarih sahnesindeki acımasızlık belleğinin dikkat çekici örnekleridir (Öğüt Eker, 2014, s. XV). Geçmişten günümüze gelindiğinde İspanya'da boğa güreşleri, belki bir spor organizasyonu olarak başta boks ve diğer dövüş müsabakaları, aynı şekilde bahisli horoz ve kafes dövüşleri, ABD'deki Guantanamo Kampı, uçaklardan ve savunma sistemlerinden atılan güdümlü füzeler, varil bombaları, halka açık ortamlara sıkılan biber gazları vb. pek çok unsur günümüz insanının söz konusu acımasızlık belleğinin yansımaları olarak değerlendirmek mümkündür.

Gülme çeşitli eylemlere gösterilen bir davranış türüdür. Ancak birçok gülme davranışının felsefi arka planı ele alındığında negatif mizah unsurlarının olduğu görülmektedir. Ayağı takılıp kendini yerde bulan birisine gülmemiz tekrar eden eylemler dizisinin bir sonucu olmakla birlikte burada gülünç olan sakarlıktır. Bu aynı zamanda kalıplaşan davranışın (düşmenin) cezalandırılmasıdır (Bergson, 2014, s. 9-14-58). James Beattie kahkaha üzerine kaleme aldığı çalışmalarında kahkahanın bir kutuplaşma ürünü olduğunu belirtir. Kahkaha “karmaşık bir nesne ya da oluşumda bir araya gelen en az iki uyumsuz, uygunsuz ya da tutarsız nesne ya da olay”dan müteşekkildir (Sanders, 2013, s. 97). Yapılan tanımda yardıma muhtaç bir kimseyi alaya almak, herhangi bir nedene bağlı olarak düşen birisine sırt çevirmek ya da rakibini alt etmek için mahremiyetle ilgili sınırlarını açığa çıkarmak bu tutarsızlıklara örnek verilebilir. Unutulmaması gereken gülme tıpkı kızgınlık gibi mizahın dış dünyada algılanan göstergelerinden sadece bir tanesidir. Şakayla karşılaşan bir insanın verdiği gülme tepkisi oldukça doğaldır. Ancak bir insana eşek şakası yapıldığında verdiği tepki çoğunlukla kızgınlıktır. İçinde bulunulan durum ve verilen tepkiler diğer insanların eğlencesine kaynak

oluşturmaktadır. En bilinen örnekleriyle arkadaşınız oturduğunuz sandalyeye çeşitli yapışkanları ve sıvıları dökebilir ya da oturma esnasında sandalyenizi çekebilir. Yürürken arkanızdan çelme takıp sizi düşürebilir, sigaranızın içerisine patlayıcı koyabilir, kulağınızın dibinde balon patlatabilir. Bunun gibi pek çok şaka sizin üzerinizden başkalarının eğlence kaynağı olabilir. Tüm bunlar düzenlenen şakanın gülünç olup olmamasıyla ilgili değildir. Çünkü insan şakaya maruz bırakılan kişiye gülerken ona acı vermektedir (Öğüt Eker, 2014, s. 19). Burada gülmeye eşlik eden duygusuzluğa dikkat çekilmelidir. Çünkü gülmenin doğasında kayıtsızlık vardır; gülmenin en büyük düşmanı duygulardır. O halde gülmek için kısa süreliğine de olsa acıma duygusunu bastırmak gerekmektedir (Bergson, 2014, s. 5). Dolayısıyla çalışmanın öne sürdüğü hipotezde de belirtildiği gibi mizahın tek sonucu gülme olmamalıdır.

Mizah, en bilinen tanımıyla eğlencenin temel unsurudur. Geçmişten günümüze mizah ve güldürü aynı anlama gelecek şekilde kullanılmıştır. Ancak mizah gibi bir alan henüz tam anlamıyla açıklanamayan gülme edimiyle sınırlandırılmıştır. “Mizah; gülümseme ve kahkaha gibi bir eylemle reklam, sinema, ekonomi, siyaset, spor vb. çok farklı alanlarda hedef kitlenin zihninde söz, yazı, resim vb. aracılığıyla gönderilen bir tür yönlendirici mesajdır” (Öğüt Eker, 2014, s. 205). Mizahın çok boyutlu olarak kullanıldığı sektörlerin başında eğlence dünyası gelmektedir. Burada dikkat çekilmesi gereken bir başka olgu da eğlencenin insan grupları üzerine inşa edilmiş olmasıdır. H. Bergson’un ifade ettiği gibi “...eğer yalnız ve diğer insanlardan yalıtılmış hissediyorsanız gülünç olandan keyif almanız mümkün değildir” (2014, s. 6).

Yaygınlaşan kullanımıyla “...modern çağın kullanım formatında mizah, tüketim kültürünün çok önemli bir nesnesi ve kitle iletişiminin önemli bir aracıdır” (Öğüt Eker, 2014, s. 205). Özellikle 21. yüzyıl elektronik sektörünün devasa yatırımlarla büyüdüğü ikincil sözlü kültür çağı olmuştur. Elektronik teknolojisinin hızlı yükselişi, yeni sosyal paylaşım siteleri ve başka medya unsurlarının keşfi sanal kültürün etkinliğini de attırmıştır. Sanal ortamın yükselişinde, mizah önemli bir rol oynamıştır. Benzer şekilde stand up tarzı programların sayıca artışı, mizahı sosyal yaşamın merkezi haline getirmiştir. “Eğlence sektörü, geçiş dönemlerinden festivallere, alışveriş merkezlerinden yemek kültürüne, stand up programlarından karikatür dergilerine, mizahî kişilikleriyle tanınan sanatçıların yer aldığı reklamlardan sinema filmlerine” (Öğüt Eker, 2014, s. 211) ve daha pek çok alanı kapsayan önemli bir mekanizmadır. *‘Eğlendiğin kadar insansın’* mesajı eğlence endüstrisinin medya araçları vasıtasıyla günümüz insanına dolaylı yollardan ilettiği önemli bir tüketim kodudur. Bu mesaj sayesinde, insanda çalışıyorsun, yoruluyorsun, eğlenmek senin en doğal hakkın vb. türlerinde algılar oluşturulmaktadır.

Elektronik Ortamda Sosyal Kodlamalar: Toplumsal Cinsiyet, Şiddet ve Mizah

Toplumsal cinsiyet kavramı sosyoloji literatürüne Ann Oakley tarafından dâhil edilmiştir. Yazar, cinsiyeti (seks), erkek ve kadın cinsleri arasındaki cinsel organ ve doğurganlık fonksiyonlarıyla ilgili biyolojik farklılıklara temas eden bir kavram; *toplumsal cinsiyeti* (gender) erkeksi ve kadınsı sınıflandırmaları içeren bir kültür meselesi olarak görmektedir. Cinsiyet değişmeyen bir niteliğe sahipken toplumsal cinsiyet kültürleri arasında değişiklik gösterebilmektedir (Oakley, 1985, s. 16). Bu anlamda doğuştan hiçbir etkisi olmayan toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek olmayı öğrenmek şeklinde de tanımlanabilir (Bora, 2008, s. 12). Dolayısıyla kadından ya da erkekten beklediği şekilde davranmak bir toplumsal cinsiyet göstergesi olarak sistemleşmiştir.

Toplumsal cinsiyet kalıplarının bireylere öğretimi genç yaşlardan itibaren ailede başlamaktadır. Bu anlamda Dede Korkut Kitabının geçen: “Kız anadan görmeyince öğüt almaz, oğul atadan görmeyince sofraya çekmez” (Ergin 2008, s. 16) atasözü bireylerin rollerinin öğrenimi açısından son derece önemlidir. Toplumsal cinsiyet rollerini öğretimi örgün eğitim yoluyla okullarda ve çeşitli kitle iletişim araçları vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Kültürümüzün eğitime verdiği önem bağlamında ‘*Ağaç yaş iken eğilir*’ atasözü de bu görüşü desteklemektedir (Özdemir, 2010, s. 102). Medya, özellikle televizyon, sosyal kodlamalarda önemli bir araç konumundadır. Neil Postman’ın belirttiği gibi önemli olan televizyonun bize eğlendirici temalar sunması değildir; bütün temaları eğlencenin malzemesi gibi sunmasıdır. Çünkü televizyonda yer alan eğlendirme güdüsü hemen her söylemin üst ideolojisi olarak verilmektedir (2014, s. 101-102). Günümüzde aşırı derecede televizyon bağımlılığı “*televizyonu kapatıp sosyal etkileşime geçmek*” kavramını ve zorunlu isteğini ortaya çıkarmıştır (Sanders, 2013, s. 48). Daha çocuk yaşta başlayan sosyal kodlamaların da en önemli aracı televizyon olmuştur. Toplumsal cinsiyet rolleri çocukluk yıllarından itibaren kodlanmaya başlanmaktadır. Çocuğun cinsiyeti yapılan kodlamanın temel belirleyicisidir (Yılmaz ve Uluyağcı, 2007, s. 141). Her gün yeni bir teknolojik gelişmenin yaşandığı popüler kültür çağında, daha çocuk yaşta başlayan tek yönlü iletişim sonucu televizyon bireylerin temel izlencesi olmuştur. Çocuğun kendi ihtiyaçlarından ziyade, televizyon tarafından yaratılan suni ihtiyaçlar önemlidir ve çocuk bu ihtiyaçlarını gidermektedir. Sanders’in ifadesiyle “çocuk, televizyonu, kendisini hiç görmeden her gereksinimini bilen elektronik bir anne gibi kullanır” (2013, s. 52). Burada arka plandan cinsiyet rolleri vurgulanmaya devam etmektedir. Yani hangi davranışın erkeğe hangisinin kadına özgü olduğu çoğu kez filmler, çizgi romanlar ya da reklâmlar aracılığıyla öğrenilmektedir (Yılmaz ve Uluyağcı, 2007, s. 147).

Toplumsal cinsiyet, kız ve erkek cinslerine doğumlarından itibaren açık veya gizli kalıplar halinde öğretilen sosyal ve kültürel algılardır (Bhasin, 2003, s. 1-2). Yapılan araştırmalar erkeği “sert, hükmeden, güçlü, yargılayıcı, kararlı, başarılı, bağımsız, hırslı, çözüm getiren, etkin” bir kalıpta sunmaktadır. Kadınsı özellikler olarak nitelenen ‘yumuşak, uyum gösteren, güçsüz, kabullenici, kararsız, başarısız, bağımlı, çaresiz, edilgen’ kalıplardan ise uzaklaştırmaktadır (aktaran, Yılmaz ve Uluyağcı, 2007, s. 144). Bu rollere göre utangaçlık, çekingenlik, kırılabilirlik, korkma ve acıma duygusu kadınsı; utanmazlık, cesaret, korkusuzluk ve acımasızlık duyguları da erkeksi özellikler olarak cinsiyet göstergeleri biçiminde imajlara dönüşmüştür.

Batı kültüründe kadınların erkeklerden daha az espri yapıyor olmaları, mizah duygusu veya fıkra anlatma yeteneğinden ziyade, erkeklere oranla daha sakin, edilgen ve geri planda bir role sahip olarak toplumsallaşmasıyla açıklanmaktadır (Sanders, 2001, s. 36). Yani toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden bir değerlendirme söz konusudur. Bunların sonucu olarak kadın gibi gülmek deyişi ve toplumsal cinsiyet kalıbı şeklinde gelişen neşeli gülüş, erkeklerde yerini alaycı bir mizaha bırakmıştır (Sanders, 2001, s. 76).

Toplumsal cinsiyet temelli kutuplaşmalar kadınların kendi aralarında birtakım savunma mekanizmaları üretmelerini sağlamıştır. Eleştirmenler tarafından cinsiyetçi bir kodlamayla “erkek gibi dövüşemeyenlerin” silahı olarak nitelenen dedikodu, sadece kadın faaliyeti olarak görülmüştür. Dedikodunun oluşumunda elbette kadın ve erkek cinsleri arasındaki eşitsizlik vardır. Erkeklerle eşit şartlara sahip olamayan kadınlar, “kara mizahla, acı öğrenmelerle dolu keskin öyküler anlatarak oluşturdukları dedikodu denen gizli etkinlik sayesinde kendi güç alanlarını oluşturdular” (Sanders, 2013, s. 107). İnsanların davranışlarının sonuçları toplumsal cinsiyet olarak tanımlanmaktadır. Bir kadının tebessümü hoş karşılanırken, yüksek tonda attığı kahkaha ayıplanmaktadır. Bu davranışsal tepki toplumsal cinsiyet süzgecinden geçirilmiş ve uzun yıllar önce *kadın gülmesi* olarak imaja dönüşmüştür. Dolayısıyla dedikodu ve gülme kadınsı tepkiler olarak tanımlanmıştır.

Dünyanın pek çok bölgesinde uzun yıllar eğlencenin en önemli kaynağı şiddet olmuştur. Şiddet, fiziksel, sözel, jest ve mimiklerle, davranışlardaki tutumlarla vb. pek çok şekilde sunulmaktadır. “İş yerleri, eğitim kurumları gibi kamusal alanlarda pornografik dille, sözle, elle sarkıntılık, laf atmak, çift anlamlı sözcüklerle kadın cinselliğinden ya da cinsel ilişkiden söz etmek, ısrarlı komplimanlar, bakışlar, dostça görünüm altında rahatsız eden konuşma ve dokunmalar” (Kaypakoglu, 2003, s. 126) kadına yönelik şiddetin örnekleri arasında sıralanabilir. Eş anlamlı sözcüklerin doğrudan ya da dolaylı bir şekilde söylenmesinden sonra genellikle erkeklerin kaş-göz hareketleriyle eğlenmeleri de söz konusu duruma örnektir. Bu daha çok erkekler arasında

kurgulanan hem haz hem de eğlence amaçlı bir şiddet durumudur. Bunda en önemli etken savaşıklık, kan dökücülük, acımasızlık ve sertlik gibi erkeksi karakter özellikleridir. Bu bakış açısına göre erkek korunması, ilgilenilmesi ve güdülerini giderilmesi gereken tek canlıdır. Gerçek insan sadece ve sadece erkektir, kadın ise ara aşamadır (Tarhan, 2006, s. 217).

Medya araçları, başta televizyon yayınları sahip olduğu güçle birlikte can sıkıntısının tanımını değiştirmiştir. Televizyon programları ve filmler, bir deneyimin kişiyi gerçekten tatmin edebilmesi için en yüksek yoğunluk perdesine ulaşması gerektiği beklentisini yaratmaktadır. Bu da çatışma, kavga, cinayet ve sevişme sahneleri anlamına gelmektedir (Sanders, 2013, s. 52). Ekran şiddetin ve cinselliğin birleştiği bir merkeze dönüşmüştür. Burada izleyiciye sunulan yapay tema değerleri altüst ederken küresel sermayeye güç katmaktadır. Bu anlamda alaycı bir gülüş rakibi yerle bir ederken izleyici bu anın tepkisiyle çoğu kez içinde bulunduğu ana odaklanarak eğlenmeyi tercih etmektedir (Sanders, 2001, s. 138).

Reklam, dizi, sinema vb. unsurlarla kadın ve erkek cinselliğinin sunulması, mahremiyet algısının yok edilmesi toplumsal yozlaşmayı beraberinde getirmektedir. Söz konusu durum kadın ve erkek için cinsel şiddet olarak değerlendirilmelidir; çünkü hem dinî hem de örfi kaideler cinselliği aile olgusunun temel taşı olarak değerlendirirken medyanın bu sırrı ihlal etmesi sonucu ‘yatak odası / gerdek gecesi’ algısı aşınmıştır. Dolayısıyla söz konusu durum günümüz toplumlarında cinsel şiddetin kontrol edilememesinde rol oynamaktadır. İlkokul seviyelerine düşen taciz, tecavüz girişimleri, kız çocuklarının çoğu kez kendilerinden büyüklerle genç yaşta evlendirilerek sözde toplumsal sapkınlıklardan kurtarılması, toplumsal cinsiyetin ve şiddetin göstergeleridir. 21. yüzyılda medyanın olumsuz kodlamalarından dolayı aileye verilen önem giderek azalmaya başlamıştır. Her gün binlerce örneğiyle karşılaşılan kadın programlarında bir beyin yıkama durumu söz konusudur. Medya genç kızları büyülü bir serüvene inandırarak duygularını sömürmektedir. Bu kapsamda evlenmeler, kriter kavramına sıkıştırılan bir yorumlamayı beraberinde getirmiştir. İncelenen evlenme programlarında özellikle erkeklerde aranılan fiziksel özelliklerin tamamı bütçe konusu gündeme gelir gelmez önemini kaybetmektedir. Dünyaya bir kez gelmek, güzel yaşamı hak etmek, bakımlı ellerin zarar görmemesi, zenginlik, zengin bir koca, sefa içinde bir yaşam, elini sıcak sudan soğuk suya sokmama algısı, sürekli kendisine hizmet edileceği beklentisi, bir giydiğini bir daha giymeme düşüncesi... vs. medyanın önemli kodları arasında sıralanabilir². Bu yapımlarda izleyiciye

² Esra Erol, Seda Sayan ve Zuhul Topal tarafından yapılan çeşitli programlardan derlenmiştir. Bu yapımlar yayından kaldırılınca adı geçen sunucular format değişikliğinde ekranlarda boy göstermeye devam etmişlerdir. “Esra Erol’da” programı evlilik, evli bayanların başkası ile kaçması, boşanma vb. konularında; “Seda Sayan ile Yemekteyiz”, “Zuhul Topal’la Sofrada”, “Gelinim Mutfakta” vb. mutfak yapımlarıyla yayın hayatına ve topluma

sunulan sadece sıradan tanıştirma, nişanlanma veya evlenme unsurları değildir. Burada reytingleri arttırmak amacıyla sahtekârlıklar, yalan-dolan ve her türlü entrika bazen de sözel şiddet unsuru kullanılmaktadır. Dikkat edilecek olursa programın en heyecanlı yerinde, olayların en karmaşık olduğu zamanda, tartışmanın başlangıcında vs. araya reklam girmektedir. Reklam izleyicide merak güdüsü oluşturmakta ve ekran karşısında geçirilen süreyi uzatmaktadır.

Medyanın sunduğu bu olumsuz içerik ve beklentiler esasında aile olgusunu da temelden sarsan psikolojik şiddet unsurlarıdır. Çünkü evlenmenin temel unsuru maddiyat olarak görülmekte dolayısıyla boşanma oranlarında da artış olmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2019 yılı itibariyle “541.424” çift evlenmesine rağmen evlenmeler % 2,3 oranında azalmıştır. Sağlanan birlikteliklerde “155,047” çift de boşanmış olup, boşanma oranı % 8 artmıştır (Erişim Tarihi: 21.01.2020; <http://www.tuik.gov.tr>).

Kadınlar, iş yaşamına atılımla birlikte rutin hayatta kendilerini mutlu edecek çeşitli deneyim alanları oluşturmuşlardır. Bunlardan birisi de saç şeklinin veya renginin değiştirilmesidir. Esmer bir kadının saçlarını sarıya boyatmasının altında psikolojik anlamda kendini iyi ve mutlu hissetme işlevi yatmaktadır. Ancak saçını sarıya boyatanlar toplumsal cinsiyet kodu olarak ‘aptal sarışın’ imajına da maruz kalmaktadır. Sarı saç ve çingenelik arasında da ayrıca ilişki kurulmaktadır. Bunun en temel nedenlerinden birisi de çingenelerin eğlenceli olmaları ve renkli/karışık giyim tarzlarıdır. Dolayısıyla göstergelerle alakalı bir durumdur. Saçlarını sarıya boyatan bir insana gülünmesi de doğrudan ‘çirkinlik’ imajıyla ilgili değildir. Burada tekrar ve neden-sonuç ilişkisi sonucu toplumda yerleşen kabullerle bilinçaltına kodlanan ‘aptallık’ imajının bir sonucudur. Ayrıca kadının bilgisine ve yardımına karşı ön yargılı bir tutum söz konusudur. Bu anlamda “kadın akli ve saç uzun akli kısa” ifadeleri, kadın düşüncesinin küçümsendiğinin en bariz göstergeleridir.

Oyun, eğlencenin en önemli kaynaklarından birisidir. Bir kedinin avı olan fareyi tek hamlede öldürmemesinin kaynağında kültürel ifade biçimi olarak oyunun yer aldığı söylenebilir. Farenin dramı ve kaçınılmaz son bellidir. Kedinin fareyi öldürmesi açlığından ziyade içgüdüünün yani avlanma isteğinin bir sonucudur. Burada üzüntüden ziyade eğlence olgusu ve mutluluk duygusu ön plana çıkar. Bu acımasızlıktan ziyade eğlencenin malzemesine yönelik tekrarın (mekaniklik) bilinçaltında oluşturduğu sembolik gülünç imgesiyle ilgilidir (Bergson, 2014, s. 48-50). Dolayısıyla kapana kısılan bir kurbanın çektiklerini keyifle izlemenin altında oyun belleği, güç

yön vermeye devam etmektedir. Ayrıca “Damat Bayıldı” adıyla yapılan yemek programı damadı “gelin ve kaynana” arasında bırakmış ancak format gereği izlenmeyince sonlandırılmıştır.

gösterisi, acımasızlık ve eğlenme isteği yatmaktadır. Atasözünde olduğu gibi ‘Tilkinin dönüp dolaşıp geleceği yer kürkçü dükkânıdır’. Somut veya soyut anlamıyla aslında kaçınılmaz son, baştan bellidir. Çünkü bu tekrarlar sonucu bilinçaltına yerleşmiştir; başlangıçtan belli olan bir sonuç vardır. Aslında gülme edimi dışında olan duyguların eğlenceye eşlik edeceği bellidir. Buna rağmen söz konusu içerikler, hemen her dönemde mizahın malzemesi olarak işlenmeye devam etmektedir.

Gülünç Olmayan Eğlence Kaynağı Olarak Mizah

Toplumlar her ne kadar uygarlaşsa da tarihin hiçbir döneminde acımasızlıktan zevk alma güdüsünden vazgeçilmemiştir (Öğüt Eker, 2014, s. XV). Gülmeden eğlenebilmek mümkün müdür? Eğlenmenin doğasında zorunlu olarak sadece gülmek mi vardır? Hıçkırıklara boğularak yani ağlayarak eğlenmek mümkün müdür? Eğlencenin yegâne kaynağı gülmek midir? Korkan ya da korkutulan insanın amacı eğlenmek midir? Ücretini ödediğiniz bir gösteride küçümsenmek hoşunuza gider mi veya küçümsenmek sizin için eğlence kaynağı mıdır? Sizinle alay edildiğinde bu diğer izleyiciler için bir eğlence kaynağı değil midir? Aşağılandığımız bir ortamda nasıl eğlenebilirsiniz? Argo ve hakaret eğlencenin kaynağı olabilir mi? Mizah gülmek ve ağlamak, şaşırma ve korkmak gibi edimleri birleştiren bir kavram olabilir mi? Gülme şiddet içerikli mizahın bir sonucu olmayabilir, bu tarz mizahî kurgulara stadyum tepkileri gibi heyecanlanmak, yerinde duramamak, tezahüratta bulunmak gibi farklı tepkiler de verilebilir. Makalenin bu bölümünde mizahın gülme edimiyle sınırlanamayacak derecede geniş bir disiplin olduğu, gülme ediminin mizahın pek çok sonucundan sadece birisi olduğu, güldürü unsuru içermeyen ama eğlendiren mizahın önemli bir olgu olduğu gibi pek çok konu incelenmektedir.

Rabelais tarafından kaleme alınan “Gargantua” ve “Pantagruel”, mizahın negatif özellikleriyle incelendiği eserlerdir. Gargantua annesinin karnında 11 ay kalmıştır. Henüz dünyaya gelmeden önce yani annesi Gargamelle’nin karnındaki 11. ayda bir şölen tertip edilir. Bu şölende içmek ve eğlenmek başlıca unsurlardır. Mübalağalar okuyucuyu hayrete düşürmektedir. Haz ilkesine göre yemek, içmek bu şölenin başlıca unsurlarıdır. Romanda cinsel öğeler de özellikle kadınlar üzerinden aşağılayıcı bir tonda yoğun bir biçimde kullanılmış, gebelik ve cinsel ilişkiden hareketle mizahî bir kurgu oluşturulmuştur:

Dul kadınlar kocalarının ölümünden sonra iki ay serbestçe, doyasıya, kıyasıya kış oynatabilirler. Aman ne olur, zampara dostlarım benim, böylesi kadınlardan uçkur çözmeye değer birkaçını bulursanız, atlayın üstlerine, getirin bana. Zira üçüncü ayda gebe kalırlarsa veletleri merhumun varisi olur; gebelikleri bir kez belli oldu mu, daha da veryansın edip pupa yelken gidebilirler. Çünkü benim yükümü almıştır gayrı! Nasıl ki, Julia, İmparator Octavianus’un kızı, ancak gebeliğini

anladıktan sonra tokmakçılarına bırakmış kendini, tıpkı bir geminin kaptanını yalnız kalafatlanıp yüklendikten sonra alması gibi. Ve biri çıkar da onları gebe gebe kendilerini dübürtüklemelerinden ötürü kınayacak olursa, hayvanlar dolu karınla erkeği üstlerine çıkarmazlar derse, biz hayvan değiliz, kadınız derler onlar da, gebelik üstüne gebe kalmanın güzel ve keyifli bir hakçağızları olduğunu ileri sürerler (Rabelais, 2014, s. 23).

Gargantua oğlu Pantagruel'in doğumuyla karısını kaybeder. Ama asıl düşüncesi karısının ölümünden duyduğu üzüntü değildir: "Ah, Badebec, küçüğüm, sevgilim, küçük hainim (hâlâ üç tarla ve iki bahçe vardı ekinleri biçilmeyi bekleyen), narinim, güzel saçlım, ürkeğim, seni bir daha hiç göremeyeceğim!" (Rabelais, 2012, s. 21). Burada Gargantua gibi eğlence, sefa düşkünü birisinin tarlayı ve ekinleri düşüneceği anlamı çıkarılmamalıdır; zira kastedilen cinsel ilişkidir. Cinsellik her koşulda mizahın bir malzemesidir³. Erkek ve kadın cinsel organı, kadınla çiftleşme, dışkılanma, yellenme, geçirme vb. yanında yeme özellikle de içme en önemli haz kaynakları arasında gösterilebilir. Hatta daha ileri bir boyutta değerlendirilecek olursa erkek cinsel organı her iki çalışmada da evrenin ve eğlencenin merkezi olarak kabul edilmiştir.

Medya araçları özellikle de "...televizyon çocukları ve gençleri her gün ve her gece binlerce şiddet, cinsellik ya da cinsel şiddet görüntüsünün edilgen alıcısı haline geliyor" (Sanders, 2013, s. 48). İzlenen bir reklam, gösteri veya filmde kapana kısıtılan bir oyuncu seyirci üzerinde her ne kadar acıma hissi uyandırır da seyircinin asıl ilgisi oyuncuya çektilen eziyetle ilgilidir. Burada merak edilen oyuncunun bu şiddet karşısında yaşamda kalmayı başarıp başaramayacağıdır. Dolayısıyla ilk etapta kimse oyuncunun yaralanmasıyla veya ölümüyle ilgilenmez. Ancak bazı reklamlarda, gösterilerde, dizilerde, sinema filmlerinde, gerçek yaşamda silah üzerine kurulu oyunlarda ya da bilgisayar oyunlarında en temel eğlence unsuru ölüm üzerine kuruludur. Günümüzde pek çok dizi ve filmin temel karakteri saldırganlık ve vurdu-kırdı temaları üzerine yoğunlaşmaktadır. Para-makam güç ve otorite anlamına geldiğinden, bunlara sahip olan kişiler her şeyi yapma konusunda kendilerini haklı görmektedir.

Üzülerek daha doğrusu gözyaşı dökerek eğlenmek de eğlence sektörü ve kültürü bağlamında sorgulanması gereken önemli bir içeriktir. Pek çok yaralanma ve ölümlü kazaya neden olan lunaparklara yüksek miktarlarda ücretler ödeyip eğlenen insanlar azımsanmayacak kadar çoktur. Çarpışan arabalar, Korku Evleri, Korku Tünelleri, Gondol, G-Max, Fireball, Disk Coaster, Big Shot, Flying Fury, Sky Trip, Giant Discovery, Insanity, Scream Roller Coaster,

³ "Parçala Behçet" örneğinde olduğu gibi insanlar arasında günlük yaşamda herhangi bir iş dalında sıklıkça göndermelerde bulunan cinsel söylem ve konuşmalar da mizah açısından incelenmesi gereken bir çalışma alanıdır.

X-Scream, Ranger, Vortex, Crazy Dance, Go-Kart, Paintball, Bungee Jamping, Zipline vb. araçlar insanları korkutarak ve dehşet çığlıkları attırarak eğlendirmektedir. Yukarıda sıralanan bu eğlence araçları çok tehlikelidir; ancak tehlikenin dozu arttıkça eğlence düzeyi de paralel bir şekilde artmaktadır. Tüm bunlar mizahın negatif nitelikleriyle ilişkili, eğlence endüstrisi tüketim nesnelere aittir. Burada mizah ve tehlike, haz ve doyum arasında önemli bir ilişki olduğu bilinmelidir. Söz konusu araçlarda mizah bir tüketim nesnesi olarak sunulmaktadır. Burada tüketicilerin satın aldığı şey heyecan ve deneyim arzusudur. Bauman'ın belirttiği gibi “tüketiciler her şeyden önce heyecan derleyicilerdir” (2014, s. 96).

Ölümlü trafik kazalarının, kafa kafaya çarpışan iki otomobilin, savaş uçaklarının bombardımanının, kurallara uygun olmayan motosiklet kullanımları veya motosiklet kazaları, mobese görüntülerinin, tren yolunda parçalanmış bedenlerin, elektrik çarpması görüntülerinin, sel veya heyelan sırasında insanların düştüğü çaresizliklerin, silahlı infaz görüntülerinin, apartman dairesinden, çatıdan, ağaçtan vb. düşenlerin, denizde, gölde, havuzda vb. boğulanların, pek çok kanalın ana haber bültenlerinde tekrar tekrar gösterilmesi reytingle ilgili bir durumdur. Akıllı telefonların icat edilmesiyle başlayan selfie çılgınlığının sonu yoktur. İnsanlar sıra dışı fotoğraf çekmek adına ölümü göze almaktadır⁴. Yine insanlar başından geçen ya da tesadüfen karşılaştıkları kaza, yaralanma, cinayet, ölüm vb. şiddet içerikli olayları sosyal medyadan paylaşmakta bir sakınca görülmemektedir. Ayrıca insanlar kendi işledikleri hırsızlık, taciz, tecavüz ve cinayet vb. suçları canlı yayın üzerinden paylaşmaktadır. Söz konusu içeriklerin paylaşılmasında elbette insanların izlemesi amaçlanmaktadır. Burada korkutma ve tehdit etme söz konusudur; paylaşımı yapan kişi bu haz tutkusuna göre hareket etmektedir. Bu mizahın cezalandırma üzerinden eğlendirme işlevidir. İnsanların böylesi görüntüleri izlemesinde en önemli etken hiç şüphesiz merak unsurudur; ancak burada dikkati çeken asıl nokta bu görüntülerin sıradan olayarmış gibi sunulması ve izletilmesinde bir sakınca görülmemesidir.

Türk kültüründe kahvenin, “bir kahvenin kırk yıl hatırı vardır” gibi olumlu bir imajı vardır. Bunun yanında gelenekte tuzlu kahve ikramı gibi olumsuz imajı da söz konusudur. Gelenekte damadı beğenmeme sembolüyle sunulan tuzlu kahve ritüeli de anlam değiştirmiştir. Kız isteme törenlerinde damada tuzlu, acılı, kahvenin içirilmesi halk arasında sevgi testi veya damadı sınama yöntemine dönüşmüştür. Damat bu sınavı geçmek ve kıızı almak için tüm zorluklarına rağmen tuzlu kahveyi içmelidir. Bu sınav, damadın gücünü göstereceği, otoritesini

⁴ Bu konuda internette yapılan taramalarda selfie çekilirken düşen yaralanan ve ölen yüzlerce insan olduğu görülmüştür.

sağlamlaştıracağı ilk rol ve sorumlulukları arasında yer almaktadır. Ayrıca damadın kahveyi içmeye zorlanması da bir cezalandırma şeklidir. Kız isteme töreninde yer alanların bu anın görüntüsüyle haz duymaları, kahkaha atmaları, kameraya kaydedip sosyal paylaşım sitelerine yüklemeleri çeşitli eğlence yöntemleridir. Burada damada gösterilen haz, kahkaha ve duyurma gibi tepkiler de ikincil bir cezalandırma yöntemidir. Damadın eziyeti izleyicilerin eğlencesine dönüşmektedir.

Gelin kaynana, gelin görünce ve eltiler arası ilişkiler toplumsal cinsiyet göstergeleri temeline dayanan, aile veya eş tercihi ‘anlaşamama, ayrı eve çıkma, kavga, boşanma’ vb. mizahın bir malzemesidir. Futbol maçlarında ve sonrasında taraftarların birbirlerine küfür ve hakaret etmeleri hatta saldırmalarının bilinçaltında elbette eğlence olgusu vardır. Kimse durup dururken bir başkasına zarar vermek istemez. Düğünlerde, sünnet törenlerinde, mezuniyet balolarında, geleneksel kutlama ve şenliklerde yüksek sesli müzik eşliğinde oynanan oyunlarda güldürü unsuru yok denecek kadar azdır. Ya da geleneksel çocuk oyunlarında hiçbir çocuk misket oynarken ya da ip atlarken kahkaha atmaz; ancak kazanmanın verdiği hazla zevkten dört köşe olur. Yani oynayarak eğlenir, burada eğlencenin kaynağı oyundur. Dolayısıyla mizahın gülme veya kahkaha olarak yorumlanması demek gülme dışındaki mizahı da yok saymak anlamına gelmektedir.

Toplumda kaba, hakaret içerikli ve küfürlü konuşan bireylere karşı olumlu bir tutum sergilenmezken, televizyon, sinema ve internet gibi medya araçlarında çok çeşitli bağlamlarda kaba, hakaret ve küfür içerikli söylem önemli bir eğlence unsuru olarak görülmektedir. Burada “yasak, ayıp, terbiyesizlik, kabalık gibi olumsuzluklar, mizahın hoşgörü potasında eritilerek bertaraf edilir” (Öğüt Eker, 2014, s. 31-32). Lakin sosyal kodlamalar gereği çocukların da bu mesajlarla büyütüldüğü unutulmamalıdır; dolayısıyla bir toplumda aşağılanan kadın cinsi genel-geçer bir kullanımla eğlence malzemesine dönüşmüştür. Kadın bedeninin, dayak yiyen bir kum torbası ya da teşhir edilen bir nesne gibi medya araçlarında en çok kullanıldığı ortamların başında filmler, diziler ve video klipler gelmektedir. Geçmiş yıllarda “İtilmiş Kakılmış” karakterleri üzerinden işlenen kadına şiddet olgusu ve toplumsal cinsiyet algısı ATV’de yayınlanan “Âlemin Kralı” dizisinde de görülmektedir. Dizi kadına şiddet olayının en sık kullanıldığı yapımlar arasında yer almaktadır. Dizinin asıl kurgusu iki farklı ev ortamında geçmektedir. Kubat karakteri karısı Nihale’yi sırf eğlence için dövmektedir. Burada Nihale adının seçilmesi de isim sembolizmi açısından son derece dikkat çekicidir; çünkü Nihale ezilen, altta kalan anlamına gelmektedir. Kubat, kadın sığınma evine yerleşen Nihale’ye kılık değiştirip ulaşmıştır. Burada erkeğin güçlü, kadının pasif olduğu imgesi çizilerek ataerkil topluma

göndermeler yapılmaktadır. Dizide aynı durumun tersi de söz konusudur. Nihale'nin öz ağabeyi Arslan'da (Şafak Sezer) kendi evinde kaynana şiddetine maruz kalmaktadır. Yine isim sembolizmi bağlamında dışarda Arslan (kral) evde kedi imajı çizilmiştir. Ayrıca imgelerin insan yapısı olduğu bilindiğine göre söz konusu kodlamalar yapılırken izleyicinin beklentileri göz önünde bulundurulmaktadır. Her imge bir unsuru görme ve algılama biçiminin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir (Berger, 2014, s. 9-10). Bu dizi cinsiyet göstergeleri bağlamında kadın yaşantısının bir sunumudur. Dizi yoğun şiddet içerdiği gerekçesiyle RTÜK tarafından cezalandırılmıştır (<https://www.milliyet.com.tr/gundem/alemin-kirali-na-890-bin-lira-ceza-1649969>).

“Korku Yolu, Testere, 300 Spartalı, Spartacus, Blue Mountain State, Shameless, Banshee, Boardwalk Empire, Game of Thrones, The Sopranos, Paranormal Activity, Otel, Dabbe, Barda, Musallat, Kutsal Damacana vb. filmlerle Fatma Gül'ün Suçu Ne, İffet, Aşk-ı Memnu, Âlemin Kralı, 1 Erkek 1 Kadın, Deli Yürek, Kurtlar Vadisi, Kardeş Payı, Kaçak, Karadayı, Arka Sokaklar, Eşkıya Dünyaya Hükümdar Olmaz, Yasak Elma, Sen Anlat Karadeniz, Gel Dese Aşk” vb. dizilerden bazıları aşırı derecede cinsellik, argo ve şiddet içeren modern insanın eğlencelik ritüelleri arasında gösterilebilir.

Mizah unsurunun en çok kullanıldığı yapımlardan bir diğeri de gece yayın kuşağında yer alan stand up tarzı programlardır. Bu yapımlarda hem pozitif hem de negatif mizah unsurlarını kullanılmaktadır. Negatif mizahın önemli ikonlarından olan Okan Bayülgen, “Gece Kuşu, Televizyon Çocuğu, Zaga, Herkes Bunu Konuşuyor, Televizyon Makinesi, Disko Kralı, Medya Kralı, Muhabbet Kralı, Kral Çıplak, Muhallebi Kafa, Çıplak Kafa, Makina Kafa” gibi programlarda sunuculuk yapmış, birçok reklamda ve filmde oyuncu olarak seslendirmede yer almıştır. Bayülgen seyirciyi eğlendirmek için “ağır eleştiri, hakaret, alay, küçümseme bazen de küfre” başvurmaktadır. Lezzet Haritası programının sunucusu Ezgi Sertel, bir bölümde yumurta yeme tarzından dolayı gündeme gelmiştir. Okan Bayülgen, Makina Kafa adlı programında ‘böyle yumurta yenir mi?!!’ diyerek sunucuyla dalga geçmiştir. Bayülgen, “ben olsam bu programın adını yemek yiyen kadın koyarım” diyerek alay konusu yapmıştır (<http://www.izlesene.com/video/makina-kafa-ezgi-sertel-ile-lezzet-haritasi/7164409>). Aslında burada iki durum söz konusudur: Kültür endüstrisi yaklaşımı insanlarda arzu oluşturarak doyuma ulaşmayı hedeflemektedir. Bu amaçla tüketici istenilen şekilde yönlendirilmekte ve yapay gereksinimler ihtiyaç şeklinde sunulmaktadır (Adorno, 2014, s. 74-78). Sunucunun iştahlı bir şekilde yumurta yeme davranışı bir kültür turizmi ve pazarlama stratejisidir. İkinci olarak söz konusu durum yeme ve cinsellik birlikteliğinde negatif mizah olgusuna gönderme

yapmaktadır. İnsanları aşağılayan bir şovmen ya da avını heyecan içinde bekleyen bir avcı, hedefine ulaşmanın sevincini mutluluk çığlıkları atarak kutlamaktadır. Burada izleyicinin gergin ve tedirgin ruh hali oyuncunun rolüne daha fazla odaklanmasını sağlamaktadır. İzleyici ise acıma, endişe, korku ve gerilim arasında eğlence duygusunu keşfetmektedir. Bu anlamda ironik, yani alaycı ve küçümseyici espriler birçok durumda içten gelen ve uzun süren kahkahalara yol açmazlar. Burada mizah unsuruna verilen tepkiyi gülmeye sınırlandırmamak gerekir. Çünkü bir mizah unsuruna gülme tepkisi veren bireylerin çoğunlukla neye güldüklerinin bilincinde olmamaları bile söz konusu durumu örneklendirmektedir. Ancak bu espriler rakibe büyük bir güçle vurdukları için daha fazla can yakma özelliğine sahiptirler (Sanders, 2001, s. 75).

Kişinin eğlence algısı tarzıyla ilgilidir. Komedi tarzında (kara mizah) yapımlarıyla bilinen Şahan Gökbakar, hâlihazırda 6 filmde oluşan Recep İvedik serisiyle ün yapmıştır. Söz konusu yapımda, Recep İvedik karakteri, “geğirme, yellenme, kusma, kaşınma, küfür, hakaret, alay” vb. negatif mizahın bütün unsurlarını kullanarak takipçilerini eğlendirmektedir. İrem Derici tarafından seslendiren “Kalbimin Tek Sahibine⁵” isimli şarkı, bağlılık, sadakat, sevgi vb. temaları içeren pozitif mizah unsurlarıyla yüklüdür. Aynı şarkı Şahan Gökbakar tarafından yeni sözlerle negatif mizah malzemesi haline getirilmiştir: “Benim kocam tam bir hayvan / Yapmışım yanlış bir seçim / Maç izler, hemen uyur / Horlar, osu...eşim / Bin defa küfrettim / Beni ona verene / Gerçekten pişmanın evlendiğime / O şerefsizdir, o cibilliyetsizdir / Pavyona gider de gelmez evine / Kirayı vermemiş ev sahibine / Götürmüş yatırmış ganyan fişine / Kahır sensin bana geliyor cinnet / Martılar sışç...versin şaşkın yüzüne” (<http://www.youtube.com/watch?v=MO47dcx1dH8>). Şarkıda yer alan sözlerin başlı başına negatif mizah unsurları olduğu görülmektedir; ayrıca Gökbakar, İrem Derici’ye göndermelerde bulunulmuştur.

PSY’nin “Gentleman” adlı şarkısı ve video klibi kadın bedeninin ve cinselliğinin yoğun biçimde işlendiği bir örnektir. Klipteki pek çok sahnede özellikle sanatçı söz ve davranışlarıyla kadınları cinsel, sözel ve fiziksel şiddete maruz bırakmaktadır. Özellikle klip başlangıcında sanatçının tuvalet pozisyonunda oturması; yürürken cansız mankenin göğüslerine dokunması; koşu bandının hızını arttırıp üzerinde koşan bir kadını düşürmesi; kahve içen kadının fincanına alttan vurarak kahveyi yüzüne serpmesi; tuvalet ihtiyacı olup hızlıca asansöre binen bir adamın asansörden inmesini geciktirmek amacıyla bütün tuşlara basması; kışını kaşındığı elini kadının yüzüne götürmesi; maç oynayan çocukların topunu saha dışına atması ve onları ağlatması;

⁵ Şarkı için bakınız: <http://www.youtube.com/watch?v=mTZRQltuHRc>.

kadının altından sandalye çekmesi; düşen kadına el uzatıp yardım edecek imajı verip, kaldıracığı esnada tekrar itmesi; kadınların yerde yatan erkekleri bacakları arasına alıp dans etmeleri; sanatçının kafasını fotokopi makinasına koymasv. gibi aşırılık içeren davranışları haz duyacak bir şekilde zevkle yapması, eğlence uğruna her şeyin mubah görülmesi cinsel şiddet göstergeleridir. Kadın-erkek cinsel organı ve anüsler üzerinden sergilenen çeşitli aşırılıklar cinsel şiddetin eğlence amaçlı kullanımına açık örneklerdir (http://www.youtube.com/watch?v=ASO_zypdnsQ). Ayrıca şarkıda geçen sözler de cinsel şiddetin göstergeleridir: “Evet sen, baksana / Kendimi tanıttacak olursam / Kendine öz güveni olan biriyim / Canlılık ve delilik / Ne duymak istiyorsun? / Bana ne yapmak istiyorsun? / Lanet olsun! Bebeğim! Sen aşırı seksisin! / Hey / Kafan, belin, bacakların, baldırların / Harika! Hissediyor musun? / Mükemmel, yumuşacık / Nefesini keseceğim / Sana çığlık attıracağım / Lanet olsun! Yavrum! Ben parti mafyasıyım! / Seni terleteceğim / Seni azdıracacağım...” (<http://www.bizimvatan.org/2013/04/psy-gentleman-turkce-sarki-sozleri.html#ixzz3LVKkT8AI>).

Şiddet içerikli mizahın sunulduğu bir diğer ortam da reklamcılık sektörüdür. Kadınlara çanta, parfüm, pırlanta, kıyafet, ayakkabı gibi tüketim nesnelere üzerinden sanal ve sahte bir mutluluk sunulmaktadır. Söz konusu güzelliklerin peşinde, marka takipçisi ve hep daha iyisini arzulayan bir kitle yaratmak temel beklentidir. Bu anlamda Zen Pırlanta “Değişim Kampanyası” adlı reklamında nefes almaksızın konuşan bir kadın imgesiyle izleyicinin karşısına çıkmaktadır. Burada kadının sözcüklerinde yer alan “altın, pırlanta, elmas, kolye, yüzük, küpe, bileklik” her türlü eski takıyı “tasarımı bir harika, şıklığıyla parıl parıl parlayan, bakanın dönüp bir daha baktığı, herkesin kıskandığı yepyeni Zen Pırlantalarla” değiştirmek istemesi aç gözlülük, doyumsuzluk, üstünlük ve haz ilkesi bağlamında yorumlanabilir. Satıcının sadece onay anlamında ‘evet’ demesinden sonra konuşmasına izin verilmemesi de doyum noktası olarak görülebilir. Burada her şeyin sadece pırlanta hatta Zen olduğu imajı oluşturulmaktadır (<https://www.youtube.com/watch?v=K825pdACdu8>).

Bir başka takı markası Blue Diamond ise hazırladığı “Büyük değişim kampanyası” adlı reklam filminde her kadının pırlantayı hak ettiği imajını oluşturmaktadır. Burada eskisini götürüp yenisini alabileceği üzerine kurulan reklamda kızların çok değiştiği, eski küpeleri yerine beştaş, eski altın kolyeyi ışıl ışıl bileklikle, bilezikleri baget yüzükle değiştirmeyi, yenilenmek ve değişmek olarak sunmaktadır. Reklamın sonunda hep bir ağızdan “Blue Diamond her kadının hakkı” şeklindeki slogan kadınlar arası eşitsizliğin, doyumsuzluğun, kıskacığın, üstünlüğün ve haz ilkesinin bir sunumudur (https://www.youtube.com/watch?v=glqxBI8i_w).

Her iki reklamda da kadın karakterlerin yüzünde görülen tebessüm ifadesi olarak gülümseme hedefine ulaşmış olmanın verdiği mutluluk ve doyumla ilgilidir. Burada doğrudan mizahın üstünlük işlevine gönderme yapılmaktadır. Eski-yeni değişimleriyle birlikte ulaşılmak istenen hedef yani doyumsuzluk yumuşatılmaktadır. Bu bir bakıma hayali kurulan yeni kadın tipinin toplumla uyumunu kolaylaştırmak veya sosyal hayat içerisindeki kadının isteklerini haklı gerekçelere dayandırmaktır.

Günümüzde popüler mizahın malzemelerinden birisi de ahlaki sınırların çiğnenmesidir. Küfür, argo, toplum içinde duyulacak şekilde yellenme, tükürme, gibi davranışlar ve bunları yapanlar toplum tarafından kabul görmeyerek dışlanırlar. Ancak burada ahlak dışı olana gülmek, bunu kabullenmek anlamına gelmemelidir. Söz konusu davranış her neyse cezalandırılması beklenir. Taciz, tecavüz, gibi cinsel saldırı ve suçlar da hukuki anlamda cezai yaptırımları yanında toplum tarafından da çeşitli cezai işlemlere maruz bırakılırlar. Söz konusu suçları işleyenlerin toplumdaki dışlanması veya işlenen suçun karşılığı olarak dövme, sakat bırakma veya öldürme gibi intikam biçimleri de söz konusudur. Bu suçları işleyenlerin ceza evinde uğrayacakları şiddet de toplum tarafından onaylanan bir davranış biçimidir. Burada davranışı sergileyen kişinin cezalandırılması eğlencenin kaynağını teşkil eder. Halk felsefesinde söz konusu durum yüreklere su serpilmesi olarak da yer almaktadır.

Sosyal medya kanallarında popüler olmak, izlenmek, para kazanmak vb. eğlence amaçlı cezalandırılmalı soru cevap oyunları da oynanmaktadır. Bu tarz yarışmalarda mutfak kültürü öğeleri üzerinden mizah olgusu işlenmektedir. Enis Arıkan ile Ezgi Mola çektikleri bir videoda birbirlerine soru sormaktadır; cevap bilinmediği ya da verilmek istenmediği durumda mide bulandırıcı, beğenilmeyen yiyecekler yedirilmektedir. Burada eğlence olgusu iğrenme ve kusma tepkilerinden hareketle işlenmektedir (<https://www.youtube.com/watch?v=-bKGlzsTgAM>).

Gülme rakipten veya suçludan bir çeşit intikam alma biçimidir (Bergson, 2014, s. 125-127). Kavga etmeye yatkın birisinin her fırsat ve konuda şiddeti bir çözüm olarak görmesi ve kullanması, gerekli tedavileri inkâr ve reddetmesi, defalarca uyarılmasına rağmen şiddet yoluna başvurması sonucunda cezai yaptırımlara maruz kalması kaçınılmazdır. Bu tekrar eden eylemler dizisinde 'oh olsun, hak etti, ders olsun, bir musibet bin nasihatten iyidir, aklının başına gelmesi gerekiyordu, kendi düşen ağlamaz, belki kendisine çeki düzen verir' vb. şeklinde cezayı ve cezalandırmayı onaylayan ifadeler bulunmaktadır. Geleneksel kültürde "Gülme komşuna gelir başına" atasözü de bugünün insanları arasında değişim göstermiştir. Bu durum

insanların iyilikten kötülüğe dönüşümünün bir göstergesidir. Bu bir çeşit cezalandırmadır; söz dinlemeyen veya kuralları ihlal eden kişinin aklını başına alması istenir. Mizahın sonuçlarından birisi olan gülme davranışı çoğu zaman bir ıslah aracıdır. Toplum maruz kaldığı saygısızlıklara gülmeyle cevap verir. Burada sergilenen gülme davranışı, gelip geçici bir anlamdan ziyade kötülüğe kötülükle cevap vermeyi içermektedir.

Sonuç

Gülme, bilimsel olarak yapılan açıklamaların ötesinde kültürel bir ifade biçimidir. İnsanların gülme davranışı benzer özellikler görmekle birlikte, neye, niçin, ne zaman ve nasıl gülüdüğü kültürler arasında farklılıklar gösterebilmektedir. Bu anlamda gülmeyle kaynaklık eden davranışların farklılığı da dile getirilmelidir. Ayrıca gülme, cinsiyetler arasında farklı tanımlara yol açan kadın gülmesi şeklinde kalıplarla da ifade edilmiştir. Bu makalede negatif mizah yaklaşımından hareketle eğlence olgusunun mevcut durumu eleştirel bir gözle dikkate sunulmuştur. Mizahın kültürel ekonomik bir içerik olarak medyanın temel dinamiklerinden birisi olduğu görülmüştür. Eğlence kültürü kapsamında mizahın gülme içermeyen, negatif nitelikli içeriklerinden daha çok faydalandığı dikkate sunulmuştur. Makalede gülmenin mizahın pek çok sonucundan sadece birisi olduğu fikrinden hareketle Antik Yunan'da Roma'da ve Orta Çağ Avrupası'ndaki eğlence anlayışıyla günümüzdeki eğlence anlayışlarına kaynaklık eden mizah yaklaşımları arasındaki benzerliklere dikkat çekilmiştir. Bu kapsamda, negatif mizah temelinde üretilen içeriklerin kasma, geçirme, kaşınma, yellenme; intikam, cezalandırma, doyum ve doyumsuzluk, kıskançlık, haz ilkesine göre hareket etme; hakaret, alay, ironi, argo, küfür, sapkınlık ve aşırılıklar, psikolojik baskı, fiziksel temas gibi şiddet içerikli olduğu görülmüştür. Medya araçlarında toplumsal cinsiyetçi bakış açısı, cinsellik ve şiddet, evlilik ve aile olgusunun aşındırılması, negatif mizah kapsamında değerlendirilen konular olarak öne çıkmaktadır. Filmlerde, dizilerde, stand up tarzı yapımlarda ve reklamlarda reyting başta olmak üzere ekonomik nedenlerle negatif mizah unsurlarının ele alındığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynaklar

- Adorno, T. W. (2014). *Kültür endüstrisi, kültür yönetimi*. (çev. N. Ülner vd.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aksu, B. (2008). *Sivil toplum kuruluşları için toplumsal cinsiyet rehberi*. Ankara: Odak Ofset Matbaacılık.
- Bauman, Z. (2014). *Küreselleşme*. (çev. A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Berger, J. (2014). *Görme biçimleri*. (çev. Y. Salman). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bergson, H. (2014). *Gülme*. (çev. D. Çetinkasap). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal cinsiyet*. İstanbul: KADAV Yayınları.
- Ergin, M. (2008). *Dede Korkut kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Kaypakoğlu, S. (2003). *Toplumsal cinsiyet ve iletişim*. İstanbul: Naos Yayınları.
- Oakley, A. (1985). *Sex, gender and society*. England: Gower Publishing Company Limited.
- Öğüt Eker, G. (2014). *İnsan kültür mizah*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Özdemir, M. (2010). “Türkiye’deki reklamlarda toplumsal cinsiyet ve sunumu”. *Millî Folklor*. (88), 101-111.
- Postman, N. (2014). *Televizyon öldüren eğlence*. (çev. O. Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Rabelais, F. (2012). *Pantagruel*. (çev. B. Uzma). İstanbul: Everest Yayınları.
- Rabelais, F. (2014). *Gargantua*. (çev. S. Eyüboğlu vd.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sanders, B. (2001). *Kahkahanın zaferi*. (çev. K. Atakay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sanders, B. (2013). *Öküzün a’sı*. (çev. Ş. Tahir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Tarhan, N. (2006). *Psikolojik savaş*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Yılmaz, R. A. ve Canan U. (2007). “Televizyon reklamlarında çocuğa ilişkin toplumsal cinsiyet rollerinin sunumu”. *Galatasaray Üniversitesi, İletişim Fakültesi Dergisi*. (6), 141-157.

İnternet Kaynakları

- Alemin Kralı Ceza Aldı, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/alemin-kirali-na-890-bin-lira-ceza-1649969> adresinden 25 Mart 2020 tarihinde alınmıştır.
- Blue Diamond Pırlanta Reklamı, https://www.youtube.com/watch?v=glqxB1S8i_w adresinden 25 Mart 2020 tarihinde alınmıştır.
- Enis Arıkan ile Ezgi Mola Cezalandırma Oyunu, <https://www.youtube.com/watch?v=-bKGlzsTgAM>, adresinden 05 Nisan 2020 tarihinde erişilmiştir.
- Evlenme Boşanma İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr> adresinden 11 Mart 2020 tarihinde alınmıştır.

İrem Derici, Kalbimin Tek Sahibine <https://www.youtube.com/watch?v=mTZRQltuHRc>, adresinden 07 Mart 2020 tarihinde alınmıştır.

Okan Bayülgen, Makine Kafa, <http://www.izlesene.com/video/makina-kafa-ezgi-sertel-ile-lezzet-haritasi/7164409>, adresinden 06 Şubat 2020 tarihinde alınmıştır.

PSY, Gentleman, <http://www.bizimvatan.org/2013/04/psy-gentleman-turkce-sarki-sozleri.html#ixzz3LVKkT8AI>, adresinden 20 Şubat 2020 tarihinde alınmıştır.

PSY, Gentleman, http://www.youtube.com/watch?v=ASO_zypdnsQ, adresinden 20 Şubat 2020 tarihinde alınmıştır.

Şahan Gökbakar, Kalbimin Tek Sahibine İroni, <http://www.youtube.com/watch?v=MO47dcx1dH8>, adresinden 07 Mart 2020 tarihinde alınmıştır.

Zen Pırlanta Reklamı, <https://www.youtube.com/watch?v=K825pdACdu8>, adresinden 25 Mart 2020 tarihinde alınmıştır.

Extended Abstract

One of the most important sources of humor in Turkish culture is anecdote. So much so jokes and laughs were synonymous; because anecdote is the material of the comic. However, laughing behavior does not only arise due to the anecdote. The definition of laughing as a philosophical problem led to the difference in the sources of humor. The entertainment industry is largely built on the basis of humor. But laugh is not the only source of fun. Unlike the comments on the axis of laughter seen in daily life, humor is presented from media tools as an important element of popular life when analyzed with different ways of seeing. Here, the phenomenon of entertainment “without laughter” (entertain without laugh) often refers to the subconscious, unaware of the origin of humor, via gender codes. Therefore, the concepts of gender, humor and violence are transformed into cultural economic contents by processing around the phenomenon of entertainment. In this sense, "horrible, embarrassing, ugly, vulgar, slang, vulgar, repulsive, humiliating, disgusting, cynical" are the prominent concepts. These are some of the tools of an "emotionless" negative humor memory that lacks positive qualities. It cannot be said that the feeling of suffering suppresses laughing but it gives enough opportunity to think. On the other hand when pity is presented as the material of entertainment, it turns into a content that can be easily marketed. Sadness, like laughing, is contagious; this is a human emotion. A baby's cry is accompanied by laughter; that is, crying response is not given to this behavior of babies. Especially on social networking sites, hiccups of babies are among the most viewed content.

Today, the entertainment industry is built on two foundations, consisting of negative and positive humor. Both formations have a follower mass on their axis. For these, these humor approaches have been transformed into a capsule of necessity. When we look at the history of the negative humor type, which is emphasized more frequently in the study, it is seen that negative meanings such as aggression, ridicule and disdain are loaded. When the philosophical background of many laughing behaviors is taken into consideration, it appears that there are negative elements of humour. Of course, there is entertainment in the subconscious of the fans swearing and insulting each other and even attacking each other during football matches.

While there is no positive attitude towards individuals who speak rude, insulting and abusive in society, rude, insulting and profanity discourse is seen as an important entertainment element in a wide range of contexts in media, such as television, cinema and internet. However, it should not be forgotten that children are raised with these messages due to social coding; Therefore,

the type of woman humiliated in a society has turned into entertainment material with a general-use. Films, series and video clips are among the most commonly used media of the female body in media, such as a beating punching bag or an exposed object. In the media, the image is generally made by patriarchal society by drawing the image that man is strong and woman is passive. Family and spouse preference, disagreement, going home, fight, divorce etc. they are a material of humor. Also, since it is known that the images are human structure, the expectations of the viewer are taken into consideration while making these codings.

Laughter is a form of cultural expression beyond scientific explanations. Although people's laughing behavior has similar characteristics, what, why, when and how they laugh may differ between cultures. In this sense, the difference of the behaviors that cause laughter should be mentioned. In addition, laughter is expressed in patterns such as female laughter, which leads to different definitions between genders. In this article, based on the negative humor approach, the current state of entertainment phenomenon is critically considered. Attention has been drawn to the similarities between the understanding of entertainment in Ancient Greece, Rome and Medieval Europe, and the humor approaches that are the source of today's entertainment. In the media, socialist perspective, sexuality and violence, abortion of marriage and family phenomenon come to the fore as the subjects evaluated within the context of negative humor. It was concluded that negative humour elements were addressed for economic reasons, especially ratings in films, series, stand up-style productions and commercials.

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 26-03-2020

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 21-04-2020

Araştırma Makalesi / Research Article

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 6, ISSUE 13, P. 179 – 206.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 6,
SAYI 13, S. 179 – 206.

Toplumsal Güvenliğin Sağlanmasında Önleyici Kolluğun Etkinliği Üzerine Kavramsal Bir Araştırma: Bursa İl Jandarma Örneği

Hakan SÖNMEZ¹

Özet

Genel kolluk birimleri olan Jandarma, Polis ve Sahil Güvenlik Komutanlığı teşkilatları, ülkemizde kuruluşlarından itibaren sivil ya da resmi üniforma ile sorumluluk bölgelerinde yaya ve motorlu devriyeler yoluyla kanunlarla kendilerine verilen görevleri yerine getirmektedir. Kolluğun işlenmiş olan suçlara müdahale ederek suç veya suçluların açığa çıkartması görevleri olduğu gibi belki de temel görevinin, suç işlenmeden önce alınan veya alınacak olan tedbirlerin kusursuz bir şekilde uygulanması olduğunu söylemek mümkündür. Bu çalışmada; dünyadaki kolluk anlayışı, suç kavramı, devriyeler, Türkiye'deki Jandarma Genel Komutanlığı sorumluluk alanlarında 2015-2019 yılları arasında meydana gelen suç oranları ile önleyici kolluk devriyelerinin önemine ve arzu edilen seviyede zaman ayrılmasına, önleyici kolluk hizmetlerinde etkinliğin artırılması gerektiği gibi hususlara değinilecektir. Bu kapsamda konuyla ilgili örnek olarak seçtiğimiz Bursa İl J. K. lığına bağlı birliklerce 2018- 2019 yılları arasında icra edilen önleyici kolluk devriyelerinin, çıkartılan toplam devriye miktarına oranları ile o yıllara ait meydana gelen suç oranları incelenmiştir. Çalışma sonucunda, çıkartılan önleyici kolluk devriyesi miktarı ile meydana gelen suç oranlarında artış veya azalış meydana gelip gelmediği, ayrıca önleyici kolluk devriyelerinin etkinliğinin artırılması için çözüm ve öneriler tespit edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Jandarma, Devriye Çeşitleri, Suç, Önleyici Kolluk, Toplumsal Güvenlik.

A Conceptual Research On The Effectiveness Of The Preventive Law Enforcement Ensuring Societal Security: The Example Of Bursa Provincial Gendarmerie

Abstract

Gendarmerie, Police and Coast Guard Command organizations, which have general law enforcement units, fulfill their duties given by law through pedestrian and motor patrols in civil or official uniform and responsibility areas since their establishment in our country. It is possible to say that the law enforcement officers have the duty of exposing the crime or criminals by interfering with the crimes committed, and perhaps its main duty is the perfect implementation of the measures taken or to be taken before the crime is committed. In this study; global

¹ Öğretim Görevlisi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Bursa Işıklar Jandarma Astsubay Meslek Yüksek Okulu, Güvenlik Bilimleri ABD Başkanlığı, sonmezhan55@gmail.com, Orcid ID: 0000-0002-6463-6679.

law enforcement concept, the concept of crimes, patrols, the Gendarmerie General Command's are a of responsibility in Turkey 2015-2019 between the years of preventive police patrol and crime rates occurring in importance to the desired level in the time allocated, will be touched on such issues as the need to increase the effectiveness of preventive policing. In this context, the rates of preventive law enforcement patrols carried out between 2018 and 2019 by the unit affiliated with Bursa Provincial Jurisdiction, which we selected as an example on the subject, and the crime rates of those years we reexamined. As a result of the study, it will be tried to determine whether there is an increase or decrease in the crime rates as used by the amount of preventive law enforcement patrols removed and to increase the effectiveness of preventive law enforcement patrols.

Key Words: Gendarmerie, Patrol Types, Crime, Preventive Law Enforcement, Social Security.

Giriş

Jandarma, yasaların kendisine verdiği, emniyet, asayiş, kamu düzeni gibi hususların korunmasını sağlamak, suç işlenmesinin önüne geçmek şeklinde tanımlanan asli görevlerini yerine getirmek için en önemli yöntem olarak devriyeler kullanmaktadır.

İnsanların hayatlarını sürdürebilmesi için, toplumsal bir düzende ve bir arada yaşaması kaçınılmazdır. Toplumsal bir düzende ve bir arada yaşayabilmesi için belirli bir oranda özgürlüklerinin kısıtlanarak toplumsal kurallara riayet edebilmeleri gereklidir. (Acar, 2018, s.668). Bireyler bazı haklarını kullanmaktan vazgeçerken devletinde kendilerini korumasını talep edeceklerdir.

Jandarma, devriye hizmetlerini, kendisine verilen yetki ve sorumluluklar çerçevesinde etkin olarak kullanmaktadır. Değişen buna paralel olarak da zamanla gelişen bilgi ve teknolojiye göre kendisini sürekli güncellemektedir. Geçen zaman içerisinde devriyelerin görev özelliklerine göre çeşitlenip şekillendiği görülür.

Devriye hizmetleri ile suçların oranları arasındaki ilişkinin tespit edilmesine dair tartışmalara konunun uzmanları tarafından değişik tarihlerde yapılan çeşitli araştırmalarla cevap bulunmaya çalışılmıştır. Suçların önlenmesi amacıyla tertip edilen Önleyici Kolluk Devriyelerinin, arzu edilen seviyede, bir başka ifadeyle sayısal anlamda yeterli olup olmadığı ve buna bağlı olarak devriye hizmetlerinin etkinliğinin artırılması için yapılması gereken hususlar ile çözüm ve öneriler bizim çalışmamızda asıl inceleyeceğimiz husustur.

Kolluğun tarihi incelendiğinde Suçları önleme ve işlenmesini azaltma faaliyetleri ilk etapta emniyet teşkilâtlarının vazifesi olarak gözükmektedir. Modern anlamda 1829 yılında İngiltere'nin başkenti olan Londra'da kurulan "Londra Metropolitan Polis Gücü" ilk emniyet teşkilâtıdır Bu teşkilatın kurulmasına hukuki bir zemin kazandıran kanun ise Metropolitan Polis Kanunu olup bu kanunda polisin temel görevinin suçların önlenmesi olduğu ve polisin bütün gayretinin bu temel hedefe yönlendirilmesi gerektiği açıkça yazmaktadır. Ayrıca suçun

olmadığı halin polisin tam verimliliğinin en mühim delili olarak değerlendirileceği de belirtilmiştir (Seyhan & Eryılmaz, 2004, s.5).

Ülkemizde de bugünkü genel kolluk teşkilatlarının temeli Osmanlı İmparatorluğu döneminde, 14 Haziran 1839 yılında Jandarma teşkilatının, 10 Nisan 1845 yılında da Emniyet teşkilatının ilk birimleri kurularak atılmıştır.

Suçun önlenmesine teşkilatların kurulduğu ilk yıllarda çok ciddi önem verilmiş ancak verilen bu önem maalesef uzun müddet devam etmemiştir. İşlenmiş suçların takibi, kamu düzenini sağlamak maksadıyla suç faillerin yakalanması işleri polisin oldukça fazla zamanı almaya başlamıştır. Suçun önlenmesini en mühim hedef olarak gören anlayış, yavaş yavaş gücünü kaybetmiş ve bizzat polisin, kendi temel rolü olan işlenmiş suçların aydınlatılması (law enforcement) olarak gördüğü sürecin on dokuzuncu asır ile birlikte tamamlandığı görülmüştür.

İçinde bulunduğumuz bu yüzyılda kolluk yetkililerinin temel görevi, işlenmiş suçlara müdahale ederek suçluları yakalamak yerine kamuda huzurun ve düzenin yerinde olduğu, toplumda güvenlik algısının olumlu yönde hissedildiği ve kolluğa olan güven duygusunun yüksek seviyelerde olduğu inancının yerleştirilmesidir. Sayılan bu hedeflere ulaşabilmek için; suçun işlenme yöntem ve sebeplerine hâkim olarak, suçun işlenmesine fırsat vermeden gerekli tedbirlerin zamanında ve gecikmeksizin alınması gerekmektedir. Fert'in 2007 yılında Nacak'ın ise 2014 yılında yapmış oldukları çalışmalarda ele aldıkları kolluk merkezli ve birden çok kurumu içine olan, işlenebilecek suçlara karşı müdahale yöntem ve taktiklerinin zaman kaybetmeden uygulaması gerekmektedir. Bu yöntemler sırasıyla; toplum destekli güvenlik hizmetleri anlayışı, suç analizleri ve suç haritalarının çıkartılması, konumlama temelli suç önleme yöntemleri, problem çözmeye odaklı kolluk yaklaşımı, kırık camlar teorisi yaklaşımı, suçlu profili çıkartma gibi modern anlamda suç önleme yaklaşımlarıdır (Fert, 2007, s.55; Nacak, 2014).

Ülkemizde kolluk faaliyetleri ya da bu konular hakkında yazılmış çalışmalara bakıldığında temelinde toplum destekli kolluk anlayışının hâkim olduğu ya da bu modelin uygulanmasının suçları önlemede etkili olacağı anlayışının yaygın olduğu görülmektedir. Bu model emniyet teşkilatında 1960 yılından sonra gelişmiş ve günümüze kadar gelmiştir. Suçları önlemede veya işlenmiş suçlar hakkında işlem yapmakla görevli diğer bir kolluk olan Jandarmada ise ilk zamanlar tamamen kolluk görevlilerinin tecrübesine göre mesafe alınmış ancak 2006 yılında "Toplumsal Gelişime Destek Faaliyetleri Uygulama Esasları Yönergesi" adıyla yasal bir zemin kazanarak gelişme göstermiştir (Sönmez, 2013, s.41). Bu yöntem kolluk ile halkın

işbirliğinin sağlandığı, kolluğun halkın saygısını ve güvenini sağladığı modern bir anlayıştır. Arap, 2017 yılındaki çalışmasında yukarıdaki şartlar oluştuğunda kolluğun suçları engellemek için müdahale ettiği birçok olayda fiziksel güç unsurlarına başvurmadan çözüme ulaştığını belirtmiştir (Arap, 2017, s.60).

Halkın bir devriye gibi kendi gözetiminde kolluğa yardımcı olmak istemesi suçla mücadele eden birimlere birçok avantaj sağlamaktadır. Bunlardan sadece biri halkın sosyal düzensizliği engellemesi ve dolaylı olarak bilinçli yaşam sürmeleri sonucu asayişin düzelmesidir. Kolluk bu bağlamda halkla ilişkilerine ağırlık verecek, onların yanında olduğunu her zaman hissettirecek ve halkı arkasına alarak olaylara karşı beraber hareket edilmesi gerektiğini her fırsatta vurgulayacaktır.

Halkı belli bir yöne yönlendirmek gerekiyorsa önce bu husus halka iyi anlatılmalı ve halkın desteği sağlanmalıdır. Çünkü halk belli bir konunun yararına inanıyorsa onun gerçekleşmesine katkı sağlamaktan çekinmeyecektir. Günümüzde tüm hizmet ve faaliyetlerden beklenen neticenin gerçekleşmesi yapılan bu hizmet ve faaliyetlerin görev yapılan bölgelerdeki halk tarafından kabul görmesiyle mümkündür (Sönmez, 2013, s.1).

Güvenlik hizmetlerinde sunulan hizmetin niteliği ve yapısı dikkate alındığında, bu hizmetlerin bilgi yoğun bir şekilde üretildiği ifade edilebilir. Buradan hareketle güvenlik hizmetlerinden hem dinamik bir sürece sahip olması gerektiği, hem de hizmet içi eğitimlerin güvenlik hizmetlerinde ciddi önem arz eden bir konu haline geldiği görülmektedir (Pekdoğan, 2018, s.43).

Bu çalışmada iki amaç hedeflenmiştir. Birincisi; Dünyadaki kolluk güçleri algısı ve devriyeler konularında genel bir bilgi verilecek, suç kavramı üzerinde durulacak, İkincisi ise; Bursa İl Jandarma Komutanlığı özelinde yapılacak çalışma ile önleyici kolluk devriyelerinin sayısal yeterliliği ile çıkartılan bu devriyelerin suçları önlemedeki rolü ortaya konulacaktır. Konulan bu hedeflere ulaşılmasına müteakip önleyici kolluk devriyelerine yeterince zaman ayrılması ile etkinliğinin artırılmasına yönelik çözüm ve önerilerin neler olabileceğine dair öneriler yapılmaya çalışılacaktır.

Makalenin başlangıç kısmında, devriyenin yasal dayanağı, tanımı, çeşitleri, önleyici kolluk devriyesinin amaçları ve genel hususlar açıklanacaktır. Suç kavramı ve suç tasnifleri açıklanacak ve buna bağlı olarak önleyici kolluk devriyesi ile suçun önlenmesinin incelenmesi üzerinde durulacaktır. Bursa İl Jandarma Komutanlığına bağlı ilçeler üzerinden devriye

miktarları ve önleyici kolluk devriyelerine ayrılan miktarlar ortaya konularak devriyelerinin suçları önlemede yeterli olup olmadığı sorgulanacaktır.

Makalenin son kısmında ise; ‘Önleyici Kolluk Devriyelerinin arzu edilen seviyeye çıkarılması ve görev yaptıkları bölgelerde etkinliklerinin arttırılmasına yönelik çözüm ve önerilerin neler olabileceği, yapılan tespitler neticesinde çözüme yönelik tekliflerin neler olabileceğine dair kanaatler paylaşılacaktır.

Yöntem

Bu çalışmada literatür taraması, nitel ve nicel kapsamlı araştırma yöntemlerinden faydalanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde nitel araştırma tekniği olan betimsel analiz yöntemi ile nicel araştırma tekniklerinden yüzde (%) ve frekans kullanılmıştır. Bu veriler karşılaştırmaya tabi tutularak araştırmaya bilimsel bir bakış kazandırılacaktır. Araştırma ve çalışmanın sonucunda şu sorulara yanıtlar aranacaktır:

1. Kolluğun kullanmış olduğu devriyelerin amacı yeterince biliniyor mu?
2. Suçların önlenmesinde önleyici kolluk devriyelerinin rolü nedir?
3. Bursa İl J.K.lığı sorumluluk sahasında suçları önlemede kullanılan önleyici kolluk devriyeleri meydana gelen olayları önlemede yeterli midir?
4. Suç oranlarında artış engellenemiyorsa sebebi sadece devriyelerin sayısal eksikliği midir?
5. Önleyici kolluk devriyelerinin etkinliğinin arttırılması için neler yapılmalıdır?

Jandarma Devriyesinin Tanımı, Özellikleri ve Çeşitleri

Jandarma Devriyesinin Tanımı

Ülkemizin genelinde, genel kolluk yetkileri ile donatılmış olarak görev yapan Polis, Jandarma ve 2016 yılında yapılan hukuki düzenlemelerle bağlılığı değiştirilen Sahil Güvenlik Komutanlığı personeli, kendi sorumluluklarına verilen bölgelerde kamunun huzurunu, vatandaşın can güvenliği ve mallarının korunması ile ilgili görevleri eksiksiz yerine getirmekle görevli silahlı güçler olduğu bilinmektedir. Kanun ve nizamlarla kendisine verilmiş olan bu belirttiğimiz görevleri yerine getirmekle görevli kolluk birimlerinin kullandıkları en küçük birim devriyedir. JGY:27-3 (B) (Jandarma Genel Komutanlığı Devriye Yönergesi)’ne göre devriye; “kendilerine hukuka uygun olarak verilen mülki, adli ve

askeri görevleri yerine getirmek maksadıyla belirlenmiş bölgelere yaya veya motorlu olarak çıkartılan ve asgari iki personelden oluşan silahlı kolluk güçleri” (JGY: 3 (B), s.58) olarak tanımlanmaktadır.

Jandarma Devriyesinin Özellikleri

- * *Devletin otoritesini, kanun ve nizamı temsil eder.*
- * *Disiplin, kıyafet, terbiye ve nezaket bakımından örnektir.*
- * *İnsan haklarına saygılıdır.*
- * *Jandarmanın temsilcisi olarak halka güven telkin eder.*
- * *Dil, din, ırk, kişisel düşünce gibi nedenlerle kişi ve gruplar arasında ayırım yapmaz.*
- * *Vatandaşa hizmet eder. Özellikle yardıma ihtiyaç duyan çocuklar, kadınlar, yaşlılar, kimsesizler ve engellilere yardımcı olur.*
- * *Her zaman tarafsız olarak görevini yapar.*
- * *Meslekî bilgi yönünden güçlü ve üstünlük sahibidir.*
- * *Yürürlükteki kanun ve nizamlara hâkimdir.*
- * *Kolluğun dürüstlük ilkesine uygun davranır ve halkla ilişkilere önem verir (JGY:27-3 (B), s.11).*

Jandarma Devriyesinin Çeşitleri

JGY:27-3(B) Jandarma devriye yönergesine göre kolluk güçlerinin düzenlediği devriyeler, yaptıkları görevin özelliğine göre değişik isimlerle sınıflandırılırlar. Bunlar; sorumluluğuna verilen bölgelerde suç işlenmesine engel olmak ve diğer görevleri icra etmek maksadıyla çıkartılan Önleyici Kolluk devriyesi, sorumluluğuna verilen bölgelerde işlenmiş olan suçlar hakkında ve adli makamlarca verilen veya Ceza Muhakemesi Kanunu ile diğer kanunlarda yazılı olarak verilen görevleri yapmak maksadıyla görevlendirilen Adli Kolluk devriyesi, Jandarma korumasında yapılması gereken sevk ve nakiller için ise Sevk ve Nakil devriyesi olmak üzere üç çeşittir (JGY:27-3(B), 17-22).

Suç Kavramı

Suç, insanlığın varoluşundan bu yana çok değişik isimlerle adlandırılmıştır. Genel olarak toplumsal düzenin devamı açısından korunması gereken hukuki değerlerin ihlali, törelere,

ahlaka aykırılık niteliği taşıyan ve haksızlık teşkil eden insan davranışıdır diyebiliriz. Burada dikkat edilmesi gereken husus yukarıda saydığımız davranışların ülkelerin ceza kanunlarında açıkça yazması ve ihlal edilmesi durumunda bir ceza öngörülüyor olmasıdır.

Topluma zarar verme potansiyeli ve tehlikeli olduğu varsayılan davranışların kanun koyucu kurullar tarafından yasaklandığı, bir takım kurallara bağlandığı ve kolluk birimlerince bu davranışları yapanların engellenmesi gerektiği kabul edilmiştir. İşte bu kurallara uyulmaması durumunda insanlar tarafından işlenen fiillerin suç teşkil edeceği ve neticesinde ceza yaptırımı ile karşılaşılacağı bilinmelidir.

Bu hususa yasal açıdan bakıldığında kanunun karşılığında bir ceza yaptırımı öngördüğü fiillere suç adı verilir. Türk Ceza Hukukunda da suçun tanımı “...*isnat kabiliyetine sahip kişinin kusurlu iradesinin yarattığı icraî veya ihmali bir hareketin meydana getirdiği, kanunda yazılı tarife uygun, hukuka aykırı ve yaptırım olarak bir cezanın uygulanmasını gerektiren bir eylemdir*” (Yargıtay Ceza Genel Kurulu, T:27.01.1984, E:1983/6, K:1984/32) şeklinde yapılmıştır.

Suçun hukuki konusunu oluşturan, yani suç tarafından ihlal edilen varlık veya çıkarlar, bireylere, topluma ve devlete ait olabilir. Dolayısıyla bireysel, toplumsal veya kamusal bir nitelik taşıyabilir. Her suçta bulunması gereken hususlar konusu ceza hukukumuzda şu şekilde yer almaktadır: Buna göre; “*Suç teşkil eden bir haksızlığın gerçekleşmiş sayılabilmesi için bulunması gereken unsurların neler olduğu, suç teorisinin konusunu oluşturur. Suç teorisinde, suçun yapısı analitik bir incelemeye tâbi tutulmakta ve unsurlarına ayrılmaktadır.*” Buna göre suçun yapısal unsurları; “*maddi unsur, manevi unsur ve hukuka aykırılık unsurudur. Bunlar, her suçta bulunması gereken zorunlu unsurlardır*” şeklinde ifade edilmektedir (AÜ, Ceza Hukukuna Giriş, 2012, s.19).

Kısaca bu unsurlardan bahsedecek olursak;

1) Kanuni Unsur: Eylemin kanunlarda suç olarak tanımlanmasını ifade eder. Yani somut olarak meydana gelen bir olayın suç olarak nitelendirilebilmesi için öncelikle Türk Ceza Kanunu'nun veya özel ceza kanunlarının bir maddesinde belirtilmiş bulunan bir suç tarifine uygun olması gerekmektedir. Bu madde ile ilgili olarak 5237 sayılı TCK'nın 2' nci maddesinde “*Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükümlenemez.*” şeklinde ifade edilmiştir (TCK, Md.2).

2) Maddi Unsur: Suçun maddi unsurları, haksızlığı şekillendiren objektif nitelikli unsurlardır. Bu unsurlar, fiil, netice, nedensellik bağı, fail, mağdur, suçun konusu, nitelikli haller olarak sıralanabilir (AÜ, Ceza Hukukuna Giriş, 2012, s.20).

3) Manevi Unsur: Ceza hukukuna göre fail tarafından işlenmiş bir fiilin suç teşkil edebilmesi için sadece kanunda tanımlandığı şekilde gerçekleştirilmiş olması ve failin davranışı ile sonuç arasında nedensellik bağının bulunması yeterli değildir. Ayrıca fail ile işlediği fiil arasında manevi bir bağın bulunması gerekir. Aradaki bu bağ olmadan kişinin davranışı fiil niteliği taşımaz ve bu nedenle bir suçtan bahsedilemez (Koca & Üzülmez, 2016, s.43). Suçun manevi unsuru yapılacak tespite göre kast veya olası kast, taksir veya bilinçli taksir şeklinde kusurluluk halini alır. Bu konudaki ayrımın durumuna göre failin ceza sorumluluğu da değişiklik gösterir.

4) Hukuka Aykırılık Unsuru: Son olarak hukuka aykırılık unsurundan bahsedecek olursak İ“Failin yapmış olduğu hareketin hukuk düzeniyle çelişki içinde bulunmasını ifade eder. Gerçekleştirilen fiilin yasa koyucu tarafından suç olmaktan çıkartılmamış olması gerekir. Hukuka aykırı fiilin varlığı için iki şart gerekmektedir”. İlk olarak, “fiilin kanun tarafından suç olarak düzenlenmesi, değeri de ortada bir hukuka uygunluk sebebinin bulunmaması” (Soyaslan, 2012, s.363) şeklinde ifade edilmiştir.

Sonuç olarak bir eylemin kanunen suç olarak nitelendirilebilmesi için suçun genel unsurlarının hepsini içermeli ve bu unsurların gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu unsurlardan herhangi birinin bulunmaması durumunda gerçekleştirilen fiil suç niteliği taşımaz ve suç olarak değerlendirilmez diyebiliriz.

Suçların şekli ve niteliğindeki gelişmeler dikkate alınarak meydana gelen bütün olayların belli bir sistem dâhilinde takip edilebilmesi amacıyla her seviyedeki iç güvenlik bilgilerinde suçlar hakkında gruplandırmalar yapılmaktadır. Bu grupları; terör olayları, asayiş olayları, kaçakçılık olayları ve cezaevi olayları olmak üzere dört başlık altında sınıflandırmak mümkündür. Bu çalışmada bahsedilen bu olaylar arasında asayiş olaylarını, kabahatleri ve takibi gereken olayları ele alacağız.

Önleyici Kolluk Devriyeleri ve Suçun Önlenmesinin İncelenmesi

Suçun işlenmediği bir toplum bulmak veya yeniden inşa etmek neredeyse imkânsızdır. Bütün toplumlarda toplumu oluşturan bireylerin büyük çoğunluğunca davranışları genel kabul görmeyen, halk tarafından suçlu olarak nitelendirilen insan tipleri mutlaka vardır. Önemli

olan, bu insanları suça sürükleyen sebepleri ortadan kaldırmak, mümkün ise yok etmek suretiyle veya suçların sayısını başka yöntemler kullanarak azaltmaktır. Kısacası amaç yaşanan toplumu huzurlu ve yaşanılır hale getirmektir. O halde, suç ve onu önleme veya azaltma çabaları, insanlar sosyal müesseseler oluşturmaya çalıştıkları müddetçe var olmaya devam edecektir.

Günümüzde bireysel veya ulusal güvenlik problemlerinden çok daha karmaşık ve bütünü kapsayan, asimetrik dediğimiz her türlü duygusallıktan uzak hassas dengeler üzerine inşa edilmiş ortak güvenlik konusunu tehdit eden suç ve suçlularla mücadele daha önem kazanmaktadır. Konuyla ilgili Nacak'ın çalışmasında (2013) belirttiği gibi, bu tehditler geçmişten daha önemli ama bunun yanında çok daha karmaşıktır.

Yakın zamanlarda suçların aydınlatılmasına verilen önem, yaşayan halk tarafından da tenkit edilmeye başlanmıştır. Bazı polis amirleri de dâhil olmak üzere, konuyla ilgilenen pek çok fikir sahipleri, kaynakların reaktif polisliğe yönlendirilmesinin doğru bir çözüm olmadığını farkına varmış gözükmektedirler. Mevcut kaynakların büyük bölümü ceza hukukunun uygulanması (suçların aydınlatılması) için harcanmasına rağmen suç oranlarının artmaya devam etmesi, teorisyen ve uygulayıcıların ceza adaleti sisteminin mevcut işleyiş tarzına olan itimadını sarsmıştır. Suçların oranlarındaki artışlar, araştırmacılar ile resmi veya sivil olarak görev yapan birimleri daha etkili tedbirler almaya yöneltmiştir. Böylece, suçu aydınlatma sürecinde önleyici tedbirler ön plana çıkmaya başlamıştır. Suçların aydınlatılması ve suç faillerinin derdest edilmesi faaliyetlerinin devam etmesi gerektiği açıktır. Bir şahıs öldürüldüğünde, bir çocuk kaçırıldığında veya bir banka soyulduğunda hemen harekete geçilerek ceza adaleti sistemi usullerinin işletilmesi gerektiği aşikârdır. Fakat aydınlatma prosedürünün tek başına suçları azaltmaya ve beşerî hayat sahalarını daha emniyetli hale dönüştürmeye yetmediği de görülmektedir.

Amerikalı emniyet müdürü ve polis müşaviri August Wollmer; *“Hayatımı hukukun uygulanması uğrunda harcadım. Bu problemi çözmemiştir ve önleyici tedbirlerle desteklenmediği müddetçe de çözmeyecektir”* demiştir (Leonard, 1967, s.84; Seyhan & Eryılmaz, 2004, s.6). Amerika Birleşik Devletlerinde 1986 tarihinde kurulan ve faaliyetlerini bu doğrultuda devam ettiren Organize Suçlar Hakkında Başkanlık Komisyonu'na başkanlık eden federal bir hâkimin *“Hukukun uygulanması son kertesine kadar sınanmış, fakat kabul edelim ki işe yaramadığı görülmüştür”* sözü de aynı doğrultudadır (Bright, 1991, s.63; Seyhan & Eryılmaz, 2004, s.6).

Günümüzde kolluk kuvvetlerinin genel olarak işlenmiş suçlara tepki gösteren bir anlayış ile insan gücü ve teknolojiyi birleştirip işlenmiş suçlara müdahale etmeye çalıştığı görülmektedir. Gerek teknolojik eksiklik gerekse de teknolojiyi kullanan personelin yetersizliği ve toplumsal yozlaşma nedeniyle suçlarla mücadelede tam anlamıyla verim alınamamaktadır.

Kolluğun önemli görevlerinden biri olan suçun işlenmesinin engellenmesi bağlamında Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi ile Polis Akademisi bünyesinde öğrenim gören öğrencilere Önleyici Kolluk Hizmetleri dersi verilmektedir. Tüm öğrenci ve kursiyerlere bu derslerde önleyici kolluk hizmetlerin görevlerde nasıl uygulanacağı, uygulama esnasında nelere dikkat edileceği ve yasal dayanakların neler olduğu kapsamlı olarak anlatılmaktadır. Verilen eğitimler geniş anlamda suçların önlenmesinde faydalı olarak görülse de gelişen teknoloji, suçların evrilmesi ve işleniş biçimleri incelendiğinde esas itibariyle yeterli olmadığı görülmektedir.

Kolluk birimleri tarafından çıkartılan devriyeler öncelikle vatandaşın can ve mallarının korunması ile suçların önlenmesi maksadıyla önleyici kolluk hizmetlerinin ruhunu oluşturmaktadır. Yapılan araştırmalar zaman zaman devriyelerin yaya veya motorlu oluşlarına veya çıkartılan devriye sayıları ile işlenmiş suç oranları arasındaki bağıntının sorgulanmasına sebep olsa da çalışmamızın başında belirttiğimiz gibi devriyeler, kolluğun faaliyetleri içerisinde en çok kullandığı yöntemlerdir.

Önleyici kolluk hizmetlerinin genel olarak icra edilme maksadı incelendiğinde kolluk kuvvetleri tarafından sorumluluk bölgelerinde görünür olmak, suç işleme niyetinde bulunan insanları caydırmak, toplum destekli güvenlik hizmetleri ile her zaman vatandaşın yanında olduğu, halkın huzur ve güven içerisinde yaşayabileceği izlemine vermektir. Bu konuda Scott tarafından yapılan bir çalışmada (2000) önleyici devriye hizmetlerinin iki yönlü temel bir mantığının olduğunu belirtmiştir. Birincisi, kolluk görevlisinin resmi bir elbisesinin olduğu ve bu resmi kıyafeti ile suç işlemek isteyen vatandaşlar üzerinde caydırıcı etki bırakarak onlar üzerinde güven duygusu amaçladığıdır. İkincisi ise halkta oluşan kolluk görevlisinin var olduğu inancı, suç işlendiği takdirde kolluk tarafından müdahale edileceği inancını artırdığını açıklamaktadır.

Bayley'in araştırmaya yönelik yaptığı bir çalışmada, Amerikan polis gücünün %65 gibi bir oranının devriye hizmeti ile görevlendirildiği tespit etmiştir. Bu oranların araştırma yapılan diğer ülkelerde; Kanada' da %64, İngiltere' de %56, Avustralya' da %54, Japonya' da %40 olduğu tespit edilmiştir (Wakefield, 2006). Ülkemizde ise Geleri'nin yaptığı çalışmaya göre (2002), devriye görevlendirme oranının Türkiye genelinde yaklaşık %30 olduğunu tespit

edilmiştir. Ülkemizde bir başka çalışma 2012 yılında Ordu ilinin Kumru İlçe Kaymakamlığında yapılmıştır. Bu çalışmada önleyici devriye miktarının daha önce araştırma yapılan yıllara nazaran daha da arttığı görülmüştür. Çalışma neticesinde elde edilen tespitlere göre 2012 yılında çıkartılan önleyici kolluk hizmetleri devriyesinin, toplam devriye miktarının %77'sini oluşturduğu tespit edilmiştir (T.C. Kumru Kaymakamlığı, 2012, s.406; Yavaş, 2015, s.26). 2013 yılında Tekirdağ ili Malkara İlçe Kaymakamlığı tarafından yapılan bir başka çalışmada ise önleyici kolluk devriyelerinin toplam devriye miktarına oranı %54, 2014 yılında ise %56 olduğu tespit edilmiştir (T.C. Malkara Kaymakamlığı, 2014, s.341; Yavaş, 2015, s.26) .

Yukarıdaki verileri incelediğimizde aradan geçen 10 yıllık bir zamanda kolluğun önleyici hizmet devriyelerine daha fazla ağırlık verdiği görülmektedir.

Geçmişten günümüze kadar önleyici kolluk devriyeleri ile suçlar arasında bir bağ olup olmadığı, suçların önlenmesi için hangi yöntemlerin kullanılabileceği, toplumun suçların işlenmesinin önlenmesinde konumlandırılması ve sürece nasıl katkı yapabileceği konularında çeşitli araştırmalar yapılmıştır.

Türkiye de kolluğun kullanmış olduğu devriyeler ile meydana gelen suçlar arasındaki ilişkinin boyutlarını tespit etmek amacıyla ilk çalışma 2015 yılında Yavaş tarafından yapılmıştır. Yavaş'ın SPSS analiz yöntemleri kullanılarak karara vardığı ve bulgularını kaleme aldığı bir makale mevcuttur.

Dünya geneline bakıldığında kolluk devriyeleri hakkında ilk araştırmaların Amerika Birleşik Devletleri tarafından başlatıldığı görülür (Yavaş, 2015, s.33). Araştırmaların başlatıldığı bu dönem aynı zamanda kolluğun eğitim düzeyinin geliştiği, meydana gelen olaylara karşı daha profesyonel yaklaştıkları, suçları kontrol altına alma noktasında daha da netleştikleri ve var olan teşkilatların merkezileştiği dönemdir. Adını koymak gerekirse bu döneme “Reform Dönemi” de denilebilir. Bu dönemde kolluk yöntem olarak iki metot uygulamıştır. Birincisi; meydana gelen olaylardan acil olanlarını önlemeye yönelik devriye, ikincisi ise; genel olarak önleyici kolluk devriyesidir. Ancak uygulanan bu metotlar halkın güvenlik ihtiyaçlarının ve suç oranlarının artmasına engel olamamıştır. 1960'lı yıllardan itibaren kolluktaki personel mevcutları arttırılmış, teknolojik olarak gelişmelere ağırlık verilmiş yine de kolluktan suçları önleme anlamında ki beklentiler karşılanamamıştır. Yavaş'ın 2015 yılındaki yaptığı bir araştırmada, Kelling ve Moore'nin 1988'deki araştırmasından aktardığına göre, bu reform döneminde halkın üzerinde bir suç korkusu oluşmuştur. İnsanlar dünyadaki savaşlara karşı toplantılar ve gösteri yürüyüşleri yaparak bireysel haklarını aramaya başlamışlardır. Bunların

dışında halkta ekonomik olarak da sıkıntılar yaşanmaya başlandığı bir dönemdir (Kelling & Moore, 1988, s.6-8; Yavaş, 2015, s.31).

Araştırmaların yapıldığı bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nde yukarıdaki sıkıntılardan başka farklı problemler de yaşandığı bilinmektedir. Bunlar, kırsal kesimlerden şehirlere göçler, halk üzerindeki suç kaynaklı korkuların artması, kolluğun henüz eğitimlerini tamamlayamaması ve bu konulardaki eksiklikleri sebebiyle yetersiz oluşu, sosyal yaşamda meydana gelen asayiş olaylarındaki artışlar, nüfusun da genç olması gibi sebepler sayılabilir. Yukarıda sayılan bu sebepler nedeniyle kolluğun uyguladığı suçu önlemek maksatlı faaliyetlerindeki faydaların tartışılmasına sebep olmuştur. Reform dönemi olarak adlandırılan bu dönemde halkta kolluk hakkında iki inanış bulunmaktaydı. Bunlar; kolluğun çıkartılan devriyelerle görünür olması ve bunun sonucu olarak suç işlemek isteyenlere karşı caydırıcılık etkisi yapacağı, diğer yandan da halkta oluşan suç korkusunun en aza indirileceğidir. Bununla ilgili Yavaş 2015 yılında yapmış olduğu bir çalışmada Kelling, Pate, Dieckman & Brown grubunun 1974 yılındaki çalışmalarından bazı aktarmalar yapmıştır. Buna göre suç işlenmesinin azaltılması konusunda önleyici kolluk hizmeti yapan devriyelere ağırlık verilmesi gerektiği ve bunun da sonucu kolluğun görev yaptığı bölgelerdeki halka güven duygusu vereceği değerlendirilmiştir (Kelling vd., 1974; Yavaş, 2015, s.32).

Devriyelerin düzenli olarak çıkartıldığı ve rutine dönüştürüldüğü bir sistemin deneyi Amerika Birleşik Devletlerinin Kansas şehrinde yapılmıştır. Bu çalışmayı 1974 yılında Kelling ve araştırma grubu ile birlikte Kansas şehrindeki görevli polis müdürleri beraber yürütmüşlerdir. Bu deneyin ismine Kansas City Önleyici devriye deneyi denilmiş ve bu deneyi bir yıl süreyle test etmişlerdir. Araştırmaların geneli motorlu devriyeler üzerinde olmuştur. Yürütülen bu çalışmada kolluğa ait sorumluluk bölgeleri belirli bölgelere ayrılarak ayrılan her bölge üzerinde kontroller incelenmiştir. Birinci bölge reaktif, ikinci bölge proaktif, üçüncü bölge ise kontrol şeklinde adlandırılmıştır. Birinci bölgede sadece ihbar olduğunda işlem yapılmış, ikinci bölgede önleyici hizmet yapan devriye sayıları arttırılmış, üçüncü bölgede ise herhangi bir değişiklik yapılmadan test başlamadan önceki devriye durumu aynen korunmuştur.

Yapılan bu test sonrasında birinci bölgede uygulanan ihbar sonucu suçlara müdahale etme ve ikinci bölgede uygulanan önleyici devriye hizmetlerinin ve üçüncü bölgede uygulanan devriye hizmetlerinde değişiklik yapılmaması durumu, suç oranlarının azaltılması bakımından faydasının olmadığı görülmüştür. Ayrıca farklı bir bakış açısı ile de düzenli olarak çıkartılan önleyici devriyelerin suçluları suç işlemekten caydırmadığı tespit edilmiştir. Bu deneyde ayrıca halkta oluşan suç korkusu üzerinde de bir değişiklik meydana getirmediği görülmüştür.

Kısacası bir yıl boyunca takip edilen deneyin sonucunda düzenli olarak çıkartılan önleyici devriyelerin işlenen suç oranları, insanlar üzerindeki suç korkusu, insanların kolluğa bakış açısı, insanların ihbarlara karşı gösterdikleri tepki süreleri ve meydana gelen trafik kazaları üzerinde herhangi bir etkisi tespit edilememiştir (Kelling vd., 1974).

Yukarıda motorlu devriyeler üzerinde yapılan araştırmayı örneklendirdikten sonra bir başka bölgede yaya devriyeler üzerinde yapılan nitelikli bir araştırmadan bahsetmek istiyorum. Bu çalışmada Amerika Birleşik Devletlerinin New York şehrinin batısında bulunan Newark bölgesinde yapılmıştır. Bu çalışmaya Newark yaya devriye deneyi denilmiştir. Bu çalışmada bir yıl süre ile test edilmiş ve çıkan sonuç araçlı devriye deneyindeki çıkan sonuçla örtüştüğü görülmüştür. Yani devriye sayılarının az veya çok olması suç işlenmesi oranlarının azlığı veya çokluğu ile doğrudan bir etkisinin olmadığı değerlendirilmiştir. Burada fark eden tek hususun çıkartılan yaya devriyelerin orada yaşayan halkta oluşan suç korkusu ve sosyal düzensizlik gibi olumsuz duyguların algılar üzerinde yarattığı olumlu etkiler olmuştur. Bu sebeple eğer bir bölgede devriye faaliyeti icra edilecekse yaya devriyelerin tercih edilmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Yavaş'ın 2015 yılında Wakefield'in 2006 yılındaki yapmış olduğu çalışmadan aktardığına göre bu çalışmalardan sonra yaya devriyelere ağırlık verilerek 13 farklı program incelenmiş ve altı çeşit yaya devriye modeli ortaya konmuştur. Ortaya konulan bu modeller: toplum merkezli devriyeler, vatandaş merkezli devriyeler, caydırıcı maksatlı çıkartılan devriyeler, sorumluluk sahası odaklı, stratejik devriyeler ve müşteri odaklı devriyeler olarak adlandırılmaktadır (Wakefield, 2006; Yavaş, 2015, s.33).

Bunların dışında 2002 yılında McGarrell, Chermak & Weiss grubunun, 2011 yılında Racliffe, Taniguchi, Groff & Wood grubunun, 2013 yılında Uchida & Swatt grubunun, modern manadaki suç kuramlarına uygun düşecek şekilde suçların yoğunlaştığı bölgelerdeki çalışmaları, 2012 yılında Piza & O'Hara grubunun, 2013 yılında Uchida & Swatt grubunun, uzun dönemli caydırıcılık ve yer değiştirme etkilerinin incelenmesi veya bu tür suçların yoğunlaştığı yerlerdeki yaya veya motorlu olarak icra edilen devriyelerin ilişkisine odaklanması yönünden yaptığı çalışmalar, 2013 yılında Sorg, Haberman, Ratcliffe & Groff grubunun, coğrafi bilgi sistemlerini kullanarak trafik devriyelerinin güzergâhlarını kaza ve suçun yoğunlaştığı bölgelerde gruplayarak azaltmayı amaçladığı çalışmalar, dünyada bu alanlardaki nitelikli çalışmalar olarak gösterilebilir (Yavaş, 2015, s.35).

Yavaş 2015 yılında yapmış olduğu çalışmasında, 2008 yılında Palacı & Alpan'ın çalışmalarına değinerek Sivas ilinin Zara ilçesinde polislin görünürlüğünü inceleme konusu

yaparak toplum tarafından desteklenen bir polisin suçları önlemede olumlu gelişmeler kayıt ettiğini tespit etmişlerdir. Toplumun güvenlik konusundaki algılarının değiştiği, mahalle ile kolluğun bütünleştiği bu sebeple kolluğa olan güvenlerinin arttığı bir ortamda suç işleme oranlarının da azalma olacağı belirtmiştir (Palacı & Alpan, 2008, s.93-122; Yavaş, 2015, s.37).

Beşe'nin yaptığı çalışma (2006) esnasında incelediği bir makalede, işlenen suçların çoğunlukla düzensizliklerin hâkim olduğu, asayişin bozuk olduğu bölgelerde yoğun olarak işlendiğinin tespit edildiği, bu bölgelerde asayişin kontrol altına alınması ile suç işleme oranlarının da azalacağı öne sürülmüştür. Bu çalışmada nitelikli ve kendini her konuda yetiştirmiş kolluğun uygulayacağı devriyeler ile suç oranlarının da azalacağı belirtilmiştir.

Aydın'ın yaptığı çalışmada, kolluğu, suç işlenmesini önlemek amacıyla motorlu ve yaya kolluk devriyelerini kullanılabilecek tedbir aracı olarak açıklamıştır (Aydın, 2014, s.82-84).

Sezer'in Edirne ilini örnek alarak yaptığı bir çalışmada (2010), bir bölgede şiddetini arttırarak büyüyen olaylara karşı görevli birimlerce başlatılan geniş çaplı bir operasyonun devamında kolluk güçleri tarafından bu bölgede yaya olarak devriye görevi icra edilmesi, ortamdaki tansiyonun düşürülmesine ve asayişin sağlanması açısından caydırıcı etki sağlayacağına değinilmiştir.

Geleri'nin 2010 yılında suçların işlenişi yönünden fiziksel çevre şartlarını inceleyen farklı bir çalışmasında; suç işlenmesi için bulunan mevcut imkânların kısıtlanmasının, buna paralel olarak suç işlenmesini de engelleyeceği açıklanmıştır. Bu makalede suç işleme imkânlarının kısıtlanması için alınacak tedbirlerin arasında önleyici kolluk hizmetlerini de saymış ve bu kolluk hizmetlerinin motorlu devriye uygulaması yerine yaya devriye uygulaması şeklinde icra edilirse daha faydalı ve yararlı olacağı belirtilmiştir. Bu çalışmada farklı bir tespit daha yapılarak herkesçe bilinen klasik devriye sayısının arttırılmasının veya resmi kıyafetle görevlere çıkılıp görünür olmanın işlenen suç miktarında bir azalma meydana getirmediğine değinilmiştir (Geleri, 2010, s.23-39).

Delice, 2011 yılındaki yapmış olduğu bir çalışmasında işlenen suç çeşitlerinden konuttan hırsızlık olayları hakkında araştırma yapmış ve Geleri'nin 2010 yılında ki çalışmasında resmi kıyafetle görünür olmanın suç işleme oranlarını azaltıcı etkisinin olmadığı görüşüne farklı bir bakış getirmiştir. Özellikle tatil dönemlerinde ve ev sahiplerinin görüldüğü ortamlarda görevli kolluk tarafından önleyici kolluk hizmeti yoğun bir şekilde icra edildiğinde konuttan hırsızlık suçlarının da azalacağı belirtilmiştir (Delice, 2011, s.137-154; Yavaş, 2015, s.38).

Geçmişten günümüze kadar suç önleme stratejileri, önleyici kolluk hizmetleri ve suç oranları üzerine birçok bilimsel araştırmalar yapılmıştır. Genel olarak yapılan araştırmalarda suçun önlenmesine yönelik icra edilen faaliyetler ile suçlar arasında doğrudan bir bağlantı bulunamamıştır. Ancak yapılan çalışmalarda kolluğun görünürlüğü, toplum destekli güvenlik hizmetleri ve icra edilen devriyelerin toplum üzerinde güvenlik duygusunu artırdığı ve olumlu pekiştireçler sağladığı gözlemlenmiştir.

Bulgular

Verilerin Toplanması

Bursa İl Jandarma Komutanlığının sorumluluk sahası Bursa Büyükşehir Belediye sınırları olup Polis Teşkilatının sorumluluk sahası dışında kalan bölümdür. Bursa İl Jandarma Komutanlığı sorumluluk sahasındaki devriye hizmetlerini kendisine bağlı 17 İlçe Jandarma Komutanlığı ve bu İlçe Jandarma Komutanlıklarına bağlı Jandarma Karakolları marifetiyle yürütmektedir. Araştırmamıza yardımcı olan verilerde yine bu 17 İlçe Jandarma Komutanlığının yapmış olduğu faaliyetlerden alınmıştır. Çalışmamızda örnek olarak seçtiğimiz ve araştırmamızın da bir konusu oluşturan 2018 ve 2019 yıllarına ait Bursa İl Jandarma Komutanlığı tarafından çıkarılan önleyici kolluk devriyeleri ile toplam devriye miktarını karşılaştırmalı olarak gösteren tablo aşağıya çıkarılmıştır.

Tablo 1. Bursa İl J.K. ığı 2018 ve 2019 Yılları Önleyici Kolluk Devriyesinin Toplam Devriyeye Oranları (Bursa İl Jandarma Komutanlığı, Asayiş Şube Müdürlüğü, Suç Kısmı)

İlçe Adı	2018 Yılı Önleyici Kolluk Devriye Sayısı	2018 Yılı Toplam Devriye Sayısı	2018 Yılı Önleyici Kolluk Devriyesinin Toplam Devriyeye Oranı	2019 Yılı Önleyici Kolluk Devriye Sayısı	2019 Yılı Toplam Devriye Sayısı	2019 Yılı Önleyici Kolluk Devriyesinin Toplam Devriyeye Oranı
Büyükorhan	1.806	2.043	% 88	1.368	1.421	% 96
Gemlik	5.817	6.366	% 91	6.386	7.157	% 89
Gürsu	2.675	2.840	% 94	3.706	3.835	% 97

Harmancık	1.728	1.827	% 95	1.706	1.888	% 90
İnegöl	4.088	5.594	% 73	5.403	7.440	% 73
İznik	1.927	1.987	% 97	2.058	2.352	% 88
Karacabey	6.706	7.566	% 89	5.768	7.640	% 75
Keles	1.345	1.455	% 92	1.365	1.474	% 93
Kestel	3.367	3.434	% 98	2.544	2.723	% 93
Mudanya	6.689	7.038	% 95	6.795	7.158	% 95
Mustafa Kemal Paşa	5.447	6.058	% 90	4.491	4.884	% 92
Nilüfer	3.058	3.362	% 91	3.262	3.651	% 89
Orhaneli	1.377	1.494	% 92	1.995	2.164	% 92
Orhangazi	2.074	2.872	% 89	2.452	2.894	% 85
Osmangazi	9.675	10.292	% 94	9.767	10.388	% 94
Yenişehir	1.769	2.872	% 62	1.512	2.584	% 59
Yıldırım	7.405	8.362	% 89	6.903	7.428	% 93
Toplam	66.953	74.932	% 89	67.481	77.081	% 88

Elde edilen yukarıdaki veriler Bursa İl Jandarma Komutanlığı Asayiş Şube Müdürlüğü, Suç Kısmı ve görevli birliklerle yapılan görüşmeler neticesinde tespit edilmiştir. Jandarma Genel Komutanlığında devriyeler 2019 yılında Devriye Hizmetleri Yönergesinde düzenleme yapılmadan önce Adli Devriye, İdari Devriye ve Mülki Hizmet Devriyesi olarak üç grupta toplanmaktaydı. Mülki Hizmet Devriyesi de kendi arasında Sevk Devriyesi, Koruma Devriyesi, Önleyici Hizmet Devriyesi, Yol Emniyet ve Kontrol Devriyesi olmak üzere dört gruba ayrılmaktaydı. 2019 yılında yapılan değişiklik ile devriye isimleri çalışmamızın da başında bahsettiğimiz gibi Adli Hizmet Devriyesi, Önleyici Hizmet Devriyesi ile Sevk ve Nakil Devriyesi olmak üzere üç grupta toplanmıştır. Yeni düzenleme ile Koruma ve refakat Devriyesi ile Yol Emniyeti ve Kontrol Devriyesi Önleyici Kolluk Devriyesi ile birleştirilerek

Önleyici Kolluk Devriyesi başlığı altında birleştirilmiştir. Burada Önleyici Kolluk Devriyesi miktarı tespit edilirken birleştirilen devriyelerin miktarları da Önleyici Kolluk Devriyesine dâhil edilmiştir. Devriyeler icra edilirken gece, gündüz, motorlu, yaya, sabit kontrol noktaları ile devriye personelinin sivil veya üniformalı olup olmadığına bakılmaksızın kapsam içine alınmıştır.

Araştırmamızın diğer bir konusu teşkil eden Jandarma Genel Komutanlığının sorumluluk sahasında meydana gelen olaylar hakkındaki veriler Jandarma Genel Komutanlığı Asayiş Başkanlığı ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilmiştir. Burada da suçları çalışmamızın da başında bahsettiğimiz gibi Kişilere Karşı Suçlar, Malvarlığına Karşı Suçlar, Topluma Karşı Suçlar, Devlete ve Millete Karşı Suçlar, Kabahatler, Takibi Gereken Olaylar şeklinde gruplandırılmıştır.

Tablo 2. Jandarma Genel Komutanlığı Sorumluluk Bölgesinde Son 5 Yılda Meydana Gelen Asayiş Olayları (Jandarma Genel Komutanlığı Asayiş Başkanlığı)

Olay Türleri	2015	2016	2017	2018	2019	TOPLAM	
Asayiş Olayları	Kişilere Karşı Suçlar	104.436	100.979	108.907	123.273	126.908	564.503
	Mal Varlığına Karşı Suçlar	48.198	46.129	53.753	56.839	58.656	263.575
	Topluma Karşı Suçlar	26.699	26.794	30.911	37.302	45.043	166.749
	Devlete Ve Millete Karşı Suçlar	3.768	4.242	5.261	6.410	6.767	26.448
	Toplam	183.101	178.144	198.832	223.824	237.374	1.021.275
Kabahatler	33.425	33.112	43.007	52.940	73.920	236.404	
Takibi Gereken Olaylar	96.052	97.421	107.841	127.186	136.983	565.482	
Toplam	129.476	130.533	150.848	180.126	210.903	801.886	
Genel Toplam	312.577	308.677	349.680	403.950	448.277	1.823.161	

Jandarma Genel Komutanlığı sorumluluk bölgesinde 2015-2019 yılları arasında asayişe yönelik olarak meydana gelen olaylar yukarıda tabloda çıkarılmış olup olaylar yıllara göre incelendiğinde 2015, 2016 ve 2016 yıllarında meydana gelen olaylar birbirine yakın değerler

çermektedir. Ancak 2017 yılından itibaren 2019 yılı da dâhil olmak üzere olay sayılarında bariz bir artış olduğu görülmektedir.

Çalışmamızda örnek aldığımız Bursa İl Jandarma Komutanlığı sorumluluk sahasında meydana gelen olayların verilerin ise Bursa İl Jandarma Komutanlığı, Asayiş Şube Müdürlüğü, Suç Kısmı ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilmiştir. Veriler elde edilirken sorumluluk sahaslarında son beş yıl kapsama alanı olarak tespit edilmiştir.

Tablo 3. Bursa İl Jandarma Komutanlığı Sorumluluk Bölgesinde Son 5 Yılda Meydana Gelen Asayiş Olayları (Bursa İl Jandarma Komutanlığı, Asayiş Şube Müdürlüğü, Suç Kısmı)

Olay Türler	2015	2016	2017	2018	2019	TOPLAM	
Asayiş Olayları	Kişilere Karşı Suçlar	2.362	2.472	2.758	2.937	3.064	13.593
	Mal Varlığına Karşı Suçlar	1.138	1.042	1.264	1.534	1.583	6.561
	Topluma Karşı Suçlar	445	542	732	935	1.167	3.821
	Devlete Ve Millete Karşı Suçlar	52	81	136	171	180	620
	Toplam	3.997	4.137	4.890	5.577	5.994	24.595
Kabahatler	367	441	997	1.221	1.821	4.847	
Takibi Gereken Olaylar	3.387	3.351	3.949	4.572	4.795	20.054	
Toplam	3.754	3.792	4.946	5.793	6.616	24.901	
Genel Toplam	7.751	7.929	9.836	11.370	12.610	49.496	

Bursa İl Jandarma Komutanlığı sorumluluk bölgesinde 2015-2016 yılları arasında asayişe yönelik olarak meydana gelen olaylar yukarıda tabloda çıkarılmış olup olaylar yıllara göre incelendiğinde 2015, 2016 yıllarında meydana gelen olaylar birbirine yakın değerler içermektedir. Ancak 2017 yılından itibaren 2019 yılı da dâhil olmak üzere olay sayılarında bariz bir artış olduğu görülmektedir.

Tartışma

Tablo 1' den anlaşılacağı üzere Bursa İl Jandarma Komutanlığına bağlı birlikler tarafından 2018 yılı için çıkarılan önleyici kolluk devriyelerinin toplam sayısı 66.953 toplam devriyeye oranı ise %89'dur. Aynı tabloda 2019 yılı için çıkarılan önleyici kolluk devriyelerinin toplam sayısı 67.481 toplam devriyeye oranı ise %88 olduğu görülmüştür. Elde edilen bu veriler, Bursa İl Jandarma Komutanlığının yıl içinde çıkartmış olduğu toplam devriye miktarının önleyici kolluk hizmetlerine ayrılan miktara oranlanması suretiyle elde edilmiştir. Buna göre, sorumluluk bölgelerine çıkartılan her dört devriyenin üçünü önleyici kolluk devriyesi oluşturmaktadır.

Jandarma Genel Komutanlığı sorumluluk sahalarında son beş yılda meydana gelen olaylar Tablo-2'de ve Bursa İl Jandarma Komutanlığı sorumluluk sahalarında son beş yılda meydana gelen olaylar Tablo-3' te gösterilmiştir. Buna göre; her iki tabloda da 2015 yılından itibaren 2019 yılı da dâhil veriler incelendiğinde dikkat çeken en önemli durum asayiş suçları, kabahatler ve takibi gereken olayların miktarlarında sürekli bir artış olduğudur. Burada suç sayılarındaki artışların 2017 yılından sonra görünür bir şekilde yükselmesinin bir nedeni de ülkemizin güney sınırlarının dışındaki diğer ülkelerde yaşanan savaş ortamı sebebi ile ülkemizin iç kesimlerine doğru meydana gelen göç hareketleri de sayılabilir.

Tablo 4. Bursa İl Jandarma Komutanlığı Sorumluluk Bölgesinde 2018 – 2019 Yıllarında Çıkartılan Önleyici Kolluk Devriye Miktarları ile Meydana Gelen Olayların Karşılaştırılması

Olay Türleri	Sayı Ve Yüzdeler	2018 Yılı	2019 Yılı	Artış Değerleri
		Önleyici Kolluk Devriye Sayıları	Önleyici Kolluk Devriye Sayıları	
		66.953	67.481	528
Kişilere Karşı Suçlar	N	2937	3064	127
	%	4,39	4,54	0,15
Mal Varlığına Karşı Suçlar	N	1534	1583	49
	%	2,29	2,35	0,05
Topluma Karşı Suçlar	N	935	1167	232
	%	1,40	1,73	0,33
Devlete Ve Millete Karşı Suçlar	N	171	180	9
	%	0,26	0,27	0,01
Kabahatler	N	1221	1821	600
	%	1,82	2,70	0,87

Takibi Gereken Olaylar	N	4.572	4795	223
	%	6,83	7,11	0,28
Toplam	N	11370	12610	1.240
	%	16,98	18,69	1,70

Bursa İl Jandarma Komutanlığı tarafından çıkartılan Önleyici Kolluk Devriyeleri ile meydana gelen olaylar arasındaki ilişki betimsel analiz yöntemi aracılığıyla analizi yapılarak test edilmiştir. Burada test yapılırken 2018 ve 2019 yılları karşılaştırılmıştır.

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde, hipotezimizin üçüncü sorusuna cevap bulacağız. 2018 yılı ile 2019 yılı önleyici kolluk devriyelerinin sayılarının arttırılması asayiş suçları, kabahatler ve takibi gereken olay sayılarının toplam artış oranının düşürülmesi yönünde bir etki göstermediği suç oranlarındaki artışları karşılamadığı ya da düşük seviyede kaldığı görülmüştür. Diğer bir ifade ile elimizdeki verilere göre önleyici kolluk devriye sayılarını niceliksel olarak arttırmak ile sorumluluk bölgesinde meydana gelen suçların sayılarını düşürmesi mümkün görünmemektedir.

Ancak tabloda yer alan kabahatler diğer suçlardan yapısal olarak farklılık göstermektedir. Jandarma devriyelerinin görev ve esasları dikkate alındığında bu tablodaki Kabahatler sayısındaki önemli artışın önleyici kolluk devriyesine gereken önemin verildiği çıkarımını yapabiliriz. Yani suç meydana gelmeden evvel alınan tedbirler ile sorumluluk sahasındaki kabahatlere müdahale etme noktasında mesafe alındığını göstermektedir.

Sonuç ve Öneriler

Günümüzde işlenmiş suçları engellemede modern kolluk diye de adlandırılan hukukun üstünlüğü prensibine inanmış kolluk modeli hâkim olmaya başlamıştır. Makalemizde kolluk yöntemlerinin gelişimi, çıkartılan devriyelerin suç işleme oranlarına göre etkinliğinin değerlendirilmesi ve Bursa ili genelinde önleyici kolluk devriyeleri ile toplam devriye miktarı arasındaki ilişkiler incelenmiş bu bağlamda daha önceden yapılan çalışmalardan da yararlanılarak sonuca ulaşılmıştır.

Emniyet ve asayişin sağlanması, suçun önlenmesi ve kamu düzeninin tesisi görevini icra eden kolluk personeli öncelikli olarak görev bölgesinde yaşayan aileleri, aşiretleri, göçerleri, sivil toplum örgütlerini, etkin kişilerin özelliklerini ve kolluk ile ilişkilerini çok iyi analiz etmelidir. Kendisine karşı çıkara dayalı değişik düşünce ve duygular besleyen insanlarla

ilişkilerinde onların duygu ve düşüncelerinden etkilenmeden kendi halkla ilişkiler politikası doğrultusunda hareket edebilmelidir.

Önleyici kolluk devriyeleri ile suç ilişkisinin incelenmesine yönelik geçmiş dönemlerde yapılan bilimsel araştırmalarda devriyeler ile suç oranları arasında herhangi bir bağıntı bulunamadığı tespit edilmiştir. Yapmış olduğumuz araştırmalar, incelediğimiz kaynaklar ve elde ettiğimiz tespitler neticesinde önleyici kolluk devriyelerinin önemi ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda önleyici kolluk devriyelerine daha fazla zaman ayrılması, etkinliğinin artırılması neticesinde suç oranlarının azaltılmasına yönelik olarak şu tekliflerde bulunmak mümkündür:

- Toplum destekli güvenlik hizmetlerine ağırlık verilerek halkla ilişkilerin istenilen seviyeye çıkarılması durumunda kolluk ile vatandaş arasında etkin, verimli iş birliği kurmak suretiyle karşılıklı güvene dayalı bir birliktelik sağlanmalıdır.
- Jandarma teşkilatına yeni katılacak veya halen çalışmakta olan personellerin fizyolojik, psikolojik, akademik, iç ve dış güdülenme eğitimlerine ağırlık vererek daha bilinçli ve gelişen tüm şartlara uyum sağlayıp kurallara uyan personeller haline getirilmesi esas alınmalıdır.
- Suçları önleme şansının artması amacıyla ihbar mekanizmasının çalıştırılması ve işlerlik kazandırılması ile suça dönüşebilecek olaylara erkenden müdahale edilmesi sağlanmalıdır.
- Önleyici kolluk devriyelerinin icrasından önce, devriye planlanırken suç analizlerinden istifade edilerek olayların yoğunluk kazandığı yer ve zamanlarda istihbarat odaklı çalışılmalıdır.
- Devriye personelinin sorumluluk sahalarına hâkim olması sağlanmalı ve etkinliğinin artırılacağı istihbarat teminine yönlendirici şekilde planlamalar yapılmalıdır.
- Başta malvarlığına karşı işlenen suçlar olmak üzere suç oranlarının azaltılmasına yönelik olarak uluslararası alanda ön görülen kolluk personeline düşen kişi sayısına oranlayacak şekilde personel sayısı artırılmalıdır.
- Yeteri kadar personel sayısına ulaşılması durumunda, karakolların konuşlu olduğu ve nüfus hareketliliğinin yoğun olduğu merkezi yerlerde yaya devriyelere ağırlık verilerek görünürlüğün artırılması ve vardiya sistemine geçilmesi gerekmektedir.
- Jandarma teşkilatına alınarak sisteme entegre edilen uzman erbaşlara yetkili birimler tarafından gerekli eğitimler verilerek, başta devriye veya timlerde unsur komutanlığı olmak üzere daha aktif olarak çalıştırılmasının önleyici kolluk devriye sayılarını arzu edilen seviyeye çıkarılabileceği değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, Jandarma devriyelerinde nicelikten ziyade niteliğe önem verilmesi kolluğun etkinliğini arttıracaktır. Çalışma içerisinde teklif edilen konulara verilecek önemin, Jandarmanın sorumluluk sahalarındaki meydana gelebilecek suçlara müdahaleyi etkin hale getireceği ve sorumluluk sahasında halkla ilişkileri daha iyi seviyeye çıkaracağı değerlendirilmektedir.

Kaynakça

- Acar, H. (2018). Kamu Güvenliğinin Sağlanmasında Weberyen Bürokrasi ve Hiyerarşi Kavramı, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Sayı:3, Cilt: 14, 667-684.
- Arap, İ. (2017). Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’ de Toplum Destekli Polis, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:2, 56-82.
- Anadolu Üniversitesi, (2012). *Ceza Hukukuna Giriş*, ISBN 978-975-06-1145-2, 1. Baskı. Eskişehir.
- Aydın, A. H. (2014). Suç Önlemenin Önemi ve Etkisi, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (Özel Sayı 1), 82-84.
- Beşe, E. (2006). Kırık Pencere Teorisi Bağlamında Kentsel Yaşamda Suç ve Güvenlik, *Polis Bilimleri Dergisi*, 8(1), 1-24.
- Bright, J. (1991). Crime prevention: the British experience’ in, K. Stenson and D. Cowell (Eds.) *The Politics of Crime Control*, London: Sage:62–85
- Delice, M. (2011). How The Routine Activity Theory can Help Police Understand and Prevent Burglary, *Polis Bilimleri Dergisi*, 13(1), 137-154.
- Fert, İ. (2007). *Sosyal Politika ve Suç İlişkisi, Ülkemiz Suç Profili Açısından Bir Değerlendirme*, (Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Geleri, A. (2002). *Önleyici Polis Hizmetleri*, Ankara: Grafik Tasarım - Baskı.
- Geleri, A. (2010). Şehirlerde Suç Önleme Politikalarının Geliştirilmesi, *Polis Bilimleri Dergisi*, 12(3), 23-39.
- JGY:27-3(B) *Jandarma Genel Komutanlığı Devriye Yönergesi*.

- Kelling, G.L.,& Moore, M. (1988). *The Evolving Strategy of Policing*. Harvard University,National Institute of Justice,U.S. Department of Justice, and the Program in Criminal Justice Policyand Management.
- Kelling, G. L.,Pate, T., Dieckman, D., & Brown, C. (1974). *The Kansas City PreventivePatrol Experiment*, Washington, DC: Police Foundation.
- Koca, M. & Üzülmez İ. (2016). *Ceza Hukuku*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir.
- Leonard, V.A, (1967). *The Police of the 20th Century*, Brooklyn: Foundation Press, 84.
- McGarrell, E. F.,Chermak, S., &Weiss, A. (2002). *ReducingGunViolence Evaluation of theIndianapolisPoliceDepartment'sDirectedPatrol Project*, Washington, DC: U.S. Department of Justice Office of Justice Programs.
- Nacak, A.O. (2015). 21'inci Yüzyıl, Ortak Güvenlik Ortamı, Askeri Statülü Kolluk Kuvvetleri İçin Planlama Öneriler, Silahlı Kuvvetler Akademisi, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Mayıs 2015, 4(1), s.1-20.
- Nacak, A.O. (2014). *Kolluğa Duyulan Güvenin Artırılmasına Yönelik Yaklaşımlar Konferansı*, Silahlı Kuvvetler Akademisi, İstanbul, 2014.
- Palacı, M.,& Alpkan, L. (2008). Toplum Destekli Polislik Uygulaması, Zara Örneği, *Polis Bilimleri Dergisi*, 10(3), 93-122.
- Pekdoğan, H. (2018). Güvenlik Hizmetlerinde Hizmet İçi Eğitimler ve Entelektüel Sermaye İlişkisi, *Munzur Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Güz 2018, Sayı:13, s.40-53
- Piza, E. L.,& O'Hara, B. (2012). *Saturation Foot-Patrol in a High-Violence Area*, A Quasi-Experimental Evaluation. *JusticeQuarterly*, 31(4), 693-718.
- Racliffe, J. H.,Taniguchi, T., Groff, E., &Wood, J. (2011). The Philadelphia Foot Patrol Experiment A Randomized Controlled Trial of Police Patrol Effectiveness in Violent Crime Hotspots, *Criminology*, 49(3), 795-831.
- Scott, M. S. (2000). *Problem-Oriented Policing*, Reflections on the First 20 Years. Washington D.C.: U.S. Department of Justice, Office of Community Oriented Policing Services.

- Seyhan, K., & Eryılmaz, M. (2004). M.B. Gelişmiş Ülkeler ve Türkiye Uygulamasında Suç Önleme Stratejileri, *Liberal Düşünce Dergisi*, 34, Bahar, 5-34.
- Sezer, F. (2010). *Suç Önleme Stratejileri Boyutuyla İç Güvenlik Hizmetleri Yönetimi*, Edirne İl Emniyet Müdürlüğü Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Edirne.
- Sorg, E. T., Haberman, C., Ratcliffe, J., & Groff, E. (2013). *Foot Patrol in Violent Crime Hot Spots*, The Longitudinal Impact of Deterrence and Posttreatment Effects of its placement. *Criminology*, 51(1), 65-101.
- Soyaslan, D., (2012). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Yetkin Yayınevi, Ankara.
- Sönmez, H. (2013). *Halkla İlişkilerin Jandarma Teşkilatındaki Önemi ve Jandarma Teşkilatında Halkla İlişkiler Faaliyetleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Projesi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, Madde:2.
- Uchida, C. D., & Swatt, M. (2013). Operation LASER and the Effectiveness of Hotspot Patrol: A Panel Analysis, *Police Quarterly*, 16(3), 287- 304.
- Wakefield, A. (2006). *The Value of Foot Patrol*, A Review of Research. London: The Police Foundation.
- Yargıtay, Ceza Genel Kurulu, T:27.01.1984, E:1983/6, K:1984/32.
- Yavaş, C. (2015). Türkiye’de Devriye Hizmetleri İle Suç İlişkisinin İncelenmesi, Gölbaşı Örneği, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*.
- T.C. Kumru Kaymakamlığı. (2012). *İlçe Jandarma Komutanlığı Faaliyet Raporu* Mart 29, 2015 tarihinde: http://www.kumru.gov.tr/default_B0.aspx?content=406 adresinden alındı.
- T.C. Malkara Kaymakamlığı. (2014). *İlçe Jandarma Faaliyet Raporu*, Mart 29, 2015 tarihinde <http://www.malkara.gov.tr/tr/index.php/haber/duyurular,-genelgeler/341-malkara-kaymakaml%C4%B1%C4%9F%C4%B1-2014-y%C4%B1%C4%B1-faaliyet-raporu> adresinden alındı.

Extended Abstract

Articles on Turkey's acting as a public security police, the gendarmerie and the Coast Guard have begun introducing units. Our aim in the article was to determine how successful the patrol activities carried out by the units that serve as general law enforcement officers in preventing crimes. However, we have narrowed the subject of our research a little more because the areas of law enforcement units are very large and require a very comprehensive study and team. In this context, how much preventive law enforcement patrol implemented by the general law enforcement has prevented crimes, we focused on. We preferred the Gendarmerie region and Bursa Provincial Gendarmerie Command, which is the region where we work, because it is in our own area. First of all, we put forward our hypotheses about which questions we will find as a result of the research. These;

1. Is the purpose of the patrols used by the law enforcement known enough?
2. What is the role of preventive law enforcement patrols in preventing crimes?
3. Is the preventive law enforcement patrols used to prevent crimes in the responsibility area of Bursa Provincial Directorate of responsibility sufficient to prevent incidents?
4. If the increase in crime rates cannot be prevented, is it just the numerical lack of patrols?
5. What should be done to increase the effectiveness of preventive law enforcement patrols?

In order to find answers to our hypotheses above, we first investigated the gendarmerie patrol and its types, the concept of crime and the elements of the crime. By doing a terminology study on the subject, we looked at whether there is an academic study published on this subject or the like before. Police, Gendarmerie and Coast Guard Command personnel, whose commitment has been changed with the legal arrangements made in 2016, who are equipped with general law enforcement powers throughout our country, are the armed forces who are responsible for fulfilling the public peace, the duties related to the security of life and protection of the citizens in the regions assigned to their responsibilities. We detected. In our research, we have reached the definition that the gendarmerie patrol has armed law enforcement officers, consisting of at least two personnel, who have been deployed on foot or by motor to the areas designated to carry out legal, judicial and military duties assigned to them in accordance with the law. The characteristics of the gendarmerie patrol are;

** It represents the authority of the state, law and order.*

** It is an example in terms of discipline, dress, dressage and kindness.*

- * *Respects human rights.*
- * *As a representative of the gendarmerie, it instills confidence in the public.*
- * *It does not distinguish between individuals and groups for reasons such as language, religion, race, personal thought.*
- * *Serves to the citizen. It helps children, women, the elderly, orphans and the disabled, especially those who need help.*
- * *He always performs his duty impartially.*
- * *Strong and superior in terms of professional knowledge.*
- * *Dominates laws and regulations in force.*
- * *Acts in accordance with the lawfulness principle of law enforcement and gives importance to public relations (JGY:27-3 (B), s.11).*

Not only that, We have determined from the Gendarmerie General Command Patrol Directive that their types are preventive law enforcement patrols, judicial law enforcement patrols and dispatch and transfer patrols. Then the data collection phase started. Head of the Gendarmerie General Command of Public Security in Turkey between 2019 and 2015 we received the list of crimes that occurred statistically. In parallel, we got a statistical list of the crimes that occurred between 2015 and 2019 by coordinating with 17 District Gendarmerie Commands located in the responsibility area of Bursa Provincial Gendarmerie Command. Then, we determined the total number of patrols and preventive law enforcement patrol numbers from 2018 and 2019 from Bursa Provincial Gendarmerie Command.

According to the data in Table 2, as a result of the data we obtained, when the events that occurred in the gendarmerie General Command responsibility area between 2015-2019 were examined, the events occurred in 2015, 2016 and 2016 contain close values. However, there is a clear increase in the number of incidents, including 2019, since 2017. Likewise, according to the data in Table 3, when the events that occurred in the responsibility area of Bursa Provincial Gendarmerie Command between 2015 and 2016 are examined, the events that occurred in 2015 and 2016 contain close values. However, there is a clear increase in the number of incidents, including 2019, since 2017. Here, one of the reasons why the increase in the number of crime has increased visibly after 2017 is the migration movements that occurred towards the inner parts of our country due to the war environment in other countries outside the southern borders of our country.

As it can be understood from the data in Table 1, the total number of preventive law enforcement patrols issued by the units affiliated to Bursa Provincial Gendarmerie Command for 2018 is 89% of the total patrol 66,953. In the same table, the total number of preventive law enforcement patrols issued for 2019 was 67,481 to the total patrol ratio of 88%. These data were obtained by proportioning the total number of patrols issued by Bursa Provincial Gendarmerie Command during the year to the amount allocated to preventive law enforcement services. According to this, preventive law enforcement patrol constitutes three out of every four patrols taken to their responsibility areas.

When we examine the data in Table 4, we will find the answer to the third question of our hypothesis. It has been observed that increasing the number of preventive law enforcement patrols from 2018 to 2019 does not meet the increase in crime rates or remain at a low level since the number of public order crimes, misdemeanors and the number of incidents to be followed did not have an impact on reducing the total increase rate. In other words, according to the data we have, it does not seem possible to quantitatively increase the number of preventive law enforcement patrols and reduce the number of crimes in the responsibility area. However, the misdemeanors in the table differ structurally from other crimes.. Considering the duties and principles of the gendarmerie patrols, we can conclude that the significant increase in the number of Misdemeanors in this table was given the necessary importance to the preventive law enforcement patrol.. In other words, it shows that the measures taken before the crime took place and the steps taken to intervene in the responsibilities in the area of responsibility. As a result of our article, we made some suggestions listed below.

- In the event that public relations are increased to the desired level by focusing on socially supported security services, a mutual trust based cooperation should be established by establishing an effective and efficient cooperation between the law enforcement and the citizen.
- Emphasis should be given to the personnel who will join the gendarmerie organization or who are still working, to become more personnel conscious and comply with the developing conditions by giving weight to the trainings of physiological, psychological, academic, internal and external motivation.
- In order to increase the chances of preventing crimes, by employing the notification mechanism and making it operative, early intervention in the events that can turn into crime should be ensured.

- Prior to the execution of preventive law enforcement patrols, intelligence planning should be made in places and times when incidents are concentrated by making use of the crime analysis while planning the patrol.
- Patrol personnel should be able to control their responsibility areas and planning should be made in a way that will lead to intelligence procurement in which the efficiency will be increased.
- The number of personnel should be increased in proportion to the number of people falling for law enforcement personnel, which are foreseen in the international arena, in order to reduce the crime rates, especially the crimes against property.
- In case of reaching sufficient number of staff, it is necessary to increase the visibility and shift to the shift system by focusing on pedestrian patrols in central locations where police stations are located and population mobility is intense.
- It is evaluated that the number of preventive law enforcement patrols can be increased to the desired level by giving the necessary trainings to the expert soldiers who are integrated into the system by being taken into the gendarmerie organization and by competent units.

As a result, attaching importance to quality rather than quantity in gendarmerie patrols will increase the effectiveness of law enforcement.

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 02-02-2020

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 28-03-2020

Araştırma Makalesi / Research Article

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 6, ISSUE 13, P. 207 – 240.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 6,
SAYI 13, S. 207 – 240.

Uluslararası Askerî Örgütlerdeki Kültürel Farklılıkların Liderlik Üzerindeki Etkileri

Alparslan ÖZKAN¹

Özet

Günümüzde küreselleşmenin de etkisiyle birçok ülke çok uluslu organizasyonların içerisinde yer alma eğilimi göstermektedir. Uluslararası alanda faaliyet gösteren organizasyonlara sıklıkla rastlanan örgütsel yapılar ise askerî örgütler olarak karşımıza çıkmaktadır. NATO ve BM bünyesinde bulunan uluslararası askerî örgütler, yapısı gereği ortak bir askerî kültüre sahip olsalar da farklı milletlere ait kültürel farklılıkların yaşandığı koşullarda görevlerini sürdürmektedirler. Farklı ülkelerde, coğrafi bölgelerde ve karargâh ve askerî birlik gibi ortamlarda, barışı destekleme ve insanî yardım benzeri yaşamsal riskler de içeren operasyonlarda yer alan kültürel farklılığa sahip askerler, ortak bir örgütsel amaç doğrultusunda birlikte hareket etmekteye çalışmaktadırlar. Söz konusu uluslararası askerî örgütler sahip oldukları ortak askerî kültürün de yardımıyla, görev alanlarında gerçekleştirdikleri liderlik uygulamalarıyla çok uluslu ortamlardaki kültürel farklılıkları başarıyla yönetebilmektedir. Diğer çok uluslu organizasyonlardan farklı olarak ortak paylaşımların daha fazla yaşanması, uluslararası askerî örgütlerde “kültürler arası bir köprü” oluşturarak, farklılıkları en aza indirme konusunda bir avantaj sağlamaktadır. Bu çalışmada, uluslararası askerî örgütlerdeki kültürel farklılıklar ve söz konusu farklılıkların liderlik uygulamalarına etkileri daha önce yapılan bilimsel araştırmalar ışığında ele alınacak ve uluslararası askerî örgütlerde görev yapan veya yapacak olan bireylere dikkat edilmesi gereken önemli hususlarda önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Kültürel Farklılıklar, Uluslararası Askerî Örgütler, Liderlik, Çok Uluslu Organizasyonlar.

The Effects of Cultural Diversities on Leadership in International Military Organizations

Abstract

Today, with the influence of globalization, many countries tend to take part in multinational organizations. Organizational structures, which are frequently encountered in organizations operating in the international area, appear as military organizations. Although international military organizations within NATO and the UN have a common military culture due to their nature, they carry out their duties under conditions in which cultural

¹ Doktora Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, E-posta: aozkan1977@gmail.com.

diversities belonging to different nations are experienced. In different countries, geographical regions and environments such as headquarters and military unions, soldiers with cultural diversities who take part in operations involving life risks such as peace support and humanitarian aid try to act together for a common organizational purpose. These international military organizations can successfully manage cultural diversities in multinational environments with the help of their common military culture and leadership practices in their fields of duty. Unlike other multinational organizations, more common sharing provides an advantage in minimizing differences by creating a "cross-cultural bridge" in international military organizations. In this study, cultural diversities in international military organizations and the effects of these diversities on leadership practices will be handled in the light of previous scientific researches and suggestions will be made to the individuals who still work or will work in international military organizations.

Key Words: Culture, Cultural Diversities, International Military Organizations, Leadership, Multinational Organizations.

Giriş

Birçok ülkenin askerî personeli, belirlenen seçim esasları dâhilinde uluslararası askerî örgütlerde ve özellikle de Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) komuta yapısındaki karargâhlarda iki veya üç yıl süreyle görev yapmaktadırlar. Söz konusu kadrolarda Türkiye Cumhuriyeti'ni temsilen görev yapan Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) personeli de farklı kültürlerde eğitim almış, farklı askerî eğitimlere ve anlayışlara sahip, farklı ana dilleri kullanan birçok yabancı subay ve astsubay ile aynı ortamlarda çalışma fırsatı bulmaktadır. Farklı ülkelere mensup askerî personel, bu görevleri esnasında yabancı ülke vatandaşı mesai arkadaşları ile birçok ortak karargâh çalışmasında görev almakta, uyumlu ve koordineli bir çalışma ortamı sağlamak amacıyla sözlü ve yazılı çeşitli ilişkilerde bulunmaktadır. Askerî personel içinde, bu ilişkilerin yurt dışı görevinin ilk döneminde daha mesafeli, devamında ise daha samimi ve sıcak bir şekilde ilerlediği yönünde genel bir kanaat bulunmaktadır. Bu dönemde yaşanan birbirini tanıma, farklı kültürlerin özelliklerini öğrenme, hangi özelliklerin, prensiplerin ön planda olduğunun farkına varma gibi süreçler gerek sözlü görüşmelerde gerekse görev dönüş raporlarında ortaya konulmaktadır. Askerî personelin beraber çalıştığı yabancı ülke silahlı kuvvetlerine mensup mesai arkadaşları ile onların karakteristik temel özelliklerini ve prensiplerini, görev başlangıcında tanımış olarak ilişki kurmaya başlamalarının, görevdeki verimliliği ve başarıyı artıracığı düşünülmektedir. Bu özelliğin uluslararası askerî örgütlerde görev alan tüm personele kazandırılması ile özellikle lider kadrolarda görev yapacak personelin temsil yeteneğinin artacağı, ilişkilerin daha kolay kurulacağı ve NATO çatısı altında birlikte çalışabilirlik adına olumlu bir etkiye sebep olacağı değerlendirilmektedir.

Uluslararası Askerî Örgütlerdeki Kültürel Farklılıklar

Konuyu detaylı olarak incelemeyen önce, çalışmada sıklıkla değinilecek kavramları tanımlamak yerinde olacaktır. Uluslararası örgütler, uluslararası askerî örgütler ve çok uluslu

karargahlar ya da askerî organizasyonlar bu kavramlardan sayılabilir. Uluslararası örgütler, üyelerinin ortak amaçlarını gerçekleştirmek üzere faaliyet gösteren, iki ya da daha fazla bağımsız devlete mensup (hükümete ait ya da hükümet dışı) üyelere oluşan ve bunların aralarında bir anlaşma ile kurulmuş bulunan devamlı ve formel yapılar olarak tanımlanmaktadır (Archer, 2001, s. 33). Örneğin, Birleşmiş Milletler (BM), NATO, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Avrupa Birliği (AB) uluslararası örgütler arasında sayılabilir. Bu örgütlerin yapıları ve yönetim şekilleri farklı olabilir. Uluslararası bir savunma ve güvenlik örgütü olan NATO'nun sivil ve askerî olmak üzere iki ayrı yapısı bulunmaktadır. NATO, üye ülkelerin ortak savunma yeteneklerini geliştirmek, toprak bütünlüklerini, siyasi bağımsızlıklarını ve güvenliklerini korumak amacıyla 4 Nisan 1949 tarihinde kurulmuştur.

Diğer taraftan, çok uluslu organizasyonlar ya da firmalar, birçok yabancı ülkede direkt olarak yatırımları olan ve katma değer üreten faaliyetlere sahip teşebbüsler olarak tanımlanmaktadır (Dunning ve Lundan, 2008, p. 3). Kâr amacı güden çok uluslu sivil organizasyonlar ve işletmeler için yapılan bu tanımlama, askerî alana da uyarlanabilir. Örneğin, uluslararası bir örgüt olan NATO'da savunma ve güvenlik anlayışı hâkim olduğundan dolayı, askerî veya sivil yapıya bağlı, Avrupa, Amerika ve az da olsa Asya kıtasındaki farklı ülkelerde karargâh şeklinde faaliyet gösteren çok uluslu alt birimler bulunmaktadır. Bu karargâhlar çok uluslu bir yapıda olup, NATO üyesi farklı ülke mensubu sivil ve asker çalışanlardan oluşmaktadır. Söz konusu alt birimler, görev maksadına göre çok uluslu karargâh veya çok uluslu askerî organizasyon olarak tanımlanabilir. Benzer şekilde, BM veya AB tarafından üye veya destek veren ülkelerin katılımıyla teşkil edilen ve dünyanın farklı bölgelerinde barışı destekleme veya barış koruma amacıyla faaliyet gösteren çok uluslu askerî karargâh veya organizasyonlar da bulunmaktadır. Çalışmada bu tür örgütler de çok uluslu karargâh veya çok uluslu askerî organizasyon olarak adlandırılacaktır.

Bununla birlikte, 21'inci yüzyıl başlangıcında ABD'de yaşanan 11 Eylül 2001 terör saldırıları sonrası kurulan ve NATO liderliğinde Afganistan'da icra edilen Uluslararası Güvenlik Destek Gücü (ISAF) harekâtı sonrasında, giderek önem kazanan askerî alandaki çok uluslu operasyonlar ve barışı destekleme harekâtı artık tüm dünyada kaçınılmaz bir hale gelmiştir (Elron, Shamir ve Ben-Ari, 1999, s. 74-76). Küreselleşen dünyada birçok uluslararası sivil organizasyon gibi NATO, BM ve AB bünyesindeki uluslararası askerî organizasyonlar da kendilerini bu çok uluslu ortamın içerisinde bulmuştur. Uluslararası alanda faaliyet gösteren her organizasyon başarılı olabilmek için, kültürel farklılıklara sahip çalışanları uyum içerisinde bir hedefe yöneltme sorunu ile uğraşmak, uluslararası bir yaklaşımla insan

kaynakları yönetimi uygulamalarını tasarlamak ve organizasyonda ortak varsayım, düşünce, görüş ve değer yargılarından oluşan örgütsel bir kültür oluşturmak durumundadır (Bingöl, 2014, s. 614; Ülgen ve Mirze, 2014, s. 293). Birçok organizasyon için de bu sorunlar hayati önem taşımaktadır.

Kültürlerarası farklılıklar, ayrı kültürlerde yaşayan insanların benzer konu ya da olaylar karşısında farklı düşünme, farklı değerlendirme, farklı kavrama ve farklı davranış sergilemelerine sebep olmaktadır (Sargut, 2015). Uluslararası bir kurumdaki kültürel farklılığı ve bu farklılıklardan kaynaklanan kültürel yetenekleri büyük bir sinerji yaratarak organizasyonun hedeflerine yönelmek söz konusu olduğunda, kurumdaki çalışanların ya da liderlerin ön yargıları ile başa çıkmaya da hazır olmak gerekmektedir (Şeşen, 2014, s. 617). Bu sorunla başa çıkma görevi lider personelin üzerine düşmektedir. Ancak buradaki en büyük problem kurallar veya prosedürleri uygulamak değildir. Asıl problem, liderin uluslararası bir organizasyonda çalışmaya yeni başlayan her bireye yardımcı olması veya onlara uygun ortamı sağlamakla birlikte farklı kültür, uyruk (ülke), etnik köken, ırk, dil ve dine sahip tüm çalışanlara saygı ve tolerans gösterebilmesidir (Johnson ve Redmond, 2000; Sargut, 2015).

Organizasyonlardaki kültürel farklılığın olumlu ve olumsuz etkileri, yaş, hizmet süresi, cinsiyet gibi etkenleri içeren “demografik etkiler” ve etnisite, ırk ve dil gibi etkenleri kapsayan “kültürel etkiler” olarak sınıflandırılabilir (Pfeffer, 1985). Bu konuda öne çıkan bir görüşe göre demografik etkilerin bulunduğu organizasyonların artan iletişim ve koordinasyon problemleriyle karşılaştıkları ve örgütsel performanslarının düşük seviyede olduğu öne sürülmektedir (Elron vd., 1999, s. 75).

Hofstede ilk olarak 1980 yılında ortaya koyduğu, millî kültürleri ve bunların özelliklerini yansıtan çalışmasını daha sonra yaklaşık elli ülke ve üç ayrı bölge üzerinde farklı uygulama alanları bulacak şekilde genişletmiştir (Hofstede, 1980). Hofstede’ye göre uluslara ait karakteristik özellikler, kendisinin Bireycilik-Toplulukçuluk, Güç Mesafesi, Erillik-Dişilik, Belirsizlikten Kaçınma ve Uzun Dönem Uyumu olarak belirlediği beş temel kültürel değişken üzerinden tanımlanabilmektedir. Tablo 1’de konuya ilişkin kültürel boyutlar ve temel sorunlar görülmektedir.

Tablo 1: Hofstede’nin Kültürel Boyutları (1980)

Kültürel Boyut		Temel Sorunlar
Bireycilik (Individualism)-	Toplulukçuluk	Birey ve gruplar arasındaki ilişkiler

(Collectivism)	
Güç Mesafesi (Power Distance)	Eşitsizlik (Human Inequality)
Erillik (Masculinity) - Dişilik (Femininity)	Cinsiyet ve duygusal rollerde bölünme
Belirsizlikten Kaçınma (Uncertainty Avoidance)	Toplumun belirsizliği ele alma meselesi
Uzun Dönem Uyum (Long-Term Orientation)	Hayatın odak noktası ve yönünün seçimindeki tercihler, gelecek ya da bugün

Bu tabloda bireycilik, mesai ve iş ortamıyla ilgili olarak bireylerin kişisel boş zaman ve özel hayat alanına ilişkin algılarının nisbi önemini belirlemektedir. Güç mesafesi organizasyon içinde kabul gören ve tecrübe edilen hiyerarşik mesafeleri ortaya koyarken, erillik / dişilik boyutu ise bireylerin kariyer, rekabet ve yüksek maaş eğilimleri ile sosyal ilişkiler ve yaşam kalitesi eğilimleri arasındaki algı farklılıklarını ön plana çıkarmaktadır. Belirsizlikten kaçınma boyutunda bilinmeyen durumlar nedeniyle yaşanan stresler karşısındaki uyum kabiliyeti ve kurallara oryantasyon söz konusu iken uzun dönem uyumu boyutunda bireyler tarafından geleneklere verilen önem ve sabit fikirler algısı ortaya konmaktadır (Hofstede, Hofstede ve Minkov, 2010). Örneğin, sivil havacılık sektöründe de uluslararası alanda rekabet avantajı sağlamak ve müşterilere daha iyi hizmet verebilmek için farklı kültürel özelliklere sahip yabancı pilotlar istihdam edilebilmektedir. Bir araştırmada, Güney Kore'nin Asiana hava yolu işletmesine ait ticari bir yolcu uçağının 2013 yılında yapmış olduğu bir kaza incelenmiş ve özellikle bu kazaya sebep olan pilotların kültürel farklılıkları ve bu farklılıkların uçuş emniyetine etkileri üzerinde durulmuştur (Çoban ve Aydoğdu, 2017, s. 68). Söz konusu çalışmada Çoban ve Aydoğdu (2017), pilotların özellikle millî ve örgüt kültürleri gereği otomasyona bağımlı olmaları, ancak pilotların meslekî veya millî kültürlerinin olumsuz bir boyutu olan "bireyciliği" öne plana çıkararak uçuş el kitabı prosedürlerine tam olarak uymamaları ve kültürlerarası iletişim hataları gibi önemli kültürel faktörler nedeniyle kazanın gerçekleşmiş olabileceğini ileri sürmüşlerdir.

Diğer taraftan, kültür hipotezine eleştirel bir bakış açısı getiren çalışmada, ulusların kültürel farklılıklarının sadece inançlar, kültürel değerler ve tavırlardan etkilenmediği, Kuzey ve

Güney Kore, ABD ve Latin Amerika ülkeleri ile Doğu Asya ülkeleri ve Çin arasındaki farklılıklarda olduğu gibi, bu ülkelerde yer alan farklı kurumlardan ve bunların kurumsal geçmişlerinden kaynaklandığı ileri sürülerek ülkelerin tarihindeki köklü ve etkin organizasyonların önemi vurgulanmaktadır (Acemoğlu ve Robinson, 2013, s. 65). Kültürlerarası araştırmalarda yöntem sorununu benzer şekilde eleştirel olarak ele alan Sargut (2015) çalışmasında, emik yaklaşımın belirli bir kültür üzerine odaklandığını ve daha içsel olduğunu, etik yaklaşımın ise eş zamanlı olarak kültürlerin tümünü veya birçoğunu inceleyerek daha geniş, sistematik ve karşılaştırmalı bir yaklaşım izlediğini ve daha evrensel olduğunu belirtmektedir (Sargut, 2015, s. 85-88; Şahin, 2011a, s. 159).

Benzer şekilde kültürel farklılık etkisi uluslararası askerî örgütler veya çok uluslu karargâhlarda da söz konusudur. Artan çok uluslu barışı destekleme operasyonları nedeniyle bu durum, geçmişe nazaran daha da önem kazanmaktadır. Hofstede'nin (2001) özel sektörde yaptığı çalışma, askerî alanda görülen millî kültürel farklılıkların çok uluslu şirketlerde gözlemlenen farklılıklara benzer olduğunu ortaya koymaktadır (Soeters, 1997). Bununla birlikte Soeters (1997), benzerliklerin yanında çok uluslu askerî organizasyonların bir askerî kültüre sahip olduğu ve bunun da özel sektöre göre daha fazla kolektif, daha hiyerarşik ve daha az gelir-maaş etkisi gözetilen bir kültür olduğunu da ileri sürmüştür. Sonuç olarak, çok uluslu karargâhlarda ya da uluslararası askerî örgütlerde görev yapan farklı ülkelere mensup askerî personelin, sahip oldukları ortak askerî kültürün sağladığı kolektif hareket edebilme ve dayanışma (Elron vd. s. 87) nedeniyle özel sektör çalışanlarına göre daha az sorunla uğraşmakta olduğu ve birbiriyle daha uyumlu bir şekilde faaliyet gösterdiği söylenebilir.

Ancak sivil hayatta olduğu gibi askerî alanda da benzer kültürel farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin ABD, İngiltere ve Kanada'nın Anglosakson kültürünü, Fransa, İtalya, İspanya ve Portekiz'in Latin kültürünü (House, Hanges, Javidan, Dorfman ve Gupta, 2004) oluşturmakta olduğu, ayrıca Almanya, Belçika ve Hollanda'nın da dâhil olduğu bir karma Cermen (Germanic) kültürün de NATO'da mevcut olduğu ileri sürülebilir (Northouse, 2013, s. 392-393.). Bunlara ek olarak, NATO'ya 1999 yılından itibaren üye olan ülkelere bir kısmının da benzer şekilde Slav veya Doğu Avrupa kültürünü yansıttıkları söylenebilir. Bu kapsamda, Barış İçin Ortaklık (BİO) üyesi olan Finlandiya ve İsveç'in, NATO üyesi Danimarka ve Norveç ile birlikte İskandinav (Nordic) bir kültür kümesi teşkil ettiği (House vd., 2004) hususu, daha sonraki çalışmayla da teyit edilmiştir (Soeters ve Meulen, 2007). Diğer taraftan yapılan çalışmalar göstermiştir ki NATO üyesi ülkeler, BİO üyesi ülkelere göre kültürel olarak daha fazla homojenlik sergilemektedir (Soeters, Poponet ve Page, 2006). Bu

homojenliğin, yarım asırdan daha fazla süredir beraber çalışan ve sağlam temelleri olan bir örgüt kültürüne sahip NATO ile onun kuruluş yapısında yer alan çok uluslu askerî organizasyonların tecrübelerinden kaynaklandığı ifade edilebilir. Diğer taraftan, çok uluslu askerî organizasyonlarla ilgili yapılan bir çalışmada, genellikle çok uluslu askeri operasyonlarda yer alan bir ülkenin baskın veya lider karakter olarak öne çıktığı, diğer ülke silahlı kuvvetlerinin de bu durumu açık veya örtülü olarak kabullendiği, çok uluslu askeri organizasyonda görev alan ve nispeten daha küçük ya da uluslararası tecrübesi daha az olan ülke silahlı kuvvetlerinin ise lider ülke kültürünü içselleştirerek asimile olabildiği ileri sürülmektedir (Tresch, 2009, s. 116). Benzer şekilde, NATO üyesi ülkeleri ve icra edilen çok uluslu operasyonları inceleyen bir çalışmada da NATO bünyesinde geliştirilen ortak doktrin, konsept ve uygulamalarla üye ülke silahlı kuvvetlerinin uluslararasılığı (internationalization) giderek bir kültür olarak içselleştirdiği, örgüt içerisinde birbirini yakından tanıma fırsatı bulan ülkelerin karşılıklı askerî iş birliği faaliyetlerini daha da genişleterek uluslar ötesi (transnational) bir ağ oluşturduğu ileri sürülmektedir (King, 2010, s. 53). Çok uluslu barış gücü operasyonlarına katılan asker ve sivil 46 personel üzerinde, nitel araştırma yöntemleriyle son dönemde yapılan bir çalışmada ise etkin bir yönetim kültürü oluşturabilmek için kültürel farklılıkları tolere edip onlara saygı göstermenin, kültürlerarası entegrasyon ve iş birliğini artırarak uluslararası askerî örgütlerde “hibrid bir kültür” oluşturmanın gerektiği sonucuna ulaşılmıştır (Şen, 2019, s. 20-21)

Bununla birlikte, NATO'nun ortak bir kültür oluşturmadaki olumlu etkisi, tatbikat, eğitim ve ortak etkinliklerle birlikte çalışabilirliği (interoperability) artırması nedeniyle, iki NATO üyesi ülkenin birlikte yürüttüğü uluslararası bir operasyonda, örneğin BİO üyesi bir ülke olan Gürcistan ile NATO üyesi başka bir ülke arasında yürütülen ortak askerî bir faaliyetten çok daha az sorunla karşılaşılacağı belirtilmektedir (Soeters ve Tresch, 2010, s. 275). NATO'da yaşanan 70 yıllık ortak bir geçmiş ve tecrübe sonucunda oluşturulan örgüt kültürü sayesinde, birçok konuda benzer şekilde düşünen üye ülkelerin, bu uluslararası askerî örgütün sağladığı rekabet avantajlarını (Porter, 1990) diğer ülkelere karşı uluslararası alanda sürdürdükleri söylenebilir.

Uluslararası Askerî Örgütlerdeki Liderlik Uygulamaları

Uluslararası askerî örgütlerdeki liderlik uygulamalarıyla ilgili konulara değinmeden önce liderlik ve yönetici kavramlarından söz etmek ve farklarını kısaca ortaya koymak faydalı olacaktır. Liderlik ve yöneticilik kavramları birbirine yakın kavramlar olmakla birlikte birbiriyle aynı özelliklere sahip değildir. Yöneticilik uygulamaya koymak, işleri yürütmek,

yönetim ve sorumluluğu üstlenmek anlamına gelmekle birlikte, bilgi, yetenek, deneyim, planlama, akılcı kararlar verme ve etkili iletişim becerilerinin yöneticiliğin temel nitelikleri olduğu ifade edilmektedir (Uğur ve Uğur, 2014, s. 128). Liderlik ise etkilemek, takip edilecek yolu ve yönü seçmek, grubun davranışlarını ve görüşlerini belirli bir istikamete veya ortak bir hedefe yönlendirme sürecidir (Northouse, 2013, s. 5). Liderlerin çalışanların içindeki cevheri tespit ederek onların bu yönlerinden kuruma fayda sağlamayı başarabilen bireyler olduğu ifade edilebilir (Tabak ve Sığırı, 2014, s. 380). Yönetici ve lider arasındaki fark çok önemlidir. Yöneticiler işleri doğru yaparlar, liderler ise doğru işleri yaparlar (Koçel, 2011, s. 573-574). Bir yöneticinin aynı zamanda lider olabilmesi için üzerinde, diğerlerinden farklı ve astlarını etkileyebilecek, onları ve organizasyonu başarıya ulaştırabilecek özellikleri barındırması gerektiği söylenebilir.

Liderlik ile ilgili şimdiye kadar birçok teorik ve deneysel model ortaya konmuş ve araştırmacılar tarafından durum, davranış, güç, karizma, bilgi ve fonksiyon gibi farklı faktörleri dikkate alan çeşitli liderlik teorileri geliştirilmiştir (Toor ve Ofori, 2008, s. 65-66). Ancak en fazla ilgi gören modern liderlik teorilerinden birisinin de Dönüştürücü/Etkileşimci liderlik teorisi olduğu ileri sürülebilir (Wajdi, 2017, s. 80-81). Bu teori, uluslararası literatürde Transformasyonel/Transaksiyonel liderlik teorisi olarak da anılmaktadır.

Dönüştürücü liderlik kavramına en önemli katkıyı Amerikalı siyasi liderleri inceleyen James McGregor Burns (1978) yapmıştır. Dönüştürücü liderlik sürecinin başlangıç aşamasında lider, astların yapılan işin sonuçlarını daha önemli ve değerli algılamasını sağlar. İkinci aşamada, dönüştürücü lider astlarını kendi çıkarlarından ziyade organizasyonun başarısı için harcadıkları çabayı artırmaya teşvik eder. Son aşamada liderin astların ihtiyaçlarını değiştirmede ve artırmada etkili olduğu kabul edilir (Koh, Steers ve Terborg, 1995). Dönüştürücü liderlik süreci hem astların hem de liderin dönüşümü ile sonuçlanır. Lider bir tür moral dönüşümü sağlayan aracı konumuna gelirken (Krishnan, 2005, s. 14) astlar yalnızca kişisel hedefleri kovalayan bireylerden örgütsel hedefler peşindeki bireylere (Spoelstra, 2009, s. 4-5), diğer bir ifade ile birer lidere dönüşür (Krishnan, 2005, s. 14).

Bass (1990), dönüştürücü liderliğin dört alt boyutunu tanımlamıştır; idealleştirilmiş etki, telkinle güdüleme, entelektüel uyarım ve bireysel destek (Karip, 1998, s. 447). İdealleştirilmiş etki boyutu astlarda lidere karşı takdir, saygı ve güven duygularına sebep olan davranıştır. Bu boyutta astların ihtiyaçlarını liderin ihtiyaçlarının üzerinde görme, yüksek seviyede etik ve ahlaki faaliyetler söz konusudur. Telkinle güdülemede lider ile astlar arasında takım ruhu oluşturmaya yönelik motivasyon artırıcı davranışlar, yapılan işe ve göreve bir anlam yükleyen

ve adeta astları yoğun bir mücadeleye sevk eden, coşku yaratan ilişkiler söz konusudur. Entelektüel uyarım boyutunda yeni fikirler, yaratıcı düşünceler ve işlerin yürütülmesine ilişkin astların yeni yaklaşımlar geliştirmeleri konusunda lider tarafından teşvik edilmesi mevcuttur. Bireysel destek boyutunda ise dikkatli birer dinleyici olan, astlarının başarılarına özel önem veren, onlarla yakından ilgilenen ve iletişim becerileri çok yüksek seviyede olan liderler sözkonusudur (Karip, 1998, s. 447-448).

Etkileşimci liderlik, lider ile astlar arasındaki “koşullu ödül temelli takas” (Omar, Zainal, Omar ve Khairudin, 2009, s. 197) ilişkisine dayanır. Dönüştürücü liderlerin tersine, etkileşimci liderler koşullu ödül temelli takas modeli çerçevesinde astların kısa vadeli fiziksel ve güvenlik ihtiyaçlarına odaklanır. Bu anlamda etkileşimci liderler öngörülü (proaktif) değil tepkisel (reaktif) davranışlar göstermektedir (Koh vd., 1995). Etkileşimci liderler astlardan beklentilerini ve bu beklentilerin karşılanması durumunda astların neler elde edeceğini açıklarlar (Hartog, Van Muijen ve Kopman, 1997, s. 24). Ayrıca astların göreve odaklanabilmesi için onlara yapıcı geri bildirimde bulunur ve görevin tamamlanması durumunda övgü, tanınma ve parasal ödüller gibi dışsal ödüller sağlarlar. Etkileşimci liderlik uygulamalarında, lider ve çalışanlar arasında “başarı-ödül ve başarısızlık-ceza” şeklinde sözlü veya örtük olarak anlaşılmalı bir durum olduğu söylenebilir. Bunun sonucunda çalışanlar iş rollerini ve lider ile organizasyonun kendilerinden neler beklediğini anlarlar ve beklentileri karşılayabilecekleri, ortak olarak değer verilen sonuçları elde edebilecekleri konusunda bir özgüven geliştirirler (Omar vd., 2009). Etkileşimci liderliğin üç boyutu tanımlanmıştır; koşullu ödüllendirme, istisnalarla yönetim ve serbest bırakıcı liderlik (Çetin, Korkmaz ve Çakmakçı, 2012, s. 20; Northouse, 2013, s. 195-196).

Koşullu ödüllendirme boyutunda astlara hedef gösteren, performanslara göre ödül belirleyen, gerekli kaynakları sağlayan ve belirlenen performans hedeflerine ulaşıldığında ödül veren liderler bulunmaktadır. İstisnalarla yönetim boyutu aktif ve pasif olmak üzere iki çeşittir. Aktif olan boyutta astların performansları yakından takip edilir ve daha çok astların yapacağı hataların takibi yapılır. Pasif boyutta ise problemlerden ancak kendilerine bilgi verildiğinde haberi olan ve genellikle büyük sorunlar ortaya çıkana kadar müdahale etmekte başarısız olan liderler bulunmaktadır. Serbest bırakıcı liderlikte ise genellikle liderler sorumluluktan kaçır, karar veremez, ihtiyaç olduğunda ona ulaşmak zordur ve astların isteklerine karşılık vermede başarısızdır (Çetin vd., 2012).

Ankara'daki ilköğretim okullarında çalışan 659 öğretmen üzerinde yapılan bir çalışmada, öğretmenlerin istisnalarla yönetim ve serbest bırakıcı liderlik davranışlarına sahip müdür ve

idarecilerle çalışmaktan hiç memnun olmadıkları, okula ve birbirlerine yönelik ekstra çaba, katkı, sorumluluk alma ve yardım etme davranışlarının daha düşük seviyede gözlemlendiği, buna karşılık koşullu ödüllendirme davranışını ise olumlu buldukları, ekstra rol alma davranışını artırdığı ve müdür-öğretmen ilişkisini de pozitif yönde etkilediği ortaya konmuştur (Çetin vd., 2012, s. 22-24). Yapılan çalışmada (Çetin vd. 2012), dönüştürücü liderlik davranışı sergileyen müdürlerle çalışan öğretmenlerin hem okullarına hem öğretmen arkadaşlarına hem de müdürlerine karşı daha yüksek seviyede bir bağlılık duydukları anlaşılmıştır. Diğer yandan etkileşimci liderlik davranışının ise öğretmenlerin okula ve birbirlerine yönelik fazla çaba gösterme eğilimlerini olumsuz etkilediği ve bağlılıklarını azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çok uluslu askerî organizasyonlarda, yukarıda açıklanan dönüştürücü ve etkileşimci liderlik tiplerinin her ikisiyle de karşılaşılmaktadır (Masakowski, 2008, s. 54-55; Smolarek, 2016, s. 194-195). Bu liderlik davranışlarından dönüştürücü liderlik davranışının, organizasyon açısından daha olumlu etkilerde bulunduğu, astları, birbirine yardım etme ve ekstra çaba davranışı göstermeye sevk ettiği ve örgütsel başarıya daha fazla katkıda sağladığı söylenebilir.

Çok uluslu askerî ortamlardaki liderlik sözkonusu olduğunda diğer eğitimlerin yanında farklı kültürlerin özelliklerini tanımayı hedefleyen “kültürler arası eğitimin” gerekliliği önem kazanmaktadır (Ruffa ve Soeters, 2014, s. 224-225). Bununla beraber, birlikte yaşamı zorlaştıran olumsuzlukları ortadan kaldırmanın, farklı toplumsal kültüre sahip bireylerin karşılıklı iletişim ve etkileşim içerisinde olması, birbirlerine saygılı olması ve ön yargılı davranışlardan uzaklaşarak birbirlerini daha iyi anlamaya çalışması ile mümkün olabileceği öngörülmektedir (Özdemir, 2011, s. 34). Benzer şekilde, uluslararası askerî organizasyonlardaki liderler de insana saygı ve adalet duygularının yüksek seviyede olduğu bir çalışma ortamı yaratabilmeli ve her çalışanın kültürel farklılıklarına saygılı olma ve kültürlerarası iletişim becerilerini geliştiren bir eğitimle bu ortamı destekleyebilmelidir. Örneğin İspanya’da yapılan bir çalışmada, Erasmus değişim programlarında eğitim alan 30 İngiliz üniversite öğrencisi üzerinde yapılan anket sonucunda, öğrencilerin önceki yurtdışı tecrübeleri, yabancı dil seviyeleri ve ev sahibi üniversitelerin sağladığı koşullarda bazı farklılıklar bulunmasına rağmen, kültürlerarası iletişimin ve çok kültürlü çalışma ortamının eğitime pozitif yönde katkıda bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır (Gutierrez, Duran ve Beltran, 2015, s.73). Bununla birlikte, uluslararası örgütlerdeki farklı kültürlere sahip bireylere farklı iletişim modelleri (samimi, mesafeli, durumsal yaklaşım vb.) ile sosyal bir bağ kurmanın

çalışanların motivasyonunu artırarak örgütsel başarıya katkı sağlayabileceği ileri sürülmektedir (Sargut, 2015, s. 165).

Diğer yandan, Kanada Silahlı Kuvvetlerinde yapılan bir çalışmada daha hiyerarşik bir yapıya sahip olan uluslararası askerî organizasyonlardaki kültürler arası eğitimde, aynı zamanda tepe noktasındaki liderlerin “kültürler arası rekabet” ortamını da inisiyatif olarak oluşturmalarının ve desteklemelerinin uygun olacağı ifade edilmiş (Selmeski, 2007, s. 12) ve söz konusu rekabet ortamının etnisite, cinsiyet ve din bakımından giderek farklılaşan askerî organizasyonların faaliyetlerini yürütebilmeleri için bir ihtiyaç olduğu ileri sürülmüştür (Winslaw, Heinecken ve Soeters, 2006, s. 299). Aksi takdirde liderlerin bu konuda resmi açıklamaları olmazsa, kültürler arası eğitim sadece yeni bir kavram olarak ortaya konmuş, uygulanması güç ve kalıcı olmayan bir eğitim olarak kalabilir ve bu nedenle uluslararası askerî örgütlerde çalışanlar için inandırıcılığını kaybedebilir.

Ayrıca liderlerin astları arasında kültürel farkındalığı da tesis etmeleri uyum sürecini hızlandırma konusunda katkıda bulunabilir. Bu durum ancak liderlerin hem sözlerinde hem de davranışlarında ve uygulamalarında kültürel farklılıklara yönelik bir durumsal farkındalık oluşturmasıyla mümkün olabilir (Soeters ve Bos-Bakx, 2003). Bunun için liderlerin organizasyonun ve icra edilen görevin ortak karakterine vurgu yapmaları önem kazanmaktadır. Böylece tüm personelin en üst kademedeki hedefinin bu göreve yönelik ortak bir amaç etrafında buluşmak olduğu belirtilebilir (Tabak ve Sığırı, 2014, s. 379). Ayrıca organizasyonda çalışan veya operasyona dahil olan her bireyin eşit statüye sahip olduğunun da dönüştürücü liderler (Karip, 1998) tarafından hassasiyetle dile getirilmesi de çalışanlarda örgütsel adalet duygusunu pekiştirmek ve örgütsel bağlılığı artırmak açısından büyük önem arz etmektedir (Alamir, Ayoubi, Massoud ve Hallak, 2019, s. 749). Eğer grup içerisinde düşük seviyede oldukları algılanan bir kısım bireyler varsa ve baskın grupların mezizetleri onların geri plana atılmalarına sebep oluyorsa, burada lidere düşen görev bu farkı ortadan kaldırmak ve düşük olanların statülerini artırmak olabilir. Bu liderlik tipi, otoriter ve yardımsever liderlik davranışlarının birleşimi olarak ele alınan (Pellegrini ve Scandura, 2006, s. 267) babacan-otoriter liderlik tipi ile örtüşmektedir (Sargut, 2012, s. 14). Diğer bir deyişle, lider karar alırken astların saygınlığını gözetmeli, onların utanç verici bir duruma düşmesine ve grup içerisinde adeta kayıp veya silik bir karakter haline gelmesine neden olacak davranışlardan uzak durmalıdır.

Buna ilave olarak uluslararası askeri örgütlerdeki liderlerin, takım ortamını oluşturmak, bireyleri birbiriyle kaynaştırmak ve kültürler arası etkileşimi artırmak için hem mesai

ortamındayken hem de mesai dışında, resmi olmayan çeşitli sosyal faaliyetler ve sportif etkinlikler düzenlemesinin olumlu katkıları sağladığı belirtilmektedir (Sığırı ve Topçu, 2012, 234-235). Yapılan çalışmada (Sığırı ve Topçu, 2012), Birleşmiş Milletler Lübnan Geçici Kuvveti (UNIFIL)'de görevli Türk askerlerinin çok uluslu barış gücü operasyonlarındaki kültürel farklılıklardan kaynaklanan anlaşmazlıkların çözümünde; liderlik, spor müsabakaları, yemek, sosyal faaliyet ve ziyaretler gibi uygulamalarla, diğer ülke ordularıyla olan ortak kültür ve değerlerin öne çıkarılmasını önemli buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu kapsamda, UNIFIL'de yapılan çalışmada ortaya konan hususlara benzer şekilde, mesai dışındaki bu tür sosyal ortamların getirdiği sıcak ilişkiler, uluslararası askerî örgütlerin çalışma ortamlarına taşınabilir, eğer görev yapılan ülke uygun koşullara sahipse, ailelerin de tanışması ve kaynaşması ile ortak paydalarda buluşmak daha kolay hale getirilebilir.

Diğer yandan, farklılıklara yönelik eğitimler ile kültürler arası eğitimler için yapılan toplantıların mümkün olduğunca geniş katılımı uygulanması gerektiği ve bireylerin kültürel farkındalıklarını artırmayı, farklı kültürlerle ilgili bilgi sahibi olmalarını sağlamayı ve iletişim becerilerini geliştirmeyi amaçladığı ileri sürülmektedir (Aksoy, 2016, s. 49). İzmir Ekonomi Üniversitesi İletişim Fakültesindeki kültürlerarası iletişim dersi kapsamında Aksoy (2016) yapılan tarafından araştırmada, üniversite öğrencilerinin çoğunun kendisini kültürlerarası duyarlılığın kabul etme basamağında algıladığı ve uyum sağlama basamağına geçme konusunda çekimser kaldığı ortaya konmaktadır. Diğer bir ifadeyle, katılımcılar kültürlerarası farkındalığa sahip olmakla birlikte bu kültürel farklılıklara uyum sağlayabilme konusunda güçlükler yaşayabilmektedir.

Benzer şekilde, bu kültürlerarası eğitim uygulamalarının çok uluslu askeri organizasyonlardaki farklı kültürlerle sahip bireyler arasında somut iş birliği, pozitif ayrımcılık, askerî bir operasyon maksadıyla görev bölgesine intikal öncesi yapılan eğitimlere (pre-deployment training) kadar yaygınlaştırılmasının fayda sağlayacağı söylenebilir. Örneğin çok uluslu askerî organizasyonlarla ilgili yapılan başka bir araştırmada, bir Batı ülkesinde yürütülen kültürler arası eğitim programı eğer Müslüman katılımcıların yemek alışkanlıklarını ve dini tatillerini göz ardı ediyorsa, o programın tam olarak fayda sağlamayacağı ifade edilmektedir (Winslaw vd., 2006, s. 308). Bu eğitimlerde elde edilen kazanımların günlük hayatta da kullanılmasına gayret edilmesi ve görev için intikal öncesindeki tüm eğitim safhasında bu grupların birlikte zaman geçirerek birbirini daha yakından tanımasını sağlayacak ortamlar temin edilmesi önem arz etmektedir. Uluslararası askerî örgütlerde veya

çok kültürlü çalışma ortamlarında bu koşulların oluşturulmasında ana sorumluluğun liderlerin omuzlarında olduğu ileri sürülebilir.

Çok uluslu askerî ortamlarda takım ruhunun ve ortak bir anlayışın oluşturulmasından bahsederken önemli bir hususun da belirtilmesi uygun olabilir. Çok kültürlü çalışma ortamlarındaki liderlerin karşılaştığı ikilemlerden birisi de yönetim tarzının ne zaman merkeziyetçi (otoriter), ne zaman ademimerkeziyetçi (serbest bırakıcı) olacaktır (Trompenaars ve Hampden-Turner, 1998, s. 184). Diğer bir ifadeyle, uluslararası örgütlerdeki liderler, çalışanların sahip olduğu kültürel farklılıkları da göz önünde bulundurarak, hangi yönetim şeklini, hangi bireylere uygulamalıdır? Bu durumda, Trompenaars ve Hampden-Turner (1998) yöneticilere ortak bir noktada uzlaşmayı ve kurum içerisinde sıkı koordinasyonda bulunmayı önermektedir. Uluslararası örgütlerdeki bireylerin pek çok farklı kültürel özelliğe sahip olması, aynı zamanda diğer kültürlerle karşılıklı olarak paylaşılacak pek çok unsurları olduğunu da göstermektedir. Böylece, paylaşılarak artan kültürel öğelerin, uluslararası örgütlerde ortak anlayışı ve takım ruhunu oluşturmayı daha da kolaylaştıracağı söylenebilir.

Benzer şekilde, uluslararası askerî örgütlerde de bu yaklaşım söz konusu olabilir. Örneğin, yurt dışı görevde bulunmuş farklı ülkelere mensup askerî personel ile yazar arasında 2011-2014 yılları arasında yapılan resmi olmayan ortamlardaki görüşmelerde, NATO'da görev yapan lider kadrolardaki personelin, özellikle ana dili İngilizce olan personele daha fazla önem verdiği, daha serbest bırakıcı veya ademimerkeziyetçi davrandığı, bu bireylerin inisiyatif kullanmasına izin verdiği, genellikle önemli gördüğü kritik karargâh çalışmalarında ve görevlerde ana sorumluluğu bu ülkelere (ABD, İngiltere, Kanada vb.) mensup personele verdiği yaygın olarak ifade edilmiştir. Söz konusu görevlendirmelerdeki ülke tercihlerinin, Hofstede'nin (1980) çalışmasında ortaya koyduğu ulusal kültürel boyutlardan güç mesafesi, bireycilik-toplulukçuluk ve belirsizlikten kaçınma özellikleri bakımından, yapılan bilimsel araştırmaların sonuçlarıyla benzerlik gösterdiği söylenebilir (Erkenekli, 2014; Hofstede vd., 2010; House vd., 2004; Soeters, 1997). Aslında yapılan uygulama başlangıçta isabetli gibi görünse de diğer ülke mensubu personelin kendisini geri planda hissetmesine ve istisnalar olsa bile görev almak için gönüllü olarak girişimde bulunmalarına sebep olabilmektedir. Böyle bir ortamda, gerek uluslararası askerî örgütlerde çalışma tecrübesi fazla olan, gerekse ana dili avantajına sahip olan personelin merkezini oluşturduğu bir ekip oluşturmak, yeni katılan ve daha tecrübesiz personeli ise bu ekip ortamında usta-çırak usulüyle yetiştirmek ve görev süresindeki ilk yıl sonunda tek başına bir çalışma grubunda inisiyatif sahibi ve ana

sorumlu olabilecek seviyeye getirmeyi hedeflemek organizasyon açısından daha faydalı bir hareket tarzı olarak değerlendirilebilir. Bu kapsamda, uluslararası askerî örgütlerde bu yöntemi uygulayan liderlerin; idealleştirilmiş etki, telkinle güdüleme, entelektüel uyarım ve bireysel destek alt boyutlarının etkili şekilde kullanıldığı “dönüştürücü liderlik” davranışını sergilediği söylenebilir.

Söz konusu liderlik davranışında özellikle telkinle güdüleme ve bireysel destek alt boyutlarına ait örnekler, özellikle tehlike, kriz, kaos ve belirsizlik ortamlarını içinde barındıran uluslararası askerî örgütlerde geniş bir uygulama alanı bulmaktadır (Vogelaar, Van Den Berg ve Kolditz, 2010, s. 124). Çok uluslu askerî organizasyonlar içerisindeki başarılı, aktif ve dinamik olan birlik, şube veya birimleri yöneten bireylerin de ağırlıklı olarak yukarıdaki liderlik davranışlarını benimseyen dönüştürücü liderler olduğu ve yürütülen faaliyetler esnasında astlarına teşvik edici davranarak onlara sürekli olarak güven telkin ettikleri söylenebilir.

NATO ve BM tarafından Afrika, Balkanlar ve farklı bölgelerde yapılan operasyonlarda katılımcı üye ülke askerleri farklı zorluklarla ve dramatik durumlarla karşılaşabilmektedir (Soeters, Van Fenema ve Beeres, 2010, s. 3). Bu yaşanan zorluklar hem operatif birlikler arasında hem de çok uluslu karargâhlarda geçerli olabilmektedir. 1998 yılında Belçika ile ilgili hazırlanan resmi bir inceleme raporunda, askerî personelin Somali’de ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve cinsiyet konusunda şiddet içeren faaliyetlerde buldukları ortaya konmuş ve bu hataların çözümüne yönelik öneriler sunulmuştur (Winslaw vd., 2006). Bu önerilerin başında da askerî personele çeşitli farklılıklara (cinsiyet, kültür, etnik köken, ırk) yönelik eğitim verilmesi ve personelin bilgilendirilmesi gerektiği gelmektedir. Belçika Savunma Bakanlığınca bu rapor bir genel emir haline getirilerek tüm askerî personelin herhangi bir şekilde ırkçılık ve yabancı düşmanlığı davranışı sergilememesi istenmiş, bu davranışların askerî etik kurallarına uymadığı, bu tür davranışlara hiç bir şekilde tolerans gösterilemeyeceği gibi önemli hususlar vurgulanmış ve benzer durumların yaşanması halinde silahlı kuvvetlerin itibarının da büyük zarar göreceği belirtilmiştir (Winslaw vd., 2006, s. 305).

Benzer şekilde, çok uluslu barışı destekleme operasyonları konusunda son yıllarda yapılan bir başka çalışmada, kültürel farklılıkları birleştirebilecek ve adeta bir köprü görevi görececek hibrit bir çalışma kültürünün oluşturulmasının karşılıklı iyi niyet ve hoşgörüyle mümkün olabileceği ileri sürülmektedir (Sığrı, Varoğlu, Başar ve Varoğlu, 2017, s. 183). Diğer taraftan, Belçika Savunma Bakanlığınca alınan yukarıda belirtilen tedbirler daha sonraki dönemde artırılarak personele eğitim verilmesi, şikâyet etme ve ceza verme gibi daha etkin yöntemlere

dönüştürülse de söz konusu eğitimlere katılımın gönüllülük esasına göre olması nedeniyle sınırlı oranda etkili olabilmektedir. Bununla birlikte, Belçika ordusunda subay ve astsubaylar gönüllü olmaları halinde iki gün süreli kültürler arası iletişim ve üç gün süreli müzakere teknikleri kursu alabilmekte, ancak gönüllülük esasına göre verilen eğitimler, kurslara katılmayan personel nedeniyle istenmeyen durumlarla karşılaşılmasına sebep olabilmektedir (Winslaw vd., 2006, s. 306).

Diğer yandan, bireylerin bir konudaki düşüncelerini etkilemek veya zamanla değiştirmek kolay bir iş değildir. Yeni ortamlar, farklı kültürler ve değişiklik insanlarla karşılaşmak her zaman insanları başlangıçta tedirgin etmiş ve örgütlerde ve toplumsal düzeyde birtakım sorunlara neden olmuştur (Köksalan, 2019, s. 53). Farklılıkların yönetimini incelediği çalışmasında Köksalan (2019), kültürel farklılıkları anlamamanın, uluslararası örgütler açısından modern iş dünyasının sürekli değişen koşullarında işletmelere, Michael E. Porter'ın (1990) ünlü araştırmasında liderliğin rolünü de vurgulayarak ele aldığı uluslararası rekabet avantajlarını sağlayabilecek yegâne fırsatlardan biri olduğunu ifade etmektedir. Benzer şekilde Hofstede (2001) de yeni bir çalışma ortamına giren bireylerin yavaş yavaş farklı kültürleri anlamaya başlamasını, bir grupta entegre olmaya çalışmasını, diğerlerinin uygulamalarını kabul etmesini ve en azından saygıyla karşılamasını “kültürel etkileşim (acculturation)” safhası ya da bir çeşit alışma dönemi olarak tanımlamıştır. Bu safhada bireyler arasındaki karşılıklı algılar ve değerlendirmeler en iyi şekilde geliştirilmeye çalışılmalıdır (Hofstede, 2001, s. 423).

Örneğin, 1995 yılında kurulan Almanya – Hollanda Kolordusunda kültürel etkileşim teorisi uygulama alanı bulmuştur (Soeters ve Bos-Bakx, 2003). İkinci Dünya Savaşında pek de iyi ilişkiler yaşamamış olan iki ülkenin askerî personelinin aynı çatı altında birleşmesinin bu konuya iyi bir örnek olduğu ifade edilebilir. Soeters ve Bos-Bakx (2003) çalışmalarında, o dönemdeki politik baskılar ve yeni bir ortam olgusunun başlangıçta kolorduda bir başarıya neden olduğunu, bununla birlikte ilk iki yılda tarafların birbiriyle ilgili pek az fikre sahip olduklarını ve birbirlerine alışmalarının da pek o kadar kolay olmayacak gibi görüldüğünü ileri sürmüşlerdir. Daha sonra yaşanan Kosova krizinde sergilenen mükemmel iş birliği ve kolordu karargâhının çalışmalardaki üstün gayretleri her iki tarafı da birbirine yakınlaştırmış ve taraflar birbirini takdir etmeye başlamışlardır. Sonuç olarak, Almanya-Hollanda Kolordusu örneğinde, zaman geçtikçe kültürlerarası iletişimin artacağı varsayımının olumlu sonuç verdiği ve tarafların söz konusu Kosova krizi nedeniyle kurdukları karşılıklı ilişki, harcadıkları yoğun mesai ve ortak çabalarla bu safhayı hep birlikte aştıkları söylenebilir.

Uluslararası Askerî Örgütlerdeki Kültürel Farklılıkların Liderlik Üzerindeki Etkileri

Kültürel farklılıkların liderlik üzerindeki etkileriyle ilgili literatürde yapılan birçok teorik ve uygulamalı araştırma bulunmaktadır (Aktaş ve Sargut, 2011; Das, 2016; Dekker, 2016; Demirel ve Kışman, 2014; Ercan ve Sığı, 2015; Ersoy, 2014; House vd., 2004; Northouse, 2013; Noyan, 2018; Sargut, 2015; Yeşil, 2013). Ancak uluslararası askerî örgütler veya çok uluslu karargâhlar üzerinde yapılan araştırmalar sınırlı sayıdadır. Bu alanda, sınırlı sayıda yapılan özgün ve uygulamalı çalışmalardan biri de Çok Uluslu Askerî Eğitim (MULTIMIL) Enstitüsü adı verilen, NATO ve BM gibi uluslararası askerî personelin görev yaptığı organizasyonlara stratejik seviye askerî konularda kurslar vermek amacıyla Batı Avrupa'da kurulmuş olan bir uluslararası eğitim kuruluşunda yapılmıştır (Soeters ve Recht, 2001, s. 424). Hofstede'nin (1994) değerler anketi modülünden istifade edilerek, askerî personele 26 hafta süreyle MULTIMIL Enstitüsünde verilen stratejik seviyedeki beş kursta yer alan, altı ülke mensubu (ABD, İngiltere, İtalya, İspanya, Almanya ve Norveç) 185 üst rütbeli asker ve sivil kursiyere, 2001 yılında biri kurs öncesinde, diğeri ise kurs sonunda uygulanan iki anket çalışmasından elde edilen sonuçlar incelenmiştir (Soeters ve Recht, 2001).

Soeters ve Recht (2001) tarafından yapılan çalışma sonucunda aşağıda belirtilen sonuçlara ulaşılmış olup, araştırmada Hofstede'nin (1994) değerler anketindeki beş kültürel boyut ülkeler açısından değerlendirilmiştir. Kurs başlangıcında astlar ve makam sahibi üstler arasındaki güç mesafesinin (power distance) en fazla olduğu ülke İngiltere, en az olduğu ülke ise Norveç olarak ortaya konurken, sıralama ise İngiltere, ABD, Almanya, İtalya, İspanya ve Norveç olarak gerçekleşmiştir. Kurs sonrasındaki ankette ise sıralama İtalya, İngiltere, ABD, Almanya, İspanya ve Norveç olarak gerçekleşmiştir. Burada aynı rütbede bulunan İtalyan subaylardan üçünün kurs esnasında güç mesafesiyle ilgili eğilimlerinde büyük oranda bir değişiklik söz konusu olmuştur. Norveç ise bu konuda en alttaki yerini korumaktadır.

Başlangıçtaki ankette bireysellik algısına ilişkin boyut incelendiğinde en fazla bireysel olarak çalışma eğilimine sahip ülke Norveç, en az olduğu ülke ise İtalya olarak ortaya çıkarken, sıralama ise Norveç, İngiltere, ABD, İspanya, Almanya ve İtalya olarak gerçekleşmiştir. Kurs sonrasındaki sıralama ise Norveç, İngiltere, Almanya, İtalya, İspanya ve ABD olarak gerçekleşmiştir. Burada, ABD'li subayların kurs sürecinde daha kolektif bir çalışma anlayışı edindikleri söylenebilir.

Bireylerin kariyer, rekabet ve yüksek maaş eğilimleri ile sosyal ilişkiler ve yaşam kalitesi eğilimleri arasındaki algı farklılıkları ön plana çıkaran erillik (Masculinity) boyutu

incelendiğinde, değerler sırasıyla ABD, İngiltere, İtalya, Norveç, İspanya ve Almanya olarak gerçekleşmiştir. Kurs sonrasında ise sıralama ABD, Norveç, İngiltere, İtalya, İspanya ve Almanya olarak gerçekleşmiştir. Ancak ABD’li ve Alman subaylar arasında başlangıçtaki maddi ve manevi yaklaşımlardaki anlayış farkı 87 puandan 42 puana düşmüştür. Bu durumun nedeni tam olarak anlaşılmasa da, aradaki fark ülkelerin tazminat veya harcırah ödemelerindeki farklı uygulamalarla açıklanabilir.

Belirsizlikten kaçınma boyutu, kurs başlangıcında sırasıyla İngiltere, Norveç, İspanya, İtalya, Almanya ve ABD olarak gerçekleşmiştir. Kurs sonrasında ise sıralama İspanya, İngiltere, Norveç, İtalya, ABD ve Almanya olarak gerçekleşmiştir. Burada İspanyol subayların belirsizlikten kaçınma anlayışlarında, kurs esnasında belirgin bir iyileşme sözkonusudur.

Son olarak, uzun dönemdeki uyum boyutunda ortaya koyulan geleneklere verilen önem ve sabit fikirler algısında ise kurs başlangıcındaki sıralama İtalya, İspanya, ABD, Norveç, Almanya ve İngiltere olarak gerçekleşmiştir. Kurs sonrasında ise sıralama İtalya, İspanya, ABD, İngiltere, Almanya ve Norveç olarak gerçekleşmiştir. Burada İtalyan subayların geleneksel yaklaşımlarından kurs sonrasında da uzaklaşmadıkları gözlemlenmiştir.

Aynı rütbeye sahip ve benzer şekilde aynı ülkeye mensup askerî personelin anketlere verdiği yanıtlar büyük oranda homojenlik göstermektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere, uluslararası kültürel farklılıklar kurs süresince de katılımcıların rütbelerine göre benzerlik göstermiş ve oldukça durağan bir seviyede gerçekleşmiştir.

İngiltere Silahlı Kuvvetleri ile ilgili en fazla güç (ast-üst) mesafesine sahip olduklarına dair öne sürülen tez (Hofstede vd., 2010, s. 59) bu anket sonucunda da ispatlanmıştır. Norveç için de hem başlangıçta hem de kurs sonrasında bu durumun tersi söz konusudur. Bununla birlikte Norveçlilerin bireycilik anlayışı daha önceden Norveç Askerî Akademisinde yapılan bir başka araştırmada (Soeters, 1997) olduğu gibi en yüksek seviyede kendisini göstermiştir. Aynı akademideki çalışmada İtalyan Silahlı Kuvvetlerinin de uzun dönem uyumu ve geleneklere bağlılık konusunda Avrupa’nın en önde gelen geleneksel kurumu olduğu şeklinde ortaya konmuştur. Benzer şekilde, ABD ve Türkiye’de, güvenlik sektöründe görev yapmakta olan 260 Türk ve ABD’li lideri kapsayan başka bir uluslararası çalışmada, söz konusu liderlerin kültürel değerleri arasında farklılıklar bulunmuş ve bu farklılıkların liderlik davranışlarına etkisinin büyük ölçüde millî kültürel alt boyutlardan olan bireycilik-toplulukçuluk ve güç mesafesinden kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır (Ercan ve Sığırı, 2015, s. 120-122). Bu kapsamda, birey olarak liderlerin içinde buldukları toplumun ortak değer, inanç ve

varsayımlarından etkilendikleri ve yaşadıkları kültürel çevrenin bir parçası olarak liderlik davranışlarını sergiledikleri söylenebilir (Yeşil, 2013, s. 77-78).

Uluslararası askeri örgütlerle ilgili yapılan bir başka çalışmada, Lübnan'da barışı destekleme amacıyla BM tarafından teşkil edilen UNIFIL askerî hastanesinin lider personelinin kültürel farklılıklardan dolayı yaşadığı sorunlar ele alınmıştır. Söz konusu çalışmada, farklı kültürel özellikler ve ana dile sahip sağlık personelinin birbiriyle ve liderlerle kişisel anlaşmazlıklar yaşadığı, iletişim problemi ve karşılıklı güven eksikliği nedeniyle UNIFIL hastanesinde birçok olumsuz durumla karşılaşıldığı gözlemlenmiş; insan hayatını ilgilendiren riskli bir görev yeri olan çok uluslu askerî hastanede yaşanan bu sorunların, organizasyonda yüz yüze iletişim, karşılıklı empati kurma, tolerans gösterme, saygılı olma ve sürekli koordinasyonu yaygınlaştıran liderlik davranışlarıyla çözümlenebildiği ifade edilmiştir (Datta ve Khanna, 2017, s. 414).

Diğer yandan, uluslararası örgütlerdeki liderler ve bireyler için kültürler arası farklılıkları yönetmede kullanılan bireysel bir yetenek olarak görülen ve alternatif stratejilerden biri olarak kabul edilen “kültürel zekâ” olgusundan bahsetmek de faydalı olacaktır (Mercan, 2016, s. 32; Şahin, 2011a, s. 170; Yeşil, 2009, s. 100). Kültürel zekâ, çok kültürlü çalışma ortamlarında daha etkin bir şekilde kültürlerarası farklılıkları anlayabilme, bireylerle anlaşabilme, iletişim kurma, olayları ve durumları muhakeme etme ve davranış sergileme yeteneği olarak ifade edilmektedir (Ang vd., 2007, s. 337). Duygusal ve bilişsel zekâ türlerinden ayrılan kültürel zekâyı, ABD’li ve Singapur’lu 764 öğrenci üzerinde; üstbilişsel, bilişsel, motivasyonel ve davranışsal olmak üzere dört alt boyutta inceleyen ve literatürdeki birçok araştırmaya öncülük eden çalışmada Ang ve arkadaşları (2007), kültürel zekânın bireylerin kültürlerarası ortamlardaki performanslarını artırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Kültürel zekânın, liderlik davranışını etkileyen ve kültüre bağımlı bir zekâ türü olmaktan daha çok, liderlerin kültürlerarası ortamda başarılı olmasını sağlayabilecek bir yetenek olduğu üzerinde durulmuştur (Ang ve Van Dyne, 2008; Earley ve Ang, 2003). Diğer bir deyişle, kültürel zekânın uluslararası örgütlerde ve çok kültürlü çalışma ortamlarında görev yapan lider ve bireylerin iş performanslarına olumlu katkıda bulunan bireysel bir yetenek olduğu söylenebilir.

Ayrıca son yıllardaki ulusal literatürde, kültürel zekâ üzerinde genellikle uluslararası askerî örgütlerde, çok uluslu organizasyonlarda ve turizm alanında yapılmış olan araştırmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalarda; uluslararası askerî bir örgütte çalışan liderlerin sahip olduğu kültürel zekânın, kültürlerarası ortamda örgütsel vatandaşlık davranışları ve liderden

kaynaklanan iş doyumuyla ilişkili olduğu (Şahin, 2011b, s.84), dokuz farklı ülke mensubunun yer aldığı çok uluslu ve çok kültürlü bir örgütte çalışan bireylerin görev performansı ve örgütsel vatandaşlık davranışları üzerinde kültürel zekâ ile özyeterliliğin ortak (etkileşimsel) etkisinin olduğu (Şahin ve Gürbüz, 2012, s. 133), eğitim, seyahat ve çalışma maksadıyla sıklıkla yurtdışında bulunan Türkiye’deki iki kamu üniversitesindeki öğrencilerin sahip oldukları kültürel zekânın, bireylerin kültürlerarası görev performanslarını demografik özellikler ile duygusal zekâyâ göre daha fazla olumlu olarak etkilediği (Şahin, Gürbüz, Köksal ve Ercan, 2013, s. 142), turizm ve otelcilik sektöründe çalışan yabancı yöneticilerin kültürel zekâsının kültürlerarası liderlik etkinliğini olumlu yönde etkilediği (Ersoy, 2014, s. 6105), yurtdışındaki çok uluslu askerî bir organizasyonda görev alan askerlerin sahip olduğu kültürel zekânın, bireylerin özyeterlilik ve varolan önceki tecrübeleriyle birlikte işe uyum performanslarını artırdığı (Şahin ve Gürbüz, 2014, s. 394), yine çok uluslu ve çok kültürlü bir askeri organizasyonda altı ay süreyle yurtdışında görevli olan bireylerin, görev başlangıcı ve sonunda yapılan anketlere göre kültürel zekâ alt boyutlarında önemli ölçüde gelişim gösterdiği (Şahin, Gürbüz ve Köksal, 2014, s. 161), turizm alanında faaliyet gösteren seyahat acentalarının yerli ve yabancı yöneticilerinin kültürel zekâ düzeyi ile kültürel farklılıkların yönetilmesi arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu (Kulakoğlu ve Topaloğlu, 2017, s. 107) ve son olarak yine turizm sektöründe çalışan turist rehberlerinin kültürel zekâsının, özyeterlilik ve hizmet sunumu üzerinde pozitif yönlü etkisinin bulunduğu (Yıldırım ve Köroğlu, 2019, s. 342) görülmüştür.

Diğer taraftan kültürel farklılıkları ele alan benzer bir çalışma, 13 ülkenin askerî akademileri üzerinde, Hollanda Kraliyet Akademisinde sosyoloji alanında öğretim görevlisi olan Prof. Dr. Joseph Soeters tarafından 1997 yılında yapılmıştır. Araştırmada, yaşlarının neredeyse tamamı 30’un altında olan ABD, Hollanda, Belçika, Almanya, İngiltere, Danimarka, Norveç, Fransa, İtalya, İspanya, Kanada, Macaristan ve Belarus ülkelerine ait askerî akademilerde öğrenim gören, ortalama 40’ar kişiden oluşan ve yalnızca % 10’unu bayanların oluşturduğu askerî öğrenci ya da kursiyerlere Hofstede’nin (1994) kültürel değerler anketi uygulanmış olup, sonuçlar aşağıda özetlenmiştir (Soeters, 1997, s. 9).

Soeters’ın (1997) yaptığı çalışma sonucunda, güç (ast-üst) mesafesi boyutundaki sıralama İngiltere, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika, Danimarka, İspanya, ABD, Kanada, Almanya, Norveç olarak gerçekleşmiştir.

Bireycilik boyutundaki sıralama Norveç, Fransa, İspanya, ABD, Danimarka, Kanada, Hollanda, İngiltere, Belçika, Almanya ve İtalya, olarak gerçekleşmiştir.

Erillik (Masculinity) yaklaşımı boyutundaki sıralama Kanada, ABD, Danimarka, İngiltere, Norveç, Fransa, Almanya, İtalya, İspanya, Belçika ve Hollanda olarak gerçekleşmiştir.

Belirsizlikten kaçınma boyutundaki sıralama ise İspanya, İtalya, Almanya, Belçika, ABD, Fransa, İngiltere, Danimarka, Hollanda, Norveç ve Kanada olarak gerçekleşmiştir.

Araştırma sonucunda ülkelerin askerî akademileri arasındaki askerî kültür anlayışlarında da sivil alandaki kültürel farklılıklara benzer şekilde geniş farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu durum sivil alandaki millî kültürel farklılıkların askerî alanda da korunduğunu açık bir şekilde göstermektedir.

Bununla birlikte askerî organizasyonlarda, millî kültürel farklılıklar bulunmasına rağmen meslekten kaynaklanan ortak bir uluslararası askerî kültür de söz konusudur. Bu ortak askerî kültür, organizasyonun hedeflerine ulaşılmasında olumlu bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Buna ek olarak askerî organizasyonlarda doğal olarak mevcut olan bürokrasi ve hiyerarşik düzen, kültürel boyutlardan olan güç (ast-üst) mesafesini artıran bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca çalışmada güç mesafesi ve belirsizlikten kaçınma boyutlarının ülkelere göre askerî akademilerde benzer sonuçlar ortaya koyduğu görülmektedir. Bu sonuçlar aynı zamanda Hofstede'nin (2001) daha önce IBM şirketi çalışanları üzerinde yaptığı çalışma sonuçlarıyla da benzerlik göstermektedir.

Soeters'in çalışmasının (1997) son bölümünde ortaya koyduğu değerlendirme dikkat çekicidir:

Uluslararası askerî organizasyonlara komuta eden askerler, yönetim tarzlarının ve uygulamalarının farklı ülkelere mensup askerler tarafından aynı şekilde anlaşılmadığının bilinciyle hareket etmeli ve bu ihtimalin her zaman varolduğunun farkında olmalıdırlar. Karşılıklı anlayış, eşitlik temelinde oluşturulan ikili ve çoklu ekip çalışması, tüm ülke mensupları için ortak ilgi alanları ve paylaşılan hedefler oluşturmak komutanların ana gayesi olmalıdır. Organizasyon içerisinde karma timler teşkil etmeli, farklı ülke mensuplarından oluşan çalışma grupları ve ağlar oluşturmalıdır. Kendileri bizzat ve belirlediği özel irtibat subayları yardımıyla da bu resmi ve gayri resmi ilişki ağını muhafaza etmeli ve sürekli geliştirmelidir. Ayrıca salt dil probleminin dışında, birlikte faaliyet icra edecek çalışma grupları/ekipler oluştururken ülkelerin kültürel özelliklerinin de mutlaka göz önüne alınması gerekmektedir. Aksi takdirde bu hususlara gerekli önemin verilmemesi çok uluslu askerî organizasyonların çalışmalarının veya operasyonların başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olabilir (Soeters, 1997, s. 30).

Kültürel farklılıkların yaşandığı uluslararası askerî örgütlerde uygun liderlik tarzını uygulayabilmek için bir rehber olarak ulusal kültürel değerlerin dikkate alınması gerekmektedir (Demirel ve Kışman, 2014, s. 701). Bu kapsamda, Soeters ve Recht'in (2001)

yukarıda daha önce belirtilen üst rütbeli kursiyerlere kültürel değerler anketini uyguladığı çalışmasında, aynı zamanda farklı ülkelere mensup katılımcıların liderlik tipleri de ortaya konmaktadır. Bunlar, dört farklı şekilde ve otokratik liderlik, babacan/ikna edici liderlik, danışmacı liderlik ve demokratik liderlik tiplerini yansıtabilecek tarzda anket soruları içerisinde yer almaktadır. Yukarıda incelenen MULTIMIL kursları esnasında yapılan söz konusu çalışmada, katılımcılar daha çok danışmacı liderlik tipine yönelmişlerdir (Soeters ve Recht, 2001, s. 438). Bu tip liderler öncelikle sorunu tanımlar, muhtemel çözümler için astlara danışır ve sonrasında nihai kararı duyurur (Örücü ve Çoban, 2017, s. 4). Burada lider astlardan aldığı fikirlerin önemini farkındadır ve bu hareket tarzıyla astların aidiyet duygusunu ve organizasyona bağlılığını artırmak hedeflenmektedir (Gonos ve Gallo, 2013, s. 163.)

Danışmacı liderler ile dönüştürücü liderlerin karakteristik özellikleri birbirine benzemektedir. Liderin iletişim becerileri, astlarını motive etmesi, fikirlerine değer vermesi ve onlara kendilerini önemli hissettirmesi ve desteklemesi dönüştürücü ve danışmacı liderlerin ortak temel özellikleri olduğu söylenebilir (Karip, 1998, s. 447; Örücü ve Çoban, 2017, s. 4; Özsalmalı, 2005, s. 139). Uluslararası askerî örgütlerdeki liderlik, iki cephede mücadele etmeyi gerektirmektedir. İlk cephe sürekli değişimle ilgilenmek için organizasyona önderlik etmek, ikinci ve daha zor olan cephe ise sürekli değişim ve dönüşümün ortaya çıkardığı problemlerle savaşma gücünü dönüştürücü liderlik becerisiyle organizasyona kazandırmak ve sonunda sağlam bir örgüt kültürünü geliştirmektir (Pearce ve Robinson, 2015, s. 326). Bu bakımdan sonuçlar ele alındığında, çok uluslu bir organizasyonda beraber olan asker ve sivil katılımcıların dönüştürücü liderlik davranışlarını benimsediklerini ve bu tip liderlerle çalışmayı daha fazla tercih ettiklerini söylemek mümkün olabilir.

Burada Hofstede'nin (2001) kültür ve liderlik ilişkisi ile ilgili bir tespitini vurgulamakta fayda vardır. Hofstede'ye göre liderlik ve kültür birbirinden ayrılamaz. Bir ülkenin liderlik konusundaki düşünceleri o ülkenin baskın kültürü hakkında bize ipuçları vermektedir (Hofstede, 2001). Siyasi ve askerî tarihteki örnekler incelendiğinde bu tespitin pek de yanlış olmadığı söylenebilir.

Sonuç ve Öneriler

Uluslararası askerî örgütlerde görev alan personelin, farklı kültürlerden oluşan sivil uluslararası firmalarda çalışanlara göre daha avantajlı bir çalışma ortamına sahip olduğu söylenebilir. Bunu sağlayan hiç şüphesiz ki ortak bir askerî kültür anlayışının varlığıdır. Söz konusu askerî ortamda çalışan bireyler genellikle geçici bir süreliğine görev yapmakta ve

özellikle görev başlangıcında çalışma ortamına ve çevreye karşı ortak bir yabancılik ve belirsizlik hissi beslemektedir.

Ancak askerler oluşturdukları kültürler arası eğitimler, ortak tatbikatlar, karargâh çalışmaları, kurdukları çalışma grupları, resmi ve gayri resmi bilgi akışı, çeşitli liderlik ve uyum artırıcı etkinlikler sayesinde bu sorunları sivillere nazaran daha kolay aşabilmektedirler. Uluslararası askerî örgütler arasında en kapsamlı operasyonların yürütüldüğü NATO, büyük çoğunluğu 40 yılı aşan bir süredir birlikte çalışan üye ülke mensuplarının bünyesinde bulunduğu, uzun beraberlikte artık birbirinin kültürel özelliklerini ve farklılıklarını oldukça iyi tanıyan ve ortak bir örgüt kültürüne sahip köklü ve etkin uluslararası bir organizasyon olarak dikkat çekmektedir.

NATO'da gerek planlama ve karar almaya yönelik çalışmaların yürütüldüğü Avrupa Müttefik Kuvvetleri Üst Komutanlığı (SHAPE) gibi çok uluslu askerî karargâhlarda, gerekse operasyonel faaliyetlerin icra edildiği ISAF gibi harekate dönük askerî organizasyonlarda en önemli rol lider personele düşmektedir. Liderlerin kendileri de dahil olmak üzere, iki ya da üç yıllık periyotlarla personel değişimi yaşanan uluslararası askerî örgütlerde, bazıları henüz ilk defa çok uluslu bir ortamda görev yapan ve birbiriyle dil, ırk, din, cinsiyet ve birçok kültürel farklılığı olan çalışanları ortak bir hedefe yöneltmenin, liderlerin pek de kolay olmayan bir görevi olduğu düşünülebilir.

Liderlerin bu zor görevi yerine getirirken, astlarını bireysel olarak iyi tanıyarak, özellikle kültürel özelliklerini daha iyi öğrenerek hareket etmeleri, onları motive edebilmek için dönüştürücü liderlik davranışları sergilemeleri, sahip oldukları kültürel zekâ becerilerini etkin olarak kullanmaları ve gerektiğinde durumsal veya esnek bir yaklaşım göstererek farklı liderlik tarzlarına yönelmeleri uygun olabilir. Liderlerin bunları başarabilmeleri ve kültürel farklılığa sahip personeli aynı hedefe yöneltebilmeleri için uluslararası askerî organizasyonlarda, kurumsal ve ulusal olarak bazı etkinliklere önem ve öncelik verilmesi faydalı olabilir. Örneğin, çok uluslu karargâhlardaki görevlerine yeni katılan personelin oryantasyon eğitimi sürecinde, kültürel farklılıkları işleyen eğitim programlarına yer verilebilir. Zaman ve maliyet faktörleri dikkate alındığında söz konusu eğitimlerin, bu konularda daha önce incelemelerde bulunmuş ve NATO veya BM askerî operasyonları konusunda tecrübeli ve uzman yerli ve yabancı eğitimciler tarafından ev sahibi ülkede verilmesi daha uygun olabilir.

Bununla birlikte, ulusal seviyede de lider personele için kültürel farklılıkları yönetimine ilişkin bazı tedbirler alınabilir. Görev sonrasında edinilen tecrübeler, yeni göreve başlayacak

lider personelle görev öncesinde sözlü ya da yazılı olarak paylaşılabilir, yaşanan örnek olaylar ve varsa alınan dersler ilgili personelce detaylı olarak anlatılabilir. Bu konularda yapılacak bilimsel araştırmalara, anket uygulamalarına, mülakat veya gözlem çalışmalarına millî ve uluslararası askerî örgütlerde kurumsal olarak kolaylık gösterilebilir ve yetkisiz kişilerin çalışmaları kullanılmaları konusunda teminat alınarak söz konusu araştırmaların uluslararası askerî örgütlerde daha fazla yaygınlaştırılması sağlanabilir.

Çok uluslu karargâhlarda, astlarla amirlerin ve liderlerin bir araya gelmelerini kolaylaştıran tedbirler alınabilir, komutana veya lidere danışmanlık yapabilecek olan kültürlerarası iletişim konusunda uzman kadrolar oluşturulabilir. Bu kadrolardaki uzman personel, organizasyondaki kültürel farklılıkları bireylere tanıtmak, kültürler arası iletişimi artırmak ve durumsal farkındalığı sağlamak amacıyla, eğer ev sahibi ülke şartları uygunsa, çalışanların aileleriyle birlikte katılımıyla şehir dışı sosyal, kültürel etkinlikler ve geziler düzenleme konusunda görevlendirilebilir.

Son olarak, kültürel farklılıkların yaşandığı uluslararası askerî örgütlerde, farklı kültürlerden oluşan ülkelerin kaynaklarını, yeteneklerini ve tecrübelerini birleştirerek “kazan-kazan” yöntemiyle hedefe ilerlemenin ve “farklılıkların farkını” ortaya çıkaran liderlik davranışları sergilemenin organizasyondaki uyum sürecini hızlandırabileceği düşünülebilir.

Bu kapsamda, uluslararası askerî örgütlerdeki kültürel farklılıkların liderlik üzerindeki etkilerini inceleyen bu çalışmada, gelecekte yapılacak araştırmalarda yer alabilecek farklı liderlik uygulamaları için teorik bir bakış açısı getirilmeye çalışılmıştır. Uluslararası askerî örgütlerdeki kültürel farklılıklardan kaynaklanan çok uluslu liderlik uygulamalarının doğruluğunu ortaya koyabilecek daha fazla ampirik çalışmaya ihtiyaç olduğu değerlendirilmektedir.

Kaynakça

Acemoğlu, D., & Robinson, J. A. (2013). *Ulusların düşüşü* (çev. F. R. Velioğlu). İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.

Aksoy, Z. (2016). Kültürlerarası iletişim eğitiminde öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık gelişimi öz değerlendirmeleri üzerine bir inceleme. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 9(3), 34-53.

- Aktaş, M., & Sargut, A. S. (2011). İzleyicilerin kültürel değerlerine göre liderliğe duyulan gereksinme nasıl farklılaşır?: Kuramsal bir çerçeve. *Amme İdaresi Dergisi*, 44(4), 145-163.
- Alamir, I., Ayoubi, R., Massoud, H., & Hallak, L. (2019). Transformational leadership, organizational justice and organizational outcomes. *Leadership & Organization Development Journal*, 40(7), 749-763.
- Ang, S., Linn, V., Christine, K., Kee, N., Klaus., J. T., Cherly, T., & Chandrasekar, N. (2007). Cultural intelligence: Its measurement and effects on cultural judgment and decision making, cultural adaptation, and task performance. *Management and Organization Review*, 3(3), 335-371.
- Archer, C. (2001). *International organisation*. London and New York: Routhledge.
- Bass, B. M. (1990). From transactional to transformational leadership: Learning to share the vision. *Organizational Dynamics*, 19(3), 19-31.
- Bingöl, D. (2014). *İnsan kaynakları yönetimi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Burns, J. M. (1978). *Leadership*. New York: Harper & Row.
- Çetin, Ş., Korkmaz, M., & Çakmakçı, C. (2012). Dönüşümsel ve etkileşimsel liderlik ile lider-üye etkileşiminin öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı üzerindeki etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 18(1), 7-36. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/108181>.
- Çoban, R., & Aydoğdu, T. (2017). Kültürel farklılıkların uçuş emniyetine etkisi ve örnek bir kaza araştırması. 4. *Ulusal Havacılık Teknolojisi ve Uygulamaları Kongresi*, İzmir, 59-70.
- Das, N. (2016). Dynamic cross-cultural competencies and global leadership effectiveness. [Special issue] *International Journal of Science, Engineering and Management (IJSEM)*, 70-85.
- Datta, R., & Khanna, S. (2017). Leadership challenges in multinational medical peacekeeping operations: Lessons from UNIFIL hospital. *Medical Journal Armed Forces India*, 73(4), 414-419.
- Dekker, W. D. (2016). *Global mindset and cross-cultural behavior: Improving leadership effectiveness*, London: Palgrave Macmillan.

- Demirel, H. G., & Kışman, Z. A. (2014). Kùltürler arası liderlik. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(5), 689-705.
- Dunning, J. H., & Lundan, S. M. (2008). *Multinational enterprises and the global economy*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Earley, P. C., & Ang, S. (2003). *Cultural intelligence: Individual interactions across cultures*. Palo Alto, CA: Stanford University Press.
- Elron, E., Shamir, B., & Ben-Ari, E. (1999). Why don't they fight each other? Cultural diversity and operational unity in multinational forces. *Armed Forces & Society*, 26(1), 73-97. doi: 10.1177/0095327X9902600105.
- Ercan, Ü., & Sıǒrı, Ü. (2015). Kùltürel değerlerin liderlik özelliklerine etkisi: Türk ve Amerikalı yöneticiler üzerine bir araştırma. *Amme İdaresi Dergisi*, 48(3), 95-126.
- Erkenekli, M. (2014). Toplumsal kùltür. In Ü. Sıǒrı, & S. Gürbüz (Eds.), *Örgütsel Davranış* (pp. 563-593), İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Ersoy, A. (2014). The role of cultural intelligence in cross-cultural leadership effectiveness: A qualitative study in the hospitality industry. *E-Journal of Yaşar University*, 9(35) 6099-6108.
- Gonos, J., & Gallo, P. (2013). Model for leadership style evaluation. *Management*, 18(2), 157-168.
- Gutierrez, A. G., Duran, M. R., & Beltran, L. F. (2015). Identifying students' intercultural communicative competence at the beginning of their placement: Towards the enhancement of study abroad programmes. *Intercultural Education*. 26(1). 73-85.
- Hartog, D. N., Van Muijen, J. J., & Kopman, P. L. (1997). Transactional versus transformational leadership: An analysis of the MLQ. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 70(1), 19-34. Retrieved from <https://research.vu.nl/ws/portalfiles/portal/1863878/hartog+Journal+of+Occupational+and+Organizational+Psychology+70%281%29+1997+u.pdf>.
- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. Beverley Hills, CA: Sage.

- Hofstede, G. (1994). *Values survey module 1994 manual*. IRIC, University of Tilburg, Maastricht, The Netherlands.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions and organizations across nations*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Hofstede, G., Hofstede, G. J., & Minkov, M. (2010). *Cultures and organizations*. New York: McGraw-Hill.
- House, R. J., Hanges, P. J., Javidan, M., Dorfman, P. W., & Gupta, V. (2004). *Culture, leadership and organizations. The GLOBE study of 62 societies*. Thousand Oaks, London: Sage.
- Johnson, R., & Redmond, D. (2000). *Diversity incorporated: Managing people for success in a diverse world*. London: Pearson Education Limited.
- Karip, E. (1998). Dönüşümcü liderlik. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 16(16), 443-465. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/108586>
- King, A. (2010). The internationalization of the armed forces. In J. Soeters, P. C. Van Fenema, & R. Beerens (Eds.), *Managing military organizations: Theory and practice* (pp. 42-54). London: Routledge.
- Koçel, T. (2011), İşletme yöneticiliği. İstanbul: Beta Basım.
- Koh, W. L., Steers, R. M., & Terborg, J. R. (1995). The effects of transformational leadership on teacher attitudes and student performance in Singapore. *Journal of Organizational Behavior*, 16(4), 319-333. doi: 10.1002/job.4030160404.
- Köksalan, N. (2019). Farklılıkların yönetimi. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 3(6), 51-66. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/meric/issue/44918/559221>
- Krishnan, V. R. (2005). Leader-member exchange, transformational leadership, and value system. *Electronic Journal of Business Ethics and Organization Studies*, 10(1), 14-21. Retrieved from http://ejbo.jyu.fi/pdf/ejbo_vol10_no1_pages_14-21.pdf
- Kulakoğlu Dilek, N., & Topaloğlu, C. (2017). Kültürel farklılıkların yönetimi sürecinde kültürel zekânın etkinliği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 28 (1), 96-109. DOI: 10.17123/atad.316727 Multinational Military Operations and Intercultural

Factors Multinational Military Operations and Intercultural Factors Multinational Military Operations and Intercultural Factors.

Masakowski, Y. (2008). *Multinational military operations and intercultural factors*, Research and Technology Organisation, NATO. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/303311391_Multinational_Military_Operations_and_Intercultural_Factors.

Mercan, N. (2016). Çok kültürlü ortamlarda kültürlerarası farklılıkları yönetme sanatı: Kültürel zekâ. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 32-49.

Northouse, P. G. (2013). *Leadership: Theory and practice*. Thousand Oaks, California: Sage.

Noyan, A. (2018). Study on the association of the management of differences in multi-cultural organizations and employee performance: An example from the textile sector. *Lectio Socialis*, 2(1), 38-48. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/lectio/issue/34436/363430>

Omar, Z., Zainal, A., Omar, F., & Khairudin, R. (2009). The influence of leadership behaviour on organisational citizenship behaviour in self-managed work teams in Malaysia. *SA Journal of Human Resource Management*, 7(1), 196-206. Retrieved from <https://sajhrm.co.za/index.php/sajhrm/article/view/209/203>

Örücü, E., & Çoban, M. (2017). Kamu ve özel bankalarda uygulanan liderlik tarzlarının kıyaslanması üzerine bir araştırma. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 52(2), 1-15.

Özdemir, İ. (2011). Kültürlerarası iletişimin önemi. *Folklor/Edebiyat*, 66(2), 29-38. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fe/issue/26030/274162>

Özsalmanlı, A. Y. (2005). Türkiye'de kamu yönetiminde liderlik ve lider yöneticilik. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 137-146. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/manassosyal/issue/49971/640595>

Pearce II, J. A., & Robinson, B. R. (2015). *Stratejik yönetim: Geliştirme, uygulama ve kontrol* (çev. ed. M. Barca). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Pellegrini, E. K., & Scandura, T. A. (2006). Leader-member exchange (LMX), paternalism, and delegation in Turkish business culture: An ampirical investigation. *International Business Studies*, 37, 264-279.

- Pfeffer, J. (1985). Organizational demography: Implications for management. *California Management Review*, 28(1), 67-81.
- Porter, M. E. (1990). The competitive advantage of nations. *Harvard Business Review*, 68(2), 73-91.
- Ruffa, C., & Soeters, J. (2014). Cross-national research in the military: Comparing operational styles. In J. Soeters, P. M. Shields, & S. Rietjens. (Eds.), *Routledge Handbook of Research Methods in Military Studies* (pp. 216-227), New York: Routledge.
- Sargut, A. S., & Aktaş, M. (2012). Kültür, kültürel değerler ve liderlik, In A. Tabak, H. Şeşen, & T. Türköz (Eds.), *Liderlikte Güncel Yaklaşımlar* (pp. 1-23), Ankara: Detay Yayıncılık.
- Sargut, A. S. (2015). *Kültürler arası farklılaşma ve yönetim*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Selmeski, B. R. (2007). Military cross-cultural competence: Core concepts and individual development. *Armed Forces & Society*, Royal Military College of Canada. 2007(1). 1-42.
- Sığrı, Ü., & Topçu, M. K. (2012). Barış gücü operasyonlarında kullanılan kültürlerarası bütünleştirme yöntemlerinin kültürel boyutlar bağlamında incelenmesi: UNIFIL örneği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67(1), 205-235.
- Sığrı, Ü., Varoğlu, A. K., Başar, U., & Varoğlu, D. (2017). Information sharing in multinational peacekeeping operations. In I. Goldenberg, J. L. Soeters, & W. H. Dean (Eds.), *Information sharing in military operations* (pp. 183-200), Switzerland: Springer.
- Smolarek, M. (2016). Challenges for leading multinational and multicultural military units. *Journal on Baltic Security*, 2(1). 183-196.
- Soeters, J. L. (1997). Value orientations in military academies: A thirteen country study. *Armed Forces and Society*, 24(1), 17-32. doi: 10.1177/0095327X9702400101.
- Soeters, J. L., & Recht, R. (2001). Convergence or divergence in the multinational classroom? Experiences from the military. *International Journal of Intercultural Relations*, 25(4), 423-440.

- Soeters, J. L., & Bos-Bakx, M. (2003). Cross-cultural issues in peacekeeping operations. In T. W. Britt, & A. B. Adler (Eds.), *The psychology of the peacekeeping: Lessons from the field* (pp. 283-298). Westport: Praeger.
- Soeters, J. L., Poponet C., & Page, J. (2006). Culture's consequences in the military. In T. W. Britt, A. B. Adler, & C. A. Castro (Eds.), *Military life, psychology of serving in peace and combat* (pp. 13-34). Westport: Praeger.
- Soeters, J. L. ve Meulen, J. V. D. (2007). *Cultural diversity in the armed forces. An international comparison*. New York: Routledge.
- Soeters, J. L., Van Fenema, P. C., & Beeres, R. (2010). Introducing military organizations. In J. Soeters, P. C. Van Fenema, & R. Beeres (Eds.), *Managing military organizations: Theory and practice* (pp. 1-14). London: Routledge.
- Soeters, J. L., & Tresch, T. S. (2010). Towards cultural integration in multinational peace operations. *Defence Studies*, 10(1-2), 272-287.
- Spoelstra, S. (2009). Transformational leadership: Scientific concept or management concept. *The Academy of Management Proceedings*, 2009(1), 1-7. Retrieved from <https://journals.aom.org/doi/pdf/10.5465/ambpp.2009.44265525>
- Şahin, F. (2011a), Kültürlerarası liderlik, In A. Tabak, H. Şeşen, & T. Türköz (Eds.), *Liderlikte güncel yaklaşımlar* (pp. 157-191), Ankara: Detay Yayıncılık.
- Şahin, F. (2011b). Liderin kültürel zekâsının astların örgütsel vatandaşlık davranışı ile iş doyumunu üzerine etkisi. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 10(2), 80-104.
- Şahin, F., & Gürbüz, S. (2012). Kültürel zekâ ve öz-yeterliliğin görev performansı ve örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde etkisi: Çokuluslu örgüt üzerinde bir uygulama. *İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 14(2), 123-140.
- Şahin, F., Gürbüz, S., Köksal, O., & Ercan, Ü. (2013). Measuring cultural intelligence in the Turkish context. *International Journal of Selection and Assessment*, 21(2), 135-144.
- Şahin, F., Gürbüz, S., & Köksal, O. (2014). Cultural intelligence (CQ) in action: The effects of personality and international assignment on the development of CQ. *International Journal of Intercultural Relations*, 39 (2014), 152-163.

- Şahin, F., & Gürbüz, S. (2014). Cultural intelligence as a predictor of individuals' adaptive performance: A study in a multicultural environment *International Area Studies Review*, 17(4), 394-413.
- Şen, C. (2019). Çok kültürlü iş ortamlarında entegrasyon mekanizmaları: Uluslararası barış güçleri üzerine nitel bir araştırma. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 18(1), 1-26.
- Şeşen, H. (2014). Örgüt kültürü. In Ü. Sığı, & S. Gürbüz (Eds.), *Örgütsel davranış* (pp. 595-632), İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Tabak, A., & Sığı, Ü. (2014). Liderlik. In Ü. Sığı, & S. Gürbüz (Eds.), *Örgütsel davranış* (pp. 373-429), İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Toor, S. R., & Ofori, G. (2008). Leadership versus management: How they are different, and why? *Leadership and Management in Engineering*, 8(2), 61-71.
- Tresch, T. S. (2009). Cultural and political challenges in military missions: How officers view multiculturalism in armed forces. In G. Caforio (Ed.), *Advances in military sociology: Essays in honor of Charles C. Moskos* (pp. 111-137), Bingley: Emerald.
- Trompenaars, F., & Hampden-Turner, C. (1998). *Riding the waves of culture, understanding cultural diversity in business*. London: Nicholas Brealey Publishing.
- Uğur, S. S., & Uğur, U. (2014). Yöneticilik ve liderlik ayrımında kişisel farklılıkların rolü. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 122-136.
- Ülgen, H., & Mirze, S. K. (2014). *İşletmelerde stratejik yönetim*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Vogelaar, A., Van Den Berg, C., & Kolditz, T. (2010). Leadership in the face of chaos and danger. In J. Soeters, P. C. Van Fenema, & R. Beeres (Eds.), *Managing military organizations: Theory and practice* (pp. 113-125). London: Routledge.
- Wajdi, B. N. (2017). The differences between management and leadership. *Sinergi*, 7(2), 75-84.
- Winslaw, D., Heineken, L., & Soeters, J. L. (2006). Diversity in the armed forces. In G. Caforio (Ed.), *Handbook of the sociology of the military* (pp. 299-310). New York: Kluwer.
- Yeşil, S. (2009). Kültürel farklılıkların yönetimi ve alternatif bir strateji: Kültürel zekâ. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 11(16), 100-131.

- Yeşil, S. (2013). Kültür ve kültürel farklılıklar: Liderlik açısından teorik bir değerlendirme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(44), 52-81. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6158/82764>
- Yıldırım, H. U., & Köroğlu, Ö. (2019). Turist rehberlerinin kültürel zekâ düzeyi ve özyeterlilik inançlarının hizmet sunumuna etkisi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18(1), 328-347.

Extended Abstract

The military personnel of many countries have been working in international military organizations within the determined election principles and especially in permanent positions abroad for two or three years in the NATO command structure headquarters. Turkish Armed Forces personnel, acting on behalf of the Republic of Turkey, have also been trained on different cultures to find the same way on the multinational environment and get the opportunity to work with many foreign officers and non-commissioned officers that have different mother tongues. During these duties, military personnel from different countries take part in many joint headquarters, work with their colleagues from foreign countries, and have various oral and written relations in order to provide a harmonious and coordinated working in the multinational environment.

International military organizations, which are well-known within NATO, the United Nations (UN) and the European Union (EU), like many other international civil organizations in the globalizing world, have found themselves in this multinational environment. It is generally accepted that every internationally active organization has to deal with the problem of directing culturally diverse personnel to a goal in harmony. The challenging problem of managing cultural diversities is of vital importance for many international organizations. When it comes to addressing cultural diversity in an international organization to the goals of the organization in a positive way, it is also necessary to be ready to deal with the prejudices of the employees or managers in the institution. The task of dealing with this problem falls upon the leader and executive staff.

On the other hand, the recent findings in multicultural military studies have focused on the fact that the leaders commanding international military organizations should act with the awareness that their management styles and practices are not understood in the same way by soldiers from different countries, and should be aware that this possibility always exists. Among these leadership practices, mutual understanding, bilateral and multi-team work created on the basis of equality, creating common interests and shared goals for all country members should be the main aim of the commanders (Soeters, 1997). They should form mixed teams within the organization, and create working groups and networks of members from different countries. They should keep this formal and informal network of relationships and improve it continuously, with the help of their own personal contact officers. In addition to the pure language problem, the cultural characteristics of the countries must be taken into consideration while creating working groups / teams to carry out activities together.

Otherwise, failure to pay due attention to these issues may result in the failure of the work or operations of international military organizations.

Personnel working in international military organizations have a more advantageous working environment than those working in international firms in different civilizations. It is undoubtedly the existence of a common understanding of military culture, which also can be characterized as “A cross-cultural bridge”. In this multicultural military environment, everyone is temporarily present for a certain period of time and, especially at the beginning of the mission, has a common sense of strangeness and uncertainty towards the working environment.

However, the soldiers can overcome these problems more easily than the civilians, thanks to the intercultural trainings they have created, joint exercises, headquarters, working groups, formal and informal information flow, various leadership practices and compliance-enhancing activities.

While carrying out these tasks, the executives of the international military organizations need to know their subordinates well and act with the knowledge of their cultural characteristics, and take on the role of leaders who can demonstrate different leadership behaviors in order to motivate them if necessary.

In order for leaders to achieve these and to direct culturally diverse personnel to the same goal, the following issues must be met and measures taken for them. These measures consist of measures to be taken nationally, both within the institution and by the member countries.

Furthermore, the experiences gained after the duty should be shared with the staff who will start the new job in the form of a return report orally or in writing, and the case studies including lessons learned should be explained in detail by the relevant personnel. Scientific studies and survey applications on these issues should be facilitated institutionally in national and international military organizations, and these researches should be further expanded by providing assurance that unauthorized persons do not use the work.

The measures that facilitate the gathering of subordinates and supervisors and commanders in the headquarters should be taken, and advisory staff who are close to the commander and who can provide consultancy services should be established. An effective network should be established between subordinates and the commander by the experts in these positions who advise the commander.

Additionally, the results of the intercultural training programs should be requested by applying the feedback of the staff who started working after a certain period of time and the application status of the trainings should be investigated.

Finally, an institutional memory should be prepared by the representatives of the national delegations, if any, including case studies and experiences, and every staff coming to the on-the-job training before the start of duty should carefully read the relevant documents.

In this context, this paper examines the new approaches to solve the problem of managing cultural diversities in the international military organizations and gives a scope of developing leadership practices for the future studies. Further ampirical work on cultural diversity in the international military organizations are therefore required in order to verify the results of multinational leadership programs.

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 05-03-2020

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 21-03-2020

Araştırma Makalesi / Research Article

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 6, ISSUE 13, P. 241 – 266.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 6,
SAYI 13, S. 241 – 266.

Kurumsal İtibar Yönetiminde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerinin Etkisi: Betimsel Bir Analiz Çalışması¹

İlkay GÜLERYÜZ²

Özet

İşletmelerin topluma ve çevreye verdiği değeri göstermek amacıyla, toplumun beklentilerini dikkate alarak uyguladığı faaliyetler bütünü olarak bilinen kurumsal sosyal sorumluluk (KSS), kurumsal itibar oluşturmada ve mevcut kurumsal itibar seviyesini yükseltmede gerekli görülmektedir. İşletmelerin faaliyet gösterdiği pazarda bulunan rakiplerinin önüne geçebilmek ve toplum gözünde fark yaratabilmek için KSS ve kurumsal itibar kavramları önemli rol oynamaktadır. Küreselleşme ve gelişen teknoloji sayesinde insanların bilgiye daha kolay ulaşabilmesi, toplumun işletmelerin yürüttüğü ticari ve sosyal faaliyetleri daha kolay takip edebilmelerine imkân vermektedir. Bu durum KSS ve kurumsal itibar kavramlarının önemini daha da artırmaktadır. Araştırmada literatür taramasının yanı sıra basın bültenleri ve sosyal medya da incelenmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde KSS'nin tanımı, Türkiye'de ve dünyadaki tarihsel gelişimi ve faaliyet alanları ele alınmıştır. Ayrıca işletmeler tarafından uygulanan örnek KSS projelerine yer verilmiştir. İkinci bölümde ise kurumsal itibar kavramı, süreci, ölçülmesi ve bu kavramı oluşturan faktörler anlatılmıştır. Üçüncü bölümde ise literatürde KSS ve kurumsal itibar etkileşimini alt boyutları ile birlikte ölçen çalışmaların analizi yapılmıştır. Bu ölçümler sonucu elde edilmiş olan istatistikî veriler toplanarak son bölümde yorumlanmıştır. Sonuç olarak bu iki kavram arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu; KSS ve kurumsal itibar kavramlarının birbirinden olumlu olarak etkilendiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal sosyal sorumluluk, Kurumsal itibar, İtibar yönetimi.

The Effect of Corporate Social Responsibility Activities in Corporate Reputation Management: A Descriptive Analysis Study

Abstract

Corporate social responsibility (CSR), which is known as a set of activities carried out by taking into consideration the expectations of the society in order to show the value given to the society and the environment by the enterprises, is also a fact that is necessary in establishing corporate reputation and raising the current corporate reputation level. CSR and corporate reputation concepts play an important role in order to prevent

¹ Bu çalışma Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Doktora Programında 2019 yılında tamamlanan “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projelerinin Kurumsal İtibar Üzerine Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma” adlı doktora tezinden üretilmiştir.

² Dr. Öğretim Görevlisi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, E-posta: ilkayguleryuz@yahoo.com.

competitors in the market in which businesses operate and to make a difference in the eyes of the society. Thanks to globalization and developing technology, people can access information more easily and enable the society to follow the commercial and social activities of enterprises more easily. This situation increases the importance of CSR and corporate reputation concepts. In addition to literature review, press releases and social media were also examined. In the first part of the study, the definition of CSR, historical development in the world and Turkey and business sectors were discussed. In addition, the sample CSR projects implemented. In the second part, the concept of corporate reputation, process, measurement and the factors that make up this concept are explained. In addition, the relationship between CSR and corporate reputation has been evaluated in the light of previous studies. As a result, it is determined that there is a positive relationship between these two concepts and the concepts of CSR and corporate reputation are positively affected from each other.

Keywords: Corporate social responsibility, Corporate reputation, Reputation management.

Giriş

İşletmeler yönetim kavramının bilimsel olarak değer kazanmasından bugüne kadar başta ekonomik hedefleri olmak üzere, pazar içerisinde rekabet avantajı sağlamak için birçok konuda kendilerini geliştirme eğilimine girmiştir. Bu konular işletmenin faaliyet gösterdiği coğrafya, demografik yapı, toplumsal beklentiler, yazılı olan ve yazılı olmayan kurallara göre çeşitlilik göstermiştir.

20. yüzyılın başlarında işletmelerin en önemli amacı ekonomik kârlılık olurken, çalışanların özlük hakları, tüketicilerin ve toplumun beklentileri, çevreye saygı gibi hususlar gözardı edilmekteydi. Ancak insan hakları konusunda yaşanan gelişmeler ve küreselleşme hareketleri bu durumu değiştirmeye başlamıştır. Tüketiciler daha kaliteli ürün veya hizmeti daha ucuza satın almayı, çalışanlar daha fazla sosyal hak ve daha güvenli iş ortamlarına sahip olmayı, toplum ise yardıma ihtiyacı olan insanlara yardım edilmesini ve çevreye karşı duyarlı olunmasını beklemeye başlamıştır. Bu durum, işletmelerin dış çevreyle sürekli iletişim halinde olmasını, aksi takdirde hayatta kalmasının tehlikeye girebileceği öngörüsünü oluşturmuştur. Böylece işletmeler karlılık hedefleri dışında farklı alanlara yönelmiştir. KSS, kurumsal itibar gibi kavramlar toplumun işletmelere yönelik olan bu beklentilerini ifade eden ve işletmelere avantaj sağlayan değerler olmuştur.

Kısa vadeli ve stratejik olmayan planlar yapan işletmeler KSS'yi ilk anda zaman kaybı ve gereksiz maliyet olarak görmektedir. Ancak uzun vadeli ve stratejik bir olgu olarak düşünüldüğünde KSS, işletmelere ekonomik olarak da avantaj sağlamaktadır. Toplumun bilinçlenmesi ve beklentilerinin artması, tüketicileri KSS faaliyetlerine önem veren işletmelere yönlendirmektedir. Bunun yanı sıra KSS faaliyeti yine para kadar değerli olan ve sürdürülebilir rekabet avantajı sağlayan etkenlerden birisi olan kurumsal itibar kazandırma konusunda da işletmelere yardımcı olmaktadır.

KSS kavramının, Avrupa ve Amerika kıtasında kabul gören ve önem verilen bir işletmecilik

terimi olduğu görülmektedir. Dünyanın hızla küreselleşmesiyle birlikte KSS, işletmelerin artık kaçınamayacakları bir faaliyetler bütünü haline gelmektedir. Bununla birlikte, KSS uygulamaları, sosyo-ekonomik açıdan zayıf olan toplumlar için gelişim fırsatı yaratmaktadır.

KSS ve kurumsal itibar kavramları, bir çalışma alanı olarak değerlendirildiğinde ise; başta işletme ve yönetim bilimleri olmak üzere, sosyoloji, hukuk, örgüt psikolojisi gibi birçok farklı disiplin tarafından ele alınmalıdır.

KSS faaliyetleri, işletmelerin kurumsal itibar kazanımı ve mevcut itibar değerinin korunması ve artırılması konusunda da etkili olduğundan, günümüzde bilinçli işletmeler tarafından sıkça uygulanan projeler haline gelmiştir. Bu çalışmada KSS ve kurumsal itibar kavramları açıklanmış ve bu iki kavram arasındaki etkileşim araştırılmıştır. İşletmeler için hayati öneme sahip bu iki faktörün birbirileri üzerindeki etkilerini ölçmeyi amaçlamış olan çalışmalar detaylı olarak incelenmiştir. Bu çalışmalarda elde edilen istatistik veriler tek başlık altında karşılaştırılmıştır. KSS'nin alt boyutlarından olan çalışanlara, tüketicilere, çevreye ve toplumun geneline yönelik olarak uygulanan faaliyetlerin işletmelerin kurumsal itibarı üzerinde ne derece etkili olduğu irdelenmiştir. Ayrıca Türkiye'de yürütülen örnek KSS projelerine yer verilmiştir.

Kurumsal Sosyal Sorumluluk

KSS kavramının ekonomik, sosyolojik ve çevresel gereksinimlere göre süreç içerisinde birçok tanımı yapılmıştır. Özellikle KSS hakkında akademik çalışmalar arttıkça daha belirgin ve sağlam esasları olan tanımlar ortaya çıkmıştır. Böylece işletmelerin KSS faaliyetlerine bakış açısı ve toplumun KSS faaliyetlerden faydalanması da olumlu yönde gelişmiştir. KSS kavramı ilk kez 1953 yılında H. Bowen'e ait "İşadamlarının Sosyal Sorumlulukları (Social Responsibilities of the Businessman)" adlı eserde yer bulmuştur. Bu eserde işadamlarının halkın amaç ve değerleriyle uyumlu olan sosyal sorumluluk faaliyetleriyle ilgilenmeleri gerektiği öne sürülmüştür (Carroll, 1999, s. 270).

Avrupa Komisyonu KSS'yi; işletmelerin çevresel ve sosyal sorunları, gönüllülük kapsamında bulunduğu faaliyetlerle ve paydaşlarıyla olan etkileşimleriyle birleştirebildiği bir kavram olarak tanımlamıştır (Commission of the European Communities, 2001, s. 6).

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) işletmelerin KSS faaliyetlerini, toplumun amaç ve ihtiyaçlarına yönelik olarak uygulanmasına göre değerlendirmektedir. İşletmelerin küreselleşen dünya üzerinde etkileri büyüdükçe, toplumun

işletmelerden beklentileri de doğru orantılı olarak artmakta ve KSS kavramı hızlı bir gelişime uğramaktadır. Böylece KSS standartları ve faaliyetleri, küresel toplum geliştirme sürecinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır (UNCTAD, 1999, s. 1).

KSS'nin Tarihsel Gelişimi

Dünyada KSS Gelişimi: Tarihsel süreç içerisinde ihtiyaç ve beklentilerin artmasıyla birlikte bu beklentileri karşılama imkânları da çoğalmıştır. İş dünyası kavramının oluşmaya başlamasıyla topluma ve çevreye yönelik olarak sorumluluk bilinci de oluşmaya başlamıştır. Yönetim kavramının, bilimsel formata girmesiyle de yardımlaşma ve iyiliklerin günümüzdeki adı olan KSS kavramı ortaya çıkmıştır.

Sanayi öncesi dönemde KSS'ye yönelik olarak pratik uygulamalar görülme de, Çin, Roma, Mezopotamya ve Eski Yunan toplumlarında insanlar etik görüşleri, dini inançları ve kişisel yargıları çeşitli kurullarla bir sosyal sorumluluk çerçevesinde değerlendirmiştir (Çınar, 2011, s. 22). Hammurabi kanunları ve buna benzer yaklaşımlar, Sanayi öncesi dönemin temellerini oluşturmuştur. Hammurabi kanunları, tüketiciyi koruma misyonu içeren ilk kanun olarak bilinmektedir (Yumuşak, 1999, s. 57).

16 ve 18. yüzyıllar arasını kapsayan döneme ait ekonomik sistemin genel adı olan Merkantilizm, devletin sosyal sorumluluk kapsamında toplum adına her türlü kararı verebilmesine olanak sağlamaktadır (Ahmet, 1978, s. 55). Batı ülkelerinde II. Dünya Savaşının ardından işletmeler üzerinde iç ve dış baskı oluşturularak sadece kâr hedefli değil, aynı zamanda çalışanların da istek ve ihtiyaçlarına odaklanarak hareket etmeleri sağlanmıştır (Çınar, 2011, s. 28). ABD'de KSS'nin önemini artıran analiz edebilmek için 1999 yılında yapılan bir araştırmada aynı yıl 9,6 milyar dolar olan hayırseverlik miktarının 2004 yılında 12 Milyar dolara çıktığı tespit edilmiştir (Bayraktaroğlu, İlter ve Tanyeli, 2009, s. 36).

Türkiye'de KSS Gelişimi: Türkiye'de, sanayi ve ekonomi alanındaki gelişmeler, tarihsel süreç içerisinde değişimin en önemli parçalarından birisi olan KSS faaliyetlerine verilen önemi de artırmıştır. Markaların giderek değer ve itibar kazanması, toplumun ve paydaş grupların işletmelerden sosyal beklentilerini artırmış ve bununla doğru orantılı olarak sosyal sorumluluk alanında birçok gelişme yaşanmıştır.

8. yüzyılda ortaya çıkan Ahilik akımı, ülkemizde sosyal sorumluluk adına atılan ilk adımları temsil etmektedir (Özevren, 1997, s. 7). 14. yüzyıldan itibaren Ahilik sistemi önemini kaybetmeye başlamış ve yerine esnaf ve sanatkârların kendi aralarındaki düzeni sağlamak için tesis ettikleri, bünyesindeki bireylerin doğum, evlenme, hastalık, işsiz kalma, ölüm gibi durumlarında yardım sağlayan loncalar kurulmuştur (Özevren, 1997, s. 7). 19. yüzyılın

sonunda yabancı yatırımcıların artışı ile birlikte sanayi sektörü genişlemeye başlamış ve yerli ve yabancı işçi sayıları artış göstermiştir. Ancak bu artışa rağmen, ülkemizde bu döneme ait işgören ve yönetici arasındaki ilişkiyi düzenleyen herhangi bir yasal mevzuat bulunmamaktadır (Başaran, 1998, s. 38).

1950 yılından sonra ülkemizde özel sektör kavramı gelişmeye başlarken sendikal faaliyetler az da olsa görülmektedir. Ancak tüketici hakları kapsamında herhangi bir düzenlemeye rastlanmamaktadır (Başaran, 1998, s. 42). Türkiye’de sosyal sorumluluk kavramı 1999 yılında meydana gelen 17.000 kişinin hayatını kaybetmesine sebep olan depremlerden sonra farklı bir şekilde bürünmüştür. Devletin meydana gelen olumsuzlukları gidermede yetersiz kalmasıyla kurum ve birey bazında gönüllü birçok faaliyet başlamıştır. Başta Arama Kurtarma Derneği (AKUT) olmak üzere yıkılan bölgelerin yeniden inşası ve iyileştirilmesi için birçok Sivil Toplum Kuruluşu (STK) ve gönüllü grup önemli girişimlerde bulunmuştur (Çınar, 2011, s. 33).

Türkiye’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği (KSSD)’nin kurularak 2008 yılında Avrupa üyeliğine kabul edilmesi, bu alanda olumlu etkilere yol açmıştır. KSSD’nin 2008 yılında, KSS gelişimine yönelik ilk raporu yayınlanmıştır. KSSD tarafından her yıl KSS zirvesi düzenlenmektedir (TKSSD, <http://kssd.org/10-kurumsal-sosyal-sorumluluk-zirvesi/>).

KSS Alanları

Carroll (1991)’un sosyal sorumluluk piramidinde vurguladığı yasal, ekonomik, gönüllü ve ahlaki sorumlulukların yanı sıra işletmeler KSS uygulamalarını, işletme içi ve dışı olmak üzere iki ayrı alanda yürütmektedir.

İşletme içi sorumluluk alanları: İşletmeyle doğrudan bağı olan çalışan, hissedar ve yatırımcıları kapsamaktadır. Çalışanlara yönelik olarak; çalışma hakkında saygı gösterme, adil ücret ödeme, sendika kurma ve grev yapma hakkına engel olmama, çalışma hayatının kalitesini yükseltme, ayrıcalık yapmama, çalışanların karar mekanizmasına katılmalarını sağlama gibi hakların tanınması çalışanların daha verimli iş görebilmesi ve motivasyonlarının artması için temel gereksinimlerdendir (Torlak, 2013, s. 39-40). Düşük maliyetlerle yüksek karlılık sağlanması ve alınacak kararlarda hissedarların haklarının korunması işletmeler tarafından yatırımcılara yönelik olarak uygulanması gereken KSS faaliyetleri arasında bulunmaktadır (Bayraktaroğlu vd., 2009, s. 10).

İşletme dışı sorumluluk alanları: İşletmelerin çevreye, rakiplerine, tüketicilere, devlet birimlerine ve STK’lara karşı da sorumlulukları bulunmaktadır. Üretim veya hizmetleri

esnasında küresel ısınmayı tetikleyecek, çevreyi rahatsız edecek gürültüler oluşturacak, hava, su ve toprak kirliliğine yol açacak faaliyetlerden kaçınmaları işletmelerin KSS'ye verdiği önemi göstermektedir (Çalışkan, 2010, s. 42-44). Çevreye saygılı olarak faaliyetlerini yürüten işletmelerin finansal performans artışı, yaratıcılık, kaynakların yeniden kazanımı, marka imajı sağlanması ve kalitenin yükselmesi gibi yararlar elde ettiği bilinmektedir (Burke ve Logsdon, 1996, s. 497-498). Tüketicilere yönelik olarak işletmelerin en önemli sorumluluğu, sattıkları ürün veya hizmetlerin kalitesidir. Bilinçli tüketiciler, bu konuda haklarını farklı yollarla aramaktadırlar (Okay ve Okay, 2011, s. 317).

İşletmelerin en çok uyguladıkları KSS projeleri hayırseverlik faaliyetleri olarak da bilinen toplumsal faaliyetlerdir. Toplumlar, işletmelerden öncelikle ayrımcılık yapmadan, kişilerin her türlü farklılığına saygılı olarak istihdam olanağı sağlamalarını ve işsizlik sorununa çözüm getirmesini beklemektedirler (Eren, 2013, s. 114). İşletmelerin vergilerini eksiksiz ve zamanında ödemeleri ve yasalar çerçevesinde faaliyet göstermeleri devlete karşı uygulayacakları KSS faaliyetleri arasında yer almaktadır (Bayraktaroğlu vd., 2009, s. 37). Ayrıca işletmeler, STK'lara yönelik olarak onların faaliyetlerinin finanse edilmesinde, doğrudan ya da dolaylı yollarla nakit desteği sağlanmasında, gönüllü olarak bu birimlerin desteklenmesinde sorumluluklara sahiptir (Özüpek, 2005, s. 43).

Türkiye'de Uygulanan Örnek KSS Projeleri

Türkiye'de uygulanan ve son zamanlarda dikkat çeken bazı KSS projeleri aşağıda belirtilmiştir. Birçok KSS projesi içinden örnek olarak aşağıdakilerin seçilme nedeni, Türkiye genelinde birden çok bölgede uygulanarak başarılı olmuş, sosyal medya ve basın araçlarında diğerlerine göre daha fazla yer bulmuş olmalarıdır. Bu örnekler dışında da uygulanan birçok proje mevcuttur.

Turkcell “Kardelenler” Projesi: Doğu Anadolu bölgesindeki ailelerin maddi yetersizliğinden dolayı okula gidemeyen kız çocuklarını eğitim hayatına kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçmek ve kız çocuklarına fırsatlar yaratmak amacıyla binlerce kız öğrenciye eğitim bursu verilmektedir. Böylelikle kız çocuklarının gelecekte ufku açık ve meslek sahibi birer birey olarak topluma kazandırmaları için olanak sağlanmıştır (Turkcell, Kardelenler, <https://www.turkcell.com.tr/tr/hakkimizda/sosyal-sorumluluk/toplumsal-sorumluluk-projelerimiz/kardelenler>).

Koç Holding “Meslek Lisesi Memleket Meselesi” Projesi: Koç Topluluğu, ülkemizin son zamanlarda zorunlu ihtiyacı olan nitelikli iş gücünün sağlanmasına destek olmak ve işsizlik

oranlarının azalmasına yardımcı olmak amacıyla, 2006 yılında M.E.B. ile karşılıklı olarak “Mesleki Eğitimin Geliştirilmesi” protokolünü imzalamıştır. “Meslek Lisesi Memleket Meselesi” gibi anlamlı bir sloganla anılan bu proje kapsamında 8000 meslek lisesi öğrencisine staj desteğiyle birlikte eğitim bursu verilmesi ilk öngörülen hedef olmuştur (Meslek Lisesi Memleket Meselesi, <https://www.koc.com.tr/tr-tr/faaliyet- alanlari/projeler/meslek-lisesi-memleket-meselesi>).

T.C. Ziraat Bankası “Sanat İçin Sanatın İçinde” Projesi: 1990’lı yıllarda başlayan ve sürekli gelişen bu proje ile Mithatpaşa, Kuğulu ve Kızıltan Ulukavak sanat galerileri, Ömer Nafi Güvenli Sergi Salonu açılarak kullanılmaya başlanmıştır. Sadece 2010-2011 sezonunda bu tesislerde 33 adet sergi düzenlenmiş bu faaliyete 100 bini aşkın sanatsever katılmıştır. Bu sergiler, toplam 2249 eser ile Türkiye’nin en zengin resim koleksiyonların arasında yer almıştır. Bu süreçlerde öğrencilerin taşınması, banka tarafından tahsis edilen araçlarla sağlanmış ve proje kapsamında 30 okuldan 6200 öğrenci bu hizmetten faydalanmıştır (Ziraat Bankası Faaliyet Raporu”, <http://ebulten.ziraatbank.com.tr/tr/s/d/ziraatweb/tr/m-1-11.html>).

Anadolu Sigorta “Bir Usta Bin Usta” Projesi: 2010 yılında başlayan ve günümüzde hala devam etmekte olan bu proje, kaybolmak üzere olan mesleklere ve yöresel değerlere dikkat çekerek, bu mesleklerin yeniden hayat bulmasını ve ustalıklarını geleceğe taşımalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Her meslek için 15-20 kursiyer belirlenerek toplamda proje kapsamında 50 mesleğe yönelik 1000 aday ustanın eğitilmesi hedeflenmektedir. Kursiyerler arasında başta öğrenciler olmak üzere birçok meslek grubundan da (öğretmen, ressam, ev hanımı, emekli vb.) kişiler bulunmakta olup, kursları başarı ile tamamlayan herkese MEB onaylı sertifikalar verilmektedir. Kurslar arasında Karagöz Tasviri, Lületaşı İşlemciliği, Kargı Bezi Dokumacılığı, Tulum Yapımı, Sedef Kakma, Yazma Baskı gibi yerel ve Anadolu kültürünü yansıtan meslekler bulunmaktadır (Anadolu Sigorta, <https://www.isbank.com.tr/TR/hakkimizda/kurumsal-sosyal-sorumluluk/istiraklerin-sosyal-sorumluluk-projeleri/anadolu-sigorta/Sayfalar/anadolu-sigorta.aspx>).

Opet “Tarihe Saygı” Projesi: Proje kapsamında Türkiye’nin kahramanlık destanı, Çanakkale Savaşları’nın yaşandığı topraklarda düzenleme çalışmaları yapılmıştır. Bu kapsamda bölgenin farklı bir çehreye kavuşarak, ilgi çekme potansiyeli yükseltilmiştir. Köy evleri ve meydanları yeni bir yüze kavuşarak, bölgede modern pazarlar oluşturulmuştur. Mevcut müzeler geliştirilmiş, müze olmayan köylerde ise yenileri yapılmıştır. Ayrıca Eceabat ilçesine Halk Eğitim Merkezi ile işbirliği içerisinde, Çanakkale Savaşı ile ilgili tüm ayrıntıları yansıtan, “Tarihe Saygı Parkı” adında, açık hava müzesi şeklinde bir park inşa edilmiştir. Proje

sonuçları hakkında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi tarafından yapılan çalışma neticesinde, “Tarihe Saygı” adlı KSS uygulamasının tamamen başarıya ulaştığı ve uygulandığı bölgede sosyal hayat kalitesinin artarak, kültürel yaşamın daha zengin hale geldiği, toplumsal tarih bilincinin kazandırıldığı, sosyal mekanların projeden etkilenecek daha estetik ve hijyenik hale geldiği saptanmıştır (Sosyal Sorumluluk - OPET, <https://www.opet.com.tr/tarihe-saygi>).

Hürriyet “Aile İçi Şiddete Son!” Projesi: Ülkemizin en güncel sorunlarından biri haline gelen aile içi şiddetin önüne geçmeye yönelik, Hürriyet Gazetesi tarafından 2004 yılında günümüze kadar genişleyerek ve gelişerek devam eden Aile İçi Şiddete Son başlığı altında bir KSS projesidir. Başladığı günden itibaren çoğunluğu İstanbul’da yaşayanlar olmak üzere 45 bin kişiye farkındalık eğitimi verilmiştir. Bu kapsamda sadece mağdurlar ve eşlere değil, emniyet ve jandarma personellerine, sosyal çalışmacı, psikolog, psikolojik danışman, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK), M.E.B. ve Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) çalışanlarından oluşan uzman gruplara, erkek eşlerin eğitici eğitimi olmak üzere Eşler Arası İlişkiler Destek Programı adı altında farkındalık ve bilinçlendirme seminerleri verilmiştir. (Aile İçi Şiddete Son, <http://www.hurriyetkurumsal.com/tr/NSosyal-Sorumluluk/Sayfalar/NAile-Ici-Siddete-Son.aspx>).

Opet “Yeşil Yol” Projesi: 2004 yılında başlayan ve bugün de devam etmekte olan, “Yeşili kaybeden, yaşamı kaybeder” gibi anlam yüklü bir sloganla yola çıkan bu projeye yalnızca OPET kapsamında değil, toplum genelinde de ciddi bir çevre bilinci oluşturulması hedeflenmektedir. Proje kapsamında şu ana kadar 805 OPET istasyonunda ve işbirliği içinde bulunan belediyelerce belirlenen ve ağaç ihtiyacı olan bölgelerde toplam 643.821 adet ağaç, fidan ve bitki dikim işlemi gerçekleştirilmiştir. Faaliyet genel olarak OPET istasyonları ve çevresinde, park ve bulvarlarda ve illerin etrafında kurulan OPET ormanlarında gerçekleştirilmiştir. (Sosyal Sorumluluk - OPET, <https://www.opet.com.tr/yesil-yol>).

İş Bankası “81 İlde 81 Orman” Projesi: Öncelikle çocuklar olmak üzere toplumun çevresel konularda bilinçlendirilmesi ve ülkemiz topraklarının korunarak erozyonların önlenmesi hedeflenerek, 2008 yılında İş Bankası Tarım ve Orman Bakanlığı ve TEMA Vakfı ile koordineli olarak bu projeyi hayata geçirmiştir. Bugüne kadar proje kapsamında 81 ilde 1500 hektarlık alanda 2.205.000 fidan dikilmiştir. Ormanların bakım süreci halen devam etmekte olup 5 yıl süreyle tüm bakımları İş Bankası tarafından garanti edilmiştir. Proje kapsamında kuruyan ve tutmayan fidanlar yenilenmektedir. Ayrıca 81 ilden sonra KKTC’nde 22 hektar alana 35.200 fidan dikilerek 82. Orman tesis edilmiş ve proje tamamlanmıştır (Çevre, Türkiye

İş Bankası, <https://www.isbank.com.tr/TR/hakimizda/kurumsal-sosyal-sorumluluk/cevre/Sayfalar/cevre.aspx>.

KSS faaliyetlerinin kapsamı ve örnek projelerle ilgili aktarılan bilgilerin ardından, KSS faaliyetlerinin önemli etkisinin olduğu düşünülen kurumsal itibar kavramı hakkında aşağıda bilgi verilmektedir.

Kurumsal İtibar

Kurumsal ve itibar kelimelerinin her biri olumlu ifadeler içermektedir. Bu durum, kurumsal itibar kavramını, elde etmek için çaba gösterilen bir kavram haline getirmektedir. Günümüzde paydaşların değişime uyum sağlama beklentileri ve tüketicilerin bilinçlenmesi kurumsal itibar kavramını daha stratejik bir içeriğe büründürmüştür.

Kurumsal itibar, işletmelerin sahip olduğu değerli ve önemli stratejik kaynaklar arasında yer almaktadır (Flanagan ve O'Shaughnessy, 2005, s. 445). Paydaşların, işletme tercihi, doğrudan veya dolaylı olarak dayandığı kaynağı etkileyerek rekabet gücünü ortaya çıkarmaktadır (Dentchev ve Heene, 2004, s. 59). Kurumsal itibar, işletmelerin paydaşlarına yönelik olan algının bir göstergesi olup, işgörenlerin, yöneticilerin, tüketicilerin, medya organlarının ve tedarikçilerin işletmeye karşı olan bakış açıları ve işletmeyle aralarındaki bağlantıdır (Chun, 2005, s. 105). Başka bir tanımlamaya göre; kurumsal itibar, işletmelerin geçmişteki performansına ait bilişsel ve duygusal değerlendirmeler ve gelecekte yürütecekleri faaliyetlerine ilişkin tahminlerdir (Mak, 2005, s. 273).

Özetle kurumsal itibar, işletmenin toplum, hissedarlar, tüketiciler, işgörenler ve devlet kurumlarının bakış açılarında ki imajını üst seviyelere taşıyan, sektör içerisinde rekabet avantajı sağlayan, maddi ve manevi güç ve yetenekleri konusunda algı yaratan, kurumsal davranışları yansıtan değerler bütünüdür.

Kurumsal İtibar Süreci

Kurumsal itibarın paydaşlar tarafından algılanması, bu kavramın oluşum sürecini göstermektedir. Bu süreç farkındalık, değerlendirme ve değer dönemi olmak üzere 3 dönem olarak değerlendirilmektedir (Barnett, Jermier ve Lafferty, 2006, s. 9):

Farkındalık (Awareness) Dönemi: İşletmeye ait paydaş grupların ve diğer gözlemcilerin işletmenin varoluşundan haberdar oldukları, fakat işletmeye yönelik henüz yargı edinemedikleri aşamadır.

Değerlendirme (Assessment) Dönemi: İtibarın değerlendirmeden ibaret olduğu dönemdir. Bu terim, işletme itibarının, gözlemci ve paydaşlar tarafından değerlendirilme safhasında olduğunu ifade eder. Bu aşama aynı zamanda kurumsal itibarın yargı ve tahmin gibi ölçeklerle ölçülme sürecidir.

Değer (Asset) Dönemi: Son aşama olan değer dönemi, işletmenin değer ve önem gördüğünü ifade eder. Buradaki değer kavramı, ekonomik ve finansal olmayan soyut kaynakları belirtmektedir.

Kurumsal İtibarın Amaçları

Kurumsal itibarın iyi yönetilmesi, yalnızca hizmet ve ürünlerin pazarlanmasına yardım etmek için değil, aynı zamanda farklı paydaş gruplarına yönelik olumlu bir algı oluşturmak için de gereklidir. Kurumsal itibarın, işletmelerin başarısını yükseltmek için amaçları da bulunmaktadır. Bu amaçlar aşağıda sıralanmıştır:

Satışları Artırmak: Kurumsal itibarın derecesi tüketici davranışlarını da etkilemektedir. Olumlu bir kurumsal itibara sahip işletmeler, kampanyalarında hizmet ve ürünlerine sahip çıktıklarından dolayı müşterilerde güvenilir bir algı bırakmaktadırlar (Gülmez, 2012, s. 23).

Büyüme Sağlamak: İyi bir itibar yönetimi sayesinde, işletmeler ürün ve hizmetlerinin satış rakamlarını yükselterek, faaliyet gösterdikleri pazarda etkinliklerini artırabilirler (Fatma ve diğerleri, 2015, s. 845-855).

Pazar Payını Büyütmek: İşletmelerin daha kaliteli olarak algılanabilmeleri için kurumsal itibar seviyelerinin yüksek olması gereklidir. Böylece işletmeler, satış oranlarını yükselterek pazarda daha fazla paya sahip olmalarını ve finansal kârlılık oranlarını yükseltmelerini sağlamış olmaktadır (International Public Relations Association (2002)'dan aktaran Özdemir, 2009, s. 67).

Yetenekli Çalışanları Kuruma Çekmek: Kurumsal itibar, normal ve kriz anlarında işe almada etkili olduğu kadar mevcut çalışanlardan özel nitelikli olanların işletmede tutulabilmesi için de etkili bir unsurdur (Karatepe, 2008, s. 44).

Yatırımcıların Güvenini Kazanmak: Paydaşları ile uzun süreli bir ilişki içinde olmayı amaçlayan işletmeler, özellikle yatırımcılarla mevcut stratejilerini paylaşarak bu stratejilerin anlaşılmasını sağlamalıdır. İşletme ve paydaş gruplar arasında kurulan bu olumlu iletişim ağı, itibar algısını da beraberinde getirmektedir (Akım, s. 2010).

Paydaşların Sadakatini Artırmak: Tüketiciler, kurumsal itibarlarını geliştirme çabasına giren işletmelere daha fazla bağlanarak, onlarla çalışma hususunda daha çok istekli olmaktadır.

Bowd (2001) tarafından yapılan bir araştırmada, sanal alışverişte iyi bir itibara ve olumlu yönde bir kurumsal kimliğe sahip işletmeler, tüketicilere aşıladıkları güvenden dolayı diğeri işletmelere göre daha çok sayıda müşteri çekmektedir.

Kurumsal İtibarın Ölçülmesi

Kurumsal itibar seviyesinin ölçülmesi, bazı işletmeler tarafından müşterilerin fikirlerini ölçmek amacıyla anket, konumlama analizi gibi değerlendirme araçları kullanılarak yapılırken, çoğu işletme tarafından böyle bir ölçüm yapılmamaktadır (Davies ve Miles, 1998, s. 23). İtibar değerini iyi seviyede yönetmeyi amaçlayan işletmeler, ölçüm araçlarını etkili bir şekilde kullanmaktadır (Argüden, 2003, s. 12). Kurumsal itibar kavramının ölçülmesi her ne kadar zor bir kavram olsa da literatürde kurumsal itibara yönelik ölçüm modelleri yer almaktadır. Bunlardan bazıları aşağıda belirtilmiştir:

Fortune İtibar Endeksi: Fortune dergisi tarafından yayınlanan, en çok beğenilen işletmeler listelerinde bulunan işletmelerin itibar bileşenleri, bunlara ait ayırt edici özelliklerden yola çıkılarak tespit edilmiştir. Bu özellikler; hizmet ve ürün kalitesi, yatırım değerleri, çevreye saygı kapsamında uygulanan sorumluluk faaliyetleri, nitelikli işgörenlerin istihdamı, yönetim kalitesi, yeniliğe önem verme, finansal nitelikler gibi bileşenlerden oluşmaktadır (Şatır ve Sümer, 2006, s. 53).

RQ (Reputation Quotient) İtibar Endeksi: Harris Interactive araştırma şirketi, RQ (Reputation Quotient (İtibar Temsili) adlı bir kurumsal itibar ölçüm modeli geliştirmiştir. Bu modelde, deneklere işletmelerin isimleri, onları beğenip beğenmediklerinin yanında işletmelere saygı duyup duymadıklarına yönelik bazı sorular sorulmuştur. Çalışma sonucunda, itibar değerini belirleyen duygusal cazibe, ürün ve hizmetler, finansal performans, vizyon ve liderlik, çalışma ortamı ve KSS'den oluşan 6 farklı boyutun olduğu belirlenmiştir (Fombrun ve Foss, 2001, s. 1).

Türkiye İtibar Endeksi (TİE): İşletmelerin somut olmayan güvenilirlik ölçütü olan itibar kavramını değerlendirmek amacıyla, her yıl 20 farklı kategoride Türkiye Kurumsal İtibar Endeksi Araştırması yapılmaktadır. Araştırma NUTS2 (İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması) düzeyinde 26 bölgede gerçekleştirilmektedir. Modelde tanıma, beğeni, satın alma, güven, tatmin, elçilik, gönüldaşlık ve tavsiye değerleri ölçülmektedir. Araştırma sonucunda işletmelere, kurumsal itibarın nasıl geliştirileceği ile ilgili de tavsiyeler verilmektedir (İtibar Akademisi, <https://www.itibarakademisi.com/turkiye-itibar-endeksi/>).

Rotterdam Kurumsal Özdeşleşme Testi (RKÖT): Bu itibar ölçüm testinde işgören iletişimi, kurumsal özdeşleşme, iş tatmini, algılanan prestij, amaç ve değerler, kültür bileşenlerinden oluşan altı farklı soru grubu bulunmaktadır. RKÖT’de yer alan en önemli ölçüm faktörü, çalışanların işletmeye yönelik güvenlik, aidiyet ve kabul edilme duygularını kapsayan örgütsel özdeşleme değeridir (Davies, Chun, Silva ve Roper, 2002, s. 45).

Yöntem

Bu araştırmada yapılan literatür incelemesi sonucunda; 1975-2017 yılları arasında KSS ve Kurumsal İtibar bileşenleri ve alt boyutları arasındaki ilişkiyi çeşitli analiz yöntemleri kullanarak analiz etmiş 40 adet bilimsel çalışma detaylı olarak incelenmiştir. Bu çalışmalarda elde edilen istatistik verileri ışığında araştırma konusu olan kavramlar ve alt boyutları arasındaki ilişkiler betimsel analiz yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir.

Bulgular

İşletmeler için paydaş gruplarla etkili bir iletişim aracı olarak kullanılan KSS kavramı, aynı zamanda işletmelerin marka ve itibar değerini de olumlu yönde etkileyerek korumaktadır (Hartman, Robert ve Dhanda, 2007, s. 377). İşletmenin itibarına yön vermede önemli bir role sahip olan KSS boyutu, kurumsal itibar literatüründe da yer almaktadır (Aqueveque, 2005, s. 71). KSS’nin işletme performansı ile en etkili ilişkisi itibar değeri üzerinden sağlanmaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalar, KSS projelerine önem veren işletmelerin, diğer işletmelere göre daha iyi bir kurumsal itibar seviyesine sahip olduğunu vurgulamaktadır. Aynı zamanda yapılan araştırmalar, KSS olgusunun kurumsal itibar ve tüketici bağlılığını artıran bir iletişim aracı olduğunu ifade etmektedir (Broon ve Vrioni, 2001, s. 209).

KSS kavramının yaygınlaşması ve paydaş grupların bu konuda bilinçlenmesi, işletmeleri sosyal kriterler çerçevesinde değerlendirilen öznelere haline getirmiştir (Fombrun, 2005, s. 7). Bunun sonucu olarak da toplum, işletmelerden sosyal beklentilere yönelmektedir. İşletmelerin sosyal hayata bakış açılarının paydaşlar tarafından algılanması kurumsal itibar değeri açısından önemli bir husustur. İşletmelerin toplumun sosyal beklentilerine cevap verebilmesi, toplum tarafından olumlu algılanmasına yol açarken, bu beklentileri karşılayamaması toplumda olumsuz bir algıya sebep olmaktadır (Gümüş ve Öksüz, 2009, s. 2140).

MORI/Environics adlı araştırma şirketi tarafından 1999 yılında 23 farklı ülkede ve toplam 25.000 kişinin katılımıyla yapılan araştırmada kurumsal itibar kavramı ile bağlantılı bileşenler ve önem dereceleri aşağıda belirtilmiştir (Dawkins ve Lewis, 2003, s. 186):

- Sosyal sorumluluk: %56,
- Hizmet veya ürün kalitesi: %40,

➤ İşletme performansı: %34.

İşletmelerin sahip olduğu rekabet avantajı, KSS tarafından kurumsal itibar ve insan sermayesi olarak iki farklı açıdan etkilenmektedir. Lockwood (2004), KSS kavramının en çok itibar, rekabet ve risk konularında yönetimi ilgilendirdiğini ifade etmektedir. İşletmelerin KSS faaliyetlerini gönüllülük kapsamında uygulamalarının paydaşlara aktarılması itibar değeri açısından daha etkili olmaktadır. Bu durum, paydaşlar tarafından işletme kültürü olarak algılanmaktadır (Aktaran Deakin ve Whittaker, 2007, s. 3). Aksi durumda kurumsal itibar değeri ve finansal performans olumsuz olarak etkilenmektedir (Carlisle ve Faulkner, 2005, s. 415-417).

Güçlü paydaş grupların KSS faaliyetlerine yönelik algısı, kurumsal itibar değeri üzerinde önemli rol oynamaktadır. Özellikle KSS politikalarının, yürütülen faaliyetlerin ve bunların sonuçlarının, çevre ihtiyaçları ve toplumun beklentilerinin karşılanma düzeyinin algılanması itibarı etkilemektedir (Unerman, 2008, s. 362).

İnsan kaynakları görevlisinin adaylara yaklaşımı, bir müşteri temsilcisinin müşterilere yaklaşımı, basın veya sosyal medya üzerinden topluma verilen sözlerin gerçekleştirilmesi gibi birçok sosyal sorumluluk gerektiren davranış, işletmelerin kurumsal itibarını doğrudan etkilemektedir (Gümüş ve Öksüz, 2009, s. 2141).

KSS faaliyetleri, itibar kazanımında tek başına yeterli gelmemektedir. Bu faaliyetler uygulanırken paydaşlara da doğru ve güncel bilgi aktarımı yapılmalıdır. İşletmenin kaynak ayırarak uyguladığı KSS faaliyetleri, çeşitli iletişim kanalları ile duyurularak işletmelerin hedefledikleri kazanımı sağlamaktadır (Morsing, 2003, s. 148).

Toplumsal alanda KSS faaliyetleri uygulayan işletmeler, kurumsal itibar kazanmakta veya mevcut kurumsal itibarını geliştirmektedir (Brown ve Dacin, 1997; Sen ve Bhattacharya, 2001). Paydaşlar, işletmelere ait ürün veya hizmetleri kullanmaları sonucunda oluşan kalite algısına göre işletmeye yaklaşmaktadırlar. Oluşacak pozitif yönlü bir algı kurumsal itibarı artırdığı gibi olumsuz bir durumda da tüketicilerin işletmeyle olan ilişkileri sonlanabilmektedir. Buna göre kurumsal itibar kavramı, tüketicilerin, işletmelerden beklenti ve isteklerini karşılamadaki yeterliliklerinden oluşan bir algıdır (Abratt ve Kleyn, 2012, s. 1050). KSS faaliyetlerine olan ilgisi sayesinde iyi bir itibara sahip işletmeler, büyüme, risk ve krizle mücadele ve kârlılık konularında da rakiplerine göre daha avantajlı konuma gelmektedir. Bu unsurlar işletmeye doğrudan rekabet avantajı da sağlamaktadır (Porter ve Kramer, 2002, s. 3).

KSS aynı zamanda, işletmelerin medya ve STK'ların olumsuz eleştirilerinden korunabilmesinde de etkin rol oynamaktadır. İşletmelerin itibar kazanması ve KSS alanında uluslararası standartlara ulaşması bu eleştirileri işletmeden uzak tutmaktadır (Pruzan, 2001; Melewar, Karaosmanoğlu ve Paterson, 2005). İşletmelerin yalnızca mali yükümlülükleri ile ilgilenmek yerine, çevresel ve sosyal sorumluluklarının da bilincinde olması kurumsal itibar kazanımının gerekli şartları arasındadır (Huang, 2008, s. 301).

KSS uygulamaları, toplumsal beklentilerin yüksek olduğu konulardaki ihtiyaçları gidererek paydaşların tatmin olmasını sağlamaktadır. Paydaşların kazandığı bu tatmin duygusu işletme imajını da olumlu yönde etkileyerek kurumsal itibarın oluşumuna ve tüketicilerde işletmeye yönelik bağlılık ve güven duygusunu geliştirmeye zemin hazırlamaktadır (Akım, 2010, s. 6).

Siltaoja (2006, s. 103-108) KSS ve kurumsal itibar kavramları arasında değer öncelikleri yönünden bir ilişki tespit etmiştir. Buna göre işletmelerin yürüttüğü KSS uygulamaları, paydaş değerleri açısından önem taşıdığına, bu uygulamalar paydaş grupları açısından işletme itibarı algısına olumlu yapmaktadır.

Malezya'da borsada aktif olan işletmelere yönelik olarak 2011 yılında yapılan araştırmada, devletin KSS faaliyetlerini zorunlu tutması sonucunda, KSS faaliyetlerinin raporlanması ve şeffaflık ilkesi kapsamında, her zaman doğru ve güncel bilginin aktarılmasının işletmelerin kurumsal itibarını olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir (Othman, Darus ve Arshad, 2011, s. 130).

Abdullah ve Aziz (2013, s. 350-358) tarafından yapılan çalışmada, KSS faaliyetleri sağduyulu, etik ve ilişki bazlı olarak üç boyutta ele alınmış olup kurumsal itibar ile pozitif yönlü bir ilişki içinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca KSS faaliyetlerinin kültürün de pozitif etkisi altında olduğu belirlenmiştir. Kültürün kurumsal itibar ile olumlu ilişkisi olduğundan, dolaylı olarak KSS'nin kurumsal itibar ile olumlu bir ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir.

İspanyol borsasının büyük bölümünü oluşturan 26 işletme üzerinde 2010 yılında yapılan bir araştırmada, KSS ve kurumsal itibar kavramları arasında özellikle kriz dönemlerinde olumlu yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu durum kriz dönemlerinde işletmelerin çeşitli gerekçelere dayanarak KSS faaliyetlerine uzak kalmaları, uzun vadeli olarak değerlendirildiğinde yanlış bir karar olmaktadır. Bunun aksine kriz dönemlerinde de KSS faaliyetlerinin sürdürülmesi, işletmelere farklı yönde fırsatlar ve rakiplerine karşı sürdürülebilir rekabet avantajı kazandırmaktadır. KSS iletişimi olarak bilinen, faaliyetlerin

uygulanması ve paydaşlara iletilmesi, somut olarak ölçülmesi zor bir değer olan kurumsal itibarın kazanılması ve korunmasında kullanılabilecek bir strateji türüdür (Sánchez ve diğerleri, 2015, s. 565-572).

Keefe (2002) kurumsal itibar konusunda yaptığı bir çalışmada, KSS'nin önem kazanmasında, sürdürülebilirlik, kamu kurumlarının yetersizliği, şeffaflık ve bilgilendirme faaliyetleri gibi hususların etkili olduğunu vurgulamaktadır. Bu hususların KSS kavramını nasıl etkilediği aşağıda belirtilmiştir (Aktaran, Yalman, 2018, s. 49):

Şeffaflık ve bilgilendirme faaliyetleri: Gelişen iletişim teknolojileri, iş dünyasında yaşanan yenilik ve gelişimler, işletmelerin paydaşlarından saklayacağı olumlu veya olumsuz faaliyetleri daha kolay açığa çıkaracağından, işletme yönetiminin daha şeffaf hale gelmesi gerekmektedir. Şeffaflık ilkesini iyi yönde kullanabilen işletmeler, zaman ve kaynak ayırarak gerçekleştirdikleri KSS faaliyetlerini güncel ve hızlı bir şekilde paylaşmaktadır.

Sürdürülebilirlik: Ekonomik kaynakların kontrolsüzce tüketilmesi ve çevre kirliliğinin artmasından dolayı hayatta kalması daha da zorlaşan işletmeler bu yönde KSS farkındalığını artırarak hem varlıklarını garanti altına almayı hem de rekabet avantajı sağlamayı hedeflemektedir.

Kamu Kurumlarının Yetersizliği: Yönetimsel olarak problemler yaşayan bazı gelişmekte olan ülkelerde devletin iş hayatına müdahalesi istenmeyen sonuçlara neden olmaktadır. Bu durumda işletmelere KSS faaliyetlerini uygulama ve çeşitlendirme konusunda önemli sorumluluklar düşmektedir.

KSS ve kurumsal itibar arasındaki olumlu yönlü ilişkiyi belirleyerek işletmelere farklı bakış açıları kazandırmayı amaçlayan çok sayıda bilimsel araştırma yapılmıştır. Ackerman (1975), Baron (2001), Garriga ve Mele (2004), McGuire, Sundgren ve Schneeweis (1988), Menon (1997), Siegel ve Vitaliano (2007), Türker (2009), Weaver, Trevino ve Cochran (1999) tarafından yapılan bilimsel araştırmalara göre; en etkili KSS faaliyetleri, paydaş grupların yararına olacak çevresel ve sosyal sorunların çözümüne yönelik ve gönüllük kapsamında yapılanlardır. Ayrıca bu araştırmalarda, işletmenin performans ve kurumsal itibarının KSS faaliyetlerinden olumlu yönde etkilendiği sonucu elde edilmiştir. İşletmelerin KSS faaliyetlerinin paydaşlar tarafından olumlu olarak değerlendirilmesi ve işletmelerin sorumluluk bilincine sahip olarak algılanması, onlara itibar konusunda önemli bir destek sağlamaktadır (Golob ve Bartlett, 2007, s. 5-7).

Taghian, D'Souza ve Polonsky (2015), KSS, kurumsal itibar ve performans değerleri arasındaki ilişkiyi ölçmeye yönelik bir araştırma yapmıştır. Toplanan verilerin analizi sonucunda, diğer çalışmalarda olduğu gibi KSS faaliyetleri ile kurumsal itibar arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca bu araştırma sonucunda, işgörelere ve hükümete yönelik uygulanan KSS faaliyetlerinin, sendika, medya ve topluma yönelik uygulanan KSS faaliyetlerine göre daha önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen diğer bir bulgu, işletmelerin mevcut kurumsal itibar değerinin faaliyette bulunduğu pazardaki payını artırmada etkili olduğudur (Taghian ve diğerleri, 2015, s. 345-360).

KSS ve finansal performans ilişkisini belirlemek amacıyla Dublin Teknoloji Enstitüsü'nde bir araştırma yürütülmüştür. Araştırma sonucunda, sosyal itibar ve KSS faaliyetleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir sonuca göre itibarın farklı bir alt boyutu olan iş itibarı ile KSS arasında pozitif yönlü ancak zayıf bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Sweeney, 2009).

KSS'ye ait alt boyutlar ve itibar arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla 2016 yılında Sivas ilindeki 54 işletme üzerinde yapılan bir araştırmada aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir (Karayel ve Yalman, 2016, s. 229):

- KSS kavramının bütün olarak itibar üzerinde %56'lık bir etkisi olduğu ve aralarında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu,
- Çevresel alanda uygulanan KSS faaliyetlerinin kurumsal itibar üzerinde %27 seviyesinde etkisi olduğu ve aralarında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu,
- Toplumsal alanda yürütülen KSS faaliyetlerinin kurumsal itibar değeri üzerinde %79'luk güçlü bir etkisi bulunduğu ve aralarında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu,
- Çalışanlara yönelik uygulanan KSS faaliyetlerinin itibar üzerinde %57'lik bir etkisi olduğu ve aralarında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu,
- Müşterilere yönelik olan KSS faaliyetlerinin ise kurumsal itibar değeri üzerinde %56 oranında bir etkisi olduğu ve aralarında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç ve Tartışma

KSS kavramı bazı çevrelerce kısa vadeli olarak düşünüldüğünde, zaman, kaynak ve para kaybı olarak görülse de; literatürde işletmelere karlılık, itibar ve rekabet avantajı gibi önemli faydalar sağladığına dair bulgular yer almaktadır. Adında da belirtildiği gibi KSS, kurumsal

olmanın öncelikli şartları arasında yer almaktadır. Araştırma boyunca literatürün yanı sıra basın bültenleri ve sosyal medya incelemesi sonucunda, maddi kaygıların daha az olduğu, gelişmiş toplumlarda KSS projelerine verilen önemin ürün ve hizmetlerin kalitesi ve fiyatlarından daha çok dikkate alındığı görülmektedir.

Araştırmada ele alınan diğer ana bileşen, kurumsal itibar kavramı olmuştur. *Günümüz iş dünyasında, rekabet avantajının sağlanması, tüketici güveninin kazanılması için paydaşlar tarafından olumlu bir bakış açısı sağlayan kurumsal itibar kısaca, iç ve dış paydaş gruplarının işletmelere karşı hissettikleri duygu olarak tanımlanmaktadır.* Kurumsal itibar kavramı bu çalışmada, özellikle KSS faaliyetlerinden etkilenmesi açısından ele alınmıştır.

İşletmelerin çevresine yönelik olan veya çevresi tarafından gözlemlenebilen olumlu davranışlarının tamamı kurumsal itibara etki etmektedir. KSS faaliyetleri, bu olumlu davranışların öncüleri arasında yer almaktadır. Kurumsal kültür, kurumsal imaj, kurumsal iletişim, kurumsal davranış, kurumsal kimlik, kurumsal felsefe gibi alt boyutlardan oluşan kurumsal itibar, bu alt boyutların üzerine tesis edildiği zaman daha kalıcı hale gelmektedir. KSS'ye ait özelliklerde olduğu gibi, kurumsal itibarın da kazanılması kaynak ve zaman gerektirmektedir. İtibar değerine yatırım yapan işletmeler, fayda-maliyet analizi yapıldığında uzun dönemli olarak büyük avantajlar sağlamaktadır. Kurumsal itibar, işletmelere faaliyet gösterdikleri sektör içerisindeki rekabette, güçlü bir kaynak sağlamaktadır.

İşletmelerin, uyguladıkları KSS projelerinde genellikle gönüllü olmaları beklenmektedir. Ancak, organizasyon yapısı, ekonomik durumlar, yüksek kârlılık hedefleri, KSS projelerinin zaman ve kaynak kaybı olarak görülmesi gibi birçok etkenden dolayı, tüm KSS faaliyetleri gönüllük esasına göre uygulanmamaktadır. Bu yüzden işletmelerin güçleri doğrultusunda yasal düzenlemelerle sosyal sorumluluk projelerine yönlendirilmesinin ve teşvik edilmesinin insan ve çevre faktörünün daha iyi şartlara kavuşmasında etkili olacağı değerlendirilmektedir. Ayrıca, devlet tarafından, mevcut durumda bu projelere gönüllü olarak zaman ve kaynak ayıran işletmelere yönelik olarak, farklı şekillerde ödül sistemlerinin uygulanmasının, diğer işletmeleri de bu doğrultuda teşvik edeceği değerlendirilmektedir. Böylece kurumsal seviyede çok eski bir geçmişe sahip olmayan KSS kavramının, tanıtılması da sağlanabilir.

İşletmeler, uyguladıkları KSS faaliyetlerini, kurumsal kimlik standartlarında tanıtması durumunda bu faaliyetlerden gerek kendilerinin gerekse toplumun beklentilerini karşılayacak şekilde verim almaktadır. Sosyal medya gibi günümüzün en etkili reklam ve tanıtım araçlarından olan iletişim kanalları kullanılarak, kurumsal kimlik bileşenlerini oluşturan marka, renk ve logo gibi unsurların tanıtılmasının tüketicileri o işletmeye yönlendirebileceği

değerlendirilmektedir. Böylece işletmenin kurumsal kimliği güçlenerek, mevcut kurumsal itibar değerine önemli ölçüde güç kazandıracaktır.

KSS ve kurumsal itibarın incelendiği araştırmaların sonuçlarında, çalışanlara yönelik KSS faaliyetlerinin kurumsal itibarı daha güçlü yönde etkilediğini görülmektedir. Bunun nedenlerinden birisi, çalışanların sosyal kişiliklerine yönelik yatırım yapılmasının onları motive ederek işletmeye olan aidiyet duygularını geliştireceği için işletme faaliyetlerine ve itibarına daha olumlu yönde katkı sağlayacak olmalarıdır. Bu yüzden işletmelerin çalışanlara yönelik uygulayacağı KSS faaliyetlerinin çeşitliliği ve sürekliliğinin kurumsal itibar geliştirmede önemli bir yere sahip olacağı değerlendirilmektedir. Başka bir deyişle, çalışanların mutlu olması müşterilere de yansıyor onların da işletmeye olan bakışlarını olumlu olarak etkileyecektir.

Gücünü KSS projelerinden alarak, kendini her geçen gün farklı KSS alanlarında geliştiren işletmeler, faaliyet gösterdikleri çevrelerde kurumsal itibar seviyesi olarak da ön sıralarda yer almaktadır. Bu durum kurumların, bazen ürün ve hizmetlerin özelliklerinden daha önce fark edilmelerini sağlamaktadır.

KSS ve kurumsal itibar konularıyla ilgili literatürde çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu alandaki çalışmalara yönelik olarak, farklı ölçeklerin geliştirilerek, daha noktasal konuların, projelerin, uygulamaların bu ölçeklere dahil edilmesinin, bu kavramların daha nitelikli araştırılması açısından önemli bir adım olacağı değerlendirilmektedir. Uluslararası veya ulusal çapta uygulanan bir KSS projesinin işletmelere sağlayacağı etkilerin ortaya çıkarılmasının, işletmeleri KSS konusunda daha gönüllü kılarak cesaretlendireceği ve teşvik edeceği değerlendirilmektedir.

Özetle, KSS, insana ve çevreye saygılı olmayı, daha yaşanabilir bir toplum yaratmak için çalışmayı ve paylaşmayı vurgulayan bir kavramdır. Bu yüzden yönetilmesi ve uygulanması ancak sabır ve özveriyle olabilir. KSS faaliyetleri işletmelere uzun dönemde büyük avantajlar sağlamakta ve önemli bir kurumsal itibar değeri kazandırmaktadır. İşletmelerin, gerek kendileri, gerekse toplum için, bu faaliyetleri sürekli ve gönüllü olarak uygulamalarının daha iyi bir dünya için önemli katkılar sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Kaynakça

Abdullah, Z. & Abdulaziz, Y. (2013). Institutionalizing Corporate Social Responsibility: Effects On Corporate Reputation, Culture, And Legitimacy In Malaysia. *Social Responsibility Journal*. 9(3), 344-361.

- Abratt, R. & Kleyn, N. (2012). Corporate identity, corporate branding and corporate reputations: reconciliation and integration. *European Journal of Marketing*. 46(7-8): 1048-1063.
- Ahmet E, (1978). *İşletmelerin Sosyal Sorumluluğu ve Sosyal Denetim Raporları*. (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi.
- Aile İçi Şiddete Son, <http://www.hurriyetkurumsal.com/tr/NSosyal-Sorumluluk/Sayfalar/NAile-Ici-Siddete-Son.aspx> , adresinden 15.11.2018 tarihinde alınmıştır.
- Akım, F. (2010). Sağlık Alanında Gerçekleştirilen Sosyal Sorumluluk Kampanyalarının Bireylerde Farkındalık ve Davranış Değişikliği Yaratma Etkisi: “Kalbini Sev Kırmızı Giy Kampanyası” Üzerine Bir Değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*. 1(38): 5-20.
- Anadolu Sigorta, <https://www.isbank.com.tr/TR/hakkimizda/kurumsal-sosyal-sorumluluk/istiraklerin-sosyal-sorumluluk-projeleri/anadolu-sigorta/Sayfalar/anadolu-sigorta.aspx> , adresinden 10.11.2018 tarihinde alınmıştır.
- Aqueveque, C. (2005). Marketing And Market Development Signaling Corporate Values: Consumers’ Suspicious Minds. *Corporate Governance*. 5(3): 70-81.
- Argüden, Y. (2003). *İtibar Yönetimi*. İstanbul: Arge Danışmanlık Yayınları.
- Barnett, M. L., Jermier, J. M., Lafferty, B. A. (2006). Corporate Reputation: The Definitional Landscape. *Corporate Reputation Review*. 9(1): 26-38.
- Başaran, İ. E. (1998). *Yönetimde İnsan İlişkileri: Yönetimsel Davranış*. Ankara: Gül Yayınevi.
- Bayraktaroğlu, G., İltter B., Tanyeri, M. (2009). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk Pazarlamada Yeni Bir Paradigmaya Doğru*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Bowd, R. & Bowd, L. (2001). Assessing a Financial Value for a Corporate Entity’s Reputation: A Proposed Formula. *Manchester Metropolitan University Business School Working Paper Series*. 5: 1-28.
- Broon, P. S. & Vrioni, A. B. (2001). Corporate Social Responsibility and Cause Related Marketing: An Overview. *International Journal of Advertising*. 20(2): 207-222.
- Brown, T. J. & Dacin, P. A. (1997). The Company and The Product: Corporate Association and Consumer Product Response. *Journal of Marketing*. 61(1): 68-84.

- Burke, L. & Logsdon, J. M. (1996). How Corporate Responsibility Pays Off. *Long Range Planning*. 29(4): 495-502.
- Carlisle, Y. & Faulkner, D. (2005). The strategy of reputation. *Strategic Change*. 14(8): 413-422.
- Carroll, A. B. (1999). CSR Evolution of a Definitional Construct. *Business&Society*. 38(3): 268-295.
- Chun, R. (2005). Corporate Reputation: Meaning and Measurement. *International Journal of Management Reviews*. 7(2): 91-109.
- Commission Of The European Communities (2001). *Green Paper: Promoting a European Framework for Corporate Social Responsibility*. Brussels.
- Çalışkan, O. (2010). *KSS Algılama Boyutunun Personelin İş Tatminine ve İşte Kalma Niyetine Etkisi: Antalya Bölgesinde Yer Alan Beş Yıldızlı Konaklama İşletmelerinde Çalışanlar Üzerinde Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çevre, Türkiye İş Bankası, <https://www.isbank.com.tr/TR/hakkimizda/kurumsal-sosyal-sorumluluk/cevre/Sayfalar/cevre.aspx> , adresinden 14.11.2018 tarihinde alınmıştır.
- Çınar, M. (2011). *İyi Niyet Geliştirme Aracı Olarak Sosyal Sorumluluk: Jandarma Genel Komutanlığı Toplumsal Gelişime Destek Faaliyetleri Örneği*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Davies, G. & Miles, L. (1998). Reputation Management: Theory Versus Practice. [Corporate Reputation Review](#). 2(1):16-27.
- Davies, G., Chun, R., Da Silva, R.V. ve Roper, S. G. (2002). *Corporate Reputation and Competitiveness*. London Routledge.
- Dawkins, J. & Stewart, L. (2003). CSR in Stakeholder Expectations: and Their Implication for Company Strategy. *Journal of Business Ethics*. 44 (2-3): 185-193.
- Deakin, S. & Hugh D. W. (2007). Re-Embedding the Corporation? Comparative Perspectives on Corporate Governance, Employment Relations and Corporate Social Responsibility. *Corporate Governance*, 15 (1): 1-4.

- Dentchev, N. & Aime Heene, A. (2004). Managing The Reputation of Restructuring Corporations: Send The Right Signal To The Right Stakeholder. *Journal of Public Affairs*. 4 (1): 56-72.
- Eren, E. (2013). *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*. İstanbul: Beta.
- Fatma, M., Rahman, Z., Khan, I. (2015). Building Company Reputation and Brand Equity Through CSR: The Mediating Role of Trust. *International Journal of BankMarketin*. 33(6): 840-856.
- Flanagan, D. J. & O’Shaughnessy K. C. (2005). The Effect of Layoffs on Firm Reputation. *Journal of Management*. 31 (3): 445-463.
- Fombrun, C. (1996). *Reputation: Realizing Value from the Corporate Image*. Harvard Business School Pres.
- Fombrun, C. J. (2005). The leadership challenge: building resilient corporate reputations”, in Doh, J.P. & Stumpf, S.A. (ed.), *Handbook on Responsible Leadership and Governance in Global Business*. (pp.54-680). Edward Elgar, Cheltenham.
- Fombrun, C. J. & Foss, C. B. (2001). The Reputation Quotient, Part:1 Developing a Reputation Quotient. *The Gague Delahaye Medialink’s Newsletter of Worldwide Communications Research*. (14)3: 1-4.
- Golob, U. & Bartlett, J. (2007). Communicating about corporate social responsibility: a comparative study of CSR reporting in Australia and Slovenia. *Public Relations Review*. 33(1): 1-9.
- Gümüş, M. & Öksüz, B. (2009). İtibar Sürecinde Kilit Rol: Kurumsal Sosyal Sorumluluk İletişimi. *Journal of Yasar University*. 4(14): 2129-2150.
- Hartman, L. P., Robert, S. R. & Dhanda, K. K. (2007). The Communication of Corporate Social Responsibility: United States and European Union Multinational Corporations. *Journal of Business Ethics*. 74(4): 373-389.
- Huang, Y. H. (2008). Trust and Relational Commitmentİn Corporate Crises: The Effects of Crisis Communicative Strategy and Form of Crisis Response. *Journal of Public Relations Research*. 20(3): 297-327.
- İtibar Akademisi*, <https://www.itibarakademisi.com/turkiye-itibar-endeksi>. Adresinden 28.03.2019) tarihinde alınmıştır.

- Karatepe, S. (2008). İtibar Yönetimi: Halkla İlişkilerde Güven Yaratma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 7(23): 77-97.
- Karayel, M. & Yalman, Y. (2016). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Boyutlarının Kurumsal İtibara Etkisi, Sivas İli İşletmelerinde Bir Araştırma. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 13(3): 221-233.
- Mak, A. K. (2005). Identity-Centered Model of Reputation Management: A Case Study of Iowa Tourism Office and its Industry Partners. 8th Annual International
- Melewar, T. C., Karaosmanoglu, E. ve Paterson, D. (2005). Corporate Identity: Concept, Components and Contribution. *Journal of General Management*. 31(1): 59-81.
- Meslek Lisesi Memleket Meselesi, [https://www.koc.com.tr/tr-tr/faaliyet-
alanlari/projeler/meslek-lisesi-memleket-meselesi](https://www.koc.com.tr/tr-tr/faaliyet-alanlari/projeler/meslek-lisesi-memleket-meselesi) , adresinden 15.11.2018 tarihinde alınmıştır.
- Morsing, M. (2003). Conspicuous Responsibility: Communicating Responsibility-to Whom. *Corporate Values and Responsibility: The Case of Denmark*. (Der. Mette Morsing, C. Thyssen). (pp.145-154).Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Okay, A. & Okay, A. (2011). *Halkla İlişkiler Kavram Strateji ve Uygulamaları*. İstanbul: Der Yayınları.
- Othman, S., Darus, F., Arshad, R. (2011). The Influence Of Coercive Isomorphism On Corporate Social Responsibility Reporting And Reputation. *Social Responsibility Journal*. 7(1): 119-135.
- Özdemir, H. (2009). Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Marka İmajına Etkisi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 8(15): 57-72.
- Özevren, M. (1997). *Toplam Kalite Yönetimi*. İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- Özüpek, M. N. (2005). *Kurum İmajı ve Sosyal Sorumluluk*. Konya: Tablet Kitabevi.
- Porter, M. E. & Kramer, M. R. (2002). The Competitive Advantage Of Corporate Philanthropy. *Harvard Business Review*. December,2002: 1-15.
- Pruzan, P. (2001). Corporate reputation: image and identity. *Corporate Reputation Review*. 4(1): 50-64.

- Sánchez, J. L. F., Sotorrio, L. L., Diez, E. B. (2015). The Relationship Between Corporate Social Responsibility and Corporate Reputation in a Turbulent Environment: Spanish Evidence of the Ibex35 Firms. *Corporate Governance*. 15(4): 563–575.
- Sen, S. & Bhattacharya, C. B. (2001). Does doing good always lead to doing better? Consumer reactions to corporate social responsibility. *Journal of Marketing Research*. 38(2): 225-243.
- Siltaoja, M.E. (2006). Value Priorities as Combining Core Factors Between CSR and Reputation - a Qualitative Study. *Journal of Business Ethics*. 68(1): 91-111.
- Sosyal Sorumluluk - OPET*, <https://www.opet.com.tr/tarihe-saygi> , adresinden 14.11.2018 tarihinde alınmıştır.
- Sosyal Sorumluluk - OPET*, <https://www.opet.com.tr/yesil-yol> , adresinden 11.11.2018 tarihinde alınmıştır.
- Sweeney, L. A. (2009). *Study of Current Practice of Corporate Social Responsibility (CSR) and an Examination of the Relationship Between CSR and Financial Performance Using Structural Equation Modelling (SEM)*. (Unpublished Doctoral Thesis). Dublin: Dublin Institute of Technology.
- Şatır, Ç. & Sümer Erendağ, F. (2008). Kurum İtibarının Bileşenleri Üzerine Bir Araştırma: Sağlık Hizmeti Üreten Bir Kamu Kurumunda İç Paydaşlar İtibarı Nasıl Algılıyor? *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*. 5(2): 15-25.
- Taghian, M., D'Souza, C., Polonsky, M. J. (2015). A Stakeholder Approach To Corporate Social Responsibility, Reputation and Business Performance. *Social Responsibility Journal*. 11(2): 340-363.
- TKSSD, <http://kssd.org/10-kurumsal-sosyal-sorumluluk-zirvesi/> , adresinden 18.08.2018 tarihinde alınmıştır.
- Torlak, Ö. (2013). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk Alanları. Kurumsal Sosyal Sorumluluk*. (Ss.32-50). Eskişehir: AÖF Yayınları.
- Turkcell, Kardelenler*, <https://www.turkcell.com.tr/tr/hakkimizda/sosyal-sorumluluk/toplumsal-sorumluluk-projelerimiz/kardelenler> , adresinden 07.11.2018 tarihinde alınmıştır.

UNCTAD. (1999). *The Social Responsibility of Transnational Corporations*. NY and Geneva: United Nations.

Unerman, J. (2008). Strategic Reputation Risk Management and Corporate Social Responsibility Reporting. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*. 21(3): 362-364.

Yalman, Y. (2018). *Türkiye’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamalarının İşletmelerin Kurumsal İtibarına Etkileri: İşletme Yöneticilerinin Alguları Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Afyon: Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yumuşak, M. (1999). *İşletmelerde Sosyal Sorumluluk Kavramının Yönetim Fonksiyonlarına Etkisi ve Bir Uygulama*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gebze: Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü.

Ziraat Bankası Faaliyet Raporu, <http://ebulten.ziraatbank.com.tr/tr/s/d/ziraatweb/tr/m-1-11.html> , adresinden 07.11.2018 tarihinde alınmıştır.

Extended Abstract

The concept of CSR is a business term accepted and valued in developed countries. With the rapid globalization of the world, CSR is becoming a whole group of activities that businesses can no longer avoid. However, CSR practices create an opportunity for development for socio-economically weak societies. In addition, the concept of CSR provides not only the society but also its practitioners with different dimensions.

When the concepts of CSR and corporate reputation are considered as a field of study; It is handled by many different disciplines such as business and management sciences, sociology, law and organizational psychology.

This study, which is carried out using up-to-date information and data in the fields of CSR and corporate reputation, is considered to contribute to not only researchers but also practitioners as a source of information. In addition, this study will make an important contribution to the academic literature in terms of gathering many studies examining CSR and corporate reputation under one roof.

The most important objectives of the research are to show the positive effects of CSR activities on businesses, to encourage organizations to turn to these activities and thus to ensure the maximum benefit of the society. It is also to prevent that CSR activities are perceived as a loss of resources for businesses, thus it will emphasize economic profitability when considered in the long term.

In research sample CSR projects accepted by the society and conducted in Turkey are included. It is noteworthy that the selected CSR projects provide benefits both to the society and its practitioners in different fields.

Because CSR activities are also effective in the corporate reputation acquisition, protection and increase of the current reputation value, they have become projects frequently implemented by conscious businesses today. In this study, CSR and corporate reputation concepts are explained and the interaction between these two concepts is investigated. Studies aimed at measuring the effects of these two vital factors on businesses are examined in detail. In this context, 40 scientific studies that analyzed the relationship between CSR and Corporate Reputation components and their sub-dimensions between 1975 and 2017 were analyzed in detail. In the light of the statistical data obtained in these studies, a general evaluation was made about the relationships between the concepts and their sub-dimensions. The extent to which the activities implemented for employees, consumers, the environment

and the society as a sub-dimension of CSR are effective on the corporate reputation of the enterprises are examined.

In the research, besides scanning the literature, press releases and social media were also examined. As a result, there is a positive relationship between these two concepts; It has been determined that the concepts of CSR and corporate reputation are positively affected. Positive interactions were also observed between the sub-dimensions of CSR and corporate reputation, and it was determined that only their severity varied. In the results of the studies that examine CSR and corporate reputation, it is seen that CSR activities for employees affect corporate reputation more strongly. One of the reasons for this is that investing in employees' social personality will motivate them and contribute to the business activities and reputation more positively, as they will improve their sense of belonging to the business. Therefore, it is considered that the variety and continuity of CSR activities to be implemented by businesses will have an important place in developing corporate reputation. In other words, the happiness of the employees will be reflected on the customers and affect their attitudes towards the business positively.

Entering their strength from CSR projects and developing themselves in different CSR areas day by day, the companies are at the forefront in terms of corporate reputation level in the circles they operate. This situation makes the institutions sometimes noticed before the features of the products and services.

To summarize, CSR includes being respectful to people and the environment, working to create a more society and sharing selflessly. Therefore, it is a difficult process to implement and manage. However, applying these activities with patience and devotion provides great long-term advantages and brings an important corporate reputation value. It is believed that businesses need to contribute to a better world, both voluntarily and continuously, for themselves and for the community.

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 20-12-2019

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 15-02-2020

Araştırma Makalesi / Research Article

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 6, ISSUE 13, P. 267 – 290.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 6,
SAYI 13, S. 267 – 290.

Fen Bilgisi Eğitimi Alanında Kavram Karikatürü İle İlgili Tezler Üzerine Bir İçerik Analizi: Türkiye Örneği (2007-2019)

Hayriye Nevin GENC¹

Özet

Bu çalışmada, 2007-2019 yılları arasında Türkiye’de fen bilgisi eğitimi alanında yapılmış kavram karikatürüyle ilgili tezlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla 37 yüksek lisans ve 2 doktora tezi incelemeye alınmıştır. Betimsel nitelikte yapılan bu çalışmada doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde, tezlerin hangi yıllarda yapıldığı, sayfa sayıları, danışmanlarının unvanları, tez öğrencilerinin cinsiyetleri, lisansüstü tezlerin türü, araştırma modelleri, araştırma türleri, örneklem belirleme yöntemleri, örneklem büyüklükleri, örneklem düzeyleri, araştırma konuları, veri toplama araçları ve veri analiz yöntemleri irdelenmiş ve elde edilen veriler sayısal hale dönüştürülerek on üç farklı konu başlığı altında gruplandırılmıştır. İncelenen tez sayısının ağırlıklı olarak 2017 ve 2019 yıllarında fazla olduğu, nicel araştırma yönteminin en fazla kullanıldığı, araştırma modeli olarak son test kontrol gruplu modelin çoğunlukla kullanıldığı, en fazla kavram karikatürleri destekli öğrenme yöntemi ve 5E öğrenme modeli konularında çalışmaların yapıldığı, veri toplama araçları olarak başarı testleri, mülakat ve tutum ölçeklerinin sıkça kullanıldığı, verilerin çözümlenmesinde ise t-testi başta olmak üzere çeşitli istatistiksel analizlerin kullanıldığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fen bilgisi eğitimi, İçerik analizi, Kavram karikatürü.

A Content Analysis Related to Theses About Concept Cartoons In Science Education: The Case of Turkey (2007-2019)

Abstract

In this study, it is aimed to investigate theses on the concept cartoons in science education in Turkey between the years 2007 and 2019. For this purpose, 37 master and 2 PhD theses were examined. In this descriptive study, document analysis technique was used. In analyzing the data, in which years the thesis was made, the number of pages, the titles of the advisors, the gender of the thesis students, the type of graduate theses, research models, research types, sample determination methods, sample sizes, sample levels, research subjects, data collection tools and data analysis methods were examined. The obtained data were converted to digital and grouped under thirteen different topics. It was determined that, the number of the theses was predominantly in 2017 and 2019,

¹ Dr. Öğrt. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, e-mail: hngenc@erbakan.edu.tr.

quantitative research method was mostly used, the last test and control group model was mostly used as a research model, concept cartoons method and 5E learning was mostly used, achievement tests, interview and attitude scales were used frequently as data collection tools, most of the statistical analyzes were used, especially t-test in the analysis of data.

Key Words: Science education, Content analysis, Concept cartoons.

Giriş

Fen bilimleri “doğa olaylarını ve doğayı ayrıntılı olarak inceleme, henüz oluşmamış olayları önceden kestirme gayretleri” olarak ifade edilmektedir (Kaptan, 1999). İnsan yaşadığı dünyaya ve doğaya merak duydukça ve kendi ihtiyaçlarını gidermek için farklı çözümler aradıkça fen bilimleri ile ilgilenmiş ve evrensel, nesnel, denenebilir, değişebilir, ölçülebilir, gözlenebilir, yanlışlanabilir ve insan merkezli olan bilimsel bilgiye erişmiştir (Türkmen, 2006).

Yaşamımızı kolaylaştıran teknolojinin en alt temelini fen bilimleri oluşturmaktadır. Fen bilimlerini diğerlerinden ayıran en belirgin özelliği, gözleme ve deneye önem göstererek öğrencinin soru sorma, araştırma yapma, deney ile elde edilen verileri kayıt etme, hipotez kurma, oluşan verileri hipoteze göre yorumlayarak sonuçlar elde etme becerilerinin elde edilmesini sağlamasıdır (Çilenti, 1985). Fen eğitiminin temel amaçlarından en önemlisi gelişen dünyaya ayak uydurabilecek ve teknolojik gelişmelerden her alanda yararlanabilecek kişiler yetiştirmektir (Hançer ve Yalçın, 2009). Eğitimin kalitesinin artırılma safhasında ülkelerin, üreten ve düşünen bireyler yetiştirmek için yaptıkları, eğitimde aktif öğrenme ortamları oluşturmak için çalışmaları, eğitim sistemlerinin tekrar gözden geçirilmesine sebep olmaktadır. Genel anlamda fen bilimleri geçmişte ve günümüzde insanların hayatında vazgeçilmesi imkansız bir yere sahiptir (Aydın ve Günay Balım, 2013).

Kavram karikatürü, günlük olayları konu alan karikatür tarzında olan, bilimsel konulara başka bir bakış açısı ortaya atan ve karakterler arasında tartışma çıkaran karikatürlerdir (Keogh, Naylor, Boo ve Feasey, 1999). Başta fen eğitiminde olmak üzere yenilikçi bir öğrenme ve öğretme stratejisi olarak tasarlanmıştır. Kavram karikatürlerinin diğer karikatürlerden farklı olarak içerisinde abartı ve mizah bulundurmamasına karşın karakterler ve olayların çizgilerle anlatılması karikatür özelliği kazandırmıştır (Kalkan, 2019). “Kavram karikatürü” terimi, belirli bir bilimsel kavramla ilgili fikirlerin karikatür biçiminde gösterilmesi anlamına gelir. Yapılandırıcı öğrenme kuramı temel alınarak geliştirilen kavram karikatürleri, “üç, dört veya beş karakterin günlük hayatta karşılaşılabilecek bilimsel bir olayla alakalı değişik fikirler ortaya koyduğu karikatür biçimindeki resimler” olarak ifade edilebilir. Çoğunlukla üç veya üçten fazla karakterin bir konu üzerinde birbirlerine soru sormaları ve birbirleriyle

konuşmaları konuşma balonlarıyla verilmektedir. Karakterler düşüncelerini farklı bakış açılarıyla sunmaktadır. Fikirler çoğunlukla kişilerde var olan konu ve durum ile ilgili hata ve yanlışlarını da içermektedir. Kavram karikatürlerinin amacı, olay durum veya kavram üzerinde tartışma başlatarak araştırmaya yöneltmektir (Uğurel ve Moralı, 2006). Bu da yapılandırıcı öğrenme kuramının “öğretilecek konular öğrencilere problemler halinde sunulmalıdır” ilkesi ile birebir örtüşmektedir (Durmaz, 2007).

Bu çalışmada ise araştırmacılara ve eğitmenlere kavram karikatürü çalışmaları ile ilgili farklı açılardan ışık tutulması amaçlanmıştır. Türkiye’de yapılmış kavram karikatürü ile ilgili yapılmış tezler eğitim sistemimizde bu konuya ne kadar önem verildiği hakkında bilgi verebilir. Bu çalışmada, Türkiye’de fen bilgisi eğitimi alanında kavram karikatürüyle ilgili yapılmış birbirinden bağımsız çalışmalardan elde edilen sonuçların birleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle daha önce bu konu ile ilgili yapılmış çalışmalardan oluşan bilgi topluluğunu etkin bir şekilde kullanmak, bu bilgileri yorumlamak ve yeni yapılacak çalışmalara kapı aralamak için geniş ve detaylı bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçların kavram karikatürü ile ilgilenen eğitimcilerin gelecekte yapmayı planladıkları çalışmaların kapsamını zenginleştirmelerine ve konuya farklı boyutlar katmalarına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı fen bilgisi eğitiminde kavram karikatürü ile öğrenme alanında yapılmış lisansüstü tez çalışmalarının incelenmesidir. Kavram karikatürü ile alakalı olarak hazırlanan bu çalışma; Türkiye’de yapılan tezlerin hangi lisansüstü düzeyinde yapıldığının, hangi öğrenme alanları üzerinde çalışıldığının, hangi örneklemeler üzerinde nasıl gerçekleştirildiğinin belirlemesi açısından önem arz etmektedir. Sonuçta yapılan bu araştırmanın, Türkiye’de kavram karikatürü ile öğrenme konusunda yapılan çalışmalardaki gelişim ve eğilimlerin belirlenmesine olanak sağlayacağı, çalışmaların eksik yönlerinin belirlenmesine dair ipucu vereceği ve aynı konu ile çalışmak isteyen araştırmacılara yol göstereceği umulmaktadır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

İçerik analizi; araştırılan kavramın yaygınlaştırılması ve kamu algısının, uygulamaların ve gelecek araştırmaların oluşturulmasında önemli bir role sahip olan araştırma şeklidir (Çalık ve

Sözbilir, 2014). İçerik analizi ile alakalı olarak şüana kadar çok fazla araştırma gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmalar; hangi alanda, hangi konu ile ilgili kaç araştırma yapıldığı, araştırmacıların ilgilenebilecekleri konuları, alan ile alakalı eksiklikler ile ilgili bilgiye erişmede kolaylık sağlamaktadır. Bunun yanısıra, içerik analizi kapsamında yapılan çalışmalar, alandaki eksikleri göstererek yapılan araştırmaların niteliklerinin incelenmesi ve kullanılabilirliği açısından konu ile alakalı alanyazınına önemli katkılar sağlamaktadır (Kanlı ve diğerleri, 2014). Lisansüstü tezler, ulusal ve/veya uluslararası yayınlar ve bildirilerdeki eğilimlerin veya eksikliklerin belirtilmesi araştırmacılara yön gösterecektir (Kaltakçı Gürel, Ölmeztürk, Durmaz, Abul, Özün, Irak, Subaşı ve Baydar, 2017).

Bu araştırmada, Türkiye’de 2007 yılından 2019 yılına kadar fen bilgisi eğitiminde kavram karikatürüyle ilgili yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri incelendiğinden araştırma alan taraması niteliğindedir. Betimsel nitelikte yapılan bu çalışmada doküman analizi tekniği kullanılmıştır. “Çalışma kapsamında belirlenen konuyla bağlantılı olgu ve olaylar ile ilgili bilgi veren yazılı belgelerin analiziyle veri elde edilmesine” doküman incelemesi denilmektedir. İçerik analizinin en temel amacı belirlenen verileri açıklayabilecek ilişkilere ulaşmak için elde edilen verilerin ilk önce kavramsallaştırılması daha sonra da ortaya çıkan kavramlara göre mantık çerçevesi içerisinde düzenlenmesi ve buna göre oluşan veriyi açıklayan temaların saptanmasıdır (Polat, 2013). Yapılan çalışmada, erişilen lisansüstü tezlerde ayrıntılı araştırma yapabilmek ve çalışmanın daha kapsamlı olması amacıyla 2007-2019 (on üç yıl) yılları arasında yapılan 37 yüksek lisans ve 2 doktora tezi incelemeye alınmıştır. Belirlenen 39 tezi biçim ve içerik bakımından kapsamlı bir şekilde incelemek amacıyla; “tezlerin hangi yıllarda yapıldığı, sayfa sayıları, danışmanlarının unvanları, tez öğrencilerinin cinsiyetleri, lisansüstü tezlerin türü, araştırma modelleri, araştırma türleri, örneklem belirleme yöntemleri, örneklem büyüklükleri, örneklem düzeyleri, araştırma konuları, veri toplama araçları ve veri analiz yöntemleri” başlıkları ele alınmıştır. Daha sonra elde edilen veriler gruplanmış ve sayısal hale dönüştürülerek sunulmuştur.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde bulunan “fen bilgisi eğitimi”, “kavram karikatürü” anahtar kelimeleri kullanılarak ulaşılan, 2007–2019 yılları arasında yapılmış tüm fen bilgisi eğitimi alanındaki lisansüstü tezler oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi ile tespit edilen fen bilgisi eğitimi alanındaki erişilebilen lisansüstü tezler oluşturmaktadır. Yapılan bu çalışma kapsamına tam metnine erişilebilen 39 adet fen bilgisi eğitimi alanındaki lisansüstü tez dahil edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak yazılı belgelere ulaşım Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi (<http://tez2.yok.gov.tr/>) veritabanındaki tezler ile sağlanmıştır. Sınıflandırma yaparken tez adları ve içerikleri dikkate alınmıştır. İncelenen tezlere ulaşım, “Kavram karikatürü” ve “Anabilim/Bilim Dalı” taraması olarak iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Dikkat edilecek kriterler temel alındığında birtakım istisnalar oluşmuştur. İstisnalar şu şekildedir: Fen eğitimi konusunda olup Anabilim/Bilim Dalı taramasına uymayan fakat kavram karikatürü taramasına uyan 18 tez bulunmaktadır. Belirlenen bu 18 tezdten; 7’si Matematik Eğitimi Anabilim Dalı, 1’i Kimya Eğitimi Anabilim Dalı, 6’sı Biyoloji Eğitimi Anabilim Dalı, 2’si Fizik Eğitimi Anabilim Dalı, 2’si İlköğretim Bilim dalında yapılmıştır. Söz konusu tezler çalışmaya dahil edilmemiştir.

Verilerin Analizi

Elde edilen veriler; genellikle nitel araştırmalarda başvurulan analiz türlerinden içerik analizi yönteminin kategorisel analiz tekniği uygulanarak analiz edilmiştir. İçerik analizi, “doğrudan ölçülemeyen ve gözlemlenemeyen çalışmalarda kullanılan (Stemler, 2001), bir mesajın belirli ve açıkça ifade edilmiş özelliklerini objektif ve sistematik bir biçimde saptamamızı ve bunlar hakkında çıkarım yapmamızı sağlayan bir yöntem” olarak ifade edilebilir (Holsti, 1969; Cavitt, 2006). Dolayısıyla içerik analizi yöntemi araştırmacılara, araştırmaların ilgi alanlarını ve eğilimlerini görmelerine olanak sağladığı için araştırmacıların daha kapsamlı çalışma yapmaları konusunda yol gösterir (Weber, 1990). Kategorisel analiz ise, “belirli bir mesajın birimlere bölünüp, bu birimlerin belirli kriterlere göre kategorize edilmesi” anlamına gelir (Bilgin, 2006). Yapılan bu çalışmada, veriler analiz edilirken farklı alt problemler dikkate alınmış ve tezler; tez türü, yayın yılı, sayfa sayısı, danışman unvanı, cinsiyet, araştırma modeli, araştırma türü, örneklem belirleme yöntemi, örneklem düzeyi, örneklem büyüklüğü, araştırma konusu, veri toplama aracı ve veri analiz yöntemi açısından irdelenmiş ve veriler on üç farklı başlık altında gruplandırılarak tablolar ve grafiklerde gösterilmiştir.

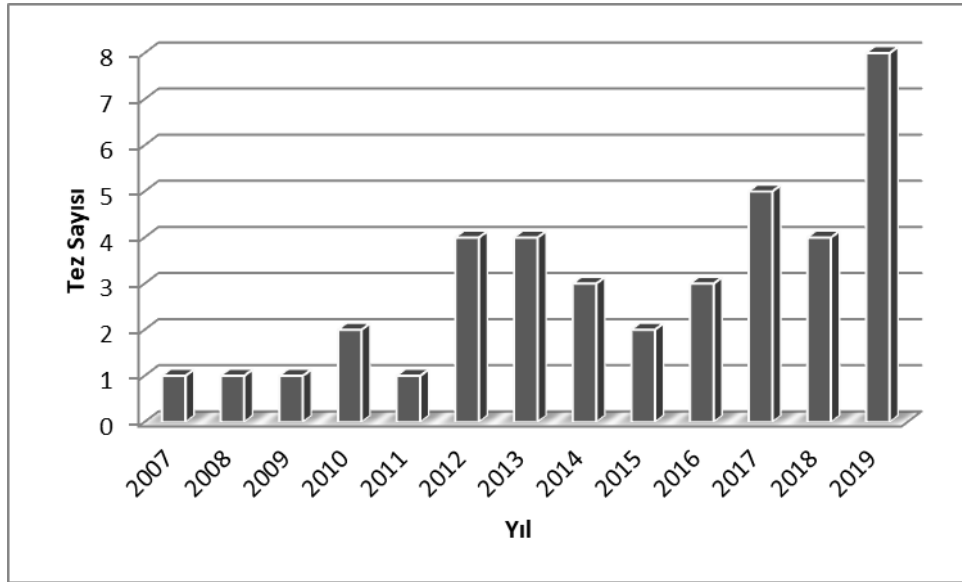
Bulgular

Araştırmanın kapsamındaki 39 tez farklı açılardan incelenmiştir. Elde edilen veriler düzenlenmiş, gruplanmış ve sayısal hale dönüştürülerek yüzdeler ve frekans değerleri şeklinde tablolar ve grafikler halinde sunulmuştur ve sonuçlar değerlendirilerek yorumları eklenmiştir. Fen eğitimi alanında kavram karikatürü konusu ile alakalı yapılan lisansüstü

tezlerin yıllara göre dağılımı incelenmiş ve yüzde-frekans değerleri Tablo 1 ve Şekil 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Frekans (f)	Yüzde (%)
2007	1	2,6
2008	1	2,6
2009	1	2,6
2010	2	5,1
2011	1	2,6
2012	4	10,3
2013	4	10,3
2014	3	7,7
2015	2	5,1
2016	3	7,7
2017	5	12,8
2018	4	10,3
2019	8	20,5
Toplam	39	100

Şekil 1. Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

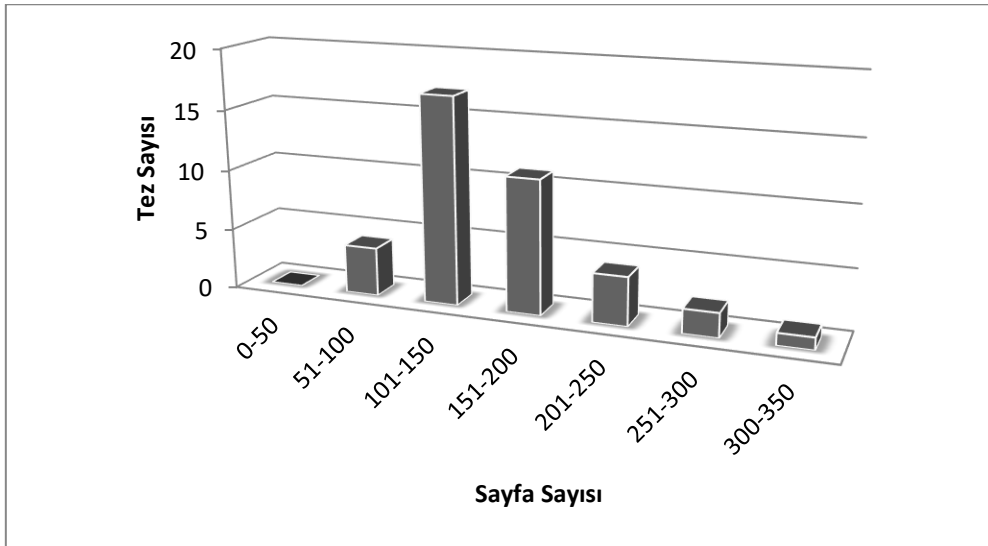
Tezlerin yılına göre dağılımın verildiği Tablo 1 ve Şekil 1 incelendiğinde, en fazla çalışmanın yapıldığı yılların %20.5 oranında 2019 ve %12.8 oranında 2017 yılları olduğu belirlenmiştir.

Fen eğitimi alanında kavram karikatürü konusu ile alakalı yapılmış lisansüstü tezlerin belirtilen yıllara göre genel anlamda sayıca artış gösterdiği gözlenmektedir. Elde edilen sonuçlardan kavram karikatürü konusunun eğitim alanındaki öneminin giderek artış gösterdiği anlaşılmaktadır.

Çalışma kapsamında incelenen alt problemlerden biri olan tezlerin sayfa sayıları incelenmiş ve veriler Tablo 2 ve Şekil 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Tezlerin Sayfa Sayılarına Göre Dağılımı

Sayfa Sayısı	Frekans (f)	Yüzde (%)
0-50	0	-
51-100	4	10,3
101-150	17	43,6
151-200	11	28,2
201-250	4	10,3
251-300	2	5,1
300-350	1	2,6
Toplam	39	100

Şekil 2. Tezlerin Sayfa Sayılarına Göre Dağılımı

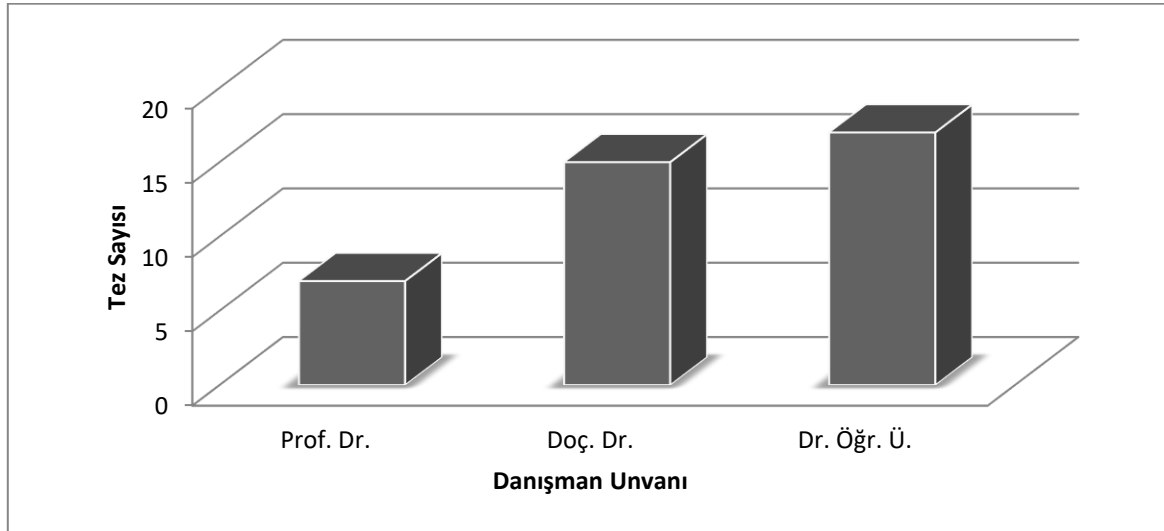
Tablo 2 ve Şekil 2 incelendiğinde, %10,3 oranıyla 51-100 sayfa aralığında, %43,6 oranıyla 101-150 sayfa aralığında, %28,2 oranıyla 151-200 sayfa aralığında, %10,3 oranıyla 201-250 sayfa aralığında, %5,1 oranıyla 251-300 sayfa aralığında ve %2,6 oranıyla 300-350 sayfa

aralığında olduğu bulunmuştur. En yüksek sayfa sayısının 101-150 aralığı olduğu belirlenmiştir.

İncelenen lisansüstü tezlerin öğrenci danışmanlarının unvanları Tablo 3 ve Şekil 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3. Tezlerin Danışmanların Unvanlarına Göre Dağılımı

Danışman Unvanı	Frekans (f)	Yüzde (%)
Prof. Dr.	7	17,9
Doç. Dr.	15	38,5
Dr. Öğr. Ü.	17	43,6
Toplam	39	100

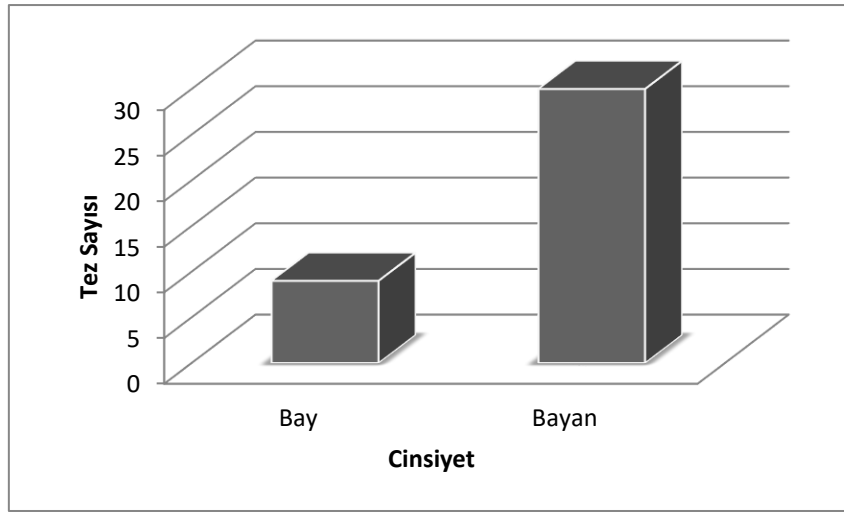
Şekil 3. Tezlerin Danışmanların Unvanlarına Göre Dağılımı

Tablo 3 ve Şekil 3 incelendiğinde, sayı olarak en fazla tezin %43,6 oranında Doktor Öğretim Üyesi unvanındaki akademisyenler ve en az tezin %17,9 oranında Profesör Doktor unvanındaki akademisyenler tarafından yürütüldüğü belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen alt problemlerden biri olan tez yazarlarının cinsiyetleri incelenmiş ve veriler Tablo 4 ve Şekil 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Tezleri Tamamlayanların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Frekans (f)	Yüzde (%)
Bay	9	23,1
Bayan	30	76,9

Toplam**39****100**

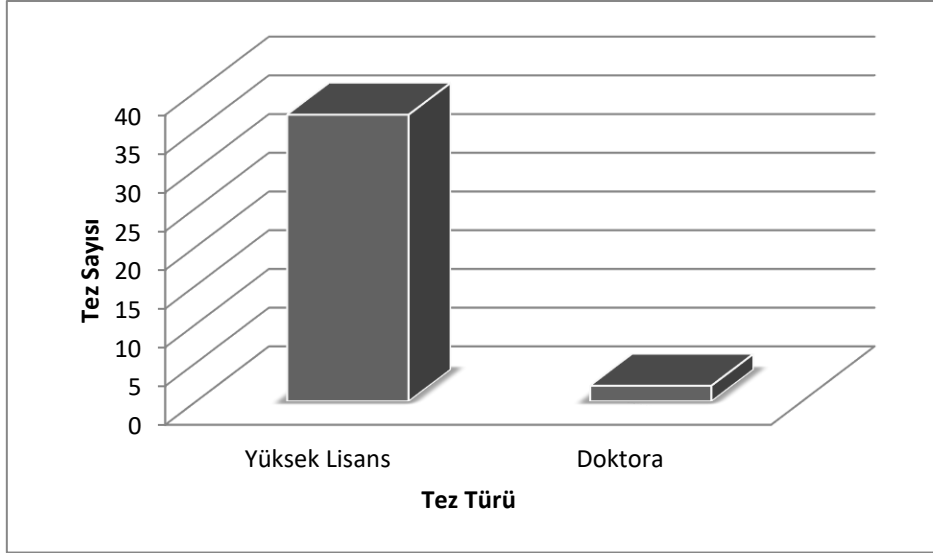
Şekil 4. Tezleri Tamamlayanların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Tablo 4 ve Şekil 4 incelendiğinde, cinsiyet bakımından %23,1 oranında bay ve %76,9 oranında bayan öğrencilerin olduğu, bundan dolayı kavram karikatürü konusunda en fazla bayan öğrencilerin tezleri tamamladıkları görülmektedir.

Tezlerin türlerine göre dağılımı ile ilgili elde edilen değerler Tablo 5 ve Şekil 5’de görülmektedir.

Tablo 5. Tezlerin Tez Türlerine Göre Dağılımı

Tez Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Yüksek Lisans	37	94,9
Doktora	2	5,1
Toplam	39	100

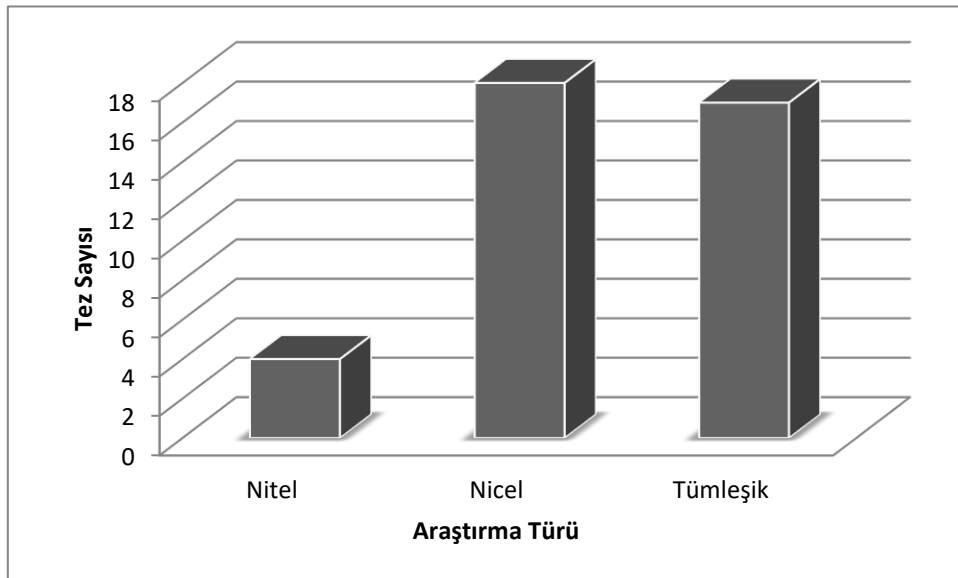
Şekil 5. Tezlerin Tez Türlerine Göre Dağılımı

Tablo 5 ve Şekil 5 incelendiğinde bu tezlerin çok büyük bir çoğunlukla (%94,9) yüksek lisans tezi olduğu görülmektedir.

Çalışma kapsamında incelenen alt problemlerden biri olan tezlerin araştırma türleri incelenmiş ve veriler Tablo 6 ve Şekil 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Tezlerin Araştırma Türlerine Göre Dağılımı

Araştırma Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Nitel	4	10,3
Nicel	18	46,2
Tümleşik	17	43,6
Toplam	39	100

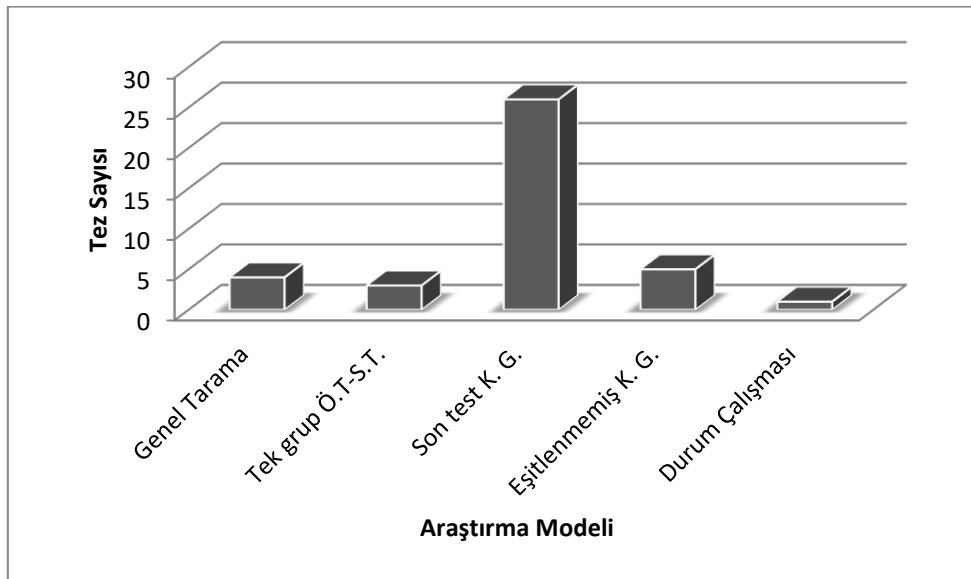
Şekil 6. Tezlerin Araştırma Türlerine Göre Dağılımı

Tezlerde kullanılan araştırma türlerinin verildiği Tablo 6 ve Şekil 6 incelendiğinde 17 tezde tümleşik yöntem, 4 tezde nitel yöntem ve 18 tezde nicel yönteme yer verilmiştir. Nicel araştırma eğiliminin yayımlanan lisansüstü tezlerde kullanım oranının en yüksek olduğu gözlenmiştir.

İncelenen tezler araştırma modellerine göre Tablo 7 ve Şekil 7’de sınıflandırılmıştır.

Tablo 7. Tezlerin Araştırma Modellerine Göre Dağılımı

Araştırma Modeli	Frekans (f)	Yüzde (%)
Genel Tarama	4	10,3
Tek grup Ön Test-Son Test	3	7,7
Son test Kontrol Gruplu	26	66,7
Eşitlenmemiş Kontrol Gruplu	5	12,8
Durum Çalışması	1	2,6
Toplam	39	100

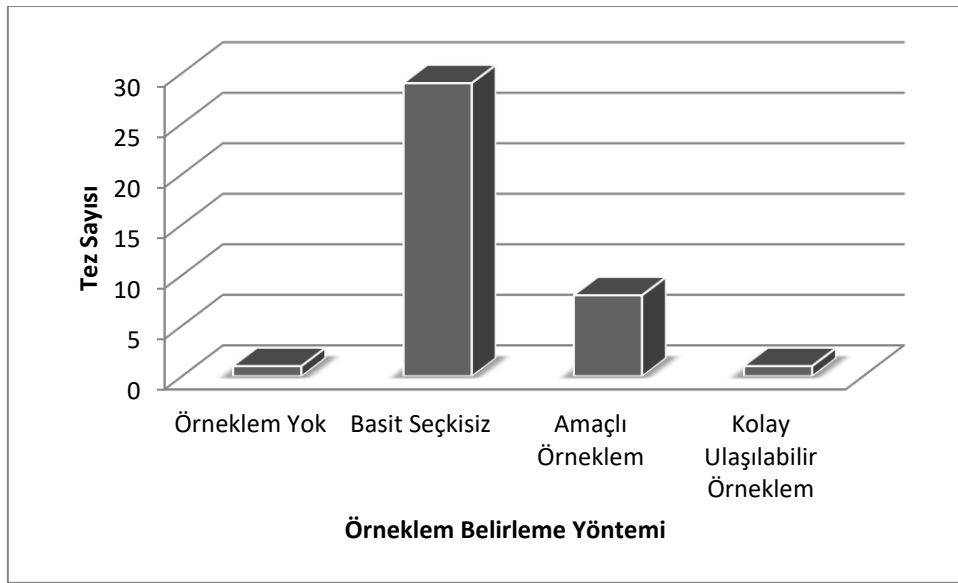
Şekil 7. Tezlerin Araştırma Modellerine Göre Dağılımı

Tablo 7 ve Şekil 7 incelendiğinde, lisansüstü düzeyde en fazla son test kontrol gruplu araştırma modelinde (%66,7) tezler yürütülmüşken, bunu eşitlenmemiş kontrol gruplu, genel tarama, tek grup ön test-son test ve durum çalışması modeli izlemektedir.

Çalışma kapsamında incelenen alt problemlerden biri olan tezlerin örneklem belirleme yöntemleri incelenmiş ve veriler Tablo 8 ve Şekil 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Tezlerin Örneklem Belirleme Yöntemine Göre Dağılımı

Örneklem Belirleme Yöntemi	Frekans (f)	Yüzde (%)
Örneklem Yok	1	2,6
Basit Seçkisiz	29	74,4
Amaçlı Örneklem	8	20,5
Kolay Ulaşılabilir Örneklem	1	2,6
Toplam	39	100

Şekil 8. Tezlerin Örneklem Belirleme Yöntemine Göre Dağılımı

Tablo 8 ve Şekil 8 incelendiğinde örneklem belirleme yöntemi olarak çok büyük bir oranda (%74,4) basit seçkisiz daha sonrada (%20,5) amaçlı örneklem yönteminin tercih edildiği görülmektedir.

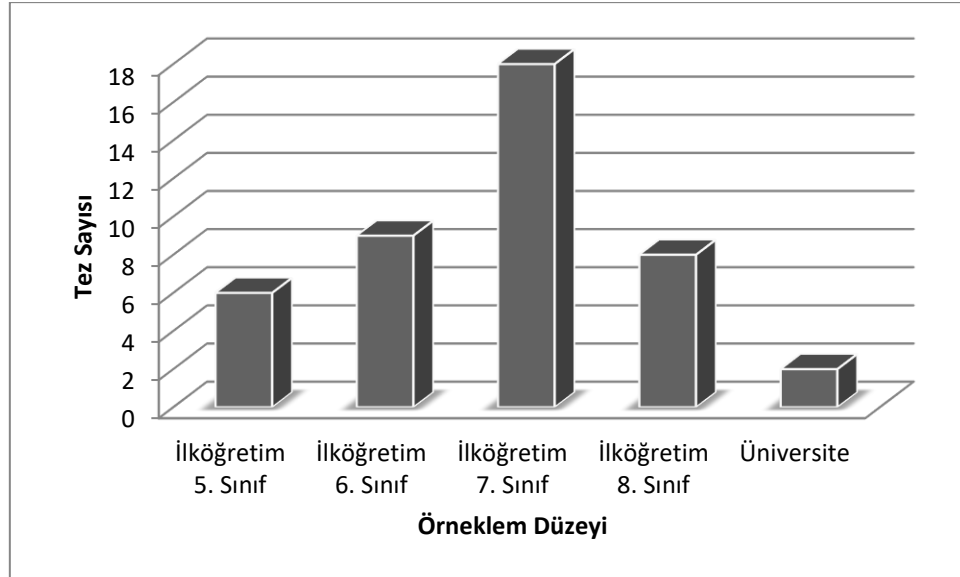
Kavram karikatürü ile alakalı yapılan lisansüstü tezlerde çalışılan örneklem düzeyleri Tablo 9 ve Şekil 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Tezlerin Örneklem Düzeylerine Göre Dağılımı

Örneklem Düzeyi	Frekans (f)	Yüzde (%)
İlköğretim 5. Sınıf	6	14,0
İlköğretim 6. Sınıf	9	20,9
İlköğretim 7. Sınıf	18	41,9
İlköğretim 8. Sınıf	8	18,6
Üniversite	2	4,7

Toplam**43*****100**

*Bazı araştırmalarda birden fazla örneklem düzeyinde çalışmalar yapılmıştır.

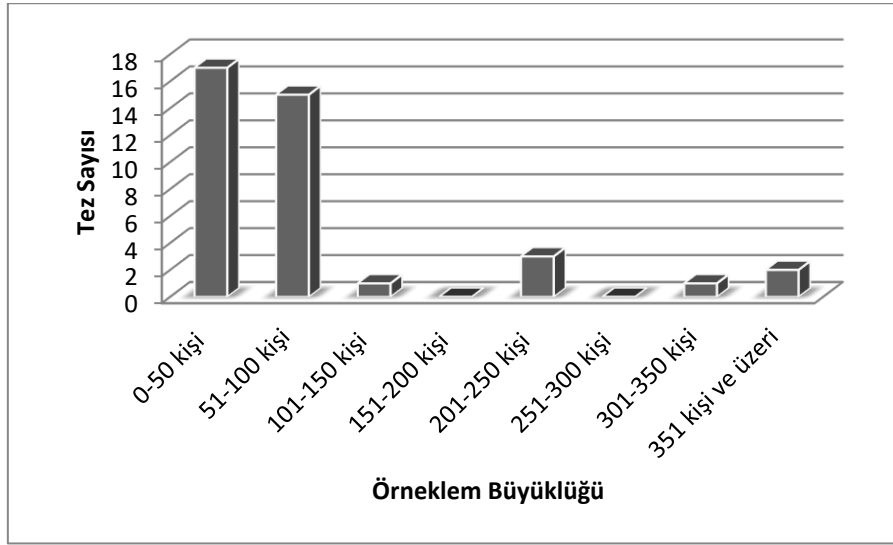
Şekil 9. Tezlerin Örneklem Düzeylerine Göre Dağılımı

Tezlerin örneklem düzeylerine göre dağılımın verildiği Tablo 9 ve Şekil 9'a bakıldığında, tezlerdeki örneklemin büyük kısmının %41,9 oranında İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinden oluştuğu saptanmıştır. Örneklem düzeyi olarak en az üniversite öğrencilerinin (%4,7) seçildiği gözlenmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen alt problemlerden biri olan tezlerin örneklem sayıları incelenmiş ve veriler Tablo 10 ve Şekil 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Tezlerin Örneklem Büyüklüklerine Göre Dağılımı

Örneklem Büyüklüğü (Kişi)	Frekans (f)	Yüzde (%)
0-50	17	43,6
51-100	15	38,5
101-150	1	2,6
151-200	0	0,0
201-250	3	7,7
251-300	0	0,0
301-350	1	2,6
351 ve üzeri	2	5,1
Toplam	39	100

Şekil 10. Tezlerin Örneklem Büyüklüklerine Göre Dağılımı

Tablo 10 ve Şekil 10'a göre, örneklem büyüklüğünün çoğunlukla "0-50" (%43,6) arasında olduğu belirlenmiştir. Ayrıca "51-100" arası örneklem büyüklüğü de (%38,5) ikinci sıklıkla tercih edilmiştir. Elde edilen bu değerlerden anlaşıldığı üzere geniş ölçekli çalışmalar kavram karikatürü ile ilgili yapılan tezlerde pek fazla tercih edilmemiştir.

Çalışma kapsamında incelenen alt problemlerden biri olan tezlerin araştırma konuları incelenmiş ve veriler Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. Tezlerin araştırma konusuna göre dağılımı

Araştırma Konusu	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kavram haritası tekniği	2	2,8
Karikatür destekli öğretim	30	42,3
Kavram yanılgısı tespiti	6	8,5
Tahmin-Gözlem-Açıklama	2	2,8
5E Öğrenme modeli	20	28,2
Probleme dayalı öğretim	2	2,8
Düşünme-Eşleştirme-Paylaşma	1	1,4
Kavramsal değişim metinleri	3	4,2
Bilimsel tartışma (Argümantasyon)	2	2,8
Proje tabanlı öğretim	1	1,4
Olgu bilim (Fenomenoloji)	1	1,4
Bilimsel hikayeler	1	1,4

Toplam	71*	100
---------------	------------	------------

*Bazı araştırmalarda birden fazla alanda çalışmalar yapılmıştır.

Fen eğitimi alanında yapılan kavram karikatürü ile alakalı yapılan tezlerde çalışılan konuların dağılımı Tablo 11’ de görülmektedir. Bu alandaki tezlerde genellikle tercih edilen ilk konunun “Karikatür destekli öğretim” (%42,3), ikinci konunun ise “5E Öğrenme modeli” (%28,2) olduğu ortaya çıkmıştır. İncelenen tezlerde en çok kavram karikatürü tekniğinin etkisini belirleyebilmek için bir gruba karikatür destekli öğretim tekniği diğer grubada 5E öğrenme modeli uygulanarak kavram karikatürü tekniğinin etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Öte yandan düşünme-eşleştirme-paylaşma, proje tabanlı öğretim, olgu bilim (Fenomenoloji) ve bilimsel hikayeler araştırma konularına çok az yer verildiği görülmektedir.

İncelenen tezlerde kullanılmış veri toplama araçları ile ilgili bulgular Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Tezlerin Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımı

Veri Toplama Araçları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kavram testi	13	14,1
Mülakat	16	17,4
Çalışma Yaprağı	4	4,3
Başarı Testi	22	23,9
Anket	2	2,2
Değerlendirme Ölçeği	3	3,3
Tutum Ölçeği	14	15,2
Motivasyon Ölçeği	9	9,8
Kavram Karikatürü Testi	3	3,3
Üst Biliş Etkinlik Düzeyi Ölçeği	1	1,1
Hatırlama Testi	1	1,1
Bilişsel Yük Ölçeği	1	1,1
Bilimsel İşlem Beceri Testi	1	1,1
Kavram Yanılgısı Tanı Testi	1	1,1
Kelime İlişkilendirme Testi	1	1,1
Toplam	92*	100

*Bazı araştırmalarda birden fazla veri toplama aracı kullanılmıştır.

Tezlerin veri toplama araçlarına göre dağılımın verildiği Tablo 12 incelendiğinde, kullanılan veri toplama araçları arasında %23,9 oranı ile en çok başarı testi tercih edilirken, bunu %17,4 oranı ile mülakat, %15,2 oranı ile tutum ölçeği ve %14,1 oranı ile kavram testleri

izlemektedir. Tablodan anlaşıldığı gibi araştırmalarda çoğunlukla başarı testi veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Başarı testlerinin en çok tercih edilmesi, öğretim yöntemlerinin başarıya etkisini temel alan çalışmaların daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır.

İncelenen tezlerde kullanılmış veri çözümlenmelerine ilişkin veri analiz yöntemleri Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13. Tezlerin Veri Analiz Yöntemine Göre Dağılımı

Veri Analiz Yöntemi	Frekans (f)	Yüzde (%)
Betimsel Analiz	5	6,7
Yüzde/Frekans	3	4,0
Güvenirlilik Analizi	9	12,0
Bağımlı Gruplar t-Testi	7	9,3
Bağımsız Gruplar t-Testi	10	13,3
Mann Whitney U Testi	10	13,3
Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi	7	9,3
Kolmogrov-Smirnov ve Shapiro Wilks	9	12,0
Madde Analizi	1	1,3
Eşleştirilmiş Örneklem t- Testi	1	1,3
Korelasyon	3	4,0
ANOVA	1	1,3
ANCOVA	3	4,0
Faktör Analizi	2	2,7
İçerik Analizi	4	5,3
Toplam	75*	100

*Bazı araştırmalarda birden fazla veri analiz yöntemi kullanılmıştır.

Tezlerin verilerin analiz yöntemlerine göre dağılımın verildiği Tablo 13 incelendiğinde, tezlerin büyük bir kısmında %13.3 oranında Bağımsız Gruplar t-Testi yine %13.3 oranında Mann Whitney U Testi kullanıldığı gözlenmiştir. Bu yöntemleri sırasıyla Güvenirlilik Analizi (%12,0), Kolmogrov-Smirnov ve Shapiro Wilks yöntemi (%12,0), Bağımlı Gruplar t-Testi (%9,3) ve Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi analizinin (%9,3) izlediği görülmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada 2007 yılından günümüze kadar yapılmış ve Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi resmi sitesinde erişimine izin verilen 39 lisansüstü tez kategorilendirilerek

incelenmiştir. Yayın yılı, sayfa sayısı, danışman unvanı, cinsiyet, araştırma modeli, araştırma türü, örneklem belirleme yöntemi, örneklem düzeyi, örneklem büyüklüğü, araştırma konusu, veri toplama aracı ve veri analiz yöntemi olmak üzere on üç farklı konu başlığı tezlerin incelenmesinde oluşturulan kategorilerdir.

2005 yılından itibaren fen alanlarındaki müfredatları yenileme girişimiyle birlikte araştırmacılara yeni araştırma alanlarının açılması, son yıllarda bilim ve teknolojideki değişimlerin önceki yıllara göre daha hızlı olmasına olanak sağlamıştır. Özellikle fen ve teknoloji dersindeki temel kavramların ilkökul kademesinden itibaren öğretilmesi, öğrencilerin bu dönemdeki kavramları anlamlı şekilde öğrenmelerini gerektirmektedir. Fen eğitiminin amaçlarından biri, öğrencilerin bu kavramları ezberlemeden anlamlı olarak öğrenmelerini ve yaşantılarında ihtiyaçları doğrultusunda kullanmalarını sağlamaktır (Öztürk ve Öztuna-Kaplan, 2017). Öğrencilerin ilkökul döneminde bu kavramları yanlış öğrenmeleri, ileriki dönemlerde öğrenmelerini olumsuz etkileyebilecek durumların ortaya çıkmasına sebep olabilir. Çünkü fen dersi yığılmalı bir bilim dalıdır. Öğrencilerin önceki öğrendikleri bilgileri bir sonraki öğrenecekleri bilgileri için bir basamak oluşturmaktadır. Özellikle soyut kavramların ağırlıklı olarak yer aldığı fen derslerinde kalıcı olan yanlışların zamanında giderilmesi, öğrencilerin istenilen hedeflere ulaşması bakımından önemlidir. Kavram karikatürleri genellikle soyut olan fen terimlerinin somutlaştırılmasında ve dolayısıyla anlamlı bir öğrenmenin gerçekleştirilmesi için kullanılmaktadır (Kirisçioğlu ve Başdaş, 2007). Fen ve teknoloji dersinde öğrencilerin derse daha fazla katılımlarını sağlamak (Ceylan Soylu, 2011) ve görsel öğrenme ortamları oluşturmak için kavram karikatürlerinden faydalanılabilir (Balım, İnel ve Evrekli, 2008; Tokiz, 2013).

Tezlerin yıllara göre dağılımına ilişkin elde edilen bulgular incelendiğinde, tez sayısının ağırlıklı olarak 2017 ve 2019 yıllarında fazla olduğu görülmektedir. Eğitim-öğretim sürecinin sürekliliği göz önünde bulundurulursa bu alanda çalışmaların her yıl yürütülmesine gereksinim vardır. Özellikle öğrencilerin bilgileri çok daha kolay kavrayabilmelerine olanak sağlayan kavram karikatürü tekniği ile alakalı çalışmaların artırılması gerektiği önerilmektedir. Tezlerin sayfa sayıları çoğunlukla 101-150 sayfa sayısı aralığındadır. Ayrıca tezlerin çoğunlukla doktor öğretim üyesi unvanına sahip danışmanlar tarafından yürütüldüğü görülmektedir. Tezleri hazırlayanlardan bayanların oranının çok daha yüksek olduğu belirlenmiştir. İncelenen lisansüstü tezlerin çok büyük bir oranının yüksek lisans olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuca göre eğitim öğretimdeki kaliteyi arttırmak amacıyla sıkça kullanılması gereken kavram karikatürü tekniği ile ilgili yapılmış doktora tezi yok

denecek kadar azdır. Lisansüstü eğitim alanında çok daha kapsamlı bir araştırma gerektiren doktora çalışmalarında da kavram karikatürü tekniğinin incelenmesi gerektiği önerilmektedir. Elde ettiğimiz bulgulara göre 2007-2019 yıllarında yayımlanan lisansüstü tezlerde nicel araştırma yönteminin en fazla kullanılan yöntem olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, Doğru, Gençosman, Ataalkın ve Şeker (2012), çalışmasında fen bilimlerindeki tezlerde nicel yaklaşıma dayalı yöntemlerin kullanıldığını ifade etmişlerdir. Bu sonuç neticesinde, fen eğitiminde kavram karikatürü üzerine nitel yaklaşıma dayalı yöntemlerin kullanıldığı tez çalışmalarının sayısının artırılması önerilmektedir. Bireyin kavramla ilgili olarak zihninde var olan bilgilerini ve yanılgılarını ortaya çıkarmada görüşme, tahmin-gözlem-açıklama, çizimlerin (Karamustafaoğlu, Karamustafaoğlu ve Yaman, 2005) etkili olduğu göz önüne alınırsa tezlerde nitel yöntemlerin kullanılması gerektiği söylenebilir. Tezlerde araştırma modeli olarak son test kontrol gruplu model çok sık kullanılmıştır. Tezlerin çoğu ilköğretim öğrencileri ve basit seçkisiz örneklem belirleme yöntemi kullanılarak ortalama 0-50 kişi aralığında yürütülmüştür. İlköğretim öğrencileriyle yapılan kavram karikatürü üzerine tezlerin sayısı fazla olmasına rağmen ortaöğretim öğrencileriyle yapılan hiçbir tezin olmaması dikkat çekici sonuçlardan biridir. İncelenen tezlerde, en fazla kavram karikatürleri destekli öğrenme yöntemi ve 5E öğrenme modeli konularında çalışmalar yapılmıştır. Çalışmalarda tercih edilen bu modellerin öğrencilerin fen ve teknoloji dersine karşı olan algı, tutum, kaygı ve başarılarında olumlu etkiler oluşturduğu dikkati çekmektedir. Yapılan tezlerde çalışmaların güvenilirliği ve dış geçerliğinin sağlanmış olduğu belirtilmiştir. Veri toplama araçları olarak başarı testleri, mülakat ve tutum ölçekleri sıkça kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde t-testi başta olmak üzere istatistiksel analizlerin birçoğu kullanılmıştır. Bütün bu araştırmalar sonucunda kavram karikatürü tekniğinin etkili öğrenme konusunda birçok olumlu sonuç oluşturduğu gözlenmiştir. Bu sonuçlar arasında; öğrencilerin derse olan ilgisinin artması, öğrencilerin derse motive olması, materyalin öğrencilere çekici geldiği, öğrencilerin düşünmeye sevk edildiği, kavram karikatürlerinin öğrencilerin zihninde daha kalıcı olduğu verilebilir.

Öneriler

Fen kavramlarının karmaşıklığı da göz önüne alındığında bu kavramlar ile günlük hayat arasında ne kadar sıkı bir bağ olduğunu kavram karikatürleriyle kolaylıkla görebiliriz. Kavram karikatürleri yalnızca ilköğretim ya da lise öğretimi sırasında değil öğretmen yetiştiren üniversitelerde de tercih edilmelidir. Buna ilaveten kavram karikatürü ile alakalı ortaöğretim öğrencilerinde görüşlerine yer verilmesi önerilmektedir. Ayrıca tüm öğretmen adaylarının kavram karikatürleri ile alakalı bilgilendirilmesi ve uygulamalar

gerçekleştirmeleri sağlanmalıdır. Yapılan çalışma ile elde edilen bulguların, fen eğitimi alanında çalışan araştırmacılara yardımcı ve öncü olması beklenmektedir. Akademisyenler için kendi alanlarındaki, geçmişten günümüze kadar yapılan araştırma konularının, araştırma türleri ve modellerinin, veri analiz yöntemlerinin bilinmesi oldukça önem taşımaktadır. Çünkü bu bilgiler yeni yapılacak çalışmalara fikir ve yön verebilecektir.

Kaynakça

- Aydın, G. ve Günay Balım, A. (2013). Kavramsal değişim stratejilerine dayalı olarak hazırlanan fen ve teknoloji plan ve etkinlikleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi (Journal of Research in Education and Teaching)*, 35(2), 327-337.
- Balım, A. G., İnel, D. ve Evrekli, E. (2008). Fen öğretiminde kavram karikatürü kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına ve sorgulayıcı öğrenme becerileri algılarına etkisi. *İlköğretim Online*, 7(1), 188–202.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi teknikler ve örnek çalışmalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Cavitt, M. E. (2006). A content analysis of doctoral research in beginning band education, 1958-2004. *Journal of Band Research*, 42(1), 42-58.
- Ceylan-Soylu, H. (2011, Nisan). *Fen ve teknoloji öğretiminde kavram karikatürlerinin 7E öğrenme modeline göre hazırlanmış bir etkinlik örneği: yaşamımızdaki elektrik*. 2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications, Antalya.
- Çalık, M. ve Sözbilir, M. (2014). İçerik analizinin parametreleri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 39(174), 33-38.
- Çilenti, K. (1985). *Fen Eğitimi Teknolojisi*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Doğru, M., Gençosman, T., Ataalkın, A. N., Şeker, F. (2012). Fen bilimleri eğitiminde çalışılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin analizi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 9(1), 49-64.
- Durmaz, B. (2007). *Yapılandırıcı Fen Öğretiminde Kavram Karikatürlerinin Öğrencilerin Başarısı ve Duyuşsal Özelliklerine Etkisi, (Muğla İli Merkez İlçe Örneği)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Muğla Üniversitesi, Muğla.

- Hançer, A. H. ve Yalçın, N. (2009). Fen eğitiminde yapılandırmacı yaklaşıma dayalı bilgisayar destekli öğrenmenin problem çözme becerilerine etkisi, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 55-72.
- Holsti, O. R. (1969). *Content analysis for the social sciences and humanities*. Ontario, Addison-Wesley.
- Kalkan, Ç. B. (2019). *Ortaokul 5. Sınıf Öğrencilerinde İnsan ve Çevre İlişkisi Konusunda Bilimsel Karikatürler Kullanarak Farkındalık Oluşturulması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Kaltakçı Gürel, D., Ölmeztürk, A., Durmaz, B., Abul, E., Özün, H., Irak, M., Subaşı, Ö. ve Baydar, Z. (2017). 1990-2016 yılları arasında Türkiye’de fizik eğitimi alanında yapılmış lisansüstü tezlerin içerik analizi, *Gefad / Gujgef*, 37(3), 1141-1172.
- Kanlı, U., Gülçiçek, Ç., Göksu, V., Önder, N., Oktay, Ö., Eraslan, F., Güneş, B. (2014). Ulusal fen bilimleri ve matematik eğitimi kongrelerindeki fizik eğitimi çalışmalarının içerik analizi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(2), 127-153.
- Kaptan, F. (1999). *Fen Bilgisi Öğretimi*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Karamustafaoğlu, S., Karamustafaoğlu, O. ve Yaman, S. (2005). *Fen ve teknoloji eğitiminde kavram öğretimi*. M. Aydoğdu & T. Kesercioğlu (Ed.), İlköğretimde fen ve teknoloji öğretimi,. Ankara: Anı yayıncılık.
- Keogh, B., Naylor, S., Boo, M. ve Feasey, R. (1999). The use of concept cartoons as an auditing tool in initial teacher training. <http://archiv.ipn.uni-kiel.de/projekte/esera/book/b053-keo.pdf>, 15 Eylül 2019 tarihinde alınmıştır.
- Kirisçioğlu, S. ve Başdaş, E. (2007). Yapılandırmacı öğrenme ortamlarında fen ve teknoloji derslerinde kullanılabilir kavram karikatürleri ve etkinlik örnekleri. Özel Tevfik Fikret Okulları: *Eğitimde Yeni Yönelimler IV: Yapılandırmacılık ve Öğretmen*, Ankara.
- Öztürk, A. ve Öztuna-Kaplan, A. (2017). 6. sınıf öğrencilerinin çizimlerinde bitkilerin büyüme ve gelişmesine etki eden faktörler. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(4), 706-719.
- Polat, M. (2013). Fen bilimleri eğitimi alanında tamamlanmış yüksek lisans tezleri üzerine bir araştırma: Celal Bayar üniversitesi örneği, *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35, 46-58.

- Stemler, S. (2001). An overview of content analysis. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 7(17). <http://PAREonline.net/getvn.asp?v=7&n=17>, 17 Eylül 2019 tarihinde alınmıştır.
- Tokiz, A. (2013). *İlköğretim 6. 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Kuvvet ve Hareket Konusundaki Kavramsal Anlama Düzeylerinin Kavram Karikatürleri, Kavram Haritası, Çizimler ve Görüşmeler Kullanılarak Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Türkmen, L. (2006). *Bilimsel bilginin özellikleri ve fen ve teknoloji okuryazarlığı*, Fen ve Teknoloji Öğretimi, Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Uğurel, I. ve Moralı S. (2006). Karikatürler ve Matematik Öğretiminde Kullanımı, *Milli Eğitim Dergisi*, 170, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/170/170/sevgi%20moral.pdf>, 17 Eylül 2019 tarihinde alınmıştır.
- Weber, R. P. (1990). *Basic content analysis* (2nd ed.). Newbury Park, CA.

Extended Abstract

As one wonders about the world and nature in which human lives and seeks different solutions to meet his/her needs, human is interested in science and has access to universal, objective, testable, changeable, measurable, observable, falsifiable and human-centered scientific knowledge (Turkmen, 2006).

Science is the bottom of the technology that makes our lives easier. The most distinctive feature of science from the others is that the student is able to acquire skills such as asking questions, conducting research, recording data obtained by experiment, establishing hypotheses, interpreting the resulting data according to the hypothesis (Cilenti, 1985).

Concept cartoons developed on the basis of constructivist learning theory can be expressed as “cartoon pictures in which three, four or five characters present different ideas about a scientific event that can be encountered in daily life”. Often, three or more characters ask questions to each other and talk to each other with speech bubbles. Characters present their thoughts from different perspectives.

The aim of this study is to examine the graduate thesis studies in the field of learning with concept cartoons in science education. In this study, master's and doctoral theses carried out on the cartoon concepts in science education in Turkey from 2007 to 2019 were examined.

In order to examine the 39 theses; “the year in which theses were made, the number of pages, the titles of the advisors, the gender of the thesis students, the type of graduate theses, research models, research types, sample determination methods, sample sizes, sample levels, research topics, data collection tools and data analysis methods” properties were examined. Then, the obtained data were grouped and presented by converting to digital form.

The universe of the study consists of the graduate theses in the field of science education conducted between 2007 and 2019, which were reached by using the key words “science education” and “concept cartoons” in YOK National Thesis Center. The sample of the study consists of accessible theses in the field of science education determined by easily accessible sampling method. 39 graduate theses in science education which can be accessed in full text were included in this study.

The obtained data was analyzed by applying categorical analysis technique and were arranged, grouped and converted to numerical form and presented as tables and graphs in percentage and frequency values, the results were evaluated and comments were added.

When the distribution of theses by year was examined; it was determined that the years in which the most studies are carried out 20.5% in 2019 and 12.8% in 2017. From the obtained results, it is understood that the importance of concept cartoons in education field has increased gradually. When the number of pages of the theses was examined, it is in the range of 51-100 pages with 10.3%, 101-150 pages with 43.6%, 151-200 pages with 28.2%, 201-250 pages with 10.3%, 251-300 pages with %5.1 and 300-350 pages with 2.6%. The maximum number of pages was determined as 101-150. It was determined that the highest number of the thesis was carried out by academicians with the title of assistant professor at the rate of 43.6% and the minimum thesis was conducted by academicians with the title of Professor Doctor at the rate of 17.9%. In terms of gender, it was seen that 23.1% of the students are male and 76.9% of the students are female. When the research types used in theses were examined, 17 theses are integrated methods, 4 theses are qualitative methods and 18 theses are quantitative methods. It was observed that quantitative research was more used. The post-test control group (66.7%) were used highest in the research model area followed by general screening, single group pre-test and post-test model with unequalized control group. As a sample determination method, simple sampling method was preferred to a great extent (74.4%). It was found that 41.9% of the sample in the theses consisted of 7th grade primary school students. It was observed that at least university students (4.7%) were selected as a sample level. The sample size was mostly between 0-50 (43.6%). In addition, the sample size of 51-100 (38.5%) was preferred with the second frequency. As it is understood from these values, large scale studies were not preferred much in the theses about concept cartoons. The first subject which is generally preferred is teaching with concept cartoons (42.3%) and the second subject is 5E learning model (28.2%). In order to determine the effect of the concept cartoons technique, concept cartoons was applied to one group and the 5E learning model was applied the other group. On the other hand, thinking-matching-sharing, project-based instruction, phenomenology (phenomenology) and scientific stories research subjects were used very rare. Among the data collection tools used, success test was preferred with 23.9%, followed by interview with 17.4%, attitude scale with 15.2% and concept tests with 14.1%. In most of the theses, 13.3% Independent Groups t-Test and 13.3% Mann Whitney U Test were used. These methods were followed by Reliability Analysis (12.0%), Kolmogrov-Smirnov and Shapiro Wilks method (12.0%), Dependent Groups t-Test (9.3%) and Wilcoxon Signed Ranks Test (9.3%).

The findings of the study are expected to be helpful and pioneer in the field of science education. It is very important for academicians to know the research subjects, research types and models and data analysis methods in their fields from past to present. Because this information will be able to give ideas and direction to new studies

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 29-11-2019

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 05-01-2020

Araştırma Makalesi / Research Article

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 6, ISSUE 13, P. 291 – 318.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 6,
SAYI 13, S. 291 – 318.

Anadolu Selçuklu Dönemi Mimari Yapılarında Turkuaz

Kifayet ÖZKUL¹

Özet

Mançurya vadisinden Tuna nehrine kadar olan alanı kaplayan Türkistan coğrafyasında birçok alanda kullanılan Turkuaz, 3. yüzyılda Hunlar 'da, 9-13. yüzyıllarda Karahanlılar' da, 11. yüzyıl İran topraklarında, 12-13. yüzyıllarda Anadolu'da Selçuklu ve sonrasında Osmanlı dönemlerinde takıdan süs eşyasına, dokumadan aksesuara kadar pek çok alanda kullanılmıştır. "Türk Rengi" olarak da anılan bu rengin "Turkuaz" olarak isimlendirmesi sonraki zamanlarda olmakla birlikte kullanım alanı Türklerin olduğu her yer, Türklere ait mimari ve sanat eserleridir. Turkuaz; özellikle Anadolu Selçuklu dönemi çini bezemelerinde kullanılarak taşlara can, mimari yapılara ruh kazandırarak âdeta Türk sanatının konuşan dili olmuştur. Anadolu Selçuklu dönemi mimari yapılarında kullanılmış olan Turkuazın tek renk olarak kullanılmasından ara ara gösterdiği renk değişkenliğine kadar pek çok özelliği, figürler ve motifler arasında yer aldığı alanlar ortaya konularak ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anadolu, Selçuklu, Mimari, Turkuaz, Renk.

Turquoise in Architectural Structures Of Anatolian Seljuk Period

Abstract

Turquoise is used in Turkestan geography covering the area from Manchuria valley to Danube river. century in the Karahanlılar, 11th century Iranian territory, 12-13. century in the Seljuks in Anatolia and the region in the Ottoman period, jewelry, ornaments, weaving in many areas ranging from accessories. Also known as "Turkish Color Ren, this color is called" Turquoise.. Turquoise; especially in the Anatolian Seljuk period tile decoration can be used for stones, architectural structures by gaining soul. Turquoise which is used in architectural structures of Anatolian Seljuk period should be used as one color.

Keywords: Anatolia, Seljuk, Architecture, Turquoise, Color.

Giriş

11. yüzyıl ortalarında Selçuklu Sultanı Alparslan'ın Malazgirt zaferi sonrası Bizans ordularını bozguna uğratmasından ardından (Koçak, 2017; s. 81), Anadolu'ya gelen Türk boyları, gelirken yanlarında getirdikleri ilim adamları, sanat ve zanaat erbabının da katkılarıyla önceki yaşamlarında edindikleri kültürel birikimlerini ve becerilerini Anadolu'daki kültürle

¹Öğretim Görevlisi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, E-posta: kifayet.ozkul@istanbul.edu.tr.

harmanlamışlardır. Teknik, üslup ve bezemelerdeki çeşitlilikle zengin bir repertuvara sahip olmuşlar, yeni bir kültür ve sanat ortamı oluşturmaya başlamışlardır. Anadolu'nun fethinde bulunan Türk Beyler ve komutanlar, kısa sürede alınan bölgelerde ilk beyliklerini kurarak imar faaliyetine girişmişlerdir (Özkul, 2000; s. 57). Selçuklular, Haçlı seferleri ve hâkimiyet mücadeleleri yüzünden sanat dünyasına çok fazla bir katkıda bulunmasalar da daha sonraları imar faaliyetleri için daha uygun ortam oluşması sebebiyle mimariye büyük önem göstermişlerdir. Önce İznik daha sonra Konya merkez olmak üzere Beyşehir, Akşehir, Kayseri, Sivas, Erzurum, Afyon, Tokat, Amasya, Malatya ve Alanya'da başlayan hızlı yapılaşma, Sultan I. Alaeddin Keykubad'ın hükümdarlık yıllarında doruğa ulaşarak, İslam dünyasına Selçuklu stilini kazandırmıştır. Selçuklu dönemi sanatının karakteristik özelliklerinin olduğu ve zirveye ulaştığı dönem, 1150 – 1277 yılları arasındaki Anadolu Selçuklularının Anadolu'yu bir baştan bir başa imar ettikleri dönemdir (Özkul, 2018; s. 231). Mimari yapılarda ve süslemelerdeki uygulamalarda Anadolu Selçukluları kendi tarihinden, Büyük Selçuklu sanatlarına ait köklerden beslenmiştir (Aslanapa, 1993: 101). Türk örfü, gelenekleri ve kültürü, İslam medeniyeti ile mecz olmuş, Anadolu'yu kısa bir zaman diliminde yepyeni bir çehreye bürümüştür (Öney, 1976; s. 7).

1. Anadolu Selçuklu Mimari Yapıları

Anadolu Selçuklu Devleti iç ve dış karışıklıklar geçirdikten sonra, 1092-1178 yılları arasında Sivas, Kayseri ve Malatya'da Danişmendliler, 1098-1234 yılları arasında Hasankeyf, Mardin, Harput, Diyarbakır'da Artuklular, 1092-1202 yılları arasında Erzurum'da Saltuklular, 1118-1252 yılları arasında Erzincan, Kemah, Şebinkarahisar ve Divriği'de Mengüçükler olmak üzere, ilk Türk mimari eserleri oluşturmuşlardır (Aslanapa, 1993; s. 101).

Mimari yapılarda yüzeyin değerlendirilmesinde, süslemelerde farklı teknikler uygulamışlardır.

- Binanın yapım sürecinde kullanılacak malzemenin doğal renk ve dokusu ile yapım tekniğinin özelliklerinden faydalanılarak, yüzeyler üzerinde bezeme etkisi oluşturulmuştur.
- Yapım sürecinden sonra yapı başka malzeme ve biçimlerle bezenmiştir. Duvar yüzeyleri fresk, mermer, renkli taşlar, mozaik, çini, alçı mukarnaslar, gibi farklı malzemeler kullanılarak kaplanmıştır.
- Yapım sürecinden sonra bezeme amacıyla yontma, kazıma gibi işlemler yapılmıştır. (Berktaş, 2005; s. 98).

1.1. Bânîler ve Uygulayıcılar

Anadolu Selçuklu mimarisinde Bânîler; sultanlar, vezirler, beyler ve komutanlardan oluşmaktadırlar. Bu devlet adamlarından en önemlisi Vezir Sahib Ata Fahrüddin Ali'dir. Anadolu'nun pek çok yerinde kalıcı eserler bırakmıştır (Koçak, 2008: 35). Baniler saray çevresi ve yöneticiler arasından gelse de aralarında din adamları, ahiler, tacirler ve doktorlar olmak üzere toplumun diğer kesiminden de bulunmaktadır (DURUKAN, 2002: 475). Her devirde olduğu gibi iktidarda güç gösterisi ve prestiji olan mimaride bayındırlık ve imar işlerine bakan, bütün yapı işlerinin sorumlusu, organize edici ve denetleyicisine emîr-i mimar denilmektedir ve saraya bağlıdırlar. Tüm bu mimari faaliyetlerin banileri olduğu gibi mimarları ve sanatçıları (nakkaş ve tasarımcı), taş ustaları, duvarcı ustaları ve vasıfsız işçileri de bulunmaktadır (Algan, 2008; s. 2).

Hem sanat eserlerini yaptıran banilerin, hem de sanatçının hayatını bütünüyle dinin şekillendirdiği bu dönemde oluşturulan eserlerde, sanatçı bir şeyleri anlatmak için sembolleri, figürleri, tabiattan esinlendiği motifleri seçmiş, kompozisyonlarında onları uygulamıştır.

2. Anadolu Selçuklu Sanatının Kaynakları

Anadolu Selçuklu sanatının alt yapısında karşımıza çıkan gelenek, toplum yapısı, inanç sistemi ve fethedilen yerlerden edinilen kültürel etkiler bu uygarlığın oluşumunun mimari taşlarıdır. Anadolu Selçuklu kültürünün oluşum sürecini daha iyi anlamak için Orta Asya, İran, Suriye, Kafkasya ve Anadolu'nun kendi kültürünü daha iyi tanımak gerekmektedir. Anadolu'ya gelen Türklerin, yerleştikleri topraklarda buldukları ile yaşadıkları topraklardan beraberlerinde getirdiklerinin harmanlanması sonucunda Anadolu Selçuklu sanatı biçimlenmiştir (Başkan, 1990; s. 26).

Anadolu Selçukluları, İslam öncesi dönemden kültürleri içinde kalmış olan bazı inanışlarını da süslemelerine yansıtılmışlardır. İslam öncesi devrine ait motifler milli kültürün etkisiyle gelişmiştir, İslamiyet'in kabulünden sonra da bu motifler daha zengin hale gelmiştir. İslam dini içerisine giren Türklerin, ortak motifleri benimsemeleri ve onları kendi özellikleri çerçevesinde uygun hale getirmeleri, zengin ve çeşitli bir motif portföyünün oluşmasına olanak sağlamıştır (Mülayim, 1982; s. 79).

3. Turkuaz

Tüm dünyada kabul edilmiş ve yüzyıllardır sözcük olarak kullanılan turkuaz, uluslararası taş ve renk terminolojilerinde aynı anlamı ifade eder. Dünya dillerinde Türkçe "Turkuaz"a

İngilizcede “Turquoise veTurquoise”, Fransızcada “Turquoise”, İspanyolcada “Turquesa”, Almancada “Türkis”, İtalyancada “Turchese” denilmiştir.

Turkuazın kimyasal bileşimi de şu şekilde ifade edilmiştir:

Kimyasal yapısı: $Cu(Al, Fe^{3+})_6[(OH)_4I(PO_4)_2]_2 \cdot 4H_2O$.

Kırılım indeksi: 1.610-1.650

Çift kırılım: +0.00

Emilim tayfi: (60),23, (422)

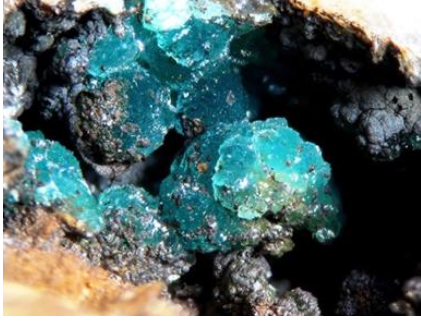
Özgül Ağırlık: 2.6 - 2.91

Sertlik: 5 - 6

1812 yılında Alman mineralist Friedrich Mosh'un ortaya koymuş olduğu Mosch ölçüsüne göre turkuaz taşının sertliği 5-6 arası olmalıdır. Yoğunluğu ise 2.13-2.8 arasındadır (İrepoğlu, 2019; s. 31). Yeşil ağırlıklı turkuazda (firuze), kurşun oksit oranı yükselir. Açık mavi ağırlıklı turkuazda alkali oranı fazladır. Turkuaz taşı kuruduğunda bünyesindeki suyun azalması oranında rengi yeşile dönmektir. Gözenekli olması nedeniyle içindeki suyu dışarı atması mümkündür ve dışarıdan temas ettiği su veya kimyasal sıvıyı emmesi de mümkündür ve bu yüzünden renk değiştirebilmektedir. Turkuazın kendine benzeyen bazı taşlardan ayıran belirgin özelliği, üzerinde beyazımsı çatlakların veya altın renkli lekelerin bulunmasıdır (Resim1-2).

Turkuazın ton farklılıklarına sahip olmasının ana etkenleri de şöylece ifade edilebilir;

- Sır yapısındaki alkali ve kurşun oksidin birbirine oranları.
- Sır yapısında kullanılan bakır oksidin miktarı.
- Sır yapısında kullanılan çinko oksit, bor oksit, kalay oksit, alüminyum oksit gibi oksitlerin oranlarının birbiri ile ilişkisi.
- Fırınlama atmosferi.
- Alt yapının beyazlığı ya da sarımtırak olmasıdır (Atalay ve Güler, 2001; s. 46).

Resim 1: Turkuaz Renkli Taş
Renkli Taş

Resim 2: Turkuaz, Yeşile Yakın Firuze
Renkli Taş

3.1. Turkuazın Elde Edilişi ve Çıkarıldığı Topraklar

Turkuaz, bakır açısından zengin, kuru, kıra, asitli yersularının bulunduğu bölgelerden çıkarılmaktadır. Bu asitli suların alüminyum ve fosfor minerallerinin tepkimesi sonucu turkuaz taşı oluşmaktadır. En kaliteli Turkuaz, İran'da Nişabur ve Damghan'da çıkarılmaktadır. Afganistan'da, Amerika Birleşik Devletleri'nde New Mexico, Utah, Arizona, California, Colorado ve Nevada'da, Meksika'da Sonora ve Zacatecas'da, Mısır'da Sina Yarımadasında, Çin'de Hubei, Tibet'te Ganshan ve Lhasa, Avustralya 'da Victoria ve New South Wales, Özbekistan'da Semerkant, Tanzania, Peru, Şili'deki madenlerde de çıkarılmaktadır (İrepoğlu, 2019; s. 31).

3.2. Turkuazın Sağlık ve Manevi Terapi Özelliği

Eski Türklerde güneşin doğudan doğmasından dolayı doğu kutsal yön olarak görülmüştür ve gök rengi olan mavi ve tonlarında anlam bulmuştur. Gök rengi olan mavinin birçok çeşitlemesini bünyesinde bulunduran “Yaratılış Destanı” ve “Oğuz Kağan Destanı”nda kutsal sayılan mavi-yeşil renklerin birleşimlerini yansıtan turkuaz taşı da bu bağlamda sevilerek kullanılmıştır (İrepoğlu, 2019; s. 21).

Turkuaz, yeşil ile mavinin bir araya gelmesiyle oluştuğundan dolayı, her iki rengin de olumlu özelliklerini kendinde toplamıştır. Mavinin sakinliği, derinliği ve dinginliği ile yeşilin dengesi ve yaydığı enerjisinden doğan ışınları barındırmaktadır. Birçok kadim kültürde turkuazın koruyucu ve tılsımlı gücüne inanılmıştır. Rahatlatıcı özelliği kabul edilmiştir. Dinlendirici ve sakinleştirici olan turkuaz, baş ağrısı, alerji, tahriş, kesik ve yanık gibi rahatsızlıkların tedavisinde kullanılmaktadır. Turkuazın dikkat ve konsantrasyonu da toplamaya yarayan özelliği de bulunmaktadır. Nazara karşı olmasıyla da takılarda, giysilerde, süslemelerde ve birçok alanda kullanılmıştır.

Turkuaz taşını diğer taşlardan ayıran özelliklerden bir tanesi de kendini takan kişi ile arasındaki iletişimidir. Turkuaz zaman içerisinde kişinin vücut ısısı teni ve vücut yağı ile temas ettiğinde renginde değişiklikler görülmektedir (İrepoğlu, 2019; s. 3).

4. Anadolu Selçuklu Dönemi Mimari Yapılarında Turkuaz

Türkler, Anadolu'yu yurt edinme sürecinde deneyim, bilgi ve geleneklerine bağlı kalmışlar ancak yeniliklere ve yeni sentezlere de açık olmuşlardır. Anadolu Selçukluları ve Beylikler dönemi bezemelerinde turkuaz vazgeçilmez renk olarak kullanılmıştır. Selçukluların mimari yapılarının dış kısımlarında kullanılan sırlı tuğlalarda, bitkisel motifler, geometrik süslemeler ve yazı ile oluşturulan mozaik bezemelerde, turkuaz ve mavi renk hâkimdir. Yapıların iç kısımlarında ise süslemelerde özellikle kullanılan mozaik ve çinilerde turkuaz bir mücevher gibi iç mekânı donatmıştır. Selçuklular severek ve her yerde kullandığı turkuaz ile sanata mühür vurmuşlardır.

Anadolu Selçuklu döneminde minarelerde, cami, mescit, medrese duvarlarında, kemerlerde, portallerde, pencerelerde, eyvanlarda mihraplarda, kubbe ve kubbe geçişlerinde, lahitlerde, saraylarda kullanılmış olan turkuaz, bu mimari yapılarda farklı tekniklerde uygulanmıştır. Mimariye özellikle minarelerde sırsız ve sırlı tuğla olarak uygulanan alanlarda, sırlı tuğlada sır rengi olarak en çok turkuaz ve seyrek olarak da mavi ve patlıcan moru renkleri kullanılmıştır. Sırlı tuğla Selçuklu mimarisinde yaygın bir tekniktir ve özellikle turkuazın bakır oksitli firuzeye yakın rengi kullanılmıştır (Resim 3), (Öney, 1976; s. 9).

Resim 3: Sivas Gök Medrese Minaresi, Sırsız ve Sırlı Tuğla Bezeme Tekniği.

Tek renk sırlı desensiz çiniler ve yaldızlı çinilerde kullanılan turkuaz, yapı içlerinde düz duvarları kaplamak için kullanılmıştır. Kabartma olarak uygulanan çinilerde, kitabe ve yazılı yüzeylerde kullanılmıştır. Mimariye bağlı ve özellikle yapıların içinde kullanılan çini mozaik tekniğinde ve kaşıtraş dediğimiz sahte ini mozaik tekniğinde turkuaza çokça rastlamaktayız (Resim 4), (Öney, 1976; s. 11).

Resim 4: Konya Karatay Medresesi, Düz-Tek Renkli ve Yıldızlı Çiniler.

İslam ve Anadolu Türk çini sanatında en yaygın olan teknik sıraltı tekniğidir. Sıraltına uygulanmış olan ve iç mekânda kullanılan çinilerde iki farklı sırlama yapılmıştır. Birincisinde desen siyah renkle boyanmış ve üzerine turkuaz sırlama yapılmıştır. İkincisinde desenler turkuaz, mor, mavi, siyah renkler ile boyandıktan sonra şeffaf sırla sırlanmıştır (Resim 5), (Öney, 1976; s. 11).

Resim 5: Kubad Abad Sıraltı Tekniğinde Çini.

Diğer bir teknik olan Lüster, sır üstü tekniğinde uygulanmış çinilerde ise genellikle mat beyaz sır üzerine desenleme yapılmıştır, lakin nadirde olsa kobalt mavisi, yeşil ve patlıcan moru renkli sırların yanında turkuaz da kullanılarak, sırlı olan bu çiniler üzerine de desenleme yapıldığı görülmüştür (Resim 6), (Öney, 1976; s. 12).

Resim 6: Çinili Köşk Müzesi, Lüster Tekniğinde Çini.

Yine aynı dönem tekniği olan Konya Alâeddin Sarayında rastladığımız Minai tekniğinde, yedi renk kullanılmıştır. Renklerin bir kısmı sır altına bir kısmı sır üstüne uygulanmıştır (Bakır, 1999; s. 10). Sır altına mor, mavi, yeşil ve turkuaz kullanılırken, şeffaf sırlama yanında nadirde olsa lacivert ve turkuaz sır kullanıldığı da görülmüştür (Resim 7).

Resim 7: Konya Alâeddin Sarayı, Minai Tekniği Çini.

5. Çini Sanatında Turkuaz

Anadolu Selçuklu mimarisinde 13. yüzyıl başlarından itibaren gerek taş ve alçı süslemelerde gerekse çini süslemelerde zengin desen anlayışı kendini göstermiştir. Çini teknikleri daha çok cami, medrese, türbe gibi dini eserlerde ve saraylarda süsleme unsuru olarak kullanılmıştır (Yetkin, 1986; s. 27). Mimari yapılarda bezeme olarak kullanılmış olan çiniler, bize dönem ve yaşayış hakkında ipucu verirken, uygulanmış olan insan figürleri, hayvansal figürler, bitkisel motifler, geometrik tasarımlar, kullanılan renkler ve turkuazın göz alıcılığı ile hayranlık uyandırmaktadır. Mimari yapıların dış kısmı sırlı ve sırsız tuğlalarla, iç kısmı mozaik, sahte mozaik, altıgen ve sekizgen, dört kollu, sade ve altın varaklı çini bezemelerle donatılmıştır. Serbest fırça darbeleri ile figürleri ve motifleri işleyen sanatçılar, turkuaz ve diğer renkler ile birlikte ustalıkla kullanmışlardır. Bu çini örneklerinde turkuaz kimi yerde maviye yakın, kimi yerde de yeşile yakın tonlama olarak kullanılmıştır. Yeşile yakın olan turkuaza firuze de

denmektedir (İrepoğlu, 2019; s. 2). Anadolu Selçuklu dönemi çini, seramik ve cam uygulamalarında renk skalalarında turkuaz (firuze) vazgeçilmezdir. Mor, kobalt mavisi, siyah ve toprak rengi ile birlikte bütünlük sağlamış ve kullanıldığı alanlarda karakteristik yapısı göze çarpan ve imzasını atan renk olmuştur (İrepoğlu, 2019; s. 119).

Özellikle bugün Karatay Medresesi Müzesi'nde sergilenen, Kubadabad büyük ve küçük sarayda uygulanmış olan sıraltı çinilerde turkuaz iki türlü kullanılmıştır. Bazı çinilerde zeminde siyah boyanmış olan desenin üzerine renkli sır olarak uygulanırken, diğer çinilerde de zeminde desenlerde kullanılarak şeffaf sır altına uygulanmıştır (Resim 8-11), (ARIK, 2000; s. 82).

Resim 8: Kubadabad Küçük Saray, Saray,

Depo çinileri, Karatay Medresesi Müzesi. Müzesi.

Resim 9: Kubadabad Büyük Saray,

Kuş Figürü, Karatay Medresesi

Resim 10: Kubadabad Büyük Saray, Turkuaz (Firuze),

Siren Figürü, Karatay Medresesi Müzesi.

Resim 11: Kubadabad Büyük Saray,

Tavus kuşu Figürü, Karatay Medresesi Müzesi.

6. Mimaride Turkuazın Kullanıldığı Yapılar

Anadolu Selçuklu dönemi çini sanatının özellikle 13. yüzyılda mimarının doruğa ulaştığı devirde geliştiğini görmekteyiz. Bu dönemde camiler, mescitler, medreseler, türbeler, saraylar sırlı tuğla, çini mozaik ve çini ile taçlandırılmıştır (Öney, 1987; s. 45).

Konya Alâeddin Cami, I. Rükneddin Mesut zamanında 1116-1156 yılları arasında yapımına başlanmış ve I. Alâeddin Keykubad zamanında 1221 yılında tamamlanmıştır. Hoçenli Abdullah Gaffar oğlu Yusuf ile Şamlı Havlan oğlu Muhammed yapmışlardır. Caminin tavanında ve mihrabında turkuazın hâkim olduğu çiniler Kerimüddin Erdişah tarafından yapılmıştır (Resim12-14), (Karpuz, 2012; s. 386).

Resim 12: Konya Alâeddin Cami Kubbe, Mozaik Çini.

Resim 13-14: Konya Alâeddin Cami

Mihrap, Mozaik Çini, Detay.

Siirt Ulu Cami 1129 yılında Muguziddin Mahmut tarafından yaptırılmıştır (Karpuz, 2012; s. 563). Minarede sırlı tuğla ile yapılmış geometrik örgülerden oluşan süslemeler görülmektedir. Mihrap kısmı turkuaz tek renk çinilerden kesilmiş, geometrik motifler ile bezenmiştir (Resim 15-16).

Resim 15: Siirt Ulu Cami Minaresi, Mozaik Çini. Mihrap.

Resim 16: Siirt Ulu Cami

Kayseri Güllük Medresesi, Keykavus zamanında Yağıbasanoğlu Muzafferiddin Mahmud'un kızı Adsız Elti Hatun tarafından 1211 yılında yaptırılmıştır. Geometrik desenler, bitkisel motifler ve yazıları ile abidevi mihrap, Turkuazın ihtişamını gözler önüne sermektedir (Resim 17-18), (Karpuz, 2012; s. 332).

Resim 17: Kayseri Güllük Medresesi, Mihrap. Mihrap, Detay.

Resim 18: Kayseri Güllük Medresesi, Mihrap, Detay.

Konya Hatuniye Cami, 1213 yılında Ahmet El Arusi'nin kızı Devlet Hatun tarafından yaptırılmıştır. Günümüze minaresinde ve minaredeki yazının çerçevesinde bir miktar turkuaz mozaik çini kalarak gelmiştir (Resim 19-20), (Karpuz, 2012; s. 402).

Resim 19: Konya Hatuniye Cami, Minare. Kenarı.

Resim 20: Konya Hatuniye Cami, Yazı Kenarı.

Sivas, Şifaiye Medresesi Sultan I. İzzeddin Keykavus tarafından 1217 yılında yaptırılmıştır. Kendisi 1220 yılında vefat edince buraya defnedilmiştir (Karpuz, 2012; s. 597). Dış cephedeki çini süslemelerinde turkuaz ve kahverengi hâkimdir (Resim 21-22).

Resim 21: Sivas, İzeddin Keykavus Darüşşifahanesi.

Resim 22: Sivas, İzeddin Keykavus

Darüşşifahanesi, Detay.

Beyşehir Kubad Abad Sarayı, Sultan I. Alâeddin Keykubad tarafından 1220-1236 yılları arasında yaptırılmıştır. Selçuklunun bilinen en eski sarayıdır (Karpuz, 2012; s. 456). Duvarları, yıldız ve dört kollu çinilerle kaplanmıştır, fakat günümüze kadar gelememiştir. Çinileri yurt içinde Konya Karatay Müzesinde sergilenmektedir (Resim 23-24).

Resim 23: Beyşehir, Kubad Abad Sarayı,
Sarayı,

Büyük Saray, Yıldızlı Çinileri.

Resim 24: Beyşehir, Kubad Abad

Büyük Saray, Depo Çinileri.

Malatya Ulu Cami, Sultan I. Alâeddin Keykubad döneminde, Mansur Bin Yakup tarafından Yakup bin El-Malati için 1224 yılında yaptırılmıştır (Karpuz, 2012; s. 478). Camide günümüze kadar gelebilen, turkuaz ağırlıklı geometrik, Bitkisel Motifli, Yazılardan oluşan çini mozaikleri bulunmaktadır (Resim 25-26).

Resim 25: Malatya Ulu Cami, Detay.
Cami, Detay.

Resim 26: Malatya Ulu

Akşehir Taş Medrese, Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından 1250 yılında yaptırılmıştır. Yapıldığı yıllarda çini kaplı olduğu bilinen caminin kubbe içi madalyon, mihrap ve minarede turkuaz çiniye rastlanmaktadır (Resim 27-28), (Karpuz, 2012; s. 443).

Resim 27: Konya Akşehir Taş Medrese, Minare.
Kubbe İçi.

Resim 28: Konya Akşehir Taş Medrese,

Konya, Bulgur Tekke Mescidi yapım tarihi bilinmemekle birlikte çini mozaik tekniği kalıntıları göz önüne alınarak 13. yüzyıl sonuna ve Selçuklu devrine tarihlemek yanlış olmamaktadır (Altun, 1971; s. 53). Mescidin iç kısmında düz çiniler ve geometrik çiniler hâkimdir, Pencere kemer köşelikleri ve alınlıklarına, turkuaz ve lâcivert renkli çini mozaiklerden oluşan geometrik kompozisyonlar islenmiştir (Resim 29-30), (Karpuz, 2012; s. 392).

Resim 29: Konya, Bulgur Tekke Mescidi,

Resim 30: Konya, Bulgur Tekke Mescidi,

Mihrap ve Duvar Çinileri.

Pencere ve Alınlığı.

Tokat Ali Tusi Kümbeti, Selçukluda önemli bir devlet adamı olan Ebul Kasim bin Ali el Tusi türbeyi 1233 yılında kendisi için yaptırmıştır. Günümüze pencere alınlıklarında bulunan turkuaz çiniler dökülmüş vaziyette gelmiştir (Resim 31-32), (Karpuz, 2012; s. 671).

Resim 31: Tokat Ali El Tusi Kümbeti, Alınlığı.

Resim 32: Tokat Ali El Tusi Kümbeti, Pencere

Akşehir'de Küçük Ayasofya Mescidi 1235 yılında Ömer oğlu Şemseddin Hasan tarafından yaptırılmıştır. Kubbe kasnağında ve Pencere alınlığında turkuaz ve mor çiniler bulunmaktadır (Resim 33-34), (Karpuz, 2012; s. 448).

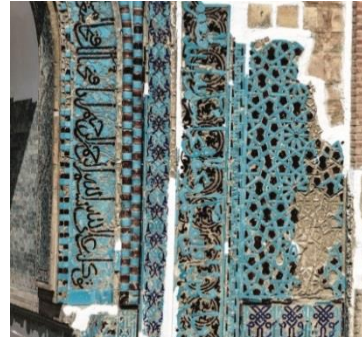
Resim 33: Konya Akşehir Küçük Ayasofya Mescidi, Pencere Alınlığı, Detay.

Resim 34: Konya Akşehir Küçük, Ayasofya Mescidi, Kubbe Kasnağı,

Konya, Sırçalı Medrese, 1243 yılında Selçuklu emiri Bedreddin Muslih tarafından, mimar Muhammed bin Muhammed El-Tusiye yaptırılmıştır. Sırçalı Medrese'nin zengin sırlı tuğla ve mozaik çini bezemelerinde turkuaz, yapının her yerinde muhteşem bir şekilde göz almaktadır (Resim 35-36), (Karpuz, 2012; s. 403).

Resim 35: Konya Sırçalı Medrese.
Medrese, Detay.

Resim 36: Konya Sırçalı

Karatay Medresesi, 1251 yılında Sultan II. İzzeddin Keykavus devrinde Emir Celâlettin Karatay tarafından yaptırılmıştır. Mimarı bilinmemektedir. 1955 yılından itibaren “Çini Eserleri Müzesi” olarak hizmet vermektedir. Kubad Abad sarayında bulunan çiniler burada sergilenmektedir. Mozaik çini tekniğinin en muhteşem olanlarını sergileyen bir yapıdır (Karpuz, 2012; s. 405). Kubbesinin alt kısmından tepe kısmına kadar mükemmel bir şekilde düzenlenmiş 24 kollu geometrik motiflerde turkuazın derinliği göze çarpmaktadır Ahmet Hamdi Tanpınar bir yazısında, Karatay Medresesinin “Yüzlerce güneşi ve yıldızı ile küçük bir Kehkeşan gibi parlayan çini tavanı” şeklinde betimlemiştir (Resim 37-38).

Resim 37: Konya Karatay Medresesi.
Medresesi,

Resim 38: Konya Karatay

Kubbe, Pandantif, Kubbe Detay.

Konya Sahip Ata Külliyesi, 1258-1283 tarihleri arasında Selçuklu Veziri Sahip Ata Fahreddin Ali, mimar Abdullah oğlu Kelük'e yaptırmıştır. Turkuaz mozaik çinilerle kaplı olan mihrabı, kufi yazılı kuşaklar, kubbe içi detaylar, pandantifler, kemerler günümüze kadar gelen en güzel örnekler arasında yer almaktadır. Sahip Ata'nın şehit olan iki oğlu Nasreddin Hasan ve Tacettin Hüseyin'in bulunduğu türbe de her yer düz, geometrik ve yazı bezemeli turkuaz çinilerle kaplanmıştır (Resim 39-41), (Karpuz, 2012; s. 388).

Resim 39: Konya Sahip Ata Cami.

Resim 40-41: Konya Sahip Ata Cami, Detay.

Konya İnce Minareli Medrese, 1264 Selçuklu Veziri Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından mimar Abdullah oğlu Kelük'e yaptırılmıştır. Minare gövdesi köşeli turkuaz ve mavi sırlı tuğladan yapılmış çift şerefelidir (Resim 42-43), (Karpuz, 2012; s. 407).

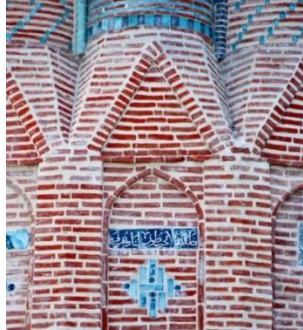
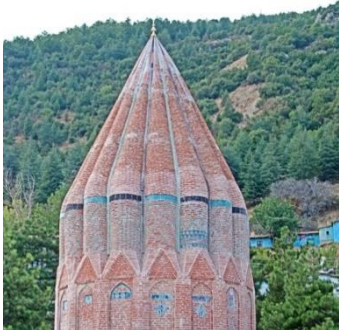

Resim 42: Konya Sahip Ata Cami, Minare.

Resim 43: Konya Sahip Ata Cami, Detay.

Akşehir Seyyid Mahmut Hayrani Türbesi, 1268 yılında Seyyid Mahmut Hayrani için yaptırılmıştır. Üzerindeki dilimli külahta turkuaz mozaik çiniler bulunmaktadır (Resim 44-46), (Karpuz, 2012; s. 449).

Resim 44-46: Akşehir Seyyid Mahmut Hayrani Türbesi, Detaylar.

Sivas Çifte Minareli Medrese, 1271 yılında Şemseddin Mehmed Cüveyni tarafından yaptırılmıştır. Günümüze giriş kapısı ve minareleri ulaşmıştır (Karpuz, 2012; s. 586). Minarelerinde Turkuazın hakim olduğu mozaik çiniler görülmektedir (Resim 47-48).

Resim 47: Sivas Çifte Minareli Medrese Detay.

Resim 48: Sivas Çifte Minareli Medrese Detay.

Sivas Gök Medrese, 1271 yılında Vezir Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından Kelük Bin Abdullah'a yaptırılmıştır. İlk yapılışından günümüze kadar turkuaz - mavi çinileri sebebiyle Gök Medrese denilmiştir (Resim 49-50), (Karpuz, 2012; s. 587).

Resim 49: Sivas Gök Medrese Minare.

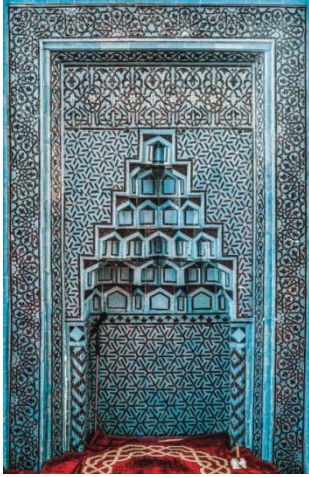
Resim 50: Sivas Gök Medrese, Minare.

Sivas Buruciye Medresesi 1271 yılında II.Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından Veziri Hibetullah Burucerdioğlu Muzaffer Bey tarafından yaptırılmıştır (Karpuz, 2012; s. 590). Daha sonra medresenin giriş kapısının sol tarafındaki Selçuklu Veziri Hibetullah Burucerdioğlu Muzaffer Bey ve iki oğlunun medfun bulunduğu türbe yaptırılmıştır. Türbenin içerisinde turkuaz mozaik çinilerle bezenmiş kubbe bulunmaktadır ve restorasyonu beklemektedir (Resim 51).

Resim 51: Sivas Muzaffer Burucerdi Türbesi.

Konya Şeyh Sadreddin Konevi Cami, âlim Sadreddin Konevi için 1274-1275 yıllar arası yaptırılmıştır. Banisi ve mimarı bilinmemektedir. İlk yapıldığında içi çini bezemelerle kaplı olan caminin şu an sadece turkuazın yoğun olduğu, bitkisel motifler, geometrik desenler ve yazı ile bezenmiş çini mihrabı kalmıştır (Resim 52-53), (Karpuz, 2012; s. 391).

Resim 52: Konya Sahip Ata Cami, Mihrap.
Cami, Detay.

Resim 53: Konya Sahip Ata

Tokat Gök Medrese, 1277 yılında Vezir Muineddin Süleyman Pervane tarafından yaptırılmıştır, Turkuaz ve mavi rengin hâkim olmasından dolayı Gök Medrese denilmiştir (Resim 54-55), (Karpuz, 2012; s. 662).

Resim 54: Tokat Gök Medrese, Avlu İçi. Detay.

Resim 55: Tokat Gök Medrese, Detay.

Afyonkarahisar Çay Taş Medresesi, 3. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında 1278 yılında Ebu'l Mücahid Yakup oğlu Yusuf Bey tarafından mimar Oğul beye yaptırılmıştır. Medresenin içindeki çiniler yeşile dönük turkuaz (firuze), geometrik desenler ve yazı kullanılmıştır (Resim 56-57), (Karpuz, 2012; s. 38).

Resim 56:Konya Sahip Ata Cami.

Resim 57: Konya Sahip Ata Cami, Detay.

Amasya Torumtay Türbesi, diğer adı ile Gök Medrese, Amasya Valisi Seyfeddin Torumtay bin Abdullah tarafından 1278 yılında yaptırılmıştır. Yapıda düz turkuaz çiniler ve geometrik desenli çiniler dikkat çeker (Resim 58-59), (Karpuz, 2012; s. 75).

Resim 58: Amasya Gök Medrese.

Resim 59: Amasya Gök Medrese, Detay.

Konya Sahip Ata Türbesi, Selçuklu veziri Sahip Ata tarafından kendinden evvel vefat eden iki oğlu için 1283 de yaptırmıştır. İçerisinde 6 adet çini sanduka bulunmaktadır. Turkuaz rengin yoğun kullanıldığı görülmektedir (Resim 60-61), (Karpuz, 2012; s. 424).

Resim 60: Konya Sahip Ata Türbesi.
Detay.

Resim 61: Konya Sahip Ata Türbesi,
Detay.

Ankara Aslanhane (Ahi Şerafettin) Cami, Ahi Şerafettin tarafından 13. yüzyıl başında yaptırılmış, 1289–1290 yılları arasında tamir ettirilmiştir. Türbe duvarına gömülü bir antik aslandan dolayı Aslanhane adını almıştır. Camide Mihrap çini mozaik tekniğinde yapılmıştır ve yine turkuazın muhteşem duruşu karşımıza çıkmaktadır (Resim 62-63), (Karpuz, 2012; s. 84).

Resim 62: Ankara Aslanhane Cami, Mihrap.
Detay.

Resim 63: Ankara Aslanhane Cami,
Detay.

Erzurum Çifte Minareli Medrese ve Kümbeti, Sultan I. Alaaddin Keykubad'ın eşi Hunad Hatun tarafından 1285-1290 yılları arasında yaptırıldığı düşünülmektedir. (Karpuz, 2012; s. 228). Medresenin minare kısmında turkuazın hakim olduğu geometrik desenler ve kufi yazılardan oluşan süsleme bulunmaktadır, (Resim 64-65).

Resim 64: Erzurum Çifte Minareli Medrese. Medrese, Detay.

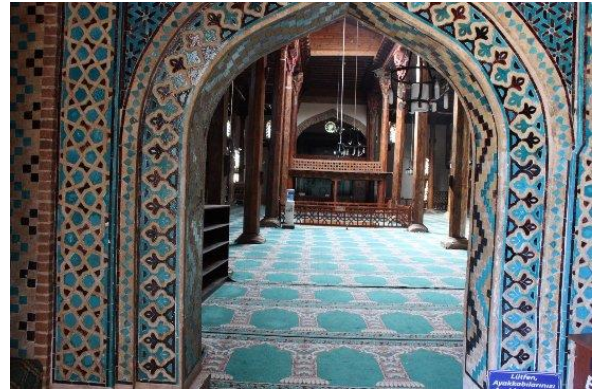

Resim 65: Erzurum Çifte Minareli

Konya Beyşehir Eşrefoğlu, 1299 yılında türbe, kervansaray ve hamam ile birlikte külliye şeklinde, Eşrefoğlu Emir Süleyman Bey tarafından yaptırılmıştır. Selçuklu ahşap camilerinin ve Selçuklu sanat üslubunun izlerini devam etmektedir. Çini mozaik mihrabı, geometrik desenler, turkuaz ile vurgulanarak uygulanmıştır (Resim 66-67), (Karpuz, 2012; s. 84).

Resim 66: Konya, Beyşehir Eşrefoğlu Cami, Mihrap.

Resim 67: Konya, Beyşehir Eşrefoğlu Cami.

Konya, Cemal Ali Dede Zaviyesi, Hz. Mevlana'nın dedesi ve binanın bânîsi kabul edilen Cemal Ali dedeye aittir. Mevlânâ'yla birlikte Konya'ya geldiği rivâyet olunmaktadır. "Turud Türbesi ve Mescidi" olarak da bilinen yapı, geçmişte mescit, tekke ve sıbyan mektebinden oluşan bir topluluk halinde iken, günümüze sadece mescit ve türbesi ulaşabilmiştir (Karpuz, 2012; s. 144). Binanın kapı girişinin etrafında ve pencere kenarlarında turkuaz geometrik desenler bulunmaktadır (Resim 68).

Resim 68: Konya, Cemal Ali Dede Zaviyesi.

Konya Akşehir Alaaddin Ulu Cami, daha evvel yapılmış lakin Sultan I. Alaaddin Keykubad tarafından genişletilmiştir. Mihrabı Selçuklu çini sanatının örneklerinden birine sahiptir (Resim 69-70), (Karpuz, 2012; s. 442).

Resim 69: Konya Akşehir Alaaddin Cami, Mihrap. **Resim 70:** Konya Akşehir Alaaddin Cami, Detayı.

Erzurum Yakutiye Medresesi, İlhanlı Hükümdarı Sultan Olcayto zamanında, Vali Hoca Kemalettin Yakut Gazani tarafından, Gazan Han ve Bulgu Han adına 1310 yılında yaptırmıştır (Karpuz, 2012; s. 228). Medresenin minare kısmında turkuazın göz alıcılığıyla hakim olan bir süsleme bulunmaktadır.

Resim 71:Erzurum Yakutiye Medresesi Minaresi. **Resim 72:**Erzurum Yakutiye Medresesi Minaresi.

Sonuç

Türkler, Anadolu Selçuklu döneminde yapmış oldukları pek çok mimari yapıda sırlı tuğlalarda, mozaik tuğlalarda, duvarda çinilerinde, takılarda, kullanım eşyalarında, giysilerde Turkuazı severek kullanmıştır. İç mekanı sade tutan, dış mekana ve mihrap kısmına daha önem veren Selçuklular, pencere alınlıklarında, minarelerde, mihrablarda, türbelerde, tonozlarda ve sarayda duvar çinilerinde yoğun olarak turkuaz kullanmışlardır. Döneme damgasını vuran ve neredeyse dönemin rengi olan turkuaz; maviye dönük ve yeşile dönük (firuze) olarak kendini göstermiştir. Kobalt mavisi, siyah, kahverengi, patlıcan moru ile birlikte kullanılarak yapıları süsleyen turkuaz; kufi yazılarda, figüratif bezemelerde, bitkisel motiflerde ana renk olarak karşımıza çıkmaktadır ve dönemin bütün zerafetini ve süsleme anlayışını gözler önüne sermektedir. Turkuaz, bütün taşların arasında da en iyi şifa taşı olarak görülmüştür Tıp literatüründe turkuazın tedavi edici yönü kabul edilir ve bu sebeple sıklıkla kullanılmaktadır. Hastaları sakinleştirici ve yatıştırıcı bir etkiye sahip olması en önemli özelliği olarak söylenebilir. Bu sebepten dolayı birçok psikiyatri hastanesinde duvarlarda ve hastane kıyafetlerinde turkuaz rengi kullanılmaktadır. Değişimin, dönüşümün ve dikkatin simgesi niteliğini taşıyan turkuaz, tüm tarih boyunca nazara karşı da kullanılmıştır. Turkuaz rengini seven ve kullanan insanların iletişime açık olduğu da gözlemlenmiştir. Sezgileri güçlü, kendine güvenen, genç ve dinamik gösteren etkisi ile de tercih edilen bir renktir. Dünya ülkeleri arasında da Turkuaz, “Türk Rengi” olarak bilinmektedir.

Kaynakça

- Algan, N. (2008). *Anadolu Selçuklu Dönemi Mimarisi Taş Yüzey Süslemelerinin İncelenmesi ve Seramik Yorumları* (Sanatta Yeterlilik Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü Seramik Ana Sanat Dalı, İzmir.
- Altun, A. (1971). *Konya'da Bulgur Tekkesi, Sanat Tarihi Araştırmaları VI*, Ayrı Baskı.
- Arık, R. (2000). *Kubadabad*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Aslanapa, O.(1993). *Türk Sanatı*. İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Atalay, M. C. ve Güler, K. (2001). “Taş Çini Tekniği Ve Bir Turkuaz Uygulaması”. *Kalemişi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4, 41-53.
- Bakır, T. S. (1999). *İznik Çinileri ve Gülbenkyan Koleksiyonu*. Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2338.

- Başkan, S. (1990). Ortaçağ Anadolu'sundaki Türk Sanatının Oluşumu. *Kültür ve Sanat Dergisi*, Akbank Yayınları, Sayı 62, 7.
- Berktaş, H. (2005). *Türkiye Tarihi 1, Osmanlı Devletine Kadar Türkler*. İstanbul. Cem Yayınevi.
- Cambaz, M. Arşivi.
- Durukan, A. (2002). *Anadolu Selçuklu Sanatında Kurucular ve Sanatçılar*. Ankara: Cem Yayınları, 423.
- Haşim, K. Şimşek, F. Kuş. A. ve Dıvarcı, İ. (2012). *Anadolu Selçuklu Eserleri Fotoğraf Albümü*. Konya: Selçuklu Belediyesi Yayınları, No:36.
- İrepoğlu, G. (2019). *Turkuaz Gökyüzünün ve Yeryüzünün Mirası*.
- Koçak, T. (2017). The Struggle Between the Caliphate and Byzantium For the City of Amorium (Amorion). *Porphyra*, Anno XIII, N. 25, 2017, s. 70-87.
- Koçak, T. (2008). *Türkiye Selçukluları ve Beylikler Dönemi'nde Afyonkarahisar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Ankara.
- Mülayim, S. (1982). *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler (Selçuklu Çağı)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Öney, G. (1976). *Türk Çini Sanatı*. İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası Yayınları.
- Öney, G. (1987). *İslam Mimarisinde Çini*. İzmir: Ada Yayınları.
- Özkul, K. (2000). "Sivas Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası", *Uluslararası İdil-Ural ve Türkistan Araştırmaları Dergisi (IJVUTS)*, c.2, sy. , s. 56-81.
- Özkul, K. (2018). "Anadolu Selçuklu Dönemi Taş İşlemeciliğinde Hayat Ağacı Motifi". 4. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi (UBAK)*. Ankara. Doğan Matbaacılık, 231-238.
- Tanpınar, A. H. (2004). *Beşşehir*. Ankara: Dergâh Yayınları.
- Yetkin, Ş. (1986). *Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi*. İstanbul.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/ince-minareli-medrese>, adresinden 21.10.2019 tarihinde alınmıştır.

<https://www.selcuklu.bel.tr/ilcemiz/detay/291/mevlana-turbesi.html>, adresinden 21.10.2019 tarihinde alınmıştır.

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44419/beysehir-esrefoglu-camii-konya.html> adresinden 21.10.2019 tarihinde alınmıştır.

<https://www.kulturportali.gov.tr/> adresinden 21.10.2019 tarihinde alınmıştır.

<https://www.ergenekun.net/oguz-kagan-destani.html> adresinden 29.10.2019 tarihinde alınmıştır.

<http://www.selcuklumisasi.com/architecture-detail/alaeddin-camii-4> adresinden 10.1.2019 tarihinde alınmıştır.

<http://www.selcuklumisasi.com/architectural-buildings> adresinden 10.1.2019 tarihinde alınmıştır.

Extended Abstract

Turkestan geography;" Turkish color " also referred to as turquoise, 3. in the Huns in the century, 9-13. karahanids in the centuries, 11. Century in the land of Iran, 12-13. throughout the centuries, he has worked in many fields from jewelry to ornaments, from weaving to accessories during the Seljuk and Ottoman periods in Anatolia. 11. mid-century Seljuk Sultan Alparslan then be overwhelmed by the Byzantine armies after the victory of Malazgirt (Koçak, 2017; s. 81), Turkish tribes from Anatolia, they brought with them scientists, with the participation of experts art and craft, cultural knowledge and skills are merged with the culture of Anatolia. They have a rich repertoire with a variety of techniques, styles and decorations, and have started to create a new culture and art environment (Özkul: 2000; s. 57). First Iznik, then Konya, Beyşehir, Akşehir, Kayseri, Sivas, Erzurum, Afyon, Tokat, Amasya, Malatya and Alanya started the rapid construction, Sultan I. It reached its peak during the reign of Alaeddin Keykubad and brought the Seljuk style to the Islamic world. (Özkul, 2018; s. 231).

Although they adhered to the experience, knowledge and traditions of the Turks in the process of making Anatolia their home, they were also open to innovations and New syntheses. Turquoise was used as an indispensable color in the decorations of the Anatolian Seljuks and principalities period. Turquoise and blue colors dominate the glazed bricks used in the exterior parts of the Seljuks ' architectural structures, the mosaic decorations created with herbal motifs, geometric decorations and lettering. In the interior of the buildings, the mosaics, especially used in decorations, and the tiles, such as a turquoise jewel, equipped the interior. Seljuks loved and used everywhere with turquoise sealed art.

In Anadolu Selcuklu architecture, the Banis are composed of Sultans, viziers, gentlemen and commanders. Although the Banis come from among the palace environs and rulers, there are also clergy, ahis, merchants and doctors from other parts of the society (Durukan, 2002; s. 475). In the works created during this period in which both the Banis who made the works of art and the artist's life were shaped by religion, the artist chose symbols, figures, motifs inspired by nature to explain things, and applied them in his compositions.

The tradition, the social structure, the belief system and the cultural influences acquired from the conquered places that we face in the substructure of Anadolu Selcuklu art are the architectural stones of the formation of this civilization. The Anatolian Seljuks also reflected some of their beliefs, which remained within their culture from the pre-Islamic period, in their

decorations. The motifs of the pre-Islamic period developed under the influence of national culture, and after the adoption of Islam, these motifs became richer. The fact that the Turks who entered into the religion of Islam adopted common motifs and made them suitable within the framework of their own characteristics enabled the formation of a rich and diverse portfolio of motifs (Mülayim, 1982; s. 79).

Turquoise, which was used in minarets, mosques, masjids, madrasahs, arches, portals, Windows, Ewan, mihrabs, domes and Dome transitions, sarcophagi and palaces during Anadolu Selcuklu period, was applied in different techniques in these architectural structures. The exterior of the architectural structures are decorated with glazed and unglazed bricks, the interior is decorated with Mosaic, faux mosaic, Hexagonal and octagonal, four arms, plain and gold leaf tile decorations. In architecture, especially in minarets as glazed and unglazed brick areas, glazed brick as the color of glaze most turquoise and rarely blue and eggplant purple colors were used. Glazed brick is a common technique in Seljuk architecture has been used close to the color turquoise turquoise, and especially copper oxide (Öney, 1976; s. 9) in the plate of the tiles used in the walls of the palace, with figures and motifs free artists brush strokes handles, turquoise blue, close to turquoise in some places, in some places, as near Green toning was used. Turquoise firuze, which is close to Green, is also called (Irepoğlu, 2019; s. 2).

Turquoise is used as both exterior and interior decoration within the major architectural works; Konya Alâeddin Cami, Siirt Ulu Cami Minaresi, Kayseri Güllük Medresesi, Konya Hatuniye Cami, Sivas Şifaiye Medresesi, Beyşehir Kubad Abad Sarayı, Malatya Ulu Cami, Konya Akşehir Taş Medrese, Konya Bulgur Tekke Mescidi, Tokat Ali Tusi Kümbeti, Konya Akşehir Küçük Ayasofya Mescidi, Konya Sırçalı Medrese, Konya Karatay Medresesi, Konya Sahip Ata Külliyesi, Konya İnce Minareli Medrese, Akşehir Seyyid Mahmut Hayrani Türbesi, Sivas Çifte Minareli Medrese, Sivas Gök Medrese, Sivas Buruciye Medresesi, Konya Şeyh Sadreddin Konevi Cami, Tokat Gök Medrese, Afyonkarahisar Çay Taş Medresesi, Amasya Toruntay Türbesi, Konya Sahip Ata Türbesi, Ankara Aslanhane (Ahi Şerafettin) Cami, Erzurum Çifte Minareli Medrese ve Kümbeti, Konya Beyşehir Eşrefoğlu, Konya Cemal Ali Dede Zaviyesi, Konya Akşehir Alaaddin Ulu Cami, Erzurum Yakutiye Medresesi are located.

The world languages of Turkish “Turkuaz” English “Turquois and Turquoise”, French “Turquois”, Spanish “Turquesa”, the German “Türkis”, Italian “Turchese” called and

accepted around the world for centuries as the word is used, turquoise, stone color and expresses the same meaning in international terminology.

Chemical structure: $\text{Cu}(\text{Al}, \text{Fe}^{3+})_6[(\text{OH})_4\text{I}(\text{PO}_4)_2]_2 \cdot 2.4\text{H}_2\text{O}$ turquoise, according to the Mosch measure revealed by the German mineralist Friedrich Mosh in 1812, has a hardness of 5-6 and density of 2.13-2.8 Fr. (Irepoğlu, 2019; s. 31) in Yesil weighted turquoise (firuze), the lead oxide ratio rises. Light blue predominantly turquoise has a high alkali rate. Turquoise stone is dry, its color is green at the rate of decrease in water. Turquoise is formed by the combination of Yesil and blue, and has gathered positive characteristics of both colors. The calm, depth and stillness of the blue and the balance of the green and the energy emitted by the Rays are harbored. Many ancient cultures believed in the protective and talismanic power of turquoise. Turquoise, which is relaxing and calming, is used to treat headaches, allergies, irritants, cuts and burns. Turquoise also has the ability to collect attention and concentration. It has been used and continues to be used in jewelry, clothing, decorations and many other areas, although it is against the evil eye.

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 08-01-2020

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 28-02-2020

Araştırma Makalesi / Research Article

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 6, ISSUE 13, P. 319 – 351.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 6,
SAYI 13, S. 319 – 351.

Atsız'ın “Bozkurtlar” Romanındaki Kişi Adları Üzerine

Mehmet BULUT¹

Özet

Türklerde çocuklara ad koymak, çok önemli bir olay olarak kabul edilir. Çocuğun adı ile alın yazısı arasında bir bağ olduğu düşünülür. Ad koyma, genellikle eski Türklerde bir törenle yapılır ve buna çok önem verilirdi. Sadece Türk toplumunda değil tüm toplumların kendi kültürel kimliğini aktaran bir ad verme geleneği vardır. Bu gelenek çeşitli usullerle karşımıza çıkmaktadır. Bunların nasıl verildiği, neden o adın seçildiği, verilmiş zamanı ve üslubu üzerinde daha önce araştırmacılar tarafından çokça çalışılmıştır. Bizim amacımız bu çalışmada bunları tartışmak, değiştirmek, bunlara yeni bir şeyler eklemek olmayacaktır. Adlar insanların karakterini, zevklerini, hayata bakışlarını, ailenin veya büyük ölçekte toplumun sosyal yapısını yansıtır. Bozkurtların Ölümü ve Bozkurtlar Diriliyor (Bozkurtlar) romanlarında Hüseyin Nihal Atsız'ın metinde geçen kişilere ad verirken nelere dikkat edip etmediği, Türk ad verme geleneklerini nasıl yansıttığı veya yansıtmadığı, bu adların kahramanların/karakterlerin/kişilerin kişilikleriyle uyumlu olup olmadığı konusu ve karakterlerine ad verirken nasıl bir düzen kullandığı veya kullanmadığı üzerinde durulmuştur. Çalışmamızda romanda geçen tüm Türkçe özel adların (Çince özel adların anlamları orijinal yazılışlarını kaynaktan tespit edemediklerimiz bulunamadı.) yukarıda sayılan özelliklere göre mi seçildiği konusu işlendi.

Anahtar Kelimeler: Bozkurtlar, Ad verme, Hüseyin Nihal Atsız, Roman kahramanları/karakterleri/kişileri.

On the Names of Heroes in Atsız's “Bozkurtlar” Novel

Abstract

In Turks, naming children is considered a very important event. It is thought that there is a link between the child's name and Destiny. Naming is usually done with a ceremony in the old Turks and it was given much importance. Not only in Turkish society, but all societies have a tradition of giving names that convey their own cultural identity. This tradition comes across in various ways. How these are given, why that name was chosen, the time and style of the given have been studied by many researchers before. Our goal in this study will not be to discuss them, to change them, to add something new to them. The names reflect the character of people, their tastes, their view of life, the social structure of the family or society on a large scale. The death of the bozkurts and the resurrection of the Bozkurts (Bozkurts) novels focused on what Hüseyin Nihal Atsız paid attention to when naming the people mentioned in the text, how it reflects or does not reflect the Turkish naming traditions, whether these names are compatible with the personalities of the heroes/characters/persons, and how he used or did not use Chinese Turkish special names (meaning of special names in the novel in our study, we could not determine the original spellings from the source were not found.) is selected according to the properties listed above was processed.

Keywords: Bozkurtlar, naming, Hüseyin Nihal Atsız, Novel heroes.

¹ MEB, Erciyes Üniversitesi Türk Dili Doktora öğrencisi, E-posta: mbulut2071@gmail.com.

GİRİŞ

Adlar *onomastik* biliminin konusudur. Bunun alt dallarından olan *antroponim* (kişi adları bilimi) ise kişi adlarını inceler.

“Türk toplumunda kişi adlarının çeşitli kaynakları bulunmaktadır. Çocuğun doğduğu yer, gün, ay ve mevsimle ilgili adlar, hayvan, maden ve bitkilerle ilgili adlar, coğrafi, kozmik ve meteorolojik öğelerle ilgili adlar, minnet, şükran, hayranlık ve dostluk duygularıyla ilgili adlar, atanın, akrabanın adı, kültür değişimini yansıtan adlar, tesadüfî adlar ve dinî adlar bunlardan bazılarıdır.” (Karahan, 2009, s. 17)

Ad verme geleneğinin tüm din ve kültürlerde çok büyük bir yeri vardır. Her toplumun bu alandaki kültürünü aktaran ad verme geleneği çok çeşitlilik göstermektedir. Türklerde ad koyma önemli bir kültürel öge olarak tarih boyunca karşımıza çıkmaktadır.

Ad verme sebeplerine baktığımızda hem adı vereni hem de adın verildiği kişiyi koruma, yaşatma, anma vb. gibi sebepler karşımıza çıkmaktadır. “Ad konanı kötülüklerden, şanssızlıklardan korumak üzere anne baba, kötü ruhları yarıltan bazı adları tercih eder. Allah’ın sıfatları da bu endişeyle verilen adlardandır. Kötü ruhları korkuttuğu inancıyla, bazı hayvan adlarını, nefret edilen bazı kavim adlarını çocuklara ad olarak vermek de Türk kültürünün tercihleri arasındadır. Kazakların anlattığına göre, evladı yaşamayan Çepisbay Ağa; oğluna, evimize Azrail gelmesin diye ‘Rus’ ismini vermiştir. İnanışa göre güzel adlar, kötü ruhların ilgisini çeker. Kötü ruhlar insanları rahatsız ettikleri zaman onlardan kurtulmak için rahatsız edilen şahsın adını değiştirmesi veya o kimsenin adının değiştirilmesi, bazı yörelerde bir gelenek olarak yaşamaktadır.” (Karahan, 2009, s. 18) Ad değiştirme durumu çocuğun başına hastalık, sakatlık, şanssızlık vb. olumsuz durumlar geldiğinde “adı ağır geldi.” denilerek değiştirilir. Tabii olumlu işler yaptığında da çocuğun adının değiştiği olur. Moğol hükümdarı Cengiz’in bu adı sonradan alması gibi. Çocuğa eve ilk gelen kişinin adının verilmesi, çocuk doğduktan sonra ilk söylenen sözün ad olarak verilmesi Türk kültüründe görülen geleneklerdendir. Ad verme işini ailede ya da toplumda önde gelen kişiler yapar. En güzel örneğini Dede Korkut Hikayelerinde görüyoruz. “Dirse Han oğlu Boğaç’a ad konulacağı zaman Dede Korkut çağrılmış”, “Dedem Korkut gelsin, bu oğlana ad koysun, yanına alıp babasına varsın, babasından oğlana Beylik istesin, taht alı versin dediler.” (Sepetçioğlu, 1998, s. 25) Bir dönem Altay Türklerinin özel ad taşımadıkları da görülüyor (Altın Toyçı Destanı) Bunlar aile adlarını kullanır ancak çok önemli bir başarı gerçekleştirdiklerinde özel ad taşıma ayrıcalığını kazanırlardı. Bu durumu Dede Korkut Hikayelerinde de görüyoruz. “O zamanda bir oğlan baş kesme kan dökmese

ad koymazlardı.”, “Pay Püre Beğ de: «Bre, benim oğlum baş mı kesti kan mı döktü?» diye şaştı. «Evet baş kesti, kan döktü, adam devirdi» dediler. «Bre, bu oğlana ad koyacak kadar var mıdır» dedi. «Evet sultanım, fazladır» dediler.” (Sepetçioğlu, 1998, s. 71) Oğuz Kağan Destanı’nda da ad verme geleneklerimizle ilgili önemli örnekler vardır. Burada yaptıkları işe göre ad alan kahramanları görmekteyiz. “*Sen bana çok altın yollamışsın ve şehri iyi korumuşsun- dedi. Onun için ona Saklap adını koydu ve onunla dost oldu.*” (Rahmeti, 1936, s. 23) Türkler çocuklarına kötü çağrışımı olan adlar vererek çocuğu kötülüklerden koruduklarına inanırdı. Bu sebeple korkulan hayvan veya soyut varlıkların adları da verilir. Çocukların doğdukları zaman da ad verilirken önemli bir etken olmaktadır. İslami dönemde çocuklara Recep, Şaban, Ramazan, Kadir vb. adlar bu durum için uygun örneklerdir.

Aşağıda alfabetik olarak Bozkurtlar romanında geçen özel adlar anlamları, kahramanların/karakterlerin kişilikleri esas alınarak incelenmiştir.

A

Abi: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 402) 1- *Can, ruh* 2- *Anne* 3-*Mavi* 4- *Şaşma ve korku ünlemi.* (sozluk.gov.tr, 2019) Divan-ı Lügati’t Türk’te geçen kişi adlarındandır. (DLT I, 86) Romanda Kür Şad’ın kırk çerisinden biridir. Soylu biri değil, kamudandır. Gözü mavi olduğu için bu adı almış olabilir. Ama bu konuda veya diğer adlarla ilgili olabilecek bir ayrıntı romanda yok.

Alka: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 192) Clauson’a göre ‘*to praise*’ yani “övgü” anlamında kullanılmaktadır. (Clauson, 1972, s. 146) *Çember, halka* (sozluk.gov.tr, 2019) DLT’de geçen özel adlardandır. *Alka-* fiili övmek anlamında Eski Uygur Türkçesinde kullanılmıştır. (Caferoğlu, 1968, s. 11) Annesi bir Uygur’dur. Bu yüzden Uygur Alka adıyla da anılır. At üstünde her şey yapabilir. Çin’e bir kez esir düşmüş, eli bağlı olduğu halde kaçmayı başarmıştır. At yarışında ölmüştür. Yaptıklarıyla adı gibi övgüye layık biridir. Bu sebeple Atsız’ın “övgü” anlamını tercih ettiğini düşünüyoruz.

Almıla: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 65) *Elma* <ET. *Alma* (Clauson, 1972, s. 146) *Kırmızı elma.* (sozluk.gov.tr, 2019) İşbara Alp’in büyük kızı. Cesur, uzun kumral saçlı, çekik yeşil gözlü, kızıl elbiseli. Kızıl elbiseli olması, elma adının Atsız tarafından yakıştırılmasına sebep olmuş olmalı.

Alp Aya: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 392) Alp: *Kahraman, pehlivan.* <ET. *Alp ‘cesur’* (Clauson, 1972, s. 127) (Tietze A. , 2002, s. 157) *Kahraman, babayiğit, bahadır, pehlivan.* (sozluk.gov.tr, 2019) *Kahraman, cesur, yiğit” mânalarını ifade eden ve daha ziyade askerî bir terim.* (Donuk, 1988, s. 93) Aya: *Aya, el içi* <ET. *Aya* (Clauson, 1972, s. 267) (Tietze A. ,

2002, s. 232) Kür Şad'ın kırk çerisinden biri. Alp sıfatı taşınması ve aya'nın Türk kültüründeki önemi ve bu sözcükten türeyen *ayak (kadeh)* (Güner, 2018) sözcüğünün varlığı bu adın Türk kültüründe önemli bir yere sahip olduğunun göstergesidir. Kırk çeriden biri olmasıyla hem alp hem de aya adını taşımasıyla kişi adı olarak önemli bir anlam ifade etmektedir.

Alp Bamsı: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 45) Alp: bk. Alp Aya. Bamsı: “*Bamsı adının ilk hecesi olup bir ad olduğu anlaşılan bam kelimesi, ‘gök’ anlamında kullanılmış olmalıdır. Kelimenin üzerine getirilen ek (+sI) ise bir iyelik eki değil, isimden isim yapan ve ‘benzerlik, yakınlık’ ifade eden ektir.*” (Özçelik, 2018, s. 273) Romanda kendini “Kırgızların arslanı, Gökmen Eli kaplanı, tipi olsa süren, yer deprense dik duran, kılıç vursa taş yaran.” (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 45) şeklinde tanıtmıştır. Gök adından türeyen bir ad taşınması onun değerli biri olduğunu gösterir. Çünkü Türk kültüründe gök, Tanrı'yla ilişkilidir. Adı gibi alptir.

Alp Er Tunga: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 424) Alp: bk. Alp Aya. Er: ‘*erkek; cesur, kendini müdafaa edebilen*’ (Tietze A. , 2002, s. 731) Tunga: 1. *Görkemli, kuvvetli, muazzam.* 2. *Yiğit, kahraman.* 3. *Rütbe, unvan.* 4. *Bir tür kaplan.* (sozluk.gov.tr, 2019) DLT’de geçen kişi adlarındandır. (DLT I, 41) Aynı zamanda Türk destan kahramanıdır. Romanda Kür Şad ve çerilerinin ruhları Tanrı Dağı’na onun yanına gitti. Tarihi kişiliğinden ve romandaki yaptıklarından onun da yiğit biri olduğunu anlıyoruz.

Alp Kutluk: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 68) Alp: bk. Alp Aya. Kutluk: Kelime sonundaki *-k* Batı Türkçesinde düşmüştür ve bugün Türkiye Türkçesinde *kutlu* şeklinde kullanılmaktadır. Adı gibi kutlu bir alptir.

Altın Tarım: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 560) Altın: *Değerli maden <ET. Altun* (Clauson, 1972, s. 131) (Tietze A. , 2002, s. 159) Tarım: *Kadınlara mahsus bir unvan, antroponim.* (Caferoğlu, 1968, s. 226)

DLT’deki kayda göre “tekinlere ve Afrasyab soyundan (yâni Türk asıldan) olan hâtûnlara ve bunların çocukları için söylenen” tarım tâbiri “Hâkanlı hanları oğullarından başkasına kullanılmaz ” Yine DLT’de “Altun tarım” şekliyle “büyük kadınların unvanı” olarak da belirtilmiştir. (Donuk, 1988, s. 49)

Kür Şad'ın eşinin adıdır. Bu sebeple değerli bir yere sahiptir. Altının kıymeti ve Kür Şad ile olan ilişki düşünüldüğünde bu kişi adı karakteriyle uygun düşmektedir. DLT’de geçen kişi adlarındandır. (DLT I, 396)

Apa Tarkan: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 37) Apa: *Ağabey, <ET. Apa ‘yaşça büyük olan kimse’* (Tietze A. , 2002, s. 185) (Clauson, 1972, s. 5) *VIII. yüzyıl Orhun kitabelerinde Tonyukuk’un unvanları sıralanırken “Inançu Apa Yargan Tarkan” şeklinde geçmektedir.*

Tonyukuk kitabesindeki "Apa Tarkan" ile ilgili Çin belgesi de bu unvanın "baş kumandan" olarak yorumlanmasına elverişli görünmektedir. (Donuk, 1988, s. 2) Tarkan/Tarhan: İslamlıktan önce verilmiş bir addir, bey demektir. (DLT I, 436) Üst düzey ordu yöneticisi. Çuluk Kağan'ın savaş yoldaşı, bilgide eşi. Bu sebeple Apa adını tam olarak taşıyor. Saygı duyulan bir kişidir. Adı kişiliğiyle uygundur.

Arbuz: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 392) Eski Türkçede *efsun* anlamına gelir. (Karakurt, Türk Söylence Sözlüğü, 2011, s. 49) Rusçada ise *karpuz* anlamındadır. Muhtemelen Türkçe karpuz Rusçaya baştaki k- ünsüzünü düşürerek girmiştir ancak bu anlamıyla metinde yer aldığı düşünülemez. Efsun, büyü anlamı daha makuldür. Kür Şad'ın kırk çerisinden biri. Efsunlamış gibi yiğit ve güçlü biri olarak düşünülerek bu ad verilmiş olabilir.

Arık Buka: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 23) Arık: *1. sf. Zayıf, cılız, kuru, sıksa* (sozluk.gov.tr, 2019) *2. Sulama hendeği, cetvel* <ET. Arık (Tietze A. , 2002, s. 194) (Clauson, 1972, s. 214) Buka: *Damızlık erkek sığır* <ET. Buka (Tietze A. , 2002, s. 390). Çin'e yapılan akında kapıyı açarak büyük yararlılık göstermiş ve orada öldürülmüştür. Bir boğa gibi güçlü ve mücadelecidir. Zayıf olduğuna dair bir bilgi yoktur. Belli ki Türk ad verme geleneğinde görülen zıt adlar vererek çocuğu koruma düşüncesiyle bu ad verilmiş olabilir.

Arslan: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 443) Arslan: *Aslan*. (sozluk.gov.tr, 2019) DLT'de geçen kişi adlarındandır. (DLT II, 312) Yağmur'un oğlu, Börü'nün kardeşidir. Gülmez biridir. Kargılarla sançılanarak öldürülmüştür. Hırçın ve yiğit biridir bu yönüyle adı kişiliğiyle uygundur.

Arslan Tarkan: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 200) Arslan: *bk.Arslan*. (sozluk.gov.tr, 2019) Türklerde hayvan adlarını koyma geleneği bugün de devam etmektedir. Güçlü oluşu yönüyle izafe edilmiştir. Tarkan/Tarhan: *bk. Apa Tarkan*. Adı kişiliğiyle uygundur.

Ay Beğ: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 222) Ay: *Dünya'nın uydusu olan gök cismi, kamer, mah, meh*. (sozluk.gov.tr, 2019) Türk kültüründe güzellik, temizlik, ahlaklılık gibi değerleri barındıran bir sembol olarak kullanılmıştır. Ay, Manihaizm'in de simgesidir. *Haftanın ilk günü güneşin onuruna (Sunday?) herkes oruç tutardı. Seçkinler, haftanın ikinci günü de ay onuruna oruç tutmakla sorumluydular*. (Maniheizm, 2020) Çok önceleri erkeklerde kullanılmasına karşın, zamanla kız çocuklarına ad olarak verilmiş gerek başta gerekse de sonda birleşik ad olarak değerlendirilmiştir. DLT'de geçen kadın adlarındandır. (DLT II, 193) Kişinin dış görünüşüyle ilgili romanda bir bilgi yok yani ay gibi güzel mi, bu niyetle mi

kondu, bu konuda bir yorum yapamıyoruz. Beğ: 1. Zevce, koca. 2. Küçük devlet başkanı. 3. Amir, nüfuzlu, ileri gelen, sözü geçen, zengin adam. (sozluk.gov.tr, 2019)

Eski Türk devlet teşkilâtında beg, boy (kabile) 'ların başında bulunan reislerin aldıkları bir unvandır. Boydaki iç dayanışmayı muhafaza etmek, hak ve adaleti düzenlemek ve gerektiğinde boy'un menfaatlerini silâhla korumak ile vazifeli bulunan bey'ler. (Donuk, 1988, s. 6)

Beğ olmasıyla yönetici sınıftan biri olduğu düşünülebilir. Ay'ın önemini ve beğ olmasını düşündüğümüzde önemli biri olduğunu görüyoruz. Bu yönüyle adı kişiliğiyle uyumludur.

Ay Doğmuş: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 45) Ay: *bk. Ay Beğ.* Doğmuş: *Doğ-* fiili öğrenilen geçmiş zaman *-miş* eki ile çekimlenmiştir. Romanda kendini “Taşı sıkısa tuz eden, az iş edip uz eden, güçlü erler arısı, Kara Kağan çerisi, Karlık beğiyim.” (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 45) olarak tanımlamıştır. Ayın önemine Ay Beğ maddesinde değinmiştik. Ay Doğmuş diyerek eve güzellik, temizlik ve ahlakın egemen olması dileğiyle bu ad verilmiş olabilir.

Ay Hanım: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 452) Ay: *bk. Ay Beğ.* Hanım: 1. isim Kız ve kadınlara verilen unvan, bayan. 2. isim Kadın, eş. 3. isim Toplumsal durumu, varlığı iyi olan, hizmetinde bulunulan kadın: 4. sıfat Kadınlığın bütün iyi niteliklerini taşıyan. (sozluk.gov.tr, 2019) Romanda ay gibi güzel tasvir edilmiştir bu yönüyle adı gibi biridir. Atsız ayın güzelliğine izafeten bu adı vermiş olmalı. Zaten Türk kültüründe ay gibi olmakla hep güzellik ifade edilmiştir. Dokuz Oğuzların lideri olmuş ve çok kahramanlık, yararlılık göstermiştir. Kamlık gücü vardır. Burada Maniheizm'deki ayın önemini göz önüne getirebiliriz. Urungu'nun ölen eşine çok benzemektedir.

Ay Kutluk: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 382) Ay: *bk. Ay Beğ.* Kutluk: *Şanslı, mutlu, mübarek* (Clouston, 1972, s. 601) Kür Şad'ın kırk çerisinden biridir. Ayın güzellik sembolü olması ve Kür Şad'ın ordusunda olmasıyla bağlantılı olarak bu karaktere de ad olmuştur.

Ayızıt: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 609) *Eski Türklerde güzellik, iffet, doğum tanrıçasının adı.* (sozluk.gov.tr, 2019) Kitapta bu anlamıyla yer almıştır. Bu sebeple adı kişiliğiyle uyumludur.

B

Badruk: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 392) *Bayrak.* (Caferoğlu, 1968, s. 30) Kür Şad'ın kırk çerisinden biri. Altmış altı yaşındadır. İhtilal gecesi on okuyla savaşmış ve oklanarak öldürülmüştür. Bir bayrak gibi gençlere önder olmuş, ak saçları kızıla boyanmıştır. Tietze ve TDK Badruk adının kaçak-firari anlamında da kullanıldığını söylemektedir. (Tietze A. , 2002, s. 258) Ancak eserde böyle bir anlam göremiyoruz. DLT'de geçen kişi adlarındandır. (DLT I, 465)

Bağa Tarkan: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 468) Baka/Bağa: *Kaplumbağa* <ET. Baka 'kurbağa, kaplumbağa' (Clouston, 1972, s. 311) (Tietze A. , 2002, s. 259) Kaplumbağanın Türk kültüründe çok önemli bir yeri vardır.

Evrendeki en eski canlılardan biri olan kaplumbağa, özellikle evini sırtında taşıması ve çok uzun ömürlü bir hayvan olması sebebiyle Türk inancında uğurlu ve kutsal sayılmış, devletin gücünü, koruyuculuğu, ölümsüzlüğü, bilgeliği, mutluluğu, sabrı, azmi, istikrarı, sonsuzluğu vs. gibi birçok konuyu simgelemiştir. Kaplumbağalar, Türk halk kültüründe de çeşitli özellikleriyle yer almaktadır. Bunlar arasında; yağmur yağdırma, nazardan korunma, çeşitli hastalıkların tedavisi, halı ve kilim motifleri, takılar vs. sayılabilir. Ayrıca halk edebiyatı türleri içerisinde de kaplumbağalara geniş yer verilmiştir. (Şimşek, 2016)

Tarkan/Tarhan: *bk. Apa Tarkan*. Romanda yasavul (polis) başı olarak görev yapıyor. Yasavul başı olması sebebiyle saygıyı ve bu adı hak etmektedir. Tarihte Uygur kağanlarından birinin adıdır. Böğü Kağan'dan sonra tahta geçmiştir. Adı kişiliğiyle uyumludur.

Bağatur Şad (Kara Kağan): (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 25) Bağatur: *Kahraman* <Fa. Bahadır <Moğ. Bagatur (Tietze A. , 2002, s. 262). Savaşçı. (Clouston, 1972, s. 313) Şad: *Hâkan âilesi mensupları (hâkanın kardeşleri, oğulları, yeğenleri) tarafından kullanılan bir unvandır.* (Donuk, 1988, s. 34) Kara: *Orkun kitabelerinde kara kelimesi birçok yerde Kara-Bodun şeklinde geçmektedir. Buradaki kara güçlü ve büyük manasında kullanılmıştır. Çünkü kitabelerde Kara-Bodun itibar edilen, değer verilen bir mefhum.* (Kafalı, 2020) Aldığı kararlar pek isabetli değil. Yengesini kendine eş olarak almıştır. İcing Katun abisini zehirlemesine rağmen ona hiçbir şey yapmamıştır. Devlet yönetiminde onun etkisi altında kalmış ve Çin'e esir düşüp, kahrından ölmüştür. Tarihte Doğu Göktürk Kağanlığı yapmış gerçek bir kişidir. (621-630) (İl Kağan, 2020) Adı gibi bahadır biri değildir. Ancak hükümdar soyundan olmasıyla şad unvanını hak ederek taşımaktadır. Kara sıfatı da güçlü anlamıyla kullanılmış olamaz, zayıf biridir. Kağan adını da Şad'da olduğu gibi hak ederek taşımaktadır. İki adının da ilk kısmıyla zıtlık göstermektedir.

Bamsı: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 45) Bamsı: *bk. Alp Bamsı*. Dede Korkut'ta var olan kahramanlardan birinin adı. Romanda kendini "Kırgızların arslanı, Gökmen Eli kaplanı, tipi olsa at süren, yer deprese dik duran, kılıç vursa taş yaran Alp Bamsı'yım!" (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 45) şeklinde tanımlamaktadır. Bamsı sözcüğünün gök anlamıyla bağlantısı düşünüldüğünde adı gibi önemli bir kişidir. Adı kişiliğiyle uyumludur.

Barmaklak: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 375) *Erkek adı, antroponim.* (Caferoğlu, 1968, s. 33) Parmaklı anlamında bugün kelime sonundaki -k'nin düşmesiyle oluşmuş veya ET bar->var-fiilinden de türemiş olabilir. Var olan anlamına geldiği düşünülebilir. Sülemiş'in oğlu, Kür

Şad'ın kırk çerisinden biridir. Onbaşı rütbesinde, iyi bir askerdir. Çobayıkmiş ile azgın sulara kapılarak ölmüşlerdir. Adının var- fiilinden geldiğini düşünüyoruz. Varan, var olan vb. anlamlarına geldiğini düşündüğümüzde adı romandaki kişiliğiyle uygundur.

Barman: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 228) Bar->var- ya da bar>var adından türemiş olmalı. -man addan ad yapma ekidir. (Korkmaz, 2003, s. 97) İşbara Alp'in Batı Kağanlığındaki andası. DLT'de geçen kişi adlarındandır. (DLT III; 369) Almıla ve Pars onun yanına kaçıyor. Almıla ve Pars'ın onun yanına u kaçışa istinaden bu ad Atsızca verilmiş olabilir. Adı kişiliğiyle uygundur.

Baz Kağan: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 453) Baz: *Yine, gene, tekrar. Yat, yabancı, garip.* (Ünlü, 2012, s. 104) *Doğan.* (Eren, 1999) *İri, büyük, gösterişli, güçlü kuvvetli.* (sozluk.gov.tr, 2019) *Altt.Gramm. de hâkimiyet altına almak diye açıklanmış , A. Hayyân lügatinde ise "sulh" mânası verilmiştir.* (Donuk, 1988, s. 67) *Kitabelerde tabi kılmak, yabancı anlamlarındadır.* (Clauson, 1972, s. 388) Dokuz Oğuz kağanıdır ve Ay Hanım'ın da babasıdır. İleriş Kağan'a yenilmiş ve ölmüştür. Bu yüzden kitabelerdeki ve Altt. Gramm.de dediği gibi hakimiyet altına almak, tabi kılmak anlamında bu adın bu kişiye verildiği açıktır. Kağan: *Eski Türk devletlerinde 6. asırdan itibaren, daha önceki Tanhu (şan-yü, b.bk.) unvanı yerine geçerek bütün Türk siyasi teşekküllerinde en yüksek unvan olarak yüzyıllarca kullanılan unvan.* (Donuk, 1988, s. 22) Adı romandaki kişisiyle uygundur.

Bilge Tonyukuk: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 487) Çin'de doğup büyümüş, iyi eğitim almış, Türklüğünü korumuştur. İleriş'le birlikte isyanı yönetmiştir. Bilge: *Asya Hunlarından beri mevcudiyeti bilinen bu unvan hükümdardan sonra gelen ya veliahta, veyahut da hükümdarın en yakın akrabalarına verilirdi.* (Donuk, 1988, s. 8) *Bil-* fiilinden -ge fiilden ad yapım ekiyle (Korkmaz, 2003, s. 78) türemiştir. Tonyukuk: Tonyukuk kelimesinin ilk unsuru olan ton DLT'de "içi boş olmayan, son, elbise" anlamlarındadır. (DLT III, 356)

"Ton ilk, birinci" anlamında bir kelime olup, bu anlam DLT'den beri tespit edilebilmektedir. Kelime Çağdaş Türk lehçelerinde -u- ile geçmektedir. Altay. tun pala "birinci çocuk"; Hakas. tun "birinci"; Tuva. dun "birinci, önde giden"; Kırgız. tun "birinci"; Özbek. tungiç "birinci" vs. yuk - uk ise eski Uygur hukuk belgelerinden bilinen yok- ~ yuk- "saklamak, korumak" fiilinden yapılmış bir isim olup "saklanan, korunan şey, kıymet hazine, ziynet"tir. (Sertkaya, Göktürkçedeki (ny) Runası Üzerine, 2012, s. 9)

Tukiyu devletinin vezirlerindendir. (Caferoğlu, 1968, s. 246) Kelime anlamıyla kahramanın/karakterin bilgili, devleti yönlendiren, milleti birleştiren vb. yönleriyle eşleştiği görülmektedir.

Bilge Tudun: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 48) Bilge: *bk. Bilge Tonyukuk*. Tudun: *the headman ('arif) of a village, and the man who allocates water for watering livestock* (Clauson, 1972, s. 457) Çin kaynaklarına göre Gök-Türklerde hükümdar ailesine mensup olmayan idarecilere verasetle intikal etmek üzere verilen bir unvan olup, görevi tabi memleketlerde başta vergileri ve gümrük resimlerini kontrol etmektir. (Donuk, 1988, s. 53) Büyük memuriyetlerden biri olup Batı Göktürk devletinde iki tudun vardı. Romanda kendini “Dokuz Oğuz güçlüsü, yetmiş yağı öçlüsü, yedi kızın dileği, Selenge’nin ulağı, kara yelle yarışan, boz ayıyla vuruşan, dokuz alple güreşen.” (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 45) olarak tanımlamıştır. Adı gibi bilgedir. Ancak tudun görevini yapıp yapmadığını eserden anlayamıyoruz.

Boyla Bağa Tarkan: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 468) Boyla: *Değirmen çarkını döndüren suyun çıktığı delik. Bütün vücuduyla girmek, dalmak.* (Tietze A. , 2002, s. 376) “rütbe, yüksek bir unvan”; “devlet kurulu üyesi, şeref unvanı” mânaları verilmiştir. (Donuk, 1988, s. 10) Buyla: *Rütbe* (Caferoğlu, 1968, s. 56) Proto-Bulgarcada kullanıldığı görülüyor. Bağa Tarkan: *bk. Bağa Tarkan*. Tarkan: *bk. Apa Tarkan*. Kendisine verilen üç addan da anlaşılacağı üzere önemli bir askerdir. Eserde de bu gözlemlenmektedir. Adı kişiliğiyle uygundur.

Bögü Alp: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 168) Bögü: *Aslında akıllı, hakîm kurnaz vb. mânalarına gelen bu Türkçe söz sonraları mâna genişlemesine de uğrayarak “dirayetli, bilgin, güçlü, kuvvetli vb. ” i de ifade etmiş görünmektedir.* (Donuk, 1988, s. 72) Kelime bilgelik ve gizemli ruhani gücü ifade etmektedir. (Clauson, 1972, s. 324) Alp: *bk. Alp Aya*. Adı gibi akıllı ve yiğit biridir. Kıraç Ata’dan geleceği öğreniyor. İşbara Alp’in kızı Gün Yaruk ile evleniyor. Savaşta bacağı kopuyor ve ölüyor. Kür Şad’ın kırk çerisinden biri. Adı roman kişiliğiyle uygundur.

Börü: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 444) Börü/Böri: Kurt. (Clauson, 1972, s. 356) Urungu’nun arkadaşı. Yiğit biridir. Adı kişiliğiyle uygundur.

Börü Tarkan: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 271) Börü/Böri: *bk. Börü*. Tarkan: *bk. Apa Tarkan*. Kara Kağan’ın ulak başıdır. Kurt gibi akıllı ve çeviktir. Adı kişiliğiyle uygundur.

Börü Tegin: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 200) Börü: *bk. Börü*. Tegin: *Hükümdar âilesi mensuplarına yâni umûmiyetle prenslere ve hükümdar oğullarına “Tegin” denilirdi.* (Donuk, 1988, s. 48) Tüng Yabgu’nun yeğeni olması yönüyle tekin sıfatı taşımaktadır. Akıllı ve güçlü biridir. Adı kişiliğiyle uygundur. DLT’de geçen kişi adlarındandır. (DLT I, 428)

Buğaç Beğ: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 200) Buğaç: *Kil kavanoz ya da tencere.* (Clauson, 1972, s. 312) Beğ: *bk. Ay Beğ*. Beğ oluşu ise onun kamudan biri olmadığını göstergesidir.

Dede Korkut Destanında yer alan kahraman *Boğaç* olmalı. Eserde yiğit biridir, bu yönüyle Dede Korkut'ta yer alan manasıyla Atsız da kendi eserinde kullanmıştır.

Buğra: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 24) *Erkek deve* (Tietze A. , 2002, s. 389). Selde suya kapılıp ölen çerilerden. Kişiliği ve dış görünüşüyle ilgili romanda bilgi yok. DLT'de geçen kişi adlarındandır. (DLT I, 409) Ancak Türkçede güçlü hayvan adları insanlara ad olarak çokça verilir: şahin, doğan, arslan vb. Kendisi de Kür Şad'ın kırk çerisinden biri olmasıyla güçlü ve yiğit biridir.

Buluç: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 478) Puluç: "*Cinsel gücü olamayan (erkek)' Redhouse puluç yanında pulaç 'sexually impotent' biçimini de vermiştir.*" (Eren, 1999, s. 340) *Erkekliği olmayan, innin, süstendam.* (Tietze A. , 2002, s. 394) *Bul-* fiilinden *-uç* fiilden ad yapım ekiyle (Korkmaz, 2003, s. 69) oluşan ad. *Bulunan şey.* (sozluk.gov.tr, 2019) Demircinin torunu. Demirleri bulup getirmesiyle demirci dedesi üç kılıç ve bir bıçak yapıyor. Bu sebeple bulucu adı daha ilgi görünüyor. Adı karakteriyle uygundur.

Bumun Kağan: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 554) Bumun: Manası hakkında pek bilgi yok. *Tumen* olarak Çin kaynaklarında geçiyor. Tümen, *Onbin kişilik askerî birliğe verilen ad. Geniş manasıyla çokluk, sayısız, bolluk vb. ifade eden bu kelime askeri tâbir olarak Tabgaçlar, Göktürkler ve Uygurlarda kullanılmakta idi.* (Donuk, 1988, s. 106) Kür Şad'ın bıçağında onun adı yazıyor. İlk Göktürk kağanlığının kurucusudur. (552) Devlet kurmasıyla "İllig Kağan" unvanını aldı. *Türkçe ilig (il-lig, il-li) = elig deyimi umumiyetle hükümdar, prens veya bir devletin yahut belirli bir bölgenin idaresinden sorumlu kişi mânasında olduğu anlaşılıyor ve umumiyetle kral diye kabul edilmektedir.* (Donuk, 1988, s. 19) Yani ili olan kağan. Kağan: *bk. Baz Kağan.* Romanda da tarihi kişiliğine uygun şekilde devlet adamı olarak karşımıza çıkar. Bu yönüyle adı kişiliğiyle uygundur.

Burguçan: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 191) *Bu tâbirin 840 yılından evvel Karluk hükümdarı Arslan İl-tir-gük'ün unvanları arasında geçtiği söylenmektedir.* (Donuk, 1988, s. 11) Burgu+çan olarak düşünülebilir. Burkı-: *Özellikle eklem yerlerinde meydana gelen dönmelere ve incinmelere denmektedir.* (Demir E. , 2014) Burguçan: *Antroponim: Man. 1. 27, 9.* (Caferoğlu, 1968, s. 53) Burkı: *Ekşi yüz, kırışık.* (DLT I, 16-427) çan: *'ses çıkaran madeni cihaz' < ET. Çan* (Clason, 1972, s. 424) Pars'la yanlış anlaşıldığı için dövüşüyor ve ölüyor. Bu dövüşte sol gözünden şakağına kadar yüzünde yara oluşuyor. Bu yaradan dolayı kırışık bir çana-yüze sahip olduğu düşünülmüş olabilir. İyi görmeyen biri olması bu fikri güçlendiriyor.

Ç

Çağrı: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 391) Kaşgarlı DLT’de Arapça *sakr* kelimesi ile tercüme etmiştir. *Doğan kuşu, çakar kuşu.* (DLT I. 421-8, 421-17; II. 343-16; III. 332-10) *Çağır-*filinden de türediği düşünülebilir. Kür Şad’ın kırk çerisinden biridir. Türkler yırtıcı hayvan adlarını bolca kullanmışlardır. Adı bu yönüyle kişiliğiyle uygundur. DLT’de geçen kişi adlarındandır. (DLT I, 413)

Çalık: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 18) *Yara, çıban izi, kesik, yüzünde yara izi bulunan. Cin çarpmış gibi, hastalıklı, yüzü solgun, sakat. Silinmiş, çizilmiş yazı.* (Tietze A. , 2002, s. 469)

Çalığ: *Yitik arama, beylerin önemli bir işi çıktığında gelmeleri için köylere, obalara gönderdiği haber.* (DLT I, 374) *Deli, delimsi. Çarpık, yamuk; biçimsiz, bir tarafı yontulmuş ağaç; kaba, patavatsız; anası belli olmayan; renksiz, kansız; kırpık kumaş. Kırlarda biten, yumru kökü yenilen kırmızı çiçek açan bitki.* (Gülensoy, 2007, s. 214) *çal- eyleminden çal-ı-k. Bir yanı tutmayan, titreyen, sayrılı kimse.* (Eyüboğlu, 1991, s. 126) **Çalıh:** *Öfkeli, şiddetli, zorlu.* (Codex Cumanicus 161, s 28) Çinlilerle kavga eden, onları bir güzel pataklayan, elindeki avı arttırmak için güreşe giren, kuş avlayan, bir Çinli çasıtı yakalayıp öldüren deli dolu bir kahramandır. Kitapta kendisini “Süngülense ağrımaz, kırmızı içse esrimez, boru çalsa soluklu, göğsü kılıç delikli, yirmi yağı eksilten, dört Çinliyi yassıltan.” (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 45) şeklinde tanımlamıştır. Codex’teki anlamıyla adı kişiliğiyle uygundur.

Çalkara: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 533) *Su kenarındaki kaynak. Doğan türünden bir kuş.* (sozluk.gov.tr, 2019) Pars’ın at uşağı. İri, güreşçi; güreşmezse hasta olur. Doğan gibi güçlü ve yırtıcıdır. Bu yönüyle adı kişiliğiyle uygundur.

Çamur Beğ: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 235) *Su ile karışıp bulaşır ve içine batılır duruma gelmiş toprak, balçık. Sataşkan, çevresini tedirgin eden, sulu, arsız (kimse).* (sozluk.gov.tr, 2019) Kara budundan olmayan biri, beğdir. Beğ: *bk. Ay Beğ.* Türklerde çocuklara bazen nazar değmesin, başına kötü bir iş gelmesin diye kötü anlama gelen adlar konulmuştur. Bu ad da bu şekilde konmuş olabilir. Çuluk Kağan’ın oğludur. Bu sebeple beğdir. Bir boğanın süsmesiyle ölmüştür.

Çengşi: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 392) *Chinese ch'ang shih 'remembrancer, annalist'* (Giles 450 9,893) *appears as a title in several Turkish names.* “Hatırlatıcı, analist anlamına gelir. Birkaç Türk isminde görülür.” (Clauson, 1972, s. 426) *Mucize, olağanüstülük.* (Kutalmış, 2003) DLT’de geçen kişi adlarındandır. (DLT III, 378) Hoten beyinin adı. Cemşid’den geldiği söylenir. Uygur ve Yenisey beyleri unvan olarak kullanmıştır. Kür Şad’ın kırk çerisinden biri.

Dört arkadaşıyla ahırın gizli kapısından Kür Şad'ın kaçışını sağlamak için Çinlilerle ölüm dirim savaşı yapmışlar ve kaçanlara zaman kazandırmışlardır. Tek bir kişiden daha fazla yararlılık ve güç gösterdiği için mucize, olağanüstülük anlamında adını hak etmektedir.

Çıbı Tegin: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 436) Çıbı~Çıvu: *Yabgu, it is possible that this is a corruption of the last word.* “Yabgu kelimesinin Hotan-Saka sahasında bozulmuş biçimi.” (Clouston, 1972, s. 394) Çıbı>çivi -b->-v- değişmesine uğramış ve ç'nin etkisiyle ünlüler incelmış olabilir. İhtilalden on yıl sonra Göktürkleri diriltmeye çalıştı ancak başaramadı. Günümüzde de çivi gibi olmak tabiriyle diri, sağlam, sağlıklı anlamları kullanılır. Bu yönüyle adı ile uyumlu bir kişidir. Tegin: *bk. Börü Tegin.*

Çıgay Börü: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 396) Çıgay: *Züğürt, parasız, insafsız, cimri, hasis, hileci, fakir, yoksul* (Tietze A. , 2002, s. 436) Börü: *bk. Çıgay Börü.* Arık Buka'nın oğlu. Kür Şad'ın kırk çerisinden biri. Adı kişiliğiyle uygundur kurt gibidir. İnsafsız kurt anlamında kullanılmış olmalıdır.

Çobayıkmiş: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 392) Çoba: *Omuz.* (sozluk.gov.tr, 2019). Kür Şad'ın kırk çerisinden biridir ve yiğittir. Adı gibi omuz yıkan, alt edendir.

Çuçü: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 54) İlk Türk ozanı olarak DLT'de adı geçmekte olup (DLT III 238) romanda da pek çok yerde kullanılmıştır. Romanda da aslına uygun olarak koşuklar söylemektedir. Çuçü'nun sözlük anlamını tesbit edemedik. Tarihi bir kişi olmasıyla romanda Atsız bu adı yaşatmak için seçmiş olmalı. Bu yönüyle yani tarihi kişiliğiyle metinde yer almıştır.

Çuluk Kağan: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 184) Çuluk: *Eti için avlanan kuş <ET. Çulluk* (Tietze A. , 2002, s. 539) *Vesikalardan birinde şahit olarak geçiyor.* (Radloff 1928, s.213) Kişiliği hakkında romanda ayrıntılara girilmemiştir. Karısı İçing Katun tarafından zehirlenerek öldürülmüştür.

Ch'u-lo Kağan ([Çince](#): 處羅可汗/处罗可汗, ([Pinyin](#)): chùluo kěhàn, ([Wade-Giles](#)): ch'u-lo k'o-han, ([Guangyun](#)): (te^hjo^lla^l k^ha^lyan^l), diğer adları: *Ilteber Shad* (俟利弗設, silifú shè, ssu-li-fu she). [619-621](#) tarihleri arasında kağanlık yapan [Doğu Göktürk Kağanlığı](#) hükümdarıdır. [Yami Kağan'](#) in oğludur. (Çula Kağan, 2020)

Türklerde yırtıcı hayvan adlarını almak bir gelenektir. Hatta pek çok boyun ongunu bu yırtıcılardır. Kağan: *bk. Baz Kağan.* Kağan unvanını hak ederek taşıyor.

Çur Bilge Kağan: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 286) Çur: *Sarışın, açık sarı renkli* (Tietze A. , 2002, s. 539) *Eski Türk devlet teşkilâtında bir unvan olup Orhun kitâbelerinde çeşitli yerlerde geçmektedir.* (Donuk, 1988, s. 13) Bilge bk. *Bilge Tonyukuk.* Bilgili kağan, hükümdar. Sırtarduş hükümdarı Ötüken'i ele geçirip hüküm sürüyor. Kağan: bk. Baz Kağan. Adı kişiliğiyle uygundur. Romanda sarışın olup olmadığıyla ilgili bir bilgi yoktur. Ancak akıllı bir kağan olmasıyla Bilge adına uygun bir kişidir.

D

Dede Korkut: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 195) Romanda da ulu bir kişilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüng Yabgu'nun çadırında bulunuyor. Bilinen destansı kişiliğiyle yani dua eden, saygı duyulan, beylerle oturan bir kişi olarak romanda yer almıştır. Dede Korkut Hikayelerindeki özellikleriyle romanda da yer etmiştir. Bu yönüyle adı kişiliğiyle uyumludur.

Demirci: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 477) Adı bilinmiyor. Yaşlı biri. Üç kılıç ve bir bıçak yapıyor. Kılıçlardan birisini Kür Şad'ın oğlu için yapıyor. Türklerin demircilikte ne kadar maharetli olduklarını gösteren önemli bir kişidir. Bu yönüyle sıfatı kişiliğiyle uygundur.

Derse: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 206) *Derse~dirse*, Dede Korkut kitabında çocuğu olmadığı için horlanan kişi; dua ile bir erkek evlat sahibi olmuştur. Bu sebeple *de-* fiilinden türediği düşünülebilir. Batı Türkeli'nden Yamtar ve Sançar'ı ağırlıyor. Romandaki kişiliği ile adı arasında belirgin bir bağ göremedik.

E

Emen: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 381) *1. Can, ruh, hayat 2. Ağaç dikmek için açılan çukur* (Tietze A. , 2002, s. 715) *Ele geçirilmek için uğraşılan emeklenen yer.* (Eyüboğlu, 1991, s. 231) Kür Şad'ın kırk çerisinden biri. Değerli işler yaptığı için Atsız bu adı vermiş olabilir.

Ersegün: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 515) Erse: Er- fiilinden -se şart kipiyle çekimlenmiş; ermesi, olgunlaşması istenen anlamına gelir. Gün: *Yer yuvarlağının kendi eksenini etrafında bir kez dönmesiyle geçen 24 saatlik süre.* (sozluk.gov.tr, 2019) *Gelmesi istenen-olgunlaşması istenen gün* gibi bir anlama geliyor. Örlen'in büyük oğlu. Çok cesur ve iri. Ay Hanım'ı intikam için öldürmek istiyor, onunla dövüşüyor, yenilince ona âşık oluyor. Adı gibi olgunlaşmamış duygularıyla hareket eden biri. Adı kişiliğiyle uygundur.

Ezgene: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 532) Ezgine~Azkına: *Çok az.* (Clouston, 1972, s. 284) Ezgen: *Her zaman nemli olan, nemli kalabilen toprak. +e: addan ad yapan ek.* (Korkmaz, 2003, s. 33) Göze: *Hücre örneğinde olduğu gibi.* (Korkmaz, 2003, s. 33) Pars'ın büyük oğlu

çatık kaşlı, asık yüzlü, sol elinin bir parmağını bir Çiğil bahadırı koparmıştır. Ay Hanım'ı okla öldürmüştür. Adının anlamı ve kişiliği hakkında bir ilişki kurulamadı.

G

Gökbörü: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 23) Gök: *Gökyüzü, tanrısal, ilahi*. Börü: *bk Börü*. Tanrısal kurt anlamına gelir. (Bozkurt) Çin'e yapılan seferde bir gözünü kaybediyor. Çin'de yaşarken bir Çinliyi dövdüğü için yüz kırbaç ve diğer gözünün dağlanması cezasına çarptırılmıştır. Kür Şad'ın çerilerinden biri olmuş ve kör halde büyük bir başarı göstermiştir. Sonunda ise o da ölmüştür. Adı gibi esarete boyun eğmemiştir. Kür Şad'ın kırk çerisinden biri. Adı kişiliğiyle uygundur.

Göktaş: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 372) *Gezegenlerin arasında hareket eden, tümüyle gaz durumuna geçmeden yeryüzüne ulaşan katı cisim*. (sozluk.gov.tr, 2019) Kür Şad'ın kırk çerisinden biri. Türklerde gök cisimlerinin özel ad olarak verilmesine sıkça rastlanır. (Ay, Yıldız, Güneş vb.) Taş gibi güçlü, sert olmasıyla yiğitliği arasında bir bağ kurulabilir. Bu yönüyle de kişiliğiyle adı uyumludur.

Gümüş: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 391) *Parlak, beyaz renkli kolay işlenir, değerli bir maden*. (sozluk.gov.tr, 2019) Çalık'ın oğludur. Babası gibi yiğittir. İşbara Alp'in at uşağıdır. DLT'de geçen kişi adlarındandır. (DLT I, 371,413) Türkleri madenleri işleyebilen bir millet olarak bazı maden adlarını insanlara ad olarak vermiştir. Kür Şad'ın kırk çerisinden biri. Adı gibi değerli biridir.

Gün Yaruk: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 65) Gün: *Gün, güneş*. Yaruk: *Işık, aydınlık, parlaklık, parıltı*. (sozluk.gov.tr, 2019) Gün ışığı anlamına gelmektedir. Almıla'nın yakın arkadaşlarından. Onun gibi bir kızdır. Adı gibi ışık saçan bir güzelliği vardır. Adı kişiliğiyle uygundur.

İ

İçing Katun: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 70) Çuluk Kağan'ın Çinli eşidir. Entrika ve hile ustasıdır. *I-ch'eng veya Yicheng* (*Çince: Gelenek: 義成公主 / Basit: 义成公主, Wade-Giles: I-ch'eng Kung-chu, pinyin: yìchéng gōngzhǔ, ö.630*), *Sui Hanedanı prensesi. İmparator Wen'in kızlarından olup Göktürkler ile barışı sağlamak için Yami Kağan ile evlendirildi*. (wikipedia, 2020) İçing sözcüğünün anlamı hakkında Çince olduğu için yorum yapamıyoruz. Katun:

İlk defa Gök Türk hâkanlığının kurucusu olan Bumın (552)'in hanımının unvanı olarak geçmektedir. Hâtûn unvanı özel bir törenle alınır ve bu unvanı taşıyan kadın saraydaki diğer kadınlara her bakımdan üstün sayılarak 244 yukarıda söylendiği gibi devlet idaresinde resmîyetki sahibi olup, veliahdler de genellikle hâtunun oğulları arasından seçilirdi, yâni müstakbel devlet başkanları hâtûndan doğan oğullar arasından iş başına getirilirdi. (Donuk, 1988, s. 29,30,31)

Hükümdar eşi olduğu için katun olarak adlandırılmıştır.

İlaçın: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 391) Laçın: 1. *Şahin*. 2. *Sarp, yalçın*. (sozluk.gov.tr, 2019)

Kür Şad'ın kırk çerisinden biri. Yiğit biridir. Bu yönüyle adı kişiliği ile uyumludur.

İl Bilge Katun: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 536) İl:

1. *isim* Ülkenin vali yönetimindeki bölümü, vilayet: 2. *isim* Şehrin niteliklerini taşıyan büyük yerleşim yeri. 3. *isim* Ülke, yurt. 4. *isim, tarih* Tarama Sözlüğünde 1. *Diyar, iklim, memleket, ülke, yurt, vilayet*. 2. *Halk, ahali, kendisine yabancı olanlar, başkası*. 3. *Hısım, akraba, yabancı olmayan, dost, yâr*. 4. *Oba, aşiret*. 5. *Yel, rüzgâr*. (sozluk.gov.tr, 2019)

M.Ö. Asya Hun'larından beri mevcut olan "il" kelimesinin "düzenli devlet" manasına geldiği kitâbelerde görülmektedir. (Donuk, 1988, s. 73) Bilge: bk. Bilge Tonyukuk. İl Bilge, kağan eşleri tarafından kullanılan büyük unvan. Katun: bk. İçing Katun. İteriş'in eşi. Bu yönüyle adı kişiliği ve statüsü gereği uygundur.

İl Kaya: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 391) İl: bk. *İl Bilge Katun*. Kür Şad'ın kırk çerisinden biri. Ülkenin kayası yani sağlam, güçlü kişisi. Adı kişiliğiyle uygundur; sağlam, güçlü ve yıkılmaz bir kişidir.

İteriş Kağan (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 480) (**Kutluk Şad**) (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 381) İteriş: *Devleti, ülkeyi derleyip toplayan, birleştiren*. (sozluk.gov.tr, 2019) Başlattığı isyanla Göktürk devletini tekrar kurmuştur. [Bilge Kağan](#) ve [Kül Tigin](#)'in babaları. M.S. 681-693 yılları arasında hakanlık yapmıştır. (Atsız, Türk Edebiyatı Tarihi, 1997, s. 20) Kağan: bk. *Baz Kağan*. Adı tarihi kişiliğiyle romanda yer etmiştir.

İnal Tarkan: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 45) İnal: *Kendisine inanılan kimse*. (sozluk.gov.tr, 2019) *Anası hatun, babası ortalık adamı bütün gençlere verilen ongun. Uyg. İna- emanet etmek, güvenmek + -l filden ad yapan ek*. (Gülensoy, 2007, s. 434) DLT'de geçen kişi adlarındandır. (DLT I, 361) *DLTye göre "anası hatun kökten babası halktan olan gençler için" kullanılan bir hitap olarak târif edilmektedir. KB'de ise "beyzade, inanılır insan" mânaları altında tanıtılmıştır. (Donuk, 1988, s. 16) Tarkan: bk. Apa Tarkan*. Romanda kendini "Ötüken'in buğrası, katı demir bilekli, kara arslan yürekli, sırtına yer değmeyen,

kimseye baş eğmeyen” (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 45) olarak tanımlamıştır. İnanılır, güvenilir biridir. Bu yönüyle adı kişiliğiyle uygundur.

İstemi Kağan: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 69) İstem, irade, dileme ve buyurma erki gibi bir anlama geldiğini düşünüyoruz. İstemi/İştemi (Sır Temir) şeklinde Ahmet Bican Ercilasun’un bir görüşü mevcuttur. (Ercilasun, 2008) Tüng Yabgu’nun Kara Kağan’a yazdığı mektupta adı geçiyor. Tarihte var olan gerçek bir kişidir. Kağanlığının kurucusu olan [Bumin Kağan](#)’ın kardeşi, [hakan](#), [yabgu](#) ve [elçidir](#). Bumin Kağan’ın yanında batı kanadını (sonraki [Batı Göktürk Kağanlığı](#)) yönetmiştir. Kağan: *bk. Baz Kağan*. Romanda da bu tarihi kişiliğiyle yer alır. Bu yönüyle adı roman kişisiyle uygundur.

İşbara Alp: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 16) İşbara: *Sanskritçe “bey” demek olan işvaradan geliyor.* (Clauson, 1972, s. 257) *Eski Uygur Sözlüğünde de “yüksek bir rütbe” anlamı verilmiştir. I. Gök Türk devleti hâkanlarından birinin adı (unvanı) bilindiği üzere İşbara (581-587) idi (Bizans kaynaklarında İşbara-Yabgu)* (Donuk, 1988, s. 18) Alp: *bk. Alp Aya.* Çuluk Kağan’ın akrabası olduğu için soylu bir kişidir ve adının beğ anlamında olması romandaki kişiliğe uygundur.

K

Kaban: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 392) *Dik yokuş, tepe, tepenin iki yanındaki orman, azıllı erkek domuz, Palamut ağacının ya da karaçalının yemişi, savaştı, dövüşken.* (sozluk.gov.tr, 2019) DLT’de Kapan olarak geçer ve kişi adlarındandır. (DLT I, 415) Kür Şad’ın kırk çerisinden biri. Tdk sözlüğünün verdiği savaştı, dövüşçü anlamı ile kişiliği uyumludur.

Kadır Bağa: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 450) Kadır: *Kaşgarlı güç, sert, şiddet anlamına geldiğini ve bu yüzden hanların bunu aldıklarını söylüyor.* (DLT I,364-11, 364-12; II, 54-3) *Eski Türk hükümdar unvanlarından olup eski ve orta Türk lehçelerinde (Gök-Türk, Uygur, Karahanlı) “sarp, sağlam, güçlü, şiddetli” mânalarındandır. Unvanın Kazır, gayır, katır şekillerine de rastlanmaktadır.* (Donuk, 1988, s. 22) Bağa: *bk. Bağa Tarkan.* Dokuz Oğuz’un beği. Ay Hanım’ın en büyük yardımcısı. Güçlü ve sert biri. Adı kişiliğiyle uygundur.

Kalalduruk: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 391) Kal+al+duruk~doruk şeklinde ayrılabilir. Yani sen kal, al, doruk (zirve). Kür Şad’ın kırk çerisinden biri. DLT’de geçen kişi adlarındandır. (DLT I, 415) Romanda kişiliği hakkında ayrıntı yok. Oğuz Kağan’ın Saklap’a adını vermesi durumuna çok benzeyen bir yapıyla karşı karşıyayız. Atsız bu tarihi olayı canlandırmak istemiş olabilir.

Kara Budak: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 24) Kara: *bk. Bağatur Şad*. Budak: *Ağaç dalı*. (Tietze A. , 2002, s. 388) Sançar'ı kurtarmak için mahkemede suçu üstüne almış ve öldürülmüştür. Kara, ıstırap manasında kullanılmış olmalı burada. Soylu olmasına rağmen budundan biriymiş gibi oklanmıştır. Oysa yay kirişiyle öldürülmeliydi. Üç Oğul'un iki oğlundan biri. Kür Şad'ın kırk çerisinden biri. İstırap çekerek öldüğü için adı kişiliğiyle uygundur.

Kara Buka: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 567) Kara: *bk. Bağatur Şad*. Buka: *bk. Arık Buka*. Üç Oğul'un iki oğlundan biri. Tonyukuk'un Çin'de çayıt olarak görevlendirdiği biridir. Güçlü, zorlu bir boğa gibidir. Bu yönüyle adı kişiliğiyle uygundur.

Kara Kağan: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 34) *bk. Bağatur Şad*.

Karakulan: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 257) Kara: *bk. Bağatur Şad*. Kulan: *İki üç yaşında dişi tay, kısrak*. (sozluk.gov.tr, 2019) Çin'de büyümüştür. Çin ordusunun komutanlarından biri olmuştur. Ancak Türklüğünü muhafaza etmiştir. Çin'deki karışıklıktan kaçarak Tunga Tegin'in yüzbaşısı olmuştur. At Türklerde önemli bir semboldür. O da önemli işler görerek at gibi faydalı olmuştur. Bu yönüyle adı kişiliğiyle uygundur.

Kara Ozan: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 28) Kara: *bk. Bağatur Şad*. Ozan: Baksı. Kür Şad'ın kırk çerisinden biri. Romanda birçok yerde Türk kültürünün bir parçası olarak kopuzuyla koşuklar söylemektedir. Bu yönüyle adı kişiliğiyle uygundur.

Karpak: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 191) *Karmak*, "çengel" anlamındaki kelimenin *karbak* söylenişi ile "olta" manası da bulunmaktadır. Yine "olta" manasına kırmak biçiminde de rastlanır. (Karakurt, Türkçe Sözcük İncelemeleri, 2017, s. 237) Tunga Tegin'in onbaşısıdır. Uzun boylu, yeşil gözlü, kumral saçlı, alnında ve yanağında kılıç izi olan bir bahadır. Açlık yüzünden ölmüştür. Adı olta anlamında bir kelime olduğu için kendisi de olta gibi fayda gösteren bir kişidir.

Kıraç Ata: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 165) Kıraç: *Boş, verimsiz*. (sozluk.gov.tr, 2019) Ata: *Baba, dede*. Ayı, kurt ve doğanların korumasında Selenga ırmağı yakınlarındaki Üçkayalar mevkiinde yaşayan bir kamdır. Böğü Alp'in geleceğini okuyor ve Kür şad ve kırk çerisinin adının sonsuza kadar kahramanlıkla yaşayacağını söylüyor. Kıraç adı ile zıtlık ilgisi kurulmuş olabilir. Ata adını taşıması ise saygıdeğer bir kişi olduğunun göstergesidir.

Kızıl: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 372)

1. isim Parlak kırmızı renk. 2. sıfat Bu renkte olan. 3. sıfat, mecaz Aşırı derecede olan: 4. isim, mecaz Komünist. 5. isim, tıp Genellikle küçük yaşlarda görülen, bulaşıcı, yüksek ateşli, kırmızı renkte

geniş lekeler döktüren, kuluçka dönemi üç dört gün süren tehlikeli hastalık. 6. isim, halk ağzında Altın.
(sozluk.gov.tr, 2019)

Kızıl, Yumru'nun oğludur. Yiğit biridir. Renklerin Türk mitolojisindeki yerine bakıldığında önemli bir yerde olduğu görülür. Yön olarak güneyi temsil eder. Anlam olarak aşırılık, fazlalık olarak düşünülebilir. Bu yönüyle çok iyi bir yiğit olduğunu söyleyebiliriz.

Kızıl Buka: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 372) *bk. Kızıl.* Buka: *bk. Arık Buka.* Türk kültüründe renklerin önemi çok fazladır. Kür Şad'ın kırk çerisinden biri. Çok güçlü boğa anlamıyla adı kişiliğiyle uygundur.

Kum Sengün: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 493) Kum (kunı) mensup olduğu uyuğu bildirir. "Sen gündüz gibi aydınlık, güneş kadar parlaksın" anlamında kullanılan bir ad. (sozluk.gov.tr, 2019) Dokuz Oğuz elçisi olarak Çin'e gitmiştir. Adı ile kişiliği arasında bir ilgi kurulamadı.

Kurt Kaya: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 21) Kurt: Kurt kelimesini sadece Oğuz Türkleri yırtıcı hayvan anlamında kullanır. Diğer boylar böri demektedir. Kaya: *Büyük ve sert taş kütesi.* (sozluk.gov.tr, 2019) Romanda Yamtar'ın sel esnasında ona tutunarak sel suyuna kapılmamaya çalışan on kişiden biridir. Bir kaya gibi durmuş, arkadaşlarını kurtarmaya çalışmış bu sebeple adı kişiliğiyle uygundur.

Kutan: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 392) Kut+an: Kut: *1. isim Devlet idaresinde güç, yaratıcılık ve yetki bakımından sahip olunan üstün güç. 2. isim Mutluluk. 3. isim, mit. Tarama Sözlüğünde Uğur, talih, saadet, baht.* (sozluk.gov.tr, 2019). +an: *Eski Türkçede bağlılık, güçlendirme ve çokluk görevindeki bir ekin Türkiye Türkçesine uzanmış ve kökle kaynaşarak canlılığını yitirmiş bir kalıntısı niteliğindedir.* (Korkmaz, 2003, s. 35) DLT'de geçen kişi adlarındandır. (DLT I, 464) Kür Şad'ın kırk çerisinden biri olması sebebiyle kutlu bir yolda oluşu ona bu adın verilmesine neden olmuştur. Kut sahibi, soylu biri olup olmadığı hakkında romanda bir ifade yoktur.

Kutluk: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 382) Kutlu, talihli, şeref unvanı. Böğü Alp'in oğlu. Oklanarak savaşta ölmüştür. Eserde adı gibi şeref sahibi, talihli biridir. Bu yönüyle adı kişiliğiyle uygundur. DLT'de geçen kişi adlarındandır. (DLT I, 413)

Kutluk Şad (İleriş Kağan): Kutluk: *bk. Kutluk.* Şad: *bk. Bağatur Şad.* Romanda da tarihi kişiliğiyle yer alır. Adı kişiliğiyle uygundur.

Küçlük: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 391) Küçlük>Güçlü: *1. sıfat Gücü olan, kudretli, kuvvetli, yavuz. 2. sıfat Şiddeti çok olan. 3. sıfat, mecaz Etkisi, önemi büyük olan, sözü geçer,*

şorslu. 4. sıfat, mecaz (sozluk.gov.tr, 2019) Kür Şad'ın kırk çerisinden biri. Düşmana güçlük çıkardığı için, zorlu bir er olduğu için adını hak etmektedir.

Kül Çur: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 37) Kül: 1- Ateş, ateşlilik, yakıcılık, yok edicilik 2- Yenilmezlik 3- Ulu, ünlü 4- Cesaret, gözü karalık (Eyüboğlu, 1991, s. 456) Çur: Sarışın, açık sarı renkli (Tietze A. , 2002, s. 539) Kılıcı keskin, ağaç söken çok güçlü yok edici bir kişi. Adının anlamını tam olarak karşılıyor.

Kül Erkin: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 68) *Türk devlet teşkilâtında hâkandan sonra fakat bey'den önce gelen bir unvan.* (Donuk, 1988, s. 15) Kül: bk. Kül Çur. Erkin: *Her şartta istediği gibi davranan, serbest.* (sozluk.gov.tr, 2019) Oğuz beği olması sebebiyle adı kişiliğiyle uygundur.

Kül Er Tegin: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 65) *Hakan unvanı* (Caferoğlu, 1968) Tüng Yabgu'nun birinci elçisidir. Tegin: bk. *Çıbtı Tegin*. Tegin olmasıyla hükümdar ailesinden olduğu anlaşılabilir. Ancak romanda buna ilişkin bilgi yok.

Kür Şad: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 21) (**Şu Tegin**) Kür:

Gök-Türk kitâbelerindeki kullanılışı ile “hile, fesat, aldatma, çare” (Kürlüg: hilekâr, aldatıcı vb.) olarak mânalandırılan fakat diğer Türk belgeleri ve lügatlerinde “Yiğit, cesur, yürekli” ve “kontrol edilemez haşan”, “kalın, kesirbol” (gür) demek olan kür kelimesi 11. asırdan itibaren devlet adamlarının sıfatı olarak kullanılmaya başlanmış ve sonra Moğollara da intikal etmiş bir resmî terim olarak görünmektedir. (Donuk, 1988, s. 80)

Şad: bk. *Bağatur Şad*. Osman Fikri Sertkaya bizzat Atsız'dan bu adın hikayesini aktardığı için bizim başka bir şey söylememiz mümkün değildir. Sertkaya bu hikâyeyi bir makalesinde şöyle aktarıyor:

639 yılının Nisan ayında Cie şı şuyay, T'u-li'nin oğlu Ho-lo-ko (= Türkçesi belki Urku) Tigin'i de yanına alarak Çin sarayını basıp, Çin imparatorunu esir alıp, Göktürkleri esaretten kurtarmak ve ağabeyi T'u-li'nin oğlu Ho-lo-ko'yu kağan ilân etmek istedi (Göktürk kağanlarının 542-630 yılları arasındaki şeceresi için bk. Taşağul 1995: 185). Ben Çin kaynaklarında geçen Chieh-shê-shuai = Chie shih shuai = Cie şı şuyay adının Türkçesinin ne olabileceğini çok düşündüm. Bir defa kağan çocuğu olmasından yani “Tigin” olmasından dolayı alacağı son idari unvan “Şad” olabilirdi. Geriye bu unvandan önceki ismi tahmin etmek kalıyordu. 1893'te Vilhelm Thomsen'in Göktürk alfabesini çözmesinden sonra kül okunan kelimenin varyantı olarak kür kelimesi düşünülmüştü. Yani bir l ~r alternansı olabilirdi. Bu alternansa göre kül kelimesinin varyantı kür kelimesi idi. Bu kelime Türkiye Türkçesi'nde “gür” şeklinde yaşamaktadır. Bir insanın “saçı, kaşı, bıyığı, sakalı” gür olabilir. “Ses, su” gür olabilir. Örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bu yüzden ben Çince cie kelimesinin Eski Türkçe karşılığının kür kelimesi olduğunu düşündüm ve Çince Cie şı ibaresinin Türkçesinin Kür Şad olabileceği kanaatine vardım. Bu

Yüzden Bozkurtların Ölümü adlı eserimde roman kahramanının adını Kür Şad olarak koydum. (Sertkaya, Kelime Dağarcığımızdan Etimoloji Araştırmaları, 2018, s. 310)

M

Makaraç Alp: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 37)

Sanskritçe "büyük kral" anlamına gelen unvan. Tarihsel kullanımı, Hindistan'da yerli devlet hükümdarları tarafından; bu hükümdarlar arasında Sih İmparatorluğu kurucusu Ranjit Singh gibi kişiler de bulunmuş olsa da, unvanı kullananlardan bazıları gerçekte pek sınırlı gücü olan yöneticilerdi. Kadınlar için muadili "maharani" olup, bu unvan hem erkek mihracelerin eşleri, hem de bunun gelenekler dahilinde bulunduğu bölgelerde doğrudan yönetimi elinde tutan kadınlar için kullanılmaktaydı. (wikizeroo, 2019)

Büyük bir kral olmasa da binbaşısıdır. Kırk kez Çin'e sefere katılmış; üç kardeşi savaşta, ataları dövüşte, dedeleri kırıpta ölmüştür. Alp: *bk. Alp Aya*. Bu yönüyle adı kişiliğiyle uygundur.

O

Oğulçak Buğra Beğ: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 68) Oğulçak: oğul+çak şeklinde oluşmuştur. –çak küçültme ekidir. (Korkmaz, 2003, s. 39) Küçük oğul anlamına gelir. Buğra: *Erkek deve* (sozluk.gov.tr, 2019) Beğ: *bk. Ay Beğ*. Adı gibi Türkiş beğidir. Devenin gücü sembolize etmesiyle bu kişiye ad olduğu düşünülebilir.

Ö

Öküş Kara Açkı: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 392) Öküş: *Çok, sayısız*. (Gülensoy, 2007, s. 658) Kara: *bk. Bağatur Şad*. Açkı: *Anahtar*. (Gülensoy, 2007, s. 48) Kür Şad'ın kırk çerisinden biri. Yararlılık göstermiştir. Anahtar adı bu yönüyle uygundur.

Örpen: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 443) Orhun abidelerinde bir yer adı olarak karşımıza çıkıyor. *Örpente sün-güşdüm. Silsin sançdım*. (Ergin, 1999, s. 44) Örpek sözcüğüne rastlıyoruz. *Mızrağın ucundaki tuğ* anlamındadır. (Donuk, 1988, s. 102) Kutluk'un kardeşi, onbaşısıdır. Urungu'nun kan kardeşi ve Binbaşı Böğü Alp oğlu. Ay Hanım'ın okuyla ölmüştür. Sözcüğün anlamı ve kişi arasında bir bağ kuramadık.

P

Pars: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 16) *Kedigillerden, genellikle Asya ve Afrika'nın sıcak bölgelerinde yaşayan, postu benekli, bazen de düz siyah, çevik, yırtıcı, etçil, memeli hayvan, leopar, panter, pelen*. (sozluk.gov.tr, 2019) Yamtar'la iyi arkadaşlar. Güçlü, akıllı biridir. Bu yönüyle de adıyla uyumludur. Yamtar'ın kafası pek çalışmaz, Pars ona akıl verir. Almıla'ya

âşıktır ve onun için yarışlara katılır. Adı gibi çevik, güçlü olduğu için yarışları kazanır. Ancak İçing Katun'un oyunları yüzünden Almıla'yı da alarak Batı Kağanlığına kaçmak zorunda kaldı. Yaşlılığında Göktürk Devleti yeniden kurulduğunda oğullarıyla geri döndü ve yaşı, akli, tecrübesiyle kağanın binbaşısı oldu ve Dokuz Oğuzlara elçi olarak gönderildi.

S

Salcı Beğ: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 45) Sal: Birçok kalın direk yan yana bağlanarak yapılan, düz ve korkuluksuz deniz veya ırmak taşıt (sozluk.gov.tr, 2019) adından +cı addan ad yapım ekiyle türemiş olabilir. Romanda kendini "Basmıl eli doğanı, yüce erler yamanı, fiske vursa kan döken, haykırdıkda dağ çöken, kayaların kayası, yenilmez güç eyesi." (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 45) olarak tanımlamıştır. Salcı şeklinde DLT'de bir ifade geçer ve aşçı anlamına gelir. (DLT III. 442-4) Beğ: *bk. Ay Beğ*. Adının anlamı ile kişiliği arasında bir ilgi kurulamadı.

Sançar: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 23) Sançmak, dürtmek, sokmak anlamındaki fiilden -ar yapım ekiyle türemiştir. Kargıyı saplamak anlamına gelir. Asık yüzlü, düşünceli gözükten biridir. Tek başına yaşar, az yer, az içerdi. Umulmadık zamanlarda gülerdi. Çin'e esir düştüğünde yine böyle gülmeye başlayınca Çinlilerce oklanarak öldürülmüştür. Adı gibi savaşı biridir. Bu yönüyle adı kişiliğiyle uyumludur.

Selçik: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 313) *Güzel konuşma yeteneği olan, uz dilli.* (sozluk.gov.tr, 2019) Yağma boyundan bir bahadır, yüzbaşısıdır. Kara Kağanı savaşta korumak için kendini Kara Kağan olarak tanıtır Çinlilerin kendisine saldırılarını sağlıyor. Tarihi kişiliği gibi yiğit biridir. DLT'de geçen kişi adlarındandır. (DLT I, 478)

Sırba Tegin: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 21) *sırba~sırpa: Sıpa, eşek yavrusu.* (Eren, 1999, s. 366) Tegin: *bk. Çıbı Tegin.* Li Simo, Çelebi [İllig Kağan](#)'ın babası olan [Yami Kağan](#)'ın kuzeni Tuğluk Şad'ın oğlu. [Doğu Göktürklerin](#) Çin Tahakkümü Devri (630-681)'nde, önce Tang Hanedanı'nın generali ve daha sonra 639-644 yılları arasında Doğu Göktürk Kağanlığının kağanıdır. Romanda vahşi gülüşlü, korkunç yüzlü olarak tasvir edilmiştir. Çinliler onu Doğu Türkeli'nin başına geçirmek istiyorlar. Göktürkler onu sevmiyor. Adın anlamıyla Atsız, sevilmeyen bu kişiyi yermek istemiş olmalı. Bu yönüyle adı çok uygun düşmüştür.

Sungur: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 21) *Doğana benzeyen, yırtıcı, avcı kuş. Soğukkanlı ve somurtkan kimse.* (sozluk.gov.tr, 2019) Gökbörü'nün oğlu. Yırtıcı kuşların ad olarak kullanılması geleneğinin devamıdır. Kür Şad'ın kırk çerisinden biri. Adı kişiliğiyle uygundur.

Sülemiş: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 23) Sü-le-miş. Sü: 1. *Asker, çeri, leşker.* 2. *Güç, kuvvet.* (sozluk.gov.tr, 2019) *Sü+le-:* *Asker sevk etmek.* (Caferoğlu, 1968, s. 214) -miş geçmiş zaman eki. Tulu Han tarafından kendisine çayıtlık yapması teklif ediliyor. O da fakirlik sebebiyle kabul ediyor. Dokuz Oğuzların isyanında öldürülüyor. Bir asker olması sebebiyle adı kendisine uymaktadır.

Ş

Şu Tegin (Kür Şad): (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 8) Şu: *Saka hükümdarı.* DLT’de geçen kişi adlarındandır. (DLT III, 413) Atsız bir Türk hükümdarının adını vererek Kür Şad’ın ne kadar önemli biri olduğunu burada da göstermiş oluyor. Tegin: *bk. Çıbı Tegin.* Çuluk Kağan’ın küçük oğlu. Şu Tegin iri yarı, sert, yaman biridir. Kara Kağan (Bağatur Şad) ona Kür Şad adını vermiştir. Çinlilerden nefret eder. Her fırsatta onları Ötüken’den uzaklaştırmak gerektiğini söylemektedir. Cesur, güçlü ve yiğittir. Çin’e esir düşülen yıllarda örgütlenerek zamanın olgunlaşmasını bekliyor. Günü gelince kırk erle Çin sarayını basıyor ancak bu girişim başarısızlıkla sonuçlanıyor. Bu baskından sonra Kür Şad’ın adı tüm Türkeli’nde şanlı anılıyor ve bağımsızlık ruhunu hep canlı tutuyor. Kırac Ata’nın dediği gibi 1300 yıl sonra bile adları anılıyor.

T

Taçam: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 447) Taç: *As. Major, IX. 135, 59.* (Caferoğlu, 1968, s. 219) Urungu’nun oğlu. Urungu Urungu as+ı+m (ilkim, tekim) gibi bir anlamda oğluna bu adı vermiş olabilir.

Tanrıvermiş: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 384) Tanrı’nın verdiği. Uygur Alka’nın oğlu. Kür Şad’ın kırk çerisinden biri olarak Tanrı’nın bir hikmetidir.

Tinesi Oğlu: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 45) Tin+esi. Tin: *Ruh.* (Gülensoy, 2007, s. 899) Birtakım fizik ötesi kurucularının, gerçeği ve evreni açıklamak için her şeyin özü, temeli veya yapıcısı olarak benimsedikleri madde dışı varlık. (sozluk.gov.tr, 2019) +esi: ? Ancak bugünkü *din-* fiilinin üzerine *-esi* sıfat-fiil eki (Korkmaz, 2003, s. 75) getirilerek türetilmiş olması daha muhtemeldir. Romanda kendini “Barış olsa erdemli, yoksul görse yardımcı, vursa buğa deviren, göğe ağaç savuran.” (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 45) şeklinde tanıtmıştır. Yani çok cevval, hareketli, güçlü vb. anlamlarındadır. Buradan hareketle Atsız bu roman kişisinin biraz dinmesini istemiş olabilir.

Tokuş: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 392) Tokuş~tokaç: *Toprağı pekiştirmeye yarayan ağaç tokmak.* (sozluk.gov.tr, 2019) Savaşçı bir askerdir. Bu yönüyle bir tokmak gibidir. Adı kişiliğiyle uygundur. DLT’de geçen kişi adlarındandır. (DLT I, 368)

Toluk Tüge: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 402) Toluk: *Koyun ve keçi yavrusu. Davar derisinden yapılan yayık.* (sozluk.gov.tr, 2019) Tüge: *Düve, İki yaşına basmış olan buzağı.* (DLT III, 229) Kür Şad’ın kırk çerisinden biri. Türklerde güçlü hayvanları özel ad olarak verme yaygındır. Güçlü oluşuyla adı kişiliğiyle uygundur.

Tuğrul: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 392) *Yırtıcı bir kuş.* (sozluk.gov.tr, 2019) Kür Şad’ın kırk çerisinden biri. Savaşçı, güçlü bir kişidir. Bu yönüyle adı kişiliğiyle uygundur. DLT’de geçen kişi adlarındandır. (DLT I, 482)

Tulu Han (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 34) **(Yaşar Şad)** (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 31): Tulu: *İki omuz arası. Duvak. Perde.* (sozluk.gov.tr, 2019) Han: *1. isim, tarih Doğu ülkelerinde yerli beyler ve Kırım girayları için kullanılan unvan: Kırım hanları. Altın Ordu hanları. 2. isim Osmanlı padişahlarının adlarının sonuna getirilen unvan.* (sozluk.gov.tr, 2019)

Orhun âbidelerinden Tonyukuk kitâbesinde geçmekte ve umûmiyetle kagan (khagan= imparator)’dan sonra gelen, “kral” karşılığı bir mâna ifade ettiği kabul olunmaktadır. Bununla beraber eski Türk vesikalarında hâkan ile han’ın çok kere birbirleri yerine kullanıldıkları da görülmektedir. (Donuk, 1988, s. 27)

Taluy>tulu?: *Deniz.* Bu anlamıyla kişi arasında bir ilgi kuramadık. Kür Şad’ın kardeşi, karakter olarak zıttı. Benzi sarı, arık, donuk bir kişiliği vardır. Adının Yaşar olmasının sebebi zayıf, hastalıklı olması, yaşaması için bu ad verilmiş olmalı. Türk geleneğinde bu tür durumlarda Döne, Döndü vb. adlar vererek çocukların yaşama şanslarının arttırıldığına inanılır. Şad: *bk. Bağatur Şad.*

Tunga: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 391) *ET’de Tonga ‘yiğit, kahraman, kuvvetli’ OT. Tonga ‘Bebür, kaplan cinsinden bir hayvan’* (Gülensoy, 2007, s. 910) Kür Şad’ın kırk çerisinden biridir, kara budundandır. Kaplan gibi güçlü ve yiğittir. Bu yönüyle adı kişiliğiyle uygundur.

Tunga Tegin: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 16) Tunga: *bk. Tunga.* Tegin: *bk. Çıbı Tegin.* Adı gibi ihtişamlı biridir. İşbara’yı kılıçta yeniyor, bu konuda onun üstüne kimse yoktur. Adı kişiliğiyle uygundur. Çin’e yapılan seferde ölmüştür. DLT’de geçen kişi adlarındandır. (DLT III, 368)

Tungra Sem: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 492) Tungra: *Bedendeki kir.* (DLT III, 378) Tongura: *Davar ya da köpeklerin boynuna takılan çan.* (Gülensoy, 2007, s. 910) Sem:

Derleme Sözlüğünde “hisse” anlamına gelmektedir. (sozluk.gov.tr, 2019) Dokuz Oğuz beğidir. Adıyla kişiliği arasında bir bağ kurulamadı.

Turumtay: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 392) *Karagöz cinsinden bir alıcı kuş.* (sozluk.gov.tr, 2019) Kür Şad’ın kırk çerisinden biri. Alıcı kuş anlamı ve savaşıcı biri olması sebebiyle adı kişiliğiyle uygundur.

Tüng Yabgu Kağan: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 60) Tüng: *Gece, gece karanlığı.* (Gülensoy, 2007, s. 946)

Tong adının, [Eski Türkçe](#)'den günümüz [Türkçesine](#) ‘kaplan’ şeklinde çevrildiği düşünülmektedir. Bu konuya dair diğer yorumlar ise ‘yeterlilik’ ve ‘tamlik’ anlamına geldiğidir. Ayrıca kelimenin; ilk Türkçe döneminde kullanılan “dolu, içi boş olmayan” anlamlarına gelen; ‘toñ (tong)’ sözcüğünden geldiği de düşünülebilir. Bu kelimenin bir başka anlamı da ‘son’dur.’” (Tong Yabgu Kağan, 2020)

Yabgu: *Türk devlet teşkilâtında çok eskiden beri bilinen bir yüksek idarî-askerî unvan olup m.ö. Asya Hun devletinde kullanıldığı mütehassıs araştırmacılarca kabul edilmektedir.* (Donuk, 1988, s. 56) Kağan: *bk. Baz Kağan.* Batı Göktürk Kağanı olarak tarihte yerini almıştır. (619-628). (Atsız, Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar, 1985, s. 7) Uslu, bilgili, düşünceli biridir. Tün, kaplan anlamıyla yabgu ve kağana yakışan bir addir.

Türe Tegin: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 97) *Adalet, usul, kaide, örf, görenek, kanun, ayin.* (sozluk.gov.tr, 2019) Tegin: *bk. Çıbı Tegin.* Romanda adıyla ilişkilendirilecek bir kişilik göremiyoruz.

U

Uçar Kam: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 527) Uçar: *Uçan, uçucu.* Kam: *Şaman.* (sozluk.gov.tr, 2019) Ölüm uçurumunda yaşıyor ve Almıla ile Pars’ı ölümden kurtarıyor. Kamlık yapması yönüyle uç- eylemiyle bağlantı kurulabilir. Bu yönüyle adı kişiliğiyle uygundur.

Uluğ Tarkan: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 294) Uluğ: *Ulu, yüce.* Tarkan: *bk. Apa Tarkan.* Kara Kağan’ın lalası, Kara Kağan ölünce o da intihar etti. Lalası olması sebebiyle ulu sıfatını hak ettiği düşünülmektedir.

Umay: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 387) *Eski Türkçede Doğum sonu, rahim, döl yatağı; kadın adı. Orta Türkçede son, kadın doğurduktan sonra karnından çıkan sonu.* (Gülensoy, 2007, s. 967) DLT’de geçen kişi adlarındandır. (DLT I, 123) romanda da mitolojik bir öge olarak karşımıza çıkıyor.

Urku: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 338) Urku~Ürkü: *Çekingenlik, korku*. (Eyüboğlu, 1991, s. 700) Tulu Han'ın oğlu. On dört yaşında Çin kağanı onu Pekin'e bey yaptı. Cesur, kabiliyetli, güçlü biri değildir; bu yüzden adı kişiliğiyle uyumludur.

Urungu: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 435) *Savaşçı, muharip anlamına gelmektedir*. (Donuk, 1988, s. 106) Urun-: *Pişman olup vurunmak, döğünmek; sarınmak, örtünmek*. (DLT I, 201) -gu fiilden ad yapım ekidir. (Korkmaz, 2003, s. 80) *Fail ismi, soyut isimler, alet isimleri vs. sık sık da sıfat yapar*. (Gabain, 2000, s. 52) Kür Şad'ın oğlu. Babası gibi yiğit, asker, lider. Ur-fiilinden türediği düşünüldüğünde adı kişiliğiyle uyumludur. Ay Hanım'a âşık olmuştur ancak kavuşamamıştır. Adı kişiliğiyle uyumludur.

Utacı: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 127) Ut: *İlaç, em, ot*. (Gülensoy, 2007, s. 635) *+a-cı: İlaç yapan, şifacı*. Adı romanda anılmıyor. Romanda birçok kişiyi iyileştiriyor. Bu yönüyle adı kişiliğiyle uyumludur.

Utar: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 391) Ut-: *Oyunda yenmek, ütmek*. (Gülensoy, 2007, s. 973) Ut- fiilinden -ar ekiyle oluşmuş (Korkmaz, 2003, s. 169) kazanan anlamına geliyor. Yener, utkan, galip. Kür Şad'ın kırk çerisinden biri. DLT'de geçen kişi adlarındandır. (DLT I, 368) Düşmanlarını yenmesi, galip gelmesi anlamıyla adı kişiliğiyle uygundur.

Ü

Üç Oğul: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 24) Üç: *Sayma sayısı*. Oğul: *Evlad*. Fakir biridir. Kara Budak'ın kız kardeşiyle evlenmiştir. Çin'de bir süre yaşamıştır. Kür Şad'ın kırk çerisinden biridir. Adının neden verildiği konusunda kesin bir yargıda bulunamıyoruz.

Y

Yağlakar: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 299) Yağı-la-kar Yağı: *Düşman* (Clayson, 1972, s. 898) *yagı+la-*: Düşmanlık etmek. Üç yaşında Ötüken'e gelmiş bir Kırgız'dır. Çin'e yapılan seferde ölmüştür. Yakın zamanda öleceğini bilmek onu yüksündürmemiştir. Düşman üstüne sefere gitmiş, bu yönüyle adı kişiliğiyle uyumludur.

Yağmur: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 192) Esmer, yuvarlak yüzlü, kara gözlü, hep gülen, orta boylu, ağır hareketli biridir. Adıyla ağır olması yönü tezatlık taşıyor. Kür Şad'ın kırk çerisinden biri. Ancak yağmurun bereket simgesi olduğu düşünülürse olumlu bir anlamı vardır. Kırk çeriden biri olmasıyla bu olumlu anlam kişiliğiyle uyuyor.

Yamtar: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 15) Yamtar kendisini şu şekilde tarif eder: "İşbara Alp yoldaşı, on dört erin kardeşi, tok kayaya yaslanan, çılgın suda ıslanan, yirmi eri taşıyan."

(Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 45) Diğer kişilere göre çok iri olduğu da romanda anlatılmaktadır. Kür Şad'ın kırk çerisinden biri. Tarama sözlüğünde *yam: At, menzil atı* olarak tanımlanır. (sozluk.gov.tr, 2019) Kendinin iri olması sebebiyle bu adı almış olabilir.

Yarkın Katun: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 195) Yarkın: 1. *Şimşek, ışık* 2. *Işıklı* (sozluk.gov.tr, 2019) Katun~hatun: *bk. İl Bilge Katun*. Batı Kağanının eşi. Güzelliğiyle ilgili bir bilgi yok romanda. Ancak adından dolayı göz alıcı bir güzellikte olduğu düşünülebilir.

Yaşar Şad (Tulu Han): Yaşar: Ömür, yaşam, hayatta kalış. Şad: *bk. Bağatur Şad*.

In Turkish the title, ranking prob. next after xağan and bestowed by the xağan on some close relative, younger brother or son, often carried with it the duty of ruling part of the xağaris dominions, so that 'viceroys' is perhaps the nearest English equivalent, but not an exact translation (Clouston, 1972, s. 866)

Kendisi şad unvanı taşıdığı için hükümdar soyundandır. Adı kişiliğiyle uyumludur.

Yeke: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 391) *İri, kocaman*. (sozluk.gov.tr, 2019) Kür Şad'ın kırk çerisinden biridir. Karakteri ve fiziksel özellikleri hakkında romanda bilgi verilmiyor.

Yığaç: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 392) *Ağaç, ağaç parçası, erkeğin erkeklik aygıtı, fersah*. (DLT I, 14, 18, 152, 174, 198, 219, 244, 249, 251, 254, 260, 263, 271, 283, 290, 294, 297, 312, 319, 439, 485, 502, 503, 505, 511; 11.II, 20, 24, 29, 37, 69, 70, 80, 85, 91, 101, 122) Kür Şad'ın kırk çerisinden biri. Yiğit biridir. Ağaç Türk kültüründe önemli bir motiftir. Kırk çeriden biri olması ve bu mitolojik önemine istinaden adı kişiliğiyle uyumludur.

Yula: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 532) *Kandil*. (DLT I, 200; III, 25, 26) *Meşale* (sozluk.gov.tr, 2019)

İlk defa Gök-Türk yazılı Kemçik-Cirgac kitâbesinde geçen bu unvan Türk devletlerinde oldukça yaygın görünmektedir. Yula'nın aşağı yukarı "buyruk" görevini ifa ettiği ileri sürülmektedir. Unvanın Uygur metinlerinde, DLT, ve KB de, Kıpçak lehçesinde vb. görüldüğü üzere "meşale, ışık verici, lamba" mânalarında Türkçe bir kelime olan "yula"dan ibaret olduğu beyan edilmiştir. (Donuk, 1988, s. 65)

Pars'ın küçük oğlu. Otuz yaşlarında talihsiz biri. Savaşta aksak kalmış, üç karısı ve çocukları ölmüş. Hiç öfkelenmezmiş. Atlardan iyi anlar. Meşale anlamıyla cevval, yakıcı biri olması beklenirdi ancak tam tersi sakin biri. Bu yüzden adı ile uyumlu bir karakteri olduğunu söyleyemeyiz.

Yumru: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 183) *yum- 'tan yumru*. (Eyüboğlu, 1991, s. 768) Yamtar'dan sonra içlerindeki en iri kişidir. Doğumunda iri olduğu için bu adı almıştır. Kür Şad'ın kırk çerisinden biri. Adı kişiliğiyle uygundur.

Yırım: (Atsız, Bozkurtlar, 2010, s. 392) 1. Su yatağı, sel yarıntısı. 2. Uçurum. 3. Hendek. (sozluk.gov.tr, 2019) Kür Şad'ın kırk çerisinden biri. Yiğit bir askerdir. Çinlilerce öldürülmüştür. Adı gibi şiddetli şekilde düşman üzerine atılmaktadır.

SONUÇ

Kesin (K)		Olabilir (O)	Ayrıntı Yok (A)	Zıt
Alka	İnal Tarkan	Abı	Bilge (K) Tudun	Bağatur Şad (K)
Almıla	İstemi Kağan	Arbuz	Çur Bilge (K) Kağan	Kara Kağan (K)
Alp Aya	İşbara Alp	Arık Buka (K)	(K)	
Alp Bamsı	Kaban	Ay Doğmuş	Derse	
Alp Er Tunga	Kadır Bağa	Burguçan	Ezgene	
Alp Kutluk	Kara Budak	Çamur Beğ (K)	İçing Katun (K)	
Altın Tarım	Kara Buka	Emen	Kum Sengün	
Apa Tarkan	Kara (Z) Kağan	Kalalduruk	Örpen	
Arık (O) Buka	Karakulan	Karpak	Salcı Beğ	
Arslan	Kara Ozan	Kıraç Ata (K)	Tulu Han	
Arslan Tarkan	Kıraç (O) Ata	Kızıl	Tungra Sem	
Ay Beğ	Kızıl Buka	Kutan	Türe Tegin	
Ay Hanım	Kurt Kaya	Tinesi Oğlu	Üç Oğul	
Ay Kutluk	Kutluk	Yamtar	Yeke	
Ayzıt	Kutluk Şad	Yarkın Katun (K)	Yula	
Badruk	Küçlük			
Bağa Tarkan	Kül Çur			
Bamsı	Kül Erkin			
Barmaklak	Kül Er Tegin			
Barman	Kür Şad			
Baz Kağan	Makaraç			
Bilge Tonyukuk	Oğulçak			
Bilge Tudun (A)	Buğra Bey			
Boyla Bağa				

Tarkan	Pars			
Bögü Alp	Sançar			
Börü	Selçik			
Börü Tarkan	Sırba Tegin			
Börü Tegin	Sungur			
Buğaç Beğ	Sülemiş			
Buğra	Şu Tegin			
Buluç	Taçam			
Bumun Kağan	Tanrıvermiş			
Çağrı	Tokuş			
Çalık	Toluk Tüge			
Çalkara	Tuğrul			
Çamur (O) Beğ	Tunga			
Çengşi	Tunga Tegin			
Çıbı Tegin	Turumtay			
Çıgay Börü	Tüng Yabgu			
Çobayıkmiş	Kağan			
Çuçu	Uçar Kam			
Çuluk Kağan	Uluğ Tarkan			
Çur (A) Bilge	Umay			
Kağan	Urku			
Dede Korkut	Urungu			
Demirci	Utacı			
Ersegün	Utar			
Gökbörü	Yağlakar			
Göktaş	Yağmur			
Gümüş	Yarkın (O)			
Gün Yaruk	Katun			
Içing (A) Katun	Yaşar Şad			
İlaçin	Yığaç			

İl Bilge Katun	Yumru			
İl Kaya	Yırım			
İlteriş Kağan				

Eserde ele aldığımız 127 kişinin 131 adı çalışmamıza konu olmuştur. Bu kişilerden dördünün iki adı vardır. (Yaşar Şad/Tulu Han, Şu Tegin/Kür Şad, Kutluk Şad/İlteriş, Kara Kağan/Bağatur Şad) İncelenen adlara baktığımızda romanda yer alan kişilerin adları ve kişilikleri arasında tam bir ilginin olduğunu söyleyebileceğimiz yüz ad tespit edilmiştir. Bunun yanında birden fazla kelimededen oluşan bazı adlardan bir bölümü roman kişiliğiyle uyum içinde olup olmadığını veya zıt olduğunu veya romanda kişiler hakkında ayrıntı olmadığı için bu adın kendilerine uygun olup olmadığını söyleyemiyoruz. Kesin olarak ilgi kurduğumuz yüz addan sekizinin bir bölümü için tam bir uyumdan bahsedemiyoruz. On bir ad ise roman kişiliğiyle adı arasında büyük bir bağ taşımakta ama kesin olarak bunu söyleyemiyoruz. Ayrıca bu gruba giren dört adın bir bölümü ise kesin olarak adı ile kişiliği uyumludur. On bir ad için romanda ayrıntılı bilgi verilmediği için bu adların onların kişilikleriyle ne kadar uyumlu olup olmadıkları hakkında bir tespitte bulunamıyoruz. Ayrıca üç adın ise bir bölümü kesin ilgi taşımaktadır. İki ad ile kişilikleri arasında zıtlık bulunmaktadır. Ancak bu iki adın diğer bölümü ise kesin bir ilgiyi barındırıyor.

Bozkurtlar romanında Hüseyin Nihal Atsız, kahramanlarına/karakterlerine/kişilerine ad verirken onların tarihi kişilik olanlarını gerçek ad ve unvanlarıyla ve tarihi kimlikleriyle aktarmıştır. Adlar genel olarak Türk ad verme geleneğine bağlı olarak verilmiş ve yaptıkları işlerle uyumlu olmuştur. Ayrıca tarihte var olmuş birçok devlet adamı ve önemli şahsiyet romanda tekrar can bulmuştur. Atsız, Türk kahramanlarına Türkçe adlar vermiş ve bugün birçok Türk çocuğu bu adların bazılarını onun sayesinde taşımaktadır.

Kaynakça

- Amanoğlu, E. K. (2000). Divan-ı Lügati't Türk'teki Kişi Adları Üzerine. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı 15*, 5-13.
- Atalay, K. M. (2013). *Divanü lûgat-it-Türk*. Ankara : TDK.
- Atsız, H. N. (1985). *Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar*. İstanbul: Arkadaş Basımevi.
- Atsız, H. N. (1997). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: İrfan Yayıncılık.
- Atsız, H. N. (2010). *Bozkurtlar*. İstanbul: Ötüken.

- Caferoğlu, A. (1968). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Clauson, G. (1972). *An Etymological Dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. Oxford: Clarendon Press.
- ÇulaKağan.(2020,02.08).Wikipedia:https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ula_Ka%C4%9Fan adresinden alındı
- Demir, E. (2014). S. Gerard Clauson'un Etimolojik Szölüğünde Geçen Sağlık ve Tıpla İlgili Kelimeler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 131-148.
- Demir, N. (2016). *Oğuz Kağan Destanı*. İstanbul: Ötüken.
- Donuk, A. (1988). *Eski Türk devletlerinde idarî-askerî unvan ve terimler*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Ercilasun, A. B. (2008). İstemi/İştemi (Sır Temir) Kağan. *Türk Kültürü*, 76-109.
- Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Ergin, M. (1999). *Orhun Abideleri*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Erol, A. (1992). *Adlarımız*. Ankara : TKAE yay.
- Eyüboğlu, İ. Z. (1991). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Gabain, A. V. (2000). *Eski Türkçesinin Grameri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Güner, G. (2018). ESKİ TÜRKÇE BİR ETİMOLOJİ DENEMESİ: AYAK " KÂSE, KADEH ", TÜRKİYE. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 650-662.
- İl Kağan. (2020, 01 30). Wikipedia: https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0l_Ka%C4%9Fan adresinden alındı
- Kafalı, M. (2020, 02 02). *Günboyu Gazetesi*. <https://www.gunboyugazetesi.com.tr/mustafa-kafali-turk-kulturunde-renkler-23826h.htm> adresinden alındı
- Karahan, L. (2009). Türkçede Dini Anlamlı Bazı Kişi Adlarını Ekle Değişirme Geleneği. *Dil Araştırmaları*, 17-24.
- Karakurt, D. (2011). *Türk Söylence Sözlüğü*. F Klavye.
- Karakurt, D. (2017). *Türkçe Sözcük İncelemeleri*. F Klavye.
- Kibar, O. (2005). *Türk Dillerinde Ad Verme*, . İstanbul: Akçağ Yay.
- Komisyon. (2012). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri*. Ankara: TDK.
- Kutalmış, O. G. (2003). *Türkçe Kişi Adları*. . İstanbul: Karabudun Yayınları.
- Maniheizm. (2020, 01 29). wikipedia: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Maniheizm> adresinden alındı

Özçelik,S.(2018). DEDE KORKUT OĞUZNAMELERİNDE GEÇEN BAN, BANU,BAMBAM, BAMSİ ÜZERİNE. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-BELLETEN*, 265-280.

Rahmeti, W. B. (1936). *Oğuz Kağan Destanı* . İstanbul: Burhaneddin Basımevi .

Rasonyi, L. (2007). *Tarihte Türklük*. İstanbul: Örgün Yayınları / Yayınevi Genel Dizisi.

Sepetçioğlu, M. N. (1998). *Dedem Korkut'un Kitabı*. İstanbul: İrfan Yayıncılık.

Sertkaya, O. F. (2012). Göktürkçedeki (ny) Runası Üzerine. *TEKE*, 1-10.

Sertkaya, O. F. (2018). *Kelime Dağarcığımızdan Etimoloji Araştırmaları*. Ankara : Akçağ Yayınları .

sozluk.gov.tr. (2019, 12 4). <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı

Sümer, F. (1999). *Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları*,. İstanbul: TDAV.

Şimşek, E. (2016). TÜRK KÜLTÜRÜNDE, KAPLUMBAĞALARLA İLGİLİ EFSANELER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME. *AKRA KÜLTÜR SANAT VE EDEBİYAT DERGİSİ*, 51-63.

TDK. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK. 11 10, 2015 tarihinde http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.561a8c29d488d1.79021731 adresinden alındı

TDK. (2015, 10 11). *Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük*. 10 11, 2015 tarihinde http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.561a8c242aba61.70505209 adresinden alındı

Tietze, A. (2002). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lügati 1.cilt*. İstanbul-Wien: Simurg.

Tietze, A. (2002). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lügati*,. İstanbul: Simurg Yay. .

TongYabguKağan.(2020,02.08).Wikipedia:https://tr.wikipedia.org/wiki/Tong_Yabgu_Ka%C4%9Fan#cite_note-kasgar-4 adresinden alındı

Ünlü, S. (2012). *Karahanlı Türkçesi Sözlüğü*. Konya: Eğitim Kitapevi.

wikipedia. (2020, 02 07). *I-ch'eng*. <https://tr.wikipedia.org/wiki/I-ch%27eng> adresinden alındı

wikizeroo.(2019,127).<https://www.wikizeroo.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvTWlocmFjZQ> adresinden alındı

Yurtsever, E. (1997). *Türkçe Adlar Derlemesi*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı.

Extended Abstract

Names are the subject of onomastic science. The anthroponym, which is one of the sub-branches of this, examines the names of persons. The tradition of naming has a huge place in all religions and cultures. The tradition of naming, which conveys the culture of each community in this area, is very diverse. When we look at the reasons for naming both the person who gave the name and the person to whom the name was given, protecting, keeping alive, commemorating, etc. such reasons arise. Mother and father prefer some names that mislead evil spirits to protect the child from evil and misfortune. The names of God are among those given by this concern. It is also the preference of Turkish culture to give some animal names and some hated tribe names as names to children in the belief that they scare evil spirits. According to the Kazakhs, Çepisbay Aga, whose son did not live, gave his son the name 'Rus' so that the Reaper would not come home. According to beliefs that good names attract evil spirits. When evil spirits disturb people, changing the name of the disturbed person or changing the name of that person to get rid of them lives as a tradition in some regions." (Karahan, 2009, s. 18) Name changing, illness per child, disability, misfortune, etc. when the negative situations came" The name given to the child brought him bad luck." it is replaced by saying". Of course, when you do positive things, the kid's name changes. As the Mongol ruler Genghis took this name later. Giving the name of the first person who comes home to the child, giving the first word as a name after the child is born is one of the traditions seen in Turkish culture. The name-giving task is made by the leading people in the family or society. We see the best example of this in the stories of Dede Korkut. "When the son of Dirse Khan will be named Boğaç, Dede Korkut was called", " Dede Korkut come, name this boy, take him with him to his father, ask his father to be a Beylik to the boy, they said to take the throne." (Sepetçioğlu, 1998, s. 25) Altay Turks for a period of time do not carry a special name is also seen. (Altın Toyçı Epope) They used family names but gained the privilege of carrying a special name when they performed a very significant feat. We see this in the stories of Dede Korkut. "At that time they wouldn't have named a boy if he hadn't beheaded or shed blood." Pay Püre Beğ said: "Bre, did my son behead or shed blood?" he was stunned. "Yes, he cut off the head, he shed blood, he knocked the man down." they said. "Bre, is there enough to name this boy?" he said. "Yes, my Sultan, it is too much." they said. (Sepetçioğlu, 1998, s. 71) There are also important examples of our naming traditions in the Oguz Khan saga. Here we see heroes named according to their work. "You sent me a lot of gold and you kept the city well, he said. So he kept his name to her and befriended her." (Rahmeti, 1936, s. 23) The

Turks believed that by giving their children names with bad connotations, they protected the child from evil. For this reason, the names of feared animals or abstract beings are also given. It is also an important factor in naming children when they are born. In the Islamic period, the children are Recep, Shaban, Ramadan, Kadir, etc. names are the appropriate examples for this situation.

In this article, the meanings of the specific names mentioned in the novel *Bozkurts* in alphabetical order are examined based on the personalities of the heroes/characters. In the novel *Bozkurtlar*, Hüseyin Nihal Atsız, we examined what methods he used and what he paid attention to in the tradition of naming his heroes/characters/persons in Turkey. While doing this work, he studied etymological dictionaries, modern-day dictionaries, various source books, articles, dissertations, etc. we have benefited from many resources. Turkish special names in the work for the detailed analysis of meaning, analysis, opinions were processed. It was eventually revealed how compatible or not the name was with the novel character.

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 21-02-2020

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 16-04-2020

Araştırma Makalesi / Research Article

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 6, ISSUE 13, P. 352 – 374.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 6,
SAYI 13, S. 352 – 374.

Elmalılı Hamdi Yazır'ın Kur'an Tefsiri Çerçevesinde Lisanın Toplumsal Dönüşümdeki İşlevi

Uğur Berk KALELİOĞLU¹ & Menderes SOYDAN²

Özet

Tercüme, yazının keşfi ile 4500 yıllık bir süreci kapsamına karşın, içerisinde Aydınlanma Çağı'nın "*Bilgi kuvvettir*" şiarına dayalı politik bir ideyi de barındırmaktadır. Bu ide, yeni bir bilgi otoritesi arayışı ve değişim arzusuna dayalı bir paradigmanın uzantısıdır. Tanzimat Dönemi'nde dikkat çekici bir faaliyete dönüşen tercüme, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında bizatihi devlet erki tarafından teşvik edilerek büyük bir artış göstermiş ve bu vesile ile toplumsal sistemin dönüşümü ve yeniden yapılandırılması hedeflenmiştir. İnkılapların yapıldığı Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Dinde Türkçeleşme Hareketi önemli bir işlev icra etmiş, kurucu kadronun din adamlarından, Türk halkının inkılapları özümsemeleri için "asri, medeni, fenni" gibi kavramlar çerçevesinde dini anlatımları talep edilmiş ve Türkçe Kur'an tefsiri Elmalılı Hamdi Yazır'a teklif olarak sunulmuş ve kabul görmüştür. Bu makalede Türk modernleşme anlayışı içerisinde lisanın yeri incelenmiş, Cumhuriyet'in kuruluşunu müteakip Dinde Türkçeleşme Hareketi irdelenmiş, döneminin alim ve fazıl bir din adamı olarak telakki edilen Elmalılı Hamdi Yazır'ın biyografisi anlatılarak, tefsir vazifesinin niçin kendisine verildiği araştırılmış ve tercüme faaliyeti ile hedeflenen sosyolojik dönüşüm incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Elmalılı Hamdi Yazır, Kur'an, Tefsir, Toplumsal Dönüşüm.*

The Function of Language in Social Transformation Within the Framework of Elmalılı Hamdi Yazır's Qur'an Tafsir

Abstract

Although the translation covers a 4500-year period with the invention of writing, it contains a political idea in it, based on the "*Knowledge is power*" slogan of the Enlightenment Age. This idea is an extension of a paradigm based on a search for a new knowledge authority and a desire for change. The translation, which turned into a remarkable activity during the Tanzimat Period, increased along the foundation years of the Turkish Republic, encouraged by the state power itself, and it was aimed to transform and restructure the social system. In the first years of the Republic where the reforms were made, the clergy of the founding staff was asked to explain religion within the framework of concepts such as "modern, civilized, scientific" in order for the Turkish people to internalize the reforms. The Turkishization Movement in Religion performed an important function in this regard and Turkish Qur'an interpretation was submitted to Elmalılı Hamdi Yazır as a proposal and accepted. In this article, the place of language in Turkish understanding of modernization, the Turkishization Movement in

¹ Doktora Adayı, Siegen Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Sosyoloji, kaleliberk@gmail.com

² İlahiyatçı-Yazar, menderessoymdan67@gmail.com

Religion following the foundation of the Republic, the biography of Elmalılı Hamdi Yazır who was appreciated as a scholar and a pious cleric of the period is explained, and the reasons why the tafsir (interpretation) task was given to him and the sociological transformation targeted by the translation activity are examined.

Key Words: *Elmalılı Hamdi Yazır, Quran, Tafsir, Social Transformation*

Giriş

Tüm toplumların, varoluşunu ve sürekliliğini sağlayan, din gibi kutsalları, gelenekleri vardır. Bu geleneksel olgular güçlü bir şekilde, maddi kültür, sosyal yapı, kültürel sistemler ve bireylerle sürekli ilişki içindedirler. Din süreklilik arz eden kabiliyeti ile, siyasi süreçlerin biçimlenmesinde ve toplumsal dönüşümlerde sosyolojik bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda içinde bulunduğumuz sosyolojik yapıya baktığımızda dini düşüncenin değişime ve kendini yenilemeye açık bir yapıya sahip olduğunu görmekteyiz (Şallı, 2017: 80). 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle, yeni rejimin en önemli önceliklerinden birisi, dinsel temele dayalı eski kültürel birikimin yerine, Türkiye'de yeni bir cumhuriyet kültürü oluşturabilmektir (Atabay, 2009: 457). Cumhuriyet kurucuları modern devleti kalıcı ve sürekli hale getirmek amacıyla birçok alanda sistemli ve kapsamlı reformlar yapmışlardır. Modern ve laik bir devlet ve toplum kurma adına eğitimden hukuka, dinsel alandan gündelik yaşama birçok alanda kapsamlı bir değişim ve dönüşüm söz konusu olmuştur (Kandeger, 2019: 611). Şüphesiz bunların arasında en önemli olanı din alanında gerçekleştirilen inkılaplardır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün, Avrupa medeniyetinin muasır olmasının temel nedenini Kilise ve Hristiyanlığın boyunduruğundan kendini kurtarması olarak mütalaa etmesi bu süreçte en önemli etkeni oluşturmaktadır. Atatürk'e göre, İslam kültürüne dayalı Osmanlı Devleti, çağının tek söz sahibi otoritesi olmasına karşın, Avrupa'da olup bitenlere gereken önemi gösterememiş olan yönetici erkin güdümünde zayıflamış; bilime, felsefeye, sanata gösterilen büyük ilgi yavaş yavaş sönmüş, çalışmalar durmuş, bazı çalışmalar da ehliyetsiz din adamları tarafından engellenmeye başlamıştır. Dolayısıyla Atatürk, yeni kurulan cumhuriyette akla dayanan bir din olduğuna kanaat ettiği İslamiyet'i, kaynağındaki akılcı prensiplere döndürmeye çalışmış ve bu prensiplerin temini olarak lâikliği benimsemiştir.³ Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan Kur'an-ı Kerim'in Türkçe tercüme ve tefsirinin yapılmasını istemiş, bu görevi de dönemin büyük din âlimlerinden kabul edilen Elmalılı Hamdi Yazır'a (ö. 1942) vermiştir. Atatürk, dini sahada gittikçe yayılan cehaletin belirginleştiğini gözlemlemiştir.

³ Mustafa Kemal Atatürk'ün İslam'a ve Kur'an'a bakışı hakkında ayrıntılı bir çalışma için bkz. Zümrüt, O. (2004). Atatürk'ün Kur'an'a Bakışı. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16(16), 9-24.

Tefsir projesi ile Kur'an'ı okuyup anlayacak ilim adamlarının günden güne azalmasını engellemeyi hedeflemiş ve özellikle Kur'an konusundaki bilgisizlikten istifade ederek, kötü niyetlerle ortaya çıkarılan, bozuk ve yanlış Kur'an tercümelerini ortadan kaldırmayı gaye edinmiştir. Bu yol ile de dini değerlerin tekke, zaviye ve medreseler yolu ile istismar edilmesini önlemeyi amaçlamıştır.⁴ Bu makalede Türk modernleşme anlayışı içerisinde lisanın yeri incelenmiş, Cumhuriyet'in kuruluşunu müteakip Dinde Türkçeleşme Hareketi irdelenmiş, döneminin alim ve fazıl bir din adamı olarak takdir edilen Elmalılı Hamdi Yazır'ın biyografisi anlatılarak, tefsir vazifesinin niçin kendisine veriliği araştırılmış ve tercüme faaliyeti ile hedeflenen sosyolojik dönüşüm incelenmiştir.

Türk Tarihi ve Modernleşmesinde Lisanın Önemi

Türkler tarih boyunca değişik coğrafyalara göç ederek yerleşmiş ve farklı coğrafyadaki kültürler ile etkileşime girerek birçok alfabe kullanmışlardır. Türkler, İslamiyet'in kabulünden sonra ise Türk diline uygun olmadığı kanaat getirilen⁵ Arap alfabesini kullanmaya başlamışlardır (Elçarpar, 2018: 30). Arap alfabesi ve Farsçanın etkisi arttıkça ilerleyen zamanda alfabe ile ilgili tartışmalar da gündeme gelmiştir. 19'ncü yüzyılda başlayan ıslahat hareketleri çerçevesinde Osmanlı aydınları ve yöneticileri tarafından belirgin bir şekilde başlayan alfabe tartışmaları, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşaması ve sonrasında da Harf Devrimi'ne kadar devam etmiştir (Değerli, 2009: 1). İslam Dini'nin kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'in Arapça olması, Kur'an'ın öğretim ve ezberlenmesinin Arapça dilinde yaygınlaşmasına neden olmuş, bu süreç içinde klasik İslami kurumlar (medreseler) oluşmuş ve bu kurumlarda öğretim dili olarak Arapçaya ağırlık verilerek, eğitimde yazım dilinin Arap harfleri olarak benimsenmesini beraberinde getirmiştir. Bu süreçle birlikte sosyolojik açıdan Türk milli dil ve kültürü, Arap kültürü ile yoğun bir etkileşim altına girmiştir (İz, 1988: 1011). Türklerin İslam'a girdikten sonraki Selçuklu İmparatorluğu döneminde bu etkileşim derinden hissedilmiş olmalı ki Türkçenin önemini göstermek ve yaşatmak amacıyla Kaşgarlı Mahmut tarafından 1074 yılında Divanu Lügati-t-Türk adlı eser kaleme alınmıştır. Bu eserde

⁴ Türk toplumunda dini algılama/anlamlandırma ve yaşam felsefesinin oluşumunda, sosyal değişime etki eden önemli bir kültürel olgu Tasavvufur. Türk toplumu, Osmanlıdan günümüze gelinceye kadar, Tasavvufun hiyerarşik seyri içinde kurumsallaşan dergâh, tekke ve zaviyelere sıcak bakmış, ilgi duyup desteklemiştir. Bu sivil yapılanma içindeki dini önderlerin, Kuran'ı yorumlama ve halka anlatma biçimlerinin keramet inancına dayalı, duygusal hikayeler, darbı meseller, menkıbeler ve kıssalar şeklinde halkın seviyesine uygun halk dili ile anlatılması ve bu anlatım biçiminin günümüzde de halen cemaat ve tarikatlar yoluyla devam etmesi, Türk toplumunun Tasavvufi tefsirlere daha çok ilgi göstermesine neden olmuştur (Özgel, 2012: 333b).

⁵Arap alfabesinin Türkçe ile dil bilgisel ve fonetik uyumsuzluğu için bkz. Korkmaz, Z. (2009). Alfabe Devriminin Türk Toplumuna Üzerindeki Sosyal ve Kültürel Etkileri. *Electronic Turkish Studies*, 4(3).

“Türkçeyi öğreniniz, Türklerin saltanatı uzun sürecektir” hadisi,⁶ Türk topluluklarının yaşadıkları bölgelerde ve özellikle Anadolu’ya yerleşen Türkler arasında Türkçeye karşı ilgi duyulmasına ve Türkçenin yeniden canlanmasına vesile olmuştur. Bu eser o kadar etki yaratmıştır ki ilerleyen yıllarda Karamanoğlu Mehmed’in (ö. 1277) siyasi bir temsilci olarak “Sadece Türkçenin Konuşma ve Yazı Dili Olmasına Dair” fermanını yayınlamasında etkili olmuştur (Kafesoğlu, 2018: 382). Türklerin İslam’a girmeden önceki dönemlerinde de başka milletlerin kültürlerinden etkilenip milli kimliklerini kaybetme ve bu kaybın da esaret ile sonuçlanma kaygısını taşıdıklarını, taşa yazılarak dikilen Orhun Abideleri’nde görmekteyiz (Taşağıl, 2018: 40). Arap alfabesi, Osmanlı Devleti’nin yıkılışına dek kullanılmış, alfabenin Türkçe üzerindeki etkileri pek çok çevre tarafından önemli oranda tartışma konusu yapılmıştır. 19’ncü yüzyıla gelindiğinde, geri kalmışlığın nedenini de çözümünü de maârifsizlikde, maarif sorununun çözümünü ise yazıda ve dilde arayan Osmanlı aydınlarının bu sorunu aşmak için yazının ıslahını tartıştıkları, hatta bunun için dernekler kurdukları görülmüştür (Şentürk, 2013: 495). Tartışmalara paralel olarak bazı uygulamaların denendiği de görülmekte ise de bu denemelerden bir sonuç alınamamıştır (Maralli, 2019: 127). Özellikle II. Meşrutiyet’in ilanından sonra, modernleşme süreciyle birlikte Türkçenin kökeni, yabancı diller karşısındaki, özellikle Arapça ve Farsça karşısındaki durumu, dilde yenilik ve sadeleştirme konuları; milli kimlik, milli lisan ve milliyetçilik kavramları üzerinden yoğun bir şekilde gündeme gelmiş ve tartışılmıştır (Topaloğlu, 2014: 62).

Cumhuriyetin kurulması ile tartışılan tüm bu konular, Cumhuriyetin kurucu kadroları tarafından da tartışılarak hayata geçirilmeye başlanmış, milli kimlik oluşturma ve toplumun kültürel dönüşümünü sağlama yönünde dil alanında önemli adımlar atılmıştır. Bu çerçevede öncelikle din dilinin Türkçeleşmesi yönünde adımlar atılmış ve TBMM’de 21 Şubat 1925 tarihli bir önerge ile, Kur’an ve Hadis Tercümesi yaptırılması için Diyanet bütçesine ek bir ödenek konması kabul edilmiştir. Din dilinin Türkçeleştirilmesi yönündeki bu ciddi adımdan sonra, 1 Kasım 1928 tarihli 1353 sayılı kanunla Arap alfabesi kullanımdan kaldırılarak, Latin kökenli Türk alfabesine geçilmiştir. Dildeki bu gelişmeler, milli kimlik oluşturma ve modernleşme çabalarına önemli ölçüde hız kazandırmıştır (İmıl, 2019: 426). Arap alfabesinin kullanımdan kaldırılması ve Latin kökenli Türk alfabesine geçiş, Türk toplumunun sosyal, kültürel, dini, siyasi ve ilmi alanlarında geniş etkilerin uyandırılmasına sebep olmuş, büyük gelişmelerin ve tartışmaların yaşandığı süreci başlatan tarihi bir dönüm noktası olarak

⁶ Yine Ebu Davud’un aktardığına göre “Sizi terkettikleri müddetçe siz de Türkleri terkedin. Onlara sataşmayın” hadisi bulunmaktadır. Bkz. Nesâî, Cihâd 42. Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/425

tescillenmiştir (Gençoğlu, 2009: 36). Harf devriminin hemen ardından, dilde öze dönüşü ve sadeleşmeyi savunup destekleyen “yenilikçi” aydınlar ile “muhafazakâr” aydınlar arasında “Türk dilinden Arapça ve Farsça sözcüklerin ve söz öbeklerinin atılması ve tasfiye edilmesi” konusunda bir tartışmanın yaşandığı görülmektedir. Tartışmaları sonlandırmak, dildeki sadeleşme çalışmalarındaki aşırılıkların önüne geçmek, Anadolu Türkçesini canlandırmak amacıyla Türk Dili Tetkik Cemiyeti teşekkül ettirilmiştir. Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Mustafa Kemal Atatürk’ün talimatı ile, 12 Temmuz 1932’de kurulmuş, Türk Dili’nin tarihi ve etimolojik kökenlerini tetkik ve Arapça ve Farsça kelimelerden arındırma ve modernizasyon görevlerini üstlenmiştir. Cemiyet, lisanın kökenlerini bulabilmek için çeşitli lehçeler ve diğer Türk dillerinde kapsamlı dilbilimsel çalışmalar yürütmüş ve dilde sadeleştirme çalışmaları ile Öz Türkçe’ye dönüş hedeflenmiştir. Daha sonra Türk Dil Kurumu adını alacak olan cemiyetin tüzüğü bizzat Mustafa Kemal tarafından hazırlanmış olup, ilk kurultay Dolmabahçe Sarayı’nda Atatürk’ün rehberliğinde gerçekleşmiştir (Alyılmaz, 2004: 82). Mustafa Kemal Atatürk’ün Güneş Dil Teorisi’ni temel alarak, Türk kimliğini yeniden inşa ve tesis etmek üzere girişimlerde bulunduğu, bu vesile ile Sümer Medeniyeti ile Türkçenin kökensel bağlantılarını araştırmak istemesi de bu meyanda önemlidir. Alyılmaz (2004) da Güneş Dil Teorisi’nin⁷ ve diğer girişimlerin hem Türkçe konuşma yazma bilincinin gelişmesine katkı sağladığını, hem de Türkçenin tarihi ve etimolojisi ile ilgili birçok eserin hazırlanmasına vesile olduğunu belirtmiştir. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti ve Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin ortak bir ideolojik projesi olarak görülebilecek Türk Tarih Tezi de milli kimliğin içselleştirilmesini sağlamakta önemli bir vazifeye sahiptir. Yeni nesillerin, tarihin en eski medeniyetleri ile olan bağlarını keşfetmelerini teşvik etmek ve kendine güvenen bir karakter edinmelerini sağlamak amacıyla meydana getirilmiştir. Diğer bir taraftan da Türk münevverini antropolojik ve sosyolojik çalışmalara teşvik etmiş, Türkiye’de tarih konusunda ciddi araştırmaların yapılmasına zemin oluşturmuştur. İlmî tarihçilik için düşünce ve bilim hayatına gereken teknik bilgi ve donanımı sağlamak bakımından önemli bir sosyolojik ve ilmî işlevi de ifa ettiğini söylemek mümkündür (Oral ve Aktin, 2010: 472).

Hamdi Yazır’a Türkçe Kur’an Tefsiri yazma görevi, tüm bu tartışma ve gelişmelerin yaşandığı bir süreçte verilmiştir. Yazır’ın tefsirinin önsözünde ve diğer bazı bölümlerde, Arapçadan Türkçeye çeviri yapılırken bazı kavramların Türkçeye aktarılmasının imkânsız

⁷ Demir’in (2010)’de belirttiği gibi Güneş-Dil Teorisi bugün akademik anlamda bir anlam ifade etmemektedir. Fakat, bu girişim Cumhuriyet Dönemi ulusal kimliğin inşasında önemli bir görevi ifa etmiş, muasır medeniyetler seviyesine ulaşma hedefi taşıyan münevveri sosyolojik çalışmalara teşvik etmiştir.

olduğunu ileri sürmüştür. Arapça ve Farsça cümleleri ve deyimleri, Allah'ın isim ve sıfatlarını tevkifi kabul ederek Türkçeye çevirmemiş, olduğu gibi tefsire aktarmıştır (Karslı, 2005: 253). Yazır'ın bu tutumunda, bazı kelimelerin Türkçede tam olarak ifade edilmesinin mümkün olmadığını düşünmüş olması, bu yüzden de tercümenin büyük sorumluluk gerektireceğini dikkate almasının payı vardır. Kayıran ve Metintaş'ın (2015) belirttiğine göre, Latin alfabesine karşı olanların tezlerinin; İslam birliğinin bozulacağı, Hıristiyan devletlerin bu durumu istismar ederek İslam ülkelerini kışkırtacakları ve Türkiye içinde kargaşa yaşanacağı gibi düşünceler etrafında şekillendiği görülmektedir. Dil devrimi ile uygulamaya konulan Latin harflerine karşı olanların ve Arap harflerinin değiştirilmemesi fikrini şiddetle savunanların öne sürdükleri en önemli tezlerden biri de bu harflerin değiştirilmesi halinde kültürel kopukluğun yaşanacağı savıdır (Koç, 2018: 48).

Tercüme Faaliyetleri ve Dinde Türkçeleşme Hareketi

Türklerde ilk Kur'an çevirisinin hangi tarihte yapıldığı ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat, İngiltere Manchester Rylands Kitaplığındaki, Arapça Yazmalar 25-3821 numarada kayıtlı, "Rylands Nüshası" olarak bilinen ve Karahanlılar'dan kalma Karahanlı Türkçesi ile yazılan bu nüshanın, ilk Türkçe Kur'an tercümesi olduğu ile ilgili genel bir kabul bulunmaktadır (Üşenmez, 2006: 91). Başka bir kabul ise İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi'nde 73 numarada kayıtlı olan Türkçe Kur'an tercümesinin ilk Kur'an tercümesi olduğu yönündedir. İlk yazılan Türkçe Kur'an tercümesi olduğu ileri sürülen bu nüsha Orta Asya Türk dilinin özelliklerini yansıtmaktadır (Özkan, 2005: 118). Osmanlı döneminde yapılan tefsir tercümeleri çalışmalarına genel olarak baktığımızda, bir bütün olarak tercüme edilen ve varlığı bilinen dört tefsir karşımıza çıkmaktadır. İçerik olarak tasavvuf ağırlıklı olan bu tefsirler şunlardır: Tefsirü Ebi'l-Leys es-Semerkandi, Tefsirü'l-Hazin, Tefsirü't-Tibyan ve Mevahib-i Aliyye. İlmi kişilikleri olan, Türk dili ve edebiyatına hâkim mütercimlerin bu tefsirleri tercüme ederken halkın seviyesini gözeterek, kimi zaman da orijinal metnin dışına çıkarak sade, akıcı ve serbest bir dil ve üslup kullandıkları görülmektedir. Bu tefsirler, tercüme edildikten sonra Türk toplumu tarafından benimsenmiş ve büyük ilgi görmüştür (Birişik, 2004: 68). Cumhuriyetin ilanından günümüze gelinceye kadar 500'ün üzerinde Türkçe Kur'an tercüme çalışmasının yapıldığı görülmektedir (Üstün, 2012: 480). Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde, Türkçülük/Türkçecilik fikrine sahip olanlar, ibadet dilinin de Türkçeleştirilmesini savunmuşlardır. Türk modernleşmesinin fikri ideoloğu ve Dar'ül Fünun İçtimaiyat dersleri ile Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk sosyoloğu olma

özelliği taşıyan Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları* (1968) eserinde, konu hakkında şöyle yazmaktadır:

“Dinî Türkçülük, din kitaplarının ve hutbelerle vâizlerin Türkçe olması demektir. Bir millet, dinî kitaplarını okuyup anlayamazsa, tabiidir ki, dininin hakikî mahiyetini öğrenemez. Hatiplerin, vâizlerin ne söylediklerini anlamadığı surette de ibadetlerden hiçbir zevk alamaz, İmamı Âzam hazretleri, hattâ, namazdaki sûrelerin bile millî lisanda okunmasının caiz olduğunu beyan buyurmuşlardır. Çünkü, ibadetten alınacak vecd, ancak okunan duaların tamamıyla anlaşılmasına bağlıdır. Halkımızın dinî hayatını tetkik edersek görürüz ki, âyinler arasında en ziyade vecd duyulanlar, namazlardan sonra, ana diliyle yapılan derunî ve samimî münacaatlardır. Müslümanların camiden çıkarken büyük bir vecd ve itminan ile çıkmaları, işte her ferдин kendi vicdanı içinde yaptığı bu mahrem münacaatların neticesidir.” (Gökalp, 1968: 158).

İbadet dili hakkındaki fikir ve çalışmalar Cumhuriyet döneminde de devam etmiş; başta namaz olmak üzere, bizzat Atatürk’ün girişimleri ve çalışmaları sonunda ibadet dilinin Türkçeleştirilmesi düşünülmüştür. Cuma Hutbelerinin Türkçe olarak okunması, Atatürk’ün direktifi ile Cumhuriyet’in ilanından önce gerçekleşmiş, ilk Türkçe hutbe 17 Mart 1922’de Ankara’da Hacı Bayram Camii’nde Meclis-i Mebusan ve TBMM’nin imamı olan İstanbullu Hacı Hafız Sabri Efendi tarafından okunmuştur. Cumhuriyet’in ilanından sonra, ezanın tercümesi de yapılarak, 3 Şubat 1932’den itibaren ezanın Türkçe okunması uygulaması başlamıştır. Uygulama 18 Temmuz 1932’de Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından da benimsenmiş ve ülkenin bütününe yönelik genelge yayımlanmıştır (Zengin, 2014: 168). Yine, Tanzimat’tan sonra hız kazanan Türkçecilik hareketine paralel olarak Kuran-ı Kerim’in Türkçeye çevirisi de hız kazanmıştır. Tanzimat ile Cumhuriyet arasında geçen zaman içerisinde Kuran’ın birçok Türkçe tercüme ve tefsiri yapılmıştır (Akman, 2017: 236) Türkçe Kur’an konusu özellikle İkinci Meşrutiyet’ten sonra gündeme yoğun bir şekilde gelmiş, Kur’an, dergilerde ve kitap halinde Türkçe olarak basılmıştır. Bu dönemde sadece Türkçe Kur’an değil, Türkçe namaz ve Türkçe Hutbe konusu da tartışılmış ve çeşitli denemeler yapılmış, ancak dönemin sosyolojik yapısı elverişli olmadığı için bu girişim ancak Cumhuriyet ile birlikte başlatılan devrimler sürecinde somut olarak uygulamaya konulabilmiştir (Dikici, 2006: 78). Türkçeleştirme çalışmaları kapsamında ezanın Türkçeleştirilmesi Atatürk’ün başkanlığında kurulan bir imamlar heyeti tarafından gerçekleştirilmiş heyetin ezanı Türkçeye çevirmesinin ardından, ezan 8 Şubat 1932 tarihinde bayram gününde bütün camilerde Türkçe olarak okunmuştur. Ezan, bu tarihten itibaren tam 18 yıl Türkçe olarak okunmuş, Demokrat Parti’nin seçimi kazanmasıyla, 16 Haziran 1950 tarihinde, ezanın yeniden Arapça okunması kararlaştırılmıştır (Aydar, 2007: 90).

Elmalılı Hamdi Yazır ve Kur'an Tercümesi

Elmalılı Hamdi Yazır, 1878 yılında Antalya'nın Elmalı ilçesinde dünyaya gelmiştir. Eğitimine küçük yaşta başlayan Yazır, Rüştüye mektebini bitirdikten sonra, 1895 yılında Ayasofya Medresesi'ne yerleşmiş ve önemli hocalardan dersler alarak farklı alanlarda icazet almıştır. Edebiyat, felsefe, musiki ve siyasete ilgi duyan Yazır, önemli mektep ve medreselerde dersler vermiş, ayrıca Osmanlı kurumlarında önemli görevlerde bulunmuştur (Karadağ, 2017: 152). Yazır, ilim ve siyaset alanı dışında hattatlık ile de ilgilenmiş, ayrıca döneminin sosyal etkinlikleri içinde önemli yer tutan tarikatlar/tasavvufa da ilgi duyarak Şabaniyye tarikatına girmiştir (Yıldız, 2019). Yazır, inanç konuları, günlük yaşamla ilgili ibadetler, İslam hukuku alanına giren güncel problemler, felsefe, tasavvuf ve toplumsal olay ve sorunlar üzerinde ilmi düşünceler üretmiş, bu düşünce ve çalışmalarını da *Hak Dini Kur'an Dili* (1935) adlı tefsirine yansıtmıştır. Tefsirinde özellikle fıkıh alanına giren konuları Hanefi kaynaklardan yararlanarak açıklamaya ve İslam hukuku kapsamına giren problemleri Hanefi fikhî ekseninde çözmeye çalışmıştır (Böke, 2014: 40). 27 Mayıs 1942'de, kalp rahatsızlığından Erenköy'de vefat eden Yazır, Sahrayıcedid Mezarlığı'na defnedilmiştir.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra pozitivist düşünceye sahip düşünürlerin aktif olarak eğitim kurumları ve diğer kadrolarda görev almaları, ayrıca yabancı hocaların bazı okullarda ders vermeleri ve Avrupa'ya tahsile giden öğrencilerin pozitivist düşüncelerden etkilenip onları benimsemeleri pozitivist düşüncenin tanıtılması ve yayılmasında etkili olmuştur (Coşkun, 2015: 206). Beyan'ül Hak dergisinde iki yıl boyunca (5 Ekim 1908-5 Aralık 1910) 29 siyasi ve ilmi makale kaleme alan Hamdi Yazır, dönemindeki öne çıkan önemli güncel ve politik konuları, ayet ve hadis ekseninde açıklamıştır (Demir, 2012: 319). Hamdi Yazır, yaşadığı dönemin gelişmelerinden etkilenmiş ve Avrupa hukuku ve felsefî düşüncelere ilgisiz kalmamıştır. Avrupa'daki fikir akımlarını daha yakından tanımak, bilmek amacı ile de öncelikli olarak Fransızca'yı öğrenmiş, ardından da ilk olarak Fransız felsefecilerinden Paul Janet ve Gabriel Seailles tarafından yazılan "*Histoire de La Philosophie/Les Problems et Les Ecoles*" eserini "*Metalib ve Mezahib*" ismi ile tercüme etmiştir (Kara, 2015:19). Yazır'ın Batı düşünce ve felsefesine olan bu ilgisi, onun ikinci bir çeviri daha yapmasına vesile olmuştur. Yazır, İngiliz Alexander Bain'in (1818-1903) Mantık ilmine dair İngilizceden Fransızcaya yapılan "*Logic: Deductive and Inductive*" çevirisini Türkçe'ye "*İstintacı ve İstikrai Mantık*" adı ile tercüme etmiştir. Yazır, tercüme ettiği bu eserini Süleymaniye Medresesi'nde hocalık yaptığı yıllarda, öğrencilerinin Batı fikir akımlarını yakından tanımaları amacı ile onlara ders notu olarak vermiştir (Gürkan, 2005: 217). Yazır'ın bu tercüme faaliyetlerinden kısa bir süre sonra

öğrencilerinin Cumhuriyet'e ve modernleşme sürecine bağlı olarak gerçekleşen inkılaplara tanıklık etmeleri, toplumsal dönüşümde din bilginlerinin/Ulemanın düşünce, tutum ve davranışlarının önemini gösteren dikkat çekici bir örnektir.

20.yüzyılın başlarında Osmanlı ulemasının, Kuva-yi Milliye yanlısı ve Kuva-yi Milliye karşıtı olarak ikiye bölünmüş olduğu gözlenmektedir. İstanbul ulemasından Kuva-yi Milliye'ye karşı olanlar İstanbul'da kalarak İstanbul hükümetinin yanında yer almışlar, Kuva-yi Milliye'yi destekleyenler ise Ankara'da, yeni kurulan Türkiye'nin kurucu kadrolarının yanında yer alarak, Anadolu uleması olarak hem fikri hem de fiili destek ile Kurtuluş Savaşı'nın zafere ulaşmasında etkin bir unsur olmuşlardır (Göleç, 2013: 174). Yazır'ın milli mücadele yıllarında Kuva-yi Milliye yanında Anadolu ve Ankara'da yer almadığını, İstanbul hükümetinde çeşitli görevlerde bulunduğunu görmekteyiz. II. Meşrutiyet'in ilk meclisine Antalya mebusu olarak giren Yazır, 1915-1917 yıllarında, Ramazan aylarında padişahın huzurunda verilen Tefsir derslerinin görüldüğü Huzur derslerinde görev almış, ardından 1918'de Şeyhülislâmlık bünyesinde yer alan Dârü'l-hikmeti'l-İslâmiyye⁸ âzalığına getirilmiş, kısa bir süre sonra da bu kurumun başkanlığına atanmıştır. Damad Ferid Paşa'nın birinci ve ikinci hükümetlerinde Evkaf nâzırı olarak görev alan ve bu görevde iken ikinci rütbeden Osmanlı nişanı ile ödüllendirilen Yazır, 15 Eylül 1919'da âyan heyeti üyeliğine tayin edilerek Süleymaniye Medresesi müderrisliğine yükseltilmiştir.

Hamdi Yazır'ın, İslam'ın, her türlü ilerlemenin, bilimin, tekniğin ve medeniyetin yanında olduğu; cehalete, bağınazlığa, batıl inançlara karşı olduğu ile ilgili fikirlerinin, Atatürk'ün fikirleri ile örtüştüğü görülmektedir (Aydar, 1999: 197). Yazır, tasavvufun tarihi sürecini ve toplumsal boyutunu göz önünde bulundurarak tasavvufu, İslami ilimler arasında görmüş, fakat tasavvufun ve kurumlarının bozulduğunu, asli hüviyetlerini yitirdiğini ve mutlaka ıslah edilmeleri gerektiğini savunmuştur (Şimşek, 2006: 14). Sosyal değişim süreçlerinde dinin rolü ve etkisinin üç şekilde ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Birincisi, sosyal değişim süreçlerinde din, sosyal değişmeye karşı gelen, direnen ve engel teşkil eden bir faktör, ikinci olarak sosyal değişimin temel dinamiği, son olarak da sosyal değişim süreçleri içerisinde, sosyal değişimin bir sonucu olarak din algısındaki değişimler (Doğan, 2011: 47). Elmalı M. Hamdi Yazır'ın bu çerçevede; birey ve toplum, din ve sosyal değişim ile ilgili görüşleri dikkat çekicidir. Yazır özellikle din ve toplum ilişkileri ile ilgili temel prensip olarak kendinden

⁸ Dâr-ül Hikmet-il İslamiye, 12 Ağustos 1918 tarihinde VI. Mehmed Vahdeddin ve Şeyhülislam Musa Kazım Efendi zamanında "Bab-ı Meşihat" (şeyhülislâmlık) dairesine bağlı olarak açılmış, "Yüksek İslam Şurası" benzeri dini teşkilattir.

önceki ve içinde bulunduğu dönemdeki aşırı görüşlerden kaçınarak, ılımlı bir görüş sergilemiştir. Yazır, dinin toplumu harekete geçiren, toplumu yapılandıran temel bir etken ve sosyal değişimin motor gücü olduğunu savunmuştur (Özdemir, 2017: 14). Bunun yanında Hamdi Yazır, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki Türkçe Kur'an projesine kuşkuyla bakmasına, bu konuyla ilgili tavrını açıkça ortaya koymasına rağmen, diğer İslâmcılara nispetle tefsir konusunda daha millî bir tavır takınmıştır. Onun böyle bir tavır takınması, İslâm dünyasındaki yeni selefi akımlara pek sıcak bakmaması, Ehl-i Sünnet çizgisini esas alan ve aynı zamanda Anadolu-Türk İslâmı'nı da hesaba katan bir anlayışa sahip olmasından ileri gelmektedir. Bu da onun tefsir projesinde yer almasında etkili olmuştur (Öztürk, 2014). Yazır, Osmanlı'nın geçiş ve kırılma dönemine tanıklık eden, medrese geleneğinden gelen bir din bilginidir. Yaşadığı dönemde felsefenin medresede kısıtlanmasının getirdiği sonuçları görerek, daha kapsamlı bir düşünceye sahip olmuştur. Yazır'ın *Metalib ve Mezahib* (1978) adıyla Fransızca'dan tercüme ettiği felsefe tarihi hakkındaki eserin önsözünde, felsefe ve din ilişkisi hakkındaki yaklaşımları dikkat çekicidir. Yazır bu eserin önsözünde, döneminin kültür, din ve sosyal sorunlarına değinerek, toplumsal bir gerilimin varlığına dikkat çekmiştir (Yazır, 1978: XXX). Varlığın ve bilginin bilimsel olarak araştırılması gereğine de inanan Yazır, felsefe ve din arasında meydana gelen tartışmalara çözüm üretmeye çalışmış, akıl ve iman bütünleştiği zaman gerçeğin kavranılıp doğrulanabileceği fikrinde ısrar etmiştir (Köysüren, 2015: 244). Yazır, İslam düşüncesi ile ilgili ortaya koyduğu fikirlerde genel olarak geleneksel çizgiyi takip edip daha önce yazılan İslâmî kaynakları sık sık referans göstermekle birlikte, düşünce ürettiği konularda akıl ve bilimi öne çıkarmıştır (Yazır, 1978: XXXIII). Yazır'ın geleneksel düşünce tavrını genel anlamda mucizelere bakışında net bir şekilde görmekteyiz. Kur'an'da yer alan bazı mucizelerin modern bilimin verileriyle uzlaştırılmasına ve bilimsel yorumlarına karşı çıkmış, kimi zaman da bu tür yorumları sert bir dille eleştirmiştir (Yazır, 1978: XXXIV). Bu geleneksel tavrına rağmen sonraki dönemlerde ortaya çıkan bilimsel gelişmelerden de faydalanmıştır (Bayram, 2015: 100).

Yazır, Hak Dini Kuran Dili adlı tefsirinde insan ve sorumluluklarını ele alırken genel olarak akıl gücüne vurgu yaparak, insanın ancak akıl yolu ile dinin hükümlerini anlayabileceğini, iyi ve kötüyü ayırt edebileceğini, iradesiyle de gerçek mutluluğa erebileceğini sık sık dile getirir (Yazır, 1935: C.I, 2-3; Toksöz, 2015: 270). Hilafet ve Halife kavramlarının siyasi bir atmosfer içinde tartışıldığı II. Meşrutiyet döneminde Hamdi Yazır'ın, geleneksel hilafet anlayışının çok ötesinde aykırı bir bakış sergilediğini görmekteyiz. Yazır, İslam'da asla ruhbanlığın olmadığını, tüm dünya Müslümanlarının ruhani lideri konumunda görülen klasik Hilafet

anlayışının ruhbanlığa benzediğini, dolayısı ile İslam'a aykırı olduğunu söyleyerek, halifelige milli sınırlar içinde bir rol biçmiştir (Ersöz, 2019: 286). Yazır'ın halifelik hakkında görüşleri şu şekildedir⁹:

“Elmalılı'ya göre halife, onu seçenlere vekâlet etmesinin yanında tıpkı onu seçenler gibi kendisinin de uymakla yükümlü olduğu kanunların çıkartılması ve uygulanması bakımından kanun koyucunun (meclis) naipliği yani vekilliği yetkisine sahiptir. Hiçbir zaman kendi kararıyla kanunlara karşı gelemez. Gelirse milletin hâkimiyeti bunun gereğini yapar. Dolayısıyla hilâfet, şeriatin/hukukun icra edilmesini sağlayan bir başkanlık/yöneticilikten başka bir şey değildir ve ruhanî liderlikle hiçbir alâkası yoktur. Hilâfet/halife, İslâmî meşrutiyet hükümetinin başkanı demektir. Bunun için yabancı memleketlerdeki Müslümanlara velâyeti söz konusu değildir. Bununla birlikte Müslümanlar ona manevi bir duygu ile bağlıdırlar.” (Ersöz, 2019: 287).

Yazır'ın bu geleneksel hilafet anlayışını dışlaması, ileride hilafetin ilgası sürecinde fikrîsel zemin oluşturmanın yollarını açarken, hilafetin ilgası sırasında, meclisin ve halkın ikna edilmesinde, bir toplumun yüzyıllardır sahip olduğu ümmet fikrinden, ulusal ve milli kimliğe dönüşüm çabaları sırasında önemli bir argüman oluşturmuştur (Turan, 2008: 299). Bu minvalde Yazır'a bu görevin verilmesinde etkili olduğuna kanaat getirilen nedenler şu şekildedir: Birincisi cehalete ve bağınazlığa karşı olması, tasavvufî anlayış ve kurumlarının gözden geçirilmesinin gerekliliğini savunmasıdır. İkinci olarak Selefi akımlara karşı olup Ehli sünnet şemsiyesi altında Hanefî ekolünün izinden gitmesidir. Üçüncüsü içinde bulunduğu dönemin siyasi ve sosyolojik gelişim ve değişimlerini göz önünde bulundurarak, İslam dünyasındaki geleneksel hilafet anlayışının aksine, İslam hukuku ekseninde halifenin siyasi otoritesini tartışmaya açmasıdır. Dördüncüsü ve belki de en mühimi, halifenin yetkisini daraltan “milli devlet, milli halife” fikrini ortaya atması, modern düşünce akımlarına, akla, bilime önem vermesi ve akılcılığı savunmasıdır.

Mustafa Kemal Atatürk, Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan Kur'an-ı Kerim'in Türkçe tercüme ve tefsirinin yapılmasını istemiş, Diyanet İşleri Başkanlığı da bu görevi, dönemin büyük din âlimlerinden kabul edilen Elmalılı Hamdi Yazır'a vermiştir. Yazır, bu görevin kendisine verildiği yıllarda yoğun bir şekilde tartışılan “Türkçe Kur'an Tercümesi” başlığı ile yapılan Kur'an'ın tercümesi çalışmalarına kavramsal olarak sıcak bakmamış, bu görüşünü tercüme kavramı üzerinden “bir kelimenin/sözün başka bir dile tam olarak çevrilemeyeceği” fikrini savunmuştur (Gümüş, 2005: 286). Bu nedendir ki Kur'an çevirisine “Kur'an'ın Tercümesi” yerine “Yüce Kur'an'ın Meâlî Âlîsi” demeyi tercih etmiştir. Tefsir çalışmasında ise “Tefsir”

⁹Hamdi Yazır'ın Hilafet hakkındaki görüşleri için ayrıca bkz. BUKARLI, E. İslâmiyet ve Hilafet ve Meşihat-ı İslâmiye. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 6(5), 374-383.

sözcüğünün kullanılmasında kavramsal olarak bir sakınca görmemiştir. Özetle Yazır, Kur'an'ın Türkçe çevirisine "Kur'an Meali", tefsir kitabına ise "Kur'an Dili" ismini vererek "tercüme" kavramına mesafeli olduğunu göstermiştir. Yazır'ın Kuran tercümesi yerine "Meal" kavramını kullanması Türk toplumu üzerinde de etkili olmuş, Türkçe Kuran Tercümesi yerine "Kur'an Meali" söylemi tercih edilmiştir. Günümüzde "Hak Dini Kur'an Dili" hala asli bir kaynak olarak kabul edilmektedir. Elmalılı Hamdi Yazır tefsirinin önsözünde, başlangıçta Kur'an'ın Arapçadan başka dile çevrilemeyeceğini zannettiğini açıkça belirtmiş, fakat Atatürk'ün ısrarı üzerine çalışmaya başladığını ve bitirdikten sonra Türk milletine yaptığı büyük hizmetten ve kendisine sağlanan imkândan dolayı hamd ve şükür etmiştir:

"Memleketimizde Kur'an-ı Kerim tercemesi namı ile şöyle böyle bazı neşriyat görüldü. Öyle ki içlerinde aslından değil de yabancı tercümanlardan terceme edilenler bulundu. Gerçi bunu yapanların maksatları ne olduğunu Allah bilir. Şu kadar ki zahire nazaran en büyük saik, hissedilen bir ihtiyacı vesile edinerek bazı kitapçıların ticaret sevdasına düşmüş olmaları görülüyor. Buna karşı Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Diyanet İşleri Riyasetine bir vazife tahmil edilmişti. Bunun üzerine bir teveccüh eseri olarak benden bir tefsir ve terceme yazmam istendi. Ben evvel emirde itiraz ettim, çünkü Kur'an-ı Kerim'in hiçbir lisana hakkıyla tercemesi mümkün olmadığını bilmezlerden değildim. Fakat iktizayı binaen mümkün olduğu kadar bir tefsir yazmaya çalışmam ve buna hulâsa olarak bir meal dercetmem için ısrar edildi. Bunu reddetmek yaraşmazdı. Bilakis 'Onu insanlara açıklayacağız!' (Âl-i İmrân, 3/187) ayetinin anlamı gereğince bu bir vazife idi. Kalemim kırılmış, mürekkeğim tükenmiş iken avn-i hüdaya sığınarak, ve vesile-i rahmet-ü mağfiret olmasını ümit ederek, tefsire başladım, sonra mefhum tarzında bir meal yazmaya başladım. Hemen Cenab-ı Hak rızasına karın ve hüsnü hitam ile mazharı tahsin buyursun amin." (Yazır ve Argun, 2009: 292).

Cumhuriyetin ilanına kadar muhtelif çeviriler olsa da Mustafa Kemal Atatürk'e gelene kadar hiçbir yetkili devlet eliyle güdülen Kur'anî bir tercüme hareketi gerçekleştirilememiştir. Bu durum Türk ve İslam tarihi için önemli bir dönüm noktasıdır.

Tercüme Faaliyetlerinin Önemi, Sosyolojik İşlevi ve Kur'an Tefsiri ile Hedeflenen Sosyolojik Dönüşüm

İletişim, hızlı ve sürdürülebilir gelişmeler için en önemli araç olarak kabul edilmektedir. İletişimin en etkili nosyonu, kültür mübadelelerinin en verimli ve dinamik ögesi olan çeviri faaliyetleri ise, dillerin ve bu meyanda kültürlerin harmanlandıkları bir arena işlevi görmektedir. Çeviri aynı zamanda materyallerin, dilsel, politik, ekonomik, dinî ve diğer kültür biçimlerinin yayılmasında önemli bir araç olarak görülmektedir. Çeviri, içtimai hayatın önemli bir boyutudur ve sadece küresel etkileşimin önünü açmakla kalmaz, aynı zamanda ulusların teknoloji, politika vb. ilerlemeler konusunda etkileşimli ilişkiler kurmasına izin verir. Çeviri faaliyetleri, Aydınlanma Çağı'nın "*Bilgi kuvvettir*" şiarına dayalı bir aktiviteyi

betimlemekte ve içerisinde politik bir ide barındırmaktadır. Bu ide, yeni bir bilgi otoritesi arayışı ve değişim arzusuna dayalı bir paradigmanın uzantısıdır. Bu vesile ile tercüme faaliyetleri, gelişme, büyüme ve özellikle kalkınma terimleri ile doğrudan ilgilidir.

Kalkınma, canlı sistemlerle ilişkili bir kavramdır. Canlı bir varlık olarak ulus, doğal olarak büyümek ve gelişmek istemektedir. Bir ülkenin ekonomik, politik, sosyal, teknolojik ve diğer sektörlerindeki kalkınması, halk için yüksek yaşam standartlarını temin olarak algılanmaktadır. Ulusal kalkınma, bir ülkenin satın alma gücü ve Gayri Safi Milli Hasıla gibi nicel verilerle ölçüldüğü gibi, o ülkenin eğitimsel kazanımı temsil eden bilgi ve beceri gibi nitel değerlerle de tespit edilmektedir. Bu nitel göstergelerin yüksek olması, o ulusun asri, dengeli, kapsamlı ve ilerici büyümesini ifade etmektedir. Edward Said (1990: 85) anlatıların, ulus-devlet uygulamalarını destekleyen, detaylandıran ve pekiştiren duygu yapıları yarattığını belirtmektedir. Egemen kültürlerde yaratılan direniş ve alternatif duygu yapılarını, imparatorluk uygulamalarına karşı direnmenin ve 20'nci yüzyılda tüm dünyada baş gösteren milliyetçi hareketlerin kıvılcımını yaratmanın gerekçesi olarak değerlendirmektedir. Bu anlatıları, ezilen insanları bir araya getirmenin, onlara kendi kaderini tayin potansiyellerinin bilincini vermenin güçlü bir aracı olarak görmüş ve anlatıları sömürgeleştirilmişler için bağımsızlık aracı olarak değerlendirmiştir (Said, 1990: 85). Tercüme ise, bu tür imgeler yaratmanın başlıca aracıdır. Çeviri, bu rolü, kültürel yapıların oluşumunda, insanların geçmişinin ve bugününün görüşlerini müzakere edebileceği bir ortam hazırlayarak gerçekleştirir. Çeviri, yeni bir kültürel imgelemin, yeni bir sosyal sistemin ve en genel anlamda yeni bir dünyanın kapılarını aralayarak fertleri, kendi konumlarını, münasebete girdiği kültürlerle mukayese etmeye zorlar. Hilmi Ziya Ülken (1935) tercümeyle kurucu bir rol vermiş, tercümeyle medeniyet ile paralellik taşıyan bir unsur olarak telakki etmiş, medeniyeti insanlığın ortak bir değeri olarak görerek, milletlerin uyanış devirlerinde tercümenin önemine dikkat çekmiştir.

Tüm toplumların, varoluşunu ve sürekliliğini sağlayan, din gibi kutsalları, gelenekleri vardır. Bu geleneksel olgular güçlü bir şekilde, maddi kültür, sosyal yapı, kültürel sistemler ve bireylerle sürekli ilişki içindedirler. Din süreklilik arz eden kabiliyeti ile, siyasi süreçlerin biçimlenmesinde ve toplumsal dönüşümlerde sosyolojik bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. 29 Ekim 1923'te cumhuriyetin ilan edilmesiyle, yeni rejimin en önemli sorunlarından birisi, dinsel temele dayalı eski kültürel birikimin yerine, Türkiye'de yeni bir cumhuriyet kültürü oluşturabilmektir (Atabay, 2009: 457). Cumhuriyet kurucuları modern devleti kalıcı ve sürekli hale getirmek amacıyla birçok alanda sistemli ve kapsamlı reformlar

yapmışlardır. Modern ve laik bir devlet ve toplum kurma adına eğitimden hukuka, dinsel alandan gündelik yaşama birçok alanda kapsamlı bir değişim ve dönüşüm söz konusu olmuştur (Kandeğer, 2019: 611). Kuşkusuz bunlar arasından en önemli olan alfabenin değişimi üzerine kurgulanan dil devrimi idi. Türk Alfabe Devrimi, devrim tarihi açısından önemli bir başarı olarak kabul edilmektedir. 1928'in sonbaharında, Türk halkı yeni bir alfabe ile tanışmıştır. Yeni alfabenin tanıtımı ise Türkiye Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk tarafından yapılmış, bir karatahta ile Anadolu gezileri resmi ile sembolleşmiştir¹⁰. Daha sonra yeni yazıların değeri, bürokrat ve köylülere öğretilmiştir. Latin alfabesi, Türkiye'de okuryazarlığı kolaylaştırdığı için, Arap harflerine özlem duyulmamıştır¹¹. Kasım 1928 Alfabe Kanunu'na göre, devrim yürürlüğe girdikçe, farklı Arap alfabesi türlerinin farklı yaşam süreleri olmuş, Aralık 1928'in başlarında, tüm gazeteler, reklamlar, altyazılar ve işaretler Arapçadan Latince karakterlere geçmiş; Ocak 1929'un başlarında, tüm kitaplar ve hükümet, bürokratik veya diğer kurumsal iletişim araçları yeni harfler ile kullanılmış ve Haziran 1929'un başlarında, halk üyeleri, hükümet veya özel kurumlarla yaptıkları işlemlerde Latin karakterlerini kullanmışlardır (Yılmaz, 2011: 685). Arapçadan Latin alfabesine bu geçiş elbette sosyal ve bürokratik anlamda mantıklı bir gelişimdir. Değişim daha sonraki bazı anlatıların söylediği kadar ani veya negatif olsaydı, devrim muhtemelen en iyi ihtimalle şaşkınlık ve en kötü ihtimalle başarısızlıkla karşılaşır. Yılmaz'ın da ifade ettiği gibi, Türk sosyal mühendislerinin politikalarını nüfusun olabildiğince büyük bir kısmı için rasyonel hale getirmeye çalışmaları mantıklıdır (Yılmaz, 2011: 685). Latin alfabesine doğru bu adım adım geçiş, alternatif analizlere de katkıda bulunur. Örneğin, Türk alfabelerinin -Arapça veya Latince olsun- zaten algoritmik bir siyasi mantığın parçası olmasına ve ifade edici olmaktan ziyade işlevsel olmalarına ve iletişimsel olmalarına değer verilmesi dikkat çekicidir. Dinde Türkçeleşme hareketleri ile Alfabe Devrimi arasında doğrudan bir münasebet bulunmaktadır. İnkılapların yapıldığı Cumhuriyet'in ilk yıllarında, kurucu kadronun din adamlarından, Türk halkının inkılapları özümsemeleri için 'asri, medeni, fenni' gibi kavramlar çerçevesinde dini anlatmaları talep edilmiştir. Toplumla iç içe olan ve toplum üzerinde etkisi olan din

¹⁰ Öner'den aktaran Korkmaz (2009: 1478), Türk Harf Devrimi konusunda İngiliz basınında çıkan şu habere dikkat çekmiştir: "*Türkler top yekûn bir kültür seferberliği başlattılar. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, il il, kasaba kasaba dolaşarak elinde tebeşir, tahta başında bakkala, kasaba, işçiye, erkeğe, kadına okuma yazma öğretiyor. Dünya bugüne kadar bir cumhurbaşkanının elinde tebeşir, halka okuma yazma öğrettiğini görmedi.*" (Öner, 2008: 2).

¹¹ Yılmaz, Alfabe Devrimi'nin bu popüler hikayesinde bazı kusurlar bulunduğunu, aslında Türkçe senaryodaki değişimin yavaş yavaş ve bazen gelişigüzel gerçekleştiğini, hem yeni yazılı Türkçeyi meydana getiren Parlamento eylemi hem de bu eylemin uygulanmasının karmaşık bir sosyal ve politik gerçekliği yansıttığını belirtmiştir (Yılmaz, 2011: 685)

görevlilerinden halkın ikna edilmesi konusunda yardımcı olmaları beklenmiştir. Yapılan inkılâplar ve yenilikler karşısında din görevlilerinin duyarlı olmaları, Hilafetin ilgası ve şapka ve harf inkılâbına destek vermeleri istenmiştir. Bazı istisnalar dışında resmi din görevlileri ile muhatap oldukları cami cemaati ve halkın büyük çoğunluğu yapılan inkılapların yanında olarak desteklemiş, kısa sürede benimsemiş ve sahiplenmişlerdir (Karakaş, 2014: 162-163). Kurucu kadronun bu süreçte resmi ulema/din görevlilerinden beklentileri olmuştur. Kadro, dini kurumlara ve din görevlilerine karşı gösterdikleri iradeli bir tutum göstermiştir. Bu da Türk toplumu içinde muteber bir konuma sahip olan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ve bünyesinde yer alan resmi din görevlilerinin “moderniteye/yeniliğe/çağdaşlığa” karşı tutum, davranış ve bakışları üzerinde süreklilik arz eden belirleyici bir rol oynamıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde gerçekleştirilen bu girişimler özünde sosyolojik bir dönüşümü hedeflemiş, Türk toplumunun çağdaşlaşması ve kendine güvenen fertlerle donanmış yeni bir tarih bilincine erişmesi istenmiştir. Ulus inşasının başat prensibi olarak görülen Türkçe bu meyanda, dinin millileştirilme projesi içinde toplumsal bir işlev ifa etmiştir. Bu toplumsal dönüşüm, Avrupa Rönesansı gibi bir aydınlanma arayışı üzerine halk tabanından gelen bir arzu değil, bizzat devlet eliyle teşvik edilen ve Mustafa Kemal Atatürk'ün inisiyatif ve girişimleri ile gerçekleşmiş bir süreç olarak belirmektedir. Atatürk, 30 Kasım 1929'da Vossische Zeitung'a verdiği demeçte de: “*Ahiren Kur'an'ın tercüme edilmesini emrettim. Bu da ilk defa Türkçe'ye tercüme ediliyor. Muhammed'in hayatına ait bir kitabın (Sahih-i Buhari'nin) tercüme edilmesi için de emir verdim.*” demiştir (Atatürk Araştırma Merkezi, 2006: 482).

Sonuç

Bu makalede kısaca; Türk modernleşme anlayışı içerisinde lisanın yeri incelenmiş, Cumhuriyet'in kuruluşunu müteakip Dinde Türkçeleşme Hareketi irdelenmiş, döneminin alim ve fazıl bir din adamı olarak takdir edilen Elmalılı Hamdi Yazır'ın biyografisi anlatılarak, tefsir vazifesinin niçin kendisine veriliği araştırılmış ve tercüme faaliyeti ile hedeflenen sosyolojik dönüşüm incelenmiştir. 19'uncu yüzyılda başlayan ıslahat hareketleri çerçevesinde Osmanlı aydınları ve yöneticileri tarafından belirgin bir şekilde başlayan alfabe tartışmaları, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşaması ve sonrasında da Harf Devrimi'ne kadar devam etmiştir. Cumhuriyetin kurulması ile tartışılan tüm bu konular, Cumhuriyetin kurucu kadroları tarafından hayata geçirilmeye başlanmış, milli kimlik oluşturma ve toplumun kültürel dönüşümünü sağlama yönünde dil alanında önemli adımlar atılmıştır. 29 Ekim 1923'te cumhuriyetin ilan edilmesiyle, yeni rejimin en önemli sorunlarından birisi, dinsel temele dayalı eski kültürel birikimin yerine, Türkiye'de yeni bir cumhuriyet kültürü oluşturabilmektir.

İbadet dili hakkındaki fikir ve çalışmalar Cumhuriyet döneminde yoğunlaşmış; başta namaz olmak üzere, bizzat Atatürk'ün girişimleri ve çalışmaları sonunda ibadet dilinin Türkçeleştirilmesi düşünülmüştür. Mustafa Kemal Atatürk, Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan Kur'an-ı Kerim'in Türkçe tercüme ve tefsirinin yapılmasını istemiş, Diyanet İşleri Başkanlığı da bu görevi, dönemin büyük din âlimlerinden kabul edilen Elmalılı Hamdi Yazır'a vermiştir. Hamdi Yazır'ın, İslam'ın, her türlü ilerlemenin, bilimin, tekniğin ve medeniyetin yanında olduğu ve cehalete, bağnazlığa, batıl inançlara karşı olduğu ile ilgili fikirlerinin, Atatürk'ün fikirleri ile örtüşmesi, bu görevin Yazır'a verilmesinde önemli sebeplerdendir. Hamdi Yazır, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki Türkçe Kur'an projesine kuşkuyla baksa da diğer İslâmcılara nispetle tefsir konusunda daha millî bir tavır takınmıştır. Onun böyle bir tavır takınması, İslâm dünyasındaki yeni selefi akımlara pek sıcak bakmaması, Ehl-i Sünnet çizgisini esas alan ve aynı zamanda Anadolu-Türk İslâmı'nı da hesaba katan bir anlayışa sahip olmasından ileri gelmektedir. Bu da onun tefsir projesinde yer almasında da etkili olan diğer nedenlerdendir. Atatürk, dini sahada gittikçe yayılan cehaletin belirginleştiğini gözlemlemiştir. Tefsir projesi ile Kur'an'ı okuyup anlayacak ilim adamlarının günden güne azalmasını engellemeyi hedeflemiş ve özellikle Kur'an konusundaki bilgisizlikten istifade eden, kötü niyetlerle ortaya çıkarılan, bozuk ve yanlış Kur'an tercümelerini ortadan kaldırmayı gaye edinmiştir. Dini değerlerin tekke, zaviye ve medreseler yolu ile istismar edilmesini önlemeyi amaçlamıştır.

Günümüzde halkın büyük çoğunluğu, İslam dinini ve bu dinin kutsal kitabını öğrenme çabasında, resmi Kur'an kursları, resmi camiler ve resmi din görevlileri dışındaki cemaat ve tarikatlara yönelmemektedir. Cemaat ve tarikatların bu minvalde Arapçayı teşvik etmelerinin de etkisi ile Kuran'ı sadece Arapça olarak okumak istemekte ve Arapçayı Kur'an'ın dili olduğu için kutsal saymaktadırlar. Bu da cumhuriyetin ilk yıllarında Elmalılı Hamdi Yazır'ın "dönemindeki bilimsel gelişmelere yer veren, akla ve sahih kaynaklara dayalı Türkçe Kur'an tefsiri"nin, beklenen ilgiyi göremediği ve "Türkçe din dili" üzerinden modernite/çağdaşlık/yenilenme algısının,¹² kurucu kadronun resmi din görevlileri kadar köklü ve etkili bir işleve sahip olamadığını göstermektedir.

¹² Bu konuda İzmir/Aliağa'da görev yapan 87 din görevlisi üzerinde yapılan "Diyanet İşleri Başkanlığı'nda Çalışan Din Görevlilerinin Modernite Algısı" üzerine yapılan çalışma oldukça önemlidir. Bu çalışmada, din görevlilerinin modernleşmeyi nasıl algıladıkları, tepkilerinin neler olduğu, modernleşme karşısında uyumlarının ne düzeyde olduğunu ortaya koymak amacıyla araştırmaya konu olan sorulara verilen cevaplardan, modernizme karşı olumlu görüş belirttikleri, din görevlilerinin, toplumun diğer katmanları ile paralel düzeyde modernleştikleri, modernlik denince akılcılığı daha sonra sırasıyla dünyevileşme, özgürlük ve son olarak da bireyselliği anladıklarını ifade etmişlerdir. Bu çalışmaya katılan Din görevlilerinin neredeyse tamamının modernliğe negatif bakmadıkları halde, modernlik-dindarlık ilişkisi bağlamında, katılımcı din görevlilerinin

Kaynakça

- Akman, E. (2017). Çeviribilim ve Tefsir Biliminin Disiplinlerarası İlişkisi. *Türük Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 228-244.
- Alyılmaz, S. (2004). Atatürk ve Türk Dili. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13).
- Atabay, M. (2009). Cumhuriyet Kültürü. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 455-465.
- Atatürk Araştırma Merkezi. (2006). Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III. Divan Yayıncılık. Ankara. ISBN 975-16-0163-0
- Aydar, H. (1999). Türklerde Kur'an Çalışmaları. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 0(1),158-235.
- Aydar, H. (2007). Türklerde Anadilde İbadet Meselesi -Cumhuriyet Dönemi. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 0(15),71-107.
- Bayram, İ. (2015). Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Mûcizelere Bakışı. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(2),77-102.
- Birişik, A. (2004). Osmanlıca Tefsir Tercümeleleri ve Hüseyin Vaiz-i Kaşifi'nin Mevahib-i Aliyye'si . *İslami Araştırmalar Dergisi*, 17(1),53-68.
- Böke, E. G. (2014). Elmalılı Hamdi Yazır'da Evliliğe Son veren Terimler Anlayışı. *Diyanet İlmî Dergi*, 50(3),31-41.
- Coşkun, İ. (2015). Elmalılı Hamdi Yazır'ın Pozitivizme Karşı Dinî Argümanları. *Diyanet İlmî Dergi*,51(3), 203-229.
- Çelik, E. (2019). Diyanet İşleri Başkanlığı'nda Çalışan Din Görevlilerin Modernite Algısı (İzmir/Aliağa Örneği). *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 297-316.
- Değerli, E. S. (2009). Amerikan Basınında Türk Harf ve Dil Devrimi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (23), 1-5.
- Demir, Ş. (2012). Beyânü'l-Hak Mecmuası ve Hamdi Efendi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (32), 309-325.
- Dikici, A. (2006). İbadet Dilinin Türkçeleştirilmesi Bağlamında Türkçe Ezan Denemesi V E Buna Gösterilen Tepkiler. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 77-104.
- Doğan, S. (2011). Sosyal Değişme ve Din. *Istanbul Journal Of Sociological Studies*, (S. 0(27),41-48). İstanbul.
- Elçarpar, Y. (2018). Harf İnkılâbı Hakkında Görüşler ve Uygulamaya Geçirilmesi. *Enderun*, 2(1),24-31.

- Ersöz, R. (2019). Klasik İslâm Modernizmi'nin Kur'an Yorumlarına Etkisi: Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Örneği. *Amasya İlahiyat Dergisi*, 0(13), 259-295.
- Gençoğlu, Ü. G. (2009). Türkiye'de Harf Devriminin Muhasebe Eğitimi ve Muhasebe Uygulamalarına Etkisi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (Akad)*, 1(1), 30-37.
- Gökalp, Z. (1968). Türkçülüğün Esasları. Varlık Yayınları. İstanbul.
- Göleç, M. (2013). I. Meşrutiyet, Milli Mücadele ve Erken Cumhuriyet'te Din ve Siyaset: Mustafa Fehmi Gerçekler ve Faaliyetleri. *Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 0(1),173-197.
- Gürkan, M. (2005). Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın (1878-1942) İlmî Kişiliği ve Fıkıh İlmindeki Yerine Bir Bakış. *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 0(6),211-232.
- İmıl, M. (2019). Cumhuriyetin Milli Kimlik İnşası ve Dil Özelinde Dini Reformasyon Çabaları. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 22(56),409- 428.
- İz, F. (1988). Atatürk ve Türk Dil İnkılâbı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi,Erdem*, 5(12),1009 -1022.
- Kafesoğlu, İ. (2018). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken.
- Kandegir, B. (2019). Tanzimattan Cumhuriyete Modern Devlete Dair Bir Tartışma. *The Journal Of Social Science*, 600-612.
- Kara, İ. (2015). Üç Devir, Üç Hamdi Efendi. *Diyanet İlmi Dergi*, 51(3),11- 28.
- Karadağ, A. (2017). Elmalılı Hamdi Yazır'ın Nesh Anlayışı. *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8(1), 149-168.
- Karakaş, Ö. (2014). Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Yönetimin Din Görevlilerinden Beklentileri ve Din Görevlilerinin İnkılâplar Karşısındaki Tutumu. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 140-166.
- Karslı, İ. H. (2005). Çeviri Kuramları Açısından M. Hamdi Yazır'ın Meal Yöntemi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(1),231-255.
- Kayran, M., & Metintaş, M. Y. (2009). Latin Kökenli Yeni Türk Alfabesine Geçiş Süreci ve Millet Mektepleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (24), s.195-196.
- Koç, R. (2018). Yeni Türk Harfleri'nin Kabulü ve Konuyla İlgili Tartışmalar. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (41),31-50.
- Korkmaz, Z. (2009). Alfabe Devriminin Türk Toplumunu Üzerindeki Sosyal ve Kültürel Etkileri. *Electronic Turkish Studies*, 4(3).
- Köysüren, A. Ç. (2015). Elmalılı Hamdi Yazır Düşüncesinde Din-Felsefe İlişkisi. *Diyanet İlmi Dergi*, 51(3),231-245.

- Maralli, S. (2019). Harf İnkılâbı'nın Uygulanması ve Birtakım Etkileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tarih Dergisi*, 2(1), 112- 131.
- Oral, E., & Aktın, K. (2010). Türk Tarih Tezi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi EÜSBED*. 3(2)
- Özdemir, M. (2017). Din-Birey ve Toplum İlişkisi Üzerine (Ünver Günay, Peter Berger, E. M. Hamdi Yazır Örneği). *Mütefekkir. Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 4(7),9-19.
- Özgel, İ. (2012). Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Tefsiri ve Hakkında Yapılmış Çalışmalar Bibliyografyası. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 10(19),327-362.
- Özkan, M. (2005). Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Ortaya Konan Kuran Tercümeleleri Üzerine-I. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 39(39),115-159.
- Öztürk, M. (2014). Son Dönem Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Kur'an ve Tefsir Çalışmaları. *Ktü İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10-63.
- Said, E. W. (1990). Narrative, Geography and Interpretation. *New Left Review*, (180),81-97
- Şallı, A. (2017). Modernlik, Gelenek ve Din İlişkisi: Bir Modernleşme Kuramı Eleştirisi. *Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 56-82.
- Şentürk, M. (2013). Modern Dönemde Kur'an'ın Türkçeye Çevrilmesi Mâcerâsı. Cilt: II. s. 493-506
- Şimşek, H. İ. (2006). Türk Modernleşmesi Sürecinde Tasavvuf Alanında Ortaya Çıkan Bazı Yöntem Tartışmaları. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(9),7-40.
- Taşgılı, A. (2018). *Bilge Kağan'ın Vasiyeti*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- TDV İslam Ansiklopedisi. (1995). *Elmalılı Muhammed Hamdi*. Ankara: Tdv İslam Araştırmaları Merkezi S.57,58.
- Toksöz, H. (2015). Elmalılı Hamdi Yazır'da Ahlakın Dini Temeli. *Diyanet İlmi Dergi*, 51(3), 247-272.
- Topaloğlu, Y. (2014). Yeni Lisan Hareketinin Öncülü: Şemsettin Sami. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4(7), 61-73.
- Turan, N. S. (2008). Osmanlı Hilafetinin 19. Yüzyılda Zorlu Sınavı: Iı. Meşrutiyet'e Giden Süreçte ve Sonrasında Makam-I Hilafet. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (38),281-322.
- Ülken, H. Z. (1935). Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü. Vakıt.
- Üstün, S. (2012). Cumhuriyetin İlanından Günümüze Kuran Tercümeleleri Üzerine. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 0(19), 458-483.

- Üşenmez, E. (2006). Türkçe İlk Kur'an Tercümesi ve Tercümedeki İslâmî Terimlerin Türkçe Karşılıkları Üzerine. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(1),89-99.
- Yazır, E. M. H., & Argun, A. B. (2009). Mukaddime. *Marife*, 291-299.
- Yazır, E. M. H. (1935). Hak dini kuran dili (C. I-IX). İstanbul: Diyanet İşleri Reisliği.
- Yazır, E. M. H. (1978). Metâlib ve Mezâhib. Metafizik ve İlâhiyât. Eser: Neşriyat ve Dağıtım. İstanbul
- Yıldız, M. A. (2019). Elmalılı Hamdi Efendi'nin Bazı Tasavvufî Görüşleri. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (14), 111-143.
- Yılmaz, H. (2011). Learning to Read (Again): The Social Experiences of Turkey's 1928 Alphabet Reform. *International Journal of Middle East Studies*, 43(4), 677-697.
- Zengin, S. (2014). Zile'de Türkçe Ezana Tepki Olayı. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 167-180.

Extended Abstract

Although the translation covers a 4500-year period with the invention of writing, it depicts an activity based on the “*Knowledge is power*” slogan of the Enlightenment Age and contains a political idea in it. This idea is an extension of a paradigm based on a search for a new knowledge authority and a desire for change. The translation, which turned into a remarkable activity during the *Tanzimat Period* of the Ottoman Empire, increased along the foundation years of the Turkish Republic, encouraged by the state power itself, and it was aimed to transform and restructure the social system. In the first years of the Republic where the reforms were made, the clergy of the founding staff was asked to explain religion within the framework of concepts such as “modern, civilized, scientific” in order for the Turkish people to internalize the reforms. The Turkishization Movement in Religion performed an important function in this regard and Turkish Qur'an interpretation was submitted to Elmalılı Hamdi Yazır as a proposal and accepted. In this article, the place of language in Turkish understanding of modernization, the Turkishization Movement in Religion following the foundation of the Republic, the biography of Elmalılı Hamdi Yazır who was appreciated as a scholar and a pious cleric of the period is explained, and the reasons why the tafsir (interpretation) task was given to him and the sociological transformation targeted by the translation activity are examined.

All societies have sacred traditions such as religion, which ensure their existence and continuity. These traditional phenomena are strongly related to material culture, social structure, cultural systems and individuals. Religion, with its continuing ability, emerges as a sociological reality in shaping political processes and social transformations. In this sense, when we look at the sociological structure we are in, we see that religion has a structure open to change and self-renewal. After the October 29, 1923, the proclamation of the Republic, one of the most important challenges of the new regime was to create a new culture in Turkey, instead of the old cultural heritage based on a religious basis. The founders of the republic have made systematic and comprehensive reforms in many areas in order to make the modern state permanent. In the name of establishing a modern and secular state and society, there has been a comprehensive change and transformation in many fields from education to law, from religious to daily life. Undoubtedly, the most important of these is the reforms carried out in the field of religion. The most important factor in this process is Mustafa Kemal Atatürk's considerations. According to Atatürk, the Ottoman State based on Islamic culture has weakened under the guidance of the ruling power, which, despite being the only voice

authority of its era, could not show the necessary importance to what was going on in Europe. The great interest in science, philosophy, and art gradually faded, studies stopped, and some studies began to be prevented by unskilled clergy. Consequently, Atatürk embarked on a reform movement that converted Islam, which he believed to be a rational religion, and in the newly established republic, he based rational principles at its source, and adopted secularism as the provision of these principles. He requested the translation and interpretation of the Quran from the Directorate of Religious Affairs in Turkish, and assigned this task to Elmalılı Hamdi Yazır, who was accepted from the great religious scholars of the time. Atatürk observed that the ignorance that became more and more widespread in the religious field has become evident. With this tafsir project, he aimed to prevent the scientists who read and understand the Quran from decreasing day by day. Especially, he intended to eliminate the translations of bad and wrong Qur'ans. In addition, he aimed to prevent the abuse of religious values through *tekke* (lodges), *zawiyas*, religious communities and *madrassahs*. In this article, the place of language in Turkish understanding of modernization was examined, following the establishment of the Republic, the Movement of Religion in Turkish was investigated, the biography of Elmalılı Hamdi Yazır, who was appreciated as a scholar and a great cleric of his time, was introduced and the purpose of his tafsir and the aim of the interpretation was given.

The alphabet discussions, starting in the 19th century reform movements within the framework of the Ottoman intellectuals and administrators markedly continued up to the Letter Revolution, after the establishment of the republic. All these issues discussed with the establishment of the Republic have started to be put into practice by the founding cadres of the Republic, and important steps have been taken in the field of language towards creating a national identity and ensuring the cultural transformation of the society. Ideas and studies on the language of worship and religion in general were concentrated in the Republican era. Mustafa Kemal Atatürk personally asked the Directorate of Religious Affairs for the translation and interpretation of the Quran in Turkish, and the Directorate gave this task to Elmalılı Hamdi Yazır, who was accepted from the great religious scholars of the time. It was one of the important reasons that Hamdi Yazır's ideas were in parallel with Atatürk that Islam is in favor of all kinds of progress, science, technique and civilization and that it is against ignorance, bigotry and superstition. Although Hamdi Yazır was skeptical about the Turkish Qur'an project in the first years of the Republic, he took a more national attitude towards tafsir than other Islamists.

Nowadays, the majority of the people, in their efforts to learn religion, turn to religious communities and sects other than official Koran courses that belong to Directorate of Religious Affairs. The Turkish Qur'an interpretation, written by Elmalılı Hamdi Yazır in the first years of the Republic based on intellectual and authentic sources, which included scientific developments in the period unfortunately do not witness any expected attention with the effect of the sect's encouragement of Arabic in this regard.

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 07-03-2020

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 09-04-2020

Araştırma Makalesi / Research Article

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 6, ISSUE 13, P. 375 – 394.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 6,
SAYI 13, S. 375 – 394.

Celal Bayar'ın Kayseri Cezaevi'nden Tahliyeleri, Affı ve Uluslararası Af Örgütü'nün Bu Konudaki Çabaları

Mehmet METİN*

Özet

Türkiye'de çok partili hayata geçildikten kısa bir süre sonra tek başına iktidara gelen Demokrat Parti'nin 1950 yılından itibaren on yıl süren iktidar süreci başladı. Demokrat Parti iktidarı ilk yıllarda Türkiye'nin dış politikasında, ekonomide ve tarım politikalarında önemli kazanımlar elde ederken; 1954 yılından sonra demokrasi ve hürriyet, Kıbrıs politikası, 6-7 Eylül olayları ve 1957 yılı sonrası İnönü'nün yurt gezileri konusunda muhalefet ile ayrıştı. Bu durum siyasi ortamın gerilmesine neden oldu. 1960 darbesi ile iktidarını kaybeden Demokrat Parti mensupları Yassıada Mahkemesi'nde yargılandılar. Celal Bayar da dâhil olmak üzere kimi üyeler idam cezasına çarptırıldı. Celal Bayar'ın cezası yaşına istinaden idamdan ömür boyu hapse çevrildi. Bayar, 1961 yılında cezasını çekmek üzere Kayseri Cezaevi'ne gönderildi. Orada sağlık sorunları yaşadı. Sağlık sorunları gerekçesi ile 1963 yılında altı aylığına cezaevinden tahliye edildi. Kısa süre sonra yeniden Kayseri Cezaevi'ne gönderilen Bayar'ın tahliyesi için Uluslararası Af Örgütü hak ihlali gerekçesi ile birtakım girişimlerde bulundu. Cezaevinde bulunan Bayar'ı desteklemek adına bazı faaliyetler yaptı. Bayar, kendi affı için dönemin ülke yöneticilerine af başvurusunu reddetti. Ailesinin- özellikle kızının- bu konudaki çabalarına itiraz etti. Sağlık durumu daha da kötüye giden Bayar, nihayetinde sağlık sorunlarından dolayı 7 Kasım 1964'te tahliye edildi. 7 Temmuz 1965 tarihinde de Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel tarafından Anayasa'nın 97. maddesine dayanarak tamamen affedildi.

Anahtar Kelimeler: *Kayseri Cezaevi, Uluslararası Af Örgütü, Celal Bayar, Tahliye, Af.*

The Releases and His Amnesty of Celal Bayar from Kayseri Prison and The Efforts of Amnesty International In This Issue

Abstract

The Democrat Party, which came to power alone shortly after changing to multiparty life, remained in power between 1950-1960. While achieving significant gains in Turkey's foreign policy, economy and agricultural policy in the early years, Democrat Party power dissociated with the opposition about democracy and freedom after 1954, Cyprus policy, 6-7 September Incidents, İnönü's country trips after 1957. This situation caused the political environment to be tense. The Democrat Party members who lost their power with the 1960 coup were tried in Yassıada Court. Some of them, including Celal Bayar, were sentenced to death. The sentence for Celal Bayar was changed to life imprisonment from death sentence due to his age. Bayar was sent to Kayseri Prison in

*Uzman Tarih Öğretmeni, MEB, E-posta: m.metin1978@gmail.com.

1961 to serve his sentence. He had health problems there. He was released from prison for six months in 1963 due to health problems. Because of infringement, Amnesty International made a number of attempts for the release of Bayar who was sent again to Kayseri Prison. It carried out various activities to cheer Bayar who was in the prison. Bayar rejected applications to the country administrators of the time for his own forgiveness. He objected to the efforts of his family -especially his daughter. Bayar whose health status worsened was eventually released on November 7, 1964 for health reasons. On July 7, 1965, he was completely forgiven by President Cemal Gürsel based on Article 97 of the Constitution.

Key Words: *Kayseri Prison, Amnesty International, Celal Bayar, imprisonment, Amnesty.*

Giriş

Millî Mücadele döneminde Batı Anadolu'da müttefiklerinin emir ve gölgesinde Yunan işgali ve zulmüne karşı mücadele veren ve daha sonra siyaset sahnesinde önemli görevler üstlenen Celal Bayar, 1950'li yılların Cumhurbaşkanı olarak 27 Mayıs 1960 darbesinin ardından tutuklanarak yargılandı. Yargılamalar sonucunda idam cezasına çarptırılan Bayar'ın cezası yaşından dolayı ömür boyu hapse çevrildi. 23 Eylül 1961 tarihinde cezasını çekmek üzere ilk önce Adana Cezaevi düşünülürken mahkûmun kaçma olasılığının daha düşük olduğu, ülkenin merkezinde bulunan Kayseri Cezaevi'ne gönderildi. (Perin, 1970, s. 408) Tahliye edildiği 7 Kasım 1964 tarihine kadar (İlk tahliye 22 Mart 1963 - 6 ay hariç) burada kaldı. Bu süre zarfında Demokrat Partili birçok tutuklu, dönemin Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'den af talep ederek serbest bırakılmayı arzuladı; ancak Celal Bayar ilerleyen yaşı ve rahatsızlığına rağmen af talebinde bulunmadı. Celal Bayar'ın 7 Kasım'daki tahliyesi bir anlamda kendilerine de sürpriz oldu. Bu açıdan Celal Bayar'ın tahliye sürecindeki belirsizlikler ve etkenleri tam olarak ortaya çıkarma düşüncesi çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu makalede özellikle eski Cumhurbaşkanı'nın affi ile ilgili uluslararası kurum ya da kuruluşların müdahalesini ortaya çıkartmak amaçlandı. Konu ile ilgili yaptığımız araştırmalarda tahliye süreci hakkında araştırmalara rastlar iken bu konuda aktif çalışmalar yapan Uluslararası Af Örgütü'nün konuya müdahil olması ile ilgili yeterince çalışma olmadığı görüldü. Bu makale ile konu hakkında bilgi açığının giderileceği düşüncesindeyiz.

Celal Bayar'ın Kayseri Cezaevi'ne Nakli ve Geçici Tahliyesi

Millî Mücadele Döneminde ve Cumhuriyet'in kuruluşu sırasında özellikle ülkenin ekonomik kalkınma çalışmalarında önemli görevler alan Celal Bayar çok partili hayata geçişte de etkin bir rol alarak Demokrat Parti'nin kurucuları arasında yerini aldı. Tek parti döneminden sonra Celal Bayar, 1950 seçimleri ile tek başına iktidara gelen Demokrat Parti döneminde Türkiye'nin 3. Cumhurbaşkanı seçildi. 10 yıllık Demokrat Parti iktidarının başlarında olumlu gelişmeler yaşanırken özellikle 1957 yılından sonra muhalefet ve iktidar arasındaki tutum sertleşti. Bu gidişat askerî darbe ile sonuçlandı. 27 Mayıs 1960 tarihinde Türk Silahlı

Kuvvetleri saat 03.00'ten itibaren bütün yurtda duruma hâkim oldu. Durum radyolardan bütün yurtda ve dünyaya duyuruldu. Türk Silahlı Kuvvetleri amaçlarını izah eden bir tebliğ yayınladı. Darbenin akabinde partiler üstü bir yönetim kurmayı, serbest seçimleri yapmayı ve iktidarı kazanan partiye devretmeyi amaçlayan Cemal Gürsel başkanlığında 38 üyeli Millî Birlik Komitesi kuruldu. 2 Haziran'da MBK'nin yetkilerini tanımlayan Geçici Anayasa kamuoyuna açıklandı ve iki gün sonra yürürlüğe girdi. Bu belgeye göre, bir genel seçim yapıldıktan ve yeni anayasa yürürlüğe girdikten sonra Büyük Millet Meclisi'nin tekrar yönetimi devralmasına kadar MBK, yasama yetkisini doğrudan, yürütme yetkisini Devlet Başkanı'nın atadığı ve MBK'nin onayladığı bakanlar kurulu aracılığıyla kullanacaktı. MBK'nin bakanları görevden alma yetkisi vardı; fakat sadece devlet başkanı bakanları atayabilirdi. Yargı yetkisi MBK'den bağımsız bırakıldı, gerçi yine de ölüm cezalarını onaylama veya veto etme yetkisine sahipti. (Ahmad, 2010, s. 211)

Darbeden sonra birçok Demokrat Parti üyesi tutuklanarak Yassıada'da Yüksek Adalet Divanı tarafından yargılandı. Yassıada Yüksek Adalet Divanı'nda duruşmalar 14 Ekim 1960 günü başladı, 15 Eylül 1961'de saat 15.20'de sona erdi. Bu zaman diliminde 203 oturum yapıldı, 19 dosya ele alındı. (Metin, 2018, s. 82) Bu süre içinde Celal Bayar, Adnan Menderes, Bakanlar Kurulu üyeleri, DP Milletvekilleri ve eski Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun gibi isimlerin de aralarında bulunduğu 592 sanık hakkında 19 ayrı dava açıldı. Yassıada davalarında Başsavcı, toplam 228 sanık hakkında idam cezası istedi. Toplam 203 oturum yapılırken binin üzerinde tanık dinlendi. Yüksek Adalet Divanı Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan hakkında oybirliğiyle, 11 sanık hakkında da oy çokluğuyla idam cezası verdi. Bu cezalardan üçü infaz edilirken on iki idam cezası da müebbet hapis cezasına çevrildi. Önde gelen 31 DP'li ömür boyu hapis cezasına çarptırılırken 418 sanık 6 ayla 20 yıl arasında değişen çeşitli hapis cezaları aldı. 123 sanık beraat ederken 5 sanık hakkındaki dava düştü. (Erkanlı, 1972, s. 117-118)

Millî Birlik Komitesi darbeden sonra bir an önce demokratik bir anayasa yapıp seçimlere gitmek istiyordu. Kurucu Meclis'in yaptığı anayasa Temmuz 1961'de % 60,4 oyla kabul edildi. (Akşin, 2013, s. 259-260) Ülkede darbeden sonra uygulanan ara rejim 15 Ekim 1961 yılında yapılan seçimlerle son buldu. Ancak 15 Ekim seçim sonuçları CHP yönetimi kadar orduyu da memnun etmedi. O dönemin seçim yasalarına göre Milletvekilliği seçimlerinde orantılı sistem, Cumhuriyet Senatosu seçimlerinde ise çoğunluk sistemi uygulandı. Seçimler heyecanlı ama genelde olaysız geçti. İnönü, seçim kampanyasını 1950'den beri çoğunlukla

kendisine ve CHP'ye oy veren hemşehrısı olduğu Malatya'da başlattı. İnönü, oy verme günü öncesinde de olumlu sonuç alacaklarını umduğunu belirtmişti. Fakat 15 Ekim gecesi sonuç olarak CHP % 36,7, AP % 34,8, YTP 13,7, CKMP % 14 ve Bağımsızlar % 0,8 oranında oy aldı. İnönü, seçimlerden önce CHP'nin en az 400 milletvekilliği kazanarak 10 yıl önce bıraktığı iktidara geleceğini umut etmişken seçim sonuçları İnönü'de düş kırıklığı yarattı. TBMM'nin seçimlerden sonra yapılacak ilk toplantısında her iki kanadın başkanları seçilinceye kadar TBMM'ye en yaşlı üye olarak İnönü'nün başkanlık etmesi gerekiyordu. Bu nedenle 25 Ekim'deki toplantıyı bu sıfatla açan İnönü, rahatsızlığını belirtip özür dileyerek başkanlığı Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na bıraktı. Anayasa gereği üyeler ant içmeye başladılar. Ertesi günkü toplantıda Cumhurbaşkanlığı seçimi yapıldı. Cemal Gürsel tek aday olarak gösterilmişti. Toplam 638 üyeden 607'si oylamaya katıldı ve Gürsel, 434 oyla Türkiye Cumhuriyeti'nin 4. Cumhurbaşkanı seçildi. Gürsel hükümeti kurma görevini Malatya Milletvekili İsmet İnönü'ye verdi. Böylece İnönü başkanlığında koalisyon hükümeti iş başına geldi. (Turan, 2012, s. 82-87)

Yargılamalar sonucunda idama mahkûm edilen 3. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın yaşı dolayısıyla infaz edilmemesi kararı ezici bir çoğunlukla (1 oya karşın 21 oy) karara bağlandı. Oylama MBK'nin alışılmış oylama usulü, el kaldırma sureti ile yapıldı. Komitenin bütün üyeleri- Madanoğlu istifa ettiğinden 22 kişi kalmışlardı -toplantıda bulundu. (Toker, 1991, s. 282) Cezası ömür boyu hapse çevrilen Celal Bayar, 23 Eylül 1961 günü Kayseri Cezaevi'ne getirildi. Cezaevinde kaldığı süre içerisinde Bayar, yaşının da ilerlemesinden dolayı hapislane şartlarından fazlasıyla etkilenerek sık sık rahatsızlık geçirdi. (Gülmez & Aşık, 2014, s. 252) Bayar devamlı suretle kalbinden rahatsız olduğunu ifade etti. Hatta aynı dönemde Kayseri Cezaevi'nde tutuklu bulunan eski Demokrat Parti Milletvekili Dr. Baha Akşit her fırsatta Bayar'ın tedavisi ile yakından ilgileniyordu. Kayseri Cezaevi doktoru bu duruma kayıtsız kalmadı. Bayar'ın sağlık durumu hakkında bir rapor hazırlayarak kalbinden rahatsız olduğunu bu şartlarda tam teşekküllü bir hastanede tedavisinin yapılması gerektiğini infaz savcılığına bildirdi. Nihayet Bayar, sağlık sebeplerinden dolayı 23 Mart 1963'te raporlu olarak tahliye edilip üç yıla yakın cezaevinde kaldıktan sonra -geçici de olsa- hürriyetine kavuştu. (Yeşilyurt, 1997, s. 414-415) Adli Tıp Kurumu tarafından oy çokluğu ile Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 399. maddesine göre tahliye kararı alındığı ifade edildi. Tahliyenin ardından Kayseri'deki Turan Oteli'ne giden Bayar, burada bir gün kaldıktan sonra beraberindekilerle birlikte Ankara'ya doğru yola çıktı. Yolda elli araçtan fazla bir konvoy oluştu. Ankara'dan gelmekte olan otomobillerin de katılımı ile konvoy başkent girişinde 500

otomobile ulaştı. Bu arada eski Cumhurbaşkanı'nın tahliyesi bazı gençler tarafından protesto edildi ve bu yüzden Ankara İstanbul ve İzmir'de sokaklar hareketlendi. (Gülmez & Aşık, 2014, s. 254-257) Bu karşılama husumetlerin alevlenmesine sebep oldu. Bayar, yeniden tevkif edilerek hastaneye yatırıldı. Ankara Hastanesi'nde altı ay kaldıktan sonra infazın devamı için tekrardan Kayseri Cezaevi'ne gönderildi. (Akşit, 1987, s. 26)

Cezaevinde rahatsızlıkları devam eden Celal Bayar için ailesinin yanı sıra Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International) duyarsız kalmadı. Bayar'ın yaşı ve rahatsızlığından dolayı affı için bir takım çalışmalar yaptı.

Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International) ve Celal Bayar'ın Affına Dair Çalışmaları

Uluslararası Af Örgütü, Mayıs 1961'de Londralı Avukat Peter Benenson'ın girişimleri ile doğdu. (Lêaud, 1994, s. 13) 60'lı yılların İngiliz öncüleri, Anglo-Sakson ve İskandinav ülkelerinden destek buldular. Bu ülkelerde çok sayıda üyeyi barındıran şubeler oluşturuldu. Fransız ve İtalyan şubeleri ise hareketin doğuşundan yaklaşık on yıl sonra örgütlendiler. Yunanistan ve İber Yarımadası'nda demokrasinin kurulmasından sonra ise bu ülkelerde önce küçük gruplar ortaya çıktı. Bunlar daha sonra Af Örgütü'nün şubeleri haline geldiler. Af Örgütü bu ülkelerde, diktatörlüğe direnmiş çevrelerde büyük itibar görmekteydi. Daha sonra benzer durumlara, askeri rejimlerin yıkılışı ardından Latin Amerika'da ve Asya ile Afrika'nın kimi bölgelerinde de şahit olunacak; nihayet Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra Af Örgütü, Doğu Avrupa ülkelerinde de yerleşecektir. (Lêaud, 1994, s. 208)

Uluslararası Af Örgütü, 216 ülkede faaliyet gösteren, 7 milyondan fazla insanın insan haklarını kullanabilmesi için çalışmalar yaptığı iddiasıyla faaliyet yürüten bir örgüttür. Örgüt üyeleri, farklı kültürlere, farklı dini ve ideolojik inançlara sahip olmakla birlikte, temel insan haklarına herkesin sahip olduğu, bu hakların herkes tarafından benimsendiği, uygulandığı ve korunduğu bir dünya için çalışma kararlılığında birleştiklerini iddia etmektedirler. Kendilerini aktivist, üye ve destekçileriyle birlikte, uluslararası dayanışma temelinde kampanyalar yürüterek insan haklarını geliştirmek için mücadele eden bir kurum olarak tanıtmaktadırlar. (<https://www.amnesty.org.tr/icerik/biz-kimiz>, 2019)

Arşiv belgelerinden de anlaşıldığı üzere Uluslararası Af Örgütü, kendisini “zihinlerdeki özgürlük savunmasına karar vermiş, tüm ulusları, tüm siyasi ve dini çevrelerdeki insanları kapsayan bir hareket” olarak tanımlamaktadır. Esasen bu organizasyondaki amaç insan

özgürlüğü için aynı hedefe hizmet edecek olan farklı ülkelerden grupları birleştirmektir. Bu grup üyeleri biri Doğu'dan biri Batı'dan bir diğeri ise henüz yeni bağımsız olmuş hükümetlerden seçilmiş olup fikir mahkûmları için kendilerini sorumlu gören kişilerdir. Her bir grup gerek özel gerekse kampanyaya açık biçimde bu mahkûmların tahliyesi için çeşitli ülkelerde hükümetlere ricalarda bulunmuştur. 1964 yılında kendi verilerine göre yaklaşık 1 milyon mahkûmun 40'tan fazla ülkeye dağıtılmış durumda olduğunu ifade eden Örgüt, bu mahkûmların güvenliğini arttırmak amacı ile merkezi bir güvenlik organizasyonunun kurulması konusunda da çalışmalar yapmıştır. (BCA:030 01 8 45 26-3., 1964)

Uluslararası Af Örgütü tüzüğünde “Uluslararası Af Örgütü'nün amacı, İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinde ifade edilen insan haklarına saygı konusunda katkıda bulunmaktır.” şeklinde ifade edilmiştir. Bu amaca uygun olarak herkesinkine eş değerde hak ve özgürlükleri başkalarına tanımakla sorumlu olduğu prensibinden hareket eden Uluslararası Af Örgütü'nün yerine getirmekle yükümlü olduğu görevlerden ayrıca dikkat çeken maddeler şunlardır:

“Düşünce mahkûmlarına ve suçlu ilan edildiklerinde veya ülkelerine döndüklerinde düşünce mahkûmu olacakları kabul edilebilecek kişilere, gereken ve mümkün olan koşullarda adli yardım sağlar; istendiği kanısına varıldığında, bu kişilere karşı hazırlanmakta olan davalara gözlemci gönderir.

Herhangi bir kişinin düşünce mahkûmu olduğu ya da diğer sınırlayıcı tedbirlerin söz konusu olduğu tespit edildiğinde, konu üzerinde uluslararası örgütlenmelerin ve hükümetlerin dikkatlerini çeker.” (Lêaud, 1994, s. 221-222)

Uluslararası Af Örgütü'nün, dünyanın dört bir yanında 80'den fazla ülkede ofisleri ve daha fazlasında gönüllü grupları, ayrıca 150'den fazla ülkeden üç milyonu aşkın destekçisi bulunmaktadır. (<https://www.amnesty.org.tr/icerik/turkiye-subesi>, 2019)

Uluslararası Af Örgütü'nün ülkemizde de çalışma yürüten ofisi vardır. Kuruluş merkezi Londra'da bulunan Uluslararası Af Örgütü'nün Türkiye'de şube açmasına izin verilmesi İçişleri Bakanlığı'nın 16.03.1978 tarih ve 0767885 sayılı yazısı üzerine, 1630 sayılı Dernekler Kanunu'nun 11. maddesine göre Bakanlar Kurulunca 11.04.1978 tarihinde kararlaştırılmıştır. (BCA:030 18-1-2/371-116-11., 1978)

Uluslararası Af Örgütü hareketi, dünyanın dört bir yanındaki düşünce mahkûmlarının serbest bırakılması için hükümetlere mektup yazma yöntemini benimsemiştir. Haklar için mektup yazmanın, Uluslararası Af Örgütü'nün çalışmalarının alamet-i farikası haline gelmesiyle beraber düşünce mahkûmu ilan edilen binlerce kişinin serbest kalması amacıyla sayısız

kampanya düzenlendi. Türkiye’den de özellikle özgürlüklerin yoğun bir şekilde kısıtlandığı dönemlerde, kamuoyu tarafından tanınan ya da tanınmayan yüzlerce düşünce mahkûmu Uluslararası Af Örgütü’nün çalışmaları arasında yer aldı. Bunlardan biri de 1960-1964 yılları arasında tutuklu olan Celal Bayar’dır. Bayar, Uluslararası Af Örgütü’nün serbest bırakılması için Türkiye’de kampanya yürüttüğü ilk mahkûmdur.¹

(<https://www.amnesty.org.tr/icerik/yarim-asri-asan-hak-mucadelesi-uluslararasi-af-orgutunun-dusunce-mahkumlari>, 2019)

Uluslararası Af Örgütü, Celal Bayar’ın tahliyesini talep eden üç mektup göndermiştir. Bu mektuplardan 3 Mayıs 1964 ve 17 Temmuz 1964 tarihli olanlar M.D.Whitehouse imzasıyla, 5 Ağustos 1964 tarihli olan ise J.D. Roberts imzasıyla dönemin Başbakanı İsmet İnönü’ye gönderilmiştir. M.D Whitehouse, 3 Mayıs 1964 tarihli mektubunda İsmet İnönü’ye hitaben nazik bir dil kullanarak “Sayın Bayım” ya da “Muhterem Beyefendi” diyerek başlamıştır. Kendisinin uluslararası fikir, din ve özgürlük hareketi Batı Bristol Af Örgütü namına bu mektubu yazdığını ifade ederken Kayseri Cezaevi’nde bulunan Celal Bayar için bu mektubu kaleme aldığını da eklemektedir. Mektubun devamında cezaevinde yapılan tıbbi denetimlerin, mahkûmun (Celal Bayar) ihtiyaçlarını karşılamadığından bahsetmekte, hatta Celal Bayar’ın 16 Mayıs 1964 tarihinde 81 yaşına gireceğini İsmet İnönü’ye hatırlatarak hayatının son günlerini yaşayan Bayar’ın serbest kalması gerektiğini rica etmektedir. M.D Whitehouse, hükümetin bu şartlarda bulunan diğer siyasi mahkûmları serbest bıraktığını söyleyerek Emin Kalafat’ı² da örnek vermiştir. M.D.Whitehouse, eğer tahliyeyi gerçekleştirmezseniz insanlığı inkâr etmiş olursunuz diyerek mektubunu bitirmiştir. (BCA: 030 8 45 26-2, 1964)

Uluslararası Af Örgütü üyesi M.D.Whitehouse, İsmet İnönü’ye yazdığı 17 Temmuz 1964 tarihli ikinci mektubunda; kendisinin de 75 yaşında olduğunu, buna binaen, fiziksel ve ruhsal olarak sağlık problemleri olan, rahatı kaçmış, aile hayatından ve düzenli hayattan uzak olan 81 yaşındaki bir insanın derin üzüntüler içerisinde olduğunu anlayabildiğini ifade ederek

¹Uluslararası Af Örgütü’nün o dönemde başka bir siyasi davaya müdahalesi yoktur. Ancak daha sonraki yıllarda Uluslararası Af Örgütü Türkiye’de Aziz Nesin, Mümtaz Soysal, Sevgi Soysal, İsmail Bekçi, Orhan Doğan, Doğu Perinçek, Recep Tayyip Erdoğan gibi isimlerin başı çektiği çok sayıda siyasi mahkûmun yanı sıra birçok gazeteci, avukat, sendikacı ve akademisyen için de kampanya yürüttü. (<https://www.amnesty.org.tr/icerik/yarim-asri-asan-hak-mucadelesi-uluslararasi-af-orgutunun-dusunce-mahkumlari> 2019)

² Çanakkale’nin Yalı Mahallesi 206 numaralı nüfusuna kayıtlı, Ali oğlu Atiye’den doğma 1318 (Miladi 1902) Selanik doğumlu sabık DP Milletvekili Emin Kalafat’a Kayseri Devlet Hastanesi gözlerde yüksek tansiyon, miyop ve katarakt rahatsızlığı nedeni ile sürekli hasta raporu vermiştir. Eşi Fahriye Kalafat Cumhurbaşkanlığı Makamına bu rapora istinaden başvurarak Kayseri Cezaevi’nde bulunan Kalafat’a af talep etmiştir. 15.09.1961 yılında Türk Ceza Kanununun 146/1 ve 59. maddeleri uyarınca müebbet hapis cezasına çarptırılan Emin Kalafat’ın cezası sürekli hastalık sebebi ile 7 Nisan 1964 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Anayasa’nın 97. maddesinin 2. fıkrasına göre tamamen kaldırılmıştır. (BCA 030 11 1 304 10 11)

İsmet İnönü'ye bundan dolayı bir kez daha rica mektubu yazma cüretinde bulunduğunu arz etmektedir. M.D.Whitehouse, mektubunun bir bölümünde İnönü'ye:

“Celal Bayar'ın cezaevi yerine ev hapsinde olması Türkiye'nin güvenliğini tehlikeye atar mı?” şeklinde ironik bir soru da sormaktadır. Ayrıca M.D. Whitehouse mektubunun sonunda İsmet İnönü'ye “Partinizin yüce gönüllülüğü ülkenizdeki birçok insan ve Celal Bayar'ın akıbetini takip edenler tarafından beğenilmektedir.” diyerek övgülerle mektubunu tamamlamıştır. (BCA:030 01 8 46 24-2, 1964)

Celal Bayar'ın affını talep eden bir diğer mektup da 5 Ağustos 1964 yılında Uluslararası Af Örgütü üyesi J.D. Roberts tarafından yazılmıştır. J.D. Roberts da mektubunu İnönü'ye hitaben nazik bir dil kullanarak Kayseri Cezaevi'nde bulunan Celal Bayar için kendilerine yine Batı Bristol grubunun bir üyesi olarak yazdığını belirtmiştir. J.D. Roberts, mektubun devamında Celal Bayar'ın kalp ve yüksek tansiyon rahatsızlıkları olduğu ve cezaevinde yeterince sağlık hizmeti olmadığı konusunda bilgi aldığını anlatmıştır. Onun serbest kalması için İsmet İnönü'ye ricada bulunmuş, serbest kalması durumunda ömrünün geri kalan kısmını daha sağlıklı geçirebileceğini söyleyerek mektubunu tamamlamıştır. (BCA:030 01 8 46 24-1., 1964)

O dönemde henüz yerel bir yapılanmaya sahip olan Af Örgütü, mektupların haricinde Celal Bayar'ın da aralarında bulunduğu siyasi mahkûmlar için bir dizi etkinlik düzenlemiştir. Bunlar arasında okullarda öğrenciler arasında “vaka sahiplenmesi” ve “bağış toplama” etkinlikleri de yer almaktadır. Bu etkinliklerin yanı sıra Uluslararası Af Örgütü'nün aktivistleri; Bristol, Manchester ve Oxford Üniversitesi öğrencilerinin yardımı ile Bayar'a 81. doğum gününde bir kutlama mesajı göndermiş; Bayar da her bir aktivist grubuna ayrı ayrı teşekkür mektupları ile cevap vermiştir. (<https://www.amnesty.org.tr/icerik/yarim-asri-asan-hak-mucadelesi-uluslararasi-af-orgutunun-dusunce-mahkumlari>, 2019) Celal Bayar'a hitaben 13 Mayıs 1964 tarihinde Brigid T. Sincerely, kendisinin Manchester Üniversitesi Amnesty Cemiyeti'nin seksen azası adına mektup yazdığını belirterek yaş gününü tebrik etmiş ve sıhhatinin iyi olmadığını bildiğini söylemiş, içinde bulunduğu müşkülattan yakın zamanda kurtulacağı temennisi ile mektubunu sona erdirmiştir. Bayar, Kayseri Cezaevi'nde tuttuğu günlüklerinde bu mektuplardan duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. 21 Mayıs 1964 tarihinde tuttuğu günlükte kendisine Amnesyt International Cemiyeti'nden gönderilen mektuba cevap verdiğinden bahsederek Burhan Belge tarafından tercümesi yapılan mektubu aynen kaydetmiştir. Bu mektupta Af Örgütü üyesi:

“16 Mayıs'taki yaş gününüz münasebeti ile beynelmilel Amnesty Cemiyeti'nin Birmingham Üniversitesi'ndeki grubu adına yazdığım bu mektupla en samimi selamımı takdim ediyorum. Sihatinizin düzelmesini temenni etmekteyiz. Size temin ederiz ki Beynelmielel Amnesty Cemiyeti'nin azası sizi hafızasında tutmaktadır ve hapisten kurtulmanız gayesine müteveccih olmak üzere kampanyalarına devam etmektedir. Daha mesud istikbal temennisi ile hürmetlerimi arz ederim.”

ifadelerini kullanmıştır. (Bayar, 2018, s. 238)

Bayar, bu mektupların karşılığında Af Örgütü üyelerine yazdığı mektupların birinde şu ifadeler yer vermektedir:

“ Doğum günümde bana göndermiş olduğunuz mektubunuza çok mütehasis oldum. Bana gösterdiğiniz alaka ve asil çalışmalarınızla ulaşmaya gayret ettiğiniz insani amaçlardan dolayı size ve Uluslararası Af Örgütü'nün tüm saygıdeğer üyelerine şükranlarımı sunarım.”

(<https://www.amnesty.org.tr/icerik/yarim-asri-asan-hak-mucadelesi-uluslararasi-af-orgutunun-dusunce-mahkumlari>, 2019)

Uluslararası Af Örgütü üyelerinin Türkiye'de siyasi bir mahkûm olan Celal Bayar'ın affi ile bu denli ilgilenmesinin nedeni üyelerin mektuplarında açıkça ifade ettiği gibi mahkûmun yaşı ve hastalık hâlidir. Mektuplarda özellikle belirtilen ve ön plana çıkarılan konu budur. Uluslararası Af Örgütü, Celal Bayar darbe mağduru olduğu için affına dair bir çaba göstermemiştir. Zira böyle olsaydı sadece Celal Bayar için değil diğer darbe mağduru siyasi mahkûmlar için de benzer çabalar içerisine girerdi.

Uluslararası Af Örgütü bu çalışmaları yaparken hükümet Celal Bayar'ın affına dair henüz bir işaret vermemiştir. Ancak diğer siyasi tutuklular hakkında zaman zaman tahliye kararları çıkıyordu.

Celal Bayar'ın Kayseri Cezaevi'nden Tahliyesi ve Affı

1964 yılının sonlarına gelindiğinde, cezaevinde bulunan Demokrat Partililerin tahliyeleri nedeni ile tutuklu sayılarında hayli azalma oldu. (Yeşilyurt, 1997, s. 423) Hasta ve yaşlı oldukları için Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel tarafından bölge cezaevindeki siyasi mahkûmlardan 17 iktidar mensubu Cumhuriyet Bayramı'nda (29 Ekim 1964) tahliye edildi. Bu aftan sonra Kayseri Cezaevi'nde Celal Bayar ile birlikte kalan mahkûmlar af için talepte bulunurken sadece Celal Bayar af talep etmedi. Celal Bayar, 27 Ekim tarihinde af talep etmesi için ricada bulunmak üzere kendisini toplu halde ziyaret eden siyasi mahkûm ailelerine:

“Bu benim için bir gurur meselesidir. Ne pahasına olursa olsun, suret-i katiyede af talebinde bulunmayacağım. Bu konudaki ricalar bana üzüntü veriyor. Ya beni ziyaret etmeyiniz Ya da bir daha bana böyle ricada bulunmayınız.”

şeklinde ifade vermişti. (Adalet, Sayı:792, 17 Siyasi Mahkum Tahliye Ediliyor, 1964, s. 1-5)

Buna mukabil Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Bayar’ın affi hususunda, Anayasa’nın bu konu ile ilgili maddesinin açık olduğunu Bayar’ın “hastayım, yaşlıyım” diye mutlaka müracaat etmesi gerektiği şeklinde açıklamalarda bulundu. (Gülmez & Aşık, 2014, s. 272) Adalet Bakanı Sedat Çumralı da önce sürekli hastalığı, kocama hali veya sakatlığı tespit edilen ve sağlık kurulunca verilen raporları adli tıpta tasdik olunduktan sonra mahkûmların müracaatı olmadan da Cumhurbaşkanı’nın af yetkisine sahip olduğunu beyan ederken (Adalet, Sayı:793, Celal Bayar’ın Tahliyesi de Gün Meselesi, 1964, s. 1-7) daha sonra Bayar’ın bir müracaatı olmadığını, dolayısıyla bu mahkûm hakkında doğrudan doğruya bir işlem yapılamayacağını ifade etti. (Adalet, Sayı:800, Celal Bayar’ın Tahliyesi İle İlgili Hazırlık, 1964, s. 5) Bayar ve ailesi ise sağlık kurul raporları ortada iken tahliye için ayrıca müracaat yapılmasına gerek olmadığını, hiçbir şekilde af istemediklerini dile getirdi. (Gülmez & Aşık, 2014, s. 272) Bayar’ın özel doktorluğunu yapan Prof. Recai Ergüder de Bayar’ın müracaat etmeden affedilebileceğini söyleyerek Bayar’ın Cumhurbaşkanlığı döneminde Hüseyin Cahit Yalçın’ı müracaatı olmadan affettiğini hatırlattı. (Adalet, Sayı: 794, Bayar’ın Sıhhati Kötüye Gidiyor, 1964, s. 5) Bayar’ın tahliyesi ile ilgili bu usul tartışmaları sürerken Bayar, 6 Kasım 1964 tarihinde cezaevinde kalp krizi geçirerek fenalaştı. Tansiyonu 23’e, ateşi 38 dereceye yükseldi. Geçirdiği krizden sonra hastaneye gitmeyi reddeden Bayar, cezaevi revirinde savcılığın talebi üzerine on iki kişilik sağlık heyeti tarafından muayene edildi. Kurul, Bayar’a hastalığının yaşlılık ve kocamaktan meydana geldiğini ve bunların nüksetmesi halinde hayati tehlike yaratabileceğini belirten bir rapor verdi. Kayseri Valisi Tahsin Aksoyoğlu rapor adli tıpta tasdik edilirse Cumhurbaşkanı Gürsel’in Bayar’ı affedebileceğinden bahsetti. (Adalet, Sayı:802, Celal Bayar Bir Kriz Geçirdi, 1964, s. 1-5) Bu gelişmeler üzerine Bayar, 7 Kasım 1964’te cezaevinden ansızın tahliye edildi. Kayseri Cezaevi’nin üst katındaki revirden kızı Nilüfer Gürsoy’un koluna girip yardım etmesi ile çıkmış, yanında Savcı Fahrettin Sacit Uz, Cezaevi İnfaz Savcısı Cemal Can, Cezaevi Müdürü, Emniyet Müdürü, İl Jandarma Komutanı ile birlikte üst kattaki koridorlardan yavaş yavaş ilerleyerek aşağı inmiştir. Bu arada tek sıra halinde dizilen mahkûmlar Sezai Akdağ, Turan Bahadır, Halil İmre, Servet Sezgin ve Halil Öztürk Bayar’ın yanına yaklaşarak elini sıkıp uğurlamışlardır. Bayar da içeride kalan kader arkadaşlarına metanet tavsiye ederek “Allah’a ısmarladık” demiştir. Turan Bahadır’ın, Bayar’ın eşyalarını ve özellikle yazmakta olduğu hatıralarını ihtiva eden tomar halindeki

müsvette kâğıtlarını otomobile nakledeken gözlerinden yaş döküldüğü görülmüştür. Bayar, son defa otomobile binerken şapkasıyla arkadaşlarını selamlamış, kızı Gürsoy devamlı sevinç gözyaşları dökerken kendisinin donuk bir çehreye büründüğü görülmüştür. (Adalet, Sayı:804, Bayar Tekrar Aramızda, 1964, s. 5) Şehrin içine sokulmadan otuza yakın polis ve jandarma nezaretinde şehir sınırına çıkarılan Bayar'a burada tahliye emri tebliğ edilmiştir. (Adalet, Sayı:804, Bayar Tekrar Aramızda, 1964, s. 1) Bu kez herhangi bir sokak olayı da olmamıştır. Ayrıca memlekette, bir buçuk yıl öncesinin atmosferi de yoktur. İkinci tahliyede, taraflar daha soğukkanlı davranmışlar, herhangi bir eylemde bulunmamışlar ve birincisinde yaşanan acı tecrübelerden etkilenerek gövde gösterisine kalkışmamışlardır. (Gülmez & Aşık, 2014, s. 278) Bayar 38 AK 114 plakalı araçla pazar gecesi saat 21.50'de kendisini karşılayıp alan kızı, avukatı ve cezaevi doktoru ile İstanbul'a hareket etti. İstanbul'da kızının evine vardığında gazeteciler ardı sıra eve doldular. Bayar gazetecilerin yoğun fotoğraf çekimi esnasında "Kendinize bir artist buldunuz, bol bol çekin bakalım." dedi. Basına söyledikleri bu kadarla kaldı. (Akis Haftalık Aktüalite Mecmuası, Tahliyeler, 1964, s. 12) Bayar'ın tahliyesi ile Kayseri Cezaevi'nde 4'ü 21 Kasım'da serbest bırakılacak 5 siyasi mahkûm kaldı. (Adalet, Sayı:804, Bayar Tekrar Aramızda, 1964, s. 5) Siyasi mahkûmlar bir bir cezaevinden çıktı ama Yassıada'da mahkûm edilen politikacıların siyasi hakları iptal edildi. Bayar, Çiftelavuzlar'daki evine çekildi. Kader arkadaşları da onun etrafında toplandılar. (Bozdağ, 2005, s. 165) 7 Kasım 1964 tarihinde cezaevinden tahliye olan Celal Bayar, 7 Temmuz 1965'te hakkında verilen adli tıp raporu ile dönemin Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından, Anayasanın 97. maddesinde yer alan sebeplere istinaden affedildi. Bu dönemde Süleyman Demirel genel başkanlığındaki Adalet Partisi'nin iktidar olması affına büyük etken oldu. (Gülmez & Aşık, 2014, s. 278) Hâlbuki 11 Şubat 1961 tarihinde Emekli Korgeneral Ragıp Gümüşpala liderliğinde kurulan ve 1961-1962 Koalisyon Hükümeti'nde görev alan Adalet Partisi, Celal Bayar ve diğer Demokrat Partili mahkûmların tahliyesi ya da affına dair -ihtilal havası tam dağılmadığından olsa gerek- bir çalışma yapmamıştı. (Kocabaş, 2018, s. 185)

Bayar, ağır sağlık sorunlarına rağmen affedildikten sonra yaklaşık yirmi yıl daha yaşadı ve hayatının geri kalan kısmında aktif siyasette bulunmadı. 1974 yılında yeniden siyasi haklarına kavuşan Bayar, eski Cumhurbaşkanı olarak Senatör sıfatı ile meclise davet edildi. Fakat seçilmeden senatoya girmenin demokratik kurallara ve inançlara uymadığı gerekçesi ile bu daveti kabul etmedi. Bayar, ayrıca Atatürk'ün 100. yaş günü münasebetiyle, TBMM'nin açılışının 65. ve 66. yıl dönümü etkinlikleri için Birinci Büyük Millet Meclis Üyesi olarak

Meclis'e davet edildi ve Bayar, bu davetlere katıldı. Bayar 22 Ağustos 1986 tarihinde kısa süren bir hastalıktan sonra, İstanbul Haydarpaşa Kalp ve Göğüs Hastanesinde yaşama gözlerini kapadı. Vasiyeti üzerine Bayar, Bursa ilinin Gemlik ilçesi Umurbey beldesinde bulunan Celal Bayar Vakıf Müzesi bahçesine defnedildi. Şu an Bayar'ın anıt mezarı doğum yeri de olan Umurbey beldesindedir.

Sonuç

27 Mayıs 1960 darbesinden sonra tutuklanan ve yargılamalar sonrasında ceza verilenler arasında yaşı diğerlerine göre epeyce ileri olduğu için Bayar, cezaevinde sağlık sorunları yaşadı. Bu sebepten ilk tahliyesi gerçekleşse de yurt genelinde bu tahliyeden rahatsız olan ve bu tahliyeye tepki gösteren çevreler oldu. İlk tahliyesinin altı ayını da hastanede geçiren Bayar, altı aydan sonra cezasının devamını çekmek için tekrar Kayseri Cezaevi'ne gönderildi. İktidar mensupları diğer Demokrat Partili üyelerin affı ve tahliyesi konusunda lütufluk davranırken Celal Bayar ismi üzerinde tereddüt etti. Hatta kanunen gerekli şartlar oluşmasına rağmen Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Adalet Bakanı Sedat Çumralı ve hukukçular arasında usul tartışması yaşandı. Bayar kendisinin affedilmesini gurur meselesi sayarak kendisi için af dilemeyi zül addetti. Kızı ve sevenleri Bayar'a kendisi için af talep etmesini telkin ederken Bayar, af talep etmeyi ısrarla reddetti. Bu arada Uluslararası Af Örgütü, Bayar'ın tutukluluk haline müdahil oldu. Bayar'ın tahliye edilmesi ya da ev hapsine alınması konusunda Uluslararası Af Örgütü'nün bazı üst düzey isimleri dönemin Başbakanı İsmet İnönü'ye mektuplar yazdı. Bu mektuplarda Bayar'ın yaşı ve hastalığı ön plana çıkartılarak tahliyesi ya da ev hapsi istendi. Bayar'ın tahliye ve af süreci konusunda Uluslararası Af Örgütü'nün bazı üyelerinin İsmet İnönü'ye mektuplar yazması bu konuda ilk kez değerlendirilen bir husus olarak karşımıza çıktı. Bu yazılan mektupların Bayar'ın tahliyesine ne kadar etki ettiği ile ilgili elimizde yeterli bilgi olmamasına rağmen tahliyenin mektuplardan üç ay sonra gibi kısa bir zamanda gerçekleşmesi Uluslararası Af Örgütü'nün girişimlerinin etki yapabileceği düşüncesini güçlendirmektedir. Zira kesin olan bir şey vardır ki Bayar, Uluslararası Af Örgütü'nün girişimlerinden son derece memnun oldu. Zaten Uluslararası Af Örgütü'nün mektuplar dışındaki -doğum günü kutlamaları- girişimleri de Bayar'a moral vermek amacı taşımaktaydı. Kesin tahliyenin gerçekleştiği 7 Kasım 1964 tarihinde Kayseri Cezaevi'nde neredeyse siyasi tutuklu kalmadığı halde son tahliye edilenlerden birinin Celal Bayar olması, kendisinin cezasını bir nevi kabul etmeyip kendisi için af talebinde bulunmamasıydı. Bayar, tahliye talebi olmamasına rağmen 7 Kasım 1964 tarihinde, biraz da ansızın, saat 21.30'da Kayseri Cezaevi'nden tahliye edildi. Bu tahliyenin bu şekilde akşam vakti sessiz sedasız

olması belki de hükümetin bir tedbiri idi. Çünkü ilk tahliyede Bayar taraftarları konuyu siyasi bir şova dönüştürmek isterken Bayar karşıtları tahliyenin gerçekleşmesine karşı kızgınlığını ifade etmişti. Aradan zaman geçmesinden midir yoksa ülke şartlarının değişmesinden mi bilinmez yurt çapında veya ülkenin herhangi bir bölgesinde Bayar'ın tahliyesinden kaynaklanan hiçbir olay olmadı. Tabii bu tahliye Bayar'ın affedildiği anlamına gelmiyordu. Bayar, ancak 7 Temmuz 1965 tarihinde Cumhurbaşkanı Gürsel tarafından tamamen affedildi. Hastalığı nedeni ile cezaevinden önce tahliye edilen, daha sonra cezası affedilen Bayar, ömrünü cezaevinden çıktıktan yirmi iki yıl sonra İstanbul'da tamamladı.

Kaynakça

Adalet, Sayı: 794, Bayar'ın Sıhhati Kötüye Gidiyor. (1964, Ekim 30).

Adalet, Sayı:792, 17 Siyasi Mahkum Tahliye Ediliyor. (1964, Ekim 28).

Adalet, Sayı:793, Celal Bayar'ın Tahliyesi de Gün Meselesi. (1964, Ekim 29).

Adalet, Sayı:800, Celal Bayar'ın Tahliyesi İle İlgili Hazırlık. (1964, Kasım 5).

Adalet, Sayı:802, Celal Bayar Bir Kriz Geçirdi. (1964, Kasım 7).

Adalet, Sayı:804, Bayar Tekrar Aramızda. (1964, Kasım 9).

Ahmad, F. (2010). *Demokrasi Sürecinde Türkiye*. İstanbul: Nil Yayınları.

Akis Haftalık Aktüalite Mecmuası, Tahliyeler. (1964, Kasım 13).

Akşin, S. (2013). *Kısa Türkiye Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Akşit, B. (1987). *Kısaca Celal Bayar*. İstanbul.

Bayar, C. (2018). *Kayseri Cezaevi Günlüğü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

BCA: 030 8 45 26-2. (1964).

BCA:030 01 8 45 26-3. (1964).

BCA:030 01 8 46 24-1. (1964).

BCA:030 01 8 46 24-2. (1964).

BCA:030 18-1-2/371-116-11. (1978).

Bozdağ, İ. (2005). *Bilinmeyen Yönleri İle Celal Bayar*. İstanbul: Emre Yayınları.

Erkanlı, O. (1972). *Anılar Sorunlar Sorumlular*. İstanbul: Baha Matbaası.

Gülmez, N., & Aşık, S. (2014). Celal Bayar'ın Kayseri Cezaevi'nden Tahliyelerinin Basına Yansımaları. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*.

<https://www.amnesty.org.tr/icerik/biz-kimiz>. (2019, 07 10). <https://www.amnesty.org.tr/>.
adresinden alındı

<https://www.amnesty.org.tr/icerik/turkiye-subesi>. (2019, 07 17). <https://www.amnesty.org.tr/>.
adresinden alındı

<https://www.amnesty.org.tr/icerik/yarim-asri-asan-hak-mucadelesi-uluslararası-af-orgutunun-dusunce-mahkumlari>. (2019, 07 16). <https://www.amnesty.org.tr/>.
adresinden alındı

Kocabaş, S. (2018). *I.Koalisyon Hükümetleri Dönemi Sancılı ve Kayıp Yıllar (1962-1965)*. Kayseri: Vatan Yayınları.

Lêaud, A. (1994). *Uluslararası Af Örgütü, çev. Aydın Çetiner*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Metin, M. (2018). *Demokrat Parti Döneminde Kayseri Olayları*. Nevşehir: Nevşehir Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Perin, M. (1970). *Yassıda ve İnfazların İçyüzü*. İstanbul: M.Çevik Matbaası.

Toker, M. (1991). *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları Yarı Silahlı Yarı Külahlı Bir Ara Rejim (1944-1973)*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Turan, Ş. (2012). *Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Yeşilyurt, S. (1997). *Bayar Gerçeği*. Ankara: Stratejk Araştırma ve Kültür Yayınları.

Ekler

Ek 1. Uluslararası Af Örgütü Mensubu M.D.Whitehouse Tarafından 3 Mayıs 1964 Tarihinde Başbakan İsmet İnönü'ye Celal Bayar'ın Affı için Yazılan Mektup.

AMNESTY INTERNATIONAL
BRITISH SECTION
a movement for freedom of opinion and religion
1 MITRE COURT BUILDINGS · TEMPLE · LONDON E.C.4 · TELEPHONE CENTRAL 7867
Chairman of the Executive Committee: LIONEL ELVIN
Hon. Treasurer: DUNCAN GUTHRIE General Secretary: ALBERT LODGE

62 Woodstock Road,
Redland, Bristol 6
3rd May, 1964

Dear General Inönü,

I write as a member of the West Bristol Group of Amnesty International on behalf of CELAL BAYAR who is imprisoned at KAYSERI State Prison. My attention has been drawn to the recently published report of the Medical Officer of the City of Kayseri, which clearly sets out the prisoner's need for constant medical supervision and strict diet, and states that the prison is not equipped to meet either of these requirements. Your Government has released other political prisoners in similar conditions, for example Mr. Emin Kalafat.

Celal Bayar will be 81 years of age on the 16th May. In the name of humanity and of family love I appeal to you to release this old man near the end of his life. Anyone who has loved and respected the members of his generation can think only with lament of his present situation. I beg you to arrange for his release.

Yours sincerely,
Anne Whiting
Whiting

030	01				8	65	26
-----	----	--	--	--	---	----	----

TRUSTEES OF THE PRISONERS OF CONSCIENCE FUND:
The Right Rev. The Bishop of Birmingham · Professor Ritchie Calder · Ian Gilmour, M.P. · The Rev. Dr. I. Grunfeld
F. Elwyn Jones, Q.C., M.P. · Dr. Ernest Payne · The Most Rev. Archbishop Roberts, S.J. · Jeremy Thorpe, M.P.

2

Ek 2. Uluslararası Af Örgütü Mensubu J.D. Roberts Tarafından 5 Ağustos 1964 Tarihinde Başbakan İsmet İnönü'ye Celal Bayar'ın Affı için Yazılan Mektup.

AMNESTY INTERNATIONAL
 BRITISH SECTION
 a movement for freedom of opinion and religion
 1 MITRE COURT BUILDINGS · TEMPLE · LONDON E.C. 4 · TELEPHONE CENTRAL 7867
 Chairman of the Executive Committee: LORD KEVIN
 Hon. Treasurer: DUNCAN GUTHRIE General Secretary: ALBERT LLOYD

Please reply to: J.D. Roberts, LL.B.,

Holly Lodge,
 Long Ashton,
 Near Bristol.

5th August, 1964

Dear Sir,

I write as a member of the West Bristol Group of Amnesty International, on behalf of Celal Bayar, aged 81 years, now in Kayseri State Prison, Central Anatolia.

I am informed that he suffers from high blood pressure and cardiac insufficiency and that adequate medical treatment is not available to him at the prison.

I appeal to you, on humanitarian grounds, to release him, in order that his health may be attended in the remaining years of his life.

Yours faithfully,

David Roberts

General İsmet İnönü,
 Prime Minister,
 Government Offices,
 Ankara,
 TURKEY.

signed
 13-8-964

OSC 01 8 46 24

TRUSTEES OF THE PRISONERS OF CONSCIENCE FUND:
 The Right Rev. The Bishop of Birmingham · Professor Ritchie Calder · Ian Gilmour, M.P. · The Rev. Dr. I. Granfield
 P. Elwyn Jones, Q.C., M.P. · Dr. Ernest Payne · The Most Rev. Archbishop Roberts, S.I. · Jeremy Thorpe, M.P.

Ek 3. Uluslararası Af Örgütü Mensubu M.D.Whitehouse Tarafından 17 Temmuz 1964 Tarihinde Başbakan İsmet İnönü'ye Celal Bayar'ın Affı için Yazılan Mektup.

23 St Edyth's Road,
Sea Mills,
BRISTOL.
July 17th, 1964.

To General İsmet İnönü,
Prime Minister,
Ankara.

Dear Sir,

I am venturing to write to you once again with regard to M.Celal Bayar.

I am myself seventy-five years old, near enough to his age to feel a deep compassion for a man of over eighty and in poor health who is deprived of the comforts, physical and spiritual, of home life and the regular care and company of his own family.

Would it endanger the security of Turkey if he were kept under house arrest instead of in prison?

Magnanimity on your part would be greatly admired by many people in this country and others who are interested in the fate of M.Bayar.

I am,

yours faithfully,

M. D. Whitehouse

(M.D.Whitehouse)

(Member of West Bristol group of Amnesty International)

030	01			8	40	74
-----	----	--	--	---	----	----

TRUSTEES OF THE PRISONERS OF CONSCIENCE FUND:

The Right Rev. The Bishop of Birmingham · Professor Ritchie Calder · Ian Gilmour, M.P. · The Rev. Dr. J. Granfield
F. Elwyn Jones, Q.C., M.P. · Dr. Ernest Payne · The Most Rev. Archbishop Roberts, S.J. · Jeremy Thorpe, M.P.

2

AMNESTY INTERNATIONAL

INTERNATIONAL SECRETARIAT

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ: movement for freedom of opinion and religion
ÖZGÜRLÜK ARŞİVİ 1 MITRE COURT BUILDINGS · TEMPLE · LONDON E.C.4
 TELEPHONE : CITY 6633 TELEGRAMS : AMNESTY, LONDON

Chairman of the International Executive : SEAN MACBRIDE, s.c. Secretary of the International Executive : PETER BENENSON

The AMNESTY movement consists of people of all nationalities, politics, religions and social views who are determined to work together in defence of freedom of the mind.

Its principal object is to mobilise public opinion in defence of those men and women who are imprisoned because their ideas are unacceptable to their Governments. Present estimates show that there are something like a million such prisoners scattered in more than forty countries.

The AMNESTY movement has been formed so that there should be some central, international organisation capable of concentrating efforts to secure the release of these "Prisoners of Conscience." Essentially an impartial organisation as regards religion and politics, it aims at uniting groups in different countries working towards the same end—the freedom and dignity of the human mind.

Groups of members in different localities and countries make themselves responsible for three "Prisoners of Conscience" one chosen from the East, one chosen from the West and one from the newly-independent states. Each group pleads, privately and publicly, for the release of its adopted prisoners. Until the prisoners are released the group does whatever it can to focus attention on his situation, to relieve his conditions and that of his dependent family.

030	01					8	45	26
-----	----	--	--	--	--	---	----	----

PATRONS OF "FUND FOR THE PERSECUTED"

The Archbishop of Canterbury, Great Britain · Professor Martin Buber, Israel · Roger Baldwin, President of the International League for the Rights of Man, U.S.A. · Pablos Casals, Puerto Rico · Danilo Dolci, Sicily · Professor Erich Fromm, New York and Mexico · Lt.-Gen. Sir Brian Horrocks, Great Britain · J.F. Lalive, Switzerland · Professor Salvador de Madariaga, Spain · Yehudi Menuhin, Great Britain · Professor Gunnar Myrdal, Sweden · Pablo Neruda, Chile · Professor Robert Oppenheimer, U.S.A. · Alan Paton, South Africa · Abbe Dominique Pire, Nobel Prize winner, Belgium · Mr. Walter Reuther, International President of the United Automobile Workers, U.S.A. · Dr. Albert Schweitzer, Gabon · Sean MacBride, S.C., Secretary General of the International Commission of Jurists · Professor Z. K. Matthews, South Africa · Philip Noel-Baker, M.P., Nobel Prize winner, Great Britain · Professor Giorgio La Pira, Mayor of Florence, Italy · Professor Julius Stone, Australia.

Extended Abstract

After the declaration of a republic, attempts to transition to a multi-party system (1924-1930) unfortunately failed. However; with the establishment of a Democratic party in 1946, the multi-party system began in the Republic of Turkey. Democratic Party came into power shortly after its establishment –with the 1950 elections- and remained in power for 12 years. There were significant improvements in the fields of economy and agriculture in the first years of its power. After 1954, the government contradicted with opposition party about Cyprus policy, the events of 6-7 September and domestic trips of İnönü. This situation tensed up the political environment thoroughly. This tension also resulted in Turkey's first military coup; May 27, 1960 coup. Losing 12 years of power due to the coup, the members of the Democratic Party by getting arrested were tried in Yassıada Court. 15 members of the Democratic Party involving Celal Bayar who was the president in the Democratic Party period were sentenced to death as a consequence of these trials. While three of them (Adnan Menderes, Hasan Polatkan, Fatin Rüştü Zorlu) got capital punishment, the others' punishments were changed to life imprisonment. The capital punishment of Celal Bayar was changed to life imprisonment due to his old age and sent to Kayseri Prison in 1961 to serve his sentence. Celal Bayar, suffering health problems in Kayseri Prison, was temporarily released for six months in 1963. This release was protested by some young people. Tension rose in the streets of Ankara, İstanbul, and İzmir. Having spent these six months in Ankara hospital, Celal Bayar was sent to Kayseri prison again to complete his sentence.

Amnesty International, which aims to release the prisoners of thought all over the world, made efforts to release Celal Bayar the first time in Turkey. The members of Amnesty International wrote letters to İsmet İnönü to discharge Celal Bayar. A gentle language was used in these letters, Celal Bayar's old age and disease were emphasized, and the prisoner (Celal Bayar) was asked to be released or put under house arrest for these reasons. Stating in a letter he wrote to İsmet İnönü that he can empathy as he is 75-year-old, he can comprehend an 81-year-old person who is in deep sorrow, has physical and mental problems, is uncomfortable and far away from family life; M. D. Whitehouse , the member of Amnesty International, asked ironically “ Does Celal Bayar's house arrest jeopardize the security of Turkey?” at the end of his letter. The Amnesty International did not only write letters to Celal Bayar but also organized various campaigns such as case-ownership and fundraising, especially birthday celebrations. On the other hand, Celal Bayar did not remain indifferent to these efforts and wrote counter-letters as a thank them.

By the end of 1964 while other members of the Democratic Party in prison were released, Celal Bayar's release became a matter of controversy between authorities and doctors. In particular, while President Cemal Gürsel and Justice Minister Sedat Çumralı argued that Bayar should apply for release, Celal Bayar's private doctor "Prof. Recai Ergüder" argued that Bayar needn't apply for release. Celal Bayar's daughter Nilüfer Gürsoy made the most effort in this issue. Even though she insisted on his father to apply for release, Celal Bayar declared that he would not apply by making this issue a matter of pride.

On November 6, 1964, Bayar got worse by a heart attack in prison. Refusing to go to the hospital, Bayar was treated in prison by a medical board of 12 people. Stating that Celal Bayar's illness was caused by aging, the health committee reported that Bayar's disease could pose a life-threatening condition. Upon these developments, Bayar was suddenly released from prison on November 7, 1964. Due to the lapse of time or change of circumstances of Turkey, there were no incident or event which was similar to the first release in any region of Turkey. After the release, Bayar moved to İstanbul with his daughter, lawyer and prison doctor by a vehicle. He also stayed at his house in Çiftelahavuzlar after release. Bayar, who was released from prison on November 7, 1964, was completely forgiven by the president of the time, Cemal Gürsel, based on the ninety-seventh article of the constitution. Though Bayar regained his political rights in 1974, he did not take part in active politics. Bayar was invited to the 65th and 66th anniversary of Grand National Assembly as a member of the first Grand National Assembly, and he participated in these invitations. He completed his life in İstanbul on August 22, 1986 at the age of 103. Upon his last will, Bayar was buried in the garden of the Celal Bayar Foundation Museum, located in the town of Umurbey in the Gemlik district of Bursa. Now Bayar's memorial tomb is in the town of Umurbey, which was his birthplace.

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 10-01-2020

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 09-03-2020

Araştırma Makalesi / Research Article

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 6, ISSUE 13, P. 395 – 411.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 6,
SAYI 13, S. 395 – 411.

Küreselleşme ve Teknoloji Üzerine Bir Değerlendirme

Sefa BAYGÜL¹

Özet

Küreselleşme olarak adlandırılan süreç dünya ölçeğinde farklı ulusların ortak bir payda da birleşmesi olarak nitelendirilebilir. Küreselleşmenin siyasi, sosyal, ekonomik ve teknoloji gibi destekleyici boyutları bulunmaktadır. Konumuzun odak noktasında bu sürecin daha çok teknolojik boyutu ele alınmış olup, teknolojik küreselleşme ve küreselleşen teknoloji bağlamında incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda küreselleşme sürecinde teknoloji gibi bir uygulama biliminin avantaj ve dezavantajları saptanmıştır. Elde edilen bilgiler şunları göstermiştir, küreselleşme ve teknoloji hemen her alanda birbirini destekleyen ve gelişiminde payı bulunan olgulardır. Çünkü küreselleşme teknoloji olmadan tekerlekleri olmayan bir araca benzetilebilir.

Anahtar Kelimeler: *Küreselleşme, Teknoloji, Avantajlar, Dezavantajlar.*

On Globalization and Technology an Evaluation

Abstract

The so-called globalization process can be described as the unification of different nations at a common denominator on a world scale. Globalization has supporting dimensions such as political, social, economic and technology. In the focus of our subject, more technological aspects of this process are discussed and examined in the context of technological globalization and globalized technology. As a result of these investigations, the advantages and disadvantages of a science of application such as technology in the process of globalization have been identified. The information obtained has shown that globalization and technology support each other in almost every field and have a share in its development. Because globalization can be likened to a vehicle without wheels without technology.

Key words: *Globalization, Technology, Advantages, Disadvantages.*

Giriş

Günümüzde önemli bir yere sahip olan küreselleşme kavramı ile birlikte dünya genelin de farklılaşan anlayışlar ve görüşler geliştiğini görmekteyiz. Siyasi, sosyal, ekonomik, teknolojik

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı, E-posta: sefa.baygul@ysk.gov.tr. <https://orcid.org/0000-0001-9252-6728>.

ve birçok alanda etkisini hissettiren küreselleşme olgusu artık hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Küreselleşme süreci ile beraber farklı kültürler ve toplumlar arasında karşılıklı bir etkileşim süreci de başlamıştır. Bunlara ek olarak küreselleşme kültürlerin karşılıklı etkileşimi ve kültürler arası kaynaşma olarak da ifade edilebilir (Nar, 2015: 943).

Küreselleşme algısını farklı düşüncelerle yoğuran görüşler olduğu bilinmektedir. Küreselleşmenin iyi yönüne vurgu yapan radikaller, küreselleşmemeye eleştirel bakan kuşkuçular ve küreselleşmenin bir süreç olduğunu iddia eden dönüşümcüler bu alanda genel kabul görmüş temel yaklaşımlardır.

Konumuzun odak noktasını oluşturan küreselleşme ile teknoloji arasındaki bağ ise son derece önemli görülmelidir. Çünkü teknolojik gelişmeler ulaşımı, endüstriyi, iletişimi ve eğitimi önemli oranda etkileyen faktördür. Bu gelişmelerle birlikte uluslararası bağların giderek arttığı, insanların yüzlerce kilometre uzaklıktaki ülkelere bile gitme fırsatının doğduğunu söyleyebiliriz. Böylelikle, Marshall McLuhan (1964) tarafından kullanılan küresel bir köy haline gelen dünya, teknolojiye birçok açıdan borçludur. Fakat teknolojinin de küreselleşmeye borçlu olduğunu söylemek yanlış olmaz. Çünkü küreselleşme süreci bilginde artık sınır tanımaması durumunu meydana getirmiştir. Bu bağlamda teknolojiyi farklı boyutlarla ele alıp, konunun özünü avantajları ve dezavantajları nezdinde aktarmaya çalışacağız.

Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kavramsal çerçevede küreselleşme ve teknoloji kavramlarını inceleyip, İkinci bölümde ise küreselleşme ve teknoloji ilişkisi kavramları üzerinde durulacaktır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Küreselleşme

Dünyanın bir bütün olarak ele alınması gerektiğini kabul eden görüş olan küreselleşme Giddens'e göre kısa bir süre önce konuşulmaya başlanmış bir konudur. Küreselleşmeyi ise tanımlarken grupların ve ulusların giderek daha çok bağımlı hale geldiği bir düzen olarak ifade etmektedir. Özellikle ulus ötesi şirketlerin bu kaynaşmada rolüne de vurgu yapmaktadır(Giddens, 2018: 83-84).

Kavramının literatüre girişi çok da eski tarihlere dayanmamaktadır. Çünkü bilim dünyası 1960'lı yıllarda küreselleşme kavramının önemini anlamış ve üzerine çalışmalar yapmaya başlamıştır. O günlerden günümüze küreselleşme üzerine makaleler, kitaplar ve birçok eser yazılmıştır. Küreselleşme, ulusal yapıların değerleri üzerinde birçok esnekleşme sürecini de beraberinde getirmiştir. Bu süreç devamında teknolojik gelişmelerin de aynı yöne yöneldiği

ortak bir ekonomik yapının temellerini oluşturmuştur. Peki ya küreselleşme kavramının genel kabul görmüş bir tanımı mevcut mudur? Çözümlemesi ve tarafsız kalınması zor bir alan olduğu için tanım yapılması güçleşmiştir. Bu konuda birçok tartışma süre gelmiş ve tartışmaların temel nedenleri arasında küreselleşme kavramının taraftarı ve muhalifi olan düşünce ve ideolojik bakış açılarından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Küreselleşmenin taraftarı olan düşünürlere² göre ise daha çok ekonomik, kültürel, teknolojik, iletişim ve politik açıdan küreselleşmenin vücut bulduğunu iddia etmişlerdir. Burada göze çarpan daha çok ekonomik alan olarak anlaşılmaktadır. Çünkü şirketlerin ulusal yapılarından sıyrılıp uluslararası bir yapı halini bürünmeleri oldukça önemlidir. Şirketlerin çok uluslu yapılarıyla birlikte kâr elde etmek adına en ücra köşelere bile yatırım yapmaları basit bir eylem olarak görülmemelidir. Çünkü mal ve hizmet akımları bu çabalar ile uluslararası bir boyut kazanmıştır. Böylelikle dünya git gide küçülmüş ve yoğunlaşmalar hız kazanmıştır. Küreselleşmenin altında yatan ekonomik boyut aslında faydalı sonuçlarında alınmasına ön ayak olmuştur. Örnek verecek olursak teknolojik gelişmeler ile ulaşım ve iletişim daha kolay bir hâl alarak bilginin insanlara erişimi hızlanmıştır(Çelik, 2012: 58-59). Zaman-mekân sıkışması olarak da bilinen kavramla birlikte dünya tam anlamıyla McLuhan'ın da dediği gibi küresel bir köye dönüşmüştür. Küreselleşme taraftarları konuyu bu şekilde ele alarak bu süreçle birlikte insanlık açısından önemli gelişmeler olduğunu vurgulamışlardır.

Küreselleşme muhalifleri³ ise bu sürecin samimi ve iyi eğilimleri olduğunu görmezler. Küreselleşmeye olumsuz yaklaşırlar ve egemen güçlerin kendi çıkarları için ortaya çıkmış bir süreci ifade ettiğini savunurlar(Akdemir, 2010: 47). Genel bir değerlendirme yapacak olursak, iki farklı görüşün ortak bir tanım da anlaşamaması gayet normal olarak görülmektedir. Çünkü her bir görüşte kendi bakış açılarından olayı değerlendirip konuya öyle yaklaşma durumundadırlar.

Küreselleşme sürecinde kabul görülen üç farklı tarafında olduğunu bilmektedir. Bu taraflar, radikaller, kuşkucular ve dönüşümcüler olarak isimlendirilmişlerdir. Radikaller⁴ diğer bir ifadeyle aşırı küreselleşmeciler, liberal görüşlere paralel olarak küreselleşmenin de kaçınılmaz olduğunu varsayarlar. Özellikle sosyalist bloğun yıkılışı alternatifsiz kalan kapitalist

² Küreselleşme taraftarları; Peter Dicken, Giddens, Harvey, Cerny, Oman, Harris, Winham şeklinde bilinmektedir.

³ Küreselleşmeye muhalif olanlar; Boratav, Hirst ve Thompson, Kepenek, Chomsky, Kazgan, Jessop, Greider ve Yeldan şeklinde bilinmektedir.

⁴ Radikaller olarak bilinen başlıca isimler; Kenichi Ohmae, Franchis Fukuyama, Thomas Freidman, Michael E.Porter, Victor E. Millar, şeklinde bilinmektedir.

düşüncenin küreselleşme söylemleri üzerinden yürüdüğünü söylememişlerdir(Kaya, 2009: 4). Aşırı küreselleşmecilerin savunmalarına göre yeni bir döneme geçilmiş ve kapitalizmin küresel boyutlar da ele alınması ile birlikte dünya genelini kapsayacak biçimde yönetim ve sivil toplum anlayışı oluşmuştur. Artık ulus devletler güçlerini yitirmiş, piyasanın hâkimiyeti başlamıştır. Bu gelişmelerin dışın da teknolojinin de kapitalizm ile birlikte küreselleşme süreci içerisinde bir itici güç olduğunu varsayımlardır(Kartal, 2016: 310-311). Çünkü teknoloji bu süreci hızlandırmakla kalmamış, küreselleşmenin meyvesi olarak da teknolojik gelişmeler de hız kazanmıştır. Hatta daha net bir tabirle bu grup “Teknolojik gerçekçi” olarak da adlandırılmaktadır. Çünkü teknolojinin ve küreselleşmenin kendiliğinden ortaya çıktığını ve özellikle teknolojik gelişmelerin ışığında küreselleşmenin kaçınılmaz olduğu vurgusu da yapmaktadırlar(Beşirli, 2004: 124).

Küreselleşmeye eleştirel bir pencereden bakan bir diğer taraf olarak kuşkucular⁵ karşımıza çıkmaktadır. Kuşkucular ise küreselleşme söyleminin yeni bir ifade olmadığını aslında önceki dönemlerde de ele alındığını söylerler. Radikallerde ki bütünsel bakış açısının aksine dünya üzerinde bir parçalanma ve ideolojik ayrıklar meydana geleceğini savunurlar. Farklı ideolojiler ve ayrılıkçı görüşlerin de çatışmalara neden olacağını vurgularlar. Bu görüşü destekler nitelikte, Samuel Huntington’un Medeniyetler Çatışması tezi akla gelmektedir, onunda iddia ettiği medeniyet çatışmaları kuşkuculara benzemektedir. Bir diğer savundukları nokta kültürel bir birlik olma yolunda giden küreselleşme söyleminin eşit bir ortak kültür olmayacağını, baskın olan kültürün diğerlerine boyun eğdireceğini iddia ederler(Yurdabakan, 2002: 2-3). Kısaca kuşkucular küreselleşmenin iyi bir şey olmadığını aslında etkin güçlerin kendi çıkarları doğrultusunda da ortaya atılmış bir kavram olarak ortaya çıktığını varsayarlar.

Bu anlattığımız taraflar dışında son olarak ta dönüşümcüler⁶ diye tabir edilen bir grup olduğu bilinmektedir. Dönüşümcüler, küreselleşmenin bir itici güç olduğunu ve sosyal hayatı, politik süreçleri ve ekonomik hareketleri derinden etkilediğini söylerler. Bu görüşe göre radikallerin savunduğu dünyanın tek bir topluma dönüşme sürecine eleştiri getirirler ve her toplumun aynı olamayacağını fakat benzer topluluklar olabileceğini savunurlar(Cebeci, 2011: 372-373). Bu düşüncelere ek olarak dönüşümcüler, küreselleşmenin bir süreç olduğunu ifade ederler ve küreselleşmenin tetikleyici bir güç olarak birçok alanı etkilediği söylerler. Kısaca küreselleşme konusun da yapılan tartışmaların bu alana katkı sağladığını söyleyebiliriz.

⁵ Kuşkucular olarak bilinen başlıca isimler; Naomi Klein, Noreena Hertz, Paul Hirst, Graham Thompson, Joseph Stiglitz, Michael Hardt, Antonio Negri, şeklinde bilinmektedir.

⁶ Dönüşümcüler olarak bilinen başlıca isimler; Rosenau, Giddens, Scholte ve Castel, şeklinde bilinmektedir.

1.2.Teknoloji

Teknoloji, bilimin gelişmesiyle birlikte araç ve gereçler üzerinde hızlı bir ilerleme olması dâhilin de ortaya çıkmış bir uygulama bilimi türüdür. Teknoloji konusunu daha iyi anlamak adına TDK'ya bakacak olursak iki farklı tanımlama yapıldığını görmekteyiz, ilk tanımlama "Bir sanayi dalı ile ilgili yapım yöntemlerini, kullanılan araç, gereç ve aletleri, bunların kullanım biçimlerini kapsayan uygulama bilgisi, uygulayım bilimi" şeklindedir. İkinci tanımlama ise "İnsanın maddi çevresini denetlemek ve değiştirmek amacıyla geliştirdiği araç gereçlerle bunlara ilişkin bilgilerin tümü"(TDK, 2011). Şeklinde yapılmıştır. Bu tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere teknoloji günümüzde hayatı kolaylaştırmak adına bilginin gücü ile desteklenen bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Teknoloji performans temeliyle birlikte araç gereçlerde, makinelerde ve birçok alan da ki teknik formülleri ifade etmektedir. Bir işin amacını, işlevsel önemini ve kullanılan yöntemini aktaran fikirlerin hepsidir. Teknoloji ortaya çıkış felsefesi olarak hızlı bir ilerleme ve değişimi meydana getiren bir süreç olduğu için küreselleşme kavramı açısından da hızlı gelişme olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü teknolojik gelişmelerle birlikte ülkelerdeki ve ülkeler arası örgütsel yapılarda da ciddi değişimler olduğunu görmekteyiz(Demir ve Okan, 2009: 59).

Konuya derinlik kazandırmak ve teknolojinin küreselleşme sürecine etkisini irdelemek adına bilgi iletişim teknolojileri dediğimiz alana bakmakta fayda var. Bilgi iletişim teknolojileri ile görsel, sesli, yazılı ve yazısız bilginin erişimi kolaylaşmıştır. Bilgiye erişimin kolaylaştığı, toplandığı, depolandığı ve işlendiği teknolojik gelişmelerin tamamını kapsayan bir süreçtir. Küreselleşmenin dünyayı saran ağ konumuna gelmesinde önemli bir payda ya sahip olduğu ifade etmek yanlış olmaz. Artık uzak mesafeler arası mesajların hızlı bir şekilde ulaşımıyla beraber gelişen internet, 1960'lı yıllarda Amerika'da ortaya çıkmıştır. İnternetin daha sonralarında tüm insanlığın erişimine açılmasıyla sosyal ağların oluşumu ve sosyal medyayı da kapsayan bir hal almıştır. Bu devasa ağ oluşumu dünyanın küresel bir köye doğru dönüşmesinde de ön ayak olmuştur(Özdemir ve Pınar, 2019: 1). Bilginin itici gücü ile sürekli bir gelişim içinde olan teknolojinin kısaca gelişiminden bahsettik, konuyu daha detaylı ele almak için teknolojinin küreselleşme ile hangi boyutlarda ele alındığını incelemekte fayda var.

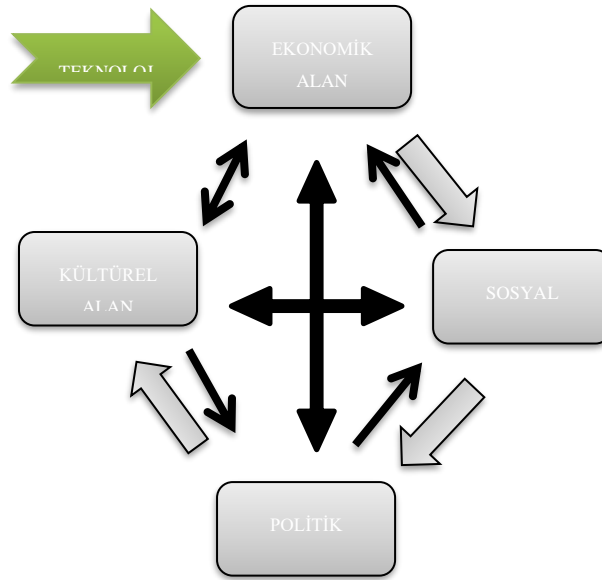
2. KÜRESELLEŞME VE TEKNOLOJİ İLİŞKİSİ

2.1. Küreselleşmenin Teknolojik Boyutu

Küreselleşme ekonomik, sosyal, politik, kültürel ve teknolojik olarak birçok boyutta ele alınabilir. Fakat küreselleşmeyi derinden etkileyen bir unsur olarak teknoloji 1980 sonrası bilgi iletişim teknolojilerinde meydana gelen yenilikler neticesinde topluma yayılması,

zaman-mekân ve mesafe algısını ortadan kaldırması oldukça önemlidir. Teknoloji küreselleşme sürecini hem ortaya çıkaran hem de hızlandıran etmendir(Yılmaz ve Horzum, 2005: 105). Yani kısaca teknoloji küreselleşmenin olmazsa olmazı değil kesinlikle içerisinde olması gereken bir boyuttur. Bilgi iletişim teknolojilerinde özellikle sanayideki gelişmeler ile artan üretim kapasitesi teknolojinin ucuzlayarak topluma yayılmasını ve küreselleşme sürecini hızlandırmıştır. Özellikle bilgisayarın entegre devreler ve mikro işlemcilerle donatılması ve 1990'lı yıllardan sonra gelişen internet dünyayı saran bir ağ şeklinde küreselleşme sürecinde sınırların ortan kalkmasıyla uluslararası bir boyut kazanmasında önemli gelişmeler olarak göze çarpmaktadır. Bu alanın yansıması sanayi sektöründe üretimin artması dâhil birçok alana etki etmiştir(Çelik, 2012: 65-67).

Şekil 1: Teknolojinin Diğer Sistemlerle İlişkisi

Kaynak: Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme, Mehmet Yunus ÇELİK(2012)

Teknolojinin küreselleşme bağlamında ilk etkilenen alan ekonomi olmuştur. Böylelikle gelişen iş bölümü ve uzmanlaşma ile yeni mesleklerin ortaya çıkması ekonomik alanın, sosyal alana geçmesinde önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Ortaya çıkan bu meslek grupları daha sonra iktidar ve güç mücadelesine girmiş ve politik alanda süreç içerisine girmiştir. Tüm bu alanların ve teknolojinin en son yansıdığı alan ise kültürdür. Çünkü kültür uzun süren bir zaman diliminde kolay kolay değişmeyen bir unsurdur. Bu nedenden dolayı kültür gecikmesi denilen olayla tanımlanmıştır(Çelik, 2012: 66-67). Aslında bu alanların hepsi birbiri ile ilişkili ve etkileşim içindedir.

Küreselleşmenin teknolojik boyutu bazı olumsuz durumları da getirmiştir. Özellikle teknolojiyi elinde bulunduran güçler(devletler ve şirketler) teknolojinin küresel açıdan

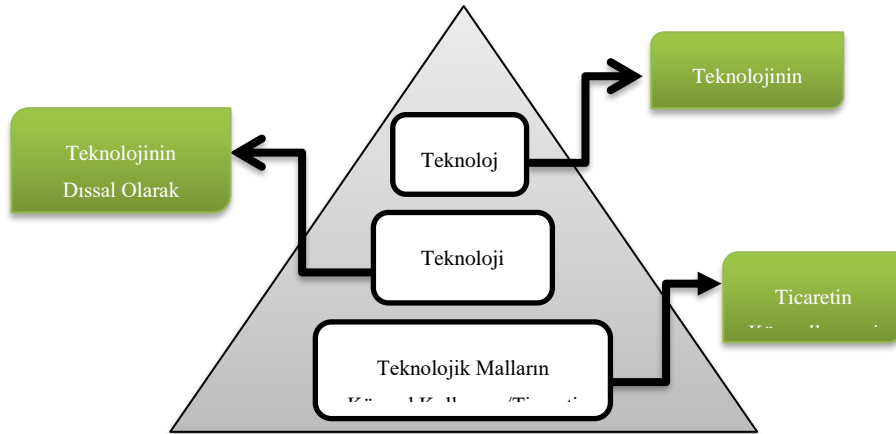
kazanımlarından faydalanırken diğer toplumlara teknolojinin gücü ile kendi çıkarları doğrultusunda yaptırım uygulaması son derece ciddi sorunları meydana getirmektedir. Marks'ın kapitalde ifade ettiği insan emeğinin makinalar ile değiştirileceği ve işsizlik gibi sorunların meydana geleceği tezi günümüz dünyasında gözlemlenmektedir. Doğrudan dışsal yatırımların teknoloji transferi ile ülke ekonomilerine katkı sağladığı uzun vadede düşünüle bile o ülkelerde dışa bağımlılığın artacağı ve muhtaç duruma düşeceği öngörülmektedir(Önen, 1998: 32-34). Bu yaklaşımlardan çıkardığımız sonuç ise teknolojiyi tamamen iyi görmek ve teknolojik iyimserliğe kapılmak ciddi sorunları beraberinde getirme potansiyeline sahiptir.

2.2. Teknolojik Küreselleşme Boyutu

Küreselleşme bağlamında teknolojiyi incelemek tek başına eksik olacağından dolayı, olaya birde teknolojinin küreselleşmesi açısından bakmak doğru olacaktır. Teknolojik küreselleşme ile iletişim, ulaşım, terör ve güvenlik gibi alanlarda sınırlar ortadan kalkmış ve toplumlar arası etkileşim artarak zaman ve mekân algısında önemli değişiklikler ortaya çıkmıştır. Ekonomik alanda ise teknolojik küreselleşme süreci makineleşmeyi hızlandırmıştır. Artık eskisinden daha fazla üretip, tüketen ve daha az maliyetle daha fazla kazanan devletler ve şirketler ürünlerinin dünyanın her yerinde pazarlanmasına ve teknoloji transferi yapmalarına olanak sağlanmıştır. İletişimde ise internet ve uydu gibi teknolojilerin gelişmesi farklı toplumlar arası etkileşimi meydana getirmiştir. Bu etkileşimler sınırları aşındırmış ve yeni oluşumlara sebep olmuştur. Uluslararası örgütler ve sivil toplum örgütleri çoğalmış ve oluşturdukları farkındalık ile devletler ile boy ölçüşecek duruma gelmişlerdir. Teknolojik küreselleşme sürecinde en çok etkilenen ise güvenlik olmuştur. Çünkü zaman-mekân ve güç etkileşimi farklı boyutlara taşınmış, uluslararası alanda belirsizlikler meydana gelmiştir. Bunlara güvenlik bağlamında aktörlerin fazlalaşması ve farklı yapılara bürünmeleri de eklenmiştir. Artık askeri operasyonlar genişlemiş ve siyasi, ekonomik, sosyal, bilgi ve altyapı sistemlerini kapsayıcı bir hal almıştır. Böylelikle yeni savaş projeleri, muharebe türleri ve operasyon çeşitleri ortaya çıkmıştır. Özellikle küresel terör bağlamında normal savaşlar yerini asimetric savaflara bırakmıştır. Bu alanlara ek bilgi güvenliği gibi son derece önemli durumlarda birtakım tehditlerle karşı karşıya kalmıştır. Çünkü ülkeler ve çok uluslu şirketler dâhil birçok kurumsal yapı bilgilerini, projelerini ve daha nice verilerini sanal veri tabanları sayesinde saklamaktadır. Bu bilgilerin siber saldırılara maruz kalması ise yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Kısaca bu anlattığımız güvenlik kaygıları ülkelerin milli çıkarlarının, milli politikalarının ve stratejilerinin önünde bir set gibi durmaktadır(Tasam, 2006).

Teknolojinin ekonomik alana etkisini daha detaylı inceleyecek olursak doğrudan yabancı yatırımların etkisi göze çarpmaktadır. Teknolojiyi üreten ülkeler ve çok uluslu şirketler, ellerindeki teknolojik ürünleri geliştirmekte olan ülkelere entegre ederek teknoloji transferlerini hedeflemektedirler.

Şekil: 2 Teknolojik Küreselleşme Diyagramı

Kaynak: *Teknolojinin Küreselleşmesi ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme*, Muhittin ADIGÜZEL

Teknolojinin küresel boyutta ele alınması üç katmandan meydana gelmektedir. Bu katmanların ilki teknolojik malların küresel kullanımı ve ticareti şeklinde ele alınmıştır. Çünkü kapitalist devletler üretilen ürünleri dünya ölçeğinde dağıtmayı zorunluluk olarak görmüşlerdir. İkinci katmanda ise teknolojinin bizatihi kendisinin üretim aşamasında kullanılması durumudur. En üst katmanda ise geliştirmekte olan ülkeler baz alınarak artık doğrudan yabancı yatırımların teknoloji transferi meyvesini verip daha sonra kendi kendilerine yetecek teknoloji üretmeleri olarak ifade edilebilir(Adıgüzel, 2011: 16-18).

2.3. Endüstri 4.0 Dönemi ve Teknolojik Yenilikler

Endüstri 4.0 olarak adlandırılan dönem 2011 yılında resmi olarak ortaya çıkmıştır. Bu yeni endüstriyel akım Almanya'da meydana gelen gelişmeler ışığında ortaya çıkmıştır. Endüstri 4.0 döneminin genel tavrı akıllı teknoloji, sürdürülebilirlik ve yeni enerji kaynakları kullanılması üzerinde şekillenmiştir(Pamuk ve Soysal, 2018: 4).

Küreselleşme ve teknoloji arasındaki bağı anlamak için ilk olarak endüstri alanında yapılan yenilikleri incelemek gerekmektedir. Su ve buhar gücünün 18.Yüzyılda mekanik üretimde kullanılmaya başlaması ile endüstri devrimi olarak nitelendirilen süreç başlamıştır. Daha sonra 20.Yüzyılın başlarında ikinci endüstri devrimi olmuştur. Bu süreçte ise elektrik enerjisinin endüstri alanında kullanımı seri üretim ile beraber montaj hattını beraberinde getirmiştir. Üçüncü endüstri devriminde ise 1970'li yıllardan sonra elektronik ve bilgi iletişim

teknolojilerinin kullanılması üretim otomasyonunun en üst seviyelere çıkmasına katkıda bulunmuştur. Son olarak dördüncü endüstri devrimiyle (endüstri 4.0) siber ve fiziksel üretim arasında dijital bir bağlantı kurulması üretim sürecinde önemli gelişmelere ön ayak olmuştur. Endüstri 4.0 kavramı sadece tasarım ve değer zincirleri otomasyonu sistemini ifade eden bir süreç değildir. Aksine tüm mevcut çalışan bileşenlerin birbirleri arasındaki uyumu ifade etmektedir. Bu uyumlaştırma süreci gerçek zamanlı ve kesintisiz bir iletişim ile akıllı ve kendi kendini yönetebilen makineler sayesinde dijital, hızlı ve kalite standardı yüksek makineler ile verimli bir sanayi sürecini ifade etmektedir. Günümüzde Endüstri 4.0 ile birlikte hem olumlu hem olumsuz sonuçlar meydana gelmiştir. Örnek olarak 2017'deki küresel riskler raporunda 5 faktör üzerinde durulmuştur: 1-Aşırı hava olayları. 2-Büyük ölçekli zorunlu göç. 3-Büyük doğal faaliyetler. 4-Terörist saldırılar 5-Veri dolandırıcılığı ve hırsızlığı. Görüldüğü gibi küresel bazda etkisini gösteren ilk 5 faktör arasında beşinci sırada veri dolandırıcılığı ve hırsızlığı yer almaktadır. Günümüzde sürekli gelişmekte olan bir bilgisayar ve internet teknolojisini düşünürsek, ağa bağlı her cihazın potansiyel tehdit altında kalmasıyla önemli sorunlar olacağı söylenebilir. İnternet ortamında oluşacak gizlilik sorunları ve siber saldırılarla mücadele ise iyi bir yönetim ile çözülmesi gerekmektedir. Diğer riskler ise dijital, biyolojik ve fiziksel teknolojiler ile yaklaşan endüstri yeni sorunları da meydana getirmiştir. Endüstriyel gerilemeler, iş gücü piyasasındaki kötüye gidişler ile belki de teknolojik yeniliklerin kötü sonuçlar doğurabileceği algısını oluşturmuştur. Günümüzde ise üretimlerin, hareketliliklerin, enerji piyasasının ve başkaca sistemlerde benzersiz bir hızla değişmesi, iş olanaklarından, sosyal konulara ve jeopolitik konular gibi alanlarda ayrılıkçı hareketleri tetiklemiştir. Bu durumun artması iler ki zamanlarda bazı riskleri de beraberinde getireceğinin sonucunu doğurmaktadır. Yani teknolojinin belirli alanları ortadan kaldırıp, yeni alanlar ortaya çıkarması kaçınılmaz gibi görülmektedir.(Fırat ve Fırat, 2017: 4-6)

Endüstriyel alanda yapılan bu son devrim ile diğer gelişmelerin aksine büyük etki ortaya çıkardığını ifade edebiliriz. Endüstri 4.0 ile hayatımıza giren birçok yenilik olmuştur. Veri işleme ve saklama kapasitelerinin artması, bilginin artık sınır tanımadan her kesime ulaşabilmesi son derece önemli gelişmelerdir. Özellikle gelişen yapay zekâ teknolojisi, üç boyutlu baskı teknolojisi, kuantum hesaplamaları ve enerji depolamaları insanlık adına önem arz eden teknolojilerdir. Beraberinde olumlu etkiler getiren endüstri devrimi özellikle iyi yönetimler ile büyüme ve sosyal alanda olumlu sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan yeniliklere devam edecek olursak Big Data denilen internet alt yapısı ve veri tabanları ile donatılan ağ teknolojileri sürekli olarak gelişmektedir. Big Data ile bilgi akışı ve miktarı hızlanmış ve büyümüştür. Fakat ortaya çıkan bu devasa bilgi yığını kontrol etmek ise bir

hayli zordur diyebiliriz. Çözüm olarak ise veri madenciliği ve bulut teknolojisi gibi yöntemlerle ayıklanıp hedef veriye ulaşım ile sağlanmaktadır. Daha sonra endüstrinin de desteklemesi ile gelişen teknoloji günümüzde robot teknolojilerini de geliştirmiştir. Robotik ve otomasyon teknolojisine ilgilerin artması bu alanı geliştirmiştir. Üretkenlik, rekabet ve iş oluşturma şeklinde katkıları bulunmaktadır. Yapay zekâ ile gelişen bu alan verimliliği oldukça artırmış iş piyasalarını canlandırmış ve insan, bilgisayar entegrasyonunu sağlamıştır. Fakat robotlar artık insana ihtiyacı kısıtlamış ve işsizlik başta olmak üzere birçok sorunu da beraberinde getirmiştir(Fırat ve Fırat, 2017: 10-13). Kısaca endüstri 4.0 gelişen teknolojinin ürünü olsa bile insanları soyutlaması ve emek gücünü yok etmemesi ciddi sorunları getirmiştir.

2.4. Teknolojinin ve Küreselleşme Sürecinin Avantajları ve Dezavantajları

Küreselleşmeyi etkileyen birçok faktör olsa da teknolojinin yeri bir hayli önemli olduğu bir gerçektir. Çünkü teknolojik gelişmelerle birlikte dünya ekonomisi farklılaşan bir sürece girmiş, hızla gelişen teknolojinin de etkisiyle ulaşım ve iletişim maliyetlerinde ciddi düşüşler yaşanmıştır. Maliyet düşüklüğüyle beraber küreselleşme boyutu ivme kazanarak yoluna devam etmiştir(Adıgüzel, 2011: 4-5). Küreselleşmenin düşük maliyetler ile etkileşimleri artırdığı, yoğunlaşmanın arttığı bu süreçte teknolojik bir derinleşme olduğunu görmekteyiz. Sadece bu getirileri ile kalmayan teknolojik süreç, telekomünikasyon alanında büyük atılımlarla bakır kabloların yerini alan fiber optik kablolar sayesinde bilişim otoyolları kurulmasına olanak sağlamıştır(Candemir, 2001: 19). Küreselleşme sürecinde dezavantajlı bir durum olarak ise tüketim çılgınlığı olarak nitelendirilebilir. Günümüzde insanların ne ürettiğine değil ne tükettiğine bakılmaktadır. Popüler kültürün hâkim olduğu bir dönemde Çok Uluslu Şirketlerin üretilen malları pazarlamada tüketici kitlesini oluşturması insanları aşırı tüketmeye itmiştir. Teknolojik ürünlerin dijital çağ ile hayatımıza girmesi teknoloji tüketimi kavramını ortaya çıkarmıştır. İnsanlar çevreye uyum sağlamak adına teknoloji satın alması gereksiz harcamalar yapmasına neden olmaktadır. Kısacası günümüzün de ciddi sorunlarından birisi haline gelen tüketim çılgınlığı önlenemez bir hale gelmiştir(Nar, 2015:949-950).

Teknolojik gelişmelerin bir yansıması olarak ulaşım alanında ki gelişmeler, özellikle küreselleşme açısından önemli bir yere sahiptir. Makineleşme sürecinin 1700'lü yıllar sonrası gelişimi ile birlikte demiryolu ve deniz ulaşımı buharlı makinelerin sayesinde deniz aşırı ve uzak ülkelere insanların gitmesine olanak sağlamıştır. Bu bağlamda kültürel olarak tek merkez de birleşmesiyle beraber, mal ve ticaret hacminin gelişmesi ekonomik açıdan ülkeler arası bütünleşmeye doğru evrilme aşamasına geçmiştir. Bu gelişmelerin yanı sıra küresel

düzyeyde olmasa da otomobil sektörünün gelişimi ile birlikte kara yolu taşımacılığında da önemli gelişmeler olmuştur. Otomobil üretimi ile beraber yedek parça ve petrol ticareti bu sektörde uluslararası arenaya taşınmasını olanaklı hale getirmiştir(Candemir, 2001: 17-19). Görüldüğü üzere teknolojinin ulaşım açısından uluslararası alana önemli getirileri olduğunu söyleyebiliriz bu düşünce radikallerin tezini destekler niteliktedir.

Teknolojinin endüstri alanında kullanımı üretimde artışlarla beraber uluslararası ekonominin doğmasında önemli bir paya sahiptir. Uluslararası ekonomi ile ulusal ekonomilerin paralel olarak büyümesi önemli bir avantajdır. Çünkü artık kabuğuna çekilmiş ekonomiler cansız ve durağan hallerini bir kenara bırakıp dış ticaret ve ekonomik canlanma ile eskisinden daha güçlü hale gelmişlerdir. Rekabet algısı ile daha fazla üretim ve kalite artışı gibi durumlar sosyal, kültürel, ekonomik ve teknolojik alanlara yansımıştır. Fakat uluslararası ekonominin oluşması bazı dezavantajlar la birlikte gelmiştir. Özellikle ekonomide söz sahibi olan ve teknoloji üreten devletler dünya ölçeğinde istedikleri gibi at koşturmuşlar ve kendinden güçsüz ülkeleri etikleri altına almışlardır(Kevük, 2006).

Küreselleşme sürecinde teknolojinin ekonomik alana getirdiği yeniliklerden bir diğeri ise bankalar ve elektronik paranın da sürece dâhil olması yeni pazarlar oluşmasında ve birbirleri arasında bağlantı kurulmasında önemli bir yere sahiptir. Yine teknolojinin bir getirisi olan yeni araçlar ile internet, akıllı telefonlar, medya, sosyal ağların oluşumu insanlar arası etkileşimi artırmıştır(Zencirkıran, 2007: 2-3).

Küreselleşme paradokslarla çevrili bir süreçtir. Teknolojinin de bu sürece dâhil olması robotların endüstride kullanılması bir takım sorunlara da mahal vermektedir. Tüm dünyayı etkisi altına alması nedeniyle küresel sorunlara etkisi olduğu da söylenebilir. Uluslararası alanda ülkelerin iç meselelerinde sektörler arasında kazananların ve kaybedenlerin olduğu bir mekanizma gibi işlemektedir. Son zamanlarda küresel sorunların kaybeden kesime işsizlik olarak yansması, artan işsizlik sorunlarına eleştirilerin çoğaldığı ve çözüm arayışlarının olduğu görülmektedir. Bir diğeri sorun ise bilgi ve enformasyon teknolojilerini elinde bulunduran ülkeler artan eşitsizliklerle neden olduğu ifade edilmektedir(Zencirkıran, 2007: 4-6). Bu konu hakkında yayınlanan 2019 tarihli *Digital In World Raporuna* göre;

Dünya Nüfusu: 7.676 Milyar		
İnternet Kullanıcısı	4.38 Milyar	Dünya Nüfusunun %56'sı
Sosyal Medya Kullanıcısı	3.48 Milyar	Dünya Nüfusunun %45'i
Mobil Teknoloji Kullanıcısı	5.11 Milyar	Dünya Nüfusunun %67'si

Mobil Sosyal Medya Kullanıcısı	3.25 Milyar	Dünya Nüfusunun %42'si
--------------------------------	-------------	------------------------

Kaynak: Digital In World Raporu

Verilen istatistikler bize dijital bir çağda olan dünyanın üzerinde yaşayan insanların teknolojiye erişiminin ne derece yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu ölçekte özellikle teknolojiye erişim konusunda sıkıntı yaşayan ülkelerin gelişmekte olan ülkelerin ve gelişmemiş ülkelerin olması aklımızda soru işaretleri bırakmaktadır.

Küreselleşmenin eğitim alanındaki gelişmeleri ise bilişim ve iletişim teknolojilerinin yayılması ile eğitim, bilim ve kültür alanında da bir takım değişimler meydana gelmiştir. Bilgi toplumu, Ağ toplumu, Sosyal Bilişim, Yönetişim gibi kavramlar insan hayatına girmiş ve etkilemiştir. Bilgi teknolojileri, eğitim reformları, performans temelli ölçütler, yaşam boyu öğrenme, öğrenme toplumu ve e-öğrenme gibi kavramların kaçınılmaz bir şekilde farklı kültürlerle uyumlaştırılması eğitim hayatında önemli gelişmeler yaşatmıştır(Eser, 2014: 215). Teknolojinin eğitim hayatına katkısı çok olsa da küreselleşmenin kazanan tarafları(kapitalist devletler) ile kaybeden tarafları(gelişmemiş devletler) arasında önemli ölçüde eşitsizlikler olduğunu görülmektedir. Unesco'nun 2019 tarihli Eğitim İzleme Raporuna göre dünyada ortalama ilk ve ortaöğretime kayıtlarda ülkelerin zenginlik düzeyine göre fakir ülkelerin zengin ülkelere oranla yarısı kadar kayıt yapıldığı belirtilmiştir. Dünya ölçeğinde her ne kadar bilgiye ulaşımın teknoloji vasıtası ile kolay olduğunu söylesek de sürekli artan bir eşitsizlik olduğunu da bilmek gerekmektedir.

Bu konu hakkında dijital bölünme denilen furyaya da değinmekte fayda var. Dijital eşitsizlikte veya sayısal uçurum olarak da adlandırılan bu kavram farklı ülkeler ve farklı toplumlar arasındaki teknolojik alt yapı ve donanım yetersizliğini ifade etmektedir. Genel anlamıyla farklı toplumlar arası teknolojiye erişimin eşit düzeyde olmaması henüz bilgisayarla tanışmayan toplumların var olması bu konuyu destekler niteliktedir(Kalaycı,2013: 146).

Sonuç ve Tartışma

Küreselleşme süreci geçmişten günümüze hayatımızda önemli gelişmeler meydana getirmiştir. Özellikle 20. Yüzyılın son çeyreğinde yaşanan teknolojik gelişmeler bu süreçte paralel gelişmiş ve hız kazandırmıştır. Küreselleşme ve teknolojinin paralel ilerleyişi ve birbirlerine itici güç olmaları incelediğimiz alanın sadece küreselleşme ve teknoloji olarak incelenmesinden öte teknolojinin küreselleşmesi olarak incelenmesi gerektiğini de doğurmuştur. Bu konuda literatürde eksikliği hissedilen teknolojik küreselleşme bağlamında konuyu derinlemesine inceledik. Bu incelemeler bize önemli bulgular sağlamıştır. Teknolojinin ve

küreselleşmenin ayrı ayrı düşünülmesinin imkânsız olduğu teknolojinin küreselleşmeye içkin bir unsur olarak ele alınması gerektiği savını ortaya çıkarmıştır. Geçmişten günümüze hatta geleceğe ışık tutan teknolojik gelişmelerin ilerleyen zamanlarda küreselleşme sürecine farklı kazanımları ile karşımıza çıkmaya devam edeceğini söyleyebiliriz. Bir diğer mesele ise küreselleşme ve teknoloji sürecinin avantajları ve dezavantajları noktasındadır. Araştırmalar ve bulgular neticesinde teknolojiyle birlikte ulaşım, iletişim, üretim gibi alanlarda maliyetlerde düşüşlerin olduğu söylenebilir. Fakat bu konuda bir paradoks ise tüketim çılgınlığıdır. Çünkü insanlar doyumsuz bir güdü ile tüketmeyi devam ettirmektedir. Bir diğer soru işareti ise ortak bir ekonomi olması düşen işçilik gibi durumlar küresel bazda güçlü olan devlet ve şirketlerin dünya ölçeğinde ortaya çıkardığı eşitsizlik olgusudur. Konuyu kısaca toparlayacak olursak küreselleşme ve teknoloji ilişkisi beraberinde hem olumlu hem olumsuz sonuçlar getirmiştir.

Öneriler

Küreselleşme ve teknoloji bağlamında dünya üzerinde güçlü olan devletler, uluslararası örgütler ve çokuluslu şirketler ileride kendilerinin de ayakta kalması ve dünya üzerinde eşitliğin, kardeşliğin ve özgürlüğün sağlanması adına ellerini taşın altına koyup bu süreci olumlu yönde idame ettirmeleri gerekmektedir.

Kaynakça

- Adıgüzel, M. (2016). Teknolojinin Küreselleşmesi ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme, http://www.yeniturkiye.com/Conference2016/Present/1_3_3_2_Muhittin_Adiguzel.pdf. Erişim Tarihi: 11.30.2019.
- Akdemir, A. (2004). Küreselleşme ve Kültürel Kimlik Sorunu, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 3 (1), 43-50. Retrieved from <http://dergipark.org.tr/en/pub/ataunisosbil/issue/2813/37829>
- Beşirli, H. (2004). Küreselleşme Karşıtları ya da Aşağıdan Küreselleşmeciler, Kimler? Ne İstiyorlar?, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (1), 123-134. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/turkiyat/issue/16660/329795>
- Candemir, Y. (2005). “Küreselleşme, Teknolojik Gelişme ve Ulaştırımda Yenilikler: Dünya ve Türkiye”, *TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası VI. Ulaştırma Kongresi* 23-25 Mayıs 2005, 13-29, İstanbul. Retrieved from https://www.researchgate.net/profile/Yuecel_Candemir/publication/242384335

- Cebeci, İ. (2011). Küreselleşme Yaklaşımları Kapsamında Küreselleşme Sürecinin Tarihsel Değerlendirmesi, *Sosyoloji Konferansları*, 0 (43), 359-386. Retrieved from <http://dergipark.org.tr/en/pub/iusoskon/issue/9547/119246>
- Çelik, M. (2012). Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler*, 32 (2), 57-58. Retrieved from <http://openaccess.dpu.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12438/1213#sthash.q1Afl1e2.dpbs>
- Demir, H. & Okan, T. (2009). Teknoloji, Örgüt Yapısı ve Performans Arasındaki İlişkiler Üzerine Bir Araştırma, *Doğuş Üniversitesi*, 10 (1), 57-72. Retrieved from <http://journal.dogus.edu.tr/index.php/duj/article/viewFile/58/75>
- Eser, E. (2014). Küreselleşme Süreci ve Eğitime Etkisi, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler* 2 (2), 211-224. Retrieved from <http://dergipark.org.tr/en/pub/anemon/issue/1832/22323>
- Fırat, S. Ü. ve Fırat, O. Z. (2017). Sanayi 4.0 Devrimi Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme: Kavramlar, Küresel Gelişmeler ve Türkiye. *Toprak İşveren*, 114, 10-23. Retrieved from https://www.researchgate.net/profile/Seniye_Firat/publication/318316976
- Giddens, A. (2008). Sosyoloji, (Çev. Cemal Güzel), *Kırmızı Yayınları*, İstanbul, Türkiye.
- Kalaycı. C. (2013). Dijital Bölünme, Dijital Yoksulluk ve Uluslararası Ticaret, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler*. 27 (3). 154-162. Retrieved from <http://dergipark.org.tr/en/pub/atauniiibd/issue/2710/35908>
- Kartal, Ç. (2016). Küreselleşme Sürecinin Devlet Yapısı Üzerine Etkileri, *Ankara Barosu*, (2), 289-327. Retrieved from <http://dergipark.org.tr/en/download/article-file/398525>
- Kaya, M. (2009). Küreselleşme Yaklaşımları, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi*, (13) 61-76. Retrieved from <http://dergipark.org.tr/tr/pub/zgefd/issue/47954/606726>
- Kevük, S. (2006). Küreselleşme Paradoksu. *Ekonomist, Sanal Dergi*. https://www.ekodialog.com/Makaleler/kuresellesme_paradoks_2.html, Erişim Tarihi: 18.12.2019.
- McLuhan, M. (1964). *Understanding Media: The Extensions of Man*, Toronto, Canada, McGraw-Hill.

- Nar, M. Ş. (2015). Küreselleşmenin Tüketim Kültürü Üzerindeki Etkisi: Teknoloji Tüketimi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar*, 8 (37) 941-954. Retrieved from http://sosyalarastirmalar.com/cilt8/sayi37_pdf/6isletme_iktisat_kamu_iletisim/nar_su_krumehmet.pdf
- Önen, Y. (1998). Küreselleşmenin Ekonomik, Teknolojik, Sosyal ve Siyasal, Kültürel Boyutları, *Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği* 1-79. Retrieved from https://www.tmmob.org.tr/sites/default/files/b16ebc056e61302_ek.pdf
- Özdemir, M. & Pınar, N. (2019). Küreselleşme ve Bilişim ve İletişim Teknolojilerindeki Son Dönemdeki Gelişmeler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar*, 12(64), 818-825. Retrieved from http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt12/sayi64_pdf/6iksatis_kamu_isletme_tu_rizm/ozdemir_muharrem_nazmipinar.pdf
- Pamuk, N. ve Soysal, M. (2018). Yeni Sanayi Devrimi Endüstri 4.0 Üzerine Bir İnceleme. *Verimlilik*, 1, 41-66. Retrieved from <http://dergipark.org.tr/en/pub/verimlilik/issue/34982/388198>
- T.A.S.A.M. (2006). Küreselleşmenin Boyutları ve Etkileri, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/211/kuresellesmenin_boyutlari_ve_etkileri, Erişim tarihi: 20.12.2019.
- Türkçe Sözlük, (2011). TDK, <https://sozluk.gov.tr>, Erişim tarihi: 15.11.2019.
- Unesco, (2019). Küresel Eğitim İzleme Raporu, https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265996_tur, Erişim Tarihi: 25.12.2019
- Yılmaz, K. ve Horzum, M. B. (2005). Küreselleşme, Bilgi Teknolojileri ve Üniversite, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 6 (10), 103-121. Retrieved from <http://web.bilecik.edu.tr/hsafa-unal/files/2018/11/7.Hafta>
- Yurdabakan, İ. (2002). Küreselleşme Konusundaki Yaklaşımlar ve Eğitim, *Eğitim Araştırmaları* 6, 61-64. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/236003901>
- Zencirkıran, M. (2001). Küreselleşme: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları*, 3 (1), 1-14. Retrieved from <http://dergipark.org.tr/en/pub/sguc/issue/25516/269122>

Extended Abstract

The so-called globalization process can be defined as the unification of different nations in a common denominator on a world scale. Globalization has supportive dimensions such as political, social, economic and technology. In the focus of the subject, the more technological aspects of this process are discussed and examined in the context of technological globalization and globalized technology. As a result of these researches, the advantages and disadvantages of an application science such as technology in the process of globalization have been identified. The important ones of these advantages are cost-cutting, increased production, disadvantages consumption spree, unemployment, inequality. The information obtained has shown that globalization and technology support each other in almost every field and have a share in its development. Because globalization can be likened to a vehicle without wheels without technology. For this reason, we should examine the process of globalization in depth and follow the process in the direction of increasing intensification, deepening and expansion.

With the concept of globalization, which has an important place today, we see that different understandings and opinions are developing around the world. The phenomenon of globalization, which has made its impact in political, social, economic, technological and many areas, has now become an indispensable part of our lives. With the globalization process, a process of mutual interaction between different cultures and societies has also begun. In addition, globalization can be referred to as inter-cultural interaction and inter-cultural fusion.

It is known that there are views that knead the perception of globalization with different ideas. Radicals who emphasize the good side of globalization, skeptics who are critical of non-globalization, and Transformers who claim that globalization is a process are generally accepted basic approaches in this field.

The link between globalization and technology, which is the focus of our topic, should be seen as extremely important. Because technological developments are the factors that significantly affect transportation, industry, communication and education. With these developments, we can say that international ties are increasing and that there is an opportunity for people to go even to countries hundreds of miles away. Thus, the world, which has become a global village used by Marshall McLuhan(1964), owes much to technology in many ways. But it wouldn't be wrong to say that technology also owes much to globalization. Because the process of globalization has created a situation where the scholar no longer

knows borders. In this context, we will take the technology in different dimensions and try to convey the essence of the subject with its advantages and disadvantages.

This work consists of two parts. The first part will examine the concepts of globalization and technology in the conceptual framework and the second part will focus on the concepts of globalization and technology relationship.

Globalization

Globalisation, which is the view that the world as a whole needs to be dealt with, according to Giddens, is a topic that has recently begun to be talked about. In defining globalization, he refers to it as an order in which groups and nations become increasingly dependent. It also emphasizes the role of transnational companies in this integration.

The introduction of the concept to literature is not based on very old dates. Because the scientific world understood the importance of the concept of globalization in the 1960s and started to work on it. Articles, books and many works on globalization have been written from those days to the present day. Globalisation has brought about many processes of resilience on the values of national structures. In the course of this process, it has formed the foundations of a common economic structure in which technological developments are headed in the same direction. But is there a generally accepted definition of the concept of globalization? Since it is a difficult area to analyze and remain neutral, it is difficult to make a definition. There has been a lot of discussion on this subject, and we can say that the main reasons for the debate are the ideas and ideological points of view, which are the supporters and opponents of the concept of globalization. According to the proponents of globalization, they have claimed that globalization has come into existence in terms of economic, cultural, technological, communication and political aspects. It is understood to be more of an economic area that stands out here. Because it is very important for companies to get away from their national structures and adopt an international structure. It should not be seen as a simple act for companies to invest in even the most remote corners in order to make a profit with their multinational structures. Because of these efforts, the flows of goods and services have gained an international dimension. Thus, the world grew smaller and smaller and intensified. The underlying economic dimension of globalization has in fact been a prelude to its beneficial results. To give an example, with technological developments, the access of information to people has been accelerated by making transportation and communication easier.

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 06-04-2020

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 16-04-2020

Bibliyografya / Bibliography

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 6, ISSUE 13, P. 412 – 445.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 6,
SAYI 13, S. 412 – 445.

Bağdaşıklık Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi

Süleyman AKSU¹

Özet

Bibliyografya, yayınları tanımlama, onlar hakkında tanıtıcı, niteleyici ve benzerlerinden ayırıcı bilgiler sunma işidir. Bibliyografik eserler, araştırmacıya ilgi duyduğu konu hakkında zaman kaybetmeden, en kısa yoldan güvenilir kaynaklara ulaşma imkânı sağlar. Bağdaşıklık, metnin içerisindeki herhangi bir ögeyi algılamak, anlamlandırma ve açıklama işlemini başka bir ögeye bağlamadır; metnin bütünlüğünü oluşturan parça birimler arasında kurulan anlam bağıdır. Çalışmanın amacı, bağdaşıklık ile ilgili eserleri toplamak, sahanın ilgili araştırmacılarına tanıtmaktır. Dilbilim, metindilbilim ve bağdaşıklık ile ilgili açıklama yapıldıktan sonra tez, bildiri, makale, kitap ve kitap bölümleri ayrı başlıklarda ele alınmıştır. Tarama sonucu bağdaşıklıkla ilgili yayınlanmış tez, bildiri, makale, kitap ve kitap bölümlerinin bibliyografyası çıkarılmıştır. Yaklaşık 328 çalışma tespit edilmiştir ki, bu da dilbilim, metindilbilim ve bağdaşıklık konusunda ciddi bir birikim olduğunun göstergesidir. Araştırma, “Bağdaşıklık” konusunda akademik ve bilimsel yayım yapmak isteyen araştırmacılar için kaynak niteliğinde bir yayım özelliğine sahip olduğu için önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Bibliyografya, Bağdaşıklık, Dilbilim, Metindilbilim.*

A Bibliography Trial On Immunity

Abstract

Bibliography is the job of defining publications, providing introductory, qualitative and distinctive information about them. Bibliographic works allow the researcher to access reliable resources in the shortest way, without wasting time on the topic of interest. Coherence is to link the process of perceiving, interpreting and explaining any item in the text to another item; it is the bond of meaning established between the parts of the text. In this study, a bibliography of published thesis, papers, articles, books and book chapters related to coherence was prepared. Thesis, papers, articles, books and book chapters are discussed under separate titles following the explanatory about linguistics, text linguistics and coherence. As a result of the screening, approximately 328 studies were detected, indicating that there is a serious accumulation in linguistics, text linguistics and cohesion. The aim of the study is to collect works related to coherence and to introduce them to the relevant researchers of the field. Thus, it is to provide researchers convenience in the researches to be carried out for the studies related to compatibility. This research is intended to be a reference for researchers who want to publish academic and scientific publications on “Compatibility”.

Keywords: *Bibliography, Cohesion, Linguistics, Text Linguistics.*

¹ Öğr. Gör., Girne Amerikan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü, e posta: suleymanaksu@gau.edu.tr.

Giriş

Dilbilim, bilhassa 20. yüzyıldan sonra sosyal bilimlerde özgün bir bilim dalı olarak kabul görmüş önemli bir alandır. Dil ile ilgili her türlü verinin analiz edildiği bir bilim sahası olan dilbilim, tarihsel süreç içerisinde farklı bakış açılarıyla ele alınmış, özgün metotlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Aksan (2003:5), dilbilimi: “Dilbilimin en kısa tanımı, “dili inceleyen bilim, dilin bilimi” şeklinde tanımlar. Dilbilim çalışmaları, disiplinlerarası bir niteliğe sahiptir. Dilbilim tanımlamalarındaki çeşitlilik, bu özelliğinden kaynaklanmaktadır. Saussure (2001)’ e göre dilbilim, filoloji çalışmalarından farklı, özgün bir bilim dalıdır, yapısal dilbilim çalışmalarının lideri olarak nitelendirilen F. De Saussure (2001:36)’e göre dilbilimin görevi:

- a) Ulaşabildiği bütün dilleri betimlemek, betimlediği dillerin tarihsel sürecini irdelemek, dil ailelerinin evrimini göstermek, dil ailelerindeki ana dillerin ilk biçimlerini imkanlar çerçevesinde açıklamak;
- b) Bütün dillerde sürekli ve evrensel olarak kendini gösteren güçleri araştırmak, tarihin bütün özel olaylarını açıklayabilecek genel yasaları bulmak;
- c) Dilin kendi sınırlarını çizmek ve kendi kendisini tanımlamaktır.

Modern dilbilim, dili “kendi içine kapalı bir sistem” ve “sistemlerin sistemi” olarak görür (Selen, 1989:10). Dil, kapalı bir sistem ve bu sistem de iç içe geçmiş ilişkiler dizgesi olarak betimlenmiştir. Bu düşüncenin temelinde F. De Saussure (2001) vardır. Dil, günümüzde anlam ve bildirişim boyutlarıyla ele alınmakta, yapı boyutu ikinci planda tutulmaktadır.

Dilbilimin gelişim seyrinin anlaşılabilmesi için filoloji çalışmalarının başlamasına yönelik yapılan çalışmalar, günümüzdeki anlamıyla dilbilimin ortaya çıktığı, dildeki seslerle şekillerin gelişimi ve düzeniyle ilgilenen filoloji çalışmaları kaynaklıdır. Eski yazınsal yapıtları açıklamak ve onları topluma kazandırmak, aydınlatmak, bunu yaparken de konu olan uygarlıkların kültürel özelliklerini canlandırmak, yaşatmak filolojinin amaçlarındandır (Kıran ve Kıran, 2002:42). Dilbilim, özellikle 20. yüzyılda filolojiden bağımsız bir bilim dalı olarak görülmüştür. Dilbilimciler, yapılan çalışmaların yapıdan çok anlam odaklı olmasıyla farklı görüşler benimsemişlerdir.

Metin sözcüğü Türkçe sözlükte; “1. Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü, tekst. 2. Basılı veya el yazması parça, tekst (TDK, 2005:1382).” olarak açıklanmıştır. Latince ise “kumaş” anlamına gelen *textus* sözcüğünden gelir. Akbayır (2004:11), kumaşın ipliklerden dokunarak, örülerek bir bütün oluşturduğu gibi

metnin de kendisini oluşturan öğelerin birbirlerine bir kural doğrultusunda sistemli olarak eklenmesiyle, bir doküma süreci sonunda ortaya çıktığı görüşündedir. Metin kelimesinin kökenine ilişkin yapılan bu açıklamada, eklenme yoluyla oluşan bir bütün özelliği dilin parça birimlerinin bir araya gelmesiyle ilgili önemli bir özelliktir. Günay (2003) ise metni, “Sınırları belirlenmiş, bu sınırlar içerisinde bir veya birden fazla şahıs tarafından sözlü olarak ya da yazılı bir biçimde oluşturulan dil dizgesi bütünü olarak tanımlar.”

Metin olmanın birincil şartı, bildirişim değeri taşınmalıdır. Metin, anlam ve amaç için oluşturulmuş bütünlüktür. Bu bütünlük, tümcelerin bir araya getirilmesiyle oluşur, ancak tümcelerin toplamından farklı bir birlikteliktir. Metindilbilimin temel amacı, metni oluşumunu sağlayan dil birliklerinin oluşumunda kullanılan iç ve dış yapıyı, metni kalıcı kılmayı ve metni metin yapan özellikleri belirlemektir (Alan, 1994:45). Temel görevi ise, metin olanı metin olmayandan ayırmaktır. Bu nedenle, metinlerin yerine getirmesi gereken ölçütleri belirlemeye, metin türleri arasındaki benzer ve farklı özellikleri açıklamaya çalışır. Metnin kurgulanması ve anlaşılmasına açıklık kazandırmak için disiplinler arası çalışmalar yapmak da metindilbilimin görevleri arasındadır.

Bir araya getirilmiş cümlelerin metin oluşturabilmesi için Beaugrande ve Dressler (1981:15), metni meydana getiren cümle yığınlarının kendi içinde “Bağdaşıklık, bağlaşıklık, amaç, kabul edilme düzeyi, durumsallık, bilgisellik ve metinsellik” özelliklerini taşınmalıdır, açıklamasını yapar. Metin, metinselliğin anlamlı ölçütleri ile oluşur. Ölçütlerden birinin yetersiz kalması metnin anlaşılmasını zorlaştırır.

Bağdaşıklık ve bağlaşıklık, metinselliğin en belirgin ölçütlerdir. Beaugrande ve Dressler’in düşüncelerini Şenöz (2005:20) de desteklemektedir. Bu iki öge metin odaklıdır, diğer ögeler daha çok bağlam merkezlidir. Bir metne metin diyebilmemiz için, metnin kendi içinde dilsel bir bütünlük taşıması ve tümcelerde bildirişim olmalıdır. Metin dilbilim, incelediği metni nitelik bakımından detaylı bir şekilde gözden geçirir (Beaugrande ve Dressler, 1981:15).

Günay (2003:60) bağdaşıklığı, “yazılmış bir yazıyı metin haline getiren, metnin oluşumunu sağlayan ve metin içi ilişkileri sağlayan dilsel özelliklerin tamamı” olarak tanımlar. Halliday ve Hasan (1976:45)’a göre, “metnin içerisindeki herhangi bir parça birimi algılama, anlamlandırma ve açıklama işlemini başka bir parça birime bağlama, metnin bütünlüğünü oluşturan parça birimler arasında kurulan anlam bağıdır.”

De Beaugrande ve Dressler (1981:16)’ e göre metin oluşumunun ön koşulu, metnin yüzey yapısında dilbilgisel bir ilişkinin varlığıdır. Metin incelemesi, sadece sahip olduğumuz genel

bilgilerle olmaz, metnin derin yapısındaki gizlilikleri bilmek gerekir. Metin oluşumunun temel şartı bağdaşıklıkır. Bağdaşıklık, sözdizimsel bağıntıdır. Sözcüklerin bir araya gelmesiyle oluşmuş cümle ve cümlelerin bir araya gelmesiyle oluşmuş metin ile sözcükler arasındaki semantik bağ dilsel öğelerle sağlanır.

Bağdaşıklık ile ilgili yapılmış ilk çalışma Halliday ve Hasan (1976)'ın "Cohesion in English" isimli eseridir. Bu eserde, metinde bağdaşıklığı sağlayan öğeler üzerine bir araştırma yapmışlar ve bağdaşıklığı sağlayan unsurları tespit etmişler;

- a) Gönderim (reference),
- b) Değişiririr (substitution),
- c) Eksilti (ellipsis),
- d) Bağlam (conjunction),
- e) Kelime bağdaşıklığı (lexical cohesion) olarak belirtmişlerdir (Halliday ve Hasan, 1976: 112).

Türkiye' de yapılmış dilbilimi çalışmalarının çoğunluğunda Halliday ve Hasan'ın bağdaşıklık metodu kullanılmıştır: Altunkaya, 1987; Akçataş, 2001; Coşkun, 2005; Karataş, 2008; Elyıldırım, 2008. Doğan Günay ve Leyla Subaşı Uzun bağdaşıklık konusuna farklı bir bakış açısı ile yaklaşmışlardır. Uzun (1995)' un tasnifi şu şekildedir;

1. Gönderimsel bağdaşıklık:
 1. 1. Öncül- Bağımsız Bağdaşıklık Öğeleri,
 1. 2. Ardıl-Bağımlı Bağdaşıklık Öğeleri.
2. Biçimsel-Sözlüksel Bağdaşıklık:
 2. 1. Bağlaçlar,
 2. 2. Değişiririr,
 2. 3. Sözcük İlişkileri ve Sözlüksel Bağdaşıklık,
 2. 4. Eksilti,
 2. 5. Zaman, Görünüş, Kip.

Günay (2003)'ın bağdaşıklık tasnifi ise şu şekildedir;

1. Metni oluşturan öğelerin tekrarlanması,
2. Gönderim; art gönderim, öngönderim.
3. Eksilti,
4. Örtük Anlatım; sevgi ve çıkarımlar,
5. Örünge yapısı,

6. Dilbilgisel eylem zamanları,
7. Tümceler arası bağlantı ögeleri,
8. Metni parçalara ayırarak inceleme.

Sınıflandırmalarda her ne kadar isim farklılığı olsa da içerik genel olarak aynıdır. Her dilin kendine özgün bir yapısı vardır; üzerinde çalışılan dilin yapısı dikkate alınarak sınıflandırmalardan biri tercih edilir ve çalışma bu sınıflandırma doğrultusunda incelenir. Örneğin Günay (2003)'ın oluşturucu öge tekrarına Halliday ve Hasan kelime bağdaşıklığı adını vermiştir. En belirgin fark Uzun (1995)'un sınıflandırmasında görülmektedir. Uzun, Türk dilinin yapısını göz önünde bulundurarak ekleri de bağdaşıklık içerisinde ele almıştır. Ancak bu da yeterli bir atılım değildir. Çünkü ekler yalnız başına gönderim değeri taşıyabilir, ancak bu görevi her zaman yerine getiremeyebilir.

Yöntem

Araştırmada tarama modeli kullanılmış, doküman incelemesi analizi ile gerçekleştirilmiştir. Öncelikle bağdaşıklık ile ilgili yapılmış olan bildiri, makale, tez ve kitap çalışmaları incelenmiştir. İncelenen eserlerin kaynaklar kısmı da ayrıca taranmıştır. Kütüphanelerin online katalogları, Google Akademik ve Ulakbim Dergi sistemi taranmış, elde edilen çalışmaların kaynakçaları da ayrıca incelenmiştir. Özellikle tezler konusunda YÖK tez tarama ve belgeler.com sitelerinden yararlanılmıştır.

Bulgular

A. Tezler

- Abeywickrama, P. S. (2007). Measuring the knowledge of textual cohesion and coherence in learners of english as a second language (ESL). Unpublisheddoctoral Dissertation. University Of California, Los Angeles.
- Akçataş, A. (2001). Dokuzuncu hariciye koğuğu romanı üzerine bir metindilbilim incelemesi. Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Aksan, M. (1988). A text linguistic approach to the study of texts in turkish: preliminaries to the study of coherence in terms of procedural approach. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aksu, S. (2019). Tarık Buğra'nın hikâyelerinde bağdaşıklık -süper cümle incelemesi-. Yüksek Lisans Tezi, Girne Amerikan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Girne.

- Altunay, S. (2017). Türkçede olumsuzlama biçimbirimlerinin edimbilimsel belirleyiciler olarak söylemsel işlevleri: derlem temelli bir inceleme. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Altunkaya, F. (1987). Cohesion in turkish a survey of cohesive devices in prose literatüre. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Anderson, J. G. (1981). An investigation into the concept of paragraph awarness and its implication for the teaching of composition. Master's Thesis, University of Memorial: Newfounland.
- Aramak, K. (2016). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde bağdaşıklık araçlarının kullanım düzeyi üzerine bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ayaz, F. (2007). Ankara ilinde lise birinci sınıf öğrencilerinin yazılı anlatım becerilerinin iç yapı bakımından gelişimi üzerine bir inceleme. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bahtiyaroğlu, A. (2006). Ahmet Mithat Efendi'nin tiyatrolarında metindilbilimsel görünümler. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Bakan, H. (2012). Yabancılar türkçe öğretiminde metin dilbilimsel ölçütler çerçevesinde bir sadeleştirme denemesi: Sait Faik Abasıyanık, Meserret Oteli. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Balyemez, S. (2011). Dede korkut hikâyelerinin metindilbilimsel yapısı. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Başusta, K. C. (2009). Okuma eğitiminde metindilbilimin kullanımı. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Bayraktar, H. (2011). Kelimelerarası semantik bağlantıların yabancı dilde okuma üzerindeki etkisi. Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Benel, P. (2018). İkinci dil akademik yazmada bağdaşıklık kurmak için gönderim yapma: bir derlembilim analizi. Yüksek Lisans Tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Beverton, S. L. (1988). Some aspects of cohesion in school texts. Doctoral Dissertation. Council For National Academic Awards, United Kingdom.
- Can, R. (2012). Ortaöğretim öğrencilerinin yazılı anlatımlarında paragraf düzeyinde bağdaşıklık ve tutarlılık. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Coşkun, E. (2005). İlköğretim öğrencilerinin öyküleyici anlatımlarında bağdaşıklık, tutarlılık ve metin elementleri. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çeltek, A. (2003). Türkçe sözlü söylem yapısı ve art gönderim. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çeltek, A. (2008). Türkçede boş art gönderimin söylem- edimbilimsel işlevleri. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çetin, M. (2015). Çocukların sözel metinlerinde tutarlılık, bağdaşıklık ve tümce özelliklerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Çoban, A. (2012). İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin oluşturdukları öyküleyici metinlerin bağdaşıklık ve tutarlılık ölçütlerine göre değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Çoşkun, E. (2005). İlköğretim öğrencilerin öyküleyici anlatımlarında bağdaşıklık, tutarlılık ve metin elementleri. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demir, S. (2008). İlköğretim 6, 7, ve 8. sınıflar türkçe ders kitaplarındaki öykülerin metindilbilimsel yöntemlerle incelenmesi ve bu metinlerin öğrencilerin anlama düzeylerine etkisi (Malatya ili örneği). Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Elazığ.
- Demir, T. (2006). Peyami Safa'nın "Yalnızız" adlı romanının metindilbilimsel çözümlemesi. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Dili Bilim Dalı, Kars.
- Dikici, İ. Z. (2007). Çeviri ve dilbilim ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

- Dilidüzgün, Ş. (2008). Türkçe öğretiminde metindilbilimsel bağlamda uygulamalı bir yaklaşım. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Doğan, F. (2018). Ortaokul türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin metinsellik ölçütleri bağlamında çözümlenmesi ve bu şiirlerin metinselliğine ilişkin öğretmen görüşleri. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Eken, E. (2018). Mirze Elekber Sabir'in Hophopname eserinde bağdaşıklık. Yüksek Lisans Tezi, Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ardahan.
- Elbirlik, T. (2015). Söylem kuramı ve XVI. yüzyıl siyasetnamelerinde söylem analizi. Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Emeksiz, Z. E. (1998). Local coherence problems in written narratives of adult efl learners: topical np usage in various discourse contexts. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Erdağı, S. (2008). Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Yaban adlı romanının metindilbilimsel çözümlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Göçer, N. (2010). Milli Eğitim Bakanlığı'nca önerilen 6. sınıf türkçe ders kitabındaki metinlerin metinsellik ölçütleri bağlamında çözümlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Göktepe, H. (1996). Cohesive devices in reading. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gözlet, D. (2018). İlköğretim 6. sınıf türkçe ders kitabında yer alan metinlerin bağdaşıklık ve tutarlılık özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Guthrie, K. (2008). Cohesion in young latino english-language learners' english narrative written text. Doctoral Dissertation. The University Ofnorth Carolina At Chapel Hill.
- Gültekin, N. (2000). Metin oluşum sürecinde gönderimsel bağdaşıklığın değeri. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gürgün, H. (2018). Göktürk yazısıyla oluşturulmuş Uygur kağanlığı yazıtlarının metindilbilimsel incelemesi. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

- Güzelhan, S. (2013). Metindilbilim ve Heinrich Böll'ün Mein Trauriges Gesicht adlı kısa öyküsünün metindilbilimsel incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Jin, W. (1998). Cohesion and the academic writing of chinese els students at the graduate level. Doctorate Thesis, Northern Illionis University.
- Kala, H. (2018). Ömer Seyfettin hikâyelerinde metindilbilimsel bağdaşıklık. Yüksek Lisans Tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı.
- Kalafat, Ş. (2009). Çoktan seçmeli sınav sistematığının metindilbilimsel çözümlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Karataş, Y. (2008). Discourse analysis/ textlinguistics method on text analysis and a practise about the arabian nights. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kekevi, İ. (2015). Erenlerin Bağından adlı mensur şiir metni üzerine metindilbilimsel inceleme. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Koçbaş, D. (2006). Türkçede kompozisyon yazımı: bağdaşıklık ve bağlılığa retorik yaklaşım. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kuncahya, A. O. (2015). Cohesion in narrative texts presented in the electronic textbook of senior high school grade x entitled developing English Competence. Undergraduate Thesis. Universitas Negeri Yogyakarta, Yogyakarta.
- Kurt, N. F. (2018). Tercüme-i Divan-ı Ahmed-i Yesevi' nin metindilbilim açısından incelenmesi (Giriş – Metin Dilbilim İnceleme-Metin-İndeks-Tıpkıbasım). Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kurtul, K. (2011). Türkçe ve ingilizcedeki bağlaçların yazılı metinlerde kullanımı. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Lavalle, M. E. (1980). Topic sentences and cohesive ties in expository paragraphs written by grade 12 students. Master's Thesis, University Of Victoria, Kanada.
- Lüleci, M. (2010). Yeni bir disiplin olarak metindilbilim ve Türk Edebiyatı'na metindilbilimsel bir yaklaşım. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Mantı, M. İ. (2017). Türkçe öğrenen Mısırlı öğrencilerin yazılı anlatım çalışmalarında bağdaşıklık (Kahire Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Markels, R. B. (1981). Cohesion patterns in english expository paragraphs. Doctoral Dissertation, Ohio State University, Ohio.
- Mellos, V. D. (2011). Coherence in english as a second language undergraduate writing: a theme-rheme analysis. Master's Thesis, San Diego State University, San Diego.
- Mısırlı, G. (2018). Yabancı dil olarak türkçe öğrenen öğrencilerin yazılı metinlerinde bağdaşıklık bağıntısı görünüşleri: bir durum çalışması örneği. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Nejad, F. G. D. (2002). Evaluating the reading activities on the basis of cohesion and suggesting activities reflecting textual unity for “a preparatory english course book one and two” used by the ministry of education and training of Iran. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Nuray, G. (1994). Sessiz Ev üzerine bir metindilbilim çalışması. Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Özçelik, İ. (2013). İngilizce ve türkçede anlama dayalı tutarlılık: disiplinlerarası bir çalışma. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Özen, F. (2019). Metindilbilimi açısından Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna adlı romanının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.
- Özkan, B. (2007). Türkiye Türkçesi'nde belirteçlerin fiillerle birliktelik kullanımları ve eşdizimliliği. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Özşavli, G. (2016). Türkçe öğretmeni adaylarının öyküleyici anlatımlarının bağdaşıklık ve tutarlılık açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Öztürk, E. (2007). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin yaratıcı yazma becerilerinin değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.

- Pakkan, G. (1991). A text linguistic approach to the analysis of turkish literary narratives with specific emphasis on coherence. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Palmer, M. L. (2010). The relationship between reading fluency, writing fluency and reading comprehension in suburban third- grade students. Doctorate Thesis, San Diego State University. Ramadan.
- Park, T. H. (2004). Korean EFL writers' difficulties with sentence cohesion and vocabulary Use. Doctoral Dissertation, University of Washington, ABD.
- Parlak, H. (2009). Kutadgu Bilig'in metindilbilimsel yapısı. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ramadan, S. M. S. (2003). Cohesion in the written works of the twelfth grade students of literary and scientific streams at state secondary schools in Jordan. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Said, H. A. (1988). The cohesive role of reference, substitution and ellipsis in two genres of modern literary Arabic. Doctorate Thesis, Texas A&M University, Texas.
- Salgo, D. (1988). Cohesion in children's fictional stories: transitivity and a goal- directed causal analysis. Doctorate Thesis, Stanford University, Kaliforniya.
- Sheehan, A. M. H. (1987). Structure and cohesion in informative writing by college freshmen. Master's Thesis, University of New York at Albany, New York.
- Shi, H. (1993). The relation between freshman writing coherence and cohesion, functional roles and cognitive strategies. Doctorate Thesis, Indiana University of Pennsylvania, Pennsylvania.
- Şahin, S. (2015). 5- 6 yaş çocuklarının sözlü anlatımlarında bağdaşıklık araçları ve filimsilerin kullanılması. Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Torusdağ, G. (2015). Memduh Şevket Esendal'ın öykülerine metindilbilimsel bir yaklaşım. Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Türkan, B. (2005). Türkçe bilimsel metinlerde belirginlik ve gönderimsel bağdaşlık: merkezleme kuramı çerçevesinde bir yaklaşım. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Uzun, M. (2016). Nazan Bekiroğlu'nun "Nar Ağacı" adlı romanında bağdaşıklık ve bağdaşıklık ekseninde bir söz varlığı çözümlemesi. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Yalçınkaya, Z. (2016). İngilizce ve türkçede metinsellik. Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Yarar, Ö. (2006). Anlatı metinlerinde metin dünyasını belirginleştiren dilsel düzenlemeler. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yavuz, M. (2001). Metinlerde edimsel gösterge çözümlemesinin eğitim amaçlı kullanımı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- YAZICI, N. (2004). Anlatı metinlerinde ön ve arka planı belirginleştiren dilsel görünüm: türkçe üzerine gözlemler. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, F. Ç. (2010). Türkçede belirteç tümcecikleri: sözbilimsel yapı çözümlemesi çerçevesinde bir sınıflandırma önerisi. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, S. (2016). B1 düzeyinde türkçe öğrenen yabancıların yazılı anlatımlarının bağdaşıklık düzeyleri (Gazi Tömer Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, Ö. (2012). 11. sınıf öğrencilerine ait öyküleyici metinlerin bağdaşıklık ve tutarlılık açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Zeyrek, D. (1990). An analysis of the textual pattern of the turkish folktale. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Zülfükaroğlu, E. (2016). Türkçe öğretmeni adaylarının öyküleyici metinlerinde tutarlılık, bağdaşıklık ve metin elementleri: Mersin Üniversitesi örneği. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

B. Makaleler

- Adger, C. and Wright, L. (2015). Discourse in educational settings. In the Handbook of Discourse Analysis (p. 858- 879). Oxford: Blackwell.

- Ahmadian, M., Yazdani, H. ve Darabi, A. (2011). Assessing english learners knowledge of semantic prosody through a corpus-driven design of semantic prosody test. Canadian Center of Science and Education. doi:10.5539/elt.v4n4p288.
- Akdeniz, S. (2004). Ziya Osman Saba'nın Nefes Almak adlı şiir kitabında eksilti (ellipsis) sanatının kullanımı. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, sayı 24, 45- 63.
- Akerson, F. E. ve Karakuş M. (1993). Yazın yapıtlarında göstergeler. Dilbilim Araştırmaları 1993, s.109– 118.
- Aktaş, T. (1996). Metin oluşumunda bağlaçların yeri. Türk Dili, 505, 53- 64.
- Alarcon, J. B. ve Morales, K. S. (2011). Grammatical cohesion in student's argumentative essay. Journal of English and Literature, 2 (5), 114- 127.
- Aşkın Balcı, H. (2006). Metindilbilim açısından bir çözümleme. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21 (2), 191- 204.
- Aydın, İ. (2012). İlköğretim 8. sınıf türkçe ders kitabının “duygular” temasında yer alan okuma metinlerine metindilbilimsel bir yaklaşım. Turkish Studies, 7 (3), 381- 407.
- Aydın, İ. ve Torusdağ, G. (2013). Lamartine'in Göl “Le Lac” şiirine metindilbilimsel bir yaklaşım. Turkish Studies, 8 (10), 105- 114.
- Aydın, İ. ve Torusdağ, G. (2015). Memduh Şevket Esenal'ın Eşek adlı öyküsünde bağdaşıklık ve bağdaşıklık görünümleri. Turkish Studies, 10 (8), 535- 550.
- Bamberg, B. (1983). What makes a text coherent? College Composition and Communication, 34; 4, s. 417- 429.
- Bae, J. (2001). Cohesion and coherence in children's written english: immersion and english-only classes. Issues in Applied Linguistics, Regents of the University of California. 12 (1), 51- 88.
- Balcı, H. A. (2006). Metindilbilim açısından bir çözümleme. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s. 21, 191- 194.
- Balyemez, S. (2010). Bağdaşıklık ve Dede Korkut Hikâyelerinde bağdaşıklık görünümleri. Turkish Studies, Volume 5/ 4 Fall 2010, P.133- 173.
- Bengi, I. (1990). Çeviribilim çeviri kuramı ve sözde çeviriler, Dilbilim Araştırmaları 1990, s.107- 119.

- Bengi, I. (1993). Çeviri eleştirisi bağlamında eleştirel bilincin oluşması ve eleştiri üst- eleştiri çeviribilim ilişkileri. *Dilbilim Araştırmaları* 1993, s.25- 50.
- Berber Sardinha, T. (2000). Semantic prosodies in english and portuguese: a contrastive study. *Cuadernos de Filología Inglesa*, 9 (1), p. 93– 109.
- Biçer, N. ve Çoban, İ. (2015). Yabancılara türkçe öğretimi ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin tutarlılık düzeylerinin değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 4, 228- 237.
- Botley, S. P. ve Mcenery, T. (2000). discourse anaphora: the need for synthesis. *Scopus-Based and Computational Approaches to Discourse Anaphora*, Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing, 1- 43.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9 (2), 27- 40.
- Can, R. (2014). Ortaöğretim öğrencilerinin bağdaşıklık araçlarını işlevlerine göre yazılı anlatımlarında kullanma becerileri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (2), 204- 228.
- Carrell, L. P. (1982). Cohesion is not coherence. *TESOL Quarterly*, 16 (4), 479- 488.
- Carson, J. G., Carrell, P. L., Silberstein, S., Kroll, B. and Kuehn, P. A. (1990). Reading-writing relationships in first and second language. *TESOL Quarterly*, 24, 245- 266.
- Carter Thomas, S. (1999). Thematic networks and text types. *ASP*, 23, (26), 139- 147.
- Cerban, M. (2009). Types of references—achieving cohesion by creating links between elements. *Translation Studies: Retrospective and Prospective Views*, 12- 17.
- Chomsky, N. (1956). Three models for the description of language. *IRE Transactions on Information Theory*, 2, 113- 124.
- Christensen, F. (1965). A generative rhetoric of the paragraph. *College Composition and Communication*. 16, (3), 144- 156.
- Clauson, G. (1972). *An etymological dictionary of pre- thirteenth century turkish*. Oxford: Oxford University Press, http://acta.bibl.u-szeged.hu/16541/1/altaica_014_000-341.pdf.

- Connor, U. (1984). A study of cohesion and coherence in english as a second language students' writing papers in linguistics. *International Journal of Human Communication*, 17, 301- 316.
- Coşkun, E. (2011). Türk ve göçmen öğrencilerin yazılı anlatımlarında metin bağdaşıklığı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11 (2), 881- 899.
- Coşkun, M. V. (2009). Ana dili eğitiminde parçalarüstü birimlerin önemi ve teknoloji destekli olarak kavratılması. *Bilig Dergisi*, 48, 41- 52.
- Crane, P. (1994). Texture in text: a discourse analysis of a news article using Halliday and Hasan's model of cohesion. *名古屋外国語大学外国語学部紀要*, Retrieved on 24 May 2019 from, file:///C:/Users/Hp/Downloads/08.pdf. 30, 131- 156.
- Crowhurst, M. (1987). Cohesion in argument and narration at three grade levels. *Research in the Teaching Of English*, 21 (2), 185- 201.
- Çelebi, S. ve Gökçe, B. (2015). Türkçe öğretmeni adaylarının ikna edici hazırlıklı konuşmalarında bağdaşıklık ve tutarlılık. *International Journal of Language Academy*, 3 (4), 190- 203.
- Çeltek, A. ve Oktar, L. (2004). Türkçe sözlü söylemde artgönderim örüntüleri. *EFL/ JFL*, Vol. 27, s. 1, 1- 13.
- Çintaş Yıldız, D. (2015). 8. Sınıf öğrencilerinin sözlü anlatımlarında bağdaşıklık kullanımları. *International Journal of Human Sciences*, 12 (2), 163- 186.
- Çoban, A. ve Karadüz, A. (2015). 7. sınıf öğrencilerin öyküleyici metinlerinin bağdaşıklık ve tutarlılık ölçütlerine göre değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (19), 67- 96.
- Çoban, A. ve Karadüz, A. (2016). Türkçe öğretmen adaylarının metinlerinde tutarlılık. *Uluslararası Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Dergisi*, 1 (1), 131- 141.
- Çolak, K. (2018). Kısas-I Enbiya'daki Hz. Musa Kıssası'nda sözcüksel bağdaşıklık. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, s. 115- 144.
- Danes, F. (1974). Functional sentence perspective and the organization of the text. In F. Danes, *Papers on Functional Sentence Perspective*. Prague, Academia.
- Dastjerdi, H. ve Samian, S. (2011). Quality of Iranian EFL learners' argumentative essays: cohesive devices in focus. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 2 (2), 65- 76.

- Demir, S. ve Sinan, A. T. (2010). "İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıflar türkçe ders kitaplarındaki öykülerin metindilbilimsel yöntemler ışığında değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 897, <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.1188>.
- Demirci, K. (2010). Derin ve yüzey yapı kavramlarından ne anlıyoruz? *Turkish Studies*, 5 (4), 291- 304.
- Demirdöven, G. H. (2016). Memduh Şevket Esenal'ın "Mendil Altında" Hikâyesi Üzerine Metin Dil Bilimsel Bir İnceleme. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (32), 1- 11.
- Dikilitaş, K. (2012). The effect of some learner variables and the Use of cohesive devices on turkish non- native writer's writing quality. *Journal of Theory and Practice in Education*, 8 (1), 3- 19.
- Dolunay, S. K. (2012). Türkçe ve dilbilgisi öğretiminde sıklık çalışmalarının yeri. *Gazi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Bahar, 10, 81- 89.
- Dueraman, B. (2007). Cohesion and coherence in english essays written by malaysian and thai medical students. In *Proceedings from Southern Thailand English Language Teaching/ Cultural Change Conference*, 2007, 15- 32.
- Duman, A. (2009). Metindilbilimi açısından Hacı Bektaş Veli'nin şiirleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Derneği Dergisi*, 51, 211- 222.
- Durmuşoğlu, G. (1987b). Cohesion in turkish: a comparative analysis of cohesive markers in turkish and english texts. *Proceedings of the Third Conference on Turkish Linguistics*. <https://etd.lib.metu.edu.tr/upload/12604853/index.pdf>. Tilburg: Tilburg University Press
- Elyıldırım, S. (2008). Ömer Seyfettin' in öykülerinde artgönderim kullanımı. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 36, 121- 146.
- Erden, A. (1997). Öyküde sözdiziminden söylem düzlemine- kurallardan prensiplere geçiş olgusu üzerine. *Dilbilim Araştırmaları* 1997, 112- 126.
- Fahnestock, J. (1983). Semantic and lexical coherence. *College Composition and Communication*, Vol. 34, no. 4, 400- 416.
- Giora, R. (1985). Notes towards a theory of text coherence. *Poetics and Comparative Literature*. 6 (4), 699- 715.

- Givon, T. (1995). Coherence in text vs. coherence in öind. Coherence in spontaneous text. Amsterdam: John Benjamins, p. 59- 115.
- Goldman, S. and Murray. J. D. (1992). Knowledge of connectors as cohesion devicies in text: a comparative study of native-english and english as a second language speakers. Journal of Educational Psychology, 84 (4), 504- 519.
- González, M. (2011). Lexical cohesion in multiparty conversations. Language Sciences, 33 (1), 167- 179. doi:10.1016/j.langsci.2010.07.005.
- Göçer, A. (2010). Eğitim fakültesi öğrencilerinin yazılı anlatım becerilerinin süreç yaklaşımı ve metinsellik ölçütleri ekseninde değerlendirilmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt 18, 6- 271.
- Göçer, A. (2012). Türkçe öğretmen adaylarının yetizleme çalışmalarıyla oluşturdukları metinlerin metinlerarasılık: dilsel metinlerin kullanımı açısından incelenmesi. International Online Journal of Educational Sciences, 4 (1), 184- 195.
- Green, C. F., Christopher, E. R., Lam, J., & Mei, K. (2000). The incidence and effects on coherence of marked themes in interlanguage texts: a corpus-based enquiry, English for Specific Purposes, 19 (2), 99– 113. doi:10.1016/S0889- 4906(98)00014-3.
- Gül, M. (2015). Sait Faik Abasıyanık'ın Semaver adlı hikâyesinde metindilbilimsel bağdaşıklık görünümleri. Journal Of Academic Social Science Studies, Sayı: 31, 135- 148.
- Gümüştam, G. (2013). Eksiltim (Ellipsis) ve türkçede eksiltim türleri. Turkish Studies, 8/ 1, 1539- 1552.
- Güven, A. Z. (2014). 7. sınıf türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin metinsellik ölçütlerine göre değerlendirilmesi. Turkish Studies, 9 (8), 517- 535.
- Güven, A. Z. (2014). Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde bağdaşıklık ve tutarlılık. International Journal of Language Academy, Vol. 2/ 4 Winter, 599- 609.
- Güven, A. Z. (2014). Ortaokul 6. sınıf türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin metinsellik ölçütleri açısından incelenmesi. International Journal of Language Academy, Vol. 2/ 3 Autumn, p. 225- 231.
- Halliday, M. A. K. (1967). Notes on transitivity and theme in english: Part 1. Journal of Linguistics, 3 (1), 37- 81.

- Halliday, M. A. K. (1967). Notes on transitivity and theme in english: Part 2. *Journal of Linguistics*, 3 (2), 199- 244.
- Hunston, S. (2007). Semantic prosody revisited. words, grammar, text: revisiting the work of john sinclair. *International Journal of Corpus Linguistics*, 12, p. 249– 268.
- Jin, W. (2001). A quantitative study of cohesion in chinese graduate students' writing: variations across genres and proficiency levels. *The Symposium on Second Language Writing at Purdue University*. September 15- 16, Indiana: EDRS, 3- 34.
- Johnson, P. (1992). Cohesion and coherence in compositions in malay and english. *RELC Journal*, 23 (2), 1- 17.
- Kafes, H. (2012). Lexical cohesion: An issue only in the foreign language? *English Language Teaching*, 5 (3), 83- 94.
- Kalsın, Ş. (2016). Bağdaşıklık ve Kutadgu Bilig'de sözcük bağdaşıklığı. *Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Edebiyat Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 88, 2016/ 4, 45- 63.
- Karabağ, S.ve İşsever, S. (1995). Edinim sürecinde bağdaşıklık. IX. Dilbilim Kurultayı, 25- 27 Mayıs 1992. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yayınları, Bolu. p. 221- 235.
- Karadeniz, A. (2015). Metindilbilimi temelli metin çözümlemesinin bağdaşıklık araçlarını kullanma ve tutarlı metin oluşturma becerilerine etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, Nisan 2015, s. 1- 17.
- Karadeniz, A. (2017). Cohesion and coherence in written texts of students of faculty of education. *Journal of Education and Training Studies*, 5 (2), 93- 99.
- Karahancı, İ. (2014). Şarkı sözlerinden hareketle dilde bağdaşıklık sorunları. *Turkish Studies- Vol. 9/ 9 Summer 2014*, p. 699- 712.
- Karataş, Y. (2008). Metin bağdaşıklığı açısından arapçada gönderim olgusu. *Usul*, 9 (2008/ 1), 201- 212.
- Karatay, H. (2010). Bağdaşıklık araçlarını kullanma düzeyi ile tutarlı metin yazma arasındaki ilişki. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl. 2010, Cilt: 7, Sayı: 13, s. 349 – 372.
- Kartal, H. ve Bozkurt, M. (2014). Okuma- yazma öğreniyorum ders kitabında yer alan metinlerin bağlaşıklık ve bağdaşıklık yönünden incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (18), 629- 655.

- Kaya, N. (2002). Boğaç Han Destanı'nın metindilbilimsel yaklaşımla çözümlemesi. *Türk Dili*, 607, 272- 283.
- Keçik, İ. (1992). İlkokul öğrencilerinin özet ve hatırlama metinlerinde bağdaşıklık sorunları. *Dilbilim Araştırmaları 1992*, s.71- 75.
- Keklik, S. ve Yılmaz, Ö. (2013). 11. sınıf öğrencilerine ait öyküleyici metinleri bağdaşıklık ve tutarlılık açısından incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 6 (4), 139- 157.
- Kent, T. L. (1983). Six suggestions for teaching paragraph cohesion. *Technical Writing and Communication*, 13, (3) 269- 274.
- Khalil, A. (1989). A Study of Cohesion and Coherence in Arab EFL College Students' Writing System. *Academia*, vol. 17, no. 3, p. 359- 371.
- Kıran, A. (1994). Göndergenin gücü ve gerçeklik. *Dilbilim Araştırmaları 1994*, s. 236- 246.
- Kızıltan, N., Tunç, T. ve Özçelik, E. (2008). Çocukların yazınsal metinlerde kullanılan sözcelerdeki göndermeleri kavrama edinci. *Dilbilim Araştırmaları 2008*. 91- 111.
- Kocaman, A. (1998). Uygulamalı dilbilim. *Dilbilim Araştırmaları 1998*. s. 101- 106.
- Koç, A. A. (1992). Eğitim düzeyinin anlatı yapısına etkisi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (8) 3, 275- 296.
- Koç, S. ve Değer, C. (2008). Türkçede özne ad öbeği ve boş argönderim kullanımının türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerdeki gelişimsel görünümü. *Dilbilim Araştırmaları 2008*, 51- 61.
- Külebi, O. (1990). Türkçede eksilti tümceleri. *Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (7), 1- 2, 117- 137.
- Lui, M. and Brane, G. (2005). Cohesive features in argumentative writing produced by chinese undergraduates. *Elsevier*, 33, 623– 636.
- Lüleci, M. (2016). Edebî metinlerde bağdaşıklık ve tutarlılık: “Sisler Bulvarı, Tutunamayanlar ve Müthiş Bir Tren” Örneğinde Türk Edebiyatı'na metindilbilimsel bir yaklaşım. *Turkish Studies*, 11 (4), 595- 634.
- Martin, J. R. (2001). Cohesion and texture. In D. Schiffrin, D. Tannen, and H. E. Hamilton (Eds.), *The Handbook of Discourse Analysis* (pp. 35-53). Malden, MA: Blackwell.

- Mcculley, G. A. (1985). Writing quality, coherence and cohesion. *Research in the Teaching of English*, 19, (3), 269- 282.
- McGee, I. (2008). Traversing the lexical cohesion minefield. *ELT Journal*, 63 (3), 212- 220. doi:10.1093/elt/ccn040.
- McNamara, D. S. and Kintsch, W. (1996). Learning from texts: effects of prior knowledge and text coherence. *Discourse Processes*, 22, 247- 288.
- Meisuo, Z. (2000). Cohesive features in the expository writing of undergraduates in two chinese universities. *RELC Journal*, 31 (1), 61- 95.
- Meyer, C. F. (1987). Language, Context and text: aspects of language in a social - semiotic perspective: MAK Halliday and Ruqaiya Hasan. *TESOL Quarterly*, 21 (2), 353-359. doi:10.2307/3586740.
- Mirzapour, F. and Ahmadi, M. (2011). Study on lexical cohesion in english nd persian research articles (A Comparative Study). *English Language Teaching*, 4 (4), 245- 253. doi:10.5539/elt.v4n4p245.
- Mohan, B. A. (1986). On evidence for cross- cultural rhetoric response. *TESOL Quarterly*, 20 (2), 350- 358.
- Moini, M. R. and Kheirkhah, F. (2016). Use of cohesive devices in children and regular literature: conjunctions and lexical cohesion. *International Journal of Comparative Literature and Translation Studies*, 4 (4), 12- 23. doi:10.7575/aiac.ijclts.v.4n.4p.12.
- Olateju, M. A. (2006). Cohesion in ESL classroom written texts. *Nordic Journal of African Studies*, 15 (3), 314- 331.
- Oraliş, M. ve Ozil, Ş. (1992). Metindilbilimsel yaklaşımla yazınsal bir metni çözümlene denemesi. *Dilbilim Araştırmaları 1992*, 37- 51.
- Özkan, B. (2004). Metindilbilimi, metindilbilimsel bağdaşıklık ve HaldunTaner'in "Onikiye Bir Var" adlı öyküsünde metindilbilimsel bağdaşıklık görünümleri. *Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 13 (1). 167- 182.
- Özmen, M. (1996). Bir eksilteli cümle tipi üzerine. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt: 4, Sayı 4, 71- 82.
- Özsoy, A. S. (1992). Türkçe'de eşgönderge örüntüsü. *Dilbilim Araştırmaları 1992*, 77- 85.

- Palmer, J. C. (1999). Coherence and cohesion in the english language classroom: The Use of lexical reiteration and pronominalisation. *Relc Journal*, 30 (2), 61- 85.
- Rahimi, A. and Ebrahimi, N. A. (2012). Lexical cohesion in english and persian texts of novels. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 3 (11), 569- 577.
- Rakhman, A. (2013). An analysis of thematic progression in high school students' exposition texts. *Passage 2013*, 1 (1), 65- 74.
- Rosa, R. (2007). Thematic progression as a means to keep cohesion in exposition text. *Journal Bahasa Dan Seni*, 8 (2), 1- 10.
- Ruhi, Ş. (1994). İlköğretim öğrenci kompozisyonlarındaki bağdaşıklık sorunları. *Çağdaş Türk Dili*, VI (77- 78), Temmuz- Ağustos, 24- 26.
- Sanders, T. J. M. and Noordman, L.G.O. (2000). The role of coherence relations and their linguistic markers in text processing. *Discourse Processes*. 29 (1). 37- 60.
- Seçkin, P., Arslan, N. ve Ergenç, S. (2014). Bağdaşıklık ve tutarlılık bakımından lise ve üniversite öğrencilerinin yazılı anlatım becerileri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3 (1), 340- 353.
- Selzer, J. (1982). Certain cohesion elements and the readability of technical paragraphs. *Technical Writing and Communication*. 12 (4), 285- 300.
- Stubbs, M. (1995). Collocations and semantic profiles: on the cause of the trouble with quantitative studies. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1 (1), 41- 51.
- Taşgüzel, S. (2004). İlköğretim türkçe ders kitaplarında öğretici nitelikteki metinlerdeki eşdizimsel örüntülerin görünümü. *Dil Dergisi*, 125, 72- 87.
- Taylan, E.E. (1986). Pronominal versus zero representation of anaphora in turkish. D. Slobin ve K. Zimmer. *Studies in Turkish Linguistics*. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 209- 231.
- Tierney, R. J. and Mosenthal, J. H. (1981). The cohesion concept's relationship to the coherence of text (Technical Report No: 221). Urbana: Center for the Study of Reading.

- Torusdağ, G. (2013). Metindilbilime genel bir bakış ve metindilbilimsel bir çözümleme örneği olarak Ömer Seyfettin'in İlk Cinayet' i. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 24. s. 42- 85.
- Türkben, T. (2018). Beşinci sınıf türkçe ders kitabı metinlerinin metinsellik ölçütleri açısından incelenmesi. İlköğretim, Ana Dili Eğitimi Dergisi, Sayı:5, 6 (4), 961- 986.
- Uysal, B. ve Atmaca, Ç. (2016). Üniversite sloganlarının bağdaşıklık açısından incelenmesi. Ana Dili Eğitimi Dergisi, 4 (4), 607- 624.
- Üçkarakaya, N. (2017). Ali Ekrem Bolayır'ın Nazariyât-ı Edebiyye dersleri adlı kitabının cümleler bölümünün bağdaşıklık ve tutarlılık açısından değerlendirilmesi. Ana Dili Eğitimi Dergisi, 5 (4), 888- 923.
- Ülper, H. (2011). Öğrenci metinlerinin tutarlılık ölçütleri bağlamında değerlendirilmesi. Turkish Studies, 6 (4), 849- 863.
- Üstünova, K. (1999). Eksilti ya da sıfır tekrar. Uludağ Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (1), 93- 105.
- Van Dijk, T. A. (1978). The semantics and pragmatics of functional coherence in discourse. Retrieved December 20, 2005, from <http://www.discourse-in-society.org>.
- Walker, C. (2011). How a corpus- based study of the factors which influence collocation can help in the teaching of business english. Elsevier, English For Specific Purposes, 30, p. 101- 112. Doi:10. 1016/J.Esp.2010.12.003.
- Wei, N. (2002). Research methods in the studies of semantic prosody. Foreign Language Teaching and Research, 34 (4), p. 300- 307.
- Witte, S. P. and Faigley, L. (1981). Coherence, cohesion, and writing quality. College Composition and Communication, 32 (2), 189- 204. doi: 10.2307/356693.
- Xia, J. (2010). communicative language teaching in vocabulary teaching and learning in a swedish comprehensive class. D- Essay in English Didactics, International Education Studies; Vol. 8, No. 4; 2015.
- Xiao, R. Z. ve Mcenery, T. (2006). Collocation, semantic prosody and near synonymy: a cross-linguistic perspective. Applied Linguistics 27(1), P: 103–129. Doi:10. 1093/Apllin/Ami045 44.

- Xin-hong, Z. (2007). Application of english cohesion theory in the teaching of writing to chinese graduate students. *US- China Education Review*, 4 (7), 31- 37.
- Xuefan, C. (2007). Lexical cohesion in Chinese College EFL writing. *CELEA Journal*, 30 (5), 46- 57.
- Yan, L. (2015). A systemic functional linguistic analysis of the application of theme and thematic progression patterns in college english writing teaching a study of sample writings of CET- 4. *World Journal of English Language*, 5 (4), 33- 56. doi:10.5430/wjel.v5n4p33.
- Yang, S. (2011). Corpus- based english near synonym distinction in learner autonomy mode. *Psychology Research*, 02, p. 52-55. doi: 10. 5503/J. PR. 2011.02.012 49.
- Yu, P. ve Cai, J. (2009). Semantic prosody: A new perspective on lexicography. *US- China Foreign Language*, 7 (1), p. 20- 25. 50.
- Zarepour, F. (2016). Cohesion analysis of Iranian advanced EFL learners' writing. *Journal of Language Teaching and Research*, 7 (2), 408- 414. doi: 10.17507/jltr.0702.23.
- Zethsen, K. (2006). Semantic prosody: creating awareness about a versatile tool. *Tidsskrift For Sprogforskning*, 4 (1- 2), p. 275- 294.
- Zhang, C. (2010a). An overview of corpus- based studies of semantic prosody. *Asian Social Science*, 6 (6), p. 190- 194.
- Zhang, C., (2010b). A Comparative corpus- based study of semantic prosody. *Journal of Language Teaching and Research*, 1 (4), p. 451-456.
- Zhang, W. (2009). Perspectives: semantic prosody and ESL/ EFL vocabulary pedagogy. *TESL Canada Journal*, 26 (2), p. 1- 12.
- Zingeser, L. B. ve Berndt, R. S. (1988). Grammatical class and context effects in a case of pure anomia: implications for models of lexical processing. *Cognitive Neuropsychology*, (4), 473- 516.

C. Bildiriler

- Açık, F. (2008). Türkiye’de yabancılara türkçe öğretilirken karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri. 1. Uluslararası Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu, Gazimağusa, 27- 28 Mart 2008.

- Aksu, S. (2019). Buhran hikâyesindeki eksilti unsurları. ASEAD V. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu, Antalya, 25- 27 Nisan 2019.
- Aksu, S. (2019). Buhran hikâyesindeki gönderim unsurları. 5 th Eurasian Conference on Language and Social Sciences- ECLSS 2019, Antalya, 26- 28 Nisan 2019.
- Aksu, S. (2019). Tarık Buğra'nın Oğlumuz hikâyesindeki bağdaşıklık unsurları. I. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Sempozyumu, Lefkoşa, 21- 24 Mart 2019.
- Anderson, J. G. (1983). Cohesion, comprehending and comprehensibility. 28th Annual Convention of the International Reading Association, Anaheim.
- Aydın, M. (1999). Türkçede eksilteli anlatımlar ve metin ilişkisi. III. Uluslararası Türk Dil Kurultayı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 143- 146.
- Demircan, Ö. (1986). Türkçede bağlam işlevleri ve bağlayıcılar. Türk Dilbilimi Konferansı Bildirileri, 9-10 Ağustos 1984, (Ed.: Ayhan Aksu Koç) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 31- 48.
- Karabağ, S. ve İşsever S. (1995). Edinim sürecinde bağdaşıklık. IX. Dilbilim Kurultayı, 25- 27 Mayıs 1992, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yayınları.
- Oktar, L. ve Semiramis Y. (1996). Türkçede söylem yapısı ve artgönderim. VIII. Uluslararası Türk Dilbilim Konferansı Bildirileri, 7- 9 Ağustos 1996, Ankara 1997, 311- 345.
- Uzun Subaşı, L. (1990). Türkçede bazı metindilbilimsel görünümler üzerine. IV. Dilbilim Sempozyumu Bildirileri, 17- 18 Mayıs 1990, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Yılmaz, E. (2005). Karanfiller ve Domates Suyu hikâyesine metindilbilimsel bir yaklaşım. Sait Faik Abasıyanık'ı Anma Günleri –Bildiriler-. 17- 19 Ekim 2004. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları, 177- 187.

D. Kitap ve Kitap Bölümleri

- Abondolo, D. (1998). The uralic languages. London: Routledge.
- Ackerman, F. and Lesourd, P. (1997). Toward a lexical representation of phrasal predicates. In A. Alsina, J. Bresnan, and P. Sells, (eds), Complex Predicates (p. 67- 106). Stanford: CSLI.
- Adam, J. M. (1999). Linguistique textuelle- des genres de discours aux textes. Paris: Nathan.
- Akalın, L. S. (1972). Edebiyat terimleri sözlüğü. İstanbul: Varlık Yayınları.

- Akbayır, S. (2004). *Metin Bilgisi, okuma, anlama, yorumlama, çözümleme*. Samsun: Deniz Kültür Yayınları.
- Akbayır, S. (2013). *Eğitim fakülteleri için cümle ve metin bilgisi*. (7. Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Aksan, D. (1977). *Her yönüyle dil, ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksan, D. (1998). *Anlambilim konuları ve türkçenin anlambilimi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2000). *En eski türkçenin izlerinde Orhun ve Yenisey yazıtları üzerinde sözcükbilim, anlambilim ve biçembilim incelemelerinin aydınlattığı gerçekler*. İstanbul: Simurg Yayıncılık.
- Aktulum, K. (2004). *Parçacılık metinlerarasılık*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Aktulum, K. (2011). *Metinlerarasılık/ göstergeler arasılık*. Ankara: Kanguru Yayınevi.
- Albert, M. C. (1985). *Production de textes en FLE-comment en apprécier la cohérence*. Le Français dans le monde, 192. Paris: Hachette/ Larousse.
- Ammon, U., Dittmar, N., ve Mattheier, K. (1988). *Sociolinguistics, soziolinguistik*. Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft. Berlin and New York: Gruyter.
- Aronoff, M. (1976). *Word Formation in Generative Grammar*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Aşçı, U. D. (2013). *Anlam bilimi*. (Ed.: Abdurrahman Özkan, Ufuk Deniz Aşçı ve Mustafa Toker). *Türk Dili, Dil ve Anlatım*. Konya: Palet Yayınları, 155- 162.
- Aşkın Balcı, H. (2009). *Metindilbilime kavramsal açıdan genel bir bakış*. Ankara: Biz Bize Basın Yayın Dağıtım.
- Aşkın Balcı, H. (2018). *Metindilbilimin ABC' si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Ayata Şenöz, C. (2005). *Metindilbilim ve türkçe*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Aydın, M. (2014). *Dilbilim el kitabı temel kavramlar ve konular*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Bae, J. (2001). *Cohesion and coherence in children's written English: immersion and English-only classes*. *Issues in Applied Linguistics*, 12 (1), 51- 88.
- Banguoğlu, T. (1986). *Türkçenin grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Bayraktar, N. (2014). *Dilbilimi* (3. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Beaugrande, R. D. (1988). Text linguistics in discourse studies. (Edited by: Teun A. Van Dijk). Handbook of Discourse Analysis: Disciplines of Discourse. Great Britain: St Edmundsbury Press Limited, 48- 70.
- Benveniste, E. (1984). Problèmes de Linguistique Générale. (2. Cilt), Paris; Gallimard Press.
- Byrne, D. (1981). Teaching writing skills (2nd Edition). Singapore: Longman.
- Charolles, M. ve Combettes B. (2001). De la phrase au discours: rupture et continuité, Quelles grammaires enseigner à l'école et au collège? Paris: Delagrave-CRDP Midi-Pyrénées.
- Clauson, G. (1972). An etymological dictionary of pre-thirteenth century turkish. Oxford: Oxford University Press.
- Connor, U. ve Johns, A. M. (Ed.). (1990). Coherence in writing: Research and pedagogical perspectives. Virginia: TESOL.
- Coşkun Ögeyik, M. (2008). Metinlerarasılık ve yazın eğitimi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Coşkun, E. (2009). Türkçe öğretiminde metin bilgisi. (Ed.: Ahmet Kırkkılıç ve Hayati Akyol), İlköğretimde Türkçe Öğretimi. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. s. 239.
- Crystal, D. (1980). A first dictionary of linguistics and phonetics. London: Andre Deutsche.
- Çelik, A. ve Demirbilek, S. (2006). Metin bilgisi. Cümle ve metin bilgisi. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 79- 205.
- De Beaugrande, R A ve Dressler, W. U. (1986). Introduction to text lingusitic. London: Longman Group Company.
- Demir, T. (2004). Türkçe dilbilgisi. Ankara: Kurmay Yayınevi.
- Demirci, K. (2015). Türkoloji için dilbilim konular, kavramlar ve teoriler (3. Baskı). Ankara: Anı Yayınları.
- Deny, J. (1941). Türk dilbilgisi. (Çev. A. Ulvi Elöve.) (1. Baskı). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Dilidüzgün, Ş. (2017). Metindilbilim ve türkçe öğretimi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Doğan, G. (2013). Metin bilgisi hem metin çözümleme hem de yaratıcı yazma. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Dubois, J. (2002). Dictionnaire de linguistique. (2. Basım), Paris: Larousse.
- Ebeling, S. E. (2013). Semantic prosody in a cross- linguistic perspective. Studies in Variation, Contacts and Change in English 13: Corpus Linguistics and Variation in

- English: Focus on Non-Native Englishes. Retrieved from. <http://www.helsinki.fi/varieng/series/volumes/13/ebling/> on 30.05.2013
- Ediskun, H. (1988). Türk dilbilgisi/ ses bilgisi- biçim bilgisi- cümle bilgisi. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- Eker, S. (2016). Çağdaş Türk Dili. (10. Baskı). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Emiroğlu, İ. (2011). Mantık yanlışları. (2. Baskı). Ankara: Elis Yayınları.
- Enkvist, N. E. (1990). Seven problems in the study of coherence and interpretability. In A. M. Johns & U. Connor (Eds.), *Coherence: Research and Pedagogical Perspectives*, Washington.
- Erden, A. (2002). Kısa öykü ve dilbilimsel eleştiri. İstanbul: Gendaş Yayınları.
- Ergin, M. (2013). Türk dilbilgisi. İstanbul: Bayrak Basım.
- Erkman Akerson, F. (2005). Göstergelime giriş. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Erkman Akerson, F. (2008). Türkçe örneklerle dile genel bir bakış. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Erkul, R. (2004). Cümle ve metin bilgisi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gencan, T. N. (1966). Dilbilgisi. İstanbul: TDK Yayınları.
- Gernsbacher, M. A. ve Givon, T. (Eds.), *Coherence in spontaneous text*. Amsterdam: John Benjamins.
- Grabe, Y. (1985). *Discourse analysis and writing, reading instruction*. [https://doi.org/10.1016/S1060-3743\(02\)00085-1](https://doi.org/10.1016/S1060-3743(02)00085-1).
- Gutwinski, W. (1976). *Cohesion in literary texts*. Mouton & Co. N. V., Publishers, The Hague; Mouton.
- Halliday M. A. K. and Hassan, R. (1976). *Cohesion in English*. NewYork: Longman Group UK Limited.
- Halliday, M. A. K. (1977). Text as semantic choice in social contexts. grammars and descriptins,Haz.: Teun A. Van Dijk ve János S. Petöfi, de Gruyter, Berlin and New York, 1977,s.176- 226.
- Halliday, M. A. K. and Matthiessen, C. M. (2014). *Halliday's introduction to functional grammar*. Oxford: Routledge.

- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve dilbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Hinds, J. (1990). Inductive, deductive, quasi-inductive: expository writing in japanese, korean, chinese and tai. coherence in writing: research and pedagogical perspectives (Ed.: Ann M. Johns and Ulla Connor), Virginia: TESOL.
- Hoey, M. (1991). *Patterns of lexis in text*. Oxford: Oxford University Press.
- İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, A. (2011). *Dilbilim sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- İşeri, K. (2010). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin metinsellik özellikleri. *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri* (Ed. Hakan Ulper). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- İşeri, K. (2017). *Sözden Yazıya Dile Gelen Metin*. (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Johnstone, B. (2008). *Discourse analysis*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Karahan, L. (2012). *Türkçede söz dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kılıç, V. (2002). *Dilin işlevleri ve iletişim*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Kıran, A., Korkut, E. ve Ağıldere, S. (2003). *Türkçe metinlerde bağdaşıklık ve tutarlılık, günümüz dilbilim çalışmaları*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Kıran, Z. (2001). *Dilbilimine giriş, dilbilgisinden dilbilimine*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye türkçesi grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkut, E. (2016). *Metindilbilimi ve dil öğretimi*. (Ed.: Ece Korkut ve İrem Onursal Ayırır). *Dil Bilimleri ve Dil Öğretimi*. (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık, 173- 202.
- Lui, M. ve Brane, G. (2005). *Cohesive features in argumentative writing produced by Chinese undergraduates*: Elsevier.
- Maigneueau, D. (2000). *Eléments de linguistique pour le texte littéraire*. (3. Basım), Paris: Nathan.
- Onan, B. (2013). *Dil eğitiminin temel kavramları* (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Onursal, İ. (2003). *Türkçe metinlerde bağdaşıklık ve tutarlılık* (Ed.: Prof.Dr. Ayşe Kıran, Doç.Dr Ece Korkut, Dr. Suna Ağıldere), *günümüz dilbilim çalışmaları*. İstanbul: Multilingual Yayınları, s.121- 132

- Poole, D. and Samraj, B. (2010). Discourse analysis and applied linguistics. In R. B. Kaplan. (2nd ed.), *The Oxford Handbook of Applied Linguistics* (p. 127- 140). New York: Oxford University Press.
- Riegel, M., Pellat, J. C. ve Rioul, R. (1994). *Grammaire méthodique du français*. Paris: Puf Press.
- Saussure, F. (1999). *Cours de linguistique générale*, Paris: Payot Press.
- Şenöz Ayata, C. (2005). *Metindilbilim ve türkçe*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Toklu, O. (2003). *Dilbilime giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tompkins, E. G. (2000). *Teaching writing balancing proces and product*. New Jersey: Prentice- Hall.
- Toolan, M. (1988). *Narrative: a critical linguistic introduction*. London and New York: Routledge.
- Toptaş, H. (2016). *Türkçe dersleri*. (2.Kitap.) İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Uzun Subaşı, L. (1995). *Orhon yazıtlarının metindilbilimsel yapısı*. Ankara: Simurg Yayınları.
- Uzun Subaşı, L. (2003). *Metin üretimi, türkçe sözlü ve yazılı anlatım*. (Ed.: Canan İleri), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 145- 161.
- Uzun Subaşı, L. (2013). *Metindilbilim: temel ilke ve kavramlar*. (Editör: A. Sumru Özsoy ve Zeynep Erk Emeksiz). Genel Dilbilim- II. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 152- 180.
- Üstünova, K. (2014). *Türkiye türkçesinde yapı kavramı ve söz dizimi incelemeleri*. Bursa: Sentez Yayınları.
- Van Dijk T. A. ve Kintsch, S. (1983). *Strategies of discourse comprehension*. New York: Academic Press.
- Van Dijk, T. A. (1981). *Studies in the pragmatics of discourse*. New York: Mouton Publishers.
- Vardar, B. (1998). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: ABC yayınları.
- Warriner John E. (1977). *Composition: models and exercises*. (Fourt Edition). New York: Harcourt Brace Jovanovich.

Yalçın, G. Ü. (1996). Bilişbilim ve metindilbilimi bulguları ışığında dil eğitimi üzerine bir araştırma. Ankara: Türk Hava Kurumu Matbaası.

Yılmaz, E. (2010). Uygulamalı metin bilgisi. Ankara: Pegem Akademi.

Yılmaz, E. ve Jahic, N. (2007). Vire hikâyesi üzerine metindilbilimsel bir inceleme. (Erişim adresi: www.turkoloji.cu.edu.tr).

Young, R. ve He, A. W. (1998). Talking and testing: discourse approaches to the assessment of oral language proficiency. Amsterdam: John Benjamins.

Sonuç

Bağdaşıklık, metnin içerisindeki herhangi bir ögeyi algılama, anlamlandırma ve açıklama işlemini başka bir ögeye bağlamadır; metnin bütünlüğünü oluşturan parça birimler arasında kurulan anlam bağıdır. Metin incelemesi için sahip olduğumuz genel bilgiler yeterli değildir, metnin iç yapısında bazı gizlilikler vardır, bu gizlilikler dil öğeleri tarafından oluşturulmuş sistemli birimlerdir. Bu sisteme göre metnin oluşumunun temel şartı, bağdaşıklaktır. Bağdaşıklık, sözdizimsel bağıntıdır.

Bağdaşıklık ile ilgili yapılmış ilk çalışma Halliday ve Hasan (1976)'ın "Cohesion in English" isimli çalışmasıdır. İngilizcedeki uyum, dilsel sistemin ihmal edilen bir kısmı ile ilgilidir: Anlamsal olarak konuşulan, metin yapımı için kaynakları veya yazılmış olanla ilgili olarak özellikle ilişkili olan anlamların temel bileşeni, uyumdur.

Çalışma sonunda elde edilen eserlerin genel dağılımına bakıldığında "83 tez, 140 makale, 11 bildiri, 94 kitap ve kitap bölümüne ulaşılmıştır. Bu alanda yapılmış ilk çalışma ve sonrakiler, cümleler arasındaki anlamsal ilişkilerden kaynaklanan uyumu incelemektedir.

Bağdaşıklık çalışmalarının temeli İngiltere'dir, İngiltere'den ABD'ye sıçramıştır. 2000'li yıllara kadar diğer uluslarda yok denecek kadar az olan bağdaşıklık çalışmalarında, 2000'li yıllardan sonra artış görülmüştür. Başta İngiltere ve ABD olmak üzere diğer uluslarda bu alanda çalışmalar yapmaya; modern dilbiliminin metotlarını kendi edebiyatlarına uyarlamaya başlamışlardır. Türkiye'de kapsamlı ilk çalışma: "Altunkaya, F. (1987). Cohesion in turkish a survey of cohesive devices in prose literatüre. Yayınlanmış Doktora Tezi Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara" dır.

Kaynaklar

Akbayır, S. (2004). Metin bilgisi, okuma anlama, yorumlama, çözümleme. Samsun: Deniz Kültür Yayınları.

- Akçataş, A. (2001). Dokuzuncu hariciye koğuğu romanı üzerine bir metindilbilim incelemesi. Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Denizli.
- Aksan, D. (2003). Her yönüyle dil -Ana çizgileriyle dilbilim-. Ankara: TDK Yayınları.
- Alan, Y. (1994). Lisan ve insan. İzmir: TÖV Yayınları.
- Altunkaya, F. (1987). Cohesion in turkish: a survey of cohesive devices in prose literature. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Beaugrande, R. ve Dressler, W. U. (1981). Introduction to text linguistics. Longman: London and New York.
- Coşkun, E. (2005). İlköğretim öğrencilerinin öyküleyici anlatımlarında bağdaşıklık, tutarlılık ve metin elementleri. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Elyıldırım, S. (2008). Ömer Seyfettin öykülerinde artgönderim kullanımı. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı: 36, s. 121- 146.
- Günay, D. (2003). Metin bilgisi. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Halliday, M. A. K. & Hasan R. (1976). Cohesion in english. Longman: London Yayınları.
- Karataş, Y. (2008). Metin incelemesinde söylembilim yöntemi: “Binbir gece masalları üzerine bir uygulama”. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Kıran, Z. ve Kıran, A. (2002). Dilbilime giriş. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Saussure, F. (2001). Genel dilbilim dersleri. Çev.: Berke Vardar, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Selen, N. (1989). Toplumsal dilbilime giriş. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, No: 77.
- Şenöz, C. A. (2005). Metindilbilim ve türkçe. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Türk Dil Kurumu, Türkçe sözlük. (2005). Ankara: TDK Yayınları.
- Uzun, L. S. (1995). Orhon yazıtlarının metindilbilimsel yapısı. Ankara: Simurg Yayınları.

Extended Abstract

Linguistics is an important field that has been accepted as a unique branch of science, especially after the 20th century. Linguistics, which is a science field in which all kinds of language data is analyzed, has been handled from different perspectives in the historical process and tried to be explained with original methods. Aksan (2003) defines linguistics as “the shortest definition of linguistics, “the science that studies language, the science of language”. Linguistics studies are interdisciplinary. The variety in linguistic definitions stems from this feature.

Modern linguistics sees language as "a closed system" and "the system of systems" (Selen, 1989: 1). Language is described as a closed system and this system is a system of intertwined relationships. F. De Saussure is the basis of this thought. Language is handled today with its dimensions of meaning and communication, and its structure is kept in the afternoon.

Text word in Turkish dictionary is explained as; "1. The whole of the words that make up a text with its form, narration and punctuation features, text. 2. Printed or manuscript piece, text (TDK, 2005: 1382)." In Latin, it comes from the word *textus*, meaning "fabric." Akbayır is of the opinion that the fabric emerges as a whole by weaving and knitting from threads, and the elements that make up the text itself are systematically added to each other in line with a rule, after a weaving process (Akbayır, 2004: 11). In this explanation regarding the origin of the word, a whole feature formed by articulation is an important feature about the combination of parts of the language. Text is integrity created for meaning and purpose. This integrity is formed by putting together sentences, but it is a different association from the sum of sentences. The main purpose of text linguistics is to determine the internal and external structure used in the formation of language associations that provide the formation of the text, to make the text permanent and the properties that make the text (Alan, 1994). Its main task is to separate the text from the non-text. Therefore, it tries to determine the criteria that the texts must fulfill and to explain similar and different features between the text types. Interdisciplinary studies are also among the duties of text linguistics to clarify the construction and understanding of the text.

In order for the combined sentences to form text, Beaugrande and Dressler (1981) must have the characteristics of "cohesion, cohesion, purpose, acceptance level, contingency, wisdom and textuality" within the piles of sentences that make up the text. Text consists of meaningful

criteria of textuality. Insufficient one of the criteria makes the text difficult to understand. Cohesion and cohesion are the most obvious criteria of textuality.

Günay (2003) defines coherence as “all of the linguistic features that make a written text into a text, provide the formation of the text and provide in-text relations”. According to Halliday and Hasan (1976), "Connecting the process of perceiving, interpreting and explaining any part unit in the text to another part is the meaning link established between the part units that make up the integrity of the text." According to De Beaugrande and Dressler (1981), the prerequisite for text formation is the presence of a grammatical relationship in the surface structure of the text. Text analysis is not only with the general information we have, it is necessary to know the secrets in the deep structure of the text. The main condition for the formation of text is coherence. Coherence is a syntactic correlation. The semantic link between the text and the words formed by the combination of the sentences and the sentences formed by the combination of the words are provided with linguistic elements.

The first study on cohesion is the work named "Cohesion in English" by Halliday and Hasan (1976). In this work, they conducted a research on the elements that provide coherence in the text and identified the elements that provide coherence; They stated as reference, substitution, ellipsis, conjunction, lexical cohesion (Halliday and Hasan, 1976).

In the research, scanning model was used and document analysis was carried out by analysis. First of all, the papers, articles, theses and book studies related to compatibility are examined. The sources of the studied works were also scanned. Online catalogs of libraries, Ulakbim, Google Scholar and Dergipark were scanned and the bibliographies of the obtained studies were also examined. Especially with regard to theses, YÖK thesis scanning and documentation.com sites have been used.

Coherence is to link the process of perceiving, interpreting and explaining any item in the text to another item; it is the bond of meaning established between the parts of the text. The general information we have for text review is not enough, there are some confidentiality in the internal structure of the text, these are the systematic units created by language elements. According to this system, the basic condition for the formation of the text is coherence. Coherence is a syntactic correlation.

The first study on cohesion was Halliday and Hasan (1976) 'Cohesion in English'. Cohesion in English is related to a neglected part of the linguistic system: Semantically spoken is the main

component of the meanings for the text making, or specifically related meanings with respect to what is written.

Considering the general distribution of the works obtained at the end of the study, “83 theses, 140 articles, 11 papers, 94 books and book chapters have been reached. The first study and subsequent studies in this field examine the harmony arising from the semantic relationships between sentences. The basis of cohesion studies is England, it has spread from England to USA. Until 2000s, there has been an increase in cohesion studies in other nations, which is almost nonexistent, after 2000s. To work in this field in other nations, especially in England and USA; they have begun to adapt the methods of modern linguistics to their own literature. The first comprehensive study in Turkey: "Altunkaya, F. (1987). Cohesion In Turkish A Survey Of Cohesive Devices In Prose Literature is her published Doctoral Dissertation at Hacettepe University Institute of Social Sciences, Ankara.

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 12-02-2020

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 02-04-2020

Kitap İncelemesi / Book Review

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 6, ISSUE 13, P. 446 – 448.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 6,
SAYI 13, S. 446 – 448.

‘Gagauz Namuz Kodeksi’ Adlı Kitap Üzerine

Harun GÜNGÖR¹

Gagauz araştırmacı Stepan Bulgar tarafından hazırlanmış, editörlüğünü İ. Konstantinova, P. Çebotar ve T. Zaykovskaya’nın yapmış oldukları “*Gagauz Namuz Kodeksi - Halkın Adetlerini Görü Yaşamak Kuralları, Komrat 2019, 36 s.*” adlı kitapçık Rusça (s. 1-20) ve Gagauzça (s. 21-36) olmak üzere iki dilde yayınlanmıştır.

Kitabın içeriğine geçmeden önce kitabın adı üzerinde kısaca durmak gerekir. Kitapta kullanılan ‘namuz’ kelimesi, Mihail Çakır’ın kaleme aldığı “*Besarabiealâ² gagauzlarân istorieasâ*” adlı kitapta geçmesine rağmen (Chiachir, 1934, s. 26), bu kavram/kelime Çakır’ın “*Dictionar gagauzo (tiurco) Roman; Laflık gagauzcea (tiurcea) hem romandja (moldovandjja) Bessarabiealâ gagauzlar için*” adlı kitabında yer almaz (1938). Ancak aynı sözlüğün kapak sayfasında “20 Morala Nasaatâ Câsadan” başlığı ile ahlaki öğütler yer almaktadır.

Editörlüğünü Pınar Savaş’ın yaptığı ve 2018 yılında yayınlanmış olan “Gagauzça- Gagauzça Sözlük”te ise *namuz* kelimesi ‘Esap, terbiye, Sorumnuk duygusu kendi yaptıkların için, dolayında bulunan insannarın önünde.’(Köksal vd. 2018, s. 215) anlamını ifade etmektedir.

Latince kökenli *codex* kelimesi ise kurallar bütünü anlamındadır. Kitabın adından da anlaşılacağı üzere söz konusu kitapçık Gagauzların karakterlerini, onların oluşumunu sağlayan kültürel dayanaklarını ve uymaları gereken ahlaki kuralları, buna göre yaşamaları gerektiğini anlatmaktadır.

¹ Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi Anabilim Dalı Emekli Öğretim Üyesi, Elektronik Posta Adresi: gharun@gmail.com

² Gagauz Türkçesinde, o dönemde kullanılan â sesi, Türkiye Türkçesindeki ı sesine tekabül etmektedir.

Oğuzların torunları olan Gagauzlar, yaşadıkları coğrafya itibariyle Rus, Romen, Bulgar, Yunan din ve kültürleri ile karşılaşmış, hatta onlarla iç içe yaşamış, onlarla kültürel alış-verişlerde de bulunmuşlardır. Bu karşılaşmalarda Gagauzlarla ilgili yanlış kanaatte olanlar, onların yaşam ve kültürlerini aşağılayanlar da olmuştur. Örneğin, 1862 yılında yayımlanan kitabında T. De Pauly, Gagauzların kaba, komşularına karşı vahşice/düşmanca davranan insanlar olduklarını, yöneticilerine karşı ikiyüzlü davrandıklarını yönünde, bilimsel gerçeklerden uzak bilgiler vermektedir (De Pauly, 1862, s. 110). Bu görüş ve düşünceler, daha sonra İslam Ansiklopedisinin *Gagauz* maddesini yazan Theodor Menzel tarafından da tekrarlanmıştır (Menzel, 1987, s. 127-128). Rahmetli Mihail Guboglu, 13 Mayıs 1979 yılında bana yazdığı bir mektupta Theodor Menzel'in Gagauz maddesi için "İslam Ansiklopedisinde Theodor Menzel kâfirin çok yanlış ve üstün körü bir makalesi vardır." diye belirtmişti.

Hiç şüphesiz bu tür yazıların dışında Gagauzların karakterlerinden bahseden iyi yazı ve tespitler de mevcuttur.

Gagauzları karakterlerini, ahlaki yapılarını, bu yapıların dayandığı kültürel temelleri en iyi bilen Mihail Çakır'ı dinleyelim. Gagauzların nasıl kimseler olduğunu ondan öğrenelim. Çakır'a göre Gagauzlar:

Anne ve babalarının canları için köprü, pınar, çeşme yaparlar; fakirlere fukaralara yardımda bulunur, öksüzlere mal verir, her yerde kardeşliklerini gösterirler. Gagauzlar Uz insan, doğruluklu insan, her yerde başları dik, çalışkan, namuslu, verdiği sözü tutan insanlardır (Chiachir, 1934, s. 26), dinsiz ve Allahsız Komünistlerin girmesi ile ahlaklarında bozulmalar olduğuna dikkat çekmiştir (Chiachir, 1934, s. 27).

S. Bulgar, söz konusu kitapta, Gagauzların karakterlerinde zaman zaman bozulmalar olsa da, temel ahlaki yapılarının bozulmadığını, buldukları ülkelerde, ülke savunmasına katkıda bulduklarını, yiğitçe ülkelerini savunduklarını (s. 27), içlerinden birçok kahraman çıkardıklarını anlatmakta, bu anlatıları atasözleri ile destekleyip delillendirmektedir. Bu atasözlerinden birkaçını burada verelim:

Üünmāk³ kötülükür. (s. 33)

Yaşa dooruluklan, ozaman hepsi seni beenecek. (s. 33)

Aylenä hem Vatanına ızmet et. Allaha umutet, ama sän dä hodullanma⁴. (s. 33)

Ol dooru adam! (s. 34)

³ Kibirlenme, mağrur olma.

⁴ Mağrur olma, gururlanma, kendini beğenme.

Halk arif! (s. 34)

İilik yap da bişeydän korkma! (s. 34)

Babayı-anayı ihtârlıkta brakma, seni dü ozaman brakmaz Allah! (s. 34)

İilik yapasın, ilik bulasın! (s. 35).

Musaafiri her zaman kablet⁵! (s. 35).

Dünnü bir gemidir, akıl (y)elkendir, fikir dümendir, kullan kendini, göreyim seni iit⁶! (s. 35)

Bu kitapçık için emeği geçenleri gönülden kutluyorum. Umarım Gagauz gençleri burada anlatılanları dikkate alır ve hayatlarını buna göre düzenlerler.

Kaynakça

Chiachir, Mihail (1934). *Besarabiealâ gagauzlarân istorieasâ*, Chişinau.

Chiachir, Mihail (1938). *Dictionar gagauzo (tiurco)-român*, Chişinau: Tiparul Moldovenesc.

De Pauly (1862). *Description ethnographique des peuples de la Russie*. Saint-Petersbourg.

Köksal, İvanna vd. (2018). *Gagauzca – Gagauzca sözlük* (Düzenleyen: Pınar Savaş).

Menzel, Theodor (1987). “Gagauzes”, *First encyclopaedia of Islam* (Ed. M. Th. Houtsma vd.), Leiden: Brill, pp. 127-128.

⁵ Kabul et.

⁶ Yiğit.

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 02-04-2020

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 09-04-2020

Kitap İncelemesi / Book Review

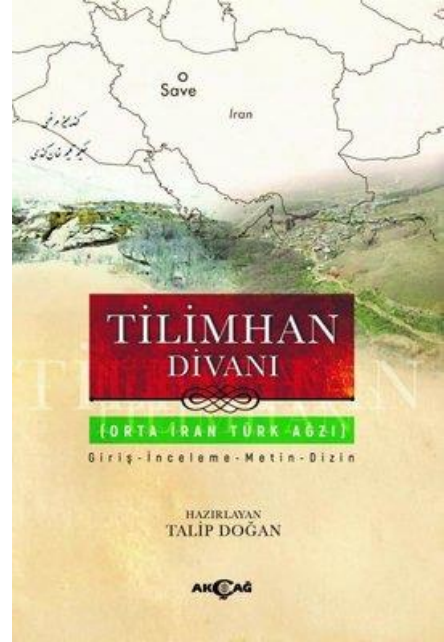
INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 6, ISSUE 13, P. 449 – 454.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 6,
SAYI 13, S. 449 – 454.

**Talip Doğan, Tilim Han Divanı (Orta İran Türk Ağzı): Giriş-İnceleme-
Metin-Dizin, Ankara: Akçağ Yayınları, 2020, 525 s.**

Mustafa CENGİZ¹

Dil biliminin önemli araştırma alanlarından biri olan ağız bilimi (İng. *dialectology*, Alm. *Dialektologie*), bir dilin ya da lehçenin, coğrafyalarına göre varyantlaşmış biçimlerini incelemektedir. Bir dilin ya da lehçenin coğrafyasıyla mevcut konuşma biriminin siyasi ve sosyal sınırları kastedilmektedir.² Ağızları, standart dilin bozulmuş şekli olarak kabul etmek doğru bir yaklaşım değildir.³ Standart dillere kaynaklık eden⁴ ağızlar, edebî/standart dillere oranla daha doğaldır ve bağlı olduğu üst dile/lehçeye oranla, arkaik öğelerin daha fazla olduğu konuşma birlikleridir. Bu sebeple ağız araştırmaları, dil bilimi çalışmaları içerisinde önemli bir

¹ Arş. Gör., Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Elektronik posta adresi: mcengiz2010@gmail.com

² Siyasî sınırlar ülke sınırları, sosyal sınırlar ise mevcut konuşma biriminin konuşulduğu alanı kastedilmektedir. Söz gelimi, bağımsız bir devleti olmayıp başka devletlerin sınırları içerisinde, resmî dilden başka bir dili/lehçeyi konuşan kimselerin olduğu topluluk, sosyal sınırları oluşturmaktadır. Örneğin İran'ın Kum bölgesinde yerleşen Halaç Türklerinin, resmî dil Farsça olduğu hâlde, Halaç Türkçesi veya onun ağızlarını konuşması, Halaççanın sosyal sınırlarını ifade etmektedir.

³ Ağız teriminin tanımı, mahiyeti, kapsamı, konuşmanın diğer varyantlarından hangi bakımlardan ayrıldığı hakkında teferruatlı bilgi için bk. Chamber ve Trudgill 1980, s. 3-5.

⁴ Standart dillerin kaynağı ağızlardır. Genellikle yoğun kültür bölgelerinde kullanılan ağızlar, standart dil olmaya elverişli konuşma birlikleridir. Örneğin Türkiye Türkçesine İstanbul ağzı; Özbekçeye Taşkent ve Fergana ağzı kaynaklık etmiştir.

yere sahiptir. Türkiye üniversitelerinde, Türkiye Türkçesinin ağızları üzerine hayli zengin bir literatür mevcuttur, hemen hemen her ilin ağızları yüksek lisans veya doktora tezi olarak ele alınıp incelenmiştir. Fakat Türkiye’de, Türk dilinin Türkiye dışında konuşulan değişkelerinin ağızları üzerine yapılan çalışmalar, maalesef azdır. Mevcut çalışmaların önemli bir bölümünü de Türkiye’ye yüksek lisans veya doktora yapmaya gelen öğrencilerin kendi yaşadığı bölgenin ağızı üzerine yaptığı incelemeler oluşturmaktadır.

Ağız hakkında kısaca bilgi verdikten sonra yukarıda künyesini verdiğim çalışmadan bahsedeceğim. Mevcut eseri hazırlayan Talip Doğan, Türkiye’de İran ağızları üzerine yapmış olduğu çalışmalarıyla bilinen dil bilimcilerdendir.⁵ Türk dilinin varyantları bakımından zengin coğrafyalardan biri de İran’dır. Bilhassa Oğuzca varyantların konuşulduğu bu coğrafya üzerindeki Türk dili değişkeleri üzerine son yıllarda yapılan çalışmalarda da bir artış görülmektedir; bilhassa Kaşkay ve Horasan ağızları. Bunlar Oğuzca varyantlar oldukları için Türkiye Türkolojisi açısından son derece önemi haizdir.

Eldeki çalışma, 1763-1831 yılları arasında, orta İran’ın Merkezî eyaletinde yer alan Save ilinin Mezlagançay/Mezdagançay bölgesine bağlı Mereğey/Marağa köyünde doğup ana diliyle şiirler yazan Tilimhan mahlaslı şairin şiirlerinin oluştuğu bir divandır. Çalışma, bir divan olduğu hâlde Doğan, kitabının ismine ‘Orta İran Türk Ağızı’ ibaresini de eklemiştir. Bunu yapmasının nedeni, şairin şiirlerini, doğup büyüdüğü köyden olan bir kaynak kişiye⁶ sesleterek bunları ses kaydı yoluyla yeniden fonetik alfabe ile yazmış olmasından dolayıdır. Bunu yazarın *Ön Söz*deki “... *Bu tür sebeplerden dolayı çalışmada Tilimhan’ın şiirleri, yaşamış olduğu Save/Mereğey ağızı temelinde yeniden oluşturulmuştur.*” (s. 18) şeklinde verdiği bilgiden anlıyoruz. Dil, değişen bir yapıya sahip olduğu için her ne kadar şairin yaşadığı dönemde konuşulan varyantın fonetik özellikleri ile günümüzde konuşulan biçimin birtakım farklılıklar göstereceği tahmin edilse de aynı coğrafyada yetişen birinin seslendirmesi, bilimsel olarak çalışmanın güvenilirliğini artıracakını söylemek mümkündür. Yazarın *Ön Söz*de verdiği bilgiye göre Tilimhan’ın divanı, 2007’de, İran’da Esedullah Emiri adlı bir araştırmacı⁷ tarafından yayımlanmış; fakat bu çalışmada çeşitli tutarsızlıklar ve kusurlar bulunduğundan ötürü Doğan, mezkûr şairin divanını dil bilimsel olarak yeniden oluşturma ihtiyacı hissetmiştir (s.18).

⁵ Doğan’ın İran’da konuşulan Horasan Türkçesi üzerine de çalışmaları mevcuttur: bk. 2016, 2017.

⁶ Yazarın *Ön Söz*de verdiği bilgiye göre bu kaynak kişi, Tilimhan ile aynı köyden olan 44 yaşındaki Esedullah Emiri’dir (s. 23).

⁷ Bu yayın ile ilgili de bir tanıtma yazısı mevcuttur: bk. Rahimi 2008.

Eser, *Ön Söz, Kısaltmalar, Çeviri Yazı İşaretleri, Diğer İşaretler, Giriş, Ses Bilgisi, Biçim Bilgisi, Kaynaklar, Genel Ağ Kaynakları, Çeviri Yazılı Metinler, Dizin ve Ekler* şeklinde bölümlerden oluşuyor.

Araştırmacı, eserde kullandığı kısaltmaları (s. 20) verdikten sonra, *Çeviri Yazı İşaretleri* (s. 21) başlığında, şiirleri yazıya geçirirken kullandığı fonetik alfabenin niteliklerini, *Diğer İşaretlerde* ise birtakım fonetik hadiselerle ilgili çeşitli anlamlar ifade eden işaretleri vermiştir. Burada araştırmacı, sesleri açıklarken “uzun /a/ ünlüsü, uzun /e/ ünlüsü, kapalı e ünlüsü” vb. tarzda kısa ifadeler kullanmıştır. *Çeviri Yazı İşaretlerinde* (s. 21) η ünsüzü ile ilgili “damak /n/’si” şeklinde bir açıklama yapmıştır⁸. Nazal n olarak da bilinen bu ses, aslında art damak n’sidir; bu sesi ifade ederken “nazal n” ve “damak n’si” gibi açıklamalar yetersiz kalmaktadır. Art damak yardımıyla telaffuz edildiği için buna “art damak n’si” demenin daha açıklayıcı olduğunu düşünüyorum. Bu sebeple *Çeviri Yazı İşaretlerinde* de bu sesin ‘art damak n’si’ olduğunu belirtmek daha faydalı olurdu.

Eserin *Giriş* bölümünde 5 alt başlık hâlinde çalışmada kullanılan materyal ve yöntem, Save Türkleri, Save ili, şairin hayatı ve şiirleri ile divanı hakkında genel bilgiler yer alıyor (s. 22-35).

Ses Bilgisi ve Biçim Bilgisi kısımları hazırlanırken art ve eş zamanlı yöntem kullanılmıştır. *Ses Bilgisi* bölümünde (s. 36-56), ünlü ve ünsüzler, niteliklerine göre tablolar hâlinde verilmiştir. Bu bölümde çeşitli ses hadiseleri açıklandıktan sonra örnekler sıralanmıştır. Ses değişmelerinde örneklerin çokça verilmiş olması, eseri bilimsel bakımdan daha doyurucu duruma getirdiğini söylemek mümkündür.

Türkiye Türkolojisinin metin çeviri yazılarında kullandığı fonetik alfabe sisteminde, genelde art damak gırtlak ünsüzü olarak ħ sesi kullanılmaktadır. Ünsüzler tablosunda -tam tersi olması gerekirken- sehven ħ sesi art damak, h sesi ise gırtlak ünsüzü olarak gösterilmiştir (s. 46).

Biçim Bilgisi (s. 57-77) bölümünde de her bir biçimbirim tanımı ve tarifi yapıldıktan sonra yeterli sayıda örnekle desteklenmiştir. Her bir biçimbirim, varsa, varyantlarıyla birlikte verilmiştir. Söz gelimi +DAn çıkma/ayırılma durumu ekinin -m- ve -n- ünsüzlerinden sonra yaygın olarak kullanılan -nAn varyantı; +lAr çokluk ekinin kelime sonunda +lA varyantı gibi çeşitli benzer işlevli çoklu kullanımlar gösterilmiş ve örnekler sıralanmıştır. Bu durum bütün biçimbirimler ve edatlarda da görülmektedir.

⁸ *Çeviri Yazı İşaretleri* kısmında böyle bir açıklama yapılmasına rağmen, çalışmanın “Ünsüzler” (s. 46) başlığında verilen ünsüz tablosunda η sesi, isabetli ve daha açıklayıcı olarak, art damak sınıfında verilmiştir.

Çalışmada istifade edilen kitap, makale ve internet kaynaklarının bibliyografyası ise ‘*Kaynaklar*’ başlığı altında metinlerden önce yer almaktadır (s. 78-80).

Çalışmanın *Çeviri Yazılı Metinler* kısmında (s. 81-304), şairin şiirlerinin ses kaydı yardımıyla fonetik alfabe ile oluşturulduğu 182 adet farklı temalarda şiirler yer almaktadır. Yazar, çalışmanın bu kısmını oluştururken şiirleri Merdanî yayımıyla (2007) mukayese yoluna gitmiş ve yaptığı düzeltmeleri dipnotlarda göstermiştir. Kitapta, şiirlerin Türkiye Türkçesine aktarımı yer almıyor.

Çeviri Yazılı Metinler bölümünden sonra çalışmanın zengin söz varlığını ihtiva eden *Dizin* bölümü (s. 305-517) gelmektedir. Dizinler de bir nevi sözlük mahiyetinde bölümlerdir. Aslına bakılırsa sözlükler, kelimelerin kavram alanlarını kısıtlayıcı nitelikte çalışmalardır. Söz gelimi, bir sözlükte X kelimesinin 10 anlamının verilmiş olması, X kelimesinin sadece 10 anlamı olduğunu göstermez. Bu sadece tespit edilen 10 anlamdır; dil sosyokültürel olgular etrafında değişen ve gelişen bir yapıya sahip olduğu için muhteşem bir sözlük hazırlamak da bu sebeple imkânsız değilse bile, çok güçtür. Bu çalışmada da olması gerektiği gibi yazar burada, kelimeleri anlamlandırırken metin bağlamını dikkate almış ve bir kelimenin tespit edebildiği anlamlarını vermiştir. Ayrıca her bir alıntı kelimenin kökenini göstererek, köken dildeki biçimini de parantez içerisinde belirtmiştir.

Madde başları koyu punto ile verilmiş; yazılışları aynı, anlamları farklı olan kelimeler birbirinden Roma rakamıyla ayırt edilmiştir. Örnek:

āl I (Ar.) Aile, sülale, evlatlar.

āl II Kırmızı. bk. **al**.

āl III Hile. (s. 310).

Sayıları fazla olmamakla birlikte ve metni kavrayışı kolaylaştırıcı bir şekilde Arapça ve Farsça tamlama kurallarına göre oluşturulmuş terkipler de madde başı yapılmıştır.

béytu’l-mügeddes (Ar. beytu’l-muqaddes) Mescid-i Aksa. (s. 327).

ğāsımu’l-cenān (Ar. kāsımu’l-cinān) Cenneti paylaştıran (s. 387).

cemcem ibn-i kerger Kerger’in oğlu Cemcem (Bir menkıbede Hz. Ali ile birlikte ejderhayı öldüren kişi) (s. 337).

mehrem-i esrār Gizli olan mahrem (s.428).

Türkçe *ét-, ol-, éle, ğil-* vb. yardımcı fiillerle kurulmuş birleşik fiiler de madde başı olarak yer almaktadır. Yardımcı fiillerle kurulan bu kelime grupları, terkinin aslı (birinci) unsurunun ilgili madde başında verilmiştir. Örnek:

h̄amuş (Far. h̄amūş) Susmuş, sessiz.

h̄. ol- Sessiz olmak (s. 407).

meslehet (Ar. maālaóat) İş, mesele, husus.

m. éle- İş tutmak (s. 432).

nizāre (Ar. neôāre) Bakma.

n. ğil- Bakmak (s. 448).

Bu yöntem uygulanırken çekim ekleri, tamlamalar ve birleşik fiiller şeklinde bir sıralama izlenmiştir.

Dizin bölümünden sonra *Ekler* (519-525) yer alıyor. Burada da Tilimhan'ın köyü Mereğey'in, hâlihazırdaki kabrinin fotoğrafları ve şaire ait bir portre bulunuyor.

Çalışmada 'Sonuç' kısmı bulunmuyor. Aslında *Dizin* bölümünden önce 'Sonuç' kısmı oluşturularak burada Save ağzının, İran'daki Türk ağzları içerisindeki yeri ve diğer Oğuz ağzlarından farklı olan belirgin özelliklerinin neler olduğu şeklinde kısa bilgiler vermek çalışmayı daha da zengin bir duruma getirebilirdi. Çalışmada cümle bahsinin yer almamasını, metinlerin niteliğine bağlamak mümkün görünüyor. Çünkü eserdeki metinlerin hepsi manzumdur. Hâl böyle olunca cümle bilgisinde doyurucu tespitler yapmak zorlaşıyor.

Türkiye'de yayımlanan dil bilgisi çalışmalarının bazılarında araştırmacılar terimlerin Türkçelerini kullanmaktan imtina ediyorlar. Yazarın bu çalışmada, terminolojik bakımdan da Türkçe kelimeleri kullanmaya özen gösterdiğini de hassaten ifade etmeliyim.

Doyurucu bir biçimde hazırlanan elimizdeki bu çalışmayla orta İran coğrafyasında yer alan bir Türk dili değişkesi daha Türkoloji literatürüne kazandırılmış oldu. İran coğrafyasında konuşulan Türk dili değişkelerinin önemli araştırmacılarından biri olan Doğan'ın bu çalışması, Oğuz Türkçesi araştırmaları için önemli kaynaklar arasında yer almaktadır. Yazarı, Türkoloji'ye bu önemli hizmetinden ötürü tebrik ediyor ve başarılı çalışmalarının devamını diliyorum.

Kaynakça

- Chambers J. K. and Peter Trudgill (1980). *Dialectology (Cambridge textbooks in linguistics)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Doğan, Talip (2016). *Geşeng ginle: Horasan Türkçesi üzerine bir inceleme*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Doğan, Talip (2017). *Horasan Türkçesi metinleri: İreyimiñ sezleri (Yüreğimin sözleri), Giriş-Notlar-Metin-Aktarma-Dizinler*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Rahimi, Musa (2008). “Asadullah Merdani (Yayına Hazırlayan), Hekim Tilim Han Divanı, Birinci Cilt, Kum 2007, 281 s., ISBN 978-964-04-0492-8.” *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 3 (Eylül 2008), ss. 175-176.